

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

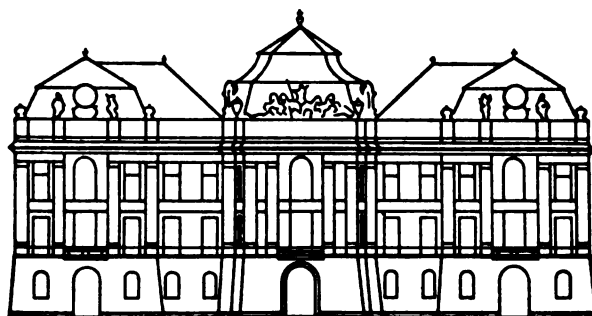
About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

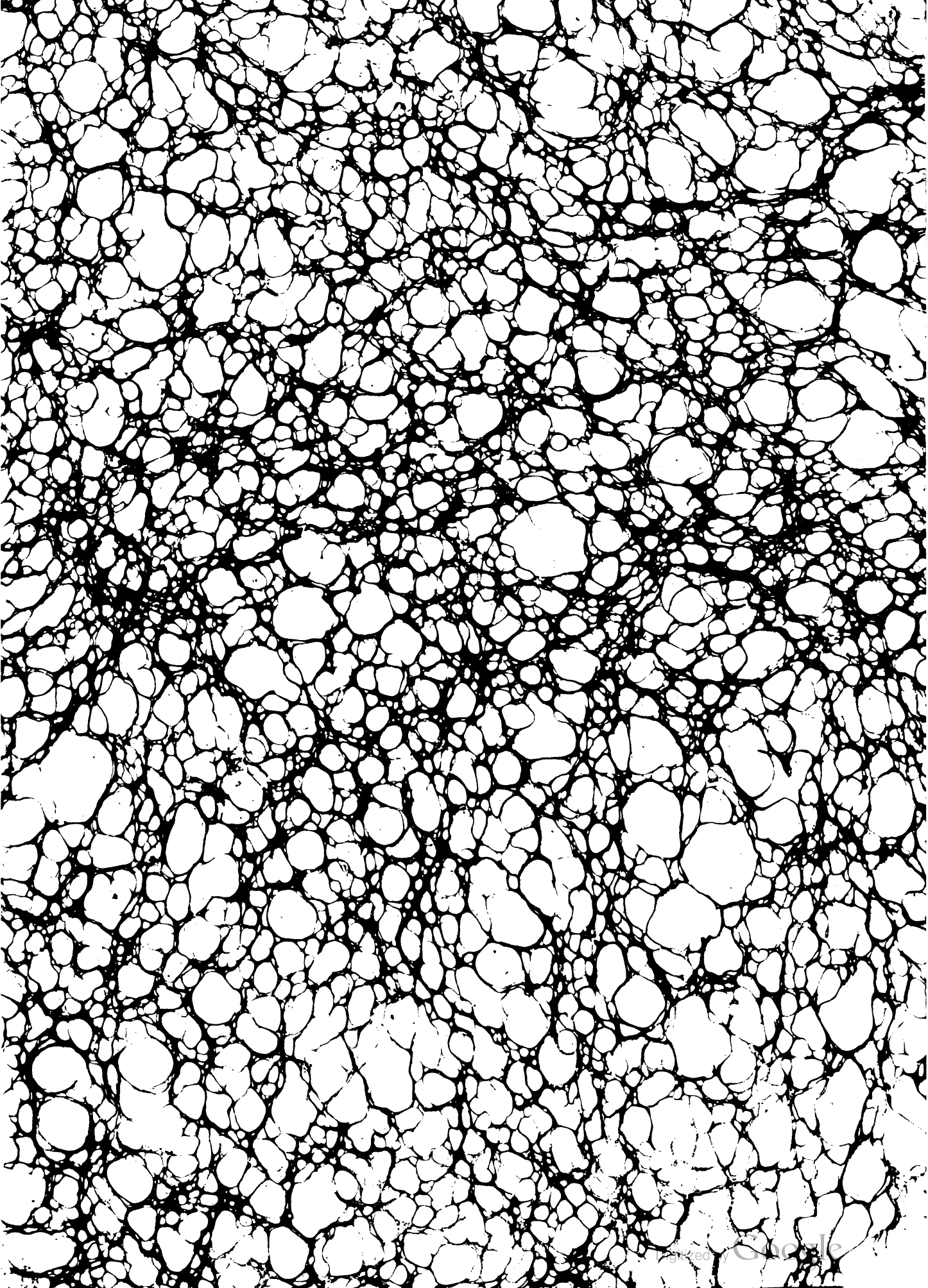
73. O. 38.

MENTEM ALIT ET EXCOLIT

K. K. HOFBIBLIOTHEK
ÖSTERR. NATIONALBIBLIOTHEK

73. O. 38

20

Österreichische Nationalbibliothek

+Z161857901

73. P. 38.

F I N I S L I B R I

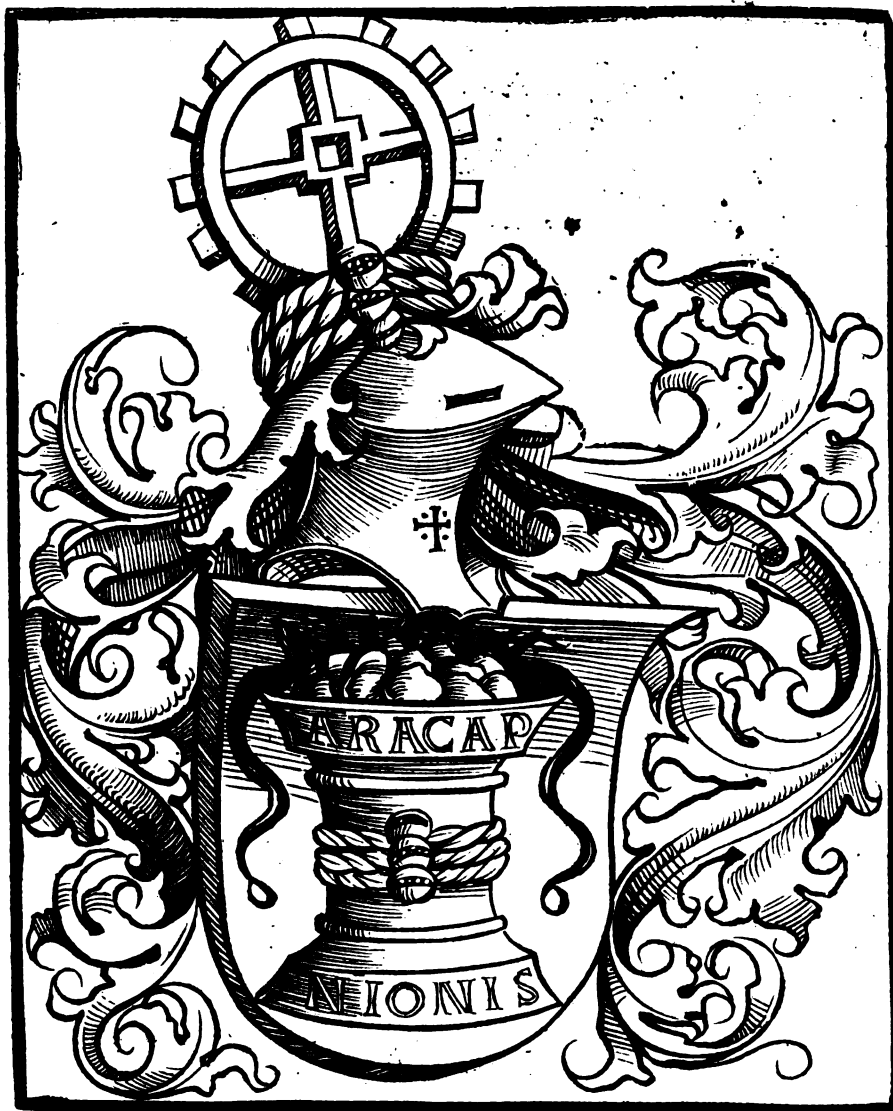
C A N O N

Non est liber legendus hic ceu ceteri
Faciem sinistra dextera dorsum tene
Et de sinistra paginas ad dexteram
Quascumq; uerte. quę latina uideris
Legito latine hebreę si sint insita
A dextera legenda sunt sinistrorsum.

Camis alexandrij Brasiliensis
philosophi ac Iuriconsulti

IO. REVCHLIN PHORCENS. DOCTOR
IVRIS. COMES PALATINVS LATE
RANVS. SICAMBRORVM LEGISTACI
TVS ET SVEVIAE TRIVMVIR. FRIDE
RICO .III. IMP. RO. INSIGNIS,

Georgius Symler Thomę Anshelmo
bene agere cum literis.

Scis amatiss. Thoma, quid nobis prouincię patronus, non tam no-
ster quam literatorum omnium Ioannes Reuchlin. cuius ego nomen
honoris absq; dignatōne recordari nequeo, discedens delegauerit, su-
per opere in lucem prodigēdo. quod ipse rudimentorū linguę sanctę
inscribens, innumera ex cohorte hagiographorum carptim et cęsim
non etiam stricturas negligēs euigilauit. Cōmolientibus itaq; nobis
quātum utriusq; conatu artifice potuit opera fabrefieri, cum testatiss.
author Phorcen reuēns, in manus hilariter (uti solet) ingenti cum
illecebra suas recepisset uigilias, uelut paruulo auctus filiolo salutariter
est exosculatus: quod non filo et forma originali deuū opus seden-
tariis noctibus elucibraueramus. Cumq; alio nos munere sollicitos
esse uoluisset. in mentem mihi uenerat neniarum, quibus adiutum or-
natumq; iri patronorū monumenta per sodales ac sequestres ex eadē
porticu assidue conspiciamur. Verum ille noster uelut fomiti ad extru-
dendam mercem hisce incantationibus et nugatorijs penitus incitabu-
lis bellū se indixisse iam diu aiebat, nihil prorsus operę ratus et precij,
cum silentio tanq; inepta huius tam uarij laboris glosiaria, negligēda
exhibēdaq; censuit oīno. illud ex re cōpendio probabilius arbitratus.
propter librariorū quorundam temeritatē in iuratiss. q̄sq; authores
p̄ditissime libidinantē. q̄ spe lucri ab archetypis diuersiss. tumultuant
opera. ne sycophātę illi, chartarię simię operi nrō supparasitātes idēti-
dem molirent. iussit in calcē libri suppingi ex munificētia imperatorię
maiestatis quibus donatus est arma sublustria, qua in re certiores red-
dant amoenitatis hebraicę studiosi, a codicibus uti abstineant, qui non
illis muniti fuerint insigniis, perinde ac spuris atq; ex mera danistarū
libidine opera furtiua et subleundaria perditiss. quoq; literarū iactu-
ra abortatis. Vale.

PHORCE IN
ANSHELMI
APRILES.

AEDIB. THO.
SEXTOKAL.
ANNO. MD. VI.

LIBER

presertim cum nostrates Iudæi uel inuidia uel impericia ducti christia-
num neminem in eorum lingua erudire uelint. idque recusant cuiusdā
rabi Ami autoritate qui in Thalmud אמר רבי אמי ita dixit.

אין חוקים דברי צוה לנו אין חגד דברי
לעבד דין משפטי לישראל לא עשה כן לכל בני

verbum e uerbo sic. Non explanantur uerba legis cuiquam gentili eo
quod scriptum est. Qui adnunciat uerba sua Iacob. precepta sua et iu-
dicia sua Israel. non fecit similiter omni genti. Nobis autem in statu
gracie aliter mandatur Matthæi decimo. Quod in aurem auditis præ-
dicare super tecta quod et ego facio. Teque imitari iubebo. & pro hoc
ergo memento mei deus et parce mihi secundum multitudinem mise-
rationum tuarum. amen.

Exegi monumentum gre
perennius Nonis
Martij Anno.
M.D.VI.

TERTIVS

remanebit in suo statu temporis præteriti. Similiter quando præponit̃ vau cum patha uerbo futuri temporis, tunc futurum conuertit in præteritum. ut **וַיִּבְרַח** loquetur. uerbum est futuri temporis. sicut supra in secunda coniugatione. cui si præponatur vau cum patha, interpretabitur. locutus est. Numeri primo. Locutusq̃ est dominus. Sin autem vau punctabitur non per patha sed per seua uel per uniuocũ sequẽtis uocalis sonum, tunc manebit in suo statu temporis futuri. ut **וַיִּבְרַח** idest & loquetur.

Inem docendi faciam. tu uero discendi nunquam. si modo sapi-
f pis. cum enim nulla sit possessio doctrina honestior, tum ea uideri debet honestissima quę circa res summas et admirabiles uersatur. ut sunt hæc rudimenta quę tibi et per te omnibus arcanę philosophię cupidis puerili licet artificio prebebunt iter ad perscrutationem profundissimarum scientiarum. cui grauiissimus astipulatur testis ille imperij Romani nobilis et generosus comes Ioannes picus mirandulanus philosophus in suis conclusionibus cum ait. Qui ordinem hebraicę lingüę profunde et radicaliter tenuerit atque illum proportionabiliter in scientiis seruare nouerit, cuiuscũq̃ scibilis perfecte inueniendi normam et regulam habebit. Et sanctus uir Hieronymus ad Paulam Urbicam de alphabetho hebreorũ, quid hoc inquit sacratius sacramento? quid hac sacramenti uoluptate iucundius? qui cibi. quę mella sunt dulciora? quam dei scire prudentiam et in abdita eius intrare. Vnde rabi Moyse filius Neheman Gerundenſis in exordio commentariorum Geneseos. longo sermone probare conatur Salomonem regem omnes sapientię suę influxus de pentateuchi literis hauisse. Quo tandem motus ego Dionysi amatissime postquam ad percipiendam gręcorum linguam annis superioribus te puerum adiuncto pędagogo Florentiam tunc optimarum literarũ altricem non sine meo magno impendio trãs alpes e Sueuia misi, quatenus bienniũ penes egregia sanctitate uirum illum Georgium Vespuciũ assiduus mensę suę achospiti socius, Angelũ politianũ. Marsiliũ ficinũ. et Demetriũ chalcondylen. ceterosq̃ phisſimos hoĩes q̃tidie audires, nolui etiam huic decori tuo deesse quin hebraica nunc sacerdos addisceres,

LIBER

uel uel in principio dictionis.

Difiungendi **וְ** **וַ**

tamen uerūtamen

Aduerfandi

אֲבָל **אֲדָרְכָּךְ**

quamuis

tamen

עַם בָּל **וְהָ אֲכַעֲלֶנּוּ**

Abnegandi

etfi etiamfi nisi
וְאִם **וְאִם** **אִם**

Rationalis

לָכֵן **אִם כֵּן**

anne

Interrogandi

אִם לֹא

num nūquid utrum

הֲאִם **הֲלֹא**

saltem

Diminuendi

לְפָחוּת

Plura si uoles de nostro dictionario uenaberis. nā breuis esse laboro. Quanquam ne hoc quidem omiserim quod mihi de vau prepositiua particula humanissimus preceptor meus ille Iacobus iehiel loans doctor excellens (misericordia dei ueniat super eum) apud Cecios discen- ti monstrauit, Cum enim vau per seua notatum preponitur uerbo præteriti temporis quod transfert accentum suum in ultimam, tunc idem uerbum mutatur in tempus futurum. ut **וְדַבַּרְתִּי** locutus sum. uerbum est præteriti temporis, et habet accentum in penultima. iuxta regulam tertiam supra de prima coniugatione. si ergo preposue- ro ei vau cum seua puncto. et proferam accentum in ultima, profecto non iam præteriti temporis erit sed futuri. ut **וְדַבַּרְתִּי** idest et lo- quar. Sin autem manserit accentus in penultima, tunc uerbum etiam

TERTIVS

	caue	ne	ne	
Prohibendi	אל פו חשומר			
Euentus	מקרה פגע עת			
	pedetentim	senfim	paulatim	
Remittendi	מעט מעט מעט			
	ualde et ualde	nimis		
Intendendi	יותר יותר יותר			
	magis			
Comparandi	יותר			
	ug	ug	ug	
Dolendi	חיי ארי אבוי			
	euge			
Gaudendi	האח האח			
	vah			
Execrandi	נה			
	hui			
Illudendi	האח			
	beate			
Laudandi	אשרי			
	et et	q		
Copulandi	כי ו כי ו			
	quia	quoniā	quia	feu
Continuandi	אם לפי רחא כי			
	cum	si	ut	quatenus
Coniungendi	ב ב ב ב			
	secundū qd qd			
	בש ש			
	certe	et quidem		
Approbandi	וכי וכי			

TERTIVS

Negandi ^{nili non ne non non nō nō minie} לֹא אֵין לֹא אֵל בְּלִי בְּלִי אֶפֶס וּלְהִי

Affirmandi ^{ita est sic} כֵּן הוּא כֵּן

Demonstrandi ^{ecce en} הִנֵּה הִנֵּה

Optandi ^{quis dabit utinam} אֶחָד מִי יִתֵּן

Interrogandi ^{quare adquid quo quādo q̄modo quid} מַה אֵיךְ מִתִּי אֵיךְ תִּלְמַח לְמַח

Similitudinis ^{ut ficut sic uti} כֵּן בְּכֵן בְּ כֵן

Qualitatis generaliter omnia nomina adiectiua sine casu. ut

^{eq̄ue uere male recte bene}

טוֹב יָשָׁר רַע אֶמֶת זָכוֹן

Quantitatis ^{parum multum minimū quantū} בְּמֶה זְעִיר רַב מְעוֹט

^{ne forte forsitā fortassis}

Dubitandi הֲלֵמָּה בִּי שִׁמָּה פֶּן

Vocandi ^{heusuel o.} הֵי

Respondendi ^{quid} מַה

Congregandi יָחַד יַחְדָּו בְּאַחַד

Iurandi הִי זֶמַן הִי בְּאַלְהִים בְּאַדְנִי בְּאַמֶּת

Eligendi ^{quinpotius q̄} מִי בִי אֶם

TERTIVS

te ad montem Amorrhorum. ubi deficit ad in hebraico. Postremo
tuum officium erit ut et alteram speciem consignificatiuorum diligen-
ter percipias quę substantialium extat, et in duas partes diuiditur. Nā
alia sunt quę tametsi non declinentur tamen articulos patiuntur. alia
uero per se stant et non patiuntur. de primis priore loco differemus.

ob per propter in post cum apud ad

אל אצל את אחר ב בעבור לבעבור

a.ab.abs.de.e.ex. secus præter corā ante secūdū extra

חוצ לפי לפני לבר מלבר מ מן

trans circum contra aduersum desuper supra

מעל מלמעלה גר גבה סביב עבר

sub intra prope pro usq; cum super

על עם ער בער קרוב תוך תחת

Quæ autem articulos non recipiunt tam simplicia quam composita
hoc modo sunt.

TEMPORIS

heri triduo nudius cras nunc tunc

אז עתה מחר אתמול שלשם אמש

aliquando proxime mane uesperī iam

כבר ערב בקר מקרוב שום זמן

hic hinc ibi illic intra extra

LOCI חוצ תוך שמה שם משם כאן

superne desuper inferne undiq;

בכל מקום מתחת ממעל מלמעלה

quo uel qua unde

Interrogatiua loci

מאיז לאין לאי

et iod tam præteritis quam futuris succurrere. Taceo he thau et nuni in principio et iod in medio uerborū quę coniugationes demonstrāt. non autem ut partes sed ut signa. sicut in duabus coniugationibus ultimis et in passiuis cernere datum est. Conuertamur iam ad nomina. & sicut uerba deriuantur a nomine uocanturq; uerba denominatiua. ut Priscianus cæsariensis scribit in libro de duodecim carminibus uersu primo. ita nomina deriuantur a uerbis uocanturq; nomina uerbalia.

Eorum autem principia sunt **האמנות** ut supra de nomine ostendimus et simul addidimus eas quoq; literas quibus nomina daggeffantur

tur **והשכל בם** quas ego ita soleo memorię causa comprehendere. sed rabi Daud kimhi collegit sic **משח וכלב**

In hac disciplina optimum factu fuerit ne illud de he finali accidente præteream. nam cum dictionem aliquam localem sequitur, tunc significat dispositionē aut motum ad locū. sicut apud gręcos terminatiōes

ε et δε, ut αθηνας id est ad athenas. et οικιας ad domum. sic **חרבה**

ad Horeb. Exodi tertio. Venit ad montem dei ad horeb. est enim in eo nomine he accidentale. ut Deuteronomij primo. Profecti autem de horeb. ubi non aspiratur in fine, sed prima eius syllaba semper est aspiranda quia heth est substantialis litera. & omnia quę ab heth incipiunt apud latinos sunt aspiranda et scribenda per h. ut docet sanctus Hieronymus in libro hebraicarum quęstionum, cuius uerba sunt hæc. Frequenter septuaginta interpretes non ualentes heth literam quę duplicem aspirationem sonat in gręcum sermonem uertere, chi gręcam literam addiderunt. ut nos docerent istiusmodi uocabula aspira-

re debere. hæc ille. Redeo ad regulam de he locali. ut **מצרים**

Genesis tricesimonono. Ioseph ductus est in ægyptum. sic **ארצה**

Genesis duodecimo. In terram Chanaan. Quandoque tamen localibus neque he subiungitur neque prepositio additur. sicut latine dicimus vado domum id est ad domum. ita Deuteronomij primo. Veni-

ctionum uniuerſa literatiſſimi Prifciani authoritate fulcitur, qui in libro.xvij. ſic ait. Omnis conſtructio quam gręci $\sigma\upsilon\nu\tau\alpha\kappa\tau\iota\nu$ uocant ad intellectum ſermonis eſt reddenda. nec aliter eam diſcernes niſi ex cōſequentia ordinationis, id eſt caſus caſibus et genera generibus et numeros numeris et perſonas perſonis et tempora temporibus cōgrue diſponendo. hec ille, cui rei cum plurimum adminiculetur tertiā pars orationis. deinceps ad eandem ſtudia noſtra deſtinamus.

DE CONSIGNIFICATIVO

Conſignificatiuum eſt pars orationis indeclinabilis certitudinem ſue ſignificationis a conſtructione nominis et uerbi accipiens. & duas habet ſpecies. Nam quoddam eſt ſubſtantiale quoddā accidentale. Sunt enim aliqua quę per ſe omnino nihil ſignificant niſi uel nomini uel uerbo adhereant. de quibus ſi memorię cūcta noſtra impreſſeris, a nobis in primo libro eruditus es ſcilicet quaſdam eſſe literas accidentales. & eas rabi Marinus inter Iudeos grāmaticus valde doctus hiſ uerbis comprehendit **שְׁלוֹם אֶת חֲבִנָה** Et

peritiſſimus rabi Abrahā ezraides ſic **שֵׁית לְךָ אֵב חֲוִמָּה** Ex eiſdem igitur accidentalibus quędam ſunt conſignificatiua uerborum & quędam conſignificatiua nominum. Verborum conſignificatiua uerbis adminiculantur quatuor modis, uidelicet bis in fine et bis in principio. Quę enim in extremis præteritorū adherent hoc memoriali continentur **מֵנָה הִיר** Quę uero extrema uerborum præ-

ſentis et imperatiui ſequuntur, iſto uocabulo recordant **יִתְחַמֵּן** Quę autem principium obtinent in futuro appellamus **אֵיתָן** Sunc alia quę deſeruiunt gerundiis in principio quę a quibuſdam uocantur

בְּמִלָּה nos conſuetudinem imitantes communem **בְּכִלָּם** nominamus. Multi addunt uau quod ipſum etiam gerundiis ab initio ancilletur. quare ſuum memoriale proferunt **בְּכִלָּם וָו** Earum literarum ſignificationes uidifti tam in temporibus modiſq; uerborū quā in gerundiis. quę ſignificant in. et. ſecūdum. ad. ab. Solent etiam uau

מגדל idest & uentus magnus et fortis diuidens. ubi uentus est ge-
neris foeminini similiter adiectiuū primum magnus. sed adiectiuum
secūdum et participiū sunt generis masculini. haud aliter in participio
Homerus **κλυε δαεπτι θυχη θηβαίου τρεσιχο σκηπτόν έχων** .i. Accessit autē
anima Thebani Tiresis sceptrum habens. ubi anima est generis foemi-
nini et participiū habens est generis masculini. et ita Virgilius in. viij.
Preneste sub ipsa. & Ieremie. viij. Quare auersus est populus iste. ubi
populus est generis masculini, et auersus est generis foeminini. Hoc
modo conceptionem masculini et foeminini intelligas. Gen. i. Mas-
culum et foeminam creauit eos. Deinde non ignoras suppositū et apposi-
tum in quibus conuenire debeant. sed figurate contra euenit. ut Deu-
tero. xxxij. Heccine reddis dño popule stulte. uera lectio hebraica sic
sonat. Aut dño redditis hec popule stulte. sic ps. lxij. Sperate in eo oīs
cōgregatio populi &c. et Virgilius in. i. aeneidos. Pars in frustra secāt.
sed hec cōmunia sunt multis. hoc aut huic lingue propriū est ut in rela-
tiuis separatis **ו** et **וְ** primō ponat antecedens, secundo rela-
tium separatum, tertio uerbum cum supposito uel ei equiualeas, &
quarto relatiuum cum articulo is ea id. secundum oportunitatem ca-
sum. Exempli causa. psalmo. cxlvi. psalmista uolens dicere. In filio ho-
minis in quo non est salus. ita dicit hebraice **בְּבִן אָדָם שָׁמַיִן**
לֹא תִשְׁעָה quod sic sonat. In filio hominis quod non ei salus.
sic Isaie. xxxvij. In uia qua uenit **בְּרֶדֶד אֶסְרָ בְּאֶתְרָ בָּהּ**
quod sic sonat. In uia quod uenit in ea. Alię constructiones per articu-
los et signa patent. ut cum uerbum post se regit casum additur articu-
lus. p̄sertim cum dubitari posset quid agens et quid patiens. Nam si
dico ferrum amat sulphur, ignoras quid quod amet. unde amphibolo-
gia hec nascitur. Aio te gacida Romanos uincere posse. si autem dico
quod sulphur amatur a ferro, iam articulus constructionem declara-
uit, nisi aperte natura demonstret agens et patiens. ut Deuteronomij
quarto. **בְּרֵאשִׁית אֱלֹהִים אָרֶץ** unde abundant articuli Gene-
sis primo. In principio creauit deus celū et terram. Scitur enim absq̄
articulis quod deus est creator et celum creatura. Sane materia cōstru-

Visa itaq; constructione affixorum tam in nominibus quam in uerbis. oportebit te sepe et multum legere in biblia hebraica. ut inde alias quoq; constructiones que uariæ sunt addiscas. Nunc enim generaliter audiuiſti quomodo cum nomē masculinum pluralis numeri regit post se casum abijcit mem. ut Ecclesi. xij. **רְבֵרִי חֲכָמִים** Verba

sapientum. similiter ibidem **רְבֵרִי אֱמֶת** Verba ueritatis. & sic

etiam cum duo uel tria nomina sese consequentia inter se regunt. ut Isaie. xix. Sapientes consiliarij Pharaonis. ubi ponitur **חֲכָמִים**

יְעִצֵי פָרֹעַ Ad hoc autem animus aduertendus est quod

etiam in statu absoluto deponitur quādoq; mem et manet hirek uox ipsa. ut psalmo. cxliiij. ubi nos legimus. qui subdit populum meum sub me. quod legi deberet. Qui subdit populos sub me. & hoc Hierony. in suo psalterio sequitur. Ponitur enim **עַמִּים** pro **עַמִּי** sic Isaie

xxxviij. Quasi tabernaculum pastorum. licet quidam dicant loco iod he positum. ut sit. quasi tabernaculum pastoris. Solet etiam quandoq; mem finale deponi et remanet iod que subiuncto patha pūcto in morē diphthongi cum litera precedente profertur. & tunc ai tantum ualet quantum im. Ieremie uicesimo secundo. Qui aperit sibi fenestras. ubi

ponitur **חֲלוּצִים** pro **חֲלוּצִי** Aliquando iod ante mem finale deficit scribendo, et nihilominus pronunciať hirik. Gen. i. **תַּיִם**

Cete. sic scribimus **גֵּרִים לָרִים** Gentes. leuitę. Reperitur quādoq; litera nun supplere uicē mem finalis et loco eius poni. Ezechielis. iij. Sume tibi frumentum et hordeū **חֲטִיץ** triticum pro **חֲטִים** &c.

Deinde neq; hoc in superioribus neglexi quod nomen foemininū in he desinens regendo post se, mutat he in thau et camez in patha. ut Ezechielis. xxxiij. **צִדְקַת הַצְּדִיק** Iusticia iusti. Nosti preterea

in quibus adiectiuum et substantiuū conuenire debeant, quanq; figurate sepius aliter eueniat. ut Homerus gręce τελευον φιλε idest natū dilecte vult dicere fili dilecte. sic. iij. Regum. xix. Et spiritus grandis et for

tis. subuertens montes. hebraice sic **וְהָיָה גְּבוּרָתוֹ וְהָיָה**

LIBER

nis literulis tibi pingam ut et illo scribendi modo nō careas. Oportet igitur omnium primum alphabeti uersum proponere sic.

th s r q z z p p a s n n m m l c h c i t h z v h d g b a
 ט ש ר ק ז ז פ פ א ס נ נ מ מ ל ח ח י ת ה ז ו ה ד ג ב א

Nunc constructionis uerborum exorsa pertexere studebimus.

פועל undecim habet uariationes.

פועלו פועליו פועלך פועלי פועלם פועלכם

פועליו פועלה פועלך פועלו פועלכו

פועלים habet decem uariationes.

פועליו פועלך פועלי פועליהם פועליכם

פועליו פועליה פועלך פועליו פועלכו

פועלה habet undecim uariationes.

פועלה פועלה פועלה פועלה פועלה פועלה פועלה פועלה פועלה פועלה פועלה פועלה

פועלה פועלה פועלה פועלה פועלה פועלה פועלה פועלה פועלה פועלה פועלה פועלה

פועלה פועלה פועלה פועלה פועלה פועלה פועלה פועלה פועלה פועלה פועלה פועלה

אפעל xij. habet uariationes. sex ad masculos et sex ad foeminas.

eos te eum eum eum faciā

אפעליו אפעליו אפעליו אפעליו אפעליו אפעליו אפעליו אפעליו אפעליו אפעליו אפעליו אפעליו

te eam eam eam faciam uos

אפעלך אפעלך אפעלך אפעלך אפעלך אפעלך אפעלך אפעלך אפעלך אפעלך אפעלך אפעלך

uos eas

אפעלך אפעלך אפעלך אפעלך אפעלך אפעלך אפעלך אפעלך אפעלך אפעלך אפעלך אפעלך

Cetera tempora modos personasq; cōmendo quotidianę studiorum tuorum exercitatōni, ut habeas quo solitarius tecum uires ingenij tui ponderare queas. idq; perq; erit facile analogiam sequendo.

TERTIVS

^{uos} ^{eas}
 פֶּעַלְהוֹן פֶּעַלְיוֹן habet sex uariationes.

^{nos} ^{eos} ^{me} ^{cum fecistis}
 פֶּעַלְתַּחְדוּ פֶּעַלְתַּחְדוּ פֶּעַלְתַּחְדוּ פֶּעַלְתַּחְדוּ

^{eas} ^{eam}
 פֶּעַלְתַּחְדוּ פֶּעַלְתַּחְדוּ habet .vij. uariationes.

^{eam} ^{uos} ^{eos} ^{te} ^{eū fecimus}
 פֶּעַלְתַּחְדוּ פֶּעַלְתַּחְדוּ פֶּעַלְתַּחְדוּ פֶּעַלְתַּחְדוּ

^{uos} ^{eas} ^{te}
 פֶּעַלְתַּחְדוּ פֶּעַלְתַּחְדוּ פֶּעַלְתַּחְדוּ פֶּעַלְתַּחְדוּ

^{me} ^{te} ^{eum} ^{foemina fecit eū}
 פֶּעַלְתַּחְדוּ פֶּעַלְתַּחְדוּ פֶּעַלְתַּחְדוּ פֶּעַלְתַּחְדוּ

^{eam} ^{eam} ^{nos} ^{uos} ^{eos}
 פֶּעַלְתַּחְדוּ פֶּעַלְתַּחְדוּ פֶּעַלְתַּחְדוּ פֶּעַלְתַּחְדוּ

^{uos} ^{eas} ^{te}
 פֶּעַלְתַּחְדוּ פֶּעַלְתַּחְדוּ פֶּעַלְתַּחְדוּ פֶּעַלְתַּחְדוּ

^{nos} ^{eos} ^{me} ^{foemig fecistis eū}
 פֶּעַלְתַּחְדוּ פֶּעַלְתַּחְדוּ פֶּעַלְתַּחְדוּ פֶּעַלְתַּחְדוּ

^{uos} ^{eas} ^{eam}
 פֶּעַלְתַּחְדוּ פֶּעַלְתַּחְדוּ פֶּעַלְתַּחְדוּ פֶּעַלְתַּחְדוּ

פֶּעַלְתַּחְדוּ פֶּעַלְתַּחְדוּ פֶּעַלְתַּחְדוּ פֶּעַלְתַּחְדוּ

Hactenus characteres maiusculos imitatus a minimis semper ad
 maiora te duxi, sed quoniam non solum quadratas et illas magnas
 literarum figuras usurpare te decet, verumetiam minutulam illam et
 currentem ut aiunt notulam cognoscere, opere precium erit ut quan-
 do eandem rem sepius repetere audis & sermo ipse Iudaicus iam tibi
 in auribus resonare consuescit eiusmodi cetera deinceps quotidiana

Imperatiuus **שַׁעֲשַׁע שַׁעֲשַׁע שַׁעֲשַׁע**

Infinitiuus **שַׁעֲשַׁע**

De constructione uerbor.

Construções nominum quantū hoc tēpore nouitijs sat est cum de pronomine sermo esset aperuimus. nunc quemadmodū appendices uerborū cognoscas et breuiter et clare demonstrabimus. vtrq; uariationes earum facile sentias. exercitatōnem uniuersam ad omnium uerborum generalem formam quę est על referemus.

פַּעַל habet undecim uariationes.

fecit uos fecit eos fecit me fecit te fecit eum fecit eū
פַּעַלְוּ פַּעַלְהוּ פַּעַלְי פַּעַלְתְּ פַּעַלְתִּי פַּעַלְתֵּם פַּעַלְתֶּם

fecit uos fecit eas fecit te fecit eam fecit nos

פַּעַלְנוּ פַּעַלְתְּ פַּעַלְתִּי פַּעַלְתֵּם פַּעַלְתֶּם פַּעַלְתֶּם פַּעַלְתֶּם

פַּעַלְתִּי habet septem uariationes.

nos eos me eum eū fecisti
פַּעַלְתִּי פַּעַלְתְּ פַּעַלְתִּי פַּעַלְתְּ פַּעַלְתִּי פַּעַלְתְּ פַּעַלְתִּי

eas ipsam
פַּעַלְתִּי פַּעַלְתְּ פַּעַלְתִּי פַּעַלְתְּ פַּעַלְתִּי פַּעַלְתְּ פַּעַלְתִּי habet octo uariationes.

me te eum eum feci
פַּעַלְתִּי פַּעַלְתְּ פַּעַלְתִּי פַּעַלְתְּ פַּעַלְתִּי פַּעַלְתְּ פַּעַלְתִּי

uos eas eam uos
פַּעַלְתִּי פַּעַלְתְּ פַּעַלְתִּי פַּעַלְתְּ פַּעַלְתִּי פַּעַלְתְּ פַּעַלְתִּי

me te eū fecerūt
פַּעַלְתִּי פַּעַלְתְּ פַּעַלְתִּי פַּעַלְתְּ פַּעַלְתִּי פַּעַלְתְּ פַּעַלְתִּי habet .x. uariationes.

te eam nos uos eos
פַּעַלְתִּי פַּעַלְתְּ פַּעַלְתִּי פַּעַלְתְּ פַּעַלְתִּי פַּעַלְתְּ פַּעַלְתִּי

TERTIVS

Adiectivum **אתם מתמים** Futurum **אתם יתם**
אתם תתפיו Imperativus **תתם תתפיו** Et uide quod
 secunda pluralis foeminini imperatiui regulatur secundum tertiam
 atq; secundam pluralem foeminini generis futuri temporis indicatiui
 seu econuerso. Infinitivus **התם התם התום** Passiue uocis
 preteritum **התם התפיות התפיו** Futurum **אתם**
אתם יתם vel secundum rabi Mose kimhi **אתם יתם**
תותפיו

Verbum graue plurium literarum.

Sunt uerba quę non solum tribus constant literis ut perfecta. nec ge-
 minatis ut proxime superiora, sed quatuor. ut

ברבל ברסם רטפפ פרשו אמלל
תחרה שפרה טחנה כלכל ברבר סכסר
קרקר שגשג העהע טאטא שעשע

Sunt etiā alia quę quinq; literis constant. ut

לחרחר חבבבד חמרמר סחרחר
 Alia quę sex. ut **התמהמה** Capiamus ex his unum exemplū:
 Secundę coniugatiōis preteritum **שעשע שעשעת**

שעשעתי שעשעו שעשעתם שעשעו
שעשעה שעשעת שעשעתו

Pręsens **משעשע משעשעים** &c.

Adiectivum uerbum **משועשע משועשעים** &c.

Futurum **אשעשע ישעשע ישעשעו יתשעשעו**
יתשעשעה

Futurum **אֶתְּנָה יִתְּנָה תִּתְּנָה** Imperatiuus **תִּתְּנָה**
 Infinitiuus **הִתְּנָה** uel **הִתְּנָה**

Quando duplicata deficiunt.

Duplicata dicuntur quorum una substantialis bis ponitur, semel in
 vltima et semel in penultima. ut **בֹּזֵז שָׁלַל רָלַל חָנָן**

Quę quandoque leguntur perfecta. ut Ecclesiastis primo. In circuitu
 pergit spiritus. quandoq; defectiua. ut secundo Regū decimoquarto.
 Et reuertatur in domum suam. Hanc autem tibi do regulam. quod ea
 verba quorum medię substantiales obmutescunt. pręterita sua notant
 per camez. et ea quorum deficiunt duplicatę notantur per patha. ut

Primę coniugationis pręteritum **תָּם תָּמוּת תָּמוּת תָּמוּ**

Pręsens **תָּם תָּמִים** Singulare masculinum habet camez ad diffe
 rentiam pręteriti. Adiectiuo caret secundum rabi Moyſen zeiag in li
 bro intellectus boni. quia deriuat a uerbis absolutis siue neutralibus.

sed secundum rabi Moyſen kimhi in introductorio formatur **תָּם**

Futurum **אֶתְּמַנָּה יִתְּמַנָּה תִּתְּמַנָּה**

Imperatiuus **תִּתְּמַנָּה** Infinitiuus **תָּם**

Passiuum pręteritum **נָתַם נָתְמוּת נָתְמוּת נָתְמוּ**

Reperit et prima per camez et secunda per zere. sic etiā
 prima per hirik et secunda per patha. et prima per camez et secunda
 per holem. Pręsens **נָתַם נָתְמִים** uel vltima per zere. Futu
 rum

Imperatiuus **תִּתְּנָה תִּתְּנָה תִּתְּנָה**

Infinitiuus **תִּתְּנָה** Tertię
 coniugationis pręteritum **תָּתַם תָּתְמוּת תָּתְמוּת תָּתְמוּ**

תָּתְמוּ תָּתְמוּת תָּתְמוּת תָּתְמוּ

Reperitur et tertia persona singularis in prima sylla
 ba per zere. Pręsens **תָּתַם תָּתְמִים** Quādoq; prima per hirik.

TERTIVS

Futurum **אֵרָא יֵרָא יִרָא** & per defectum he **אִיר**
 Imperatiuus **יֵרָא יִרָא** Infinitiuus **יֵרָא** Passi
 uum præteritum **נִרָא נִרְתִּי נִרְתִּי** Præsens
 Futurum **אֵנָא יֵנָא** & per defectum he **אִנָּא**
 Imperatiuus **אֵנָא יֵנָא** Infinitiuus **אֵנָא** uel **אֵנָא**

Tertię coniugationis præteritum **חִנָּא חִנָּא חִנָּא**

Præsens **מִנָּא מִנָּא מִנָּא** Adiectiuum **מִנָּא מִנָּא מִנָּא**

Futurum **אֵנָא יֵנָא תֵנָא** & per defectum he finalis

Imperatiuus **אֵנָא יֵנָא תֵנָא** sic

& per per defectum he finalis **חִנָּא חִנָּא חִנָּא** Infinitiuus **חִנָּא חִנָּא חִנָּא**
 Passiuuocis præteritum **חִנָּא חִנָּא חִנָּא**

Futurum **אֵנָא יֵנָא**

Infinitiuus **חִנָּא**

Quando extrema deficiunt.

Primę coniugationis præteritum **נָתַן נָתַן נָתַן**

Sic per defectum legitur **נָתַן**. Regum. xxi. Inimicos meos de-

disti mihi dorsum. Præsens **נָתַן נָתַן נָתַן**

Adiectiuum **נָתַן** Futurum **נָתַן נָתַן נָתַן**

Imperatiuus **נָתַן** quod reperitur quandoq; per segol. Gen. xiii.

Da mihi animas. **נָתַן** uel **נָתַן**

Passiui præteritum **נָתַן נָתַן נָתַן** Præsens **נָתַן**

Præfens **אֶפֶס** Futurū **יֵפֶס** **אֶפֶס** et defectiue **אֶפֶס**
 Imperatiuus **הֶפֶס** Infinitiuus **הֵפֶס** uel **הִפֶּס**
 Tertie cōiugatiōis præteritū **הִפֶּס** **הִפֶּסְתִּי** **הִפֶּסְנוּ**
 Præfens **מִפֶּס** Adiectiuum **מִפֶּס**
 uel **מִפֶּסְתִּי** Futurum **אֶפֶס** **יֵפֶס** **אֶפֶס** & in de
 ficiēdo he finale **אֶפֶס** Imperatiuus **הֶפֶס**
 Infinitiuus **הֵפֶס** uel **הִפֶּס** Passiuū uocis præteritum **הִפֶּס**
אֶפֶס **יֵפֶס** **אֶפֶס** Futurum **אֶפֶס** **יֵפֶס**
 Infinitiuus **הֵפֶס** Et nota ab aleph inchoantia. ut **אֶפֶס** Fu
 turum eius **אֶפֶס** **יֵפֶס** **אֶפֶס** et in defectu **אֶפֶס**
אֶפֶס

Quando extrema obmutescunt. uidelicet cum
 incipit iod et terminat aleph.

Secundę coniugationis præteritum **יִרְאֶה** **יִרְאֶהְתָּ**
 Adiectiuum loco præsentis temporis **יִרְאֶה** **יִרְאֶה** Futurum
יִרְאֶה Imperatiuus **יִרְאֶה** **יִרְאֶה** **יִרְאֶה**
 Infinitiuus **יִרְאֶה** Et transfert camez in hirek
 per **יִרְאֶה** scilicet **יִרְאֶה** **יִרְאֶה** Passiuū præteritū
יִרְאֶה Præfens **יִרְאֶה** **יִרְאֶה** Futurum **יִרְאֶה**
יִרְאֶה **יִרְאֶה** **יִרְאֶה** **יִרְאֶה** **יִרְאֶה**

Et nunquam ab hoc futuro facimus defectum aleph.

Imperatiuus **יִרְאֶה** Infinitiuus **יִרְאֶה**

Cum incipit iod et terminat he.

Præteritum **יִרְאֶה** **יִרְאֶה** secūda pluralis utriusq; nūeri mutat camez
 seu. Præfens **יִרְאֶה** **יִרְאֶה** Adiectiuum **יִרְאֶה**

Imperatiuus **צִלַּח** **צִלַּח** **צִלַּח** **צִלַּח** Infinitiuus **צִלַּח**
 Preteritum passiuę uocis **צִלַּח** **צִלַּח** **צִלַּח** **צִלַּח**
צִלַּח **צִלַּח** **צִלַּח** **צִלַּח** Futurum **צִלַּח**
 Infinitiuus **צִלַּח** uel **צִלַּח**:

Tertię coniugationis preteritū **הִגִּילָה** **הִגִּילָה** Sicut supra mu-
 tatis mutandis. et recipit prima uel hirek uel segol. aut plane patha.
 Presens **מִגִּילָה** Adiectiuū **מִגִּילָה** Futurū **אִגִּילָה**
 Imperatiuus **הִגִּילָה** Infinitiuus **הִגִּילָה** uel **הִגִּילָה** Passiue
 uocis preteritū **הִגִּילָה** **הִגִּילָה** **הִגִּילָה** **הִגִּילָה** Et in עזרס mutatur
 seu in camez. Futurū **אִגִּילָה** Infinitiuus **הִגִּילָה** uel
הִגִּילָה Quartę cōiugationis preteritū **הִתְגִּילָה** **הִתְגִּילָה**
הִתְגִּילָה uel ultima p zere. Presens **מִתְגִּילָה** Futurum
אִתְגִּילָה Imperatiuus **הִתְגִּילָה** et p defectum he
הִתְגִּילָה Infinitiuus **הִתְגִּילָה** uel **הִתְגִּילָה**

Quando principium deficit et finis obmutescit:

Primę coniugationis preteritum **נָטַח** **נָטַח** **נָטַח** **נָטַח** secūda
 persona utriusq; nūeri mutat camez in seu. sic etiā coniugat **נָטַח**
 Presens **נָטַח** Adiectiuū **נָטַח** Futurum **אִנָּח**
 Imperatiuus **נָטַח** Infinitiuus **נָטַח** uel **נָטַח**
 Preteritum passiuum **נָטַח** **נָטַח** **נָטַח** **נָטַח**

Iterum prima et secunda pluralis masculini et secunda fœminini utri-
 usq; numeri per hirik in penultima seu ultima ut supra et sic deinceps.

תקרא תקרא תקרא Imperatiuus penultima
foeminini pluralis p segol. sed in futuro p zere. Infinitiuus **תקרא**

Quando he deficit in fine.

Preteritū actiuū **גלה גלית גלית גלי** Presens **גלה**

גלי גלים גלית גלית גלית Adiectiuū uerbum **גלים**

Futurum indicatiui &c **אגלה יגלה תגלה** Et per defectū

he finalis dicitur per hirik **אגל יגל תגל** uel per zere sic **אגל**

יגל ut Deutero. ix. Cumq; de monte ardente descenderem. quod

hebraice sic legit. Et respexi et descendi de mōte et mōs ardebat igne.

& si scribat per segol dicit rabi Moyse kīhi qd sit de tertia cōiugatōe.

Imperatiuus **גלה גלי גלי גלי** Infinitiuus **גלוח** uel

גלת sic legitur **עשות חיות קנה**

Preteritum passiuum **נגלה נגלית נגלית נגלי** & prima secū-

daq; persona utriusq; generis numeri pluralis cum secunda singulari

foeminini generis recipiūt hirik pro zere. presens **נגלה נגלים**

Futurum **אנגלה ינגלה תנגלה** Et defectiue **אגל יגל תגל** Et in

הגלה הגלי Imperatiuus **אגלה** priā p zere **אחזה**

Infinitiuus **הגלה** uel **הגלות** Secunde coniugationis pre-

teritum **מגלה מגלית מגלית מגלי** Presens **מגלה**

מגלי מגלים מגלית מגלית מגלית Adiectiuum **מגלים**

Futurum **אמגלה ימגלה תמגלה**

ימגל תמגל ימגל תמגל Et etiam deficit he ut supra.

TERTIVS

Quartę coniugationis præteritum

הִתְבוּנוּ הִתְבוּנוּ

Præsens **מִתְבוּנוּ מִתְבוּנוּ** Futurum **אִתְבוּנוּ**

cetera per hirik. Imperatiuus **הִתְבוּנוּ הִתְבוּנוּ**

Infinitiuus **הִתְבוּנוּ**

Ubi cumq; autem geminatur nun sequente he finali, sibi potest unū nun tolli et alterum per dagges signari. inuenitur et hæc cōiugatio & prior quadrata in patha desinere. ut **הִתְלִי הִתְלִי**

Quando aleph deficit in fine.

כִּלָּא מִלָּא מִצָּא נִשָּׂא פִלָּא קִרָּא

Dico autem deficere uocalem non solum quando non scribitur, sed etiam si scripta non pronunciat. quod hebrei quiescere uocant, nos obmutescere. Præteritum **קִרָּא קִרָּאת קִרָּאתי קִרָּאתי**

קִרָּאתם קִרָּאתי קִרָּאת קִרָּאתי

Præsens **קִרָּא קִרָּאים קִרָּאת קִרָּאת**

Et quandoq; in masculino plurali abijcitur aleph et dicitur **קִרָּים**

Adiectiuum **קִרָּא קִרָּאים קִרָּאת קִרָּאת**

Futurum **אִקִּרָּא יִקִּרָּא תִקִּרָּאנָה**

Imperatiuus **קִרָּא קִרָּאוּ קִרָּא קִרָּאנָה**

Et quādoq; in foeminino plurali deficit he finale. et tamē nun tamet si terminalis, nihilominus punctat eo in loco per camez. Ruth. i. vocate me Mara. et sic scribit res lra per zere. Rabi Moyses kimhi ī suo introductorio scribit allegatū locū per defectū aleph. sed frater suus rabi Dauid in libro de arte grāmatica scribit per aleph. et dicit ipsum obmutescere. Infinitiuus **קִרָּא קִרָּאת** Passiui pteritū **קִרָּא**

cuius priā et secūda psona pluralis masculini et scd'a pluralis foemini seruāt camez. Præsens **קִרָּא קִרָּאים** Futurum **אִקִּרָּא**

בן בנה בנתי בני בנתם בנו בנה בנה בנתי
 Praesens **בן** Adiectivum **בן** Futurum **אבן יבן**

Et nota. quandoq; nun geminatur. quod si haud geminetur, solet in in simplo poni dagges tam in prima plurali praeteriti tēporis, quā in secūda et tertia pluralis foemini generis futuri tēporis. et in impatiuo.

Imperatiuus **בני בני בני בני** Infinitivus **בן**

Passivum primę coniugationis in praeterito **נבן ונבנה**

Praesens **נבן** In reliquis mutatur carnez in seua. ponit sepe surek loco holem. Futurū **אבן יבן** Et in **אחזער** pro segol zere sine dagges. Imperatiuus **הבן** Similiter Infinitivus **הבן**

Tertię coniugationis praeteritum **הבין הביות** Ultima quandoq; per zere uel patha. Praesens **מבין** Adiectivum **מבין**

Etsi desit vau ponitur eius loco in prima camez.

Futurum **אבין** & in secunda atq; tertia foeminini pluralis

הבנה uel **הבנה** Imperatiuus **הבין** Infinitivus similiter. Passivæ uocis **חובן** Praesens **חובן** Futurum **יובן**

אובן Infinitivus **חובן** Nunc quadrata coniugatio habet locum. & in ea est vau media litera substantialem. et ultima duplicatur accidentaliter. Praeteritum **בון בונת**

Praesens **מבון** & postea zere in seua.

Adiectivum **מבון מבונים**

Futurum indicatiui **אבון יבון**

Imperatiuus **בון בונני**

Infinitivus **בון**

TERTIVS

& post hac recorderis uelim. Nunc passiuē **גורע גורעת** et sic
vau est substantialis litera et ponitur loco iod primitiui. nam facilis est
literarum **אהר** cōmutatio. Præsens **גורע גורעים** Futurum
ecce. **אורע יורע תורע** Et aliud futurum **אורע יורע**
tetrasyllabum. Imperatiuus **הורע הורעי** Infinitiuus **הורע**
Tertię coniugationis præteritum **הורע הורעת** Præsens
מורע Adiectiuum **מורע** Futurum **אורע תורע**
Imperatiuus **הורע הורעי** Infinitiuus **הורע**
Deponentale tertię coniugationis **הורע הורעת** Sic est illud
Genesis tricesimonono. Igitur Ioseph ductus est in ægyptum. id est. &
Ioseph factus est descendere in ægyptum. Et sepe mutatur hic surek.
in holem. Futurum **אורע יורע תורע** & pariter holem,
quandoq;. Infinitiuus **הורע** Quartę coniugationis quędam
mutant iod in vau quędam uero non mutant. Mutat autem hoc præte-
ritum indicatiui **התורע התורעת** Præsens **מתורע**
Futurum **אתורע יתורע**
Imperatiuus **התורע התורעי**

Quando vau uel iod deficit in mediis.

בן Audiuiſti supra in conuigatione quadrata, quod epenthesis vau
habeat locum quando geminantur literę uel quando absorbentur,
ita hic **אדico בן** intercidit litera vau **בון** Cumq; abiicitur
ultimum nun, manet **בון** Deficiente autem vau ut hic, restat. **בן**
daggeſſatum cum camez loco holem. Ergo quia vau deficit in mediis,
locus est huic titulo, Coniugatur autem sic.

per holem et uertitur communiter seua in camez in termino scilicet pafek. Deberet autem regulariter dici **נִגַּשׁ** sed quia deficit nun, ideo additur literę sequenti scilicet gimel punctus dagges ad denotandum illum defectum. Imperatiuus **נִגַּשׁ** sed defectiue **נִגַּשׁ** Et quandoq; per zere. et additur aliquando in fine he tunc enūciatur per camez. Passiuum preteritum **נִגַּשׁ נִגַּשׁ** vide quomodo vnum nun repellit alterum. sicut enim dico **נִפְקַד** in passiuo, ita deberem dicere **נִגַּשׁ** ergo cum unum nun deficit, ponit dagges ad denotandum defectum. & sic in omnibus sequentibus. ne sit multis verbis opus. Presens **נִגַּשׁ** Futurum **נִגַּשׁ יִגַּשׁ** Ecce alterum nun repellit alterum. Imperatiuus **נִגַּשׁ הִנִּגַּשׁ** Infinitiuus **הִנִּגַּשׁ** Forma **הִנִּפְקַד** quod regulariter proferretur **הִנִּגַּשׁ** dicitur defectiue **הִנִּגַּשׁ** Presens **הִנִּגַּשׁ מִגַּשׁ** Adiectiuū uerbum **מִגַּשׁ** Futurum **מִגַּשׁ יִגַּשׁ** Imperatiuus **מִגַּשׁ** uel **הִנִּגַּשׁ** Infinitiuus **הִנִּגַּשׁ** Deponentale preteritum **הִנִּגַּשׁ הִנִּגַּשׁ** Futurum **הִנִּגַּשׁ** Infinitiuus **הִנִּגַּשׁ** Et sicut de nun ita de lamed.

Quando iod uel aleph deficit in primis.

יָדַע Prime coniugationis coniugatur **יָדַע יָדַע יָדַע** Presens **יָדַע יָדַע יָדַע יָדַע יָדַע** vel pro foeminino singulari **יָדַע** et si non sint **יָדַע יָדַע** tunc tam ultima quam penultima proferuntur per segol. Adiectiuū uerbum **יָדַע** Futurū defectiue **יָדַע יָדַע** et quandoq; per hirik. Imperatiuus **יָדַע** et defectiue **יָדַע** Infinitiuus **יָדַע** Memento dagges notare defectum.

TERTIVS

Quadrata

De uerbo cui ascribitur vau in principio scias quod illud fit propter coniugacionem perfectorum quę geminant literas, uel eorum quę mediam substantialem absorbent. Et propter quatuor literas dicitur coniugatio quadrata. Cuius inter uerba perfecta hoc tibi dabimus exemplum. siue ultima per zere seu patha.

Pręteritum indicatiui.

שׁוּבַט שׁוּבַטָּה שׁוּבַטִּי

שׁוּבַטוּ שׁוּבַטְתֶּם שׁוּבַטְנוּ שׁוּבַטְתֶּן שׁוּבַטְהֶם

Pręsens

מִשׁוּבַט מִשׁוּבַטִּים מִשׁוּבַטָּה מִשׁוּבַטוֹת

Adiectiuum uerbum

מִשׁוּבַט מִשׁוּבַטִּים מִשׁוּבַטָּה

אֲשׁוּבַט יִשׁוּבַט תִּשׁוּבַט Futurum מִשׁוּבַטוֹת

וְשׁוּבַט יִשׁוּבַטוּ תִשׁוּבַטוּ תִשׁוּבַטִּי

שׁוּבַט שׁוּבַטוּ שׁוּבַטִּי Imperatiuus תִּשׁוּבַטְהֶם

שׁוּבַט Infinitiuus שׁוּבַטְהֶם

Finis uerborum grauium. Sequuntur defectiua.

Quemadmodum perfectorum cōiugationes Dionysi frater intel ligeres quantum ad rudes et uix dum initiatos pertinet a me satis ex plicatum arbitror tractatu superiore. Sequitur ut defectiuorū quoq; genera persequar quę a perfectis ducunt originem. Scripsi autem in uerborum capite quod quędam deficerent literis, quędam uocibus. Adhuc tibi addo et illud, quod quędam deficiunt in primis, quędam in mediis, et quędam in ultimis. Quę igitur in primis deficiunt literis sunt uerba quorum primitiua uel a nun uel a lamed incipiunt. Nun

ut נָשׂ Lamed ut לָקַח Experiamur quomodo nun uel lamed

deficit in primis. Verbū leue pręteritum נָשׂ נָשָׂה Pręsens

נָשׂ Futurū absorbet nun literā נָשׂ נָשָׂה Et qñq; ultima

scribitur sic **כַּבֵּל** cuius primitium est **כַּבֵּל** baiulauit. sic

de zade Genesis. .xliiij. Quid iuste poterimus obtendere. ubi ponitur **כַּבֵּל** cuius primitium est **כַּבֵּל** Ponitur aut hic teth pro thau

propter faciliorem modum loquendi. sicut etiam in lingua chaldaica quæ plurimum hebraicę consonat daleth loco thau post zain in ea forma solet poni. Ab huiusmodi transpositione literarum excipitur unū

in Ieremia uerbum **וְהָתְשׁוּטֻטָּה** ne multa teth coinciderent

ad euitandum cacophaton. nunc ad præfens tempus transeamus.

Præfens temporis **מִתְפַּקֵּד מִתְפַּקֵּד מִתְפַּקֵּד**

אוּ מִתְפַּקֵּד מִתְפַּקֵּד uel

אִתּוֹ Futurū indicatiui

אֶתְפַּקֵּד יִתְפַּקֵּד תִּתְפַּקֵּד וְתִתְפַּקֵּד יִתְפַּקֵּד

תִּתְפַּקֵּד תִּתְפַּקֵּד תִּתְפַּקֵּד תִּתְפַּקֵּד

Impatiuus **חֲתִפְקֹד חֲתִפְקֹד חֲתִפְקֹד חֲתִפְקֹד**

Ecce in hoc nō uides differentiā a pterito nisi in significatōne modi. et inuenit̃ ultima per patha cū lris gutturalibus. Infinitiuus **חֲתִפְקֹד**

uel etiā ultima per zere. Sequit̃ forma prolationis passiue.

חֻתְפְּקָה חֻתְפְּקָה חֻתְפְּקָה חֻתְפְּקָה

חֻתְפְּקָה חֻתְפְּקָה חֻתְפְּקָה חֻתְפְּקָה

Præfens **מִתְפַּקֵּד מִתְפַּקֵּד מִתְפַּקֵּד מִתְפַּקֵּד**

מִתְפַּקֵּד מִתְפַּקֵּד מִתְפַּקֵּד מִתְפַּקֵּד

Futurum indicatiui **אֶתְפַּקֵּד יִתְפַּקֵּד תִּתְפַּקֵּד וְתִתְפַּקֵּד**

יִתְפַּקֵּד יִתְפַּקֵּד יִתְפַּקֵּד יִתְפַּקֵּד

תִּתְפַּקֵּד תִּתְפַּקֵּד תִּתְפַּקֵּד תִּתְפַּקֵּד

Imperatiuo caret. Infinitiuus **חֲתִפְקֹד**

est et preſupponit actiuum ſuum. et nihil ad hunc locum. Quando autem loquitur ad Iſhac Genefis. xxvi. Et benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terre. Hoc innuit quod reflectēt ſuper ſe benedictionē. Tunc enim hoc uerbum benedicētur eſt iſtius coniugationis et ſignificat quod dominus benedicit actiue et ſemen Iſhac benedicetur paſſiue. Sed omnes gentes conuertent eam benedictionem quę actiue & paſſiue facta eſt ſuper ſe. Vt autem intelligas quomō ſignificatō huius uerbi a ſe incipiat et retranſeat in ſe. Vide Deuterono. xxix. Benedicat ſibi in corde ſuo dicens pax erit mihi. ubi paulo ſuperius iam citatū uerbum ponitur. et cognosces quod pro cōmoditate orationis nunc actiue nunc paſſiue exponitur. Accipit autem hoc uerbum omnia accidentia præcedentiū uerborum et daggeſſatur ſicut ſecunda coniugatio et augmentum patitur non ſolum in he, ſicuti tertia uerū etiam in thau qđ ſibi eſt proprium ultima ſyllaba quamdoq; enūctiatur per zere ſecundum Rabi Moysen Zeiag in libro intellectus boni Quādoq; etiā per ſegol ſecundum rabi Moysen kimhi in ſuo introductorio. Media

ſyllaba ſeu media litera ſubſtantialis ſi fuerit **אחער** tunc prima litera ſubſtāialis recipit camez ut **אחבר** fallit hoc aliquñ

in he et heth dum patiuntur patha ante ſe. Item manet he ante thau. in præterito indicatiui et in imperatiuo. ſed in præſenti et futuro deficit he et remanet thau. eo quod præſens ſuperaddit ſibi mem et futurum ſuperaddit ſibi **אתה** Et ſcripſit literatiſſimus rabi Dauid kimhi in

arte grammatica titulo de ordine octauo. id quod tu maxime omniū (ſi me amas) perpetuę commendabis memorię. quod in hac coniugatione thau ſemper præcedat literam primam ſubſtantialem. exceptis

שש quę tranſuertunt et ſe promouent ante thau. ut cum regulariter dicendum eſſet **התשמר יתשמר** quia tamen ſchin

ſubſtantialis litera eſt una de iam dictis, iccirco preponēdum eſt ſchin et poſtponendum thau cata hyſteron proteron figuram ſiue per metathelin. ideſt tranſpoſitionem literarum. Micheę ſexto. Et cuſtodi

præcepta Amri. quod in tertia perſona ſic ponitur **ישתמר** ſic Eccleſiaſtis. xij. Et impinguabitur locuſta. ideſt onus ſuſcipiet. quod

הַפְקִידוּ הַפְקִידָה הַפְקִידָה הַפְקִידָה

Presentis tēporis הַפְקִיד הַפְקִידִים הַפְקִידָה הַפְקִידוּת

Futurum indicatiui אוֹפְקִיד יוֹפְקִיד תוֹפְקִיד יוֹפְקִיד

יוֹפְקִידוּ תוֹפְקִידוּ תוֹפְקִידוּ תוֹפְקִידוּ

Si prima litera substācialis fuerit gutturalis notatur aleph per camez
uel holem: et substantialis litera per hatefcamez. Imperatiuus deest in
omnibus huius formę uerbis. Infinitiuus הַפְקִיד uel per zere. ut

חֲתִיל

Et secundum rabi Moysen kimhi in introductorio

חֲפִקוֹר

QVARTA CONIVGATIO

הַתְּפַקֵּד Verbum graue. tertie personę numeri singularis. gene

ris masculini. temporis preteriti. indicatiui modi. significationis cōmu
nis. reflexiuum actionis et coniugationis quartę. quod coniugabit sic.

הַתְּפַקֵּד הַתְּפַקֵּדְתִּי הַתְּפַקֵּדְתָּ הַתְּפַקֵּדְתָּ

הַתְּפַקֵּדְתִּים הַתְּפַקֵּדְתֶּם הַתְּפַקֵּדְתִּי הַתְּפַקֵּדְתֶּי

הַתְּפַקֵּדְתִּי

Actio siue passio huius uerbi non est ab alio sed a semetipso. quare
differt a superioribus coniugationibus. Cum enim cætera uerba aut
sunt absoluta aut transitiua. hoc inuenitur esse retransitiuum tāquam
inter actiuum et passiuum quodammodo medium. Quando enim
dicit dominus ad Iacob Gen. xxviij. Terram in qua dormis tibi dabo
et semini tuo. et benedicentur in te et in in semine tuo cunctę tribus
terrę. Dat intelligere qđ a deo benedicēte benedicent. qđ illic passiuū

יִפְקְדוּ הַפְּקִדוֹת הַפְּקִדִי הַפְּקִדָּה

Et cum literis **אֶחָדָה** sic **אֶחָדָה** & si ultima substantialis fuerit gutturalis, pronunciabitur ultima per patha **אֶחָדָה** Alias sepe reperitur prolatio zere in ultima. secundum rabi Moysen filium Ioseph kimhi in introductorio

Imperatiuus **הַפְּקִדוֹת הַפְּקִדִי הַפְּקִדָּה**

Enunciatur etiam masculinum singulare et per zere et per patha. et in distinctione loco patha camez.

Infinitiuus **הַפְּקִד** et cata pthesin **בְּכֹלִים** iod cū hirik ī ultima.

In hac coniugatione notabis et obliuioni non trades huius uerbi tres esse conditiones. potest enim quādoq; inueniri neutrale intransitiuū ac absolutum. ut quando nullum habet uerbum leue primę coniuga-

tionis. ut **הָרִישׁ** tacuit. iij. Regum. xviij. Tacuit itaq; populus

Potest et inueniri transitiuum in secundum, ut quando habet uerbum primitiuum leue quod est neutrale uel absolutum. ut **הָקִים** erexit

scilicet aliquid. uenit enim a prima coniugatione uerbi absoluti **קָם**

quod significat surgere. Potest ultimo esse transitiuum in tertium. ut quando deriuatur a uerbo leui quod ipsum met sit transitiuū in secundum. ut **הִזְכִּיר** meminisse fecit, Exodi. xx. In omni loco in quo me-

moria fuerit nominis mei ueniam ad te et benedicā tibi. quod non est secundum linguę hebraicę proprietatem translatum. esset enim cōtra id quod Christus noster in euāgelio locutus est Matthęi. viij. cum ait. Non omnis qui dicit mihi domine domine &c. sed sic debet interpretari. In omni loco quo faciam meminisse nominis mei ueniam ad te. & hic est tractus patris de quo dicit. Nisi pater meus traxerit eum. ponitur enim in textu **אֶזְכִּיר** .i. faciā meminisse. uel faciā recordari.

הַפְּקִד Verbum passiuę uocis deponentale cuius agens non exprimitur coniugatur sic.

הַפְּקִד הַפְּקִדָּה הַפְּקִדִי הַפְּקִדוֹת

פֶּקֶד פֶּקְדָה פֶּקְדִי פֶּקְדוּ פֶּקְדִים פֶּקְדוֹ
פֶּקְדָה פֶּקְדָה פֶּקְדָה

Præfens adiectivum פֶּקֶד פֶּקְדִים פֶּקְדָה פֶּקְדוֹ et scribitur semper media substantialis litera per camez præter admodum pauca. sequitur אֶתָּו

Futurum indicatiui

אֶפְקֵד יִפְקֹד תִּפְקֹד וּפְקֹד
יִפְקְדוּ תִּפְקְדוּ תִּפְקְדוּ תִּפְקְדוּ

Cum literis וָוֵו inuenitur kibuz mutatum in holem uel surek. & secunda masculini pluralis quandoq; pronunciatur loco kibuz camez.

imperatiuum non habet. Infinitiuus פֶּקֶד uel פֶּקְדוּ

TERTIA CONIUGATIO

הִפְקִיד verbum graue tertię personę numeri singularis generis masculini. tēporis præteriti. indicatiui modi. significationis actiuę. transitiuum tertium. coniugationis tertię. quod coniugabitur sic.

הִפְקִיד הִפְקִידָה הִפְקִידְתִּי הִפְקִידוּ הִפְקִידְתֶּם
הִפְקִידוּ הִפְקִידָה הִפְקִידְתֶּם

Ideo dicitur graue. quia addit aliquid extraneum supra inflexionem. scilicet he in prima et iod in ultima. sic et adhuc in sequentibus quoq; mem. & diligenter hoc discas uelim. quando post he sequit litera uo-

calis tantum. ut sunt אֶחָדִים tunc in hac coniugatione he notat per segol. ut הִפְקִידוּ Presentis temporis מִפְקִידִים

אֶחָדִים Et sequene post mem מִפְקִידָה מִפְקִידוֹת
notatur per per hatephpatha מִפְקִיד

Adiectiuum uerbum מִפְקִיד מִפְקִידִים מִפְקִידָה

Et cum literis וָוֵו prima camez. secunda hateph camez מִפְקִידוֹ מִפְקִידוֹת

Futurum indicatiui אֶפְקֵד יִפְקֹד תִּפְקֹד וּפְקֹד

TERTIVS

Infinitivus ^{visitari} **תִּפְקֹד** & quandoq; deponitur he. quando prepo-
situm beth expellit he. quandoq; ponitur aleph loco he.

SCVND A CONIVGATIO

פִּקֹּד Verbum graue tertie personę numeri singularis generis ma-
sculini. temporis preteriti. indicatiui modi. significationis actiue. transi-
tuum secundum. coniugationis daggeffatę. quod coniugabitur sic.

**פִּקֹּד פִּקֹּדָה פִּקֹּדְתִּי פִּקְדוֹ פִּקְדָתָם פִּקְדוֹנוֹ
פִּקְדָה פִּקְדָתָהּ פִּקְדָתוֹ**

Tertia singularis masculini recipit terminationes zere et patha. & pri-
ma per hirik enunciatur. et semper media litera daggeffatur nisi fue-
rit uocalis uel res litera. nam illa non daggeffabitur. sed scribetur pri-
ma per zere et secunda per camez. sepe autem utrumq; per zere. atq;
est quando prima per zere punctatur et secunda per patha. exempla
omnium uidebis legendo studiose bibliam hebraicam.

Preſetis tēporis **מִפְקֹדִים מִפְקֹדָה מִפְקֹדוֹת**

Non daggeffāt **אֶחָדָהּ** quantūuis uerba sint istius formę. Item
fœmininū singulare recipit etiā he finale cum camez pro thau. et tunc
segol mutat in seua antecedens. quāq; idem in termino mutet in zere.

Adiectiuū uerbū sic enī posthac breuitatis causa **הַפְעֹל** noīabo.

מִפְקֹד מִפְקֹדִים מִפְקֹדָה מִפְקֹדוֹת

Et cū **אֶחָדָהּ** kibuz mutat in holem. raro ī surek. ut **מִבְּנֵי**

singulare fœmininum recipit etiam he finale loco thau. et mutantur
ambo zere in duo camez.

Futurū indicatiui **אֶפְקֹד אֶפְקֹדָה אֶפְקֹדְתִּי אֶפְקְדוּ אֶפְקְדָהּ אֶפְקְדוֹ**

אֶפְקְדוּ אֶפְקְדוֹתִי אֶפְקְדוֹתָם אֶפְקְדוֹתוֹ

Et cum **אֶחָדָהּ** mutatur patha in camez. preter pauca.

Imperatiuus **פִּקֹּד פִּקְדוּ פִּקְדִי פִּקְדִי**

Infinitiuus **פִּקֹּד** pronunciatur quandoq; ultima per holem.

פִּקֹּד Verbum passiue uocis deponentale cuius agens non exprimi-
tur, quod coniugatur sic.

LIBER

Tertia persona pluralis numeri tenet quandoq̃ camez in penultima ut ps. xxxvij. In eternum conseruabuntur. Similiter tertia etiā persona singularis numeri foeminini generis inuenitur habere camez in penultima et accentum in eadem. ut ps. xxxiiij. Vnū ex his non conteretur. sunt uisitatz est uisitata sunt uisitati est uisitatus

PRESENTIS TEMPORIS וְפָקַד וְפָקַדְתָּ וְפָקַדְתָּי וְפָקַדְתֶּם

Scribiturq̃ singularis numerus masculini generis i ultima per camez nisi fuerit in statu regiminis. Et singularis numeri foeminini generis ultima & penultima per camez quando litera he loco thau finit dicti onem. Et tunc accentus cadit in ultimā. ut ps. li. Spiritus cōtribulatus.

FUTVRVM INDICATIVI uisitabimur uisitaberis uisitabitur uisitabor וְפָקַדְנוּ וְפָקַדְתָּ וְפָקַדְתָּ וְפָקַדְתָּ

uisitaberis וְפָקַדְתָּ

uisitabit mulier וְפָקַדְתָּ

uisitabimini וְפָקַדְתֶּם

uisitabūt וְפָקַדְתֶּם

uisitabimini uisitabūt וְפָקַדְתֶּם וְפָקַדְתֶּם

וְפָקַדְתֶּם

Nota quando in fine additur he tunc ultima et penultima proferunt per camez וְפָקַדְתָּ וְפָקַדְתָּ

Item secunda et tertia pluralis numeri masculini generis in termino seu pafek mutant seua in zere. et in fine recipiunt quādoq̃ nun literam. coniugatur etiā sepe per zere in primis quibusq̃ syllabis. maxime autem quando litera capitalis est una de וְפָקַדְתֶּם וְפָקַדְתֶּם

Imperatiuus uisitate litis uisitata sis uisitati litis uisitatus sis וְפָקַדְתָּ וְפָקַדְתָּ וְפָקַדְתָּ וְפָקַדְתָּ

Personę he daggeffantur propter defectum literę nun. significationē passiuam denotantis. & pluralis masculinus si ponitur in termino ipsius athnah uel pafek seruat zere. ut Ieremię nono. vnusquisque se a proximo suo custodiat. secundum hebraicam ueritatē sic. vnusquisq̃ a proximo suo custodiamini. & sequitur. Et in omni fratre suo non habeat fiduciam. hebraice sic. Et in omni fratre ne confidatis. & ita sunt ambo secundę personę.

TERTIVS

fientes uisitatz fiens uisitata fientes uisitati fiens uisitatus.
פְּקֹדוֹת **פְּקֹדָה** **פְּקֹדִים** **פְּקֹד**

Sed qualiter in istis personę dinoscuntur? Certe ex additione pronominum ego. tu. iste. nos. uos. illi. quodlibet secundum genus suum.

INDICATIVVS FVTVRI TEMPORIS **אֵתָּן**

uisitabitis uisitabūt uisitabimus uisitabis uisitabit uisitabo

אֶפְקֹד יֶפְקֹד תֶּפְקֹד וְפְקֹד יִפְקֹדוּ תִפְקֹדוּ

mulieres uisitabūt. uisitabitis. uisitabis mulier uisitabit mulier

תִּפְקֹד תֶּפְקֹד תִּפְקֹדָה

uisitate uisita mulier uisitate uisita

IMPERATIVVS **פְּקֹד פְּקֹדִי פְּקֹדָה**

Terminatur autem ultima quandoq; in patha. & cata paragogen additur etiam he. tunc prima sonat camez uel segol et ultima camez. & si prima sic seruetur seu a tamen media recipiet camez. quod si ei uerbo cuius est uox ultima patha, subiungat pariter he. tūc prima pronūciat per hirik. De secunda aut persona plurali masculini generis hoc scias

uelim, q; si media fuerit una de **אֵתָּן** tūc prima proferit per patha et media per hateph. De plurali autē foeminino. quod he finale qñq; deponit et aliqñ mutat holēi patha qñ singulare masculinū hēt patha.

uisitare uisitare uisitare

INFINITIVVS

פְּקֹד פְּקֹד פְּקֹד

a uisitando ad uisitādū iuxta uisitādū in uisitando

Gerūdiuū **בִּפְקֹד בִּפְקֹד לִפְקֹד מִפְקֹד בְּבִלֵּם**

וּפְקֹד Verbum perfectum tertię personę numeri singularis generis masculini. preteriti tēporis. indicatiui modi. significationis passiuę.

coniugationis primę. quod coniugatur sic.

estis ul' fuistis uisitati sūt sū ul' fui uisitatus es ul' uisitatus ē ul' fuit

וּפְקֹד וּפְקֹדָה וּפְקֹדָה וּפְקֹדָה

estis ul' fuistis

es ul' fuisti

uisitata ē ul' fuit

sumus ul' fuimus

וּפְקֹדָה

וּפְקֹדָה

וּפְקֹדָה

וּפְקֹדָה

derādum tibi est uerbum neutrum siue absolutum passiuam de se cōiugationem non formare. precipue in hac coniugatione uerborum leuium. Terminatur autem uel in patha uel in camez uel in holem. & regulatur secundum formam actiuam unde deriuatur. & si non sit in termino seruat patha in fine. Et si uerbum incipiat ab una de uocali-

bus **אחח** tunc preposita litera nun dilatat os et per segol notatur vel quandoq; per patha. eo quod primitiua uocalis corripitur. et uel per seua uel per hateph subsignatur. q; si eadem uocalis omnino obmutescat. tūc potest primę syllabę nun inueniri per holem punctatū. Multa autem occurrunt quę tibi uidebuntur anomala. sed ea non regulantur secundum hanc coniugationem quę dicitur leuis. sed secundum daggeffatas uel alias cōiugationes ordinant. Cū uero ad huc sis paruulus discere ut paruulus. In reliquis eiusdē inflexiōibus ut in futuro imperatiuo et in gerundiis. quando he uel aleph repellunt nun passiuę significationis. daggeffatur prima ut ostendatur defectus literę nun. Haftenus de generali forma coniugandi quoad ferre potes diximus. nūc specialiter ad singulas quasq; cōiugatōes ordine pergemus. **פקד** Verbum perfectum. tertię persone. numeri singularis. gene-

ris masculini. pręteriti tēporis. indicatiui modi. significationis actiuę. transitiuum primum. coniugationis primę. quod coniugabitur sic.

uisitauimus uisitastis uisitauerūt uisitaui uisitasti uisitauit

פָּקַדְנוּ פָּקַדְתֶּם פָּקַדוּ פָּקַדְתִּי פָּקַדְתָּ פָּקַדְתָּ

uisitastis uisitasti uisitauit mulier

פָּקַדְתָּ פָּקַדְתָּ פָּקַדְתָּ

uisitant uisitat mulier uisitant uisitat

PRAESENTIS
TEMPORIS

פָּקַד פָּקַדְתָּ פָּקַדְתָּ פָּקַדְתָּ

Regulatur autem hęc forma uerborum secundum nomina quę mouentur de genere in genus. & ergo pluralis numerus masculini generis in statu regiminis deponit mem. similiter singulare foemininum mutat he in thau. ut **פָּקַדְתָּ** Inueniūt et quādoq; ultima per hirik.

Nec id omittēdū est, qđ x̄ba ĩcipientia ab una harū l̄rarū **אחח** solent sepe primā p holem et secundā p patha enūciare. Similiter. Itē.

TERTIVS.

seua & secunda per patha aut prima per seua & secunda per camez.

fac fac fac fac
 פֶּעַל פֶּעַל פֶּעַל פֶּעַל פֶּעַל

Exemplum primi. Ieremie vii. Sta in porta. Exemplum secundi. Exodi
 xx. Memento ut diem sabbati sanctifices. Exemplum tertij. ps. cxxxij.
 Memento domine dauid. Exemplum quarti. Deutero. iij. Interroga
 de diebus antiquis. Exemplū quinti. Threnorum. iij. Recordare pau-
 pertatis meę. Coniugatur autem sic.

Generis foeminini.

Generis masculini.

facite facite fac facite fac fac
 פֶּעַל פֶּעַל פֶּעַל פֶּעַל פֶּעַל פֶּעַל

Verbum Gerundium quo fit Infinitiuus

Multiplex est eius uarietas. aut enī ultima holem & prima camez uel
 seua. aut prima seua & ultima patha uel camez. Gerundiū est si quā-
 do ei preponitur una de literis. פֶּעַל

a faciendo ad faciendum iuxta faciendum in faciendo

Vt פֶּעַל פֶּעַל פֶּעַל פֶּעַל

Que quidē literę singulę singulis istis terminationibus prepōi possunt
 Gerundia uero sunt quando absoluūtur ab eisdem. ut Threnorū. iij.
 Memoria memor ero. uerius sic. Recordando recordaberis. Quia
 uero gerundia dicuntur participialia uerba, iccirco sepe exponuntur
 participialiter ut ps. cxviij. Castigans castigauit me doñus. quod uerti
 potuit castigando. Et pro infinitiuis sepe capiunt ut Micheę. vi. Facere
 iudicium et ambulare cum deo tuo. Sed frequētius ad usum infinitiui
 preponitur ei lamed supra notatum in Bachlem quamuis alię quoq;
 literę etiā infinitiuū notent atq; supinū. ut Eccle. i. Non saturatur ocu-
 lus uisu nec auris auditu impletur idest non saturatur oculus uidere
 nec auris audire. Et de eadem dictione ambulare quam supra sine la-
 med allegauī. ponitur exemplum in eodem capitulo. Ecclesiastis. i.
 per lamed sic ad locū unde exeunt flumina reuertūt ut iterę fluant. recti-
 us. reuertunt fluēdo. Et ita hebraica locutio p̄miscue utitur gerūdīs.
 participialibus. infinitiuis atq; supinis. Venio nūc ad passiuū in q̄ cōsy.

facilem transitum in symbolicis loco camez habere Holem iccirco geminaui tibi uerba. et ea partim cum patha & partim cū holem ascripsi. Quāto nō te fugiat. quod in genere foeminino et nūero plurali secūda persona & tertia eodem uerbo enūciantur. ut si dicāt viri ad mulieres facietis & facient. Vltimo nota quod tertia pluralis masculina suscipit in fine quandoq; nun. Absoluto iam modo indicatiuo cum suis temporibus generibus atq; numeris conuertamus calamum ad secundū qui dicitur Imperatiuus. Est autem in quintuplici differētia. aut enim prima scribit per patha et secūda p holem. aut prima p camez et secūda per holem. aut prima per seua et secunda per holem. aut prima per

Sic Zacharię. iñ. Et Iesus erat indutus uestibus sordidis. Quod uerbū si secundū pprietatē lingūę hebraicę exponeretur deberet dici. Iesus erat iā fiēs indui, uestibus. Sed latinitas respuit hūc morē estimat uero quasi adiectiuū. Transeo ad tempus futurū indicatiui modi quod psonas conuertit ppter quoddā memoriale nomē quod in se cōtinet quatuor literas. Et dicitur **יִפְעֹל** Aleph preponitur primę persone numeri singularis. Iod tertię. thau secūde. Nun primę numeri pluralis. Et rursus iod et thau reliquis Coniugat autē sic. In Masculino genere. Et numero singulari.

facies	facies	faciet	faciet	faciam	faciam
יִפְעֹל	תִּפְעֹל	יִפְעֹל	יִפְעֹל	אִפְעֹל	נִפְעֹל

TERTIVS

תַּפְעִיל תַּפְעִיל תַּפְעִיל תַּפְעִיל Generis foeminini

In Numero plurali Generis Masculini.

facietis facient facient facient faciemus faciemus

תַּפְעִיל תַּפְעִיל תַּפְעִיל תַּפְעִיל תַּפְעִיל תַּפְעִיל

facietis

facietis faciet facietis faciet

תַּפְעִיל תַּפְעִיל Et plurali generis foeminini תַּפְעִיל תַּפְעִיל

In hoc modo futuri tēporis istud velim discas, primā personā utriusq; numeri cōmunē esse tam uiris quā mulieribus. Est itaq; omnis prima persona utriusq; generis Secūdo considerabis in hac forma coniugandi idē esse uerbum secundę personę masculinorum et tercię personę foemininorum. Quasi diceret legillator aliquis ad uirum, omne quod tibi iubeo audire audiat mulier. Et qđ tu uir facies, faciet mulier. Tercio mandabis memorię in hac tota huius futuri temporis coniugatiōe solum aleph prepositiuū scribi per segol, cetera per hirik Quarto nota quod licet penultima substāialis scribēda esset regulariter per patha Quia tamē inuenio multa uerba loco patha habere camez uel ppter

Secunda persona pluralis numeri notat primā puncto seu & mediā per patha & ultimam hoc est ipsum thau per segol inuenitur tamen hirik quādoq; loco patha et aliquando segol uel zere. Sed non est regulare. semper autē et indistincte accentus in ultima, siue vau preponatur seu non preponatur.

Præsentis temporis Generis Masculini.

Et assimulantur nominibus eorumq; regulas sequuntur.

faciunt

facio

פועלים

פועל

Præsentis temporis Generis foeminini.

facit mulier

facit mulier

פועלת uel פועלה

Non tamen semper penultima sic per segol scribitur, sed quādoq; in termino per camez ut Ecclesiastis. i. Terra autem in eternū stat. & pfr

פועלות faciūt mulieres & per oīa imitatur nomina secundedecim

natōis Et habet hęc forma tres literas fūdamentales Nā vau tantū loco holem interijcitur. Sepe enim sacra scriptura utitur hac forma sine vau. ut Ezechielis. xxiij, Virum qui interponeret sepem. Sequitur forma uerbi cuius actio iam pficitur in præsentī. per camez & surek.

Generis foeminini

Generis masculini.

fiunt

fit

fiunt

fit

פועלות

פועלה

פועלים

פועל

Sic Zacharię. iij. Et Iesus erat indutus uestibus sordidis. Quod uerbū si secundū pprietatē linguę hebraicę exponeretur deberet dici. Iesus erat iā fiēs indui, uestibus. Sed latinitas respuit hūc morē estimat uero quasi adiectiuū. Transeo ad tempus futurū indicatiui modī quod psonas conuertit ppter quoddā memoriale nomē quod in se cōtinet quatuor literas. Et dicitur איתן Aleph preponitur primę persone

numeri singularis. Iod tercię. thau secūde. Nun primę numeri pluralis Et rursus iod et thau reliquis Coniugat autē sic. In Masculino genere. Et numero singulari.

facies

facies

faciet

faciet

faciam

faciam

תפעל

תפעל

יפעל

יפעל

אפעל

אפעל

TERTIVS

pestilentię non sedit. Similiter quando uerbum est in statu regiminis seu perpetue constructionis & habet accētum in penultima uel etiā quandoq; in ultima tunc iterum mutat patha in camez. Exemplum primi Genesis primo. Et tenebras appellauit noctem. Exemplū secūdi. iij. Regum decimosextimo. Non enim pluuerat, Hebraice sic. Non fuit pluuia. ubi hoc uerbum fuit est presentis coniugationis & tamen scribitur per duo camez. sed & hoc ipsum uerbum substantiuum alias quoq; consuevit exorbitare.

Tertia regula. Terminatio prima huius coniugacionis seruat patha Secundę personę ac deinceps in secunda syllaba. & accentus cadit in eandem et signat thau daggesatum puncto camez. Idq; non solum in primitiuis suis, uerum etiam in coniugationibus sequentibus a se deriuatis Excipiuntur aliqua per iod aucta quę patha in hirik transmutāt. quorum pauca exempli gratia hic pono.

עָשָׂה עֲשִׂיתָ בְּנִיתָ קִנִּיתָ רָאִיתָ אָפִיתָ חָצִיתָ

tamē iod quādoq; deficit ut. iij. Regum. viij. Domū quā edificauī nōmini tuo. Vbi massora seu scholion super uerbo ædificauī adnotat sci licet. In aliis libris cū iod. hęc in defectiuis infra tractāda essent. Accentum autem non semper seruant in penultima sed quandoq; in ultima præsertim quādo eis preponitur uau. Sed iā oblitus promissi ausus sum te solidiore cibo pascere quam ab incunabilis ferre possis Quare ad rudimenta redeamus. Secunda terminatio mutat zere in patha

חָפֵץ Voluit. Cupiuit. Placuit. Genesis. xxxij. Amabat enim puellā ualde. hebraice sic. Complacentiam habuit in filia Iacob. Coniugatur in secunda persona **חָפַצְתָּ** ps. li. Ecce enim ueritatem dilexisti,

Tertia terminatio seruat hōlem. ut Deutero. xxvij. **אֲטַר יָגֶרְתָּ** idest quas timuisti. Et etiam transfert accentum de penultima in ultimā quando ei uerbo preponitur uau.

Tertia persona pluralis numeri seruat camez in prima & patha in penultima. præterq; in distinctione. mēbro & termino. ubi mutat patha in camez. patitur etiam in multis casibus aliis αλλοτιστα ut in figuris constructionis. Numeri vicelesimo. Ingressusq; est Moyses et Aaron & corruerunt. et sic de aliis. et accipit paragogen nun.

LIBER

Ecce quomodo facio scribere transfret in te et tamen in te non quiesce-
ret sed ultra transfret in aliquod tertium, scilicet in literas scribendas.
& hoc uocatur transitium tertij. unde poteris discere tria officia uer-
bi transitiui. quod tibi maxime proderit in coniugationibus et earum

significatis. Coniugationes uerborum sunt quatuor. prima **פַּעַל**

Secunda **פִּעֵל** Tertia **הִפְעִיל** Quarta **הִתְפַּעֵל** De

prima coniugatione generaliter primo dicemus. Habet autem ea tres
terminationes. scilicet a. e. o. semper remanente camez in prima sylla-

ba. ut **יָבֹל מֵלֵא שָׁבַל** Quas si uelis memorie commendare,

poteris plane hoc uno uersu qui legitur Exodi quadragesimo. Nec
poterat Moyse ingredi tectum foederis nube operiente omnia, et ma-
iestate domini coruscante que cuncta impleuerat. ubi hebraice insunt
scripta hec tria exempla. Nominatur sane coniugatio ista leuis. quia
nullo luxu augetur. nulla literarum copia gaudet, nihil accipit extra-
neum primitiuo. sed tantum eas coniungi patitur literas, que necessa-
rio ad cognoscendum personas genera et numeros adducuntur. que
sunt fundamenta coniugationis. & ideo illa nos utemur in presenti
opere pro fundamento omnium uerborum hoc modo.

PRETERI TEMPORIS GENERIS MASCVLINI

fecimus fecistis fecerunt feci fecisti fecit

פַּעַל פַּעַלְתָּ פַּעַלְתִּי פַּעַלְתִּים פַּעַלְתֶּם פַּעַלְתִּין

GENERIS FOEMININI

fecistis

פַּעַלְתִּין

fecisti

פַּעַלְתִּי

fecit

REGVLA. In omni coniugatione preteriti temporis prima persona &
tertia utriusque numeri sunt generis communis. ut hic cernis. quia ap-
ponuntur tam uiro quam mulieri. Altera. In distinctione. membro.
uel termino. patha huius coniugationis mutatur in camez. Gen. xxi.
Visitauit aut dominus Saram sicut promiserat. sic ps. i. Et in cathedra

TERTIVS

DE VERBO

h Ebraicorum verborum, alia sunt perfecta & alia Imperfecta. Perfecta dicuntur quę tres continent substantiales literas vt

פָּעַל Imperfecta sunt, quę aut aliqua substantialiũ carent

aut abundant. Quę vero abundāt appellamus grauia aut a numero literarũ quadrata ut **חָרַם** Quę aut carent, vocantur defectiua. Im-

perfectorũ item, quędam sunt compositorũ. quędā simplicitia. Compo-

sita sunt quorũ partes uerba fuerũt. ut **בָּלַל סָבַר** Simplicitiũ

denicq; alia sunt defectiua literarũ ut **אָרַח** Alia defectiua uocũ.

ut **יָרַח יָרַח** Accidentia uerborũ sunt plurima. tam a gręcis q̃

a latinis artificiose tractata. quorũ magnam partem hoc in libro rudimentorũ ex nulla desidia omitiũs, tantũ necessaria sermoni hebraico complexi, erudiendis initia subministrantes. Verbo itaq; accidunt personę tres. quas more hebręorum enumerabimus. Sunt autem he Tertia de qua loquimur. Secunda ad quam loquimur. & prima quę loquitur. Numeri contra usũ gręcorum duo tantum. Singularis et pluralis. Genera naturalia duo. masculinũ & foemininũ. Tępora tria Pręsens. pręteritum & futurum. Modi sunt tres. Indicatiuus. Imperatiuus & Infinitiuus. Significationes sunt quas gręci διαθεσις idest dispositiones nominant tres. Actio. passio. medietas. Ex his oriuntur duo status uerborũ. Absolutus & transitiuus. Absolutus ut sto. sedeo. Transitiuus diuiditur in tria. Primo enim inuenitur uerbũ quod de sui natura esset transitiuũ sed oratione nostra stare cogitur. Virgilius. iij. gneidos. Dixerat, ille Iouis monitis immota tenebat lumina. idest Dido erat loquens. ultra non transit. quasi hoc innueret interloquendum ille non mouebatur. Sic in Aegloga tertia. Alternis dicetis. amant alterna camęne. idest estote cātantes. nec longius progreditur. Secũdo datur aliquod uerbum quod transfert actionẽ suam in alterum tantũ. et ibi sistit ut Virgilius in. iij. gneidos. Dixitq; nouissima uerba. Tercio se offert quandoq; uerbum quod non solum transit in alterũ uerũ etiam illud alterum cogit operationẽ suam ultra transferre in tertium ut si dicerem. Scriptifico te literas. Detur mihi uenia etiã ex Lucretij authoritate ut ipse ait propter egestatem linguę & rerum nouitatem

potest. ut paulo superius patuit. iod et thau faciūt terminationē generis foemini numeri ordinalis quorū masculina in iod desinūt. ut supra de noībus ordinalibus secundæ declinationis. quare terminatio **יה**

reſcienda est. quia uero ad literā substantialē quę ante oīa māsit salua, egebimus adhuc duabus lris ut ternarius primitiui compleat. reliquemus aleph et sin usq; quaq; intacta. et supererit **שנה** primitiuum huius uocabuli bresith. qđ in nro dictionario secūdm ordinē alphabethi quęre diligenter et inuenies significatum eius. Rursus elige tibi

aliam dictionem. uis unam de ps. i. **והיה בך** idest & in lege eius.

primo. vau idest et, est cōsignificatiua particula ergo reſciēda. secūdo beth idest in, pari modo. tertio thau. primum facit nomē uerbale quia legere deberemus et in institutione eius. pro eo qđ dicimus et in lege eius. quia uero sic erit litera heamanthi, iccirco reſcienda est. quarto thau secūdm pro he cōmutatum est. propter statum regiminis. ut supra docuimus. quinto vau finale est affixū ergo reſciēdum. Res uero litera una de substātib; est. et ergo māsiua. quod si optamus nobis referuare tres literas nihil superest amplius quam vau res he. Cōstat autem ex dictionario de vau litera quoties possit fieri principium dictionis et quod oīno hic esse non possit. Quid ergo? memineris iam quod ipsius thau et he facilis et symbolicus est transitus. pone ergo

הנה (quatenus holem suppleat vau) primitiuum eius. cuius signi-

ficatum tunc quęre in dictionario. Similiter age in ceteris. & uehemēter exerce industriam tuam. hoc enim tibi proderit ad intelligentiam pene uniuersorum hebraicę biblię nominum. Nec te reiterati laboris tedeat si primo frustra quodlibet nomen discerpseris, nec primitiuū multicoloribus uestitū recte denudaueris. sic enim te continua inquisitione in dictionario nostro fatigabis, quousq; tādē cū insigni triumpho uictor euades. Sed iam ad secundā partem orationis transeamus.

igitur he. in. ifica. bilí. tudín. es. quid remanet: certe nudū illud quod nominamus honor. ecce primitiuū. nūc pariter operare in hebraicis. ad cuius faciliorem aditū scire te iubeo. Quod apud hebreos secundū cōmunem et uulgarium morem plerūq; omnia primitiua tres habēt literas quibus suum cuiq; corpus constituitur. quanquam autem inueniant dictiones etiam primitiue quę uel duabus uel quatuor aut forte quinq; literis scribantur, tamen propter earum paucitatem non abrogabunt hoc meum decretum. vix enim regula datur ulla sine exceptione. Si ergo memineris in primi uoluminis capite secundo tibi me precepisse totum alphabetum idest unum omniū literarū uersum in duas æquales partes esse diuisum. quarum in ordine primo **הט ספָר**

צַרְעָה sunt literę de substantia dictionis quę reijci nequeunt. &

in ordine secūdo sunt literę **א תבנה משלי בְּרִי** quę aliquando sunt accidentales et reijci possunt, aliquando autem substantiales quę reijci non possunt. erit prima cōsideratio tua in quolibet deriuatio, sit ne aliqua primi ordinis litera in eo. & illam reponito mihi saluam. secunda cōsideratio tua erit, ut recorderis accidētalium capitalium

א ל ב ש quę uenient in principio dictionū reijciendę si fuerint accidentaliter separabiles. similiter **ת כו ח יוֹם** quę uenient in fine di-

ctionum reijciendę si fuerint accidentales. Adhuc tertiam cōsiderationem habebis in uerbo **האמנתי** qđ continet literas per quas

fiunt nomina uerbalia et denominatiua. de quibus paulo superius in hoc libro tertio mentionem, fecimus cum de abundantia literarum scriberemus. Istis omnibus complexis sic accidentales abijce. primo compositionem. secundo articulum. tertio appensilem deriuationis. quarto genus. quinto declinationem. sexto epenthesein et paragogen. Fac periculum et sume aliquod nomen. si uis. esto prima dictio biblię

in principio **בראשית** quę habet sex literas. de quibus tantum tres sunt quę corpus primitiui constituunt. primo beth quod ualet in prepositionem consignificatiuam, est reijciendum. ex regula de articulis in quinto posita. res autem litera substantialis est, et ideo reijci non

& uideamus quomodo ei affixa cohæreant.

Recordare igitur ante omnia in præcedentibus me tibi multiuariam multisq; modis præcepisse omnem dictionem scemininā in he finale desinentem, in statu regiminis et affixorum he finale mutare in thau.

Sicut igitur hætenus uerbo **רַבֵּר** usi sumus quod est masculini generis. ita deinceps uocabulo **תּוֹרָה** id est lex exempli gratia utemur.

vbi uides cum se ad regimen uel affixa desinat quonam modo he in thau transmutet.

lex uestra	lex eorum	lex mea	lex tua	lex eius
תּוֹרַתְכֶם	תּוֹרַתָם	תּוֹרַתִּי	תּוֹרַתְךָ	תּוֹרַתּוֹ
leges meę	leges tuę	leges eius	lex nostra	
תּוֹרַתּוֹ	תּוֹרַתִּי	תּוֹרַתְךָ	תּוֹרַתְכֶם	
leges eius	leges nostrę	leges uestre	leges eorum	
תּוֹרַתֶּיךָ	תּוֹרַתֶּיךָ	תּוֹרַתֶּיךָ	תּוֹרַתֶּיךָ	
leges uestre	leges earum	leges meę	leges tuę	
תּוֹרַתֶּיךָ	תּוֹרַתֶּיךָ	תּוֹרַתֶּיךָ	תּוֹרַתֶּיךָ	
leges nostrę				

תּוֹרַתֶּיךָ Ex his omnibus per nos hætenus expositis facilius

scies id, quod in lingua hebraica maxime dicitur artis esse. ac ingenij singularis laudatissimum indicium. cum omnis dictio aut primitiua sit aut deriuatiua. exuere nomen deriuatiuum singulis uestibus ad nuditatem quousq; appareat primitiuū latine prius tecū agam. exempli gratia si hoc nomen pluralis numeri. he in honorificabilitudines uelis ad primitiuum statum redigere. quid facies? de corticabis illud omnibus tunicis quousq; absolutum appendiciis appareat primitiuum. sic. Reiice primo articulum he. secundo compositionem primā qua ligat cum præpositione in. tertio compositionem qua ligatur cum ifica. a facio. quarto terminationem uerbalem aptitudinis quę est bilis. quinto terminationem abstractionis quę est tudo. sexto casualem inflectionē genitiui quę est din. septimo numeralem terminationem es. separatis

TERTIVS

do **גבורי** **מִצַּגְבֹּרֵיהֶו** qđ legitur dypeus fortiū eius. pro **גבורי**
רְבִיר verba tua. Constructionem et eius ualorem ex anteriori-
 bus intelliges. & notabis penultimam per segol **רְבִיר** uerba mea.
 tam in masculino quam in foeminino quo ad affixa. sed quātum ad no-
 men ipsum pertinet. alia ratio erit. nunc ad pluralem numerum accin-
 gimur **רְבִירֵהֶם** verba eorum. Solet autē post mem finale qñq̃
 sequi aspiratio he. Ezechielis. xl. In thalamis et in frōtibus eorum. ubi
 ponitur **אֱלִיהֶם** loco eius quod regulariter dici deberet
אֱלִיהֶם

רְבִירֵכֶם Verba uestra. ut in anterioribus cernere potuisti.
רְבִירֵנוּ Verba nostra. cui etiam consonat foemininum. In foemi-
 nino autem genere affixorum quando ipsa sunt singularia et antece-
 dens est plurale. sic concipe tibi exemplum **רְבִירָהּ** Verba eius
 scilicet mulieris. et inuenies iod quandoq̃ mutatum in nun. ut Gene-
 sis. ij. **תָּחַתָּהּ** pro **תָּחַתֶּיהָ** Et repleuit carnem pro ea.

רְבִיר Verba tua. et quandoq̃ assumit iod in fine et pronuncia-
 tur hirik sicut multipliciter legitur ps. cii. et. cxvi. ubi pro **עֲוִיר**
עֲוִיר scribitur atq̃ legitur **עֲוִיר**
מִצִּיחִי עֲלֵי עֲוִיר & sic de aliis.

Sequitur foemininum affixum et antecedens masculinum. utraq̃ plu-
 ralia **רְבִירֵהֶן** Verba earum. contingit etiam qđ he finalis succedit
 ipsi nun. ut Ezechielis. i. Corpora earum. **גִּרְתָּהֶן**

רְבִירֵנוּ Verba uestra. o foemine. Et similiter recipit aliquādo aspi-
 rationem post nun finale sicut supra. Absoluimus hoc nomen **רְבִיר**
 cum oībus suis affixis utriusq̃ generis, cū tamen ipsummet sit generis
 tantum masculini. sume tibi nūc aliud nomē qđ sit generis foeminini.

LIBER

tam singularis quam pluralis numeri percepisti. audi nūc generis foemini quę sint. iterumq; a singulari numero more superiore incipiā.

רַבָּרָה Verbum eius. scilicet mulieris. et scribitur he finale per mapik relatiuum. significatq; tertiam personā singularis numeri foemini generis. cuius etiā meminimus in primi libri capite tertio et quarto.

רַבָּרָה Verbum tuum. o foemina. Inuenitur autem in eodem significato cata paragogen in fine ipsi caph subiuncta. iod litera. ps. ciiij.

עֲוֹנֶי Qui propiciatur omnibus iniquitatibus tuis. De prima persona hanc tibi regulam trado. quod eadem uoce et paribus punctis pronunciatur tam in masculino quam in foeminino genere. tam in singulari quā in plurali. quare nō est hic ampliore de eis tractatu opus. Post affixa masculina pluralis numeri iure optinio ueniunt affixa foemina eiusdem numeri. et sunt hęc.

רַבָּרָה Verbum earū. cernis quod nun finale significat genus foemininū. et hic in materia affixorū tertiam personam de qua loquimur. Consuevit aliquando he ipsum nun finale sequi et tamen nihil aliter significare. ut Exodi. xxxv. **לְבָנֵי**

אִתְּנָהּ & omnes mulieres quibus eleuatū est cor earū in sapiētia. filiauerūt pilos caprarū. qd in nra trāslatiōe asterisco addendū esset.

רַבָּרָה Verbum uestrū. o mulieres. & contingit quoq; hic quod aliquñ he subiungit ipsi nun. ut Ezechielis. xxiij. **הִיא תַעֲשֶׂהָ**

בְּמַתְכָּנָהּ Ne faciant secundum scelus uestrum.

Exempla tibi ostēdi qbus cognoscas quomō noibus singularis nūeri et generis masculini, affixa utriusq; nūeri subiūgant. sequūt exēpla qmō eiusdē generis noibus sed pluralis nūeri, addant affixa utriusq; nūeri.

רַבָּרָה Verba eius. diphthōgus in fine. uel potius digāma golicū.

Ecce iterū uau finale ut sup denotat tertiā psonā singularis nūeri masculini generis. qa uero regit a pcedenti noie scilicet uerba qd ē pluralis nūeri, iccirco secūdū regulā supius positā ablatū ē mem finale et māsit iod nō punctatū qd nō impedit diphthongū sicut neq; in eu ipediret. qd a nobis in libri primi ca. v. explanatū est. sepe aut in hac forma deficit iod & loco eius ponunt he et uau in pari significatiōe. ut Nahū secū

he. Ezechielis. xij. Et omnes qui circa eum sunt presidium eius et agmina eius. ubi pro עָרֵי positum inuenitur עֲרֵי idest auxilium & presidium eius. In tali etiam locutione solet ipsi vau preponi he. et idē significari. Iob. xxv. Et super quem non surget lumen illius. ubi pro

אֹרֶךְ lumen illius. ponitur אֲרֶךְ

רְבֵרֶּ Verbū tuū. uide qđ caph finale cum camez significat secundam personam ad quam loquimur. et cōmuniter quādo in fine orationis est ponendum, tunc scribitur segol in penultima רְבֵרֶּ

attamen id aliquando non obseruat. ut ps. cxix. Bonitatem fecisti cum seruo tuo. Solet quandoq; post caph in fine apponi he aspiratio. Exodi. xij. Et erit quasi signū in manu tua. ubi ponitur יֶדְהָ

רְבֵרֶּ Verbū meum. Cōsydera quod iod finale significat primā personā illam scilicet quę loquit̃. & solet quādoq; ipsi iod finali preponi nun litera. ut. ij. Regum. xxij. Incuruasti resistentes mihi subtus me. vbi ponitur יֶדְהָ quod in ps. xviij. legitur יֶדְהָ siue nun.

Expediuius affixa generis masculini singularis numeri. accedāt modo affixa generis masculini pluralis numeri.

רְבֵרֶּ Verbū eorū. ubi mem finale significat plures de quibus loquimur, licet uerbum sit unū atq; singulare de quo loquimur. Solet etiam quādoq; ante mem finale precedere he aspiratio et eodē modo significare. ut Ieremig. xij. פִּיְהֶם Prope es tu ori eorū. sed et omīssa

aspiratione inuenimus sepius finaliter post mem sequi vau. Exemplū de eodem uocabulo oris. ps. lix. Delictum oris eorū sermonē labiorū ipsorum. & ps. xvij. Os eorū locutū est superbiā. ubi ponit פִּיְהֶם

רְבֵרֶּ Verbū uestrū. hoc enim mō caph et mem dictiōibus sub nexa secūdas personas ad quas loquimur pluralis uidelicet numeri et masculini generis significat. patit̃ aut̃ כֶּ etiam articulos ut אֶתְהֶם

Canticorum. viij. Adiuro uos filie Ierusalem.

רְבֵרֶּ Verbū nostrum. ubi nu significat primas personas masculini generis pluralis nūeri quę loquūt̃. licet res sit una quā loquūt̃. Hactenus pronomina subiunctiua quę appellantur affixa masculina

quarto. Omnes gemellis foetibus. et eiusdem quinto. Caput meum repletum est rore. Item preponitur et postponitur articulis. Canticorū primo. Vineam meam nō custodiui. ubi preponitur datiuo. similiter eiusdem tertio. En lectulum Salomonis. postponitur in eodem. Queram quem diligit anima mea. Sicut autem apud grecos ο et οτι & apud latinos quod equiparantur in significatione. ita ו aliquando significat quod. quia. quoniam. cum. quando. quo. Canticorum tertio. Paululum cum pertransissem. eiusdem. i. Quod fusca sim. et ibidem. Quia decolorauit me sol. & ualde conuenit cum וְשׁוֹן ut Canticorum iiij. Sicut greges tonsarum quę ascenderūt de lauacro. Iungitur etiam consignificatiuis aliis ante et post. eiusdem. v. Quia sic adiurasti nos. & eiusdem. iiij. Donec ipsa uelit. pro usq; quo. & recipit cata prothesin בּוּב sed et וְשׁוֹן eodem modo una cum eiusdem tribus literis subiungitur om̃ibus etiam articulis quorum non opus est exemplis. quia in sacra scriptura hoc tritum et uulgare est. Nunc ad affixa trāseamus. quę quamuis sint relatiua, tamen quandam quasi possessionem uidentur significare. Referunt enī eius memoriā de quo paulo ante loquuti sumus. & nihilo inus indicūt ad eūdē de quo loquuti sumus aliqd pertinere. ut cum loquitur dominus deus ad populū Leuitici .xviij. Ego dominus deus uester custodite leges meas. Tu recordare cuius meas? certe leges eius qui loquutus est ego dñs. sic ps. ij. Dominus dixit ad me filius meus es tu. idest filius illius qui hoc ad te dixit. Si enim simpliciter quis scribat in pariete. Audite uerba mea. uel sic. Hęc terra erit tua. uel quod suum fuit amisit. quasi pro nō scripto habet. quia nemo intelligit de quo scribatur. eo quod desit persona cuius memoriā hęc pronomina meus tuus suus referant. Ne igitur plura membra partitionum facerem quam oporteret, cōprehendi ea quę latini possessiua nominant sub relatiuis et affixa nominaui. Vtq; in exēplo tibi cōsuetomaneamus. sume וְשׁוֹן prę oculis. meminerisq; ludęos aduersa nobis via. priō tertiā personā, secūdo secundam, et tertio primā, enumerare tā in pnoibus quā in uerbis. וְשׁוֹן verbū eius. ecce quō uau affixū subiunctiuū tertiā personā de qua loqm̃ur significat. scilicet suū. eius. illius. ipsius. Et i hoc genere loquēdi cōtingit qñq; ipm uau mutari in

TERTIVS

istas illis istis illarum iste ille

Et pluraliter **אתה** uel **לְהַנְיָ** uel **לְהַנְיָ** uel **לְהַנְיָ**
ab illis ab istis
מִהֶנּוּ uel **מִהֶנּוּ**

Accipiunt aut tertie persone pronomia loco ille. ipse. iste. hic. is. inquantum demonstrant. Absolutis igit demonstratiuis, tempus instat quo ad relativa procedamus. Sunt itaque illa in multiplici differentia. Nam relatiuorum quedam sunt simul et relativa et demonstratiua. ut apud nos ille. is. quedam autem relativa tantum. de primis sunt que sequuntur. que et assumunt articulos prepositiuos. et seruant eorum regulas. ut

MASCVLINI GENERIS

idem idem is ille illi ij ille is

וְיָהּ אֱלֹהֵי הַנְיָ הַלֵּלְהָ אֱלֹהֵי הַנְיָ

ij illi is ille

FOEMININI GENERIS

ej ille ea illa ejdem eadem ea illa ej ille ea illa

וְיָהּ אֱלֹהֵי הַנְיָ הַלֵּלְהָ אֱלֹהֵי הַנְיָ

עַצְמָא met. Quæ uero sunt relativa tantum, sic diuiduntur. Nam quedam sunt separata quedam affixa. Separata autem appello. quoniam non faciunt unam dictionem cum eo cui subiunguntur. ut ps. i. **הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא חָלַד**

Vir qui non abiit. Affixa autem uoco quia unam dictionem faciunt cum eo cui subiunguntur. a quo si auellerentur nihil eiusmodi significarent. ut in eodem ps. i.

הַפֶּה Voluntas eius. ubi uau significat eius. et si ab alia dictione

separaretur iam ultra non significaret eius uel illius. uau. enim per se solitarie positum quod significet habes in dictionario. sic de aliis quæ uidebis modo. Sunt igit separata **אֲשֶׁר** et significant qui que uel quod. relativa.

etiam si coniunctio sit. & sæpe (ut supra dictum est) articuli relatiui loco fungitur **וְ** sicut apud grecos in oratione dñica **κατὰ τὴν ἡμετέραν**

ἐν τοῖς οὐρανοῖς Hebraice sic **אֲנִי שְׁבַשְׁמִים**

Et iungitur utrique numero tam singulari quam plurali. Canticorum

laris utriusq̃ generis hoc modo:

ame me mihi mei Ego

אני שלי לי אותי ממי

Inuenitur autem sepe in scriptura **אני** idest ego. scilicet quasi per
epenthesis pro **אני** & pluraliter

a nobis nos nobis nostrū nos

אנחנו שלנו לנו אותנו ממינו

Secundę personę generis masculini numeri singularis.

a te te tibi tui tu

אתה שלך לך אותך ממך Et pluraliter

a uobis a uobis uos uobis uestrum vos

אתם שלכם לכם אתכם ממיכם uel מכם

Secundę personę generis foeminini numeri singularis.

a te te tibi tui tu

את שלך לך אותך ממך

a uobis uos uobis uestrū vos

Et pluraliter

אתן שלכן לכן אתכן ממיכן

Tertię personę generis masculini numeri singularis.

ab isto istum isti istius iste

הוא שלו לו אותו ממינו

Et pluraliter

ab istis ab istis istos istis istorum isti isti

הואם שלםם להם אתהם מהם uel מהם

Tertię personę generis foeminini numeri singularis.

ab illa illam illi illius ista uel illa

היא שלה לה אותה ממינה

הָאֵלֹהִים הַשְּׁמַיִם Vocatiuo. Deutero. xxxij. **אֵת הָאֵרֶץ** .i. In die septimo. audite celi. Ablatiuo. ut Geñ. ij. **בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי** .i. In die septimo. Crebrius aut hoc articulo ad explicandū genitiuū utimur. quia nominatiuus articulo sepe caret. Secundus articulus est **וְ** Canticor. i. Indica mihi dilectionis anima mea. i. robur et nerui mei amoris. trāllatio nra sic legit. Indica mihi quē diligit anima mea. sed quandoq; est articulus quandoq; pronomen relatiuū significans quid quē qd. ut infra. Tertius articulus est lamed. et seruit datiuo. Ecclesiastis tertio. Dedit deus filiis hominum. Quia uero etiam apud latinos datiuus sepe significat locum ad quem uel in quē aliquid destinať. Virgilius in eneide. Volat hasta tago per tempus utrūq;. quod Priscianus in libro. xviij. exponit tago. pro ad uel in tagum. Iccirco etiā qñq; significat ad. ut cū legimus ps. liij. auerte mala inimicis meis. ubi ante uocabulū inimicis ponit articulus lamed. et rectius legeretur sic. Verte mala ad inimicos meos. quia sequit. & in ueritate tua disperde illos. Hebrei eo utuntur in superscriptionibus. titulis. epitaphiis et supputatione annor. mūdi, loco genitiui. ut psalmus ipsi Dauid. i. ipsius Dauid. Quartus articulus est **לְ** satis ut mihi uidet supra declaratus in dictionarij nri libro. i. Quintus articulus est mem litera. et ablatiuo coniungit tantū ualens quantū a uel ab. quanq; aut uideat prepositio esse, tamē utimur eo articuli loco. sicut et **אֶת** qñq; est prepositio in loco. ut Geñ. iij. Deambulantis in paradyso, quandoq; demonstrat tantūmodo septimum casum et nihil aliud. ut Exodi. xij. In manu enim forti eduxit te. pro quo rectius diceretur. Manu enim forti eduxit te. de quo casu aduersant inter se Seruius et Priscianus quicquid sit. rectius dixeris baculo percussi te quam in baculo percussi te. Scribitur autem illud mem quandoq; per zere. ut Ecclesiastis tertio. **מֵרֵאשִׁית** idest a capite. quod nos legimus ab initio usq; ad finem. aliquando autem scribitur per hirik et tunc uidetur esse deriuatum a **הָ** quod idem significat. essetq; sic apocope. quere in dictionario. Post articulos qui demonstrant casus nominū, ostendam tibi pronomina quę demonstrant personas rerum. Sequuntur ergo demonstratiua primę personę numeri singu-

pium secundū genera et declinationes non aliter tractari quā nomia. Restat nūc ut de pnomine quā partē orationis una sub ipso nomine cōprehendi uoluimus, pauca breuiter interponere nō recusemus. Sūt itaq; pronominū quēdam demōstratiua et quēdam relatiua. nec tē in stuporem ducat nostra huius primę diuisionis traditio. nō enim semper latinos imitari possumus sicut neq; latini grecos. Cum igitur de hac materia neq; ipsos hebreos iuenio tractauisse, oportebit nihilominus rudibus ostendere modū quo possint eiusmodi dictiones constructionesq; in sermone iudaico intelligere. Nunc ad rem redeo. Demōstratiuorum alia sunt demōstratiua et articuli simul, ut quę casus tantū vocabulorū demōstrant. alia demonstratiua solum. ut quę ipsam rerū personam ostendunt. de prioribus priore loco scribendū est. Articuli quos et supra partim commemorauī hebreis sunt quinq;.

ה ש ל את מ

Quidam putauerunt etiam articulos esse prepositiuos ב ב sed eędem literę dicuntur dotius prepositiones. ut infra patebit.

Hoc tamen scitu dignum est q; ex iam ostensis tribus literis due ב ב

simul parit cū istis primis quatuor superioribus articulis ה ש ל מ hanc habent consuetudinē, scilicet ut cōsonantem se consequentem fortificent per punctum dagges. Solent autē hebrei eas literas quę talia fa-

ciunt una memorię cōmendare duobus istis uocablis חשכל בם

idest intellectus in eis. exempli gratia חבבר שבבר בבבר

לבבר בבבר מבבר. Iam primū articulum aggredimur.

scilicet ה. et scias quod nominatiuo solius appellatiui nominis apponi solet non autem pprij. & in hoc sequor magistrū Paulum episcopū Burgensem in additōe psalmi. viij. iuxta cuius sententiam dico, quod hic articulus preponit licenter omnibus casibus. Nominatiuo Gen. i.

הארץ היתה idest terra fuit. Genitiuo. ut in eodem.

מקוה המים idest congregationes aquarum. Datiuo. Genesis

הארץ על idest ipsi Adę. Accusatiuo eiusdē primo. In prin-

cipio creauit deus celum et terram. ubi את השמים ponitur &

suo proximo plus iustus Ioannes
 ablatiuū articulatū sic loquēdo יוֹחָנָן צַדִּיק יוֹתֵר מֵרַעְיָהוּ

vbi deest uerbum substantiuum scilicet est. & hoc habet lingue hebraice proprietas in frequenti usu quod uerbum substantiuū deficit. sicut etiam apud nos genus. unde latinum subaudi est. caue ne obliuiscaris. tibi etiam in preceptis dedisse uolo ut perpetuo memineris. et habeas in ore hunc uersum Alexandri. Verbum multocius substantiuū petis extra. nam conuenit plurimū in isto idiomate. Superlatiuus cōstruitur duobus modis primo ad nomen adiectiuum additur ualde uel nimis scilicet מְאֹד Si uolo dicere plurimus, ita loquor רַב מְאֹד

ut Iosue. xi. Multus nimis. sic optimus טוֹב מְאֹד Gen. i. & hoc approbat Hieronymus cū Numeri. xij. עַוְרָה מְאֹד recte translu-

lit mitissimus. sicq; regit post se pariter ablatiuum articulatum ut iam citato in loco. Secundo ubi sancta scriptura idem nomē adiectiuum geminat ibi uult notare excellentiam superlatiui. ut Ieremie. xxiiij. Bonas bonas ualde et malas malas ualde. quasi diceret optimissimas. si nobis ut grecis a superlatiuo alium superlatiuum formare liceret. Geminatio autem nominis substantiui significat per singula singularia seu singula specierum seu unumquēq; ut מִטָּה מִטָּה Numeri

xyij. Virgas singulas. & Leuitici. xviij. אִישׁ אִישׁ ubi translatio nostra traduxit homo. rectius sic. vnusquisq; nam paulo inferius uertit homo quilibet. Geminatio quippe uerborum significat uehementiam actus. ut patet legenti bibliam hebraicam. Ceterum quedam nō sunt geminata sed composita. ut סֶכֶסֶר סֶכֶסֶמָה quorum sim-

plicia sunt סֶכֶסֶר et סֶכֶסֶמָה Quoniam uero participiū apud hebreos ut supra diximus in nomine quasi nulla pars orationis separata includitur. Quid enim est participium nisi nomen uerbele. damus tibi de participio hanc regulam. quod omnia quę de nomine traduntur pari modo de participio tradita intelligant. posses tu quidem eā partem orationis sub uerbo comprehendere secundum sententiam Cesariensis grāmatici. Quid enim est participiū (inquit Priscianus in libro. xv) nisi uerbum casuale. vnde cū illuc uenerimus de eo etiam quę necessaria erūt si suppetat memoria docebimus. Interea tibi satis erit partici-

militer in iod. ut **על** uel **אל** idest super uel ad. et in compositione

asciscunt iod **אליהם עליבם** In fine abundant uarie literę. ut

iod in **תהלי** ps. cxiiij. A facie domini mota est terra. ubi scripsit ra-

bi Salomon qđ iod abundat sicut in dictione **המגביה** psalmo

cxiiij. Qui in altis habitat. & ita in sequente uocabulo **המשפיל**

& in pluribus aliis quę in eodem psalmo reperies. sic aleph in nomine cētum millia **רבוא** nam et sine aleph idem significat. multa similia legendo bibliam inuenies. sufficiat horum tibi sola cōmemoratio ad incunabula rudimentorum.

Ceterum postquam in materiam exorbitantię incidimus, non prętermittam etiam de hoc te facere certiprem qđ sepe transpositis tam literis quam syllabis idem significatur. ut **בבש בשב** Silr

גמא אגם שהים סחש שלמה גער Sunt alia noīa q̄ una uoce diuersis generibus diuersa significāt.

ut **קחלה** in fœminino idem est quod concio. & in masculino est ecclesiastēs seu concionator. sic et **בנסת** quando significat conuen-

tionem populi uel concilium legitur masculine. quando autem aliam coaceruationem seu collectionem, tunc legitur fœminine. quid de eo? qđ res una nominatur diuersis nominibus diuersorum generum. ut ue-

stis et uestimentum sic hebraice **שמלה בגר** Quoniam autem

defectiua pauca tetigimus illud nequaquam omiserimus. hebraicam linguam in cōparatiuo et superlatiuo ita deficere, ut eos uno uocabulo exprimere non ualeant. sed cōparatiuum sic parant. nomini adie-

ctiui coniuungunt aduerbium. **יותר** quod significat plus uel magis.

ut si dicere cuperē Ioannes est iustior proximo suo. accipito adiectiuū iustus **צדיק** et subiunge ei aduerbiū **יותר** quod post se regit

TERTIVS

vau in media dictione pari iudicio idem sentiendum est. cuius locum
 sepe supplet holem uel kibuz. Heus tu Dionysi germane mi, defecti-
 uorum quorundam formas uidisti. nunc audias quomodo aliqua no-
 mina patiuntur abundantiam aut in primis aut in mediis aut in ultimis.
 Dico aut omne id abundare quod in primitiuo non continet. eiusce-
 modi sunt oēs literę accidentales. quarum in libro primo memineris
 me tibi fecisse mentionem. precipue uero in capite uocabulorum præ-
 ponuntur literę in hac dictione scilicet **האמנות** comprehen-
 sū quibus crebrę deriuationes nomiū tam uerbalium quam denomi-
 natiuorum recte fabricantur. Exemplum de he. ut **הושע** Oseas,
 propheta. qui nominatur a saluando. secundum Hieronymū, eiusdem
 capite primo. cuius primitiuū scribitur initio per iod. ergo he erit ap-
 pensilis. Exemplū de aleph **אנכי** dicunt cōmentatores hebreorū
 qđ fuerit ciuitas Iudeę. ut testatur rabi Dauid kimhi in cōmētariis sup
 decim. quamuis translatio nostra exponat aliter Micheę. i. Domos
 mendacię. et. lxx. domos uanas. eius primitiuū legitur sine aleph. Gen.
 xxxviij. ubi nescio quid nostra translatio somniauit dicens. Quo nato
 parere ultra cessauit. super quo rabi Salomon scripsit qđ sit pprium
 nomen urbis. ut stet lectio de uerbo ad uerbum sic. Et fuit in Chesib
 (scilicet illa urbe) quando peperit eum. De mem ut **מלחמה** bel-
 lum uel pugna. primitiuum eius est **לחם** pugnavit. sic **מלאך**
 nuncius siue angelus. primitiuum eius est **לאך** nunciauit. et sic de
 multis aliis. De nun **נשבר** contritum. ps. li. Cor contritum. eius
 primitiuum est **נשבר** De thau ut **תלמוד** doctrinale. cuius pri-
 mitiuū est **למד** idest docuit. De iod ut **יעקב** Jacob. cuius primi-
 tiuum est **עקב** calcaneus seu planta. uel **עקב** supplantauit. et sic
 de aliis quā plurimis q̄ potes ex dictionario nro clarius deprehendere.
 In mediis est quando additur iod uel vau. ut **בבית** recuruus. psal-
 mo. cxlv. Et erigit omnes elisos. nam eius primitiuum est **בית** Si

aliis quę legendo bibliam hebraicam tuipſe inuenies. facillime enim dictio abiicit principalem literam, quando ſumit appenſilem. In fine dictionis patiuntur uocabula defectū. ut in numeralibus ordinalibus de quibus ſupra. Cum enim regulariter deberē dicere **שני** quod ex ſuo plurali probatur, dico **שני** ſimilit̃ pro **שנים** conſueuit legi atq; ſcribi **שני** & ſic de aliis. ubi iod finale cata apocopen deficit ſicut in nominibus gentilibus maſculini generis. ut **עברי**. i. hebreus, quod nomē pronunciari deberet per duo iod in fine, ut plurale indicat. Nam Exodi. iij. ponitur **עבריים** & primū iod notať per dagges ad ſignificandum geminationē. ubi legitur. Deus hebreorum uocauit nos. quamuis illud idem uocabulum poſtea legatur per defectū. ut Exodi. ix. Hęc dicit dominus deus hebreorū. & noli curare qđ aliqui libri impreſſi non habent duo iod. non eſt enim ignorantia ſcriptoris, ſed negligentia impreſſoris. Nihil autem mea ſententia plus deficit in fine quam uau. quia pūctus holem ſubſcriptus ſolet eū defectum ſupplere. ut Leuitici. xxi. **קתי מצותי** quamuis alię quocq; multę literę crebro inueniantur deeſſe. ut **לב**. i. cor. Io ſue. v. Diſſolutum eſt cor eorum. & pſ. lxxij. ijs qui recto ſunt corde. quod ſepe reperitur **לב** ut Deutero. iij. ubi nos legimus. Qui ardebat uſq; ad celum. hebraica ueritas habet ſic. uſq; ad cor celorū. Similit̃ deficit res litera in **תר** ideſt mons. cuius integrum eſt **תרה** ſicut hęc et alia his ſimilia uidiſti in dictionario nſo. Patiuntur etiā noīa defectum in mediis. ut **צי** quod ſcribi debet in medio per iod. Exodi. xxviij. Facies et laminam de auro puriſſimo. ſed conſydera qđ deficit iod in numero plurali. iij. Regū. vi. Et affixit laminas clauis aureis. ubi hirek ſupplet locum iod. **בתי** et pluraliter **בתים** ubi ſimilit̃ deeſt iod et non ſupplet niſi dicamus qđ dagges ipſius thau indicet defectū. Simile uidebis in dictionario in uerbo **גמל** et in uerbo **שטן** de

TERTIVS

per dagges. similiter recipiunt dagges hec **אֵי עֵי צֵי** Quamuis
autem ea nomina monosyllaba quorum uox est holem soleant in plu-
rali holem mutare in camez ut **יָוֹם יָמִים רֵאשִׁים**

תּוֹם תּוֹתָרֹב tamen ista recipiunt dagges **שׁוּר שְׁוָרִים**
לֹג חֹל רֹק חֶק עֹ קָר חָם עַל בֹּל

Maxime in statu regiminis. et præsertim quando affixis construuntur
tunc etiam holem mutant in kibuz. psalmo. lxxxij. **בְּלָכֶם** Omnes
vos. & Genesis. xxvij. **עֲלֵי** iugum eius. sic Deuterono. v. **חֻקִּים**

Cerimonias &c. Sunt & alia nomina quæ patiuntur abundantiam
siue defectum non in punctis solum ut superiora, sed in literis. Idcirco fit
aut in primis aut in mediis aut in ultimis. secundum sex illas græcorum
figuras. prothelin. apherelin. epenthelin. syncopen. paragogen et apo-
copen. Dico autem deficere quando non possident omnes eas literas
quas primitiua tenent. Exemplum tibi præbeo ut oculis cernas

מַתָּן מִצֵּב מִפֶּה תֹלָדָה Matthan idest donū siue datū. de

uatur a primitiuo uerbo nathan idest dedit seu donauit. ut in dictiona-
rio inuenies. vides ergo quod matthan in suo principio non habet
nun literam. nam si haberet nun, diceretur manthan. iam uero quia ca-
ret nun in principio iccirco pronunciatur matthan. & thau signatur
per dagges ut ostendat prioris literę defectum. Prouerbiorum. xviij.
Donum hominis dilatat uiam eius. similiter mazab idest statio. uenit
a uerbo primitiuo nazab idest stetit. ut in dictionario. & quia non le-
gitur manzab sed mazab. ideo recte dicitur qd istud nomen sit unum
ex ijs quæ patiuntur defectum in principio. et ponitur in zade punctus
dagges ad denotandum talem defectum. secundo Regum vicesimo-
tertio. Porro statio Philistinorum tunc erat in Bethlehem. Macca
quoque pari laborat aphaeresi. significat enim percussione[m] uel pla-
gam. eius primitiuum est naca. quod quære in dictionario ubi uidebis
quantum deficiant inde deriuata. Sume alterius literæ nomen defe-
ctiuum Tholda idest generatio. cuius primitiuum est ialed. idest ge-
nuit. ut in dictionario. Iod itaque in hoc loco deficit. et sic de multis

Post regularem nominum declinationē et heteroclitica quędam ostēdimus indeclinabilia. ut sunt numeri ordinales a tribus usq; ad decem. numeri enim denarij non sunt pluralia illorum. sequuntur nunc alia defectiua quę singularem numerum non habent.

מִים שְׁמִים צַהֲרִים רַחִים Et in statu regiminis
מִי רַחִי שְׁמִי Et duplicatum **מִימִי** quę in dictionario no-

stro querere potes. non enim omnium rursus in isto libro repetitio habenda est. tantum hoc plus ceteris memorię mandabis quod nomina plurale suum in aim terminantia mutant in statu regiminis aim in e. ut hic uides. Nominum autem exorbitantium quędam patiuntur. abundantiam et quędam defectum. Abundant uero quędam in punctis et quędam in literis. Nam quę declinando abūdant in patha, enumerauimus aliqua superius cū de heteroclitis tractaremus. Nunc tibi pauca collegimus quę declinando abundant in dagges. Si enim uellē hoc nomen **קָ** regulariter declinare, satis esset adiungere simpliciter terminationem pluralem in **ן**. sed ita non est loquendi consuetudo. quid ergo? Addatur literę lamed punctus dagges qui fortificet primā syllabam, et dicatur **קָלִים** sic fit plerumq; etiam in secunda declinatione foeminini generis. ut **גַּג צְנִיָּה** Isaie. xxiij. Quia ascendisti & tu omnis in tecta, daggesantur itaq; ista.

בַּת בֵּר דָּל דָּר דָּק וָג וָז וָח חִי טָה
כַּת מֵט מִס עֵס עֵז פָּג קָב רָב רָק רָר רָל

Alia quoq; monosyllaba per patha designata incipientia a **צ ג ס** exceptis **צַם צֵר צִץ סָג סָר גָּשׁ** Cuncta alia recipiūt dagges et terminationes suas. Quędā etiā monosyllaba quorū vox est zere, declinant in numero plurali per dagges mutato zere in hirek. ut

זָו לָב חֵד חִץ עֹז גָּז אֵשׁ אֵס קִץ תֵּל עֵת
זָו שׁוּ בָס Omnia hęc in statu regiminis et subiunctiuorū et in

plurali numero proferūt primā per hirek, et literā secundā fortificant.

cōputationes per literas alphabeti hoc modo אבגדהוזחטכ 8 7 6 5 4 3 2 1

400 300 200 100 90 80 70 60 50 40 30 20 10 9
ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת Cum autē literę alphabeti
nō nisi ad quadringenta protendant, oportebit post quadringēta nu-
meros ex duabus literis cōponere uel quandoq; tribus sic

104 103 102 101 3000 2000 1000 900 800 700 600 500
קת רת תרקתת קתת אבא גא קא קב קג קד
115 115 114 113 112 111 110 109

קה קי קיא קיב קיג קיד קטו קיה uel קיה
Et sciendū qđ ual' de cauēt ne diuinū nomē ית quotidianis nūeratio-
nibus inferat qđ signare posset quindecim. sed eius nūeri loco ponūt
טו idest nouem et sex, quod etiam ualeat quindecim. Cēteras combi-
nationes numerales tuipse consydera. Numeri ordinales generis ma-
tertius secūdus primus

ראשון שני שלישי ראשון שני שלישי
scilicet primę declinationis hi sunt

septimus sextus quintus quartus
רביעי חמישי ששי שביעי שמיני תשיעי
עשירי

Numeri ordinales generis foeminini secunde declinationis sunt hi.
quinta quarta tertia secunda prima

ראשונה שניה שלישית רביעית חמישית
decima nona octaua septima sexta

ששית שביעית שמינית תשעית עשירית

Dedinantur autē sicut gētilia noīa scilicet masculina in i terminata. ut
עברי hebreus. et foeminina in ith. ut יחודית Iudęa. de quibus

supra. Nam masculina declinant per duo iōd in plurali. ut שנים

שלישיים רביעיים & sicut gētilia feīa in ith, qñq; desinūt i ia.

ut Ruth secūdo. רות המואבית. i. Ruth moabithis. ita dicitur

עשיריות uel עשיריה et p cōsequēs pluraliter עשיריות

nonaginta octoginta septuaginta sexaginta quinquaginta

חמשים ששים שבעים שמים חשעים

מאה מאה Ambo uocabula significāt centū, et ambo iungunt

ram masculino quā foeminino generi. de primo Leuiti. xxvi. Et centū de uobis decē millia. & .iij. Regū. vij. ædificauitq; domū saltus libani centū cubitorū. sed in statu regiminis sicut alia noīa in he tminata mutat he in thau, ut Gen. xxi. Abraham cū esset centū annorū. uel pro eo ponit מאה ut Iudicū. iij. Percussit de philistim fescētos uiros uo-

mere. et Ezechielis. xlv. Quingētos per quingētos. Multā aut noticiā numerādi hebraice idē tibi pręstabit ppheta Ezechiel a ca. xl. usq; ad trecenti

finem libri. מאתיס idest ducenti

שלש מאה

quingenti

quadringenti

ארבע מאה חמש מאה &

duomillia

אלפי אלף Mille. duomillia. & in statu regiminis אלפי אלף
centū milia decē milia

רבב רבב רבב Vide de hoc Nehemię. vij. in fine. et quādoq; deponit unū beth et loco eius alterum patit dagges. et dicitur רבב

uel רבב & plurificat numerus רבבותם significatq; ducenta millia. vide Danielis. vij. de eiuscemodi numeris. Milia milium ministrabant ei et decies centena milia assistebant ei.

Consueuerunt autem Iudei ספירות idest numerationes quas nos siphras ad imitationem illorum uel cifras uocamus, per notas alphabeti signare. quos gręci sunt sequuti. maxime uero uetustissimi grecorum ut in numero librorum Homeri patet. Iuniores ut cum hebręis conuenirent loco senarij addiderunt episimon. et aliud loco nonaginta per quę signa supputatoribus latinis ansam prębuerunt ad imitandas numeros notulas quas appellāt cifras. Sunt aut Iudeorū

TERTIVS

חַמִּשָּׁה עָשָׂר שִׁשָּׁה עָשָׂר שִׁבְעָה עָשָׂר

xix xviij

שְׁמִינֵה עֶשְׂרִי תְּשַׁע עֶשְׂרִי

Vides numerum decem et similes masculini generis in statu absoluto habere he aspirationē finalē. ut Geñ. xviij. Apparuerūt ei tres uiri. sed quando aliis numeris coniungunt tūc carēt he litera. sicut in exemplis demōstrat. Si autē idem numerus ponit in statu regiminis, ita qđ post se regat casum, tūc he lřa finalis mutat in thau. exemplū Exodi. xxxiiij. עשרת הדברים decem uerba. quasi diceret. decem scilicet verborum. sicut in aliis desinentibus in he. ut Iosue. xvij. Et tertia pars vrbis Napheth. Sequuntur numeri cardinales fceminini generis.

vñ vi v iññ iñ dug vna

אָחַת שְׁתַּיִם שְׁלֹשׁ אַרְבַּע חֲמִשׁ שֵׁשׁ שִׁבְעַ

שְׁמִינָה ^{xī} תִּשְׁעָ ^x עֶשֶׂר ^{ix} אֶחָד ^{xi} עֶשֶׂר ^{xv} שְׁתֵּי ^{xij} עֶשְׂרֵה ^{xij}

שֶׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה אַרְבַּע עֶשְׂרֵה חֲמִישׁ עֶשְׂרֵה

xvii
xvii
xvi
 שְׁמִינִי עֶשְׂרֵה שִׁבְעֵי עֶשְׂרֵה שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה

xix
תשע עשרה

Nota qđ dictio **יחיד** numeris iūcta signat unus uel una. Itē hec
noīa in masculino definūt in he et in fœmīno carēt he. p̄ter fœmininū
oīto. Itē oēs cardinales a uiginti ad centū et ultra sūt generis utriusq̄.
triginta uiginti et una uiginti et unus uiginti

עֶשְׂרִים אֶחָד וְעֶשְׂרִים אַחַת וְעֶשְׂרִים שָׁלֹשׁ
quadraginta triginta et unus triginta et unus

אֶחָד וְשֵׁשִׁים uel עֶשְׂרִי וְשֵׁשִׁים אַרְבָּעִים

inopia summitas defectus abūdātia historia

in on terminantur. ut **זכרון יתרון חסרון עליהן אביון**

palatium siccitas fenestra malo granatū prioritas

ראשון רמון חלון חרבון ארמון

Quę simpliciter addentia plurali numero foemininorū terminationē

oth declinant. ut Ester. vi. **זכרונות** historias et annales. unū hoc

nomen **ארמון** mutat holem in seua et facit **ארמנות** Amos. i.

Et deuorabit domos Ben Adad. Quędam sunt quę terminant in an et addunt oth in plurali. ut **donariū mensa stimulus**

רובו שלחו קרבו רבנות שלחנות קרבנות

Caue aut quia sunt multa in an terminātia masculina quę pluralē non in oth sed in im finiunt. ut **בני בנינים** Huius aut declinationis

sola in he desinētia cum sunt in statu regiminis seu affixorū, mutant he in thau. ut **שושנה** in statu absoluto. Canticorum secundo. Sicut

lilium inter spinas. In statu regiminis. ut paulo superius in eodē loco

שושנת העמקים idest lilium conuallium. hec tamen promi scue usurpat consuetudo.

Diximus de genere et declinatione nominū & quę aliquādo a cōmuni regularū tramite secedunt. in quorū collegio reperiunt etiā numeralia nomina. ideo de illis nunc pauca tractabimus. Numeri cardinales masculini generis hi sunt.

sex quinq; quatuor tres duo unus

אחד שנים שלשה ארבעה חמשה ששה

vndecim decem nouem octo septem

שבעה שמונה תשעה עשרה אחד עשר

xiiij

xij

duodecim

שנים עשר שלשה עשר ארבעה עשר

TERTIVS

vitalitas	regimen	uiduitas	partus	elatio
צְבִיחַת	מַלְכוּת	אֶלְמִנּוּת	יָלֶדֶת	גְּבִיחַת
stulticia	fortitudo	nigredo	humilitas	stulticia
סְכִילוֹת	שְׁפִלוֹת	שְׁחִירוֹת	אֵילוֹת	בְּסִילוֹת
stercus	coloratio	fortitudo	confusio	
כְּלִימוֹת קִמְמִיּוֹת תְּכֵלִילוֹת אֲשֵׁפוֹת				

Vbi ultimū scribit p holem, et duo antepenultima noīa duplicantur. eiuscemodi noīa singularis nūeri cupiētia pluralē habere numerū, mutant vau in iod p̄cedente uoce kibuz et interponūt alterum vau. ut

מַלְכוּת מַלְכוּת .i. regimen regimīna. uel dñatio dñationes

Et quia in terminatiōes nominū incidimus, placet hoc addere. qđ noīa in eth terminata quęa noībus in he finientibus deriuant et alia quę etiā nō deriuant, solēt secūdū formā primitiuorum uerorum uel apparentiū pluralē numerū constituere

sterilis corona
Exēplū עֲטָרָה עֲטָרָה q̄rū primitiua sunt עֲטָרָה עֲטָרָה
declinant in plurali nūero עֲטָרוֹת עֲטָרוֹת et in statu regimīs
genitiui עֲטָרוֹת עֲטָרוֹת et cum pronomīnibus subiūctiuis ut
עֲטָרוֹתֵי עֲטָרוֹתֵי idest coronę tuę et steriles tuę.

extremitas sulfur
Sunt et alia foeminina quę terminant in ith. ut גְּפִירַת אֲחֵרִית

Iudea quinta infimum principium reliquę
שְׁאֵרִית רֵאשִׁית תַּתִּיית חֲמִישִׁית יְחִידִית
Quę declinant hoc modo. ecce inter iod et thau finales, inserunt vau
cū holem. ut pluraliter אֲחֵרִית שְׁאֵרִית
רֵאשִׁית תַּתִּיית חֲמִישִׁית uel חֲמִישִׁיתִים

Et ea sunt nomina rectilīnīa atq; regularia sicut etiā quędam quę

iuuencule In statu uero regiminis quādo post se genitiuum re-
גְּעִירָה gunt, abbreviant camez transmutādo uel in feua uel
 in hateph patha. & primam syllabam per hirek pronunciant. ut Gen.
 gregis agnas cum

xxi. **בְּשׂוּתָהּ חֲצִין** similiter etiam Deuteronomij. xxxij **עֵם**
 tritici renunculoꝝ adipe ester puellę

גְּעִירָה אֶסְתֵּר חֶלֶב בְּלִיֹּת חֶטָּה & Ester. iij. qđ
 ipsum in prima feruat punctum patha. Reperiť quandoq; nomē dua-

bus syllabis excreſcere. ut **אֵת** quando literā significat non autem
 quando signum denotat. nam pro signo una syllaba excreſcit. ut singu-
 lariter Gen. iij. Posuit dominus signū in Cain. et pluraliť ps. cxxv. Et

miſit signa et pđigia. sed pro lřa duabus syllabis excreſcit **אֶת־יָתֵר**
 unde dicit colendiſſimū illud nomē tetragrammaton **שֵׁם אֲרֻבַּע**

אֶת־יָתֵר idest nomen quatuor literarum. Ab hac forma excipiunt

heterodita. quę quāuis in he uel thau deſināt in nomiatiuo ſingulari,
 tamē lřam finalē nō mutāt in oth ſed in im. de quibus ſupra ſcripſimus
 cū de generibus nominū tractāremus. Reputant etiā heterodita quę
 plus una ſyllaba excreſcūt ut ſupra citatū uocabulū et ei ſimilia. adhuc
 quadrat qđ heterodita ſunt qđ cōtra figurā pſcriptā ſibi pluralem nu-
 merū uſurpant. Cū enim ad nominatiuū ſingularē deberent coniun-
 gere oth. talia quę dicimus heterodita uel omnino nihil cum noiatiuo

in lřis habent cōmune. ut **אִשָּׁה נָשִׁים** mulier mulieres. ſimiliť

בֵּית בָּנוֹת filia filię. vel ſi cōmunicant in literis cum nominatiuo
 ſingulari, tamen non ſimpliciter addunt oth ſed aliqua transmutant.

exemplum. **פְּרָכָה פְּרָכִיּוֹת פְּרָכִיּוֹת פְּרָכִיּוֹת**

Ethoc modo ſunt omnia nomina abſtracta quę in **ת** deſinunt. quia
 uau mutant in iod pſcedente uoce kibuz trium punctorum ſubalter-
 nantium. et literam terminalem mutant in oth. ut

TERTIVS

Genitiuo **פֶּרִי צֶדֶקָה** iusticie. Amos. vi. **הַצֶּדֶקָה** iusticie fructū

Datiuo **הַמּוֹרָה לַצֶּדֶקָה** iusticie. Ioelis secundo. **לַצֶּדֶקָה** iusticie doctorem

Accusatiuo **עָשִׂי צֶדֶקָה** iusticiam. psalmo. cvi. **אַתָּה צֶדֶקָה** a iusticia qui lōge estis

Ablatiuo **מִצֶּדֶקָה** a iusticia. Isaie. xli. **מִצֶּדֶקָה** a iusticia

IN NUMERO PLVRALI

צֶדֶקוֹת iusticiis **הַצֶּדֶקוֹת** iusticiarum **לַצֶּדֶקוֹת** iusticie
a iusticiis iusticias

אַתָּה צֶדֶקוֹת מִצֶּדֶקוֹת

Ceterum id perbellum est ut recorderis casus non semper ab articulis cognosci, sed sepius a sententia orationis. quia non in omnium nominum casibus facile articulos inuenies. ut hic uidisti in genitiuo et accusatiuo. Sequitur exemplum excreſcentium una syllaba singulariter.

a sorore sororem sorori sororis soror

אָחוֹת **הָאָחוֹת** **לָאָחוֹת** **אַתָּה אָחוֹת** **מֵאָחוֹת**
sorores sororibus sororum sorores

Etpfr **אָחִיוֹת** **הָאָחִיוֹת** **לָאָחִיוֹת** **אַתָּה אָחִיוֹת**
a sororibus

מֵאָחִיוֹת

Solent autem sepe illa foeminina in plurali pronunciationem uocum mutare secundum q̄ ponūtur in statu absoluto uel in statu regiminis. Si enim non regant post se casus tunc frequenter in penultima per camēz proferuntur et in prima per seua. ut

renes ancille uestes agne turbines

סָעִירוֹת **בִּבְשׁוֹת** **שְׂמִילוֹת** **שְׂפָחוֹת** **כִּלְיוֹת**

ala talentū crus
אֲנֻצִים כֶּרַע פְּרָעִים כֶּפֶר כְּפָרִים בְּנֵה פְּנִים

crus umbra māma latus
צַר צָרִים שַׁד שָׁדִים צַל צִלִּים שׁוֹק שׁוֹקִים

Quę autem uariant adimunt uel addunt in plurali talia sunt:

callidus hedus dama os oris
פֶּה פִּי צָבִי צְבָאִים אֶרֶי אֶרִיִּים עָרוֹם עָרוֹמִים

istę ista isti iste populus
לְאוֹם לְאֻמִּים אֶרוֹם אֶרְמִים חוּא הֵם הִיא הֵן
בֵּית בָּתִּים

De secunda declinatione quę fit in forma fœmininorū hanc tibi nor-
mam præscribimus. Quod omnia nomina fœminina suo nominatiuo
singulari simpliciter addunt oth. ut וְכִרְחַ וְכִרְחַת historia
historiarum. צְבָא צְבָאוֹת exercitus exercituū. Si tamē aliqua
illorum in he uel thau desinērent, mutabūt easdem literas terminales
in oth אִמְרָה אִמְרוֹת sermo sermones. ps. xij. Eloquia domi-
ni eloquia casta. Item de thau לֶחֶבֶת .i. flamma. et plur לֶחֶבוֹת
flāme. ps. cv. Ignem cōburentem in terra ipsorum. idest ignē flāmarū.
Sicut autem apud gręcos atq; latinos nomina declinant ἰσοσυλλαβῶς
uel περισσυσυλλαβῶς hoc est sine excrementia uel cum excrementia.
ita declinatio ista fœminina in quibusdam non excreſcit. et in quibus-
dam excreſcit. Quę uero excreſcūt duplici modo sunt. nam aut simpli-
citer excreſcunt idest una syllaba singulare uincunt. aut dupliciter ex-
creſcunt idest duabus syllabis exuperant. exemplum nō excreſcentiū.

IN NUMERO SINGVLARI

stabat a longe iusticia
צִדְקָה מִרְחֹק הָעֵמֶד iusticia. Isaię. lix.

TERTIVS

genitiuorum. tunc deponit mem finale et primam syllabam profert **פ** hirek, et mutat ultimum hirek in zere. idest i in e terminationē. ut iam supra ostendimus. excipitur **הַבְּמִי** qđ seruat patha cum similibus.

Sed si cōstruat cū pnomibus subiūctiuis et affixis de qbus te posthac docebimus, tunc mutat hirek ultimū in zere solum in secūdis et tertiis personis pluralis numeri remanente hirek primę syllabę in suo sono. Iambica uero mutant camez in zere. de his latius infra deo adnuente dicemus. Solum hec breuia meminimus tanquam ad primam declinationem ualde necessaria. ut scias declinare secundum omnes formas. Repeto igitur exempli causa sepedictum nomen.

verba uerbū suū uerbū tuū **וְבִי** meū domini uerbum uerbū

דָּבָר דָּבָר יְיָהּ דָּבָר דָּבָר דָּבָר דָּבָר

uerba eius uerba tua uerba mea dierum uerba

דָּבָר חַיִּים דָּבָר דָּבָר דָּבָר דָּבָר דָּבָר

דָּבָר דָּבָר דָּבָר דָּבָר

Habes iam exemplar mutationū primę declinationis in forma masculina. cuius tibi heterodita quedā subnectere placuit. ut quid regulare sit, quidue a regula excipiat cognoscas.

Heterodita sunt. quę non simpliciter ad nominatiuum singularem hanc terminationē im subiungunt. sed cum quodam addito uel adempto. ut **יָד** idest manus. Si enim inflectat regulariter, tunc simpliciter addendo im fiet **יָדִים** dissyllabū. qđ sic non dicit, sed potius **יָדִים** trissyllabum. Cum ergo superaddat patha quę alteram facit syllabam, merito dicimus. eam dictionem esse heteroditam. sic de pluribus aliis quorum aliqua hic adnotauimus.

uola. planta

pes

uultus naris

oculus

עַיִן עַיִן אֵת אֵת רֶגֶל רֶגֶל פֶּה פֶּה

auris

ianua

lumbus

uia

דָּרָה דָּרָה תֵּלֵךְ תֵּלֵךְ חֲלָצִים חֲלָצִים חֲלָצִים חֲלָצִים

declinationem pertinet nosse oportet. quod aliqua nomina polysyllaba in l uel n per camez desinentia, fortificant liquidas suas per punctum dagges. ut **גַּמְלִים** .i. camelus cameli. sic **קָטָן קְטָנִים**

idest paruus parui. et ita mutant camez in patha. At uero quorum terminatio in e rectum sonat, nihil ea mutant tam in plurali quā in regimine seu etiā in affixis. ut **לֹּאֵב** lupus. Gen. xlix. et pluraliter Ezechiel

xxij. **לֹּאֵבִים** lupi. pari modo in regimine genitiui et affixorum. similiter quorum terminatio in o uel u sonat, nihil mutant tā in plurali quā in regimine seu etiā in affixis. ut **אֲרָמִים אֲרָמִים**

Vt autem quid dicam de regimine et affixis intelligas, considerare debes utriusque numeri duplicem statum. vnus est absolutus, alter status regiminis. Capiamus numerum singularem nominis **רַבֵּר** pre oculis.

Cum igitur eiusmodi nomina sunt in statu absoluto, tunc in numero singulari scribuntur et proferuntur per utrumque uel saltem finale camez. sicut **זֶקֶן עָנָן חָכָם** idest senex. nubes. sapiens. et cetera que in dictionario nostro reperies. Sin autem in eodem numero singulari status nominis inuenitur in regimine, hoc est quod regat post se aliud nomen, tunc mutat camez primum in seua, et camez secundum in patha. ut Ieremig. ij. **דְּבַר יְהוָה** verbū domini. sed ante subiunctiua

manet camez. Quorum uero terminatio in i finit ut **קִצִּיר** .i. messis.

ea primum camez in seua mutant et remanet hirek. ut Genesis. xxx. **קִצִּיר חִטִּים** idest messis tritici. Accede modo ad numerum pluralem.

et in eodem pariter inuenies duplicem statum. Nam si nomen remanet in statu absoluto, tunc simpliciter ad nominatiuū singularem additur im in plurali. ita tamen ut prima per seua pronuncietur. excipiuntur heterocita de quibus postea fit mentio. sic dicimus.

דְּבַר רַבִּים זָכָר זָכָר שְׂאֵר שְׂאֵרִים אֲבִיר אֲבִירִים אֲוִיב אֲוִיבִים אֲבוּס אֲבוּסִים עֶבֶר עֶבְרִים Sin autem nomen plurale reperitur in statu regiminis

TERTIVS

viri nomen et dixit

Genitiuo **וְהָאָמֵר שֵׁם הָאִישׁ** viri. Ruth. ij. **הָאִישׁ**

viro fiet sic

Datiuo **בְּהָ עָשָׂה לְאִישׁ** viro. Ester. vi. **לְאִישׁ**

dei virum

Accusatō **אֵת אִישׁ הָאֱלֹהִים** virū. iij. Regū. vij. **אֵת אִישׁ**

iniquo auiro

Ablatiuo **מֵאִישׁ חָמִס** a uiro. ps. xviij. **מֵאִישׁ**

IN NVMERO PLVRALI

uiros viris uiroꝝ uiri uiri

אֲנָשִׁים חָמִסִּים לְאִישִׁים אֵת אֲנָשִׁים vel **אֲנָשִׁים**

viris a

ALIVD

מֵאֲנָשִׁים

verbo a uerbum uerbo uerbi uerbum

דָּבַר חֲדָבַר לְדָבַר אֵת חֲדָבַר מִחֲדָבַר

a uerbis uerba uerbis uerborum uerba

רַבִּים חֲדָבַרִּים לְרַבִּים אֵת רַבִּים מִרַבִּים

Vbi in quibusdam duplicem articulum reperiēs.

Huius itaq; declinationis primę cōmunis est regula. ut cuiuscūq; terminationis nomē masculinū numeri singularis tibi propositū fuerit, simpliciter ei cata paragogē addas iod et mem qđ p hirek sonabit im qđ si regat post se casum, aut ei cohreat, p nomē subiūctiuū. qđ dicitur

אֱלֹהֵי חֲדָבַרִּים. Deute. i. affixum. deponit mem finale. exemplū

Idest hec sunt uerba. iam hoc uocabulū nihil regit. sed psalmo. xxxiij.

בְּרַבִּי יְהוָה idest uerbo dñi. hec uox uerbū, regit post se gtm

scilicet dñi ut infra de regimine ac cōstructiōe dicemus. nūc qđ ad hęc

munda est generis foeminini. Ceterum reperit ea dictio in Thalmud etiā in forma et terminatōe generis foeminini p̄ thau finale **פרת** sic de aliis speciebus animalū. ut Gen. xxxij. Camelos foetas cū pullis suis triginta. Item **יד** idest manus reperit masculine. Exodi. xvj. Manus enim Moyſi erant graues. Foeminine uero Ezechiel. ij. Et ecce manus missa ad me. sic **כוס**. i. calix. In masculino ps. lxxv. Calix in manu dñi. et in foeminino ps. xxiij. Calix meus inebrians. et alia plura quę de nostro dictionario cognoscere poteris si diligenter aduertas animū, et lecta memorię commendes.

DE DECLINATIONE

o mnis Iudaicorum nominū inflectio per solos numeros fit singularem et pluralē. non aut per casus. Nullū igit obliquū uideris nisi quē uel articulus demonstrat, uel ex uirtutē sermonis oratio lecta requirit. Et quāuis de articulis plene tractabimus infra de p̄nomine. tamen quantū ad ostendendā declinationē necesse fuerit, eos hic solū

obiter enumeramus. Sunt aut isti uidelicet **ה ל את ה**. Nominatiuo articulus nō est opus. Sequūt genitiuus datiuus accusatiuus & ablatiuus. Nam uocatiuus imitat nominatiuū. hęc tam in singulari quā in plurali numero locū habent. Declinānt ergo singula nomīa p̄ inflexionē t̄minatiōis a numero singulari ad numerū pluralē cuiuscūq; sint generis. Ex q̄ intelligis duas tantū hebreis esse declinatiōes. Prima est secundū formā masculinorū, quę a nominatiuo singulari flectit in nominatiuū pluralē simpliciter addendo im. ut **רברב רם**. Secū

da declinatio est secundū formam foemininorū, quę a nominatiuo singulari in he uel thau cū patha uel camez desinente, uel alias undecūq; foeminini generis, flectitur in nominatiuum pluralem. solum mutādo

he uel thau in oth. ut **חיה חיות**. De prima declinatione prius est docendum. quod compendiosius fieri nequit quam per exempla.

IN NUMERO SINGVLARI.

terra in erat vir

Nominatiuo

איש היה בארץ vir. lob. i.

ut **בתולה** virgo. Gen. xxiij. & **פעלה** fecit scilicet foemina in
 preterito et non uir. ut infra de uerbis patebit. exemplum de thau. ut
עקרה mulier sterilis. ps. cxij. Sterilem in domo. sic **פועלה**
 idest facit. scilicet foemina in presenti. exemplum de aleph. ut **צמא**
 Sitis. ludicum. xv. En siti moriar. Omnes autem hę forme patiuntur
 fallentiam. De he. ut **משה** idest Moyses. De thau. ut **קהל** .i.
 Ecclesiastes. De aleph. ut **עזרא** idest Esdras. et sic de similibus, quę
 omnia sunt generis masculini et aduersantur regulę. Cognoscuntur
 etiam genera quādo mouentur nomina de genere in genus. ut **גבר**
 vir uel dominus. **גבירה** uel etiam **גברת** matrona uel dñā.
 Et licet significata quorundā nominū moueant de masculino in foemi
 ninū, tamē nomia ipsa nō mouent plerūq. ut quāuis dicamus **אדון**
 idest dñs, nō ideo dicimus **אדונה** quod tamen latine dominam
 possemus interpretari. Simili modo cū nos latini habeamus famulū et fa
 mulā, hebrei p famulo ac seruo dicunt **עבד** et p famula seu ancillā
 dicūt **שפחה** quare nō semper analogia sequēda est. & hoc in prę
 mis memorabili mēte reponas, recorderisq. me tibi diligētē pcepisse,
 ne absq. sacrarū lřarum authoritate expressa, in quibuscūq. orationi
 bus hebraice dictandis ānalogiam pro tua inuentione imiteris. nisi in
 actiuis et passiuis uerbis aut aliquali perfunctoria cōstructione. aliter
 enim facile contra lingūę proprietatē peccabis et errata tua patebunt
 vniuersis. Postremo utriusq. generis inueniunt nomia uidelicet tam
 masculini quā foeminini. sunt aut ea maxime quę genera specierū siue
 animalium species significāt. sicut auis. uolucris. camelus. et omne coruini
 generis, et cętera bipeda aut quadrupeda, quorū multa legunt. Leuiti
 ci. xi. Miluū ac uulturē iuxta genus suū. et omne coruini generis in simi
 litudinē suā. similiter Deute. xiiij. Camelū leporē choerogylū quia ru
 mināt et nō diuidūt ungulā imūda erūt uobis. et i eodē. oēm uolucrē
 mundā comedite. ubi uolucris habet formā generis. mas. et adiectiuū

מֵטָר idest pluuiā. generis ē masculinī. Exodi. ix. Nec ultra stillauit pluuiā. ubi uerbum appositū generis est masculinī, sicut post hac docebimus. & tamen pluraliter legit **מֵטָרִים** Iob. xxxv. Et hyemis pluuiis. vis aliud exemplum **בֶּקֶר** idest punctus. et est generis masculinī, sic enim utūtur hebrei ut rabi Ioseph Caton in libri qui dicitur hortus nucum uolumine tertio de punctis. ubi ponit punctus tertius. nam adiectiuum illic est generis masculinī. et tamen Canticorum. i. legimus **בְּקָרוֹת** murenulas aureas faciemus tibi uermiculatas argēto. uerius sic. Cum punctis argenti, Hoc modo excipiuntur.

אֵב אִכּוֹת מִזְבֵּחַ מִזְבְּחוֹת מִשְׁכָּן מִשְׁכֹּת

שְׂדֵה שְׂדוֹת בְּבוֹר בְּבוֹרוֹת מְקוֹם מְקוֹמוֹת

& cetera his similia. diximus supra quod genera cognoscantur etiam ex appositione adiectiuorū aut uerborū, ut cū masculina masculinis et foeminina foemininis iungunt. sed etiā hoc te in quibusdā frustrabit. Inueniunt enim tā uerba quā adiectiua relatiua seu demonstratiua foeminini generis nominibus masculinis addita, nam **בֵּית** .i. hortus. est generis masculinī. Cantic. i. iii. Hortus cōclusus. nihilominus tamē addit ei adiectiuū seu relatiuū foeminini generis. Gen. ij. Tulit ergo deus hominē et posuit eū ī paradysū uoluptatis ut operaret et custodiret illā. ubi ponit **הָאָרְצָה** aspiratio in fine relatiua cū pūcto mappik. quę significat genus foemininū. legit qđ de uiris qđ erāt filij Rimmō ī foeminino genere. ij. Regū. iij. sic. et ille ueniebāt intra domū. ponit enī **בְּתֵי** qđ significat et ille in genere foemīno et nūero plurali. quāuis indocti qđā impressores posuerūt in qbusdā libris impressis **בְּתֵי** .i. et ecce. per ignorātiā uolētes solocū uitare. cū nesciāt priscos talibus figuris data opera esse usos. legāt Dionysiū halicarnassēa de Thucydidis idiōate ubi reperiēt ea qđ eis iā uiderent incōgrua, plane suo tēpore fuisse ornatissima. sic et ueteribus latinis fuit in more. inde Terētius eunuchū suū dixit nō suū. et Salustius pter rerū capitaliū cōdēnatis. nō cōdēnatos. et sic de aliis. Quod aut foeminina docuimus a finalibus lris cognosci regulariter uerū est tam in nominibus quā in uerbis. exēplum de he.

עבא idest exercitus. estq̃ generis foeminini. qđ inde cognoscitur. quia habet oth i numero plurali. ut **עבאֹתָהּ** qđ nos sabaoth legere cōfueuimus. Isaie. vi. Sanctus sanctus sanctus dominus deus zebaoth. Iste sunt duę inflexiones ex quibus genera cognoscimus. sed fallit quā doq̃ nos regula. non enim semper et usq̃ quacq̃ uerum est, cuius pluralis in im definit ip̃m esse generis masculini. nam **יְיָ** terminat pluraliter in im. Canticor̃. i. Oculi tui columbar̃. et tamen eius singulare est generis foeminini. ut Geñ. viij. Emisit columbam quę non est reuerfa. ubi uerbū appositū est generis foeminini. similiter terminatio uocabuli **יְיָ** indicat foemininum genus. & sic multa alia reperies pluraliter in im terminata. quorum singulares nominatiui excipiunt a regula. ut sunt hęc quę sequuntur.

later	hordea	hordeum	tritica	triticū	anni	annus
שְׁנַת שָׁנִים חֹטָה חֹטִים שְׁעָרָה שְׁעָרִים לְבָנָה						
dictiones dictio angulares angularis mensurę mensura lateres						
לְבָנִים סָאָה סָאִים פָּנָה פָּנִים מִלָּה מִלִּים						
terrores	terror	manipuli	manipulus	spice	spica	
שְׁבֵלָה שְׁבָלִים אֵלֶּמָה אֵלֶּמִים אֵמָה אֵמִים						
apes	apis	formice	formica	arbores	arbor	
אֵלֶּה אֵלִים גְּמִלָּה גְּמִלִּים רְבוּרָה רְבוּרִים						
spelte	spelta	carice	carica	struthiões	struthio	
עֵצָה עֵצִים רְבִלָה רְבִלִים בְּסָמָה בְּסָמִים						
caprę capra foemine foemina						
אִשָּׁה גְּשִׁים עֵז עֵזִים						

Forſitan alia tu ipſe legēdo bibliā inuenies ab hoc canōe excipiēda. ſed fallit etiā qñq̃ ſecūda reglā. nō enī neceſſario ſinglā noīa q̃ pluralē numerum in oth finiunt foeminini ſunt generis. reperiuntur namq̃ masculina quę pluralia terminant in oth. et ideo excipiuntur a regula. ut

ceptis. Singulorū enim accidentiū quę in qualibet oratiōis parte tam grecorum quam latinorū tractauit exquisita doctrina, tu ne ulla in hoc libro quęsieris rationē, sed eorum tantum quę ad hebraicę lingüę cognitionem sunt admodum necessaria. Omnis nāq; ut ait Sulpitius puerorū difficultas in declinatiōe. genere. pręteritis. supinis. et cōstruētōe cōsistit. q̄ si hoc uolūne clara tibi fecero, nō nihil fecisse uidebor.

DE NOMINE ET EIVS GENERIBVS

o mnia nomina hebraica siue sint ppria seu appellatiua. substantiua. adiectiua. uerbalia. denominatiua. abstracta. concreta. simplicia uel cōposita. aut cuiuimodi cetera. masculini generis inueniūt uel foeminini. uel utriusq;. Nam duplicem eis sexū hebręi attribuunt secundū naturam. uocantq; **זָכָר וּנְקֵבָה** Gen. v. Masculum &

foeminā creauit eos. Cognoscunt autem genera nominū singularis numeri nō semp sed frequenter aut ex litera terminali. aut ex appositione nominū adiectiuorū. aut ex appositione uerborū quibus secundū hebręos etiā genera accidunt. aut inflexione numerali. Foeminina sepē in aleph uel he uel thau desinūt. adiectiua tñ foeminina nō i aleph sed in he uel thau finiūt. quę si addant nominibus aliarū ēminationū. ostēdūt

eorū genus. ut gen. iij. **הָאִשָּׁה הִיא נָתַתָּה לִּי** Mulier ipsa

dedit mihi. nam si loquendū esset in genere masculino sic diceretur

הָאִישׁ הוּא נָתַתָּה לִּי Vir ipse dedit mihi. uide quid operet he

litera terminalis in supposito et appposito. maxime uero declinatio de numero singulari in numerū pluralē indicabit tibi genus. Omne enim nomē cuius plurale terminat in im arbitramur esse generis masculini. et omne nomē cuius plurale terminat in oth iudicamus esse generis foeminini. exemplū primi **רַבִּיר** res uel uerbū. cognoscit esse generis

masculini, quia in numero plurali habet **רַבִּירִים** Deuteronomij. i.

Hęc sunt uerba. Errauit igitur Alexander de uilla Iudei plurimosque secum errare fecit in prima parte, cum pręciperet sic. Dicitō neutra, Plurali numero cherubim seraphimq; beata. etiā si p mem finali nun proferas ut solent aliqui. sicut enim Priscianus grāmaticus de punica lingua scribit qd nō habeat neutrū genus, ita ego affirmare ausim qd nullum nomen hebraicū sit neutri generis. Sequit exemplū secundi,

duriter proferas. idq̃ obseruabis facilius si naturam literarum sex de quibus in primo libro fit mentio **בגדכפת** et earum conditionē diligenter intuearis. Quando namq̃ aliqua dictio antecedit et in unā harum uocalium **אחרי** terminata regit post se alteram dictionem ab una superiorum sex consonantiū incipientem, tunc regulariter iam dicta consonans raphat̃, et leniter ea syllaba atq̃ blande siue blese pronunciãt. exemplum de ps. primo **על בן** ad sic. hoc ē ideo. ubi caph profertur duriuscule. sed mox in eodem psalmo **לנא בן** id est nō sic pronūciatur caph leniter. quia p̃cedit aleph una de uocalibus supra notatis. & ps. ij. Reges eos in uirga ferrea et tāquam uas figuli confringes eos. ubi omnia daggeffantur. sed contra raphātur psalmo quinto. Omnes qui sperant in te. Item tu benedices iusto. item perdes qui loquuntur mendacium. Et ita regulariter quando post uocales **אחרי** sequuntur consonantes **בגדכפת** pronūciatur raphe. excipiunt̃ inde. post relationem literę relatiuę he finalis. item post membrū aut terminum sententię. item si sequens dictio contineat in se unā de sex consonantibus geminatam. tunc prima daggeffatur et secunda raphatur. Hęc omnia cum sint rudibus ualde difficilia, requirent olim singulare uolumen. cum post istos rudimentorum libros. & de punctis & de prosodia et de breuibz atq̃ longis deo uolente ad consummatos eruditione discipulos scribemus. sit satis modo rudibus, ut sciant legere quę scripta sunt punctis notata et intelligere quoq̃. Nam scribere suo pte ingenio quę ueniunt legenda et sine uocibus hoc est punctis annexis hebraica legere, non puerorum sed uirorum est et quidem eruditissimorum. Habes de oratione quam pluralitas dictionum constituit. nunc ad eius partes stilū uertamus. PARTES ORATIONIS sunt tres **שם פעל מלה** id est nomen. uerbum. et significatiuum. Nomen comprehendit pronomina et participia. Consignificatiuum quatuor hęc continet. aduerbium. coniunctionem. prepositionem. et interiectionem. de quibus apprime commodum putamus quam breuissime differere. ne incipientes nimis onerentur p̃e

DE ORATIONE ET EIVS PARTIBVS

Ratio est dictionum hebraicarū distincta complexio, mentis
 o sententiam proferens. complexio ea quandoq; in longum
 protenditur, quandoq; breuibus coartat. quapropter distin-
 ctionibus opus est. Solent aut distinctiōes secundum perfectionē
 et imperfectionem sentētię certis punctis denotari. Fit illud quatuor
 modis. Subdistinctione. distinctiōe. membro. et termino. quod prius
 monstrabo latine sic. In primo æneidos canit. Postquam prima quies
 epulis, ecce minuta sentētię suspēsiō quę nominat subdistinctio. sequit.
 Mensq; remote. absolutius id quidem quare distinctio est. Adhuc
 pendet. Ergo accedit etiam hoc. Crateras magnos statuunt, iam debi-
 ta pars sententię residet, ac membrum appellatur. postea. Et uina coro-
 nant. totius orationis terminus est. et inde nomē accipit. Simile apud
 hebręos in usu frequenti comperimus. qui subdistinctionem notant
 per punctum unicum supra dictionem primę suspensionis figuratum,

ita tamen ut nemo suspicetur holem esse. Nominatur autem **רביע**

Distinctio pariter duobus punctis subalternis supra secundę suspen-
 sionis dictionem positus uocatur **זקת קטן** Membrum, semicircu-

lo in morem iridis infra dictionem tertię suspensionis locato agnoscit.
 diciturq; **אֶתְנַחְתָּהּ** Terminus uero per uirgulam rectam sub

dictione post membrum positam, indicat sententiam totius orationis
 perfectam. & uocatur **פסק** quod omne tibi hoc exemplo erit ma-
 nifestius primo. Regum. xviij.

יֹאמֶר דָּוִד אֶל שָׂאֻל מִי אֲנִי וּמִי חַיִּי

מִשְׁפַּחַת אָבִי בִּשְׂרָאֵל כִּי אֶחָדָה חַתָּן לְמֶלֶךְ

Latine sic. Et ait Dauid ad Saul, ecce Rebia quis ego sum et quę est ui-
 ta mea. ecce Zakef cotton cognatio patris mei in Israhel, ecce Athnahta
 ut fiam gener regis, ecce pasek. Hęc igitur in oratione lex prima esto.
 ut qui ante hacitatum legere noris, nunc etiam distincte legere queas.
 Altera erit in legēdo cura ne syllabas duriores leniter, neue leniores

imperitiam confiteri. in errore persistere. in eo quod trāstuli. Et erit terra Iuda ægypto in festiuitatem. Possem alioquin plures proferre versiculos. et quod cuiusdam uocabuli significatū usq; hodie se ignorare non uerecundiæ duxerit in Ieremia capite sexto. et quod apostolū notauerit imperitū artis grāmaticę in epistola ad Hedibiam questioe antepenultima. & quod scripserit eūdem apostolū psalmorū uersibus aliter esse usum quam in hebreo habeant. ut in cōmentariis suis super psalmo. xij. Cur igit in ijs quę ad interpretādi modū artemq; grāmaticam et ad ueritatem idiomatis spectant. me quoq; non deceret in lucem producere, quid cum doctissimis hebreorū sentirem. quippe ad quos etiam eodē Hiero. teste confugiendū est quoties in uetere testamento controuerſia mouetur. Quanquā enim Hieronymū sanctum veneror ut angelum, & Lynam colo ut magistrū, tamen adoro ueritatem ut deū. Ac nos plane nō usquequaq; illum nostrū dictionariū ab omni exceptione defendimus alienū. Primo. quia non singula cōplectitur (neq; enim numero cōprehendere refert, nec est ullum in omni hominū uita quantumuis immensę magnitudinis uocabulariū factū aut fictum, qđ omnes cuiusq; linguę dictōnes complecteret. Deinde quia in exponēdis uocabulis crebro uariat. tamen si hoc cōtingat pro unius cuiusq; interpretis sententia. Nihil enim uel parum arbitrio nostro reliquimus, sed cuiuslibet trāslatoris iudiciū monstrauimus. Restat modo ut memineris, p̄cedentibus duobus in libris hebraica me primitiua solum collegisse. nō aut Thalmudica neq; chaldaica. Psalmos deniq; secundū hebreorum numerum et non iuxta ecclēsię nostrę ad notationem citasse. propter eos qui de biblia hebraica conabunt doctrinam nostram prudenter uenari. Nunc in hoc tertio libro ad artē grāmaticam properamus. ut qui ex anterioribus legendi modū et uocabulorum hebraicorū significata recte iam tenent, a consequentibus discant orationē ex partibus suis constructam artificialiter explanare. In tenui labor, at tenuis non gloria. Quare uehementer curabis si me amas, ut tua intelligentia sit adiutrix nostrę industrię. Breuia et leuia tibi p̄cepta dabo et simul clara. quod alius ante me fecit nemo. Tu modo caue ne te laboris pertesum inueniam.

diolanijq; a Demetrio chalcondyle, gręcorū linguam frustillatim & quasi micas de mensa domini cadentes accepi, cōnumerarem illis Her molaum barbarum Innocencio. viij. insignem et mei amantissimum. nisi plus ex eo Romę latinitatē quā gręcitatis haulissem. ita hebraicā ego quoq; ac sanctam linguam non Hierosolymis nec; in publicis Iu deorum synagogis, sed a literatissimis hebreis penes Cecios quidem Iacobo iehiel loans, in latio autem Abdia cesinate atq; alias a singulis singula expiscatussum. At grauius insurgent (credo) inuidi contra di ctionarium nostrum. in quo multorum frequenter interpretationes taxantur. Proh scelus exclamabunt. nihil indignius patrum memoria, nihil admissum crudelius, cum ille homo audacissimus tot et tam san ctos uiros diuino spiritu afflatos labefactare contendat. Hieronymi beatissimi scriptura Gelasio papa teste recepta est in ecclesia. uenerabi lis pater Nicolaus de lyra ordinarius expositor biblię, om̃ibus christi fidelibus uir integerrimus probat. lamiā exortus est aliquis fumulus qui plurimis in locis illos imperite transtulisse notet. Quorum immi nentibus clamoribus hęc pauca respondeo. mihi licere quod eisdem illustriſſimis luminibus licuit. Hiero. uir sanctus lxx. carpit interptes. non semel bis ter ue. sed sepiſſime numero. Nunc illos errasse dicit er rore perspicuo. nunc deceptos ignorantia. tum discordare a ueritate hebraica. tum falsatos similitudine literarum. tum consulto aliqua coe lasse aut omisſisse. ne sacra pāderent mysteria. quos tamen Ptolemęus Alexandrię rex diuina credidit uirtute transtulisse. et ut Iustinus philo sophus atq; martyr, ī suo de illis pargnetico scribit ωσ θεοφιλτο ανδρα ΝΙΕΥΩ Nicolaus item de lyra diuum Hieronymū in translatione sua ostendit reprehensibilē. cū alias multis in locis, tum in psalmo. secūdū ecclesię nostrę supputatōnem. xlvij. qui incipit Magnus dominus. ubi eius in fine sic ait. Hieronymus tamē minus bene uidetur dicere. quia in omnibus bibliis hebraicis quas uidi almuth hic est una dictio et nō dug. uide quomodo accusat beatissimum uirum erroris atq; negligē tię. Ipsemet uero Nicolaus ut equalem mensuram pateretur. simile a reuerendo Burgenſi episcopo frequentibus cum notis, inuito. etiam nescio quo fratre Doringo ferre coactus est. Sed quid pluribus erit opus? Ille idem diuus Hieronymus in translatione sua seipsum errasse fatetur in cōmentariis super Iſaiam capite vnde uigesimo. ubi sic ait. Melius reor proprium errorem reprehendere, quam dum erubescō

vero quis unquam. M. Catonem priscum cōtempnit. quod in suis scriptis de re rustica barbarice loquitur hoc modo. Hant haut haut ista pista lista, ardannabon damiabo damaustra. Quis poenulum Plauti propter linguam punicam abiecit. Cōsolabor et ego me quoque illorū exemplo. ut sperem inuenire quos admiratio ducat ad inauditi prius negocij lectionem. Hoc unum tamen esse futurum arbitror, ne desit Agamemnoni suus Therfites, Homero Zoilus, Nephelē Socrati. qđ etiam contra me quoque prodeant aliquando phanatici quidam susurrones. quos cum iam apprehenderit studēdi uetus ac longa segnicies, gloriosius sibi ducant multa reprehendere quam pauca discere. sperantes hominum studiosorum contemptu atque cōtumeliis fore illustres. Dicent enim non me potuisse in senilibus annis absque p̄ceptore, etiam qualicumque conatu ad tātum hebraicę lectionis fastigium ascendere. ut studia mea ceteris prosint. quibus statim Origenem obiiciam. sanctumque Hieronymū. et illum de lyra Nicolaum. qui om̄es appropinquante senio primum hebraicis studuisse probant. quin potius nemo ferme omniū post apostolos, orthodoxam ecclesiam hebraicis literis illustrauit, qui non eas in etate p̄uēcta discere coeperit, p̄ter insignē magistrum illum paulum episcopū burgensem iudeorū olim doctissimum. cuius ad nos sera cōuersio plurimis fuit hominibus salutis. et cui me posthabitis reliquis herbā dare nihil pudet. Expergiscimini igitur adulescentes. et tu germane frater excute ab animo hebetudinē. tantorum uirorum imitatione. Nam si tam excellentes homines annosa in etate intelligentes summe ac iocundissime cōtēplationis nobilissimā sibi occasionem defuisse, tantum et tam uehemens studiū sero tandē hebraicis impenderunt. quatenus labor eorū in nos usque redūderet. Cur non tu ipse ac per te ceteri magnis ingeniis p̄diti adulescentes speratis ad talem perfectionē ex indefessa legendi fatigatione et quotidiano exercitio sine ullo doctore nihilominus posse puenire. De p̄ceptoribus autem meis (ne mihi oblatrantes insultent) hanc rationem afferō, nō me piguisse ullo tēpore absquolibet iudeo semper aliquantula corradere quę ad doctrinam aliquam librorum hebraicorū conducerent. Sicut enim non apud Ionas neque ulla in gręcia, sed Basileę primū ab Andronico contoblaca, deinde Parisij a Georgio hermony mo spartiate, post Romę ab Argyropylo Byzantio publice in vaticano Thucydidem legente xylo. iiii. pont. ad extremum Florētię Me-

LIBER

IOANNIS REVCHLIN PHORCENSIS .LL.
DOC. AD DIONYSIVM FRATREM SVVM
GERMANVM RVDIMENTORVM HEBRAL
CORVM LIBER TERTIVS.

a Cta quę sunt hucusq; de literis. syllabis. et dictionibus he-
braicis maxime primitiuis uidisti amantiss. frater, tibi ut
spero dulcia, sed aliis forsitan melle et lacte nutritis, propē
incultum dicendi genus, amara. qui secum si cogitent oēm
auditoribus orationem esse commodandam, non mihi uicio dabunt
quod uernis uernacule loquor. Nam qui fieri potest, ut per insuetum
loquendi morem et domi paratam, adq; lucernas elaboratam dictio-
nem rudes facile doceantur, quibus tum esset opus ad preceptoris elo-
quētiā plus aīn aduertere quasi ad sphingis enigmata, quā ad eius
illa ipsa precepta. Lōge rectius me iudice sensit Aristoteles, in discipli-
nis doctorem oportere per usitatissimam sermonis consuetudinē et
nobis notiora quęq; procedere. Dedita igitur opera solceco sepe &
barbaro sum usus ad quorundā uocabulorū proprietatē explicandā.
Huc accedit tamen, quod et senecta, et barbarorum quotidiana cōuer-
satio nō solum linguam hebetat sed et stilum obtundit. pro illius Tyn-
clarei aduersus Menelaum, quin potius Euripidis tragici sententia qui
ait ἑβραῖος ὡς αἰ χερσὶν ὧν ἐν βαρβαρίῳ Solus ergo quom in hoc Dioge-
nis dolio totos dies delitescam. nec mecum uiuat ullus hominum cui
verborum elegantiā et eloquentię studiū sit in precio. sed agricolę tan-
tum et sacrificiū, aut si qui accedāt (ut sit quotidie) qui me nō de muri
legulis nec auro coronario, sed de cloacis. paludibus. tigno. itinere.
aliisue popularibus iurgiis tam pretoriis quam ciuilibus consulunt.
quibus de iure pro mea professione respondere debeam, nō latinorū
sed sueuorum obseruato dicendi usu. nihil ultra mireris mi frater, me
post uirentia prata iam scabros calles ambulare. Et hec erat una ex cau-
sis non parui momenti ut putarē mea singula uiris politionibus literis
preditis explosa fore, quod cernerent in eis nullum florem. nullam co-
mitatem. sed omnia triuialia et inurbana quęque. Quando aut uetera
memoria repeto, multum inuenio maiores nostros etiam barbarico
dicēdi modo delectatos. Aristophanes nāq; grecus in comēdia quę
inscribit̃ acharnes persice loquit̃ sic, lactarman exarxan apissonosatra.
quę barbaries sepe multis gaudio fuit et risum mouit. Apud romanos

חֲשִׁיחַ Lapis preciosus. nostra translatio uertit chrysolithum:
Ezechielis. xxviij. Chrysolithus et onyx. et a colore dicitur sic mare:
Isaie. xxiij. Ululate naues maris. sic insula tharsis et cartago. et alia que
tu ipse uidebo.

עֶשְׂרֵת Nouem. Deutero. iij. Nouem cubitos. uidebis in grāmatica.

Habetur optimo iure gratia regi nostro Messie maximo. cuius
nomini excellentissimo quod est Iesu hunc tantum et tam negociosum
laborem in conquirendis hebraicorum uocabulorum primitiuis noctu
et interdiu uigili studio adhibitum dedicamus. orantes piis suppliciis
ac iugi uoto, ut post completos hactenus duos libros manum meam
ad tertium opus instituat. qd cum suo foelici afflatu perfectum fuerit.
contemplatissimis hominibus ad arcanarum rerum inuestigationem
et mentis humane cum diuinis connexionem iter prebeat.

תַּפְּלָה Insulsum. Iob. vi. An poterit comedi insulsum quod non est sale conditum.

תַּפְּרָה Consuit. Iob. xvi. Saccum consui super cutem meam. & Gen. tertio. Consuerunt folia ficus.

תַּפְּשָׁה Apprehendit. attrectauit. tractauit. Deuteronomij. xxi. Apprehendent eum et ducent ad seniores. Genesis quarto. Pater canentium in cithara et organo. pro tractantium citharam.

תַּפְּחָה Ignis infernalis. translatio nostra uertit exemplum. Iob. xvij. Et exemplum sum coram eis.

תַּקֵּן Direxit. correxit. Ecclesiastis. i. Peruersi difficile corriguntur. & non sequitur ut cōmuniter allegatur stultorum infinitus est numerus. sed ueritas hebraica sic legit. Curuitas nō potest dirigi et defectus non potest dinumerari. Inde rectitudo. directio et correctio &c.

תַּקַּע Clanxit. Ieremię sexto. Et in thecua clangite buccina. & est hic thecua nomen loci. sed in Isaia nomen tube clangibilis. aliud significatum fixit. Genesis tricesimoprimo. Iamq; Iacob extenderat in monte tabernaculum. pro fixit. aliud significatum stipulari. comprimere manus. Nahum tertio. Comprefferunt manum super te.

תַּקַּה Preualuit. Ecclesiastis quarto. Et si quis preualuerit contra unum duo resistant ei.

תַּרְוַח Ilex. Isaie quadragesimoquarto. Tulit ilicem et quercum. nostri dicunt pinum.

תַּרְוָה Antenna seu potius malus nauis ad quem pendent antennę. Isaie. xxx. Quasi malus nauis in uertice montis.

תַּרְתָּה Idolum. Genesis. xxxi. Abscondit idola subter stramenta.

מִנְחָה Mercedem dedit. conduxit. appreciauit. Osee. viij. Munera dederunt amatoribus. rectius sic. Conduxerunt amatores. & nomen per prothesin recipit aleph in principio. Osee. ij. Merces hęc meę sunt. pro merces hęc mihi est. & sic etiam cata paragogen nun. uel potius cōmutatione he in nun. dicitur quoq; merces. Deuterono. xxij. Non offeres mercedem prostibuli. significat transumptiue aliquādo retributionem. cetera deriuatā legendo inuenies.

חֲנִי Cartilago. auricula. Exo. xxix. Super extremū auricę dextere.

חֲנִי Furnus. clibanus. fornax. Leuitici undecimo. Siue clibani siue chitropodes destruentur.

חֲנִי Illusit. Gen. xxvj. Timeo ne putet sibi me uoluissē illudere.

חֲנִי Abominatus est. Amos. v. Et loquentem perfecte abominati sunt. ps. cvj. Omnem escam abominata est anima eorum. Inde abominatio et alia deriuata. Isaie. i. Incensum abominatio est mihi.

חֲנִי Errauit. psalmo centesimodecimonono. Erraui sicut ouis que periit. & Isaie decimonono. Et errare fecerunt ægyptum in opere suo sicut errat ebrius. Inde errans et error et cetera.

חֲנִי Nouacula. Numeri sexto. Omni tempore separationis suę nouacula non trāsibit per caput eius. & Isaie septimo. Radet dominus in nouacula conducta. Aliud significatum per paragogen he. vagina. Ieremie quadragesimoseptimo. Ingredere in uaginam tuam.

חֲנִי Tympanum. Isaie quinto. Cithara et lyra et tympanum et tibia et uinum in conuiujs uestris. & Iob vicesimoprimo. Tenent tympanum et citharam. et sic perdit alteram geminatam. sed tenet eam in psalmo sexagesimooctauo. In medio iuuēcularum tympanistiarum.

חֲנִי Pomum. malum. arbor et fructus. Canticor. secundo. Sicut malus inter ligna syluarum. et infra. Stipate me malis.

תמיד Perpetuus. continuus. Leuitici sexto. Ignis perpetuus qui nunquam deficiet in altari.

תמה Stupuit. admiratus est. psalmo quadragesimo octauo. Ipsi uidentes sic admirati sunt. Inde admiratio. stupor. et cetera.

תמו Idolum. imago. Ezechielis octauo. Mulieres sedentes plangētes Adonidem idolum proci veneris.

תמך Suscepit. sustentauit. Exodi decimosextimo. Sustentabāt manus eius ex utraq; parte. & Isaie. xli. Suscepit te dextera iusti mei.

תמרי Nuper. heri. nudiustertius et ultra. Exodi quarto. Non sum eloquens ab heri et nudiustertius. & secundo Regum decimo quinto. Heri uenisti et hodie compelleris nobiscum egredi. et primo Regum uicesimo primo. Continuimus nos ab heri et nudiustertius. et per prophetin accipit quandoq; aleph in principio. ut Michee secundo. Et e contrario populus meus in aduersarium consurrexit. idest ab antea. putāt tamen aliqui docti hebreorū eam dictionē compositam esse ex **תמ** & ex **מרי** idest aduersum. quod translatio nostra uidetur sentire quę ex aduersum seu e contrario interpretata est.

תמר Palma. arbor dactylorum. Canticorum septimo. Statura tua assimilata est palmę. et Ioelis. i. Malogranatum et palma et malum. & pluraliter Numeri tricesimo tertio. Duodecim fontes et septuaginta palmę. significat etiam suffumigationem fasciculorum aromaticorū. Canticorum tertio. Sicut uirgula fumi.

תנ Draco. coluber. serpēs. Exodi septimo. Et uertatur in colubrū. & infra. Quę uersa est in colubrum. & proiecerunt singuli uirgas suas quę uersę sunt in dracones. & quandoq; mutatur nun litera in mem. ut Ezechielis vicesimonono. Draco magne qui cubas in medio fluminum tuorum. Inuenitur etiam in alio significato pro lectitare.

mauit. psalmo. lxxv. Ego confirmaui columnas eius. & tanq̃ hēsitans
semper uariat. Isaie quadragesimo. Et celos palmo ponderauit. prius
cōfirmavit. ecce iam ponderauit. Item in eodem. Quis adiuuit spiritū
domini. ecce adiuuit. Item Prouerbiorum decimosexto. Spirituum
ponderator est dominus. pro & effecit uentos dominus. sed rectius
psalmo. lxxv. Parasti cibum illorum quoniam ita est preparatio eius.

תלל Tumulauit. cumulauit. aceruauit. Ieremie. xlix. Et erit in tu
mulum dissipata. Deuteronomij. xiiij. Et tumulus sempiternus. &
Ezechielis tertio. Ad aceruum nouarum frugum. et thau daggeffatur
propter apocopen lamed. et geminatur. ut Canticorum quarto. Co
me eius sicut elatē palmarum.

תלה Suspendit. Genesis quadragesimo. Ac suspendet te in cruce.
Deuteronomij. xxi. Maledictus a deo est qui pēdet in ligno. uerbum
e uerbo sic. Contumelia dei. suspensus. subaudi est. recipit quandoque
per epenthēsin aleph.

תלם Sulcus. Iob. xxxi. Et cum ea fulci eius deflent. & psalmo. lxxv.
Riuos eius inebria. rectius sulcos eius.

תלע Vermis. Iob. xxv. Et filius hominis uermis. & Isaie. xliij. Et ope
rimentum tuū erunt uermes. et pluraliter Exodi. xvi. Et scatere coepit
vermibus. aliud significatum coccus. Exodi. xxvi. Purpura coccoque
bis tincto. Inde uerbum purpuratus est uel coccinatus est. id est uesti
tus uestibus coccineis. Nahum secundo. Viri exercitus in coccineis.

תמם Cecidit. consumptū est. subuersum est. defecit. Genesis. xlvij.
Cūq̃ defecisset emptoribus preciū. et in eodē. deficiēte pecunia peco
ra simul defecerūt. sed est intricata trāslatio. et Deute. ij. Donec consu
mereſ oīs cōgregatio hominū bellatorū. similiſ Nūeri. xxxij. Donec
consumereſ uniuerſa generatio q̃ fecerat malū. aliud significatū perfe
ctus. integer. pbatus. innocēs. trāslatio nra habet imaculatus. ps. cxix.
Beati imaculati in uia. & ps. xviij. Et cū innoeēte innocēs eris. & Can
ticorū. v. Colūba mea imaculata mea. Inde integritas. sanitas &c. &
sicut apud nos ualere. ita apud hebreos in bonū sumit et qñq̃ in malū.

תחת Contextum collarium. Exodi vicesimo octauo. Sicut fieri solet in extremis uestium partibus ne facile rumpantur. ubi hæc dictio circumscribitur.

תחרה Emulatus zelatus est. inuidit. psalmo tricesimo sexto. Noli emulari in eo qui prosperatur in uia sua. quidam putant a uerbo **חר** deriuatum de quo supra in heth ante res.

שחת Animalis nomē quod taxus dicitur. Aquila et Symmachus ianthinum. Theodocio et Hieronymus hyacinthinum traduxere. Ezechielis decimo sexto. Et calciaui te hyacinthino. et pluraliter Exodi vicesimo quinto. Pelleſq; hyacinthinas. pro pellibus taxorum.

תחת Pro. infra. sub. subtus. subter. Exodi vicesimo primo. Oculū pro oculo. dentem pro dente. & quamuis sit conſignificatiuū, tamen recipit poſt ſe omnia ſubiunctiua affixa ſicut ſolent nomina et uerba. & in prima perſona interponit nun hiatus prohibendi cauſa. ut psalmo decimo octauo. Dilataſti gressus meos ſubtus me. et ſic de aliis. Inde nomen inferior. infimus. psalmo octogefimo ſexto. Et eruiſti animam meā ex inferno inferiore. & psalmo ſexageſimo tertio. Introibūt inferiora terre. Item aliter Ezechielis quadageſimo primo. De inferioribus aſcendebatur ad ſuperiora et in medium.

שחית Aries ſylueſtris. Prouerbiorum triceſimo. Gallus ſuccinctus lumbos ſuos. & aries.

תבר Fœnus. uſura. Prouerbiorum vicesimo nono. Pauper et creditor obuiauērunt ſibi. rectius ſic. Pauper et uir uſurarum. de hoc uocabulo ſcripſimus ſupra in thau ante uau.

תבחר Adheſit. adortus eſt. appropinquauit. Deuteronomij. xxxij. Et qui appropinquant pedibus ei.

תכלה Color hyacinthinus. Exodi vicesimo octauo. Ligabĩſque eam uitta hyacinthina.

תב Effecit. fecit. opificauit. parauit. translatio noſtra uertit confir

catus est. et psalmo nonogesimo octauo. Iudicabit orbem in iusticia.

פַּלֵּא Palea. stramen. Genesis vicesimo quarto. Palearum quoque et foeni plurimum est apud nos.

חַלְחַל Pro he finali posito vau. inane chaos. rudis indigestaque moles. Genesis primo. Terra autem erat inanis et uacua.

אֲבַיִס Abyssus. Genesis primo. Et tenebre erant super faciem abyssi. Ezechielis. xxxi. Abyssus exaltauit illum. et psalmo. xlii. Abyssus abyssum inuocat. et declinatur in foeminino.

טִּיֵּט Signauit. Ezechielis nono. Signa tau super frontes uirorum.

יָרֵךְ Inter. medio. Exodi. xlii. Filii autem Israel perrexerunt per medium sicci maris. Exodi tertio. Vocauit eum de medio rubi. et psalmo. xxi. In medio uentris mei. inde dimidiare. partiri. findere. pertransire. Exodi. xxvi. Qui mittentur per medias tabulas. pro qui pertransit. vel intus est. aliud significatum usura. fraus. iniquitas. psalmo. lxxi. Ex usura et iniquitate redimet animas eorum. Inde pauo. tertio Regum decimo. Simias et pauones.

תִּירָה Indagauit. cogitauit. inuestigauit. contemplatus est. Ecclesiastis ii. Cogitavi in corde meo abstrahere a uino. aliud significatum Turtur. Leuitici. v. Offerat duos turtures. aliud significatum tempus determinatum. Ester. ii. Cum autem uenisset tempus singularum per ordinem puellarum. aliud significatum cata paragogē he. lex. institutum. ps. xix. Lex domini immaculata. aliud significatum ordo et lineamentum. Cantorum. i. Pulchre sunt geneteque sicut turturis. rectius sic. Geneteque in ordine lineamentorum.

נִחַל Abscidit. Isaie. xlii. Et quę derelicta sunt abscindentur.

תֵּל Telorum et iaculorum generale nomen. quod alij nouacula uertunt. translatio nostra interpretatur malleum. Iob quadragesimo primo. Quasi stipulam estimabit malleum. rabi David kimhi dicit generaliter significari omnis generis tela.

תנ

ו ב ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת

Halamus ædificiorum. exedra. Ezechielis. xl. Et thalamum uno calamo in longum et uno calamo in latum. et inter thalamos quinq; cubitos.

תנב

Appetuit. desyderauit. concupiuit. ps. cxix. Ecce concupiui mandata tua. & in eodem. Concupiuit anima mea desyderare iustificationes tuas. Aliud significatū per contrarium. detestari. abominari. Amos sexto. Detestor ego superbiam iacob.

תנח

Circumscripsit. circumduxit. circūlimitauit. Numeri. xxxiii. A mari magno termini incipiunt peruenientes ad montem altissimū. verbum ē uerbo sic. A mari magno limitabitis uobis hor montem. & infra. Inde metabuntur fines. pro facietis circūscribi seu limitari fines. aliud significatū mutando he in uau. oryx. Deuteronomi. xii. Orygem camelopardalim.

תנז

Gemellus. didymus. Gen. xxxviii. Apparuerūt gemini in utero. & Canticorū. iiii. Sicut duo hinnuli caprę gemelli. & inde uerbū ut in eodem loco. Omnes gemellis foetibus. pro omnes congeminatę. Male igitur apostolum Thomam aliqui non satis literati asseuerant vocari didymum ob id quod dici uolunt incredulum. Nam Thoma hebraice et didymos gręce idem est quod geminus latine. oritur autē error inter germanos quod eodē uocabulo teutonico dicimus incredulum et geminum zuifling.

תנא

Ficus. Ieremię octauo. Et non sunt ficus in ficulnea. & Ioelis. i. Et ficum meam decorticauit.

תנב

Species. forma. figura. qualitas. Isaie. lii. Nō est species ei neq; decor. et Gen. xxxix. Erat autē Ioseph pulcra facie. pro pulcher specie.

תנז

Arca. Genesis octauo. Egredere de arca. et Genesis sexto. Fac tibi arcam de lignis leuigatis.

תנח

Orbis. Iob. xxxiii. Aut quem posuit super orbem quem fabri

sum. In monte sublimi Israel plantabo illud. & passue psalmo primo.
Sicut lignū qđ plantatum est. Inde plantatio et planta et surculus &c.

אֶפֶס Apertus. Numeri. xxiij. Dixit homo cui obturatus est oculus. quod rabi Dauid kimhi et rabi Salomon exponunt aperto oculo.

מִיָּנִי Minxit. primo Regum. xxv. Si reliquero de omnibus quę ad ipsum pertinent usq; mane mingentem ad parietem.

קִיָּוִי Quicuit. refedit. sedatum. pacatum. compescitum est. Iong. i.
Quid faciemus tibi et cessabit mare a nobis.

tas meas. Hieronymus rectius. Et scuto cogitationes meas.

מְנוּחָה Motare. et mobilitare animantia. Gen. i. Animam uiuentem atq; motabilem quā produxerant aque. pro quam mouerūt aque. **מְנוּחָה** ibidem. Producant aque reptile. pro. moueri faciant aque reptile.

מְנוּחָה Sibilauit. Isaie. v. Et sibilabit ad eum de finibus t're. et threnorū ij. Sibilauerunt et mouerūt capita sua. et Isaie. vii. Sibilabit dñs muscæ.

מְנוּחָה Pampinus. translatio nostra uertit uineam. Ieremie. ij. Ego autem plantaui te uineam electam. et Gen. xlix. Ligās ad uineam pullum suum et ad uitem fili mi asinam suam. pro ligans ad uitem pullum suum et ad pampinum asinam suam. aliud significatum spadix color. Zacharie primo. Equi rufi uarij et albi.

מְנוּחָה Radix. Isaie. liij. Et sicut radix de terra sitienti. Inde uerbum radicare. Ieremie. xij. Plantaſti eos et radicem miserunt. pro radicauerunt. et psalmo. lxxx. Plantaſti radices eius. uerius sic. radicaſti radices eius. significat et per contrarium eradicare. extirpare. delere. Iudicum quinto. Ex Ephraim deleuit eos.

מְנוּחָה Catenæ. Exodi. xxvii. Catenas sibi inuicem coherētes.

מְנוּחָה Ministraiuit. Numeri octauo. Eruntq; ministri fratrum suorum. et primo Regum. ij. Samuel autem ministrabat ante faciem domini. et cum sin sinistro significat sartaginem.

מְנוּחָה Dorsum. translatio nostra habet nates. secundo Regū decimo. Vestes eorum medias usq; ad nates.

מְנוּחָה Bibit. Exodi. xxxiiij. Panem non comedit et aquam nō bibit. et perdit sepe literam he. ut Genesis nono. Bibensq; uinum inebriatus est. pro. & bibit uinum. Inde symposium. conbibitio. conpotatio. conuiuium. Ester primo. Fecerat grande conuiuiū principibus suis. aliud significatum stamen. Leuitici. xij. In stamine atq; subtegmine.

מְנוּחָה Plantaui. Ezechielis. xvij. Et plantabo super montem excel-

שָׁרַף Superstes fuit. reliquus erat. Iosue. x. ij qui Israel effugere potuerunt ingressi sunt ciuitates munitas. uerbum e uerbo sic. Et reliqui superfuerant ex eis et uenerunt in ciuitates munitas. et eiusdē. viij. Ita ut nullus de tanta multitudine saluaretur. uerbum e uerbo sic. Vt nō relinqueretur superstes et euasor.

שָׂבַע Saturauit. satiauit. Ieremie. xv. Si non reliquie tūc in bonum. rabi Ioseph kimhi exponit. Si non satiaui te bonis. tāetli possit a superiore uerbo deriuari qđ significat reliquias, ut in schin ante aleph scripsimus. aliud significatū campus. planicies. rus. Canticorū. ij. Ego flos campi. aliud significatū lorica. i. Regū. xvij. Lorica hamata induēbat.

שָׁחַף Conseruit manum. conflixit. Gen. xxxij. Si contra deum fortis fuisti. idest conflixisti cum deo. sic Osee. xij. Et in fortitudine sua directus est cum angelo pro conflixit.

שָׁחַץ Lacerauit. concidit. scidit. inscidit. Zacharie. xij. Concisione lacerabunt. & Leuitici. xix. Super mortuo nō incidetis carnes uestras, pro incisionem dabit. scribitur enim sex pūctis eo loci. et eiusdē. xxi. Neq; in carnibus suis facient inscissuras.

שָׁחַץ Corigia. Gen. xiiij. Vsq; ad corrigiam caligē. & Isaie. v. Nec rumpetur corigia calceamenti eius.

שָׁחַץ Membrum monstruosum plus iusto. Leuitici. xxi. Si uel paruū uel grandē.

שָׁחַץ Succendit. combussit. exussit. ardere fecit. iij. Regū. xxij. Succendit etiam lucum. et infra. Et combussit ea super altare. & ab ardore dicitur. serpens gneus quem fecerat Moyse in deserto. Numeri. xxi. Fac serpentem gneum. & paulo superius. Misit dominus in populum ignitos serpentes. Item significantur sic angeli ardentes quos nos seraphim appellamus.

שָׁחַץ Cogitatio et mentis institutio. ps. cxxxix. Et cognosce semetipsum.

LIBER

abominabile. execrabile. Leuitici undecimo. Abominabile erit uobis.

שקר Mentitus est. negauit. Isaie sexagesimotertio. Filij non negantur. Inde nomen mendacium. falsum. Prouerbiorum decimo octauo. profert autem mendacium dolosus testis. & Exodi vicesimo. Non loquaris contra proximum tuum falsum testimonium. & psalmo septimo. Et peperit iniquitatem. & psalmo centesimovicesimo. Domine libera animā meam a labijs iniquis. id est falsis et mendacibus. significat etiā gratis. frustra. in uanū. i. Regū. xxv. Vere frustra seruaui omnia.

שקר Literis appēsilibus additis. significat. gesticulationes. nutus. figmenta. seu effictiones. Isaie tertio. Et nutibus oculorum ibant.

שרר Umbilicus. Canticorum septimo. Umbilicus tuus sicut crater tornatilis. & Ezechielis decimosexto. Non est percisus umbilicus tuus. et res litera daggeffatur propter defectum alterius res literę. & in alia forma Iob quadragesimo. Et uirtus eius in umbilico uētris eius. aliud significatum prauus et machinator mali. et iniuriator. Deuteronomij. xxxix. Et ambulabo in prauitate cordis mei. & Ieremie tertio. Post prauitatem cordis sui pessimi.

שרר Dominatus est. prefuit. principauit. Numeri. xvi. Nisi et dominatus fueris nostri. Inde princeps. magister. prefectus. iij. Regum primo. Misitq; quinquagenarium p̄ncipem. et Genesis. xli. Magister p̄ncernarum. item magistrum pistorum. item principis militum. per apocopen ultimę literę res. Inde Sara. quia domina.

שרב Aridum. siccum. desertum. æstus. Isaie. xlix. Non percutiet eos æstus et sol. & eiusdem. xxxv. Et quę erat arida in stagnum.

שרביט Sceptrum. baculus. uirga. Ester quarto. Rex auream uirgam ad eum tetenderit.

שרג Perplexus est. irretitus est. Iob. xl. Nerui testiculorum eius perplexi sunt. & quia uites perplectunt̄ propaginibus. iccirco denominant̄ ab eo p̄pagines. Gen. xl. Vitem in qua erant tres propagines.

קִיְּוָה Curauit. uigilauit. ps. cxxvij. Nisi dominus custodierit ciuitatem frustra uigilat qui custodit eam. uerbum e uerbo sic. In uanum uigilauit custos. aliud significatum amigdalus. Ecclesiasticus. xij. Florebit amigdalus. et pluraliter Numeri. xvij. Qui folijs dilatatis in amigdalos deformati sunt.

קִיְּוָה Notauit. punctauit. iniunxit. ascripsit. translatio nostra interpretatur secundum precedens uerbum uigilauit. threnorum primo. Vigilauit iugum iniquitatum mearum.

קִיְּוָה Irrigauit. potauit. Ioelis. iij. Et irrigabit torrentem spinarum. & eiusdem. ij. Et redundabunt torcularia uino et oleo. & Gen. xxiiij. Nam et camelis tuis hauriam. & in eodem. Et dedit ei potum. Inde pincerna. Genesis. xli. Magister pincernarum.

קִיְּוָה Quieuit. siluit. ocio uacauit. Isaie. xiiij. Conquieuit et siluit omnis terra. & Iosue undecimo. Quieuitque terra a preliis. Ezechielis xvi. Et quiescam et non irascar. et paulo inferius. Et ocium eius.

קִיְּוָה Librauit. ponderauit. Isaie. xl. Et librauit in pondere montes. Inde siclus mensura ponderis. Leuitici. xxvij. Siclus xx obolos habet. Inde pondus. prepositione mem literę. Leuitici. xix. In iudicio. in regula. in pondere & mensura.

קִיְּוָה Surrexit. Iudicij. v. Donec surgeret debora. surgeret mater in Israel. aliud significatum sycomorus. Amos. vij. vellicans sycomoros.

קִיְּוָה Absorpsit. pfundauit. demersit. Amos. viij. Et defluet quasi riuus egypti. p demergeť. Nūeri. xi. et absorptus ē ignis. p demersus ē.

קִיְּוָה Tendit. protendit. respicit. Numeri. xxi. Quod respicit contra desertum. et ps. lxxxv. Iusticia de celo prospexit. aliud significatum superliminare. eoque protendať. Exodi. xij. Superliminare et utrumque postem.

קִיְּוָה Abominatus et detestatus est. spreuit. abhorruit. despexit. ps. xxij. Quoniam non spreuit neque despexit deprecationem pauperis. Deuteronomij septimo. Quasi spurciciem detestaberis. Inde nomen

מַשְׁכָּה Mandibula superior siue labrū superius. Ezechiel. xxiij. Nec amictu ora uelabis. uerbū e ybo. Et nō circūuolues sup labrū supius.

צִיָּו Choerogylus. echinus. ericius. Leuitici. xi. Choerogylus qui ruminat. quod mendosi codices habent cyrogrillus. et psalmo. ciiij. Petre refugium erinaciis,

שֶׁמֶץ Abundantia. multitudo. copia. Deuteronomij. xxxij. Quia inundationem maris quasi lac sugent.

שָׂמַח Suffecit. satissuit. tertio Regum uicesimo. Si suffecerit puluis Samarie. et sepe inuenitur scriptum per samech.

שֶׁפַר Pulcher. speciosus. preclarus. ps. xvi. Etenim hereditas preclara est mihi. aliud significatum tuba. cornu. ps. xlvij. Dñs in uoce tube. et ps. xcviij. In tubis ductilibus et uoce tube corneę. Inuenitur significare frustum carnis per prepositionem aleph.

שָׁכַח Posuit. reposuit. auxit. Isaię. xxvi. Dñe dabis pacē nobis. uel secundū. lxx. da pacē nobis. p auge pacē. & ps. xxiij. Et in puluerē mortis deduxisti me. p reposuisti me ac sedere fecisti. Hier. vero traduxit. detraxisti me. sed nō cōuenit lingue pprietati, ut pbatur Ezechielis xxiij. Pone ollā pone inquā. et a ponēdo sic dicūt limites. ps. lxviij. Si dormiatis in mediis cleros. hier. termīos. hebręi limites siue marcas.

צֶמַח Momentum. subitaneum. breue. Isaię. liij. In momento indignationis abscondi faciem meam a te. idem cum precedenti. et uocat in rhetorica ταυτολογία.

שָׂק Saccus. cilicium. iij. Regum. xix. Et opertus est sacco. & Isaię. iij. Pro fascia pectorali cilicium. & Genesis. xlij. Apertoq; unus sacco.

רָגַע Fremuit. rugiuit. Prouerbiorum. xxviij. Leo rugiens et ursus esuriens. alij exponunt uagari. incedere. et uagabundū esse. Ioelis. ij. Urbem ingredientē. alij esurire et inanem esse. alij feroce et cupidū.

SECVNDVS

v. Stupor et mirabilia facta sunt in terra.

סָפָה Serpens. cerasites. Genesis. xlix. Cerasites in semita.

סָפָה Festinauit. Numeri. xxiij. Cumq; abiisset uelociter. aliud eleuauit. Isaie decimotertio. Super mōtem caliginosum eleuate signum. pro monte eleuato. sic eiusdem quadragesimoprimo. Aperiam in supinis collibus flumina. pro excelsis et eleuatis. significat etiam ollam ponere super tripodem.

סָפָה Labium. Sophonie tertio. Quia tunc reddam populis labiū electum. & significat extremitatem atq; oram. tertio Regū septimo. A labio usq; ad labium rotundum in circuitu. Item ripam uel litus. Genesis. xli. In ipsa amnis ripa. & transumitur pro lingua. ut Genesis. xi. Erat autem terra labij unius.

סָפָה Ancillauit. psalmo centesimouicesimotertio. Sicut oculi ancillę in manibus dñę suę. et pluraliter Ioelis secūdo. Sed et super seruos meos et ancillas meas. Inde prosapia et familia. Leuitici uicesimoquinto. Vnusquisq; rediet ad familiam pristinam. Genesis quarto. De cognatione mea et de domo patris mei. & sic gētem significat. Zacharie xv. De familiis terrę ad Ierusalem. aliud significatum decaluare. Isaie tertio. Decaluabit dñs uerticē filiarū sion. & per samech qñq; scribit.

סָפָה Iudicauit. secundo Regum. xviij. Iudicauit enim pro te dominus hodie. inde iudiciū. Deuteronomij. xxvij. Maledictus qui peruertit iudiciū. significat etiā exemplar. formā. figurā. regulam. modū. ingenium. Exodi. xxvi. Iuxta exemplar quod tibi in monte monstratū est. & quarto Regum primo. Cuius figurę et habitus est uir.

סָפָה Euertit. fudit. effudit. iij. Regum. xxi. Sanguinem innocentē fudit. et Genesis nono. Quicumq; effuderit humanum sanguinem fundetur sanguis illius.

סָפָה Demisit. humiliauit. psalmo. lxxv. Hunc humiliat et hunc exaltat. & psalmo. xviij. Et oculos superborum humiliabis. Inde nomen. secundo Regum sexto. Et ero humilis in oculis meis.

LIBER

חַיִּי Occulta machinatio. cogitatio. nostra translatio horrorem vertit. Iob quarto. In horrore uisionis nocturne. id est in secreta cogitatione. Inde cogitabundus et machinator mali. psalmo centesimo decimonono. Iniquos odio habui. Hieronymus tumultuosos. rabi Salomon cogitabundos quos greci κρυψινοὺς uocant. i. dissimilatores.

מִדְּיָן Modius. mensura. Genesis vicesimo sexto. Seuit autem Ishaac in terra illa et inuenit in ipso anno centuplum, pro centum modios siue coros. aliud significatum turpitudine. mala mens. malus animus. & praua cogitatio. Ieremie vicesimo tertio. Et in prophetis Ierusalem uidi similitudinem adulterantium. rectius secundum Nicolaum de lyra turpitudinem adulterij. aliud significatum porta. quarto Regum septimo. Iuxta introitum porte. & pluraliter psalmo octogesimo septimo. Diligit dominus portas sion. & etiam oppida. aliud significatum hordeum. Exodi nono. Quia hordeum lesum est. & pluraliter masculine. quarto Regum septimo. Duo modij hordei statere uno.

מִתַּיִם Metuit. coluit. reueritus est. Deuteronomij tricesimo secundo. Quos non coluerunt patres eorum. & Ezechielis secundo. Et reges eorum horrore nimio formidabunt super te. Aliud significatum hircus. Leuitici quarto. Hircum de capris immaculatū. aliud significatū crinis. pilus. capillus. Canticorum sexto. Capilli tui sicut grex caprarū. Isaie septimo. Caput et pilos pedum. & psalmo. lxviij. Verticē capilli. & quarto Regum primo. Vir pilosus. rectius sic. homo tenens pilos. Inde pilosus. hispidus. hirsutus. ultima per hirek. Genesis. xxvij. Nosti quod Esau frater meus homo pilosus sit. aliud significatum demones. fauni. satyri. fatuelli. Isaie decimo tertio. Et pilosi saltabunt ibi. quod intelligitur testante Hieronymo in commentariis. de demonibus. & dicit rabi Abraham quod ideo sic uocentur demones quia et phantasmate suo faciant horripilare homines, et appareant etiam uidentibus hirsuti. de quibus philosophissimi cabaliste sincere scripserunt in arbore decem numerationum. & uir supra modum doctus rabi Moyses Gerundenis memorie tradidit super uersu Leuitici decimo septimo. Et nequaquam ultra imolabunt hostias suas demonibus ubi ponitur presens uocabulum. inde portentum. monstrum. Ieremie

partes findit ungulam. & Leuitici primo. Confringet^{ur} a scellas eius. hebraice sic. Et findet eam in alis seu pennis suis. hoc est findat pennas in summitate earum.

נפץ Concidit in frustra. i. Regū. xv. Et in frustra cōcidit eū Samuel.

רשע Aspexit. respexit. Gen. iij. Et respexit dominus ad Abel & ad munera eius. ad Cain autem et ad munera illius non respexit. aliud significatum uertere. aduertere. animaduvertere. Isaie. xvij. In die illa inclinabitur homo ad factorem suum. et non inclinabitur ad altaria quę fecerunt manus eius. pro uertet se homo ad deum et non ad altaria. & Exodi quinto. Et nō acquiescant urbis mendacibus. pro et non animaduertant uerba mendacij. aliud significatum caligare. obduci caligine. cęcutire. Isaie. xxxij. Non caligabunt oculi uidentium. multi ab hoc uerbo intelligunt uersiculum Isaie. vi. Et oculos eius claude ne forte uideat oculis suis. aliud significatum enarrare. describere. enumerare. translatio nostra meditari uertit. psalmo centesimodecimonono. Et meditabor in iustificationibus tuis semper. & per reduplicationem uocabuli in eodem. & lex tua meditatio mea est. Hieronymus uertit delectatio. sic ibi in iustificationibus tuis meditabor. uerbū hithpaal. Aliud significatum hora. Danielis quarto. Coepit intra se tacitus cogitare quasi una hora.

טטט Incessus. gressus. calcatio. Jeremie. xlvij. A strepitu pompe annorū. rectius sic. a sonitu calcationis ungularum equorum eius.

טטט Vestis lanea et linea. Deuteronomij uicesimosecundo. Vestimento quod ex lana et lino contextum est.

פגיון Pugillus. Isaie quadragesimo. Quis mensus est pugillo aquas. aliud significatum vulpes. psalmo sexagesimotertio. Partes uulpium erunt. & Canticorum secundo. Capite nobis uulpes uulpes paruas.

שע Accubuit. appodiuit. innixus. suffultus est. Numeri uicesimo primo. Et recumberent in finibus moabitarum. et Isaie quinquagesimo. Et innitatur super deum suum. pro accumbat in deo. Inde dicitur Isaie. iij. validum et fortē omne robur panis et omne robur aque. id est fulcimentum et sustentatio seu sustentaculum.

cauitq; angelus domini Abraham secundo. Item duo. ambo. uterq;. Genesis secundo. Erat autem uterq; nudus. et Exodi tricesimoquarto. Precide tibi duas tabulas. et recipit terminationem im pluralis numeri. Deuteronomij decimoseptimo. In ore duorum uel trium. Item significat bis. Ester secundo. Et que intrauerat uespere egrediebatur mane atq; inde in secundas edes ducebantur. rectius uerbum e uerbo sic. Vespere ipsa abiit et mane ipsa rediit ad domum mulierum bis. inde alter siue duplex. Genesis quadragesimotertio. Pecuniamq; duplicem ferte uobiscum. aliud significatū annus. Numeri decimoquarto. Dies pro anno dies pro anno erit. fortasse a superiore sic dictus qd solis cursus reiteratur ut antea. & mutatur. he finale in thau etiam in absoluta constructione. ut Danielis primo. Fuit autem Daniel usq; ad annum primum Cyri regis. nam alias regulariter in regimine gentiui mutatur semper he in than. ut Isaie tricesimoquarto. Annus retributionis iudicij sion. & declinat in utroq; genere. In masculino. Gen. .xxix. Iacob pro Rachel septē annis. & Genesis vicesimotertio. Vixit autem Sara. cxxvij. annis. cui sententię asterisco addendum est. Anni Sara. In foemino autem psalmo nonagesimo. Annis quibus uidinius mala. & in eodem. Dies annorum nostrorū in ipsis. septuaginta anni. aliud significatum duplicare. reiterare. secundo facere. tertio Regum decimo octauo. Etiam secundo hoc facite qui cum fecissent secundo. de uerbo ad uerbum sic. Et dixit reiterare et reiterarunt.

DU Accinxit. tertio Regum decimo octauo. Accinctisq; lumbis currebat ante Achab. rectius sic. Et accinxit lumbos. et currebat

DU Despexit. vilipendit. conculcauit. translatio nostra legit diripuit. psalmo. lxxxix. Diripuerunt eum omnes transeuntes uiam. sed hoc est a uerbo proximo sequenti.

DU Diripuit. Osee. xij. Ipse diripiet thesaurum omnis ualis desiderabilis. & primo Regum. xxij. Ecce philistim oppugnant keila et diripiunt areas. Assumit quandoq; aleph loco uau et quandoq; sin loco samech. cetera exquire.

DU Fidit. diuisit. Deuterono. xij. Omne animal quod in duas

coniunctio. sed punctus pro articulo sic. Sol. luna. steterunt. Aliud significatum fenestra per quam sol domum irradiat. nostra translatio habet propugnaculum. Isaie quinquagesimoquarto. Et ponam iaspidem propugnacula tua.

דנ Dens. Exodi uicesimoprimo. Dentem pro dente. & Canticorū quarto. Dentes tui sicut greges tonfarum. Inde dentes elephantum dicuntur. sic ebur. tertio Regum decimo. Thronum de ebore grandē. aliud significatū Color rubicūdus atq; coccineus. uulgo dicit carmesinus. Exodi tricesimonono. Purpura coccoq; binstincto. ubi iod finale abūdat. sed plurale accipit im. Isaie. i. Si fuerint peccata ur̄a ut coccinū.

דנ Dentes elephantum. tertio Regum decimo.

דנ Acuit. psalmo. cxi. Acuerunt linguas suas sicut serpentes. & nomen Isaie quinto. Sagitte eius acute. aliud significatum iterare. repetere. recitare. translatio nostra uertit narrare. Deuteronomij sexto. Et narrabis ea filiis tuis.

דנ Odiuit. Genesis uicesimosexto. Ad hominem quem odistis. & psalmo xliiij. Et odientes nos confudisti. Inde nomen. psalmo uicesimoquarto. Et odio iniquo oderunt me. similiter Prouerbiorum octauo. Timor dei odit malum. pro odium mali.

דנ Prepositione aleph. valua. fenestra. translatio nostra uertit coenaculum. Iudicum quinto. Per fenestram prospiciens ululabat mater & de coenaculo loquebatur.

דנ Cōmutauit. mutauit. alterauit. reiterauit. absolute. Malachiae tertio. Ego dominus et non mutor. & inuenitur aleph loco he. ut thronorum quarto. Mutatus est color optimus. & nota quod sin ita scribitur per punctum dexterum. Anterior enim uerbum scribitur per sin sinistrum. item transitue quarto Regum uicesimoquinto. Et mutauit vestes eius. Aliud significatum secundus. alter. Genesis primo. Dies secundus. Item aduerbialiter secundo. Genesis uicesimosecundo. Vo-

יח Pinguedo. oleum. unguentum. Leuitici. xxiij. Vt afferant tibi oleum de oliuis purissimis. similiter Exodi. xxvij. Oleū de arboribus oliuarum purissimū. & ps. cxxij. Sicut unguentum optimū in capite. & pluraliter Canticorū. i. Fragrantia ungentis optimis. Gen. xxvij. Et de pinguedine terre. significat etiam uerbaliter absolute pinguescere. incrassari. Deute. xxxij. Incrassatus est dilectus. et infra. Impinguatus dilatatus. & Nehemię. ix. Et saturati et ipinguati sunt. sic q̄q̄ transitue significat vngere. oblinere. obturare ungēto seu pingui aruina. Isa. vi. Exceca cor ppli huius. p inunge et obline siue obtura pingui aruina. aliud significatum numeri. octo. iij. Regū. xxi. Octo annorum erat Iosias. & Gen. xvi. Octoginta et sex annorum erat Abraham.

יח Audiuit. Gen. xxxiiij. Quod cū audisset Iacob. pro Et Iacob audiuit. Inde rumor et fama. siue auditio. Ieremię. l. Audiuit rex baby lonis famam eorum. & Ieremię. li. Veniet in anno auditio.

יח Insinuans. portēdens. innuens. pauxillum. breue. diminutū. Iob. iij. Porro ad me dictum est uerbum absconditū. pro portendens aut innuens aliquid. aliud significatū. nota. infamia. ut eiusdem. xxvi. Et cum uix paruam stillam sermonis eius audierimus. pro et quam notabilem seu famosam rem audiuius in eo. sic Exodi. xxxij. Propter ignominiam sordis.

יח Seruauit. custodiuit. obseruauit. Gen. xxxvij. Pater uero rem tacitus consyderabat. et eiusdem. xxvij. Et custodierit me in uia. Inde nomen Isaie. xxi. Custos quid denocte. custos quid denocte. dixit custos. et Genesis. xlij. Et tradidit illos custodię. aliud significatum proximum huic cauere. premonitum esse. Isaie septimo. Vide ut fileas. idest caue. aliud significatum adamas siue smerillus quo perforantur lapides preciosi atq̄ gemmę. Zacharię septimo. Et cor suum posuerunt ut adamātem. aliud significatum sex. xlvij. Et requieuit in fecibus suis. aliud significatum spina idest quoddam genus spine. Isaie septimo. Et in spinas et in uepres erunt.

יח Sol. Habacuk tertio. Sol et luna steterunt. non ponitur &

pabatur multitudo eius. et Prouer. xiiij. Domus impiorum delebitur. et
Isaie. xlvij. Non fuisset attritum nomen eius a facie mea. Inde uerbum graue
Ezechielis. xiiij. Et delebo eum de medio populi mei Israel.

שִׂמְחָה Letatus est. gauisus fuit. ps. cv. Letata est ægyptus in profe-
ctione eorum. & Prouerbiorum. xi. Letare iuuenis in adulescentia
tua. Inde nomen. Isaie. lv. In leticia egrediemini.

שָׁטַח Remisit. declinauit. ij. Regum. vi. Calcitrabant boues et decli-
nauerunt eam. hebraice sic. Quonia declinauerunt seu remiserunt boues.
& ps. cxli. Absorpti sunt iuncti petre iudices eorum. nescio quid transla-
tio hæc blaxterat. sed hebraica ueritas sic habet. quoniam declina-
uerunt propter petram iudices eorum. quod magistri quidam hebreorum de
Moysè et Aaron iudicibus filiorum Israel intelligunt. qui propter petram
declinauerunt a fide. Beatus uero Augustinus hunc uersum de Aristote-
le intelligens. nescio quo somnio motus. scribit eum tremere apud in-
feros. Tu uero memento uerborum dei Exodi. xxxij.

וְחַנּוּתִי אֶת אֲשֶׁר אָחֻז וְרַחֲמֵי אֶת אֲשֶׁר אֶרְחָם

verbum e uerbo sic. Miserebor cui miserebor. et ignoscam cui igno-
scam. iuxta nostram autem translationem. & miserebor cui uoluero.
et clemens ero in quem mihi placuerit. ab hoc uerbo dicitur remissio.
Deuteronomij. xv. Septimo anno facies remissionem.

שִׁמְכָה Tegumentum. opertorium. nostra translatio uertit pal-
lium. iudicum quarto. Et opertus ab ea pallio,

שִׁמְלָה Per epenthesein aleph pro uau sinistra. Iob. xxiij. Si ad sinistra
quid agam non apprehendam eum. sic. ij. Regum. xvi. A dextero et a
sinistro eius. Inuenitur etiam sine aleph. ij. Regum. xiiij. Domine mi
rex neque ad dexteram neque ad sinistram. & quamuis impressi quidam
libri habeant aleph. tamen antiquissima uolumina scripta monstrant
defectum aleph sicut et massora indicat. et rabi David kimhi eo in loco
ita canonizat. aliud significatum per paragoge he finalis uestimentum seu
vestis per metathesein lamed et mem. de quo paulo superius scripsimus.

שֵׁמֶט Vestimentum. uestis. Exodi. xxiij. Et oue ac uestimento. & est metathesis literarum, in eodem enim significato inuenitur literis lamet et mem transpositis. Deuteronomij octauo. Vestimentum tuum nequaquam uetustate deficit. cetera obelisco notantur.

שֵׁט Expediuit. euaginauit Exiuit. Iudicij. ix. Euagina gladiū tuū et interfice me. et Ruth quarto. Soluebat homo calceamentum suum. Thargum hierosolymitanum expedire exponit.

שֵׁשׁ Tres. tria. Exodi. xxiij. Tribus uicibus per singulos annos mihi festa celebrabitis. & ab eo multa ueniunt deriuata tam cardinalium quam ordinalium numerorum. uide infra in arte grammatica de nominibus numeralibus.

שׁוּ Nomen. Genesis. ij. Nomen uni phison. aliud significatum illic uel illuc uel ibi. Ecclesiastis primo. Et ad locum suum reuertitur ibi. sub eisdem literis significatur etiam alio nomine celi uel celum. Genesis. i. In principio creauit deus celum et terram. et non reperitur in numero singulari.

שׁוּשׁ Perdidit. deuastauit. desolauit. deseruit. threnorum. v. Propter montem sion quia disperiit. et eiusdē. i. Facti sunt filij mei perdit. & infra ca. iij. Posuit me desolatam. & sepe abiicit unum mem. Ieremie. ij. Obstupescite celi super hoc. pro desolamini et pereatis. et iterū geminato mem. Ezechielis. xij. Terraq; deserta. Inde nomen loelis. iij. ægyptus in desolationem erit. & pluraliter Danielis. ix. Et post finem belli statuta desolatio. & per mem cata prothesin. quando autem idē vocabulū in hoc significato inuenies, uidebis illud per dagges in uentre mem notari ad denotandum alterius mem defectum.

שֵׁמֶט Stellio. Prouerbiorū. xxx. Stellio manibus nititur. rabi Ionas putat hirundinem esse que nidificat in domibus regū. nostri hebrei uocant araneam. et sic in sermone magistrorum est in usu.

שֵׁמֶט Dissipauit. deleuit. attriuit. contriuit. Ezechiel. xxxij. Et diss

regis. & Isaie octauo. Abiecit populus iste aquas Siloeh quę uadunt cum silentio. aliud significatum gladius. Iob tricesimotertio. Vt non transeat in gladiũ. aliud significatũ cata paragogen nun litere. mensa. ps. xxiij. Parasti in conspectu meo mensam.

וְיָדוּ Dominatus est. potestatem exercuit. pręfuit. Ecclesiastis. viij. Dominatur homo homini in malum suum. & in eo loco inuenies sepe dominium et potestatem ab hoc uocabulo deriuari et in foeminino. Ezechielis. xvi. Opera mulieris meretricis et procacis. pro meretricis & potētis atq; domine. aliud significatum scutum siue armatura. Canticorum. iij. Mille clypei pendent ex ea. omnis armatura fortium. aliud significatum exuere. Iosue. v. Solue calceamentũ de pedibus tuis.

וְיָדוּ Proiecit. abiecit. iecit. threnorum secundo. Proiecit de celo terram. & Genesis. xxi. Abiecit puerum. Inde uerbum graue de quo multa deriuata eiusdem significationis. aliud significatum auis quam nostra translatio uertit mergulum. Leuitici undecimo. Mergulum est sibi. Item nominatur sic quędam porta in domo sanctuarij, quam nostra translatio licet improprie appellat portam ascensionis. primo Paralippomenon. xxvi. melius. cum porta projectionis.

וְיָדוּ Reddidit. retribuit. restituit. Exodi vicesimosecundo. Quinq; boues pro uno boue restituet. et psalmo tricesimoquinto Retribuebant mihi mala pro bonis. et Micheę septimo. Et iudex in reddendo est. et nomen psalmo nonagesimoprimo. Et retributionem peccatorum uidebis. aliud significatũ complere. perficere. consummare. Gen. decimoquinto. Necdum enim cõpletę sunt iniquitates ammorrhęorũ usq; ad presens tempus. aliud significatum integrũ et probum. Genesis. xxxiiij. Viri isti pacifici sunt. rectius sic. Integri sunt et probi. Aliud significatum bene ualere. saluum esse atq; sanum. Gen. xliij. Sanctus ne est pater uester senex. aliud significatum pax. Isaie. lviij. Pacem pacę ei qui longe est et ei qui prope. et ps. xxxviij. Non est pax ossibus meis. Inde uerbum graue et ab eo pacare. pacificare. et cętera. Leuitici. iij. Hostia pacificorũ. Inde legitur Canticorum. vi. Reuertere reuertere Sulamith. i. pacificata. non sunamithis ut mendosi codices habent

חָבַד Rapuit. spoliauit. prædatus est. Ezechiel. xxix. De prædabitur manibus eius et diripiet spolia eius. & erit merces exercitui illi. & Habacuk secundo. Quia tu spoliasti gentes multas.

חֲבִיב Commissura. iunctura. Exodi. xxvi. Incastraturę fiant quibus tabula, alteri tabule connectat. quod alias traduxit a plectendo plectas et iuncturas. iij. Regum, vij. Inter iuncturas et inter coronulas et plectas. hebreorum magistri dicunt hoc nomen de scalarum gradibus.

חֲבִיב Nix. Ieremie. xviij. Nix libani. et. ps. li. Super niue dealbabor. et ex hoc oritur uerbum quasi liceret dicere a niue niuare. psalmo. lxxviij. Niue dealbabor in zelmon.

חֲבִיב Foelicitatus. prosperatus. fortunatus. beneficiatus est uel fuit. Ieremie. xij. Bene est omnibus qui pręuaricantur et inique agunt. pro fortunant seu prosperant omnes. Inde nomen Iob. xxi. Diues et foelix aliud significatum temeritas. error. imprudentia. secundo Regum. vi. Et percussit eum super temeritate.

חֲבִיב Coturnix. ps. cv. Petierunt et uenit coturnix, & pluraliter Numeri. xi. Arreptas trans mare coturnices dedit.

חֲבִיב Misit. ps. cv. Misit ante eos uirum. & late inuenies hoc uerbum Exodi. iij. et. iij. & Ezechiel. ij. Mitto ego te. et infra. Ecce manus missa ad me. Inde munus seu munera. Micheę. i. Dabit emissarios super hereditatem Geth. exponunt alij donationes uel dotes. sic Exodi. xviij. Tulit Sephoram uxorem Moyli quam remisera et duos filios eius. hebrei sic. Et sumpsit Iethro socer Moyli Zephoram uxorem Moyli post dotes eius etiam duos filios. & aliter ps. lxxviij. Immissiones per angelos malos idest plagam. aliud significatum propagines. Isaie. xvi. Propagines eius relictę sunt. et ab his nominatur hortus plantatus. eo quod rami artificialiter tenduntur huc & illuc. Canticorum. iij. Emissiones tuę paradus malorum punicorum. pro plantationes tuę. & puto quod ab irrigando plantationes hortorum prope Ierusalem nominata sit aqua Siloah. ut Nehemie tertio. Et muros piscine Siloeh in hortum

puncta et quandoq; per quinq; ut psalmo centesimo undecimo. Intellectus bonus omnibus facientibus ea. et intelligens. psalmo quadragesimo primo. Beatus qui intelligit.

מָנֶה Mane surrexit. secundo Regum decimo quinto. Absalom mane consurgens stabat in introitu porte. & illud mane quod est inclusum in uerbi significatione aliquando etiam ei expresse connectitur. ut primo Regum primo. Et surrexerunt mane et adorauerunt coram domino Aliud significatum humerus. scapula. Genesis nono. pallium imposuerunt humeris suis. & eiusdem vicesimo quarto. Cum hydria quam portabat in scapula. aliud nomen proprium loci sichem. Gen. duodecimo. Vsq; ad locum sichem. aliud significatum pars. portio. latus. Genesis. xlvij. Do tibi partem unam extra fratres tuos.

מָוֶה Moratus est. habitauit. Exodi. xxv. Et habitabo in medio eorum. & psalmo decimo quinto. pro eo quod nos legimus. Aut quis requiescet in monte sancto tuo. hebraica ueritas habet sic. Et quis habitabit in monte sancto tuo. sic etiam Hieronymus interpretatur. & Leuitici. xvi. In medio sortium habitationis eorum. Inde tabernaculum in quo habitatur. psalmo. lxxiij. Tabernaculum nominis tui. Inde uicinus qui prope habitat. Prouerbior. xxvij. Melior est uicinus iuxta. aliud significatum sepelire. Nahum. iij. Sepelientur principes tui. & ps. vij. Et gloriam meam in puluerem deducat. pro sepeliat.

מִצַּח Culter. Prouerbior. xxiij. Et statue cultrum in gutture tuo.

מִשְׁכָּר Inebriatus est. Isaie. xxix. Inebriamini sed non a uino. et Gen. ix. Bibensq; uinum inebriatus est. Inde nominat ois potus qui inebriare potest sicera. Leuitici. ix. Vinum et ome quod inebriare potest non bibetis. Deute. xxxix. Vinum et sicera non bibistis. aliud significatum per prepositionem aleph munus. donum. psalmo. lxxij. Reges saba & arabum dona adducent.

מֶשֶׁכֶׁת Mercede conduxit. Deutero. xxiij. Quia conduxerunt contra te balam filium Beor. Inde merces. mercenarius. & stipendiarius. Genesis. xv. Ego merces tua nimis. Item Malachi. iij. Et qui calumniantur mercedem mercenarij.

יָצַח Iacuit. concubuit. dormiuit. Genesis. xlvij. Sed dormiam cum patribus meis. & Ecclesiastis quarto. Et si dormierint duo fouebuntur mutuo. idest concubuerint. et eiusdem secundo. Nec per noctem mente requiescit. Inde lectus siue cubile ubi cubatur. psalmo quarto. Et in cubilibus uestris compungimini. & Canticorum tertio. In lectulo meo per noctem quesiui. et transumitur pro coequare. scilicet quando quis rem aliquam facit iacere ad comparisonem alterius. sic secundo Regum octauo. Cogquans ea terre. Item Exodi. xvi. Mane quoque ros iacuit per circuitum castrorum. Omnia eius deriuata iacere significat & descendere. unde urceolus sic dicitur ex quo descendit aqua ad lauandum manus.

יָצַח Imaginatus est. fabrefecit. insigniuit. titulauit. Leuitici .xxvi. Nec insignem lapidem ponetis in terra uestra. & pluraliter Numeri xxxij. Confringite titulos. pro subuertite insignia et spectacula fabrefacta in lapidibus. et ab imaginatione nominatur sic cor hominis. quod fingit. cogitat et imaginatur **יָצַח** Iob. xxxvij. Quis dedit cordi intelligentiam. vocatur eo nomine alias gallus. et eum sic magistri hebreorum nominant teste rabi Simeon filio Lakisch.

יָצַח Oblitus est. ps. lxxvij. Aut obliuiscetur misereri deus. & Isaie xlix. Nunquid obliuisci potest mulier infantem suum &c. & si illa oblita fuerit ego tamen non obliuiscar tui.

יָצַח Orbatus fuit. absque liberis fuit. sterilis fuit. Gen. xliij. Ego autem quasi orbatus absque liberis ero. et eiusdem. xliij. Absque liberis me esse fecistis. & Gen. xxxi. Oues tue et capre tue steriles non fuerunt. aliud significatum prepositione aleph botrus. Michee. vij. Non est botrus ad comedendum. et pluraliter Canticorum. vij. Vbera tua botris.

יָצַח Nauauit. prudenter fecit. intellexit. i. Regum. xviij. Prudentius se regebat quam omnes uiri Saul. Inde uerbum graue. psalmo. ij. Et nunc reges intelligite. idest fiat is prudens. et iterum. i. Regum. xviij. Vidit itaque Saul quod prudens esset nimis. et paulo superius. In omnibus quoque uis suis Dauid prudenter agebat. exponunt prosperabatur. quia qui prudens est et prouidens prospere agit. Inde nomen per sex

לָוַי Lauit. Leuitici decimoquinto. Non lotis ante manibus. hebraice sic. Manus suas non lauit aqua. & tertio Regum uicesimosecundo. Et lauerunt currum eius in piscina Samarię. Inde inundatio per sex puncta. Nahum primo. Et in diluuiio pretereunte.

שָׂטָן Satelles. preco. executor. apparitor. caduceator. Deuteronomij decimosexto. Iudices et magistros constitues in omnibus portis tuis. pro quo rectius. Iudices et caduceatores siue lictores qui uirgas aut baculos gestant.

מִנְיָן Munus. donum. psalmo sexagesimooctauo. Tibi offerent reges munera.

שֵׂט Occupatio. negotium. tertio Regum decimooctauo. Forsitan loquitur aut in diuersorio est. pro uel meditatur. uel negociatur.

שֵׁט Frutex. uirgultum. arbuſtum. Genesis secundo. Et omne uirgultum agri. et pſr Genesis. xxi. Abiecit puerum subter unā arborem.

שִׁילָה Messias. sic interpretatur Onkelus chaldeus Genesis. xlix. Donec ueniat silo idest messias. aliud significatum silo. tertio Regum decimoquarto. Vade in silo ubi est Ahias propheta.

שֵׁר Ornamentū. armilla. Isaie. iij. Et torques et monilia et. armillas.

שֵׁשׁ Marmor. i. Paralippomenon. xxix. Et marmor parium abundantissime. et abiicit iud quādoq; per syncopen. Ester. i. Smaragdino et pario stratum lapide. paulo ante per zere. Colūnis marmoreis. magistri hebreorum in lingua sua scholastica uidentur duas species marmoris in loquutione sua insinuare cū dicunt de lapidibus saisa et marmora. & est simile qđ nostra translatio dicit de pario et marmore.

שִׁיטָה Spine genus. Isaie septimo. Vepres enim et spine erunt in uersa terra.

שָׁכַח Quieuit. cessauit. sedatus est. Ester. viij. Et ira regis quieuit.

vana sunt. pro puericia et iuuenta. aliud significatum querere. inuestigare. inquirere. Prouerbiorum undecimo. Bene consurgit diluculo qui querit bona. hebrei sic. Querens bonum querit desiderabile. sic Iob septimo. Et si mane me quesieris non subsistam.

תתש Corruptit. putrefecit. dissipauit. subuertit. perdidit. Genesis sexto. Corrupta est autem terra coram deo. & iterum. Cumque uidisset deus terram esse corruptam. omnis quippe caro corruerat uiam suam. & Genesis. xviij. Non delebo. i. non perdam seu subuertam. et eiusdem decimonono. Quia delebit dominus ciuitatem hanc. & supra. Delebit enim locum istum. et significat instrumentum rumpendi et diruendi aliquod ædificium. Ezechielis nono. Et unusquisque uas interfectionis habet in manu sua. pro eo quod unusquisque instrumentum euerisionis &c. Aliud significatum fouea. psalmo. xciiij. Donec fodiat peccatori fouea. sed de illo supra notatum est in sin ante uau. aliud significatum laqueus. threnorum. iij. Captus est in peccatis nostris. pro laqueis nostris.

תשש Auertit. diuertit. Numeri quinto. Vir cuius uxor errauerit. pro diuerterit. et infra. Deserto uiri thoro. interpretatio rhetorica plus quam grammatica more solito. sic Prouerbiorum septimo. Ne abstrahatur in uis tuis mens tua. de uerbo ad uerbum sic. Ne diuertat ad uias eius cor tuum. Inde stultum dictum putant.

תשש Extendit. expandit. sparsit. Ieremie octauo. Et expandent ea ad solem et lunam. & Numeri undecimo. Et siccauerunt eas per girum castrorum. pro quo rectius Nicolaus de lyra. & extenderunt eas. & hebraice quoque sic legitur. Et expandent sibi expansionem circum castra. sic ps. lxxxviij. Expandi ad te manus meas.

תשש Odiuit. odio habuit. Genesis. xxvij. Oderat autem Esau Iacob. & eiusdem. xlix. Inuideruntque illi habentes iacula. pro oderant.

תשש Impediuit. aduersatus est. retraxit. detraxit. Zacharie tertio. Et satan stabat a dextris eius ut aduersaretur ei. Inde detractor latine. grece diabolus. hebraice satan. psalmo centesimonono. Pro eo ut me diligerent detrahebant mihi.

לֵוִי Leo. alij putant leopardum. trāslatio nostra uertit aspidem.
 ps. lxxi. Super aspidē et basiliscū ambulabis. sic Iob. iij. Rugitus leonis
 et uox leonē. In lingua mg̃roꝝ est species noctug. sed nihil ad hūc locū.

פִּשְׁתִּיל Pustula. scabies. ulceratio. licheng. Exodi. ix. Erunt enim in ho
 minibus et iumētis ulcera et uesicę turgētes in uniuerſa terra ægypti.
 Nota plagam qua terram nostram percussit deus ab anno domini
 m. cccc. xcvj. usq; in hunc diem et nondum finis.

שִׁחַן Quod ex radice primum pullulat per metathesin samech &
 schin. ut. iij. Regū. xix. In secundo aut anno quę sponte nascuntur.

תַּחַשׁ Tumor. translatio nostra uertit egestas. Deuterono. xxvij.
 Percutiat te dominus egestate. aliud significatum uolucris genus quā
 larum uocat nostra translatio. Leuitici. xi. Et larum et accipitrem. he
 brei quidam ardeam nominant.

שִׁתִּי Superbū. superbia. Iob. xli. Ipse est rex sup oēs filios supbie.

קִתְּוָה Contudit. Exodi. xxx. Cūq; intenuissimū puluerem uniuerſa
 cōtuderis. aliud significatū nubes. ps. lxxxix. Quis in nubibus equabit
 dño. aliud significatū derisit. lusit. illusit. lasciuiuit. threnorū. i. Et derise
 rūt sabata eius. & Ecclesiastis. ij. Risum putauī errorem. & eiusdē. x. In
 risu faciūt panē. et ludicū. xvi. Vt uocaret Sāson et ante eos luderet.

שֹׁחַל Nigrescebat. denigratus est. obfuscatus est. Iob. xxx. Cutis
 mea denigrata est super me. Inde nomen Leuitici decimotertio. Et ca
 pillum nigrum. & Canticorum primo. Nigra sum sed formosa. & ge
 minatur quandoq; ultima syllaba. ut in eodem. Nolite me cōsiderare
 q; fusca sim. ab hoc uerbo nominant artifices uitriolum. aliud signifi
 catum aurora. luciferus. matuta. mane. Genēsis tricesimosecūdo. Ecce
 vir luctabatur cum eo usq; mane. & infra. Iam enim ascendit aurora.
 Inde iuuetus uel iuuenta nominat. quia sicut ea est oibus animantibus
 in ortu. sic senecta in occasu. Ecclesiastis. xi. Adulescētia enī et uoluptas

os suum. aliter interpretatur psalmo decimo septimo. Et oculos suos statuerunt declinare in terram. Hieronymus. Oculos suos posuerunt declinare. & recte quidem statuere quoque significat et instituere. et componere. Prouerbiorum septimo. In ornatu meretricio. rectius sic. Instituens meretricium.

וַיִּשְׁׁ Aspexit. intuitus est. Job vicesimo octauo. Nec intuitus est eum oculus uulturis. & Canticorum primo. Quia decolorauit me sol. rectius sic. Quoniam aspexit me sol.

וַיִּשְׁׁ Retortum et duplicatum, sicut solent duo fila conduplicari in funiculum. Exodi. xxvij. De bisso retorta.

וַיִּשְׁׁ Humiliauit. curuauit. inclinauit. absolute. Job .ix. Et sub quo curuatur. & Isaie secundo. Et incuruabitur omnis sublimitas hominum. & Michee sexto. Et humiliatio tua in medio tui. Inde uerbum in forma hithpael adorare. genuflectere. seu inclinare. Genesis. xxxij. Et ipse progrediens adorauit pronus in terram septies. idest inclinauit. Inde nomina et alia deriuata eiusdem significationis.

וַיִּשְׁׁ Munus. donum. psalmo decimo quinto. Et munus super innocentem non accepit. & primo Regum octauo. Acceperunt munera et peruerterunt iudicium.

וַיִּשְׁׁ Natauit. Isaie. xxv. Sicut extendit natans ad natandum. & Ezechielis. xlvij. Intumuerant aque torrentis qui non potest transuadari. Inde dicitur remus et remex.

וַיִּשְׁׁ Occidit. imolauit. iugulauit. Leuitici. i. Imolauitque uitulum coram domino. sic. ij. Paralip. xxx. Imolauerunt autem phase. et infra. Imolauerunt leuite phase is qui non occurrerant sanctificari domino. rectius uerbum e uerbo sic. Et leuite super occisione uel iugulatione paschatum. unicuique non mundato. aliud significatum metallare. et tractare malleo. Inde malleare uel diducere. & sic significat metallum ductile siue tractabile. ij. Regum. x. Fecitque rex Salomon ducenta scuta de auro purissimo. rectius de auro ductili et tractabili.

SECVNDVS

appetitus eius. aliud significatum crepere. stridere et sonare in modum rei onustę atq; exagitatę. ut Ioelis secundo. Et redundabunt torcularia uino et oleo. Aliud significatum platea. Ecclesiastis duodecimo. Et circuibunt in platea plangentes. sic paulo superius. Et claudent ostia in platea. aliud significatum crus. Canticorum quinto. Crura illius columne marmoreę. & transumitur ad armum pecoris. Exodi vicesimo nono. Armumq; dexterum. & a primo significato deriuatur uerbum cōmune. Nahum secundo. Collisę sunt in platęis. pro crepuerunt uel stridore sonuerunt.

צו Cecinit. cantauit. ut psalmo septimo in titulo. Pro ignorantia Dauī qui cecinit domino. Inde nomen, Ecclesiastis secundo. Feci mihi cantores et cantatrices. Item uerbum graue Exodi. xv. Tunc cecinit Moyses et filij Israel carmen hoc domino. & titulus Salomonis. Canticum cāticorum. aliud significatum aspicere. intueri. Numeri quarto. Intuebor illum sed non prope. & Canticorum quarto. Coronaberis de capite amana. rectius sic. prospice de uertice Amana & c. aliud significatum. offerre. donare. primo Regum nono. Et sportulam non habemus ut demus homini dei. rectius sic de uerbo ad uerbum. Et oblatio nulla ad offerendum uiro dei. aliud significatum murus. Genesis. xlix. Filij discurrerūt super murum. & psalmo decimo octauo. In deo meo transgrediar murū. aliud. bos. taurus. Leuitici. xxi. Bos ouis et capra.

צו Dominatus est. principauit. regnauit. Iudicium nono. Regnauit itaq; Abimelech super Israel tribus annis. Inde nomen. Iosue quinto. Sum princeps exercitus domini. aliud significatum per prepositionem mem et paragogen he. mensura. Leuitici decimonono. In pondere et in mensura.

צו Exultauit. letatus est. gauisus est. Deuteronomij. xxvii. Et sicut antea letatus est dominus super uos bene uobis faciens, sic letabitur disperdens uos. & uerbum graue psalmo septuagesimo. Exultent & letentur in te. Inde nomen psalmo quinquagesimo primo. Auditui meo dadis gaudium et leticiam.

צו Locauit. posuit. fundauit. Genesis quarto. Vocauitq; nomen eius Seth dicens. posuit mihi deus semen aliud. & psalmo. lxxii. Pone re in deo meo spem meam. rectius posui. et eodem. Posuerunt in celis

ל Fimbria. quod nostra translatio circūloquitur. Exodi. xxviij. Deorsum uero ad pedes eiusdem tunice per circuitum. hoc totum hebraice legitur. super fimbriam.

פ Posuit. reposuit. fecit. aduertit. Exodi. iij. Quis fecit os hōinis. aut quis fabricatus est mutum et surdum. & Haggi. ij. Antequā ponet lapis super lapidem in templo dñi. & iij. Regū. ix. Depinxit oculos sti bio. uerbum e uerbo sic. Et posuit in fūco. oculos eius. quā constructionem ita uertunt grammatici. Et posuit fucum in oculos eius. aliud significatum allium. Numeri. xi. Porriq̃ et cepe et allia.

נ Clamauit. ps. xviij. Clamauerunt nec erat qui saluos faceret. & nomen. Ieremie. viij. Ecce uox clamoris filie populi mei. et transfert ad ululatum. i. Regum. v. Et ascēdebat ululatus uniuscuiusq̃ in celum. aliud significatum oblinere. inungere. leuigare. Isaie. vi. Et oculos eius claude. p obline. secundū hoc rabi Ioseph pater Dauidis kimhi exponit uersiculum Ezechielis. xvi. ubi nos legimus. Et aqua non es lota in salutem. aliter sic. Et aquis nō es lota ad leue. idest ut sis leuis instar glabrionis et quasi uncta. aliud significatum diues. honoratus. potens. Ezechielis. xxiij. Mobiles tyrannosq̃ et principes. uult dicere uerbum e uerbo sic. Prefectum. diuitem et potētem. sic. Iob. xxxiij. Nec cognouit tyrannum cum disceptaret contra pauperem. pro et non agnitus est diues p̃ paupere. uel ante pauperem.

נ Conquassauit. percussit. contudit. contriuit. conculcauit. Gen. tertio. Ipsa conteret caput tuum et tu insidiaberis calcaneo eius. aliud significatū obscurare. obtenebrare. psalmo centesimotricessimono. Et dixi forsitan tenebrę conculcabunt me. ubi interpretatio est de prima significatione. sed rectius postea Hieronymus in suo psalterio. forsitan tenebrę operient me. pro obscurabunt me.

נ Appetiuit. desiderauit. concupiuit. psalmo sexagesimo quinto. Visitasti terram et inebriasti eam. pro quo legunt. Et concupiscere fecisti eam. scilicet ut satietur. sic Genesis tertio. pro eo quod legimus. Et sub uiri potestate eris. hebraica ueritas habet. Et ad uirum tuum desiderium seu concupiscentia tua. similiter eiusdem quarto. Sub te erit

SECVNDVS

& calce leuigabis eos. alij cinerem putāt significari. *Isaie. xxxiij.* Et erūt populi quasi de incendio cinis. scribitur autem sepe samech pro schin.

שו Aequauit, adæquauit, parificauit. *Isaie. xxviiij.* Nonne cum adæquauerit faciem eius. et eiufdem quadagesimo. Cui assimilastis me & adæquastis dicit sanctus. Inde æquum. par. et æquabile. siue placitū. Aliud significatum effecit. fecit. posuit. *psalmo. lxxxix.* Posui adiutoriū in potente. & *psalmo. decimosexto.* Prouidebam dominum in conspectu meo semper. rectius autem Hieronymus preposui dominum. oīa deriuata eius significant ponere.

שנ Inclinauit. incuruauit. pręrupit. *Prouerbiorum secundo.* Inclinata est ad mortem domus eius. Inde dicitur fouea in quam aliquid inclinat. *Ieremię decimo octauo.* Foderunt foueam animę meę. & sic sepulchrum corpori.

שנ Locutus est. sermocinatus est. *psalmo. lxix.* Aduersum me loquebantur qui sedebant in porta. & *psalmo. cxix.* In mandatis tuis meditabor. idest loquar meditatam orationem. & *psalmo. cxliij.* In factis manuum tuarum meditabor. idest mentis conceptum omnē expromam et eloquar. hæc enim est proprietas uocabuli. ut *Isaie. liij.* Generationem eius quis enarrabit. idest premeditate et composita secundum mentis sue conceptum eloquetur. sic in titulo *psalmi. cij.* Et coram domino effundit precem suam. rectius Hieronymus. Effunderet eloquium suum. sed et supra auditum est quod significat etiam meditationem. machinationem. et practicam aliquam latētem hominis.

שו Spaciatus est. circuiuit. *Numeri undecimo.* Circuibatq; populus et colligens illud frangebatur mola. & transitiue *Ieremię quinto.* Circuite uias Ierusalem. & sic geminat literam teth. Aliud significatum crepitus flagelli aurigę. *Nahum tertio.* Vox flagelli et uox impetus rote. & est negocium aurigę quadrigarum. & sic flagellum. baculus. virga. Aliud significatum ligna picea. *Exodi. xxv.* Ligna setim. & paragoge he cum epenthesi iod loco uau genus arbusci quod uocat acanthus. a nostris spina. *Isaie. xli.* Cedrum et spinam et myrtum.

שנ Sepiuit. vepribus et spinis et frondibus circumplexis uallauit. *Osee secundo.* Ecce ego sepiam uiam tuam spinis.

& macilentum. sed translatio nostra transumpsit hoc uocabulum ad victimam. Gen. xxij, Vbi est uictima holocausti. et infra. Deus prouidebit sibi uictimā holocausti fili mi. p pecus ad holocaustū. & est generis cōmunis. quia est genus et transumit pro oībus aliis pecudibus.

תִּשְׁתֵּ Testis. cōsciū. Iob. xvi. testis meus et cōsciū meus ī excelsis.

אֶבֶן Onyx. uel onychinus. Gen. primo. Ibiq; inuenitur bdellium et lapis onychinus.

שֶׁטֶר Ornamentum equorum seu camelorum quas uocant lunulas. nam et chaldeis luna dicitur sehara. Iudicum octauo. Et tulit ornamenta ac bullas de collo camelorum.

שֶׁטֶר Clamor. fremitus. Zacharie. iij. Et exequabit gratiam gratie eius. recte sic. Et educet lapidem primarium. Clamores grates grates sibi. uel sic fremitus et clamor gratia gratia ei. Aliud significatū uacuū. vanum. inane. frustratorium. Iob. vii. Sic et ego habui menses uacuos. Et Exodi. xx. Non assumes nomen domini dei tui in uanum.

שׁוּב Vertit. reuertit. conuertit. absolute. Isaie. vi. Et conuertatur et sanem eum. & Canticorum sexto. Reuertere reuertere sulamithis: nō sulamithis. sed sulamith idest integra & pfecta. & Ecclesiastis primo. Et in circulos suos reuertitur. Inde uerba graua et transitua que significant facere reueri. idest reddere. donare. & respondere ac similia. psalmo. li. Redde mihi leticiam salutaris tui. & quandoq; patitur beth geminatum. psalmo. xxiij. Animam meam conuertet. Et Ieremie. viij. Et qui auersus est non reuertetur. quare ergo auersus est populus iste in Ierusalem auersione contentiosa. Aliud significatum residere. quiescere. habitare. ut in iam citato psalmo. et ut inhabitem in domo domini. Hieronymus sic. Et habitabo in domo domini. Inde sessio. residentia. sella. cathedra. psalmo. Et in cathedra pestilentie non sedit. pro. & in sessione derisorum non habitauit. Aliud significatum decrepitem seu canum esse. primo Regum duodecimo. Ego autē senui & incanui.

לָקַח Liniuit uel obduxit calce uel gipso. Deuteronomij uicesimo septimo. Et leuigabis eos calce. & paulo ante. Eriges ingentes lapides

exponunt atq; uertūt honorem et magnificentias. nam quod dicitur ad uina fundenda. non est de textu. et ideo obelisco effodiendū. aliud significatū agricolare. Osee. x. Confringet sibi sulcos iacob. Inde ager siue campus. Gen. iij. Cumq; essent in agro. et sic regio. uastitas siue locus campestris. et sic amittit unum daleth et accipit in fine he. significatq; terram siue tellurem.

דָּרֵשׁ Cata paragogē he finalis foeminini generis incultū significat. et aridum. Isaie. xxxvij. Et herba tectorum que exaruit antequā matur resceret. & pluraliter Deuterono. xxxij. De uinea Sodomorū uinum eorum et de suburbanis gomorre. pro syluestribus et incultis campis gomorre. aliud significatum vallis. iij. Regum. xxiij. Foras Ierusalē in conualle cedron. & quia per eam uallem decurrit torrēs, ideo pro torrente sepe sumitur ut thargum indicat. sic Ieremię. xxxi. Vniuersam regionem mortis usq; ad torrentem cedron. ubi hieronymus diuisit uocabulum hoc in duo. sed unū uocabulū est qd. lxx. intactū reliquerūt. et assaremoth posuerunt. sicut etiam in quibusdā antiquis codicibus hebraicis legi, quamquā inueniam adnotationem illic signatam non saremoth sed sademoth esse legendam. Est aut cedron quod hebraice kidron dicitur nomen quondam obscurę uallis prope Ierusalem ab obscuritate atq; tenebris sic nominatę. per quam defluit torrens quā doq; obscure apparens, quandoq; aridus et exiccatus. nam Hieronymus in p̄fato Ieremię loco kidron interpretat tenebras in cōmētariis vnde uidentur errare qui passionē Christi exponunt trans torrentem cedron pro cedrorū. quāuis enim *κεδρων* gręce significet latine cedrorum. tamē nō sic est in hebraico ubi ponit kidron nomē p̄priū uallis.

דָּרֵשׁ Exaruit. arefactus est. iij. Regum. xix. Herba tectorum quę arefacta est antequam ueniret ad maturitatem. Inde ariditas, qd trāslatio nostra aerem corruptum interpretatur. Deuteronomij. xxviij. Et aere corrupto et rubigine.

רֶשֶׁת Tabulatum. translatio nostralaqueare uertit. iij. Regum. vi. Texit quoq; domum laquearibus cedrinis.

בָּקָר Pecus. Ezechiel. xxxiij. Ecce ego ipse iudico inter pecus pingue

titulum psalmi. vii. traduxerunt pro ignoratione. omnia inde deriuata significant peccatum ignorantie crasse. uel secundum alios etiam curam et laborem. ut Prouerbiorum. xx. Quicumque in se delectatur non erit sapiens. pro qui laborat in eo. uel sollicitatur et negociatur in eo. Inde faciens errare. Iob. xxviii. Qui decipit iustos in uia mala. et Deuteronomio. xxxv. Maledictus qui errare facit cecum in itinere. aliud significatum apprehendere. Deuteronomij. xxxv. Et apprehendent te.

אָפּזאָה Aspexit. prospexit. respexit. Canticum. i. Respicies per fenestras.

אַוּלַת Violauit. subagitauit. Zacharie. xiii. Et mulieres uiolabunt.

Inde vxor. coniunx. mulier. ps. xlv. Astitit regina a dextris tuis. quod rectius uertit Hiero. Stetit coniunx ad dexteram tuam. & Deuteronomio. vii. Vxorem accipies et uir alius dormiet cum ea. i. subagitat eam.

אַוּלַת Furit. amens fuit. insensatus attonitus stupens fuit. Deuteronomio. xxxv. Et stupens ad terrorem eorum que uidebunt oculi tui. Inde nomen aliud paulo superius. ut in eodem. Percutiat te dominus amentia et cecitate. Inde furiosus et maniacus.

אָפּזאָה Pecus recens natum. seu fructus pecoris. Exodi. xii. Et quod primitiuum est in pecoribus tuis. & Deuteronomij. vii. Et iumentis & gregibus ouium tuarum.

אָפּזאָה Mamma. uber. threnorum. iiii. Sed et lami nudauerunt mammas. et pluraliter Gen. xlix. Benedictio ubrum et uulgu. et Cantorum. i. Inter ubra mea commorabitur. aliud significatum per zere. demonium. Exodi. xxxii. Imolauerunt demoniis et non deo.

אַוּלַת Vastauit. depopulatus est. Ezechielis. xxxii. Et uastabunt superbiam aegyptiorum. et participium actiuum et passiuum. Isaie. xxxii. Ve qui pradaris nonne et ipse prädaberis. uerbum e uerbo sic. Hoe deuastans et tu non deuastatus. et nomen vastitas et depopulatio. Amos v. Vastitatem super robustum. et depopulationem super potentem affert. aliud significatum sadai. fortis. magnus. omnipotens. Gen. xvi. Ego deus omnipotens. & ab illo honore intelligunt uersiculū Ecclesiasticis. ii. Cyphos et urceolos in ministerio ad uina fundenda. quod sic

tesimoquinto. Oculi omnium in te sperant domine.

נחש Finiuit. uacauit. quieuit. ociatus est. sabatizauit. cessauit. threnorum. v. Defecit gaudium cordis nostri. pro cessauit. Gen. secundo. Et quieuit die septimo ab omni opere quod patrarat. Inde sabatum a requie. Isaie. lxvi. Et erit mensis ex mense et sabbatum ex sabato. Inde sabatum sabatorum et alia deriuata.

נחש Deliquit non dedita opera. peccauit ignoranter. impremeditate deliquit. Leuitici quinto. Qui orabit pro eo quia nesciens fecerit. Inde delictum non de industria. per paragogen he. similiter peccatum per ignorantiam. Leuitici quarto. Anima que peccauerit per ignorantiam &c. Inde nomen Iob. xix. Nempe si ignorauim tecum erit ignorantia mea. id est si per imprudentiam lapsus sum, tecum habitabit imprudentia et simplicitas mea.

נחש Magnificatus excreuit. auctus est. multiplicatus est. Iob. viij. Aut crescere caretum sine aqua. et eiusdem. xxxvij. Digne eum inuenire non possumus. magnus fortitudine. et Iob duodecimo. Qui multiplicat gentes et perdit eas. & inuenitur etiam scriptum per he loco aleph. ut Iob octauo. Et nouissima tua multiplicentur nimis. quod in nouis codicibus scribitur per aleph. sed in uetustissimis et emendatis scribitur per he loco aleph. inuenitur etiam duplicatum.

נחש Exaltauit. extulit. eleuauit. releuauit. Deuteronomij. ij. Non fuit uicus neque ciuitas que nostras effugerat manus. iterum rhetorica interpretatio non grammatica. sed uerbum e uerbo sic legitur. non erat ciuitas que leuaret se super nos seu a nobis. Isaie. ix. Et eleuabit dominus hostes Razin super eum. et in passiuo eiusdem. xxxij. Magnificatus est dominus. pro exaltatus est. translationes nostre plurimum interpretantur protectionem. ut psalmo. xci. Protegam eum quoniam cognouit nomen meum. sed rectius Hieronymus sic. exaltabo eum.

נחש Errauit. ignorauit. Iob. vi. Et si quid forte ignorauim, instruite me. et Leuitici. iij. quod si omnis turba filiorum Israel ignorauerit. et mutatur he in aleph quandoque. ps. decimonono. Delicta quis intelligit. rectius Hieronymus errores. sic Aquila Symmachus et Hieronymus

שבע Septem. Leuitici. xxiij. Septem hebdomadas. et infra. Offere
tisq; cum panibus septem agnos immaculatos. Inde deriuata ut in grā
matica et frequenti lectioni biblię hebraicę. aliud significatum iurare.
Gen. xxy. Iurauit ei Esau. et Deute. vi. Et per nomen eius iurabis. Inde
deriuata iuramentū. Iudicū. xxi. Grandi enim iuramento se cōstrinxerant.
et adiurare. Gen. xxiiij. Vt adiurem te per deum celi. aliud significatum
saturare et satiare. Deutero. viij. Vt cū comederis et saturatus fueris
benedicas dño deo tuo. & i. Paralip. xxiij. Igitur David senex & plenus
dierū. i. satur diebus. sic. ij. Para. xxiiij. Senuit aut Ioiada plenus
dierum. idest satiatus etate. Inde satietas et saturitas. et alia deriuata.

שבע Auroligauit. strinxit. coartiuuit. Exodi. xxviij. Stringesq; tunicam
bissō. et supra. tunicam lineā strictam. et infra. Includi auro erunt.
quali cōstricti aureis capsellis. quas uncinos traduxit paulo superius.
Facies et uncinos ex auro.

שבר Fregit. contriuit. perdidit. destruxit. Isaie. xiiij. Contriuit dñs
baculum impiorum. uirgam dominantium. Ieremię decimonono. Et conteres
lagunculam in oculis uirorum. et infra. Sic conteram populum istum
et ciuitatem istam. sicut conteritur uas figuli. et trāsumitur pro tribulatione
et consternatione. psalmo. li. Sacrificium deo spiritus contribulatus.
idest animus fractus et consternatus. sic transumptiue dicitur de uiro
qui deuirginat uirginem fractis claustris ut pariat. Isaie sexagesimosexto.
Nunquid ego qui alias parere facio non paria. & sic nominatur matrix
siue uulua parientis mulieris ab apertura & fractura. Osee decimotertio.
Nunc enim non stabit in contritione filiorum. quod uerbum e uerbo sic
legitur. Quoniam tempus nō stabit in matrice seu uulua filiorum. aliud
significatum annona et prouentus alimentorum. et esca generaliter siue
uictualia per sex puncta. Genes quadragesimo secundo. Audiens autem
Iacob q; alimenta uenderentur in ægypto. & uerbum gerūdium eiusdem
quadragesimo primo. Vt emerēt escas. pro ad alimentandū. et sic significat
emere et uēdere.

שבע Sperauit. expectauit. sustinuit. Isaie tricesimo octauo. Non
expectabunt qui descendunt in lacum ueritatem tuam. et psalmo cen

filia sion. Item Numeri. xxxi. Prædam et uniuersa quæ coeperant. aliud significatum lapis preciosus. qui a nobis dicitur achates. sed uernacula lingua turkis uocat. Exo. xxvii. In istio ligurius achates et amethystus.

לָאֵד Laudauit. ps. cxlv. Generatio et generatio laudabit opera tua. similiter & labia mea laudabunt te. & ps. cxlvii. Lauda Ierusalem dominum. aliud significatum pacare. compescere. mitigare. ps. lxxxix. Motum autem fluctuum eius tu mitigas. & ps. lxxv. Qui conturbas profundum maris sonum fluctuum eius. multo rectius uertit Hieronymus sic. Compescens sonitum maris. fremitum fluctuum eius.

וַיִּט Virga. baculus. fustis. tribus. sceptrum. iudicum. iiii. Et dimidia tribus Manasse. & paulo superius. Singulos de singulis tribubus. & infra pluraliter. Iuxta numerum filiorum Israel. addendum est asterisco tribuum. ut sit lectio. iuxta numerum tribuum filiorum Israel. Item Exodi. xxi. Qui percusserit seruum suum uel ancillam uirga. & psalmo. ii. Reges eos in uirga ferrea. Item Gen. xlix. Non auferetur sceptrum de Iuda. sic psalmo. xlv. Virga regni tui. idest sceptrum. aliud significatum calamus scriptoris. Iudicum. v. De zabulon qui exercitum ducerent ad bellandum. rectius sic. de zabulon trahentes calamus scriptoris. Ita Ionathas chaldeus uertit. quasi diceret. de zabulon uiri sapientes et literati.

שַׁבַּר Cancellauit. reticulauit. iiii. Regum. vii. Et quasi in modum retis et catenarum sibi inuicem miro opere contextarum. & iiii. Regum primo. Ceciditque Ochozias per cancellos coenaculi sui.

סְמִיטָה Semita. ps. lxxvi. Et semita tua in aquis multis. et Ieremie. xvi. Semitis seculi. unde dicitur planta pedis quæ facit semitam. Isaie. xlvii. Discooperi humerum. hebrei sic. ostende pedem siue plantam. aliud significatum spica. Gen. xli. Septem spicæ. et Job. xxi. Et sicut summitas spicæ conterent. sic iudicum. xii. Dic igitur schifoleth. at ille dixit sibiolet. aliud significatum alueus quæ fluctus corraferunt. ut Isaie. xxvi. Ab alueo fluminis usque ad torrentem. et hoc putant illud esse iudicum. xii. Dic schiuoleth.

טְבִיטִים Ornamentum muliebre. et appellant lunulas. Isaie. ii. Et lunulas et torques.

אנש Superfuit. reliquus fuit. i. Regum. xvi. Adhuc reliquus est paruulus et ecce pascit oues. & ab eo uerbum passiuū. ij. Regum. xiiij. Ut non supersit uiro meo nomen et reliquie super terram. & Isaie. iij. Et erit omnis qui relictus fuerit in sion. Inde deriuata ut Sophonie. iij. Reliquie Israel nō facient iniquitatem. sepe etiam caret aleph. ut. i. Paralippo. xij. Sed et omnes reliqui ex Israel uno corde erant. aliud significatū ultima per zere. carnes uel caro. cibaria. quod translatio nostra uertit mensam. ps. lxxviij. Aut portare mensam populo suo. hebrei legunt et. S. Hiero. carnem. sic etiam exponit rabi Salomon. et ita paulo inferius. Et pluuit super eos sicut puluerem carnes. aliud significatum consanguineus. propinquus. proximus. Leuitici. xviij. Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedat. aliud significatū alimentum. Exodi. xxi. Quod si alterā ei acceperit. prouidebit puellę nuptias et uestimenta et preciū pudicię non negabit. uerbum e uerbo sic. Si alterā acceperit sibi. alimenta. uestimenta et interesse non diminuat. significat etiam omnē uictum. Deuteronomij. xxviij. Et benedicte reliquię tue. magistri hebreorum exponūt farinam subactam. aliud significatū fermentum. Exodi. xij. In die primo non erit fermentum in domibus uestris. et sic scribitur ultima per holem.

אנש Tumidum. eleuatum. tumefactum. tuberculatum. et est species morpheę. Leuitici. xiiij. Homo in cuius cute et carne ortus fuerit diuersus color. uidet ab alio ybo esse deriuatū scilicet nasa. uide sup.

שבר Presegmen lignorum. nostra translatio uertit telas aranearę.

Osee. viij. Quoniam in aranearum telas erit uiculus famarię. alij sic. in scintillas. ut Iob. xviij. Nec splendet flamma ignis eius. idest scintilla. aliud significatum vertere. circumagere. Ezechielis. xxxviij. Et circumagam te et ponam frenum in maxillis tuis. et infra. Ad terram quę reuerfa ē a gladio. & Micheę. ij. Cū reuertat qui regiones nr̄as diuidat.

שבר Predatus est. apprehendit. ccepit. Ieremie quadragesimo primo. Omnis populus quem cceperat Ismael. et amittit he finale aliquādo. ut Numeri uicesimo primo. Et uictor existens duxit ex eo predā. ubi in nomine iod ponit p he. & sic captiuus captiua. Isaie. liij. Captiua

literarū. ut in grāmatica. aliud significatū tumultus. strepitus. sonitus. fremitus. Isaie. xviij. Et tumultus turbarū sicut sonitus aquarū multarū sonabunt. populi sicut sonitus aquarum inundantium sonabunt. Omnia fremere significant.

UNU Cōtemplit. spreuit. opprobrauit. translatio nostra uertit ambitionem. Ezechielis. xvi. Filiarum palestinarum quę ambiunt te per girum. sed Theodotio aliquātulo melius traduxit sic. quę abominant te. hebrei sic. ignominiose contemnentes te.

UNU Quęsiuit. petiuit. interrogauit. Genesis. xliij. Interrogauit nos homo. & Isaie. viij. Pete tibi signum a deo. Inde petitio hoc est donum. interrogatio. quęstio. ut. iij. Regum. ij. Petitionem unam paruulam deprecor. & quandoq; euanescit aleph et nō scribitur. ut. i. Regum. i. Deus Israel det tibi petitionem tuam. aliud significatum. fons. sepulchrum. infernus. Prouerbiorū. xxx. Infernus et os uulue. i. sepulchrum siue mors. ut Gen. xliij. Deducetis canos meos cū dolore ad inferos.

UNU Quietus et pacatus sedit. reperitur tantum geminato nun finali sic. opulētus. fertilis. exuberās fuit. Ieremie. xlvij. Fertilis fuit Moab ab adulescentia sua. & Isaie. xxxij. Et in requie opulenta. et paulo superius. Mulieres opulente surgite. & in masculino Amos sexto. Vę qui opulenti estis in sion. idest pacati estis.

UNU Inorspsit. inglutiiuit. attraxit sicut anhelitum siue aerem. suspirauit. anhelauit. Ieremie secundo. In desyderio anime sue attraxit. uentum amoris sui. & Isaie. xliij. Dissipabo et absorbebo simul. sic psalmo cxix. Os meum aperui et attraxi spiritum. & Ieremie decimoquarto. Attraxerunt uentum quasi dracones. Aliud significatum conculcare. psalmo quinquagesimo sexto. Miserere mei deus quoniam conculcauit me homo. quidam hebreorum exponunt etiā absorpsit. Aliud significatum desyderare. Iob septimo. Sicut ceruus desyderat umbrā. alij uero secundum primam significationem exponunt sicut ceruus suspirat umbram. sic Ecclesiastis primo. Oritur sol et occidit et ad locum suum reuertitur ibi renascens. quod exponunt sic. Et oritur sol et occidit sol. et ad locum suum anhelans oriturus est illic.

שש

שש שש שש

Isus. pannus lineus. Exodi. xxv. Et bissum et pilos caprarum. &
 b eiusdē. xxvij. et bisso retorta. et Gen. xli. vestiuit eū stola bissina.

שש In sex partes diuisit. quasi dicere liceret sextauit. sicut dicimus
 decimauit. Ezechielis. xlv. Et sextam partē ephi de coro ordeī. uerbū e
 uerbo sic. & sextabitis ephi de mensura ordeī. patitur quandoq; epen
 thesin aleph. Item nomen sex. Exodi. xvi. Sex diebus colligite, et inde
 deriuata ut in grammatica.

שש Lilium. uiola. rosa. Canticorum. ij. Ego flos campi et lilium
 conuallium. et ibi. sicut lilium inter spinas. & sicut rhodus a rosa et flo
 rentia a flore, sic Susā ciuitas regalis et electa. Ester secundo. Erat uir
 Iudgus in Susis ciuitate.

שש Color rubeus et illustris ex terra rutila confectus. quo usi
 sunt ueteres ad splendorem pictoribus ad penicillum aptus. a Sinope
 urbe dictus sinopis ubi foditur. ut scribit Plinius naturalis historie li
 bro. xxxiij. ca. sexto. Est autē Sinope Stephano byzantio de urbibus
 authore ciuitas splendidissima ponti, a Macritio Coo statuta. et scribit
 prima uocabuli sinopis per iota, habetq; penultimam longam. de isto
 colore loquitur Ieremias ca. xxij. Et facit laquearia cedrina pingitq; si
 nopide. rabi Dauid kihī in libro de radicibus dicit significare miniū.

שש Hausit. Isaie. xij. Haurietis aquas in gaudio. & Gen. xxiij. Ve
 hauriret aquam et haustam omnibus camelis dedit.

שש Rugiuit. Amos. iij. Leo rugiuit. q̄s nō timebit. et paulo supe
 rius. nūq̄d rugiet leo ī saltu. et ps. xxxvi. Rugiebā a gemitu cordis mei.

שש Consternauit. deuastauit. desolatus est Isaie. vi. Donec deso
 lent ciuitates absq; habitatore. Inde nomē deuastatio. calamitas. deso
 latio. ps. xxxv. Veniat illi laqueus quē ignorat. p q̄ rectius Hiero. Ve
 niat ei calamitas. et uerbū ī alia forma Gen. xxiij. Ipse autē contēplabat.
 rectius sic. & uir cōsternatus est ppter eā. p metathesin thau et schin

SECVNDVS

quarto. Efferbuit coctio eius.

וַיִּינִיפֶר iuniperus. iij. Regum. xix. Et sederet subter unam iuniperum.

alii exponunt genestam. aliud significatum ligare. Michee primo. Tu multus quadrige. rectius sic. Liga quadrigam.

וַיִּסְמֶנָּה Clausura. catena. conclusio. Ezechielis. vij. Fac conclusionem.

& illud quod legitur Ecclesiastis. xij. Antequam rumpatur funiculus argenteus. legunt alij sic. Quousq; non catenabitur funiculus. sic Nahum tertio. Et omnes optimates eius cōfixi sunt in compedibus. idest catenati sunt seu clausi.

LIBER

thīs. alio in loco traducitur chrysolithus. Danielis. x. Et corpus eius quasi chrysolithus. significat etiam quādam insulā quę dicitur tharſis longē. i. Vt fugeret in tharſis. ab hoc uocabulo deriuantur pauper et paupertas. et cętera deriuata per apocopen.

צו Iussus. mandatum. translatio nostra preceptū uertit et recte. Ezrę. iij. Secundum quod preceperat Cyrus rex persarum eis.

סוד Significauit. notauit. insinuauit. intimaui. Danielis. x. Annun-
ciabo tibi quod expressum est in scriptura ueritatis. pro eo quod legi
deberet. significatum seu notatum est.

עש Peccauit. inique egit. impie gessit. psalmo. xviij. Nec impie
gessi a deo meo. & Ecclesiastis. viij. Ne impie agas multū. et in alia for-
ma Danielis. ix. Peccauimus iniquitatem fecimus inique egimus. &
nomen iniquus. impius. peccator. Prouerbiorū. xi. Impius facit opus
instabile. et ps. l. Peccatori autē dixit deus. et prima per segol peccatū.
impietas. Ecclesiastis. v. iij. Neq̃ saluabit impietas impium. cui sepe ad-
ditur he in fine foeminini generis. Zacharię. v. Hęc est impietas.

שפ Carbo ignitus. teda uel lampas. Canticorum. viij. Lampades
eius ut lampades ignis atq̃ flammaram. hebrei exponūt ut carbones.
sed capitur quandoq̃ pro demone urente. Habacuk. iij. Egredietur
diabolus ante pedes eius. alij traducunt pestilentiam quę suo ardore
interficit. alij febrem intensam quod idem est. aliud significatum ferrū
acutum in capite sagittę. sed Hieronymus pinnas arbitratur esse in po-
steriore sagittarum parte quę ipse uolatilia uocat. psalmo. lxxvi. Ibi cō-
fregit potentias arcum. pro quo Hieronymus. Ibi confregit uolatilia
arcus. hebrei uero. Ibi confregit aculeos arcus.

שת Rete proprie. et ab aliis uocatur laqueus. Iob. xviij. Immisit
enim in rete pedes suos. et ps. lvij. Laqueum parauerūt pedibus meis.
Oseę. viij. Et cum profecti fuerint expandam super eos rete meum. &
Exodi. xxvij. Craticulamq̃ in modum retis gneam.

רת Tremor. Oseę. xij. Loquente Effraim horror inuasit Israel.

רת Bulliuit. elixauit. efferuendo coxit. Ezechielis vicesimo quarta

SECVNDVS

arietes. & Ecclesiastis. iij. Tempus plāgendi et tempus saltandi. et uerbum graue Isaie. xij. Pilosi saltabunt ibi.

נח Condiuit. pigmentauit. coxit. vnguentariorum more cōmīscuit. uel sicut apothecarij solent cōposuit. Exodi. xxx. Homo quicūq; tale composuerit. Inde nomen ut ibi. vnguentum compositum opere vnguentarij. Item thymiana compositum opere unguentarij. & Canticorum. v. Conlīte a pigmentariis. omnia deriuata significant aromatica condimenta medicorum seu apothecariorum.

אק Acupinxit. imaginibus intexuit. polymitauit. et si dicere liceret texipixit. p̄s. Et substātia mea in inferioribus terrę. Hiero. Imaginatus sum in nouissimis terrę. uoluit dicere. contextussum ī inferioribus terrę idest in matrice. & Exodi. xxvi. Coccoq; bistincto et bisso retorta opere plumario. rectius. opere acupictorio siue textorio. Inde uestis imaginibus intertexta seu uestis discolor et polymita. ut Ezechiel. xvi. Et uestiui te discoloribus. et infra. Et sumpsisti uestimenta tua multicoloria. Iudicū. v. Vestes diuersorum colorum sisare tradunt in prędā. et supellex uaria ad ornanda colla congerit. rhetorica interpretatio.

פד Expandit. extendit. Isaie. xliij. Stabiliēs terram et nullus me cū. pro expandens seu ampliāns. et. ij. Regum. xxij. Cōminuam eos atq; confringā. pro atq; distendā et extenuabo eos calcando. Inde nomen expansio seu extensio. qđ firmamentū nominamus. Gen. i. Fiat firmamētum. sic Numeri. xvi. Et producat ea in laminas. et infra. et pduxit ea in laminas. i. tundēdo ampliāns et extendēs scilicet malleo. illud autē qđ legit Ezechielis. vi. Et allide pedem tuū. potest exponi calca pede tuo. scilicet extendēdo puluerē seu lutū quod sub pede est.

פד Perit. depauperatus est. ad summam miseriam redactus est. neutropassive Malachie primo. qđ is dixerit idumea, destructi sumus. idest secundum Dauid kimhi in commentariis. pauperes et miseri sumus. ex quo intelligitur id quod legitur Ieremie quinto. Et conteret vrbes munitas tuas. idest depauperabit atq; perdet. aliud significatum per prepositionem thau et hirek in fine. lapis preciosus. quem translatio nostra hyacinthum nominat. Canticorum quinto. Plene hyacin-

נצח Occidit. Deuteronomij. iij. Qui occiderit nolens proximū suum. Inde occisor. homicida. ut ibi. et eiusdem. xix. Qui ppter homicidium profugus est. et hęc erit lex homicide.

פצח Perforauit. Exodi. xxi. Perforabitq̃ aurē eius subula seu per fossorio instrumento. sic habes uerbum et nomen.

חצח Carbo uiuus de pruna. quem translatio nostra calculū uocat. Isaie. vi. Et in manu eius calculus quem forcipe tulerat de altari. & iij. Regum. xix. Et ecce ad caput suum subcinericius panis. rectius sic. Placenta carbonum. aliud significatum pauimentum. Ezechielis. xl. Et pauimentum stratū lapide in atrio. & Ester. i. Super pauimentū smaragdino et pario stratum lapide. Inde uerbum medio caritate constrauit. recte sic. Interius pauimentatur amor.

פסח Quippe. nempe. uerumtamen. tantūmodo. forsitan. Deuteronomij. iij. Solus quippe Og rex basan. ps. xxxij. Verūtamē in diluuiio aquarum multarū. et Isaie. xxvij. Tantūmodo sola uexatio intellectū dabit auditui. & Gen. xx. Forsitan non est timor dei in loco illo. & sic varie intelligitur significatum eius secundum quod orationi cuique applicatur, quemadmodum aliorum significatiuorum.

פחח Consumptus. exhaustus. tenuis. miser. macilentus. Gen. xli. Et ecce has sequebant̃ alię septē boīes intantū macilentę. & sic deinceps ubi iterum translator plus oratoris quā interpretis fungitur munere. & a tenuitate dicuntur sic lagana. crustule. placētę tenues. Exodi. xxix. Lagana quoq̃ azyma oleo lita. aliud significatum tempora capitis. translatio nra habet gena. eoq̃ ibi sit tenuitas carnis. Canti. lij. Sicut fragmen mali punici ita genę tuę. aliud significatum spuere sputum. saliuā. Deutero. xxv. Et spuēt in faciem eius. & Leuitici. xv. Si saliuam huiusmodi homo iecerit. & Iob. xxx. Et faciem meam conspuere nō verentur. & eiusdem. vij. Vt glutiam saliuam meam.

פחח Putruit. Isaie. xl. Forte lignū imputribile elegit artifex. et Prover. x. Et nomen impiorū putrescet. et inde nomē putre¹ ies. Iob xij. Et quasi putredo cōsumpti sunt. et eiusdē. xli. et lignu putridū es.

פחח Exiliuit. saltauit. exultauit. ps. cxij. Montes exultauerunt ut

ficat et demittere. deponere. relinquere. ij. Regum. xxiij. Contine manum tuam. rectius sic. Fac quiescere manum tuam. uel potius dimitte manum tuam.

רָסַח Ambulauit. cucurrit. incessit. ps. lxviij. Vt excludant eos qui probati sunt argento. translationes huius uerbi sunt uarie et obscure. Hiero. uertit calcitrantes contra rotas argenteas. rabi Salomon exponit qd non occurrant unicuique homini sed tantum ei qui faciat ad eos currere argentum. uel aliter. qd nemo placeat eis nisi cui placet argentum. & inuenitur quandoque per sin loco samech scriptum.

רַבִּיט Ratis. ij. Para. ij. Et applicabimus ea ratibus p mare in Iope.

רַבִּיט Iunctus. innixus. coherens. conglutinator est. Canticorum. viij. Innixa super dilectum suum.

רַבִּיט Foeditas. coenum. translatio nostra uertit conculcationem. Isaie. lvij. In conculcationem et lutum.

רַבִּיט Stabulum iumentorum. translatio nostra uertit preseppe. Habacuk. iij. Et non erit armentum in presepibus.

רָצַח Collisit. contriuit. destruxit. confregit. perdidit. oppressit. Amos. iij. Et confringitis pauperes. & i. Regum. xij. Si oppressi aliquem.

רָצַח Saltauit. insultauit. exultauit. lasciuiuit. ps. lxviij. Vt quid suspiramini montes coagulatos. rectius sic. quare saltatis montes coagulorum.

רָצַח Voluit. placuit. ps. cij. Quoniam placuerunt seruis tuis lapides eius. & psalmo. cxlix. Quia beneplacitum est domino in populo suo. & inde nomen beneplacitum. uoluntas. beneuolentia. psalmo. xxx. Et vita in uoluntate eius. aliud Leuitici. xxvi. Tunc placebunt terre sabbata sua. idest tunc perficiet exequetur seu complebit terra sabbata sua. scilicet restantia que uos non compleuistis. aliud significatum conuersari. psalmo. i. Videbas furem currebas cum eo. pro conuersatus es cum eo. et inuenitur per aleph in fine loco he. significatque pcedere seu ire. Ezechielis primo. Et animalia ibant et reuertebantur.

וַיִּנָּח Concussit. impetuose cōmouit. tremuit. Ezechielis. xxxviij.

Et cōmouebuntur a facie mea pisces maris. & eiusdem. xxvi. Commouebuntur insule. & uerbum transituum Job. xxxix. Nunquid suscitabis eum quasi locustā. pro cōmouebis eum. quotiens autē reperit significare augmentū et multiplicationē, cōtingit illud p̄ metathesin l̄rarz.

נָסַח Restituit. integrauit. sanauit. medicauit. Isaię. vi. Et conuertat et sanem eum. Jeremię. xviij. Sana me domine et sanabor. et Gen̄. xx. & sanauit deus Abimelech. Inde medici et unguētarij. Gen̄. i. Pręcepitq̄ seruis suis medicis ut aromatibus condirent patrem. Inde nomen medicina. sanitas &c. Iere. xli. Frustra multiplicas medicamina sanitas non erit tibi, quandoq̄ mutatur aleph in he et idem significat. ut Ieremię iij. Cōuertimini filij reuertētes et sanabo auersiōes uestras. quāuis in multis tam impressis quam scriptis codicibus inueniatur scriptum in eodem loco per aleph. tamen in libris castigatis additur. massora q̄ indicat ibi scribendum per h. Item. ij. Paralippomenon. viij. Et sanabo terram eorum. idest restituiam. aliud significatum gigantes. homines robusti. Deuteronomij. ij. Gigantes sicut Enakim. aliud significatum mortuus. ps̄. lxxxviij. Aut medici suscitabunt et confitebūtur tibi. pro quo Hieronymus. & gigantes resurgent. sed rectius sic. aut mortui resurgent et laudabunt te. sic Prouerbiorum. xxi. Vir qui errauit in uia doctrinę in coetu gigantum cōmorabitur. rectius sic. In congregatione mortuorum morabitur.

וַיִּסְתֵּן Pauimentauit. strauit. Job. xli. Et sternet sibi aurum quasi lutū. rectius sic. Sternet aurum super lutum. inde nomen. Canticorum. iij. Redinatorium aureum. pro stratum aureum. aliud significatum confortare. stipare. Canticorum secundo. Stipate me malis.

וַיִּשְׁכַּח Resedit. quieuit. Iudicū. viij. Quod cū locutus esset requieuit spiritus eorum. sic etiam Ionathas chaldeus exponit. Inde nomen impotens. infirmus. et debilis. eoq̄ facile quiescat. Numeri. xij. Vtrum fortis sit an infirmus. et passiuū legitur Exodi. v. Vacant enim et iccirco uociferantur. quasi dicere liceret quietificātur ipsi. & inuenit quādoq̄ aleph pro he finali. ut Ecclesiastis. x. Quia curatio faciet cessare peccata maxima. rectius sic. Impotentia deprimat peccata magna. signi

Tremor. fremitus. tumultus. trāslatio nostra diuersimode uertit crapulam. compunctōnem. soporem. Zacharię. xij. Superliminare crapulę omnibus populis. pro quo. lxx. Superliminaria quę mouent. intelligo quę tremunt. et Nahum. ij. Et agitatores consopiti sunt. pro quo. lxx. timebunt. & ps. lx. Potasti nos uino compunctionis. pro quo Hieronymus uino consopiente. sed pprietas huius uerbi est fremere & tremere. aliud significatum mitra adornata monilibus. Isaie. iij. Armillas et mitras et discriminalia. magistri hebręorum dicunt esse uela mulierum quibus oriētales solent caput obnubere ne facies uideant.

Tumultuauit. indignatus est. furit. motauit. cōtremuit. Ezech? xxvij. Motauerunt uultus. non mutauerunt ut quidā mēdosi codices habent. quasi diceret indignanter detestati sunt. ab eo scilicet motu tumultus atq; tremore. translationes nostrę uerbum hoc ad tonitrua trāsumpserunt. i. Paralip. xvi. Tonet mare et plenitudo eius. pro contremiscat. non enim Neptuni sed Iouis tonare est. sic. ij. Regum. xxij. Tonabit de cęlo dñs. & ps. xviij. similiter. Inde nomen Iob. xxvi. Quis poterit tonitruū magnitudinis eius intueri. potius dixisset fulgur nā tonitru non cernitur. sed rectius hebręi sic. Et tumultum seu indignationem fortitudinis eius quis intelliget.

Virescebat. uiridis fuit. & non crebescit in usu nisi per duplicationem nun finalis. Canticorum primo. Lectulus noster floridus. uiridibus obductus. Inde nomen ps. liij. Ego aut sicut oliua fructifera. pro quo rectius interpretatur Hiero. in suo psalterio. sicut oliua uirens.

Stillauit. rorauit. Prouerbiorum. iij. Et nubes rore concrescūt. rectius sic. Et nubes stillabunt rorem. & ps. lxxv. Et campi tui replebūt ubertate. pinguescent speciosa deserti. sed rectius uertit Hieronymus rorabuntur pinguedine. hoc est stillabunt.

Detriuit. contriuit. dissipauit. confregit. perdidit. Exodi. xv. Dexterata tua percussit inimicum. idest confregit. perdidit. Iudicum. x. Afflictiq; sūt ac uehement oppōsi. i. detriti. dissipati atq; cōfracti sūt.

יִנְיָ Frenum. capistrum. Isaie .xxx. Et frenum erroris quod erat in maxillis populorum. et psalmo .xxxij. In campo et freno.

אֵשׁ Esuriuit. psalmo .xxxiiij. Diuites eguerunt esurierunt. & Isaie .xlix. Non esurient neque sitient. Inde nomen. Genesis .xli. Et in uniuerso orbe fames preualuit.

רָעַע Tremuit. psalmo .ciii. Qui respicit terram et facit eam tremere. Inde nomen. Exodi .xv. Robustos Moab obtinuit tremor.

רָעַע Pauit. rexit gregatim. scilicet ut pastor. Ieremie quinquagesi. Et pascetur carmelus et basan. et Isaie quinto. Et pascentur agni iuxta ordinem suum. Inde nomen. psalmo vicesimo tertio. Dominus regis me et nihil mihi deerit. quod Hieronymus multo rectius uertit sic. Dominus pastor meus. & Canticorum primo. ubi pascas. et infra. Et pascite hedos tuos iuxta tabernacula pastorum. quod per licentiam quandoque deponit mem plurale. ut Isaie tricesimo octauo. Quasi tabernaculum pastorum. potest tamen interpretari. quasi tabernaculum pastoris. ut sit iud finale loco he. ut in grammatica. Inde pascua et alia deriuata. aliud significatum in uanum laborare. frustra absumere. affligere. defatigatio. Ecclesiastis primo. Vanitas et afflictio spiritus. et infra. Labor et afflictio spiritus. id est absumptio spiritus. sic Osee duodecimo. Ephraim pascit uentos. rectius. Ephraim frustra absumit uentum. eo quod non iuuatur neque alitur ex eo. Aliud significatum amicus. Leuitici decimonono. Diliges amicum tuum sicut te ipsum. similiter amica. Canticorum secundo. Amica mea formosa mea. Aliud significatum voluntas. cogitatio. psalmo centesimo tricimonono. Intellexisti cogitationes meas de longe. Aliud significatum conquassare. conterere. confringere. Ieremie secundo. Constuprauerunt te usque ad uerticem. rectius interpretatur Nicolaus de lyra confregerunt te. huic simillime quidam hebreorum exponunt uersiculum Iob vicesimo quarto. Pascit sterilem que non parit. sic. Conquassat et confringit sterilem que non parit et uidue non benefacit. sed rabi Salomon exponit de duabus uiduis. una que habet liberos eget et esurit. altera que non habet liberos pascit et letatur. Item Michee .v. Et pascent terram Assur in gladio. rectius sic. Et confringent seu conquassabunt terram Assur gladio.

punicum siue pomum granatum, Canticorum quarto. Sicut fragmen-
tali punici. aliud significatum uermis. Iob. xxi. Et uermis operiet eos.
In alio loco interpretatur tineas. Isaie. xiiij. Subter te sternetur tineas.
aliud significatum fraus et dolus. Prouerbiorum. xxvi. Ita uir qui frau-
dulenter nocet amico suo. & Osee septimo. Quasi arcus dolosus. aliud
significatum iacere siue iactare. Exodi. xv. Equum et ascensorem deie-
cit in mare. unde quidam precedentem Osee uersiculum exponunt
de arcu iaculorum.

לַמֶּנֶה Lancea. pugio. hasta. Numeri. xxv. Et arrepto pugione in-
gressus est post uirum. et Ieremie. xlii. Polite lanceas.

רֶמֶד Mulus magnus ex equa natus. Ester octauo. veredarios &c.
ubi dicitur rectius. Mulos iuuenes pullos equarum.

רָמַס Conculcauit. psalmo. xci. Conculcabis leonem et draconem.
& Ezechielis. xxvi. Conculcabit omnes plateas tuas. & inuenitur per
sin in fine loco samech consimilis quasi significationis. Gen. vii. Con-
sumpta est omnis caro que mouebatur super terram. Inde repere.
reptare et reptile. et alia deriuata.

רָחַק Exultauit. iocundatus est. facetus fuit. letatus est. uasfredixit. &
quia aperit se homo in scommatis iocis et uasfredictis. ideo puto transla-
tionem nostram aperiri hoc est dissolui in iocos interpretatam. Isaie
xxxv. Et aperta erit lingua mutorum. sic ps. li. Exultabit lingua mea iu-
sticiam tuam. Zacharie. ij. Lauda et letare filia sion. rectius secundum
lxx. Letare et gaude filia sion. omnia deriuata significant leticiam uocalem
& amorē letū. aliud significatū noctua seu alia auis nocturna q̄ uoci-
ferat huhu. nra translatio uertit struthionē. Iob. xxxix. pēna struthiōis.

רָבַב Prepositione aleph et cata paragogen thau significat lepore.
Deuteronomij. xiiij. Camelum leporem et chergogylum. mendosi li-
bri nostri habent chirogrillum.

רָסַס Stilla. gutta. Canticorū. v. Et cincinnati mei guttis noctū. id est
stillis. sic enim thargū exponit. aliud significatū rima. fissura. amos. vi.
Et percutiet domū maiorem rimis. nam ruinis menda est.

inde deriuantur quę per teipsum uidebis.

כב Negociatus est. mercimoniauit. seu mercatus est. Ezechielis xvij. In urbe negociatorū posuit illam. Et Nehemig. xij. Et manserunt negociatores et uendentes uniuersa uenalia foris Ierusalem. Dicitur etiam sic aromatarius. pigmentarius. vngentarius. apothecarius. Canticorum. lxxij. Vniuersi pulueris pigmentarij. aliud significatum fraudulentus susurro. delator. Leuitici. xix. Non eris criminator nec susurro in populis. & Prouerbiorum. xi. Qui ambulat fraudulenter.

רם Mons altissimus. uel altitudo montium. Isaie. xl. Et aspera in vias planas. Inde deriuatur uerbum quod significat eleuare seu sursum trahere. fortificare. Exodi. xxvij. Et stringatur rationale annulis suis cum annulis superhumeralis. rectius sic uerbum e uerbo. Et eleuet seu sursum trahant rationale de annulis suis ad annulos ephod. scilicet quod supra illud erit.

רש Animal quoddam celerrimum uecturę ac equitatu aptum. quidam putant mulos esse. alij. camelorum genus. alij dromedarios. translatio nostra habet ueredarios. Ester. viij. Et misse per ueredarios qui per omnes prouincias discurrentes. sed trāslator iterū rhetorico more orationis ornatū sequēs uerba dimittit. sic enim hebraice legi. Et misse sunt epistolę per manū cursorum in equis, equitantium uelocissimos equos. dromedarios. pullos mulorum. ut sit figura articulus. & iterum Micheę. i. Tumultus quadrigę stuporis habitanti lachis. ne scio quid dicere uoluit. sed hebraice sic legitur. Liga currum ad equū velocissimum. quę habitas lachis. Aliud significatum omnis substantia bonorum quę possidentur ab homine generaliter siue in rebus immobilibus seu mobilibus ac se mouentibus. Genesis. xiiij. Da mihi animas cętera tolle tibi. id est da mihi homines substantiam bonorū sume tibi. et sic significat opulentiam et diuitias.

רם Exaltauit. sublimauit. Iob. xxij. Et sup stellarū uerticē sublimet. rectius sic. Et cerne cacumē stellarum q̄ exaltatę seu sublimatę sunt. & Ezech. x. Et eleuata ē gloria dñi sup cherubim. et inde nomē. ps. cxij. Excelsus sup oēs gētes dñs. et sic i alio significato cata parag. nū. malū

feriore lapide constructa. propterea est pluralis numeri tantum. Deuteronomij. xxiij. Non accipies loco pignoris superiorem et inferiorem molam. quamuis inferior lapis solum hoc uocabulo nominetur. nam superior a currendo dicitur currus. & Isaie. xlvij. Tolle molam et mole farinam.

ק Vacuum. inane. Genesis. xlij. Cum frumēta effunderent singuli repererunt in ore saccorum ligatas pecunias. uerbum e uerbo sic. Illi euacuantes saccos suos et ecce uniuscuiusque colligatura in sacco suo. Et psalmo. ij. Et populi meditati sunt inania. & Ecclesiastis. xi. Si repletæ fuerint nubes imbrem super terram effundent. idest euacuabunt. et Canticorum primo. Oleum effusum nomen tuum. idest euacuatum. Est autem illic nomen adiectiuum per prepositionem thau scriptum, non obstante quod ultima notetur per patha. aliud significatum euaginare. Leuitici. xxvi. Et euaginabo post uos gladium. & sic significat arma parare ac educere ad prelium.

ס Scatuit. fluxit. Leuitici. xv. Adhæserit carni eius atque concreuerit foedus humor. ubi translator iterum recessit a uerbis ut sequeretur flosculos dicendi. pro illo scatente humore. saluam legimus primo Regum. xxi. Defluebantque saluæ eius in barbam.

ר Extenuauit. molliuit. mollificauit. leniuit. tenerum fecit. ps. lv. Molli sunt sermones eius super oleum. idest tenera uerba fecerunt. Inde tener et tenellus. Genesis. xviij. vitulum tenerrimum et optimū. & Prouerbiorum quarto. Tenellus et unigenitus. et Genesis. xxix. Et Lia lippis erat oculis. debuit dicere teneris oculis. & uerbum iterum Deuterono. xx. Non pertimescat cor uestrum. rectius. non molliscat. hoc est ne mollificetur cor uestrum. et sic cetera deriuata.

נ Vectus est. equitauit. ferebatur seu latus est. insidit tertie coniugationis. portatus est. Numeri. xxij. Nonne animal tuum sum. cui semper sedere consueuisti. pro qui insedisti super me. Inde nomina equitatus. et currus. et omnis uectura. Can. i. In curribus Pharaonis. Inde dictus est ascensor qui uehitur. Exodi. xv. Equum et ascensorem. & psalmo. lxxvij. Qui ascendit super celum. multa transumptiue

incubere. quod aperte indicat uersiculus Deuteronomij. xxxij. Sicut aquila prouocans ad uolandum pullos suos et super eos uolitans. & Genesis primo. Et spiritus dei ferebatur super aquas. uerbum e uerbo sic. Et spiritus dei mouitans seu uolitans aut uelitans super faciē aquarū.

רחץ Abluit. lauit. Isaie. iij. Si abluerit dominus sordem. & Exodi xxxix. Cumq; laueris patrem cum filiis suis aqua. uerbum e uerbo sic. et lauabis eos aqua. Inde quod nos legimus psalmo. lx. Moab olla spei meę. rectius uertit Hieronymus Olla lauacri mei.

רחק Elongatum est. longinque fuit. Isaie. lix. Propter hoc elongatum est iudicium a nobis. Inde nomē ps. x. Vt quid domine recessisti longe. & in alia forma uerbum Iosue octauo. Nec longius recedatis. & in alia forma longinquus. Iosue nono. De terra lōginqua uenimus. et sic de aliis deriuatis.

שחט Eructauit. produxit. promouit. psalmo. xlv. Eructauit cor meum uerbum bonum. significat et cata prothesin mem et paragoge thau. caldarium. uel secundum nostram translationem craticulam. Leuitici secundo. Si autem de craticula fuerit sacrificium.

טט Tremulus uel tremor. Ieremie. xl. Tremor apprehendit eā. & significat sicut retheth. et scribitur sex punctis.

טב Viridauit. humectauit. Iob octauo. Humectatus uidetur antequam ueniat sol. et eiusdem. xxiiij. Quos imbres montium rigant.

שטט Extenuatus est. consumptus est. Iob. xxxij. Consumptus est caro eius.

שטט Interemit. fidit. dissecuit. collisit. allisit. Isaie. xij. Infantes eorū allident in oculis eorū. et paulo inferius. Sed sagittis paruulos interficiēt.

חח Olfecit. odorauit. ps. cxiiij. Nares habent et non odorabunt. & Iob. xxxix. Procul odoratur bellum. et Gen. viij. Odoratusq; est dominus odorem suauitatis. aliud significatum mola ex superiore & in

habes oculos. uerbum e uerbo sic rectius. Et quid innuunt oculi tui: per conuersionem literarum **חנ** quo uerbo utimur quando allegoriam uel trāsumptionem aliquam sensuum in scripturis innuimus. aut aliud in cortice uerborum cernimus. aliud in eorum medullis late re intelligimus.

חנ Princeps. tyrannus. dominus. psalmo. ij. Et principes conueniunt in unum. Habacuk primo. Tyranni ridiculum eius erunt.

חב Dilatauit, primo Regum. ij. Dilatum est os meum super inimicos meos. Inde latum et latitudo et cetera deriuata. psalmo. cxix. Latum mādatum tuum nimis. et maxime in forma grauium. ut Isaię. liiij. Dilata locum tentoriij tui. Inde dicitur platea. uia lata et spaciofa, a latitudine gręce sic appellata. Genesis. xix. Sed in platea manebimus.

חל Ouis. agnus. Isaię. liij. Et quasi agnus coram tondente se. et sic in foeminino. et pluraliter masculine Gen. xxxij. Oues ducentas.

חם Misertus est. psalmo. ciiij. Quomodo miseretur pater filiorum misertus est dominus timentium se. Inde misericors. miseratio. misericordia. Habacuk tertio. Cum iratus fueris misericordię recordaberis. Aliud significatum diligere. amare. psalmo. xviij. Diligam te domine fortitudo mea. & hoc dīscitur ex thargum. Aliud significatum per sex puncta. matrix. vterus. vulua. Exodi. xxxiij. Omne quod aperit uulua. et psalmo. cx. Ex utero ante luciferum. aliud significatum mulier. iuuencula. foemina. Iudicum quinto. Et pulcherrima foeminarum eligitur ei. rectius uerbum e uerbo sic. Nunquid inuenient: diuident spoliū. mulierem. duas mulieres p caput uiri. id est unicuiq; uiro in prędam dabitur iuuencula uel duę iuuencule. sic Dauid kinhi in commē tariis super quatuor. aliud significatum porphyriō auis. Leuitici. xi. Et onocrotalum et porphyriōnem.

חנח Mobilitauit. cōmotum est. mouitabat. absolute. Ieremię. xxiij. Contremuerunt omnia ossa mea. rectius secūdum septuaginta. Comota sunt. et proprie significat talem motionem qualē peragit miluus aut alia auis pendens in aere cum furtim descendendo cupit prędā

חח Contremuit. commotus est. mobilitauit. fractum est. Ezechielis quadragesimosextimo. Et folia eius ad medicinam. rectius. ad motionem. infirmitatem. plagam et fracturam scilicet tollendam atque reparandam. hoc est q̄ plagam restituat. unde legitur Iob vicesimo sexto. Columnę cęli contremiscunt. scilicet frangendę. ubi significat motionem. Item secundo Regum vicesimoquarto. Cesset manus tua. pro moueatur manus tua.

חח Cucurrit. Genesis decimo octauo. Ipse autem ad armenta cucurrit. primo Regum decimosextimo. Cucurrit ad locum certaminis. & Iob decimo quinto. Cucurrit aduersus eum erecto collo. & Canticorum primo. Trahe me post te. Curramus. aliud significatum confringere. cōterere. Ecclesiasticis duodecimo. Et confringatur rota super cisterna. & Iudicum decimo. Et cōfregit cerebrum eius. & geminatur quandoq̄ finalis litera zade. Genesis. xxv. Sed collidebantur in utero eius paruuli. id est conterebantur.

חח Eguīt. indiguit. psalmo tricesimoquarto. Diuītes eguerunt & esurierunt. verius et rectius. S. Hieronymus sic. Leones indiguerunt et esurierunt. Inde pauper et paupertas. et pauperifico. si sic loqui liceret. Prouerbiorum vicesimosecundo. Diues et pauper obuiarunt sibi. & primo Regum secundo. Dominus pauperem facit et ditat. pro pauperificat. sunt autē hęc synonyma **עני אביון דל מסכן**

חח sicut apud latinos pauper. egenus. inops.

חח Extenuauit. attenuauit. macrefecit. Sophonie secundo. Et attenuabit omnes deos terrę. Inde nomen macilentia. tenuitas &c. Isaie. x. Propter hoc mittet dominator dominus in pinguibus eius tenuitatē. id est macredinem.

חח Tabernauit. cauponauit. Inde domus cauponaria seu caupona dicitur. Ieremie decimosexto. Hęc enim dicit dominus ne ingrediaris domum conuiuij. scilicet ad auferendum luctum. et Amos sexto. & auferetur factio lasciuientium. rectius cauponaria.

חח Innuīt. Iob decimo quinto. Et quasi magna cogitans attonitos

filius Eleazar. quod ab hoc uocabulo denominent naues **בִּרְתִּים**
eoq̄ uento ducantur. Isaie. xliij. Et detraxi uestos uniuersos. uoluit di-
cere naues omnes. sic etiam significatur pala seu uentilabrum quo fru-
ges ad uentum purgantur. Isaie. xxx. Sicut in area uentilatū est. hebrei
sic. quod uentilat in pala et uentilabro.

וַיִּשָּׂא Extulit. leuauit. exaltauit. ps. Exaltare super celos deus, et quan-
doq̄ sine uau. Deuteronomij. xxij. Manus nostra excelsa. quandoq̄
aleph loco uau. Zacharie. xiiij. Et exaltabit et habitabit in loco suo.
Inde per prepositionem mem altum. ps. lxviij. Ascendisti in altum. et
cetera deriuata cum literis accidentalibus et appensilibus. Inde obla-
tio spontanea rerum quę in altum suspenduntur in templis. quam gre-
ci appellant anathema. trāslatio nostra dixit primitias. Exodi. xxv. Vt
tollant mihi primitias. rabi Salomon cum Onkelo chaldeo exponit se-
parationem seu segregationem. idest deuotionem et destinationē. sic
enim dicere solemus de ijs qui destinantur et deuouentur ad aliquem
usum. ut Paulus ad Romanos segregatus in euangeliū dei. hoc est de-
uotus et destinatus ad usum euangelij. vocat itē coralius **רָמָה**
quod translatio nostra uertit excelsa. Job. xxviij. Excelsa et eminentia.
vide supra in algabis.

וַיִּמָּן Malum fuit. ac si uno uerbo dicere liceret absolute, malauit. Nu-
meri. xi. Sed et Moyfi intoleranda res uisa est. uerbum e uerbo sic. Et
in oculis Moyfi malū fuit. per camez siue uau loco holem. omnia inde
deriuata significant malum. triste. malignum. turpe. aliud significatū
iobilaui. taratantarizauit. Numeri. x. Si autem prolixior atq̄ cōcisus
clangor i crepuerit. uerbū e uerbo hebraice sic. Et clangetis taratātara
& infra. Et nō concise ululabunt. rectius sic. & non taratantarizabitis.
hoc est. non iobilabitis. a iobel dictum non a iubilo. sic Sophonije. iij.
Iobila Israel. aliud significatum pximus amicus. Isaie. xli. Vnusquisq̄
proximo suo auxiliabitur. & Prouerbiorum. xxvij. Amicum tuum et
amicum patris tui ne dimiseris. et sic reperitur cata epenthesis iod.
Item aliud significatum frangere. psalmo secundo. Reges eos in uirga
ferr ea. rectius sic. Franges eos. rabi Salomon exponit **וַיִּמָּן** idest cō-
teres siue confringes eos. Hieronymus apte uertit. franges eos.

xxxiiiij. Inquire pacem et persequere eam.

רחב Formidauit. territus est. expauit. timuit. ut in Isaia. Ne timeatis neq; formidetis.

רחב Excelluit. superbiuit. ps. xc. Et amplius eorum labor et dolor. rectius hebraice sic. Excellentia eorum labor et dolor. & Isaie. xxx. Superbia tantum est quiesce.

רחט Cannale in quibus adaquant pecora. Gen. xxx. Posuitq; eas in cannalibus ubi effundebatur aqua. et dicitur sic a currendo q; per ea de fontibus currat aqua. nam thargum pro currēdo posuit hoc uerbum. dicuntur etiam sic trabes in domibus quibus curritur de altera ad alteram. Canticorum primo. Laquearia nostra cypressina. idest trabes. quidam exponunt cardines in quibus currunt ianue.

רוב Contendit. litigauit. Job. xxxix. Nūquid qui contendit cū deo. & Ieremie. ij. Propterea iudicio contendam uobiscum. Inde causa. controuersia. lis. contentio. iudicium. Deuteronomij. xxv. Si fuerit causa inter aliquos. Gen. xij. Et facta est rixa inter pastores. & in alia forma paulo inferius. Ne queso sit iurgium. & ps. xxxv. Iudica domine nocētes me. pro quo Hieronymus rectius. Iudica dñe aduersarios meos. & Osee. iij. Quia iudicium domino cum habitatoribus terre.

רר Preualuit. seu predominatus est. Gen. xxvij. Tempusq; ueniet cum excutias et soluas iugū eius de ceruicibus tuis. idest predñaberis.

רר Irrigauit. compluuit. Inebriauit. Isaie. lv. Sed inebriat terram. & eiusdem. lviij. Et erit quasi hortus irriguus. & Ieremie. xxxi. Quia inebriaui animam lassam.

רח Dilatauit. trāslatio nostra uertit respirauit. Job. xxxij. Loquar et respirabo paululum. hebrei sic. Loquar et dilatabitur mihi. nam pectoris latitudo respirationi plurimū seruit atq; spiritui humano. sic. i. Regū. xvi. et refocillabat Saul. idest respirauit latiore pectore. Inde spiritus ut in eodē loco. Recedebat enim ab eo spiritus malus. significat etiam uentū seu flatū. Job. i. Repente uentus uehemēs irruit. Numeri xvi. Fortissime deus spirituū omnis carnis. et scripsit sapiēs rabi Iacob

xxx. Ibi cubauit lamia. idest requieuit. sic eiusdem. li. Et iudicium meū in lucem populorum quiescet. rectius quiescere faciam. omnia talia moram. statum. et quietem significant.

וַיִּרְעָדוּ Tumultuauit. seu uoce anhela sonuit aut fremuit. ps. ij. Quare fremuerunt gentes. rectius rabi Salomon exponit. Quare congregatæ sunt gentes. quamuis Hieronymus actiue transtulit dicens. Quare cōgregauerunt gentes. significat autem proprie sedicionem conuocare.

וַיִּתְּנֵם Extendit. sparlit. ps. cxliij. Qui subdit populum meū sub me. rabi Salomon legit. qui extendit et dilatat populum meū. ac si diceret. multiplicat atq; fortificat. alij per contrarium exponunt. deprimat & infirmat populos. In libris autē emēdatis scribit nō per mem finale sed per iod, quod nihilominus significare potest populos. ut in arte grammatica. & sequitur tunc sub se. ut sit sensus. qui cōminuit seu conterit populos sub se. sic enim adnotatio quæ dicitur massora indicat. Hiero. vertit. qui subiecit pplos mihi. ab eo deriuata. iij. Regum. vij. Et subter leones et boues quasi lora ex gre dependētia. quod hebraice sic legit. Et subter leones et boues lora opere extenso seu tētificato. Inde pallium dicitur eoq; extendatur super homines. Canticorū. v. Tulerunt pallium meum. sed uerius significatur sindon quam super caput expandunt mulieres.

וַיִּשְׁתַּבֵּחַ Præfuit. dominabatur. ps. cx. Dominare in medio inimicorū tuorum. & Gen. i. Dominamini piscibus maris. & Numeri. xxiiij. De Iacob erit qui dominetur. aliud significatum sumere. Iudicū. xiiij. Quē cum sumpsisset in manibus. et caue ne decipiaris similitudine literarū cum præcedenti uerbo paulo superius. descenditq; et locutus est mulieri. nam istic iod est litera substāialis. hic uero iod est lra accidētalīs.

וַיִּנָּח Nutauit dormiendo. uel stupore cecidit. uel attonitus lapsus est. danielis. viij. Cūq; loqueret ad me collapsus sum pronus in terrā. & Iong. i. Et dormiebat sopore graui. rectius sic. & dormiebat et nutauit. Inde somnus. dormitio. sopor. Iob. iij. Quādo solet sopor occupare homines. & gen. ij. Immisit dominus deus soporem in Adam.

וַיִּמְרֹד Persecutus est. Exodi. xiiij. Et persecutus est filios Israel. & ps.

אָנאָטאַוויט Annotauit. detulit. accusauit. diffamauit. detraxit. trāslatio nra dolose egit interpretata est. ps. xv. Qui non egit dolum in lingua sua. rectius qui nō detulit super lingua sua. et. ij. Paralip. xix. Accusauit me seruum tuum ad te dominum meum regem. idest detulit uel defama- uit. & dicuntur inde delatores et susurriones qui uerba hīc et inde por- tant et taxant quemlibet in peiorem partem. et explorant cuiuscumq; hominis conditionem atq; uitam. quare legit. ij. Regum. x. Et nō ideo ut inuestigaret et exploraret ciuitatem ut euerteret eam. & Gen. xliij. Exploratores estis ut uideatis infirmiora terrę uenistis. aliud significa- tum. pes. et scribitur sex pūctis Deutero. xix. Pedem pro pede exiges. et est in singulari generis foeminini. ut psalmo. Pes meus stetit in dire- cto. & Ezechielis. xxix. Non pertransibit eā pes hominis. est enim ibi uerbum futuri temporis tertie persone generis foeminini. et clarius eiusdem ca. i. Et pedes eorum pedes recti. hebraice pes rectus. ponitur autem illic adiectiuū rectus in genere foeminino. & pluraliter generis masculini Leuitici. xi. Et multos habet pedes. reperitur tamē cata pro thesin mem in genere etiam foeminino. Danielis. x. Et brachia eius & quę deorsum usq; ad pedes. et Ruth. ij. A parte pedum. significat q; vicem. Numeri. xxij. Cur percussisti me ecce iam tertio. et infra. Cur in- quit tertio percussisti. i. tribus uicibus. Inuenitur etiam rogel propriū nomē fontis. et fuit cuiusdam magni Iudeorum p̄sidis cognomentū Ratispong qui uocabat rabi Jacob margolith, cuius suauissimas ad me datas habeo literas in sermone hebraico elegantes.

אָברויט Obruīt. subiecit. Leuitici. xx. Lapidibus obruent eos. et eiusedē xxiiij. Et lapidet eum populus uniuersus.

אָסוראַוויט Susurrauit. murmurauit. mussitauit. Deute. i. Murmurastis in tabernaculis uestris. et Prouer. xxvi. Verba susurrionis quasi simplicia.

אָסובאַנאַוויט Subitaneauit. si sic loqui liceret. fluctuauit. nostra translatio cir- cumloquitur Iob. xxvi. In fortitudine illius repente maria congregata sunt. hebraice uerius sic. In fortitudine sua fluctificauit mare. et Isaję. li. Qui conturbo mare et intumescunt fluctus eius. idest qui cito concito uel fluctifico mare. Inde subito. repente. cito. mox. ueloci. momentū. ps. vi. Et erubescant ualde uelociter. aliud significatū requiescere. Isaję

יָדָר Quadrum. quadrangulum. Exodi.xxvij. Quinq; cubitos in longitudine et totidem in latitudine idest quadrum. qđ hebraice uerbum e uerbō sic. quadrum erit altare. Inde nomen numerale quatuor cata pthelin aleph. Exodi.xxij. Et quatuor oues pro una oue. Inde denominat quarta pars. Leuitici.xxij. Quarta pars hin. et sic deinceps numerus ordinalis. nescio quid dicere uoluit translatio nostra Nūeri xxij. Et nosse numerū stirpis Israel. cū nulla hīc dictō stirpē significet. rectius igitur sic. Quis numerauit puluerem Iacob. et numerum quartę partis Israel.

יָצַב Cubauit. accubauit. Isaie.xi. Et pardus cum hēdo accubabit. et Gen. xlix. Requiescens accubasti ut leo. hebraice sic. Genu accubabit. & Canticorum. i. Vbi cudes in meridie. & Isaie. xij. Nec pastores requiescent ibi sed requiescent ibi bestie.

רָבַרַב Saginauit. impinguauit. Amos. vi. Et uitulos de medio armēti. rectius sic. De medio sagine seu farciminis. significat enim locū ubi animalia farcunt. sic enim a. M. Catone de re rustica loqui docemur.

גִּלְגָּל Glarea. lutum. gleba. Iob. xxxvij. Et glebę compingebant. & eiusdem. xxi. Dulcis fuit glarea cocyti. rabi Iona dixit qđ sint loca palustris coeni ubi puluis stantem aquam imbibit.

יָרַע Conturbauit. cōmouit. contremuit. inquietauit. contristauit. Hiero. traduxit iratus est. ps. iij. Irascimini et nolite peccare. et Proverbiorū. xxix. Siue irascat siue rideat. & Ioelis. ij. Conturbent omnes habitatores terrę. & ij. Regū. xvij. Cōtristatus itaq; rex. & Habacuk iij. Turbabanť pelles terrę Madian. rabi Salomon exponit cōmoueri. in ps. iij. sed Gen. xlv. Ne irascamini in uia exponit non iurgamini. & ibi Onkelus chaldaice ne rixamini. Ionathas uero chaldeus tremere interpretať. ij. Regū. xxij. ubi nos legimus. fundamēta montiū cōcussa sunt. hebrei habēt fundamenta celoz. sed in ps. xvij. huic simili scribit fundamenta montiū. sic igit Ionathas supra citatū uersum chaldaice exponit. Fundamenta celoz **יָרַע** idest tremuerūt. licet postea cum legitur. quoniam iratus est eis. ipse Ionathas eundem locum per hoc nostrum uerbum transferat. Omnia eius uerbi significata tendunt ad commotionem ire uel timoris siue terroris.

רבב Auctus et multiplicatus est. excreuit. ps. lxi. Multiplicati sunt super capillos capitis mei. & Gen. i. Crescite et multiplicamini. Inde multus. magnus. copiosus. long. iij. Multe miserationis. & ps. xlvij. Ciuitas regis magni. & ps. iij. Domine quid multiplicati sunt qui tribulant me, multi surgunt aduersum me. multi dicunt &c. significat etiam satis. uel sufficit. primo Paralippomenon. xxi. Sufficit iam. cesset manus tua. & Numeri. xvi. Sufficiat uobis quia omnis multitudo sanctorum est. et significat decem millia in supputatōne. Deuteronomij. xxxij. Et duo fugarent decem millia et bis tantidem. Nehemie septimo. Auri drachmas uiginti millia. & ab isto uerbo homo preeminens honoratus et magni consilij magister dicitur rab. quē translatio nostra uocat propugnatorem. Isaie. xix. Et mittet eis saluatorem et propugnatorem qui liberet eos. Inde propter multiplicationem dicunt stille seu gutte pluuiarum geminato beth. Michee. v. Et quasi stille super herbam. aliud significatum iaculari seu arcu trahere. Gen. xlix. Exasperauerunt eum et iurgati sunt. pro q̄ hebrei. amaricauerunt eū et traxerūt arcū.

רבר Torques. uel ornamentum circum guttur. Ezechielis. xvi. Et torquem circa collum tuum. & transumitur ad alia ornamenta quae suspenduntur. ut Prouerbiorum. vij. Intexui funibus lectulum meum. quod hebrei sic dicunt. Ornamentis ornaui lectum meum.

רבה Auxit. multiplicauit. Deuteronomij. xxx. Et uiues atq; multiplicaberis. & clarius Genesis. xxxv. Cresce et multiplicare. Inde uerbum graue per pthesin he aspirationis. Genesis tertio. Multiplicabo erum nas tuas. & Isaie nono. Multiplicasti gentem. Inde illud quod legitur psalmo. cxxx. Copiosa apud eum redemptio. Inde multiplicatio. Prouerbiorum. xxix. In multiplicatōne impiorum multiplicabunt scelera. & Isaie. ix. Multiplicabitur eius imperium. per prepositionem mem et articuli. rectius sic. ad multiplicandum eius imperium. significat et sepe. ps. cxxxix. Sepe expugnauerunt me. aliud significatum balistarius dirigens arcum. Gen. xxi. Factusq; est iuuenis sagittarius. et a prima eius significatione putant deriuari **רבה** id est locusta. Exodi. x. Extende manum tuam super terram ægypti ad locustam.

רבר Frixit. torruit. Leui. vi. Que in sartagine oleo cōspersa friget.

רָאָה

רָאָה וַיֵּדֶה

Spexit. vidit. threnor. i. Quia uidit gētes. et ps. xxxiij. Vidit oēs
 a filios hominū. et Geñ. xxxvij. Vade et uide si cūcta p̄spera sint.
 Inde uenit inuidere. desp̄cere. ps. xxiij. Ipsi uero cōsyderauerunt et in-
 spexerūt me. p̄ q̄ hebrei sic. Ipsi aspexerūt inuiderūt mihi. uel ipsi uide-
 runt despexerūt me. inde trāsumptiue multa dicunt ut speculū. Exodi
 xxxviij. De speculis mulier. Inde רָאָה imber matutinus. Deute. xi.

Dabit pluuiā fr̄gē uirgē temporaneā et serotinā. Formabis ab hoc uerbo
 deriuata secundū artē p̄ ut legendo bibliā hebraicā inuenies copiose.
 aliud significatū sub hac forma. struma seu uesicā gutturis. Leuitici. i.
 Vesiculā uero gutturis. aliud significatū obscenū. turpe. foedū seu foe-
 ditas. n̄ra trāslatio exemplū interpretat. Nahū. iij. Et ponā te in exem-
 plū. p̄ q̄ hebrei. Et ponam te quasi turpitudinē seu foeditatē. aliud auis
 nomē quā trāslatio n̄ra ixon uocat. animal nobis incognitū. sed hebrei
 uulturē interpretant. est aut̄ auis q̄ plus ceteris uidet ab acumine uisus
 sic dicta secundū rabi Salomonē Deu. xiiij. Ixon et uulturē ac miluū.
 דָּנָה Rhinoceros seu unicornis. Deute. xxxiij. cornua rhinocerotis

cornua eius. vident̄ aut̄ Tortellio diuersa esse animalia vnicornem &
 rhinocerotā. sic et Perotto in cornucopiē. nā illud in frōte hoc in naso
 cornu gestabat. trāslatio uero n̄ra p̄miscue utit. ps. xcij. Exaltabit sicut
 vnicornis cornu meū. et qñq̄ ab̄icit aleph et eius loco assumit iod in
 eodē significato. Iob. xxxix. nunq̄d uolet rhinoceros seruire tibi. Inde
 forsitan dicunt̄ p̄ciosę uestes ex eiusdem animalis pilis contextę. quod
 trāslatio nostra sericū uertit. Ezechielis. xxvij. Et bissum et sericum.

רָאָה Caput. Leuitici. i. Caput uidelicet et cūcta q̄ adherent iecori.
 vnde trāsumptiue significat cacumē. uerticem. summū. primum. Geñ.
 xxxviij. Et cacumē eius tāgens celū. Canti. iij. cū oībus primis ungētis.
 Inde summi principes et capitanei denominantur. Miche. iij. Audite
 principes domus Iacob. est et aliud significatū fel. amaritudo. toxicū.
 Deute. xxxij. uua eorū uua fellis. qd̄ mox uertit translatio n̄ra uenenū.
 uenenū aspidū īsanabile. hebrei toxicū aspidū crudele. et a priō dicit̄
 principiū. initiū. Geñ. i. In p̄cīpio creauit deus. ps. cxi. Initiū sapiētiae
 timor dñi. et sic cū anterioritatem significat inuenit̄ qñq̄ per iod loco
 aleph qñq̄ simul p̄ iod et aleph. lege bibliam hebraicam et inuenies.

fixerat tabernacula a filiis Hemor patris Sichem centum agnis. ubi Lyra scribit q̄ translatio nostra hic deficiat. nam hebr̄i uertunt centum obulis. et uer̄ dicit. similiter Iob ultimo capite. ubi nos habemus. Et dederūt ei unusq̄q̄ ouē unā. hebr̄i legūt nummū seu obulū unū.

לִּיגַל Coadunauit. colligauit. ligauit. nodauit. Deutero. vi. Et ligabis ea quasi signum in manu tua. passiuum eius ponitur. i. Regū. xviij. Et anima Ionathę conglutinata est animę Dauid. idest ligata. Inde colligantia. coniuratio siue liga. Isaie. viij. Non dicatis coniuratio. omnia enim quę loquitur populus iste coniuratio est. quapropter ad rebellionē traduxit translatio n̄ra. Amos. viij. Rebellaui contra te Amos. idest ligam fecit seu cōiurauit. sic. ij. Regum. xv. Facta est coniuratio valida populusq̄ concurrens. Inde oues quę nascuntur circiter tempora marcij hoc nōine dicunt ualidiores. Gen̄. xxx. Et q̄ primi t̄pis Iacob.

אַרְצֻס Arcus. i. Regum. ij. Arcus fortium superatus est. et Gen̄. ix. Arcum meum ponam in nubibus. & infra. Apparebit arcus meus in nubibus. et pluraliter in foeminino. ps̄. xxxvij. Et arcus eorum confringantur. Inde balistarius seu sagittarius. Gen̄. xxi. Iuuenis sagittarius. sed potius magister arcus.

שְׂקָמָה Squama. Leuitici. xi. Omne quod habet pinnulas & squamas. et pluraliter in foeminino declinat Ezechielis. xxix. Vniuersi pisces tui squamis tuis adharebunt. et ad squamarū similitudinē fit tunica ferrea quam dicunt lorica squamarum uel squamatam. primo Regum. xviij. Et lorica squamata induebatur. et hoc declinat p̄r in im.

de ligno cadit ferrato illud minutissimū. quod transfertur in superiori
iam loco citato palea. et Numeri. xv. Hominem colligentem ligna. i.
ramusculos et minutissima quęq; ad fouendum ignem apta. et putant
significare res minutas hincinde disquirere. ad quod allegāt uersiculū
Sophonię. ij. Conuenite congregamini gens. quasi esset congrega
mini et acriter disquirite. sed de hoc supra quando kuf precedit uau.

נבט Cucumis. Numeri. xi. In mentem nobis ueniunt cucumeres
& pepones. Inde denominatiuum. Isaie. i. Sicut tugurium in cucume
rario. ubi mutatur aleph in he.

אש Attendit. animaduertit. Intendit diligenter. Malachie. iij. At
tendit dominus et audiuit. & ps. lxvi. Et attendit uoci deprecationis
meę. & psalmo. cxxx. Fiant aures tuę intendentes.

תש Indurauit. ij. Paralippomenon. xxxvi. Et indurauit ceruicem
suam. & Deuteronomij. xv. Non auertes ab eis oculos tuos. rectius
sic. Non durum sit in oculis tuis manumittendo illum. Inde durus &
duricia et cętera deriuata. Exodi. xxxiij. Populus dure ceruicis es tu. et
primo Regum. v. Quoniam dura est manus eius super nos. Inde trāsu
mitur ad crudeles. Isaie. xix. Et tradam egyptum in manum dominorū
crudelium. & transumitur ad metalla idurata et percussa. Exodi. xxv.
Aureos et productiles.

תש Thuribulum secundū translationē nostrā. Exodi. xxv. Aceta
bula ac phialas thuribula et ciatos. ego nō credo significari thuribula.
quid enim thus ad panes coquēdos. sed opinor patellas in qbus panis
coquitur et tanquam azimus funditur. ut dicimus de nostris hostiis.
seu aliud instrumentum quod ad usum coquendi panes concurrat.

שש Rectitudo. ueritas. ps. lx. Dedisti metuentibus te significatio
nem ut fugiāt a facie arcus. miror translationē et miror cōmentarios
nr̄os. hebraice sic legiť. Dedisti timētibus te signū ut signent propter
veritatē in ęthernū. nam hoc uocablo thargū utiť p ueritate, et nullo
modo significat arcū. sic legiť recte Prouer. xxiij. vt ostēderē tibi firmi
tatē et eloqa ueritatis. et hic scribit per seua sub sin, superius p segol.

שש Nummus uel obulus. Gen. xxiij. Emitq; partē agri in qua

קריס Decidit. ruit ad terram. Isaie. xlv. Confractus est Bel contritus est Nebo. duo scilicet Babyloniorum idola diruta sunt usque in terram. significat etiam circulum. annulum. seu fibulam qua inter se uela connectuntur. Exodi. xxvi. Facies et quinquaginta circulos.

קריסל Talus. hoc est uertibulum quo pes et tibia coniungunt. ij. Regum. xxij. Et non deficient tali mei.

קריע Rupit. fidit. scidit. i. Regum. xv. Scidit dominus regnum Israel a te hodie. & Iudicum. xi. Scidit uestimenta sua. et in passiuo. iij. Regum. xij. Altare quoque scissum est. simili modo legitur ps. xxxv. Dissipati sunt nec compuncti. Hieronymus sic. Scindentes et non tacentes. sed nostrates hebrei exponunt. Si discerpantur non cruentant. significat etiam aperire. Ieremie. xxij. Qui aperit sibi fenestras.

קריע Fundus. fundamentum. pauimentum. Numeri. v. Et pauillum trae de pauimento. et Amos ix. Si celauerit se ab oculis meis in fundo maris. **קריע** Diruit. perforauit. Isaie. xxij. Scrutans muros. & Numeri xxxij. Vastabitque omnes filios Seth. idest ruere faciet. de hoc supra in vocabulo kir.

קריי Reformator. excisor. effigiator. similator. Ieremie. xlv. Similator ab aquilone ueniet ei. Inde uerbum Iob. xxxij. Et de eodem luto ego quoque formatus sum. significat etiam coniuere oculis uel lingua signum prestare, uel uultu annuere. ps. xxxv. Adnuum oculis. Prouer. vi. Adnuum oculis. terit pede. et eiusdem libri ca. x. qui adnuum oculo dabit &c.

קריש Tabula. Exodi. xxvi. Facies et tabulas stantes tabernaculi de lignis setim. & sic deinceps per longum tam in singulari quam in plurali numero. Ezechiel. xxvij. Et transtra tua fecerunt tibi de ebore indico, rectius tabulata tua.

קריש Legit. collegit. Exodi. v. Dispersusque est populus in omnem terram aegypti ad colligendas paleas. et paulo superius. Ipsi uadant & colligant stipulas. Inde **קריש** stramen demolitum et contritum. et quod

me sunt. & qđ est in medio eius Numeri. xv. Peribit de populo suo. rectius de medio populi sui. item sic proximus aut uicinus. ps. xv. Et opprobrium non accepit aduersus proximos suos siue uicinos. seu secundum Hieronymū super propinquo suo. et a propinquando dicit quis manus conferere atq; bellari in p̄lio. ps. cxliiij. Qui docet manus meas ad p̄gium.

קֶרֶם Securis. ps. lxxiiij. Securibus exciderunt. et ludicum nono. Arrepta securi.

קָרָה Tabulauit. contingnauit et laqueauit domos. struxit. ij. Paralippomenon. xxxiiij. Ad contignationem domorum. sic Canticor. i. Laquearia nostra cypressina. unde quidam diducunt ciuitatem per epenthesis in iod. Prouer. xi. In bonis iustorum exaltabitur ciuitas. et in eodem significato quandoq; mutatur he in thau et deficit iod. unde chaldei ciuitatem nominant kartha. Iob. xxix. Quando procedebam ad portam ciuitatis. et uide supra in ain litera sequente res.

קָרַח Caluauit. Micheg. i. Decaluare et tondere super filios deliciarum tuarum. Ezechielis. xxix. Omne caput decaluatum. Inde nomen caluicium. Ezechielis. xxviij. Et radēt super te caluicium. ubi pro he ponitur aleph. significat etiam prima per segol scripta crystallum seu glaciem. Ezechielis. i. Et similitudo super capita animalium firmamenti, quasi aspectus crystalli horribilis. & secundum Nicolaum de lyra glaciei. nam in cōmentariis scripsit Hieronymus qđ gelu constricta aqua grēco sermone crystallus nominetur. idq; approbat dictionarium qđ etymologicum magnum appellant.

קָרַם Obduxit corio. induit pelle. cōtexit cūte. Ezechielis. xxxviij. Et superextendam in uobis cutem. et ab hoc dicitur membrana.

קָרַן Cornu. Danielis. viij. Fractum est cornu magnū. et est utriusq; numeri. significat etiam uerbaliter radiare atq; lucere. Exodi. xxxiiij. Qui uidebant faciem egrediētis Moyfi esse cornutā. rectius hebraice uerbū e uerbo sic Et uidebant filij Israel faciem Moyfi qđ lucebat cutis faciei Moyfi.

fratrem suum non uocauit. et psalmo. xcix. Inuocabant dominum & ipse exaudiebat eos. Inde nomen uerbale. Isaie. xlv. Ego dominus qui voco nomen tuum deus Israel. Inde homines nominati et magni atq; capitanei prestantioresq; sic dicuntur. Numeri. xxvi. Isti sunt Dathan & Abirom principes populi. significat et clamare. ps. xxxiij. Iste pauper clamauit. significat etiam occurrere uel obuiare. Isaie. xxxi. Cum occurrerit ei multitudo pastorum. quod etiam a superiore significato posset sic intelligi. Cum acclamauerit ei. et hoc indicat sequens sermo. a uoce eorum non formidabit. trāslatio nostra addit aliud significatū. Prouerbiōr. xxvij. Et oleū dexterę suę euacuat. Item aliud significatū. contigit. accidit. euenit. Gen. xlij. Ne forte in itinere quicq; patiaturs mali. idest ne forte contingat ei mors. sic Ieremię. xij. quare uenerunt mihi hec. et scribitur quandoq; in fine he loco aleph. i. Regum. vi. Sed casu accidit. et Ecclesiastis. ix. Quia eadem cunctis eueniunt. hebraice sic. euentus unus omnibus. Inuenit quoq; sine aleph et sine he in fine. ut Deutero. xxv. Quomodo occurrerit tibi in uia. Eo autem nomine hebreorū logici crebro utuntur pro uno ex quinq; predicabilibus porphyrianis q̄ habent trāslata ex Abenroft qui a nobis dicit Auerroys. nomine accidens per prothesin mem et paragogen he. Item significat legere. Nehemię. viij. Et legit in eo aperte in platea. et infra. et legerunt in libro legis dei distincte. Inde nomen uerbale lector. Habacuk secundo. Ut percurrat qui legerit in eo. idest legens uel lector.

קרב Appropinquauit. attigit seu accessit. approximauit. ut perifrasticos. Exodi. xiiij. Ita ut ad se inuicem toto noctis tempore accedere non ualerent. rectius hebraice uerbum e uerbo sic. Et non appropinquauit hic ad hunc tota nocte. et Exodi. xxxij. Cūq; appropinquasset ad castra. & Isaie. viij. Accessi ad prophetissam et concepit et peperit. et sic sunt uerba neutralia. fiunt etiam transitiva et significant facio appropinquare. idest offero. Leuitici. i. Homo qui obtulerit ex uobis hostiam. Inde oblatio. offertorium. hostia. Leuitici. ij. Anima cum obtulerit oblationem. et dicitur corban. unde illud legit Matthei. xxvij. Non licet mittere in corbanam. i. donariū seu offertoriū quo oblationes imittunt. Inde ppe. Isaie. lv. Inuocate eū dum ppe est. sifr ps. cxlv. Prope est dñs omnibus inuocantibus eum. et ab eo dicitur aliquid qđ est intimum et intra uiscera nostra. ut psalmo. ciiij. Et omnia que intra

צדק Succensuit. iratus est. Zacharię. i. Iratus est dominus super patres uestros iracundia. sic Numeri. xvi. Num uno peccante cōtra oēs ira tua defecit. Inde ira ut in eodem ca. Iam enim egressa est ira a domino. et scribitur per sex puncta. et in eadem forma significat spuma. Osee. x. Quasi spumā sup facie aquę. ponitur et qñq̃ pro decorticare uel excoriare. Ioelis. i. Et ficū meū decorticauit. i. arefecit et exiccavit.

צדק Aegretulit. molestauit. tedeat. Numeri. xxi. Et tedere coepit populum. significat etiam angustare et breuiare. Isaie. xxviii. Coangustatum est enim stratum. et Micheę. ii. Nuncq̃ abbreviatus est spiritus domini. Inde nomē Exodi. vi. Propter angustiam spiritus. hoc esturbationem et molestiam. et de abbreviatione legitur ps. cii. Respondit mihi in uia uirtutis sue paucitatem dierum meorū. quo nomine iudę vocant preceptorū eorū hoc est breuiarium. librum in q̃ singula precepta in lege contenta colliguntur cozar. sic Iob. xii. Homo natus de muliere breui uiuens tempore. significat etiā per epenthēsin iōd ante res palmitem aut surculum. ps. lxxx. Extēdes palmites suos usq̃ ad mare. & hoc modo interpretes debuit transferre uersiculū Iob. xxix. Et ros morabitur in messione mea. rectius uidelicet. Et ros pernoctabit in palmitibus siue ramis meis. quod precedens sermo apertissime declarat. Aliud significatū eiusdem forme hic oritur. idest metere messē. Leuitici. xxiii. Et messueritis segetem. rectius messē. & Deuteronomii. xxiii. Quando messueris segetem in agro tuo. rectius sic. quando messueris messē tuam in cāpo tuo. Ruth primo. Quando primum hordea metebantur. Inde nomen uerale messor. eiusdem secundo. Et dixit messoribus dominus uobiscum.

קדק Frigus per apocopen res et epenthēsin hōlem. Gen. vii. Frigus et æstus. et Prouerbiorū. xxv. Et qui amittit palliū in die frigoris. ubi in fine ponitur he terminatio foeminina, quasi frigiditas quę per regimen casus post se uertitur in thau. ps. cxlii. Ante faciem frigoris eius quis sustinebit. Inde frigidus. Prouerbiorum. xxv. Aquę frigide animę sicienti.

קדק Vocauit. appellauit. nominauit. Genesis primo. Appellauitq̃ lucem diem et tenebras noctem. &. iiij. Regum primo. Et Salomonem

Præcidit ergo lignum et misit illuc. id est præcidit et equauit ut esset capulum securis. sic. iij. Regum. vi. In mensura pari et opus unum erat in duobus cherubim. hebraice sic. Mensura una et præcisio una duobus cherubim. quod postea sensum e sensu uertens sculpturam interpretatus est. iij. Regum. vii. Et mensura sculpturaque consimili id est præcisione. transumitur etiam pro extremo et finali termino. Iong. ij. Ad extrema montium descendi. ab equatione præcisionis dicitur Canticorū. iij. Sicut grex tonsarū. i. adæquate præcisarū uel p̄cise equatarū seu eq̄liū.

Ⲛⲩⲧ Concidit. abscondit. mutilauit. Habacuk. ij. Concidisti populos multos. rectius sic. cōcidendo pp̄los. est enī gerundiū. Inde mutilatus seu absconditus et detruncatus. Prover. xxvi. Claudus pedibus et iniquitatem bibens. Inde finis. angulus. extremitas. Exodi. xxv. Cherub unus sit in latere uno et alter in altero. hebraice sic. Et facies cherub unū ab extremitate hinc, et cherub unum ab extremitate hinc. & p̄r in masculino psalmo sexagesimo quinto. Spes omniū finiū terre. et p̄r in foemino in eodem psalmo. Et timebūt qui habitant terminos. varij uarie trāsserunt. nam pro termino uel extremitate posuerūt summū. Deuteronomij. iij. A summo celi usq̄ ad summū eius. aliud etiam significatum habet. nam significat pertesum est. nauseauit. Numeri. xxi. Anima nostra iam nauseat super cibo illo leuissimo. ubi rabi Salomō hoc uerbum exponit per illud paulo superius scriptum. Et tedere cœpit populum itineris.

Ⲛⲩⲧ Nigella. melanthion. gith. Isaie. xxvii. Seret gith et ciminum sparget. et infra. non enim in ferris triturbabitur gith. et iterum. Sed in uirga excutietur gith.

Ⲛⲩⲧ Capitaneus. princeps. dominus Isaie. iij. Nolite constituere me principem populi.

Ⲛⲩⲧ Decorticauit. abrasit. Leuitici. xiiij. Domum autem ipsam radet intrinsecus per circuitū. et p̄ prepositionē mem significat angulū. Nehemie. iij. Post eū edificauit Baruch filius Zachai mensurā sc̄d̄ am ab angulo usq̄ ad portā domus. et. ij. Paralip. xxvi. Sup̄ portā anguli. & Ezechielis. xlvi. Per quatuor angulos atrij & c̄. significat etiam per paragogen he et epenthelin iōd aroma quoddam. quod a nostris dicitur calia. ps. xlv. Myrrha et gutta et calia.

te. idest ne dimouēatur.

קַעְרָה Scutula siue scutella. quod trāslatio nostra acetabulum uertit. Numeri. vii. Acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos. & Exodi. xxxvi. Acetabula phialas et cyphos.

קָפַח Coagulauit. concreuit. translatio nostra uertit congregauit. Exodi. xv. Cōgregatę sunt abyssi in medio mari. rectius Iob. x. Et sicut caseum me coagulasti. Sophonię. i. Viros defixos in fęcibus suis. idest coagulatos et concrecentes super fęces suas.

קָפַח Rescidit. pręcidit. Isaie. xxxvi. Pręcisa est uelut a texente uita mea. in ea forma nominat animal deserta loca inhabitās. qđ alij uolūt auem esse. alij reptile. trāslatio nostra ericium uertit. Isaie. xxxiii. Onocrotalus ericius et ibix. similiter Sophonię. ij. Onocrotalus et ericius. scribitur autem in fine per holem.

קָפַח Significat idem quod pręcedens uocabulum siue ericium seu aliud animal. et ponit in eodem capitulo Isaie. xxxiii. Ibi habuit foueā ericius. sed quidam impressi libri habent illic kiphod. rectius autem antiqui kaphon.

קָפַח Clausit. concludit. contineuit. contraxit. ps. lxxvi. Aut continebit in ira sua misericordias suas. & Iob. v. Iniquitas autem contrahit os suum. idest concludit et cōtinet. et Deuteronomij. xv. Nec contrahas manum tuam sed aperias eam pauperi. & Isaie. li. Super ipsum continebunt reges os suum. idest claudent. in eadem uerbi forma significat transilire. Canticorum. ij. Transiliens colles.

קָצַח Abscidit. detruncauit. mutilauit. Deuteronomij. xxv. Abscindas manum illius nec flecteris super illam ulla misericordia. et Exodi xxxix. Et extenuauit in fila. idest abscidit fila. Inde uenit finis et terminus. Gen. vi. Finis uniuersę carnis uenit. idest detruncatio. quod assumit quandoq; nun per epenthesein. eoq; abiicitur unum zade. et cū nō assit nun litera neq; alterū zade. additur dagges ad notandū defectū.

קָצַח Limitauit. designauit. abscidit. incidit. pręcidit. iij. Regum. vi.

Inde dicuntur acquisita omnia bona scilicet immobilia. mobilia. et semouentia. ut sunt pecora et pecudes. De mobilibus scribitur Gen. xij. Erat autem diues ualde in possessionibus auri et argenti. id est in bonis acquisitis. de semouentibus. Gen. xxvi. Habuitque possessiones ouium et armentorum. de immobilibus. Ierem. xxxij. Et possidebunt agri.

קלמ Calamus. Isaie. xix. Calamus et iuncus marcescent. et quia in oriente baculos ex canna seu calamo conficiunt quibus mensurant quantitates. ideo pro mensura transumitur. Ezechielis. xl. Et calamus mensure in medio eius. sicut nos dicimus ulnam uel brachium. unde etiam dicitur regula transversalis cui appenduntur hinc et hinc pondera. quod translatio nostra statheram uertit. Isaie. xlv. Et argentum stathera ponderatis. significat etiam calamum aromaticum. Exodi. xxx. Calami similiter ducentos quinquaginta sicos.

קנמ Cinnamomum. Exodi. xxx. Et cinnamomi medium eius. & Canticorum. iij. Fistula et cinnamomum. ubi cannam uertit fistulam.

קצק Incidit. decerpit. distinxit. Ezechielis. xvij. Et fructus eius distringet et siccabit.

קדק Magicauit. diuinauit. ariolauit. Ezechielis. xij. Et diuinationes non diuinabitis amplius. & i. Regum. xxvij. Diuina mihi in pythone. & omnia inde deriuata significant predicere futura.

קטק Atramentarium. Ezechielis. ix. Et atramentarium scriptoris ad renes eius. alij dicunt quod significat tabulam et pugillarem. ita enim exponit thargum pinax. est autem pinax grece tabula latine.

קצק Stigmatizatio. Leuiti. xix. Neque figuras aliquas aut stigmata facietis uobis. quo putant aliqui prohibitam esse artem geomantiae. de qua rabi Iuda Harisi et alij complures scripserunt.

קצק Abegit. dimouit. Gen. xxxij. Tetigit neruum femoris eius. i. coxam dimouit e loco coherentis eius et eluxauit. ita exponit rabi Salomon et allegat uersiculum Ierem. vi. Ne forte recedat anima mea a

רָגַעְתִּי Ruga. Iob. xvi. Ruge meę testimonium dicunt contra me.

רָמַחְתִּי Rescindere. excidit. uel neutraliter emarcuit. obforduit. Isaig. xix. Calamus et iuncus marcescent. et eiusdem. xxx. Confusus est libanus et obforduit.

רָמַחְתִּי Pugillo mensurauit. seu a uola manus. inuolauit. idest tantū accepit quantum potest uir pugno continere. Oportet enim per ambages circumloqui. cui uocabulū latinum simile nescimus. sicut interpres fecit Leuitici. ij. Quorum unus tollet pugillum plenum simile. sic quasi liceret dicere. Et pugillabit inde plenum pugillum suum.

רָמַחְתִּי Vrtica. Isaig. xxxiij. Orient in domibus eius spine et urticae. quamuis nostri iudei exponant sic. Carduus et spina. sed tamen magister Dauid kimhi de radicibus interpretatur urticam.

רָמַחְתִּי Nidificauit. ps. ciiij. Illic passeret nidificabunt. Inde nomen uerbale. Ieremie. xlvij. Quasi colūba nidificans in summo ore foraminis. Inde nidus nomen. ps. lxxxiiij. Et turtur nidum. et in Abdia. Et si inter sydera posueris nidum tuum. & pluraliter Genesis. vi. Mansiunculas in arca facies. uult dicere instar nidorum.

רָמַחְתִּי Aemulatus. zelatus est. inuidit. Numeri. xxv. quia zelatus est pro deo suo. & Numeri. v. Si spiritus zelotypie concitauerit uirū contra uxorem suam. uerbum e uerbo sic. Et transibit super eum spiritus emulationis seu inuidie et inuidebit uxori sue. sic Gen. xxx. Cernēs aut Rahel qđ in foecūda esset inuidit sorori sue. inde nomē emulator. Deutero. Deus emulator. & Exodi. xxxiij. Dñs zelotes nomen eius. et interponit qñq; iod cata epenthesin. Deute. xxxij. Ipsi me puocauerunt in eo qui nō erat deus et ego puocabo eos in eo qui nō est ppl's. & est uerbū transitiuū tertij. i. emulari fecerūt et inuideri faciam &c.

רָמַחְתִּי Procurauit. cōparauit. acquiuit. adeptus est. obtinuit. exorsus est. Gen. xlix. Quam emit Abraham. & Gen. iiij. Possedi hominē per deū. miror translationē hāc. sed potius acquisiui hominē uel obtinui. sic Gen. xiiij. Ad dñm deū excelsum possessore celi et terre. i. procuratorem exordientem celum et terram pro ut Deuteronomij. xxxij. Nūquid nō ipse est pater tuus qui possedit te. i. acquisiuit cōparauit.

חלד Caldare. per paragogen thau in fine. translatio nostra uertit ollam. Micheæ. iij. Sicut in lebetes et quasi carnem in medio ollæ. Ionathas chaldaice transfert cadra quod nos chaldare dicimus.

כח Concretū. sicut quando fissura pedū animalis cōcrescit quasi pedis equi uel muli. tūc ipsum animal dicit̃ concretū. Leuitici. xxij. Bouem et ouē aure et cauda amputatis. rectius sic. Bouē et ouē discretis aut cōcretis membris. ut quod unum membrū deberet esse discescit in duo. et qđ duo mēbra deberent esse cōcrescunt in unū. et ab eo denominat̃ locus refugij qđ asylū dicunt. eoqđ fugitiui illic coalescunt & concrescūt. Nūeri. xxxv. Et reducet̃ p̃ sententiā in urbē ad quā cōfugerat. et paulo superius. decernite q̃ urbes esse debeāt in p̃sidia fugitiuorū.

חלל Derisio. subfannatio. illusio. ps. xliij. Subfannationē et derisū ijs qui sunt in circuitu n̄ro. sic Ieremię. xx. Et factus est mihi sermo dñi in opprobriū et derisum tota die. Inde uenit uerbū Habacuk. i. & ipse de regibus triumphabit. rectius sic. et ipse in regibus illudet̃. dicūt aut̃ docti hebreorū grāmatici qđ hoc uerbū tam in bonā quā in malā partē accipi possit. sicut apud latinos ualere. et qđ in iā citato Habacuk loco significet laudare ut sit int̄pretatio sic. et ipse in regibus laudabit̃. ego eligerē primū significatū p̃p̃r uerba sequētia et chaldaicā trāslationē.

חלל Rotauit fundam. uel fundibulauit. i. Regū. xvij. Tulitqđ lapidē et funda iecit. Inde nomen substantiuū. ut paulo superius. et fundā manu tulit. Inde deriuata. ut fundibularij et oīa a fundibulando dicta. nominant̃ et sub hac forma tentoria. cortinæ. uela. Exodi. xxvij. Contra meridiē erunt tentoria de bisso retorta. sic dicit̃ quicquid torno rotat̃.

חלל Bidens instrumentū rusticū per paragogē on terminationis scriptū. alij uocant ligonē. alij ferculū. i. Regū. xij. Acies uomerū et ligonū et tridentū. i. ligonū trium dentū. ita enim ponit̃ numerus. rabi uid kimhi dicit apud nos uocari furcam quę habeat tres dentes.

חמץ Farina. Numeri. v. Decimam partem sati faring ordeaceę. & Isaie. xlvij. Et mole farinam. idest mole ut fiat farina.

in pariete. et infra. Perlata est in pariete. et pluraliter declinat in foemino. & capit pro muro. Isaie. xvi. His qui letantur super muros cocti lateris. ego putassem ab hoc denominari ciuitate. sed grammatici a primitiuo kara deduxerunt, ut inferius patebit. Inde oritur uerbum geminatum quod significat muros diruere. uastareque et perforare parietem. impugnare et uim inferre. Numeri. xxiiij. Vastabitque omnes filios Seth.

Leuifecit. uilipedit. despexit. in honorauit. Nahum. i. Quia in honoratus es. & Iob. xxxix. Qui leuius locutus sum respondere quod possum. & Gen. xvi. At illa concepit se uidens despexit dominam suam. Inde nomen leuis. Iob. xxiiij. Leuis est super faciem aquae. Inde uerbum Isaie. ix. primo tempore alleuiata est terra zabolon. & Habacuk. i. Leuiiores pardis.

Maledixit. Leuitici. xx. Qui maledixerit patri uel matri. cuius participium Exodi. xxi. qui maledixerit patri uel matri. i. maledicens. & Isaie. viij. Et maledicet regi suo. Inde nomen substantiuum Deute. xi. Ecce ego propono in conspectu uestro hodie benedictionem et maledictionem. & nota quod docti hebreorum exponunt uersiculum illum Deute. xxi. Maledictus a deo est qui pendet in ligno. sic. despectus a deo est. secundum priorem significationem. Paulus autem apostolus legis peritissimus traduxit επικαταραχτος idest maledictus ad Galatas. iij. ca. quem nos rectius sequimur preceptorem nostrum supra quam dici queat fidelis. geminat hoc uerbum sicut et alia uerba plurima in hebraico, et significat conterere. diruere. deuastare. deterere. Ezechiel. xxi. Commiscens sagittas. idest ita deterens ut instar speculi ferrum earum luceat quatenus in eis fiant uisiones, sicut est in magicis consecratio gladii. Ecclesiasticus. x. Si retusum fuerit ferrum. & hoc non ut prius sed hebetatum fuerit multo labore exacuet. rectius hebraice sic. si rubiginosum fuerit ferrum. et hoc non facietenus detritum seu tersum fuerit uirtusque eius confortetur. &c.

Frixit. torrefecit. Leuitici. ij. Despicis adhuc uiuentibus torrebis eas igni. Inde frixum. tostum siue polenta. i. Regum. xvij. Accipe fratribus tuis ephi polentem. ubi quidam scribunt per paragogem aleph. Item eiusdem forme est uerbum quod significat despiciere. in honorare. uilipedere. Deute. xxvij. Maledictus qui non honorat patrem suum et matrem suam. inde nomen despectio. uilipedium. ignominia. ps. lxxxij. Imple facies eorum in ignominia.

thuris. idest suffumigium siue incensum myrrhę et thuris. Inde nomē suffumigatio. quod gręci thymiama nominant sic Deuteron. xxxiij. Ponent thymiama in furore tuo. Inde uapor quem translatio nostra fauillam interpretatur. Gen. xix. Viditq; ascendentem fauillam de terra quasi fornacis fumum. hebrei nostri sic legunt. Et uidit et ecce ascendit uapor terre sicut uapor fornacis. nos uero rectius. fumus t̄re sicut fumus fornacis. sic ps. cxix. Factus sum sicut uter in pruina. putarē ego vitium fuisse amanuensis scriptoris qui p̄ pruna concepisset pruina. nisi uiderem in gręco scriptum esse πᾶρ^{vx} idest pruina. quare translatoris error fuit qui hoc in linguā gręcam uerterat. Iste aut uersiculus de cute hominis dicitur q̄ sit rugosa et arida, sicut si uter suspenderet ad fumū. quare intelligendus est sic. factus sum sicut uter in fumo. sed certe interpretes gręci idem uocabulum hesitando uariarunt. nam psal. cxlvij. transfert ab eo crySTALLUS quod Hiero. glaciem uertit. Ignis grādo nix glaciēs. reuera secundum linguę hebraicę proprietatem significat hic uaporem ascendentem de terra in similitudinem fumi. authore rabi Dauid kimhi in libro de radicibus. ab hoc uocabulo per prępositionem mem denominat thuribulū siue acerra. Ezechiel. viij. Et unus q̄sq; habebat thuribulū in manu sua. et sicut ab acerra ara denominat propter sacrificij suffumigationem, ita hoc hebraicū uocabulum pro ara siue altari transumitur. ut. ij. Paralippomenon. xxx. Altaria uniuersa in quibus idolis adolebatur incensum subuertentes.

קק Arboris nomē p̄priū cito nascentis crebrū apud thalmutistas in usu loquendi. sed eius diminutiū kikaion ponit in Iona qđ Hiero. uertit hederā unde fuit reprehensus a doctis uiris quos ipse cucurbitarios uocat, eoqđ putarint rectius transferri cucurbitam. Iong. iij. Et preparauit dñs deus hederā. ipse uero Hiero. in cōmētariis scribit q̄ sermo latinus hęc specię arboris nō habeat. nascit autē creberrime in palestina lata habēs folia in modū pampini. miręq; in modū si sementē ieceris cito confota cōsurgit in arbore. et intra paucos dies quam herbam uideras, arbusculam suspicis. hęc Hieronymus. nominatur in linguapunica siue arabica elkerōa.

קק Paries. Leuitici primo. Decurrere faciat sanguinem super crepidinem altaris. rectius sic. Spargatur sanguis eius contra parietem altaris. & i. Regum decimonono. Nisusq; est Saul configere Dauid

Nomē inde. oritur quod significat telam. Isaie. lix. Telas araneorum. per vau et surek. Item significat frigus. Gen. viij. Frigus et æstus.

וּקְרַב Appropinquauit. conuenit. Sophonie. ij. Conuenite congregamini gens non amabilis. ubi primū duplicat sin literam. secundū nō duplicat. sed loco eius recipit dagges. alij transferunt scrutamini perquirite. sed Ionathas chaldeus interpretatur chaldaice congregamini & appropinquate.

וּפְרַב Perculit. affecit molestia. perturbauit. Iob. x. Tedet animam meam uitę meę. rectius sic. Perturbata est anima mea in uita mea.

דַּבַּר Aegritudo contingens homini et percutiens eū. Deu. xxxij. Et deuorabunt eos aues morsu amarissimo. thargū hierosolymitanū exponit excisionē. magistri aut arcanorū bene nouerunt quid hoc uocabulum pprie designet in arte cabalę. et usum eius nouerunt. ad qđ astipulatur uersiculus. ps. xci. A sagitta uolante in die a negotio pambulante in tenebris ab incurfu et demonio meridiano. super qđ scribit rabi Salomon ordinarius cōmentator Iudeorum qđ hec sunt nomina demoniorum. inter que et presens nomen ponitur. sicut Isaie. xxvij. Impetus grandinis turbo confringens.

וּפָרַח Necauit. interfecit. Iob. xxiiij. Interfecit egenum et pauperem. & Iob. ij. Sapientes interficiebant querebatq; Daniel et socij eius ut perirent. Inde nomen interfecto et nex seu interfectio. ut in Abdia. Ut intereat uir de monte elau propter interfectionem.

וּפָרַח Minoratus sum. paruificatus sum. paruifactus sum. Gen. xxxij. Minor sum cūctis miseratōnibus tuis. Inde nomē paruus et paruulus. Iob. ij. Paruus et magnus ibi sunt. & Isaie. xi. Et puer paruulus minabit eos. et psalmo. cxiiij. Pusillis cum maioribus.

וּפָרַח Mutilauit. incidit. auulsit. decerpit. Ezechielis. xvij. Sūmitatē frondiū eius auulsit. hebraice sic. Caput plantationū eius decerpit. & Iob. viij. Cumq; adhuc sit in flore nec carpatur manu. et est passium.

וּפָרַח Suffumigauit. incēdit. sacrificauit. adoleuit. euaporauit. Amos iiij. & sacrificate de fermētato laudē. Leuitici. iij. Adolebitq; ea sup altare sacerdos. et Cant. iij. sicut uirgula fumi ex aromatibus myrrhę et

lingua arabica exponit de hastili sine ferro. et dicitur in arabico lignum haste sic uocari.

קוף Animalis nomen quod homini maxime assimilatur. et dicitur simia. iij. Regum. x. Semel per tres annos ibat in tharlis deferens inde aurum et argentum et dentes elephantorum et simias et pauos. instar huius uocabuli dicitur reuolutio uel ambitus per prothesin et parago gen thau. Exodi. xxxiiij. Quando redeunti anni tempore cuncta con duntur. et tertio Regum septimo. Decem cubitis ambiens illud.

קוף Spina. Isaie. xxxij. Super humum populi mei sping et uepres ascendunt. & Gen. iij. Spinas et tribulos germinabit tibi. sub ea forma est uerbum quod significat detestari. abhorrere. dedignari. Isaie. vij. Derelinquet terra quam tu detestaris. & Numeri. xxij. pro eo quod nos legimus. Et impetum eius ferre non possent. hebraica ueritas habet. Et abhorrebat Moab propter filios Israel. & Gen. xxvij. Tedet me uite mee propter filios Heth. idest abhorreo uitam meam. est & aliud uerbum quod significat resurgere. excitari. siue suscitari. quarto Regum. iij. Non surrexit puer. & Isaie. vij. Ascendamus ad Iudam & excitemus eum. licet hunc locum rabi David kimhi exponat secundum prioris uerbi significationem. ascendamus in iudgam et faciamus ei quod nos horreat. & ps. cxxxix. Resurrexi et adhuc tecum sum. et Gen. xxvij. Cumque euigilasset Iacob de somno. significatur etiam hoc uocabulo sine uau per zere. finis. terminus. extremum. Gen. vi. Finis uniuersae carnis uenit coram me. & Ezechielis. vij. Finis uenit. uenit finis. euigilante aduersum me. ecce ubi utrumque significatum inuenit. et cata paragogen assumit he in fine. Isaie. vij. Ad extremum aqueductus piscine superioris. significat etiam estatem siue estum. ps. lxxiiij. aestatem et uer tu plasmasti ea. & Isaie. xviij. Et estate perpetua erunt super eum uolucres. per camez loco uau. et quandoque per epenthese in iod. Gen. viij. aestas & hyems. ex illo dicitur hoc nomine fructus arboris. Amos. viij. Et dixi vnicinum pomorum. hebrei exponunt ficus. & per iod aleph in fine significat dominum et principem. Isaie. iij. Princeps esto noster. dicunt ab hoc primitiuo cincinnati calamistrati. cesaries. coma. Canticorum quinto. Come eius sicut elate palmarum.

קוף Fodit. Isaie. xxxvij. Ego fodi et bibi aquam. Inde per prothesin mem fons a fodiendo. Ieremie. ij. Me dereliquerunt fontem aque uiue.

Et ecce coeperunt audiri tonitrua. pro quo hebraice sic legiſt. Et erant voces et tonitrua et nubes denſa ſuper montē. et ſequitur. Clangorqꝫ buccinę uehemens. id eſt uox cornu. & Geñ. iij. Et cum audiſſent uocē domini dei deambulantis in paradifo.

וַיִּשְׁרָץ Surrexit. Geñ. xij. Surge et perambula terram. & perdit vau pſ. xxvij. Inſurrexerunt in me teſtes iniqui. et quādoqꝫ loco vau poniſt aleph in medio. ut Oſeę. x. Conſurget tumultus in populo tuo. ſic ſine vau et ſine aleph. Deute. ultimo. Et non ſurrexit propheta ultra. Inde dicitur altitudo. Geñ. vi. Et triginta cubitorum altitudo illius. et Canticorum. vij. Statura tua aſſimilata eſt palmis. ſignificat etiā ſegetē ad huc ſurgentē in agro. Deute. xxij. Si intraueris ſegetem amici tui &c. Significat etiam ſub alia uerborum figura per iod in medio ſcriptum erigere. ſudare. ſtatuerē. cōfirmare. pſ. cxix. Cōfirma me in v̄bis tuis. & Geñ. xxiij. Confirmatus eſt ager quondā ephronis. et Eſter. ix. Conſirmarunt et ſuſceperunt Iudei ſuper ſe et ſemen ſuū. & Leuitici. xxvi. Et firmabo pactum meum uobiſcum. et infra. Vt incederetis erecti. Inde erectio. Leuitici. xxvi. Nemo ueſtrum inimicis audebit reſiſtere. pro q̄ ueritas hebraica habet. Et non erit uobiſ erectio ante inimicos. ſeu prę hoſtibus. & Prouerbiorꝫ. xxx. Nec eſt rex qui reſiſtat ei. pro q̄ aliqui cabaliſtę neoterici uertunt. & rex Alcum ſecum. in quo condu dunt quandam prophetiam noſtro quo manifeftrandā. et per pthelin iod ſignificatur generaliter omniū ſe mouentium collectiua congregatio et uocat ſubſtantia. ut Geñ. vij. Et delebo omnē ſubſtātiā quā feci de ſuperficie terrę. ſignificat etiam per pthelin mem locus. Geñ. xxvij. Vere dñs eſt in loco iſto. et item. quam terribilis eſt locus iſte. quod eſt nomen ſanctū in cabala, de quo in capnione noſtro.

וַיִּבְכּוּ Planxit. Ezechielis. xix. Et tu aſſume planctum ſuper principes Iſrael. et eiufdem. xxxij. Planctus eſt. et plangent eum filię gentium. plangent ſuper ægyptum et ſuper multitudinem eiuf plangent eum.

וַיִּשְׁרָץ Haſta. lancea. haſtile. ſecundo Regum vicesimo primo. Cuius ferrum haſtę trecentas uncias appendebat. hebrei dicunt ſic nominari galeam. rabi Ionas dicit ferrum haſtę ſubgratę ſignificari. et ſic conuenit cum translatione noſtra. ſed rabi Joſeph pater kimhi cui nota fuit

rit ferrum. alij uerius rubiginosum fuerit.

קָהַל Congregauit. concionem egit. concitauit. concionatus est. i.

Paralip. xv. Cōgregauit Dauid uniuerſum Iſrael. et Nūeri. xvi. Cūq̃ ſtetiffent aduerſum Moyſen et Aaron. rectius ſic. Et congregati ſunt aduerſum Moyſen et Aaron. Inde nomen cōgregatio. concio. cœtus hominum. eccleſia. ut in eodem loco. Cur eleuamini ſuper populū domini. rectius ſic. Quare eleuamini ſuper congregationē ſeu conuentū aut concionem domini. Inde concionator. Eccleſiaſtis. i. Verba eccleſiaſtis ideſt concionatoris. ſeu ut nunc loquimur predicatoris.

קָהַל Sustinuit. expectauit. ſperauit. p̃s. xl. Expectās expectaui dñm.

Inde nomina et participia. p̃s. xxxvij. Sustinētes autem dominum ipſi hereditabūt terrā. & Ieremię. xiiij. Tibi peccauiſus expectatio Iſrael. & Iſaie. v. Expectauit ut faceret uas. Inde ſpes et expectatio. Job. v. Et erit egeno ſpes.

קָהַל Congregauit. Geñ. i. Congregentur aque quę ſub celo ſunt in vnum locum. Inde nomen. ut paululum infra. Congregationes aquarum vocauit maria.

קָהַל Regula. norma. linea. directorium. perpendicularum. Job. xxxviij. vel quis tetendit ſuper eam lineam. Zacharię. i. Et perpendicularū extēdetur ſuper Ieruſalem. & iij. Regū. vij. tranſlatio n̄ra habet reſticulam ſic. Et reſticula triginta cubitorū cingebat illud. i. filū. zona. ſeu amuffis. & quia per illa menſurarū directoria edificat. iccirco tale uocabulū ad edificationē et architectonicā tranſmiſit. p̃s. xix. In oēm terrā exiuit ſonus eorū. rectius norma. directio. r̄ſa. edificatio et architectonia eorū.

קָהַל Fastidiuit. p̃s. cxix. Vidi p̄uaricantes et tabeſcebā. rectius et faſtidiui. quā expoſitionem ſatis uidet̄ Hiero. approbare in p̃s. xcv. ubi nos legimus. quadraginta annis offenſus fui generationi iſti. Hiero. interpretat̄. quadraginta annos diſplicuit mihi generatio iſta. q̄ſi dicat faſtidiui generationē. patet hoc aptius Job. x. Tēdet aīam meā uite meę.

קָהַל Pene parum ſeu paucum. paululum. pauxillum. Ezechielis. xvi.

Pauxillum minus pene.

קָהַל Vox. Geñ. xxvij. Vox quidem uox Iacob eſt. et p̄r Exodi. xix.

vero orientalis plaga dicitur anterior sicut occidētalīs posterior. iccirco pro oriente accipitur. ut Numeri. xxij. De montibus orientis. sic venti dicuntur orientales. Exodi. xij. Flante uento uehemēti. rectius sic. uento oriētali. et etiam pro eternitate quę anterior omnibus est. sic Deutero. xxxij. De uertice collium eternorum. hoc etiā nomine prisci atq; maiores nostri ueteresq; appellantur. ps. lxxvj. Cogitauī dies antiquos. & Micheę ultimo. A diebus antiquis. Inde uerbū oriē. antepōnere seu proponere. siue pręuenire aut antestare. quod translatio nostra offerre traduxit. Micheę. vi. Quid dignū offeram domino. rectius sic. In quo antestabo seu quid prestabo domine. et sic alia multa inde deriuata.

תַּרְרַר Tenebrescebat. obtenebrauit. denigratum seu obfuscātū est.

Micheę. iij. Et obtenebrabit sup̄ eos dies. & Ieremię. iij. Lugebit terra et moerebunt cęli. rectius sic. & obfuscabuntur seu tenebrescent cęli. similiter Ioelis. ij. Sol et luna obtenebrati sunt. et sic transumptiue significat humilitatē et depressiōē. moerorē siue tristitiā. quia qui a talia patiuntur, amittūt colorē lucidum et denigrant. ut Iob. xxx. Moerens incedebam sine furore.

שְׁדַד Iniciauit. consecrauit. sanctificauit. Exodi. xxix. Consecratisq; ipsis et uestibus. et eiusdem. xx. Benedixit diei septimo et sanctificauit illum. et Exodi. xij. Sanctifica mihi om̄e primogenitum. quia uero id quod est consecratum seu sanctificatum separat ab usu et commercio vulgi. ideo etiā nominant̄ separata et immunda et polluta hoc modo. ut Haggei. ij. Si tulerit homo carnē sanctificatā in ora uestimenti sui. i. profanatam et pollutam. sic apud latinos hęc dictio sacrum significat sanctum et etiam. execratum atq; abiectū. ut Virgilius. Auri sacra fames. Inde sanctuariū. sanctificatio. sanctū &c. significat item presens uocabulum celebrare. festiuare. instruere. instituere et solēnizare. Ieremię. vi. Sanctificate super eam bellum. id est institute seu instruite.

שְׂדָד Scortator. fornicator. meretricator. Deute. xxij. Nō erit meretrix de filiabus Israel. nec scortator de filiis Israel. sic enī subiūctiōe he finalitatis et generis scemini significat etiā fornicariā et meretricē.

תַּתַּר Hebetatus est. obtudit. retudit. Ecclesiastis. x. Si retusum fue-

stissimo adiuncta est notula quam hebrei massarah. greci scholion appellant que dicit breuiter sic. non per quif ceteri sed per caf. vnde puto iuniores esse motos ut per caph imprimerent etiam hoc in loco. sed et in Ezechiele ponitur per quif. Ezechielis. xxiij. Lorica et clypeo et galea armabunt contra te undiq. preter hos duos locos inuenies in aliis per caph scriptum. et licet scriptura diuersa tamē idem significatū est.

קבע Fex. translatio nostra traduxit fundum uasis. Isaie. li. Vscq. ad fundum calicis soporis bibisti. et infra. Fundum calicis indignationis meę. id est fēcem secundum Dauid hispanum.

קביץ Coadunauit. collegit. congregauit. multiplicauit. Gen. xli. pro eo quod nos legimus. et in manipulos redactę segetes. cōgregate sunt in horrea ægypti. ueritas hebraica sic habet. Et collegit omnem escam septē annorū q̄ fuerunt in terra ægypti. sic Ioelis. ij. Coadunate senes.

קבר Humanauit. sepeliuit. Gen. xxiij. Atq. ita sepeliuit Abraham Saram uxorem suam. et Gen. xlix. Sepelite me cum patribus meis. & infra. Ibi sepelierūt eum et Saram uxorem eius. & Deutero. xxxiij. & sepeliuit eum in ualle terre moab. Inde nomen sepulchrum in eodem loco paulo inferius. Et non cognouit homo sepulchrum eius.

קדר Inclinauit. i. Regum. xxiij. Et inclinans se Dauid pronus in terram adorauit. & Gen. xxiij. Inclinauit se homo et adorauit dominū. significat igitur uerticem capitis humi demittere. unde duplicatum significat uerticem **קדר** Deuteronomij. xxxiij. Et super uerticem nazarei inter fratres suos.

קדר Accendit. succendit. ferbuit. arsit. ussit. Deuteronomij. xxxij. Ignis succensus est in furore meo. sic Ieremie. xv. Quia ignis succensus est in furore meo. Inde dicta est febris a feruore. Deutero. xxviij. Percutiet te dominus egestate febre et frigore. significat et sacrum ignem et carbunculum &c.

קדם Anterius. prius. ante. Isaie. xxiij. Que gloriabatur a diebus pristinis in antiquitate sua. rectius sic. A diebus ante prioritas eius. Quia

sicut clare ostendit nobilissimus etate nostra philosophus Ioannes Picus comes sacri romani imperij mirandulanus et concordie dominus in sua apologia cōtra et aduersus calumniatores suarum conclusionū, questione quinta. ex qua quidem arte multi putant arcanas operationes oriri. fuit autem nulla unquam arcanorū operatio quę non aliqñ ab aliis bona et ab aliis mala diceretur, præsertim ignorātibz. sic Pharaonis magici uirgam Moyſi contempserunt. sic christi miracula pharisei criminati sunt. vnde nō est mirum si gręcorum antiquitas quę ad tantam cabalisticę scientię perfectionē uenire nunquam potuit cerhēdo arcanas operationes, inde nasci artem ipsam nominarunt decepto-riam. ut est apud Aristophanem in comœdia ranarum. ubi Hercules loquitur ἡ μὲν κοβαλλὰ γέινωσται καὶ σοὶ δοκεῖ sed deo adiuuante hac ipsa de arte post hāc eos faciemus certiores quos experiemur legendis nostris in lingua hebraica sudare.

קבל Vicissim pro. Ezrę. iij. Nos ergo memores salis quod in palatio comedimus. verbū de uerbo sic. Pro omni igit̃ uicissitudīe salis palatij quem dissipauimus. et infra. Si ciuitas illa ædificata fuerit et muri ipsius instaurati, possessionem transfluuuium non habebis. rectius sic. Pro uice illa, portio transfluuuium non erit tibi.

קבע Rapuit. corripuit. concussit. extorsit. iniuriā uel uim fecit. Malachie. iij. Si affiget homo deum quia uos configitis me. et dixistis in q̃ configimus te. quod. lxx. interpretati sunt si supplantat. Aquila. Symmachus et Theodotion posuerunt si fraudat. chaldaica trāslatio Ionathę habet. si depopulat̃ uir coram iudice. comunis iudeorū expositio est secundum Lynam nostrum. si uiolentabit homo deum quia uos uiolentatis me. loquitur enim scriptura de deo sicut de homine cuius bona per uiolentiam capiuntur. omnia eius deriuata rapinam. uiolentiam et iniuriam significant.

קבע Galea. armatura capitis. i. Regū. xvij. Et imposuit galeam gręcā super caput eius. vbi in quibusdam impressis libris hoc uocabulū per caph scriptū reperitur. sed in antiquissimis uoluminibus per quiff scribitur. habeo enim plurimorum annorum uolumina in quibus hoc in loco per quiff hoc uocabulum scribitur. attamen in uno ex ijsdem uetu-

אָנאָ

אָנאָ אָנאָ אָנאָ

Omuit.expuit.Leuitici.xviiij.Ne et uos similiter euomat cū
 v paria feceritis sicut euomuit gentem quę fuit ante uos. inue-
 nitur autem quādoq; aleph mutari in iod. Ieremię vicesimo
 quinto.Bibite et inebriamini et uomite et cadite.

אָנאָ Auis immunde proprium nomen. quam alij onocrotalū.alij
 pellicanum.alij monedulam.alij aliter nominant.Leuitici.xi.Onocro-
 talum et porphyriōne.et ps.cij.Similis factus sum pellicano solitudi-
 nis.quod ita recte dici putat Hieronymus.nā ita de ueritate hebraica
 traduxit.Assimilatus sum pellicano deserti.sed rursus onocrotalū tra-
 duxit.Sophonię.ij.Et onocrotalus et ericius.

קָב Cabus.iiij.Regum.vi.Et quarta pars cabi stercoreis columbarū
 quinq; argenteis.Est autem cabus secundum Suidam gręcum, mensu-
 ra frumentaria.

קָבָ Imprecatus est.maledixit.Numeri.xxij.Veni et maledic ei.i.
 imprecare.et infra.Veni et maledic populo isti.et eiusdem.xxij.quo-
 modo maledicam cui non maledixit deus. deficit aut beth alterum &
 reponitur dagges in signū defectus. et eo loci multus est huius uerbi
 usus.& Iob.ij.Maledicant ei qui maledicunt diei.

קֶבֶה Stomachus.ventriculus.Deuteronomij.xvij.Dabunt sacer-
 doti armum ac uentriculum.siue intestinum seu stomachum.

קֶבֶה Prostibulum.lupanar.taberna.uel domuncula meretricum.
 Numeri.xxv.Ingressus est post uirum israelitem in lupanar.

קָבָ Suscepit.recepit. accepit.acceptauit.elegit.Ester.iiij.Quam
 accipere noluit.et eiusdē.ix.Susceperuntq; Iudęi. et Prouerbiorū.xix.
 Audi consilium et suscipe disciplinam.&.i.Paralip.xxi.Elige quod uo-
 lueris.rectius sic.accepta tibi.Inde dicitur cabala.i.receptio secundum
 rabi Dauid kimhi in libro de radicibus.ex quo nostri arcanorū inda-
 gatores artem cabalisticam nominant scientiam receptionis, eo quod
 per successiuam receptionem unius ab altero ad nos usq; sit deriuata.

חַי Nomen reptilis et alati uisu suo homines interficientis. sic scribit rabi Dauid kimhi in libro de radicibus. translatio nostra uertit crabrones. Exodi. xxiij. Emittens crabrones prius qui fugabunt Eueum et cananum.

חַי Sublimauit. purgauit metalla. Ieremie. vi. Frustra conflauit conflator. id est sublimauit metalla. Inde aurifaber seu argentifaber. conflator aurifex. Iudicum. xviij. Et dedit eos argentario ut faceret ex eis sculptile. & Isaie. xl. Aut aurifex auro figurabit illud et laminis argenteis argentarius. inde nomen uerbale psalmo. xviij. Eloquia domini igne examinata. hebraice sic. Sermo domini purgatus et excoctus. scilicet sicut metallarius aurum sublimat. omnia deriuata significat probationem. expurgationem et soliditatem atque firmitudinem.

חַי Gallia que nunc francia dicitur. Abdig ultimo. Et transmigrationis exercitus huius filiorum Israel que Cananearum usque ad Sareptam. Est autem sarepta ciuitas sidoniorum. iij. Regum. xviij. Surge & uade in sareptam sidoniorum. sed tunc scribitur per he aspirationem finalem. In Abdig autem citato loco scribitur sine he. et significat franciam occidentalem secundum rabi Salomonem et Lyrum nostrum. & enumerat significatum huius uocabuli rabi Dauid hispanus inter regna seu regiones occidentales prope alemaniam cum sua interpretatione dicens. Zarphath quod est francia. et sic est omnibus Iudeis usus loquendi.

חַי Rana. Exodi. viij. Et extendit Aaron manum super aquas ægypti et ascenderunt ranæ. uerius sic. & ascendit rana. in singulari numero. & pluraliter paulo superius. Et educ ranas super terram ægypti.

צַרְרַ Colligauit. Prouerbiorum. xxx. Quis colligauit aquas quasi in uestimento. Inde colligatura rerum quę appellat fasciculus. ut Cantorum primo. Fasciculus myrrhę dilectus meus mihi. sic Prouerbiorum septimo. Sacculum pecunię secum tulit.

צָרָרָ Puluis frumenti cadens simul cum furculis seu quisquiliis in trititando uel cribrando. Amos nono. Sicut concutitur triticum in cribro et nō cadet lapillus super terrā. et sic p scrupis lapillorū sumit.

צָרַב Combussit. Ezechielis. xx. Et comburetur in ea omnis facies.

Inde cicatrix combustionis dicitur. Leuitici decimotertio. Quia cicatrix est combusturę.

צָרָה Resina. Genesis. xliij. Modicum resinę et mellis et storacis. & Ezechielis. xxvij. Et mel et oleum et resinam. est autem suffumigatio. nibus aptum electrum secundum magistros hebreorum. de quo dixit raban Simeon filius Gamalielis qđ stillat de ligno inciso. et appellatur balsamum.

צָרָה Alte clamauit. Sophonię. i. Vox diei domini amara. tribulabitur ibi fortis. pro quo. lxx. vox diei domini amara et dura. sed Iudei exponunt. vox diei domini amara. antedamat illic robustus. Inde locus altus dicitur qui delonge uideri possit. et pterea turris excelsa eo nomie appellat. qđ ab apparētia et lōginqua uisione trāslatio nra phanū nominauit. Iudicū. ix. Ingressi sunt phanū dei sui berith. sed rectius dicitur alta turris alicuius fortalicij eoqđ speculator in ea soleat altedamare. secundum Ioseph kimhi qui fuit duorum nobilissimorum grammaticorum pater scilicet Dauidis et Moyfi.

צָרָה Oportuit. necessariū fuit. ij. Paralip. ij. Nos autem cedemus ligna de libano quot necessaria habueris. et sic sepe intelligitur scilicet quibuscumqđ indiges.

צָרָה Fuit leprosus. Leuitici. xxxij. Homo de semine Aarō qui fuerit leprosus aut patiens fluxum seminis. et p ppositionē mem ij. Regū. iij. Nec deficiat de domo Ioab fluxū seminis sustinēs et leprosus. et cū lra finali foeminini generis thau. Exodi. iij. Protulit leprosa instar niuis. Inde nomē lepra. Leuitici. xij. Plaga leprę si fuerit in homine.

aliud genus simile. Isaie. xiiij. De radice enī colubri egredietur regulus. & scribitur per segol in principio. et Prouerbiorum. xxiij. Mordebit ut coluber et sicut regulus uenena diffundet. inde uenit צפועי

Aspis. Isaie. lix. Oua aspidis ruperunt.

צפער Stercus. fimus. excrementum. foeditas. Ezechielis. iij. Ecce dedi tibi fimū boum pro stercorebus humanis. et per paragogenhe foeminini generis significat progeniē atq; liberos filios siue nepotes.

צפר Reuersus est. rediit. abiit diluculo. Iudicum. viij. Qui formidulosus et timidus est reuertatur.

צפירה Mitra regalis. diadema. corona. sertum. Isaie. xxviij. Corona glorię et sertum exultationis.

צפור Nomē generale oīm auicularū. licet trāslatio nra sepe uertat passerē. Leuitici. xiiij. Tinet in sanguine passeris imolati. et paulo superius p̄r ut offerat duos passeres uiuos. et Ezechiel. xxxix. Feris auibus omīq; uolatili cęli. et bestiis terrę dedi te ad deuorandum.

צפיר Hircus. Danielis. viij. Ecce autem hircus caprarū ueniebat.

& paulo posterius. hircus aut caprarum magnus factus est nimis.

צפרו Unguis. Deuteronomij. xxi. Et circumcidet ungues eius.

צפת Bulla siue nodus orbicularis. ij. Paralippomenon. iij. Porro capita earum quinq; cubitorum. rectius sic hebraice. nodus siue orbis qui super caput eius cubitorum quinq;.

צקלון Tegumentū. uestimentū. inuolucrum. uel illud in qđ aliqd recondit. qđ greci thecas appellāt. iij. Regū. iij. et frumentū nouū in pera sua. alij in ueste sua. qui mouentur ex translatione chaldaica que dicit. Et fruges in ueste sua. quod alij intelligunt in siliquis suis atq; folliculis. ut solet hordeum in spicis delitescere.

צרה Turbavit. lacerauit. tribulauit. aduersatus est. Numeri. xxxiij.

Et aduersabunt uobis in t̄ra habitatiōis ur̄ę. Inde multa deriuata. sicut illud ps. cxviij. De tribulatione inuocaui dominum. sic psalmo. cxvi. Pericula inferni inuenerunt me tribulationem et dolorem inueni.

גַּרְרִי Garriuit. mussitauit. ganniuit. suggestit. Isaie. xxix. Et de humo eloquium tuū mussitabit. & Isaie x. Et non erat qui moueret penam et aperiret os et ganniret pro garriret

סַפֵּה Salicis species. trāslatio nostra uertit superficiē. Ezechiel xvij. In superficie posuit illud.

צַהַר Adhēsit. threnorum. iij. Adhēsit cutis eorum ossibus. aruit et facta est quasi lignum.

צַהַר Speculator. contemplator. Ezechielis. iij. Speculatorem dedite domui Israel. i. episcopum. Inde uerbū. ps. v. Mane astabo tibi et uidebo. pro quo rectius Hiero. de hebraica ueritate. Mane preparabor ad te et contēplabor. sic Nahū. ij. Contemplare uia. significat et locum unde alonge uidet quā nos dicimus speculā. ut est in libris Samuelis.

צַהַר Obduxit. Exodi. xxv. Et deaurabis eā auro mundissimo intus & foris. rectius sic. Et obduces eam auro puro. sic et eiusdem. xxxviij. Quas et ipsas uestiuit argento. id est obduxit.

צַהַר Cantharus. cymbium. scyphus. patera. uasculum. i. Regum xxvi. Tulit igitur Dauid hastam et scyphum aque.

צַהַר Saccharum. uel secundum alios conspersa farina. Exodi xvi. Gustusq; eius quasi simile cū melle. hebraice sic. Et sapor eius sicut saccharum in melle. alij sicut pasta melle condita. et ita uidetur rabi Salomon intelligere.

צַהַר Aquilo. Canticorum. iij. Surge aquilo et ueni aufer. gręce autem borras. quod nos dicimus boreas.

צַהַר Recondit. seruauit. Canticorum. vij. Noua et uetera dilecte mi seruauit tibi. & ps. xxxi. Quam abscondisti timentibus te. i. reseruasti. & Job. xiiij. Quis tribuat mihi ut in inferno ptegas me. i. reserues me. Inde absconditum et arcanum siue reconditum. Ezechielis septimo. Et uiolabunt arcanum meum.

debat Est enim uerbum singularis numeri. Et Habuc. iij. In fremitu cōculcabis terrā. Inde uenit incessus atq; gressus. ut. ps. xviij. dilatasti gressus meos subtus me. Inuenit autē cū aleph in principio et he in fine significatq; secundū nostrā trāslationē periscelidē. Numeri. xxxi. Periscelides et armillas ἀπὸ τοῦ περι idest circū et σκελός crus quasi circum crura tibiale ornamentū. Scribit Suidas esse sceminalia. Rabi dauid kimhi uocabulū hoc exponit de ornamento brachij quasi incedens super brachium. affirmat tamen quod idem sit cum eo quod de tibia uergit ad pedem, sed primū cum aleph. secundū uero sine aleph scriptum inueniri,

וַיִּשְׁרָץ Discurrit. Vagatus est de loco ad locum. Ieremie. ij. Sub omni ligno frōdoso tu prosternebaris meretrix. idest discurreisti. Cui alludit Virgilius. Et fugit ad salices et se cupit ante uideri. Et Ieremie. xlvij. Et mittam ei stratores et sternent eum.

וַיִּזְזֵהוּ Dimouit. transculit. Isaie. xxxij. Tabernaculum quod nequaquā transferri poterit.

וַיִּשְׁתַּח Vestis muliebris. peplum. Translatio nostra uertit theristrū Gen. xxxviij. Quę depositis uiduitatis uestibus assumpsit theristrū Est autē theristrū sicut scribit Suidas uestis ęstiuā. Et dicit etiā theristrion Rectius translatio dixisset Calyptram hoc est linteum quo mulieres caput uelant. Textus enim hebraice sic legitur de uerbo ad uerbū. Et remouit uestimenta uiduitatis et tecta est calyptra sindone siue peplo.

וַיִּשְׁאָל Clamauit. Threnorum. ij. Clamauit cor eorum ad dominum Et. ps. cvij. Et clamauerūt ad dominū cum tribularentur. Inde nomē clamor. Gen. xxvij. Et rugiuit clamore magno. Rectius sic. Et clamauit clamore magno. Idem significat quod per zain scriptum.

וַיִּזְכֹּר Paruifecit. Minorauit. Iob. xiiij. Siue nobiles fuerint filij eius siue ignobiles non intelligit. Quod hebraice sic legitur honorātur filij eius et nō cognoscit. Minorātur & nō prouidet eis. Inde Iunior. modicus. minor. paruus. Iob. viij. Vt si priora tua fuerūt parua. Rectius sic. Et erit principium tuū paruum seu modicum. Et sine mem. ut Micheg v. Et tu Bethlehem effratha. paruulus es in milibus Iuda. Et Iob. xxxij. Iunior sum tempore. Et deriuata similia.

rissimo. & Numeri. xxxiij. Et lanceę in lateribus. hebrei uertunt spinā seu spiculum. & Iosue. xxiij. Et sudes in oculis uestris.

פִּיָּא Phiala. gutturnum. vas testaceum seu terreū siue uitreū.

cui uenter latus et orificium strictum. quod Onkelus chaldaice nominat zeluhith. gutturnum. Exodi. xvi. Sume uas unū et mitte ibi man.

נִלַּךְ Descendit. dedinat. quasi cum aliquis ab equo uult descēdere.

Iudicum. iij. Percussumq; malleo defixit in cerebrum usq; ad terrā. uerius sic. Et fecit descendere in terram.

יִשָּׁב Humiliauit et in absconso sedit. Prouerbiorū undecimo. Vbi autem est humilitas ibi et sapientia.

צִדָּרִים Amiciuit. circumuoluit. induit. Leuitici. xvi. Cidarim lineam imponet capiti. ubi habes ab eo nomen cidarim quā nos tiaram. uittā. uel potius teniam seu fasciā capitalē nominamus. & Ezechiel. xxi. Aufer cidarim tolle coronā. sic haftenus per prepositionē memcōsonātis cū litera terminali thau. reperitur et in eodē significato absq; eisdem literis. ut Zacharie. iij. Ponite cidarim mundam super caput eius. & posuerunt cidarim super caput eius mundam.

פְּדִיָּה Compedes. pedicę. uinculum. ca rcer. Ieremie. xxix. Vt mittas eum in neruum et in carcerem.

פִּסְתָּלָה Fistula canalis per quam de tecto domorū deriuat aqua in ca stellum. quam alij cataractam alij impluuium uocant. psalmo. xliij. In uoce cataractarum tuarum.

מַעְבְּרַת Emunctoriū. canale nariū id qđ gręce secūdū Hieronymū *μυξωτης* dicit. scilicet uia per quā superfluitas capitis defluit. secundū Suidam gręcū. ut sunt nariū rostra. quare translatio nostra sic uertit Zacharie quarto. Quę sunt iuxta duo rostra aurea.

מַעֲשֵׂה מַטְאֵרִים Artifex metallarius. ductor gris. statuarius. ij. Paralippomenon. iij. Cherubin duos opere statuario pro statuariis.

פָּעָה Incessit et quasi passizauit. gressus est. Prouer. xxx. Tria sunt quę bene gradiunt. et Gen. xlix. Filie discurrerūt per murū. i. incedebant. & ut sit cōgrua locutio hebraice. intelligit sic. Filiarū quęq; ince-

סִיטִי Sitiuit. Isaie. xlvij. Non sitierunt in deserto cū educeret eos.
& Exodi. xvij. Sitiuit ergo ibi populus propter aque penuriam. Inde
sitis. ut ibidē. Vt occideres nos et liberos nostros ac iumenta nra siti.

אֲדָהֵסִית Adhesit. translatio nostra traduxit initiari. Numeri. xxv. Ini-
tiatusq; est Israel Beelpheor. & infra. Qui initiati sunt Beelpheor. &
Numeri. xix. Vas quod non habuerit operculum nec ligaturam desu-
per. Inde par uel bini. iij. Regū. xix. Tulit par boum et maclauit illud.
quod scribit sex punctis. Inde armille. Genesis. xxiiij. Cumq; uidisset
inaures et armillas.

פִּלְלָה Pullulauit. germinauit. Gen. ij. Omnemq; herbam regionis
priusq; germinaret. et eiusdem. xli. Alię quoq; spice totidem tenues
& percussę uredine oriebantur idest pullulabant. significat et crescere
& nasci etiam si de pilis coma crinibus barba ue dicatur. ij. Regum. x.
Manete in Iereho donec crescat barba uestra. Inde nomen germen.
Isaie. iij. In die illa erit germen dñi in magnificentia. Omnia talia signi-
ficabūt tibi crescētias sicut Gen. iij. Spinās et tribulos germinabit tibi.

וּבִצִּי Aruit. Oseę. ix. Vuluam sine liberis et ubera arētia. Inde vuę
sicę quas uocamus passas sic dicunt. i. Regum. xxv. Centum ligaturas
vuę passę.

לָנָה Lana. prouerbioꝝ. xxxi. Quęsiuit lanam et linū. & Ezechiel.
xxvij. In lanis coloris optimi. rectius sic. Et lanam candidam.

אֲדָהֵסִית Ad internationem perduxit. threnorū. iij. Lapsa est in lacū
uita mea. et eius passium legi Iob. vi. Tempore quo fuerint dissipati
peribūt. & ps. lxxxvij. Terrores tui cōturbauerūt me. p quo Hiero.
oppresserunt me. et. ij. Regum. xxij. Odientes me et disperdam eos.

לָנָה Frigus. prouer. xxv. Sicut frigus niuis in die messis. significat
tali uocabulo hasta. scutū. lancea. fudes. et eiusmodi defenacula. ut
est et lorica. iij. Regū. x. Fecit rex Salomon centum scuta de auro pu-

& ps. i. Et omnia quęcumq; faciet semper prosperabuntur. & i. Paralipomenon. xxij. Sit dominus tecū et prosperare. et ps. cxviij. O dñe bene prosperare. Inde aliud uerbum quod non longe distat ab isto in significatione. significat enim transire cum prosperitate. ut. ij. Regum xix. Et irrumpentes Iordanem ante regem transierunt uada.

פִּיָּאָלָה Phiala. uas aquarium. quod aliqui gutturnum uocant. quarto Regum secundo. Afferte mihi uas nouum.

אֶסְכְּלָה Caldare calidum. uel secundum translationem nostrā ascella. Prouerbiorum. xix. Abscondit piger manum suam sub ascella. quidam exponunt scutellam siue patellam. sed multi hebreorum docti transferunt sinum. quod astipulatur nostrę translationi.

דִּמְיוֹן Imago. Gen. i. Ad imaginem dei creauit illum. et scribitur sex punctis. & ps. xxxix. In imagine pertransit homo. & Gen. i. Ad imaginem et similitudinem nostram. de quo plene rabi Salomon egyptius in libri perplexorum uolumine primo et capite primo.

צִלְמוֹת Tenebrositas. obscuritas. translatio nr̄a quasi duo essent uocabula traduxit umbram mortis. Iob. xij. Qui producit in lucem umbram mortis.

צֵלָע Costa. latus. Gen. ij. Et edificauit dominus deus costam quam tulerat de Adam. et pluraliter ibidē. Tulit unam de costis eius. & quia costę animalis in utroq; latere sunt. ideo significat latus dexterum uel sinistrum. Exodi. xxvi. Et contra mensam candelabrum in latere tabernaculi meridano.

צִלְעָה Claudicauit. Gen. xxxij. Ipse uero claudicabat pede. Inde fractura utpote cum quis crus fregit. ps. xxxviij. Ego aut in flagella paratus sum. Hieronymus ad plagas. hebrei ad destructionē et fracturam.

חֲמִצָּה Fascia cui comam siue cincinnos innectimus. Canticorū. iij. Absq; eo quod intrinsecus latet. & Isaie. xlvij. Denuda turpitudinem tuam. pro quo rectius. Aperi ligaturam tuam.

SECUNDVS

צִי Frontale. lamina aurea. Exodi .xxviii. Facies et laminam de auro purissimo.

צִי Ala uestis seu fimbria. Numeri .xv. Vt faciāt sibi fimbrias per angulos quatuor palliorum.

צִי Legatus. orator. ābassator. ut ī Abdia. Et legatū ad gētes misit.

צִי Cardo in quo ianua uoluitur. Prouerbiorum .xxvi. Sicut ostium uertitur in cardine.

צִי Exussit. succendit. combussit. Isaie vicesimo septimo. Succendā eam pariter an potius tenebo fortitudinem meam.

צִי Tremuit. Habacuk. ii. A uoce tremuerunt labia mea. & .iii.

Regum .xxi. Vt quicumq; audierit tinniant ambę aures eius. idest tremant. sicut solet es pulsum tremere. Inde tintinnabula et nolę tremētes quę feruntur ornamenti loco. Zacharie .xiii. In die illa erit quod super frenum equi est sanctum domino. Inde dicuntur cymbala. ps. cl. Laudate eum in cymbalis bene sonantibus laudate eum in cymbalis iubilationis. per geminationem primę syllabę. & significat uitium frugum quod dicūt rubiginem. Deuteronomi .xxviii. Fruges terrę tuę rubigo consumet. aliqui putant esse fermis genus.

צִי Fiscella in qua capiuntur pisces. Iob .xl. Et gurgustium pisci um caput illius.

צִי Occidit. submersus est. Exodi .xxv. Submersi sunt quasi plumbum in aquis uehementibus.

צִי Umbra. ps. cxliii. Dies eius sicut umbra p̄tereūt. recte sic. Dies eius sicut umbra trāsiēs. et Iere. vi. q̄a lōgiores factę sūt umbrę uesperī

צִי Assauit. quod translatio nostra coxit interpretatur. Isaie .xliii. Coxit pulmentū et saturatus est. rectius sic. Assauit assaturam. & Exodi .xii. Edent carnes tantum assas igne.

צִי Prosperatus est. Ieremie .xii. Quare uia impiorū prosperatur.

נצ Canduit. nituit. threnorum. iij. Nitidiores lacte. et Canticorū quinto. Dilectus meus candidus et rubicundus. et in foeminino pluraliter significat uerba terſa polita et nitida.

נצ Putredo. Ioelis. ij. Et aſcendet putredo eius quia ſuperbe egit.

נצ Luſit. riſit. Gen. xviij. Quo audito Sara riſit. et infra. Quare riſit Sara. et infra. Negauit Sara dicens non riſi. et Exodi. xxxij. Et ſurrexerunt ludere.

נצ Nitidus. ſplēdens. Iudicū. v. Qui aſcēditis ſup nitētes aſinos.

נצ Nauis. Iſaie. xxxij. Non tranſibit ſuper eum nauis remigum.

& pluraliter Numeri. xxiij. Venient in trieribus de Italia. ſuperabunt aſſyrios uaſtabuntq; hebreos. et ad extremum etiam ipſi peribunt. ubi uelim acriter animaduertas chaldaicam tranſlationem. que uult quod Romanienſes cruciabunt hebreos. et tandē ipſi quoq; peribunt. & Iſaie. xxxij. Et occurrent onocentauris. neſcio quare ita tranſtulit noſtra interpretatio. ſed proprietas lingue ſic habet. Et apprehendent naues inſulas. ſignificat et ſolitudinem et ſiccitatem. ſecundum præceptorem meum Iehielem.

נצ Signum. titulus. monumētum. Ezechielis. xxxix. Statuent iuxta illud titulum donec ſepeliant polinctores. & ſignificat ſiccitatem prima per camez ſcripta. Iſaie. xxv. Sicut eſtus in ſiti ſiue etiā in uaſtitate.

נצ Floruit. Ezechielis ſeptimo. Floruit uirga germinabit ſuperbia. & pſalmo. lxxij. Et florebut de ciuitate ſicut ſcenum. et Numeri decimoſeptimo. Et turgentibus gemmis eruperant flores. quod rectius de uerbo ad uerbum ſic legitur. Et ecce germinauit uirga Aarō domus leui. & pductum erat folium et floruit flos. omnia autem illa ſecundum proprietatem lingue hebraicę ſignificant eminentiam & euidentiā turgelcentium nodorum in arboribus producentium primo flores deinde fructus. unde tranſumptiue euidere. proſpicere & eminere ſignificat. ut Canticorum. ij. Proſpiciens per cancellos. ſic pſ. xxxij. Super ipſum autem efflorebit ſanctificatio mea. id eſt apparebit uel eminebit corona ſua.

צ Includit. ligauit. innodauit. Deuteronomij. xiiij. Et in precium rediges portabisque manu tua et proficisceris ad locum. quod uerbum e uerbo rectius sic legitur. Et dabis in pecunia et ligabis seu includes argētum in manu tua. et proficisceris ad locum. sic quarto Regum. v. Ligauitque duō talenta argenti in duobus saccis.

צ Petra. silex. lapis. Exodi. xvij. En ego stabo ibi coram te supra petram horeb. percutiesque petram. & pluraliter in masculino Nahum primo. Et petre dissolutę sunt ab eo. & pluraliter in foeminino. Job vi. celsimooctauo. In petris riuus excidit. Inde denominatur fortis et fortitudo. Isaie. xxvi. Speraſti in domino in ſeculis æternis in domino deo forti in perpetuum. & i. Regum. ij. Et non est fortis sicut deus noster.

צ Luna transumptiue dicitur. Isaie quinto. Et ecce tenebrę tribulationis et lux obtenebrata est in caligine eius. quod hebrę sic legunt. & ecce tenebra lune et sol obtenebratus est in caligine eius.

צ Acies. acumen. psalmo. lxxxix. Auertisti adiutoriū gladij eius. quod rectius sic uertitur. Retorsisti seu retudisti aciem gladij eius.

צ Formauit. finxit. fecit. Exodi. xxxij. Formauitque opere fusorio. & Isaie. xliij. Creans te Iacob et formans te Israel. Inde philosophi hebręorum denominant formam. ut est apud Moysen egyptium libri perplexorum uolumine secundo capite primo.

צ Collum. Genesis. xli. Et collo torquem auream circūposuit: & eiusdem. xxxij. Stringēsque collum eius. quia uero collum mouetur hinc et inde a d partem dexteram et sinistram. ideo de uno homine sæpe loquimur hoc nomen pluraliter. ut Genesis. xlv. Cumque amplexatus recidisset in collum Benjamin. & infra. Illo quoque similiter flente super collum eius. ubi collum ponitur pluraliter. assumit quandoque nun literam et perdit aleph. ut Canticorū. iij. & in uno crine colli tui.

צ Siccitas seu ariditas. Ezechielis. xxiiij. Super limpidissimam petram effudit illum. & infra. Dedi sanguinem eius super petram limpidissimam ne operiretur. ubique ueritas habet. super siccam petram et in aquosam atque aridam. sic Isaie. v. Et multitudo eius siti exaruit.

te pro me et ego cum ancillis meis similiter ieiunabo.

וַי Grex quorumcumq; pecorum et ouis. Ieremię. l. Grex perditus factus est populus meus. vbi hoc uocabulum scribitur per aleph loco vau. quod et sonat uocaliter. sed alibi sine aleph et sine vau scribit per syncopen. ps. ix. Oues et boues uniuersas. fateor autē q; in fine adhe-
reat he aspiratio lenis κατὰ παραγωγήν sed raro.

וַי Alluit. inundauit. threnorum. iij. Inundauerunt aque super caput meum. et Ezechielis. xxxij. Et irrigabo terram foetore sanguinis tui. in super montes et ualles implebuntur ex te. recte de uerbo ad uerbum sic. & potare faciam terram inundationem tuam de sanguine tuo ad montes.

וַי Fauus. Prouerbiorum. xvi. Fauus mellis uerba composita. & psalmo. xix. Et dulciora super mel et fauum. ubi ponitur pluraliter.

וַי Coartauit. angustiauit. Iob. xxxij. Coartat me spiritus uteri mei. & Deuteronomij. xxviij. In angustia et uastitate qua opprimit te hostis tuus. haud multum ab simile est. Iob. xxviij. Et lapis solutus calore in es uertitur. quasi angustiat in fornace.

וַי Tyrus. Ieremię. xlvij. Et dissipabitur Tyrus et Sidon.

וַי Circumdedit. obsedit. oppugnauit. contramolitus est. inuasit. Deuteronomij uicesimo. Sin autem foedus inire noluerit et coeperit contra te bellum oppugnabis eam. & Canticorum octauo. Si ostium est compingamus illud tabulis cedrinis. quod translatio nostra fortasse ita uertit a forma. figura. atq; pictura. sed secundum proprietatē lingue. sicut solent in obsidione ciuitatis ostia et portę muniri et circūdari. ita hic interpretādum est. Si porta seu ianua est muniamus illam tabulis cedrinis. uel secundum Nicolaum de lyra fortificemus eam. sic ps. lx. Quis deducet me in ciuitatem munitam seu fortificatam. inde ab obsidione **וַי** idest tribulatio. Zacharię. x. Et transibunt in

maris freto. idest in tribulatione et moestitia. sic eiusdem. viij. Neque exeunti erat pax prę tribulatione. & psalmo. cxix. Tribulatio et angustia inuenerūt me. et i. Regum. xxviij. Coartor nimis. pro quo rectius sic. Angustia mihi ualde.

duo filij olei. idest oleificationis. intelligunt regalis unctionis.

צדק Sordidus. sordes. Isaie. xxviiij. Oēs enim mensē repletē sunt vomitu sordium ira ut non esset locus ultra. et Zacharie. iij. Iesus indutus erat uestibus sordidis.

צדק Venatus est. threnorum. iij. Venatione coeperunt me inimici mei. & Gen. xxvij. Cumq; uenatu aliquid apprehenderis. et infra. Et ille abiisset in agrum ut iussione patris impleret. quod rectius de uerbo ad uerbum sic legit. Et Rebecca audiente sermonem Ishac ad Esau filium suum, abiit Esau in campū ad uenandū uenationem ut afferret. & infra sequitur. Affer mihi de uenatione tua. & Gen. x. Et erat robustus uenator coram domino. Inde per prothesin mem instrumentum quo capiunt pisces siue sit hamus seu retiaculū aut fiscella. Ecclesiastis ix. Sed sicut pisces capiunt hamo. alio autē modo significat cibariū siue escam seu nutrimentum. ps. lxxviij. Cibaria misit eis in abundantia.

צדק Precepit. mandauit. iussit. imperauit. Deuterono. vi. Hęc sunt precepta et cerimonie atq; iudicia quę mādauit dominus deus uester ut docerem uos. et Deutero. xxxiiij. Legem precepit nobis Moyse. et Isaie. xxviiij. Manda remanda. manda remanda. Inde nomen Prouerbiorum. viij. Serua mandata mea et uiues.

צדק Clamauit. Isaie. xliij. De uertice montium clamabunt. uerius de capite montium. et eiusdem. xxiij. Clamor erit super uino in plateis. & Ieremie. xiiij. Clamor Ierusalem ascendit. hoc et omnia deriuata sua significant uociferationem doloris et luctus.

צדק Profundum. Isaie. xlv. Qui dico profundo desolare. et Ionæ ij. Et proiecisti me in profundū in corde maris. ibi enim cata prothesin recipit mem consonantem. & Exodi. xv. Descenderunt in profundum sicut lapis. et cetera.

צדק Ieiunauit. Isaie. lviij. Quare ieiunauimus et nō aspexisti. et infra. Ecce in die ieiunij uestri ecce ad lites et contentiones ieiunatis. nolite ieiunare sicut usq; ad hanc diem et cetera. et uide coniugationē uerbi Ester. iij. ubi nos habemus. Et orate pro me. ueritas sic legit. Et ieiuna

צַרְחַ Latus. Isaïe. lx. Et filij tui de latere surgent. & ps. xci. Cadent a latere tuo mille. & ponitur in eis dagges ad ostendendam abiectionē alterius literę daleth. & pluraliter Exodi. xxv. Sex calami egredient de lateribus eius. tres ex uno latere. et tres ex altero latere.

צַרְחַ Speculatus est. insidiatus est. Exodi. xxi. Qui autem non est insidiatus. & i. Regum. xxiiij. Tu autem insidiaris animę meę ut auferas eam. idest specularis ut auferas animam meam. Inde nomen Numeri xxxv. Vel iecerit quippiā in eū per insidias. ad illius formā est & aliud verbum passiuum quod significat desolatum et deuastatum esse. Sophonie. iij. Desolatę sunt ciuitates eorum. idest deuastatę sunt.

צַדִּיק Iustificauit. ps. li. Vt iustificeris in sermonibus tuis. i. propterea iustificabis in sermonibus tuis. et transitium in tertium Prouer. xvij. Et qui iustificat impium. et passiuum ps. cxliij. Quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Inde iustus. Gen. vi. Noe uir iustus. & pluraliter. iij. Regum. ij. Quia interfecit duos uiros iustos melioresq; se. Inde deriuatur et iusticia et iustificatio. et plura alia.

צַהָב Auricolorauit. Leuitici. xij. Et capillus flauus solitoq; subtilior. pro et capillus auricolor. quasi a **צַהָב** idest auro deductum sit.

צַחֵל Iubilauit. hinniuit. exultauit. tripudiauit. Isaïe. xij. Exulta et lauda habitatio sion. & Ester. viij. Om̄sq; ciuitas exultauit atq; letata est. hebraice sic. Et ciuitas Susān exultauit et letata est. & Isaïe. xxxiiij. Hinnient de mari idest de aquis.

צַחַל Fenestra quę accipit in domo lumen diei. Gen. vi. Fenestram in arca facies. Inde **צַחַל** merities cum sol in medio celi effundit lumen. Gen. xliij. Quoniā hodie mecū uiri comesturi sunt in merities.

צַחֵל Oleum. ij. Paralip. xxxij. Apothecas quoq; frumenti uini & olei. Inde uerbum quod significat oleum in trapetis exprimere. quasi liceret dicere oleificare. Iob. xxiiij. Inter acruos eorū meridiati sunt. vbi translator respexit ad superius uocabulū. & Zacharie. iij. Isti sunt

צב Hinnulus. capreolus seu caprea. Deuteronomij. xiiij. Ceruum et capreã. et Canticorũ. iij. Sicut duo hinnuli capreę gemelli. & eiusedẽ ij. Similis est dilectus meus capreę hinnuloq; ceruorũ. et recipit quandoq; aleph in medio loco iod. Canticorum. iij. Adiuro uos filie Ierusalem per capreas ceruosq; camporum.

צב Pręcipuum. iocundũ. beneplacens. decorũ et egregiũ. Ezechielis. xx. Quę est egregia inter om̃es terras. et iterę. Pręcipuã terrã om̃i. & Isaie. xxviiij. In die illa erit dñs exercituũ corona glorię. qđ Ionathas chaldaice ita uertit. In tẽpore illo erit messias dñi exercituũ in coronã leticię. Inde terra Israel eo nomine dicta est scilicet beneplacẽs decora & deo p̃cipua. quare pro eo qđ nos legimus Danielis. viij. Et factũ est grande cõtra meridiẽ et contra orientẽ et contra fortitudinẽ. magistri hebreorũ legunt contra meridiem et contra orientẽ et contra terram Israel. ad hoc allego rabi Leui ben gersom in cõmentariis super Danielelem qui sic scribit. Et factum est grande contra meridiem hoc est regem ægypti. et contra orientem hoc est terram persarum et contra terram **צב** hoc est terram Israel. hęc ille.

צבט Apprehendit. congeffit. Ruth. ij. Et congeffit polentam sibi. idest Boaz comprehendit in mensa ex manipulis frugum tostarũ siue igne torrefactarum quę postea lixiuio coquuntur. et apposuit ei scilicet Moabithidi Ruth partem suam.

צבע Discolorauit. Inde discolor. Ieremię. xij. Nunquid auis discolor hereditas mea mihi. dicũt aut qđ sit auis inuisa om̃ibus aliis auibus. quapropter semp sanguinolenta est et respersa notis uulnerum. Inde exponit illud quod legimus Iudicum. v. Vestes diuerforum colorum fissarę traduntur. idest exuuie sanguinolentis notis resperse. Inde.

אצבע Digitus. Exodi. viij. Digitus dei est hic. & Numeri. xix. Et tingens digitum in sanguine eius.

צבר Comportauit. coaceruauit. Iob. xxvij. Si comportauerit quasi terram argentum. sic Habacuk. i. Et comportabit aggerẽ et capiet eã. Inde aceruus dicitur. iij. Regũ. x. Ponite ea ad duos aceruos.

צבת Manipulus paruus. Ruth. ij. Et de ur̃is qđ manipulis p̃citate.

וְיָמֵי חַיָּוֶיךָ

a Rbustum seu cuiusdā uirgulti genus. nostra translatio uertit umbrā. Iob. xl. Sub umbra dormit in secreto calami et locis humentibus. id est sub uirgulto dormit. Inde sequitur ibi protegunt umbrę umbrā eius. i. protegunt uirgulta umbrā eius. et est anti frasis. quia nō est arbor tam alta quę possit umbram eius tegere.

צב Tegimen. opertorium. tectum. Numeri. vii. Sex plaustra tecta cū duodecim bobus. quasi diceret. Sex plaustra qđlibet cū tegumēto suo. et duodeci boues. et exponit Onkelus chaldaice. sex plaustra singulatī tecta. sed thargū Ierosolymitanū sic uertit. Sex plaustra biuiga. quasi dicat sex bigas iumentorum. Item est nomen cuiusdam animalis immūdi quod nos crocodilum uocamus. Leuitici. xi. Mustela et mus et crocodilus. alij nominant bufonem.

צבא Militauit in exercitu. exercitauit. belligeravit. pugnavit. ut Zacharię. xiiij. Omnes gentes quę pugnauerunt aduersus Ierusalem. Et Numeri tricesimoprimo. Cumq; pugnassent contra Madianitas. Inde pugna. exercitus. milicia. ut eodem quo supra loco. Armate inquit ex uobis uiros ad pugnam. et Numeri primo. Omnes qui poterant ad bella procedere. Inuenitur autem quandoq; aleph mutatum in he. ut Zacharię nono. Et circumdabo domum meam ex ijs qui militant mihi. Inde militia. Isaie vicesimoquarto. In die illa uisitabit dominus super militiam cęli in excelsis. & pluraliter declinatur in utroq; genere. In masculino psalmo centesimotertio. Benedicite domino omnes uirtutes eius. In foeminino genere psalmo vicesimoquarto. Dominus virtutum ipse est rex glorię.

צבא Tempus statutum. terminus destinatus. Iob. vii. Militia est vita hominis super terrā. qđ secūdū rabi Salomonē et ceteros Iudęos sic debet legi. nunquid tēpus determinatū est homini super terram.

צבא Tumuit. intumuit. inflatū est. tumescēdo crepuit. Numeri. v. Et tumens uterus tuus dirumpatur. et infra. Et utero tumescēte putrescat foetus. et item in eodem. Et inflato uētre cōputrescet foetus.

מַסָּח Limen. Ezechielis. xlv. Et adorabit super limen portæ.

פֶּתַע Fortuna. euentus. fatum. Numeri. vi. Sin autem mortuus fuerit subito quispiam coram eo. verbum euerbo sic. Et cum moreretur mortuus coram eo in euentu uel ex fato subito.

פֶּתַח Soluit enigmata et coniectauit somnia. exposuit arcana. Gen. xl. Et non est qui interpretetur nobis. Inde **פֶּתַח** coniectatio. interpretatio. eiusdem. xl. Iuxta interpretationem congruam sibi. & p̄r in masculino. Nunquid non dei est interpretatio. rectius sic. dei sunt interpretationes.

פְּתִיחָא Exemplar. copia scripturę. summarium. instructio. Ester
iij. Summa autem epistolarum hæc fuit.

פָּתַח Induxit. lactauit. affecit. Osee. ij. Propter hoc ecce lactabo eā.
& est simile unumq; et idem cum priore uerbo.

פָּתַח Dilatauit. Genesis nono. Dilatet deus Iapheth.

פָּתַח Aperuit. incepit. psalmo. lxxviij. Et ianuas celi aperuit. sic. iijj.

Regum nono. Aperiesq; ostium et fugies. & Iudicum tertio. Et uiden-
tes q; nullus aperiret. Inde denominatur clauis. ut in eodem loco. Tu
lerunt clauem et aperientes inuenerunt dominum suum. Inde clausu-
ra uel claustrum. Micheę septimo. Custodi claustra oris tui. significat
et soluere. Isaie. xx. Solue saccum de lumbis tuis. & significat ostēdere.
psalmo. xxxvij. Gladium euaginauerunt peccatores. idest ostenderūt.
sic Canticorum septimo. Si flores fructum parturiunt. idest si osten-
dant se uigadhuc immature. & ab aperiendo dicitur porta. ianua. ostiū.
Numeri decimo. Congregabitur ad te omnis turba ad ostium taber-
naculi foederis. et scribitur sic prima per segol.

פָּתַח Subuertit. et secundum quosdam addidit. adiunxit. affixit. Ge-
nesis. xxx. Comparauit me dominus cum sorore mea. sed Nicolaus de
lyra ordinarius commentator nostre biblię scripsit in hebreo sic habe-
ri. Additione dei addita sum cum sorore mea. alij uero sic. Subuersio-
ne dei subuersa sum cum sorore mea. nondum enim erat comparāda
cum sorore sua quę ex se peperit tres filios. et soror tantum duos non
ex se sed de serua. hoc certe uerbum quandam uersionem significat. ut
Prouerbiorum octauo. non est in eis prauum quid neq; peruersum.
sic psalmo. xviij. Cum peruerso peruerteris.

פָּתַח Filum duplicatum. Iudicum. xvi. Quomodo si rumpat quis
filum de stupa.

פָּתַח Serpens pessimus. aspis. Isaie. xi. Et delectabitur infans super
foramen aspidis. et psalmo. lviij. Sicut aspidis surdę. et pluraliter Iob
xx. Caput aspidum suget.

In plurali. sed uerbū e uerbo sic scribit̃. Et confuudentur operātes lina pexilia. vnde Amanuens̃ male scripsit pro pectentes plectētes. et est mēda. et singulari in foemīno. Isaię. xliij. Et linū fumigans nō extinguet.

פִּתְּתָהּ Fregit in frustra. diuisit minutatim. Leuitici. ij. Diuides eam minutatim. Inde **פֶּתַח** idest frustū siue minutum fragmentum, sicut nos de pane buccellam dicimus. Gen. xviij. Paruamq; buccellam panis. Iob. xxxi. Et comedi buccellam meam.

פִּתְּתָהּ Inflexit. paralogizauit. male suasit. decepit. Deutero. xi. Ne forte decipiatur cor uestrum. & Iob. xxxi. Et letatum est in abscondito cor meum. rectius. Et persuasum est in abscondito. & Prouerbiorum xx. Et dilatat labia sua ne commiscearis. pro quo rectius legitur. Et ad male suadentem labiis suis ne commiscearis. & Osee. vij. Et factus est Ephraim quasi columba seducta non habens cor. idest sicut columba illecta ad inescationem ignorat latentem pedicam ita Ephraim male suasus nescit periculum. Inde homo simplex et persuasibilis qui facile decipitur **פֶּתִי** ut Prouerbiorum. xiiij. Innocens credit omni uerbo. idest flexilis siue puerilis homo. unde dicitur transumptiue Prouerbiorum primo. Vsq; quo paruuli diligitis infantiam. et psalmo. cxvi. Custodiens paruulos dominus. sed ibi per aleph in medio scribitur. sicut in aliis multis locis.

פִּתְּתָהּ Mox. cōfestim. statim. Nūeri duodecimo. Statim locutus est dominus ad eum. & Malachię tertio. Et statim ueniet ad templum suum dominator.

פִּתְּתָהּ Fascia pectoralis. seu stola muliebris. Isaię tertio. Et pro fascia pectorali cilicium.

פִּתְּתָהּ Verbū. Ester. i. Et hoc in om̃e qđ latissimū est prouincię tuę diuulget̃ imperiū. qđ uerbū e uerbo sic uertit̃. Et audiet̃ uerbū regis qđ faciendū est in om̃i regno eius. magis aut̃ ego putarē syriacam linguam esse. crebro enim Onkelus pro **רַבֵּר** hebraico **פִּתְּתָהּ** syriacum traduxit. ut Deutero. i. Hęc sunt uerba. et sic de aliis.

mitas meas conuertit et cōfregit me. quod rectius sic fuisset translātū. Et concidit me. quia translatio chaldaica quę est maxime authoritatis vitur presente uerbo. quando Samuel cōcidit in frustra regem Agag. primo Regum. xv. Et in frustra concidit eum.

נִשְׁבַּח Nudauit. expoliauit. exuit. Canticorum. v. Expoliaui me tunica mea quomodo induar illa. & i. Regum. xxxi. Venerunt philistinim ut expoliarent interfectos.

נִשְׁבַּח Impetum fecit. grassatus est. excurrit ad prędā. i. Regū. xxx. Siquidem nos erupimus ad australē plagam. & paulo superius eodē. Amalechite impetum fecerunt ex parte australi.

נִשְׁבַּח Preuaricatus est. defecit. deliquit. nostra trāslatio habet spreuit. Isaie primo. Filios enutriui et exaltaui. ipsi autem spreuerunt me. et iij. Regum primo. Preuaricatus est autem Moab in Israel. Inde transgressio. preuaricatio. iniquitas. psalmo. xxxij. Beati quorum remissę sunt iniquitates. Hiero. recte. beatus cui dimissa est iniquitas. et Exodi xxxij. Ad perpetranda fraudē. uerbū e uerbo sic. Sup oī re iniqua.

נִשְׁבַּח Incessit. passizauit. Isaie. xxvij. Gradiar super eam. pro incedam pedetentim in ea.

נִשְׁבַּח Aperit lubrice et inconsiderate. Prouerbiorum. xij. Qui custodit os suum custodit animam suam. qui autem inconsideratus est sentiet mala. pro qui autem aperit inconsiderate labia sua &c.

נִשְׁבַּח Expositor. responfor. determinator. arbitrator. estimator. & putator. Ecclesiastis. vij. Et quis cognouit solutionem uerbi. dicit autē sic quasi commutatione thau raphati in sin dexterum. ita enim Onkelus chaldaice interpretatur interpretem somniorum mutans thau in sin. Genesis. xli. Nec erat qui interpretaretur.

נִשְׁבַּח Linū. Exodi. ix. Linū ergo et ordeū legsum est. et infra. Et linū iam folliculos germinaret. et quāuis sit generis foeminini, tamen pluralit̃ declinat in forma masculina. ut Isaie. xix. Confundant̃ qui operant̃ linū. nam sequit̃ dictio pexilis quę est foeminini generis. et tamē

verbum. Zacharię. xi. Et ungulas earū dissoluet. idest separabit. Inde dicitur biuium seu triuium. ut in Abdia. Necq̃ stabis in exitibus. idest in compitis seu triuiis. & per p̃thesin mem atq̃ paragogē he uel thau significat ossa ceruicis. i. Regum. iiij. Et fractis ceruicibus mortuus est.

פָּרַק Liberauit. redemit. saluauit seu seruauit. p̃s. cxxxvi. Redemit nos ab inimicis nostris. et threnorum. v. Non fuit qui redimeret de manu eorum. idest qui saluaret nos. nam ubi uerbum hebraicum ponitur quod significat saluauit, ibi thargum presente uerbo utitur.

פָּרַשׁ Extendit. exposuit. pandit. Numeri. xv. Nescientes quid sup eo facere deberent. rectius uerbum e uerbo sic. Et posuerunt eum in custodiā quia nō erat expositor quid fieret ei. inde nomē **מִפְּרָשׁ** expositum. mastigatum. Nehemię. viij. Et legerunt in libro legis dei. distincte et aperte. putarem ego in libro exposito. &. iiij. Regum. viij. Cherubim extendebant alas. significat etiam prope hoc significatum dispergere. Zacharię. ij. Et in quatuor uentos cęli dispersi uos. Item significat concidere. Micheę. iiij. Et conciderunt sicut in lebetes.

פֶּרֶשׁוֹת Secessus stercoreum alui. Iudicum. iiij. Statimq̃ persecuta naturę alui stercorea proruperunt.

פָּרַשׁוֹ Exposuit. pandit. Iob. xxvi. Et expandit sup illud nebulā suā. et aliquibus uideť q̃ cōpositū sit ex tribus uocablis **פֶּרֶשׁוֹת**

פֶּרַת Euphrates fluuius. Gen. ij. Fluuius autem quartus ipse est euphrates. vnde multi uolunt deriuare uocabulum quod sequitur.

פֶּרֶתָם Pręfectus. pręses prouincię. Ester. i. Et pręfectis puincię.

פָּשַׁח Creuit. dilatatus est. ampliatus est. Leuitici. xij. Et siquidem lepra ultra nō creuerit. et infra. et non creuerit in cute. et infra. Iterum lepra creuerit.

פָּשַׁח Diuisit. scidit in partes. concidit in frustra. threnorum. iiij. Se

vocabulum.& Numeri.v.Discooperiet caput eius.Inde dicit פָּרַח

Numeri sexto.Crescete cesarie capitis eius.idest crescat nudatio come capitis eius.sic uerbum e uerbo legi deberet.

פָּרַח Vindicta.Deuteronomij.xxxij. pro eo quod nos legimus.

Et de captiuitate nudati inimicorum capitis.hebraice sic legitur.Ab initio retributionum inimici siue uindictarum inimici.rabi Salomon intelligit de dispersione inimici.

פָּרַח Pulex.i.Regum.xxiiij.Canem mortuum persequeris & pulicem unum.

פָּרַח Fecit aperturam. diuisit.diruit.rupit.Micheę.ij.Diuident & transibunt.& Osee.iiiij.pro eo quod nos legimus.Inundauerunt et sanguis sanguinem tetigit.hebrei uertunt ruperunt.secundum rabi Dauid in commētariis super duodecim. qui pro se allegat uersiculū Isaie quinto.Diruam maceriā eius.& Exodi.xix. Ne percutiat eos. rectius sic.Ne diruat seu rumpat eos.& Iob.xxviij. Diuidit torrens a populo peregrinante.omnia eius deriuata significāt diruptionem. dissipationem.eruitionem et similia.nam quod nos legimus psalmo.xviij. Ego custodiui uias duras.exponendum esset rectius.vias dirutas.quare ne scio quam ob causam Hiero. uerterit uias latronis . nisi forte q̄ perfordit domos.vnde et corrupti prauis moribus hoc uocabulo denominantur. ut Danielis undecimo . Filij quoq̄ preuaricatorum populi tui.idest filij corruptorum.

פָּרַח Flagitauit. coegit. primo Regum.xxviij.Coegerunt autem eum serui sui.& ij.Regum.xiij.Cum autem cogeret eum et noluiſſet. et infra.Coegit itaq̄ Absalom eum. uidet aut per metathesin oriri a superiori uerbo פָּרַח quod idem significat.

פָּרַח Abrupit.excussit.exploſit.remouit.Gen.xxviij.Cum excutias & soluas iugum eius de ceruicibus tuis. & psalmo.vij. Dum non est qui redimat neq̄ qui saluum faciat.quod melius uertit Hieronymus. Laceret et non sit qui eripiat.

פָּרַח Separatio. dismembratio.laceratio.artus.articulus.membrum. Nahum tertio.Dilaceratione plena. et scribitur sic sex punctis.Inde

פָּרַחַת Velū. Exodi. xxvi. Facies et uelū de hiacyntho et purpura. et dicit rabi Dauid kimhi q̄ fuit cortina quę uelauit arcam pendens inter arcam et tabernaculum foederis.

פָּרַס Scidit. rupit. Leuitici. xxi. Vestimenta non scindet. & Leuitici decimo. Vestimenta uestra nolite scindere.

פָּרַס Fregit. dissuit. discerpsit. Isaie. lviij. Frange esurienti panem tuum. & Ieremie. xvi. Et non frangent inter eos lugenti panem. pro q̄ inuenitur talis adnotatio quę dicitur massara quod omnis expositio huius uocabuli scribitur per sin. pręter duos locos in quibus scribitur p̄ samech. Sunt aut̄ allegati duo loci Isaie et Ieremie. quanq̄ reperiam etiā eisdē in multis hebreorū bibliis p̄ sin notari. sicut et oīa alia eiisdē significati uocabula. ut threnorū. iij. Et non erat qui frangeret eis.

פָּרַס Fidit. diuisit. Leuitici. xi. Omne quod habet diuisam ungulā. et paulo inferius. Lepus quoq̄ nam et ipse ruminat sed ungulā nō diuidit. ubi mltas inuenies formas huius uerbi. quo et significat ungula. fissura. plantę diuisio. Salomō enim et plantā significari dicit. Micheę quarto. Et ungulas tuas greas.

פָּרַס Aquilę genus. aliȝ accipitrem dicunt a diuisis ungulis. Leuitici. xi. Aquilam et gryphum et halyaeton.

פָּרַס Perfa. Ezechielis. xxxviij. Perse. ethiopes. et libyci. & Ester. i. Fortissimis perfarum et medorum.

פָּרַע Vacuit. ociatus est. retrocessit. deseruit. posthabuit. Prouerbi. xij. Aegestas et ignominia ei qui deserit disciplinam. & Exodi quinto. Quare Moyse & Aron sollicitatis populum ab operibus suis. idest uacare facitis ab operibus suis.

פָּרַע Discooperuit. nudauit. uacuauit. Exodi. xxxij. Videns ergo Moyse populum q̄ esset nudatus. spoliauerat enim eum Aaron. hoc est nudauerat. et secundum thargum ociosum fecit. secundum prius

primo. Crescite et multiplicamini. sic ps. cxxvii. Vxor tua sicut vitis abundans. idest fructificans. sic Gen. i. Lignū pomiferum faciens fructum. idest lignum fructificans fructum. igitur ab eo fructum quoque significat. Amos. ix. Facient hortos et comedent fructus eorum. et ps. primo. Quod fructum suum dabit in tempore suo. Inuenit quandoque scriptum per aleph in medio catepenthelin.

פרו Vicus absque muro ac sine munitione. Zacharie. ij. Absque muro habitabitur Ierusalem. Inuenies autem in masculino et foeminino genere. Ester. ix. Hi uero iudei qui in oppidis non muratis ac uillis morabantur. qui enim morantur absque muro dicuntur **פרים** et uille non munitę neque muratę dicuntur **פרות**

פרח Floruit. germinauit. Numeri. xvij. Inuenit germinasse uirgā Aaron in domo leui. idest floruisse. et Canticorum. vi. Si floruisent vineę. & psalmo. xcij. Iustus ut palma florebit. et in eodem. In atriis domus dei nostri florebut. transumptiue autem dicitur Leuitici. xij. Sin autem effloruerit discurrens lepra in cute. Ezechielis septimo. Floruit uirga. germinauit superbia. Quia uero transumitur ad educationem pullorum et uolatum. ideo auolationē quoque significat. Ezechielis. xij. Ecce ego ad puluillos uestros quibus uos capitis animas uolantes. nam thargum exponit hoc uerbum pro uolare. inde pulli dicuntur **אפרחים** Deuteronomij. xxij. Et matrem pullis uel ouis desuper incubantem.

פרט Bacce seu grana vuarum. secundum rabi Salomonem. Leuitici. xix. Neque in uinea tua racemos et grana decidentia congregabis.

פרט Particularizauit. articulauit. sicut fit in musicis instrumentis vario tactu. Amos. vi. Qui canitis ad uocem psalterij. Inde in artibus dicuntur particularia.

פרך Sequitia et rigor. Exodi. i. Omnes famulatu qui in terrę operibus premebant. hebraice sic. et in omni ministerio in rure ac omni famulatu eorum qui seruibant eis in sequitia seu rigore. et paulo superius cum legitur. Et affligebant illudentes eis. hebraice sic legitur. Et fecerunt seruire ægyptij filios Israel in sequitia seu rigore atque immanitate.

de armēto. hebraice sic. Sume iuueniū unum filium uaccę. et pluralit̃
ps. xxiij. Circūdederūt me uituli multi. et assumit in fine he aspiratio-
nem foeminini generis notam. et significat uaccam. Numeri. xix. Ut
adducant ad te uaccam rufam. et pluraliter Amos. iij. Audite uerbum
hoc uaccę pingues.

פֶּרֶר Cacabus. olla. Numeri. xi. Coquens in olla. Ioelis. ij. Omnes
vultus redigentur in olla. ubi per epenthesein accipit aleph. Item. i. Re-
gum. ij. Aut in ollam siue in cacabum. et est quatuor literarum.

פֶּרַפַּר Confregit. contriuit. Iob. xvi. Repente contritus sum. pro
contriuit seu fregit me.

פֶּרָא Onager ferus syluestris. Gen. xvi. Hic erit ferus homo. et
Oseę. viij. Onager solitarius sibi efraim. et loco aleph in fine scribitur
quandoq; he aspiratio lenis. Ieremię. ij. Onager asuetus in solitudine.
& quamuis ibi in quibusdam tam impressis quam scriptis codicibus
videam aleph finale. tamen in regulato uolumine antiquissimo scribit̃
per he loco aleph. et ponitur in margine eiūdem loci adnotatio quę
dicitur massara. sic non scribitur per aleph.

פֶּרֶא Mulus. ij. Regū. xviij. Accidit autem ut occurreret Absalom
seruis David sedens mulo cumq; ingressus fuisset mulus. et ps. xxxij.
Nolite fieri sicut equus et mulus.

פֶּרַח Dispersit. diuisit. et reperitur magis passiue. Gen. xxv. Et duo
populi ex uentre tuo diuidentur. & Gen. x. Ab his diuisę sunt gentes
in terra post diluuium. Inde **פֶּרַחֲרִית** grana seminis sub terra iacē
tis dicta a dispersione atq; diuisione. quam presens uerbum significat.
ut Gen. xij. Recede a me obsecro. idest diuidere tu a me.

פֶּרֶס Hortus arboribus consitus fructuum uescorum. Cantico.
iij. Paradisus malorū punicoꝝ. Ecclesia. ij. Feci hortos et pomeria.

פֶּרַח Creuit. fructificauit. Gen. xxxv. Cresce et multiplicare. sic Gen.

vt. i. Regum. xij. Et recensuit Saul populū. pro numerauit. sic Numeri. i. Numerabitis eos p turmas suas. & Exodi. xxxviij. Hec sunt instrumēta tabernaculi testimoniū q̄ enumerata sunt inter pręceptū Moysi. significat etiam pręcipere. ut Ezrę. i. Et ipse pręcepit mihi ut edificarē ei domum. et ps. xix. Iusticie domini rectę letificantes corda. veritas hebraica habet. mandata siue pręcepta domini recta. significat item reponere. ut Ieremię. xxxvij. Vt traderetur Ieremias in uestibulū carceris. pro eo quod legi deberet. Et reposuit Ieremiam in uestibulū carceris. Inde nomen Leuitici. vi. Negauerit proximo suo depositum. idest repositum apud eum in manum fidelem. & significat pręficere. ut Gen. xl. Et custos carceris tradidit eos Ioseph. idest pręfecit Ioseph eis in custodia. similiter Numeri. xxvij. Prouideat dominus deus spirituū oīs carnis hominem qui sit super multitudinem hanc. idest pręficiat siue ordinet. Inde ps. cix. Episcopatum eius accipiat alter. i. pręfecturam.

אָפֶן Aperuit. uelamē remouit. Isaie. xlij. Vt aperires oculos cęcorum. & Gen. iij. Aperientur oculi uestri et aperti sunt oculi amborū. Inde nomen apertus. uidens. solers. Exodi. iij. Videntem et cęcum. & Iob. xij. Et dignū ducis super huiusmodi aperire oculos tuos. & iij. Regum. iij. Aperuitq; oculos suos.

אָפֶן Nodus oblongus in modum oui. iij. Regum. vij. Et sculptura subter labium circuibat illud. idest & tuberculi solidi atq; oblongi sic sculpti circuibant illud.

אָפֶן Colokynthis. sic enim nostra translatio habet. iij. Regū. iij. Et collegit ex ea colokynthidas. non quod decerpserit ex uite agrestī colokynthidas. non enim nascuntur in eis. sed quia circa eas agrestes vites sepe nascunt et plus augent tales fungi quos interpretes nominat kolokynthidas. & secundū Dioscoridem de sylua medicinali libro. iij. a romanis dicitur cucurbita syluatica. et ab aliis nominatur fungus caninus. & est acriter amara ut idem scribit. unde sequitur in loco citato iij. Regum. iij. Et non fuit amplius quicq; amaritudinis in olla. Est & alia species cibo apta quę dicit colokyntha. de q̄ Dioscorides in libro ij. Multi putāt a figura et oblōga rotūditate sic dici a superiore uocabulo.

בֶּן Bos iuuenis. iuuenus. vitulus. taurus. Exodi. xxix. Tolle uitulū

quinto. Et aperuit os suum absq̃ ullo termino. & Iob. xvi. Apetuerūt super me ora eorum.

פָּתַח Aperuit. Iudicum. xi. Aperui enim os meum ad dominum.

& Ezechielis. ij. Aperi os tuum et comede. ideo transumptiue solet aliquando liberationem significare, quasi claustrorum aperturam.

פָּתַח Plausit. iubilauit. cantauit. uociferauit. Isaig. lv. Montes et colles cantabunt coram uobis laudem. & ps. xcviij. Cantate et exultate & psallite.

פָּתַח Confregit. Micheę tertio. Et ossa eorum confregerunt.

פָּתַח Fidit. decorticauit. Gen. xxx. Ex parte decorticauit eas. et infra.

Quam decorticauit. & ibi inuenies nomen quod significat corticem. sic enim recte legi deberet. Et excorticauit in eis cortices albos siue periplemata alba. est autem corium ligni adhuc uirentis.

פָּתַח Fregit et fidit et dissecuit atq̃ rupit. ps. lx. Comouisti terram & conturbasti eam. rabi Salomon exponit destruxisti. dissipasti. fregisti. rabi Dauid kimhi fidisti. rupisti eam. cui astipulatur Hieronymus qui traduxit ex hebraico dirupisti eam.

פָּתַח Vulnerauit. Canticorum. v. Percusserunt me et uulnerauerunt me. &. iij. Regum. xx. Qui percussit eū et uulnerauit. Inde uulnus per segol scriptum. Isaig. i. Vulnus et liuor et plaga tumens.

פָּתַח Compulit. coegit. flagitauit. et p̃ uim traxit. Gen. xix. Cōpulit illos opido. Inde legitur illud. i. Regū. xij. Retulę itaq̃ erant acies uomerum. hoc est coacta et distracta erant ora eorum. i. instrumentis ferreis erat multa uis illata ne forent apta ad proscindendum.

פָּתַח Censuit. uisitauit. statuit. Gen. xxi. Visitauit aut̃ dñs Saram. et Exodi. iij. Visitans uisitauit uos. et eiusdē. xxxij. Ego aut̃ in die ultionis idest uisitationis meę uisitabo et hoc peccatū eorū. & eiusdem. xxxiiij. Qui reddis iniquitatem patrum filiis ac nepotibus. idest statuis peccatum patrū. multa habet deriuata, sed omnia huc tendunt ut habeant in memoria quę fuerint bene aut male facta. & Iob. xxxiiij. Quem constituit alium super terram. significat etiam deficere. deesse. i. Regum xxv. Nec aliquando defuit quicquā eis. et significat quoq̃ numerare.

tus est. Isaie. xliij. Sicut parturiens loquar. et preposito aleph est genus serpentis quod uiperam dicimus. ut uidisti supra in aleph.

פִּעַל Fecit. operatus est. Isaie. xli. Quis hæc operatus est et fecit. & Michee. ij. Et operamini malū in cubilibus uestris. Inde nomen opus. ps. ix. In opere manuum suarum comprehensus est peccator. & psalmo xli. Venite et uidete opera domini.

פָּעַל Vix uicis. una uice. semel. iam uel nunc. Prouerbior. viij. Nūc foris nunc in plateis. & Geñ. xviij. Obsecro domine ne irascaris si loquar adhuc semel. et Geñ. xxvij. Et supplātauit me en altera uice idest bis. nam in singulari significat semel uel una uice. in plurali significat bis uel duabus uicibus. et sic pluribus uicibus. ut Numeri. xiiij. Et temptauerunt me iam per decem uices.

פָּעַל Palpitauit. consternatus. contritus et pulsatus est. Geñ. xli. Et facto mane pauore perterritus. rectius sic. & palpitauit seu contritus est spiritus eius. sic Danielis. ij. Et cōterritus est spiritus eius. Inde malus quo aliquid conteritur. frangitur. aut percutitur.

פִּעֻל Tintinnabulum. quam uulgo nōlā dicimus. Exodi. xxviij. Mixtis in medio tintinnabulis ita ut tintinnabulum sit aureū et malū punicum rursumq; tintinnabulum aliud aureum et malum punicum. In quo uersu habes singularem et pluralē numerū et sic declinationē.

פָּעַל Vestigium. gressus. pes. psalmo. xvij. Vt non moueantur uestigia mea. & Prouerbiorum. xxix. Rete expandit gressibus eius. sic Iudicum quinto. Quare tardauerunt pedes quadrigarum illius. et Cantorum. vij. Quā pulchri sunt gressus tui in calceamentis. i. pedes tui.

פִּעֻל Vocabulum ægyptiacum. quod rabi Abraham teste rabi Moyse gerundenfi nesciuit interpretari nisi quod sit nomen aliquod honorabile p̄sidatus. p̄fecturę ac magistratus. et rabi Salomō scripsit q̄ in nullo loco biblię reperiatur nisi Genesis. xli. Et uocauit eum lingua ægyptiaca saluatorem mundi.

פָּעַל Rictum aperuit. hiauit. psalmo. cxix. Os meum aperui. et Isaie

לח interpretum. Illi enim ex hebraico tranſculerūt in gręcum **σκηνομαχία** quod recte poſtea Hierony. de gręco uertit in latinū firmamentum. ſed in ſuo de hebraica ueritate pſalterio tranſtulit memorabile triticū.

פס Finiuit. defecit. pſalmo. xij. Quoniam diminutę ſunt ueritates a filiis hominum. ideſt defecerunt. et ſecunda litera ſcilicet ſamech fortificat pūcto dagges. ut oſtēdat abiectō per apocopē alterius ſamech.

רם Excellum. altum. noſtra tranſlatio ceu ſit nomen proprium montis permiliſit hoc uocabulum intactum dicens Deuteronomij. iij. Ascende cacumen phaſge. quod etiam Nicolaus de Iyra ita expoſuit. ſed Onkelus chaldaice tranſtulit ascende ad caput ſeu uerticem ſiue cacumē excellum aut altum. Inde oritur uerbū tranſitiuū. pſalmo. xlvij. Diſtribuite domos eius. quod Hieronymus traduxit. ſeparate palatia eius. ſed rabi Salomō exponit. exaltate palatia eius. et rabi David kim hi. fortificate et munite regias ſeu palatia eius.

לם Claudus. Iſaie. xxxv. Tunc ſaliet ſicut certius claudus. & Leuitici. xxi. Si cęcus fuerit. ſi claudus.

פס Tranſiuit. tranſiliuit. tranſcēdit. Exodi. xij. Tranſcendet oſtiū domus. et iterū. Et uidebo ſanguinē et tranſibo uos ideſt tranſiliam & non tangam uos. inde nomē **פס** ſcilicet paſha. i. tranſitus. ut eodem in loco. eſt enim phaſa ideſt tranſitus dñi. quod nos non recte dicimus paſcha. quali eſſet paſſio a gręco **παſχειν** deriuatum. non enim ſic a paſſione ſed a tranſitu nominat. ut ſcribit Hieronymus in cōmentariis ſuper Mattheum capitulo. xxvi. et ſic pe principale ſcribitur per ſegol quando ſacrificiū illud paſhe ſignificat ad differentiam aliorum ſignificatorū. ut cum ſubſilire uel tranſilire denotat. ut. iij. Regū. xviij. Viſcꝑquo claudicatis in duas partes. hoc eſt ſubſilitis.

לם Dolauit. ſculpiſit. incidit marmor. Deutero. x. Dola tibi duas tabulas lapideas. et Exodi. xxxiij. Pręcide tibi duas tabulas lapideas. Inde nomen ſculpturarum. Leuitici. xxvi. Non facietis uobis idolum et ſculptile. et pſ. xcviij. Confundantur omnes qui adorant ſculptile. et pluraliter. pſ. lxxviij. Et in ſculptilibus ſuis ad emulationem eum prouocauerunt. ſic Iſaie. xlij. Et laudem meam ſculptilibus.

לם Clamauit. vociferauit. quod tranſlatio noſtra traduxit locu

a facie dei iacob. & ps. xvij. De uultu tuo iudiciū meum prodeat. Inde ad faciem. in facie. in conspectu. ante faciem. quę omnia exponimus coram. ut Gen. xxv. Coram cunctis fratribus suis obiit. et talis locutio intelligitur uiuentibus omnibus fratribus. aliquando recipit in principio lamed solū absq; mem. et significat ante. ps. lxxij. Ante solem permanet nomē eius. Inde nomē interior et interius quasi antierius. & dicitur de tēplo interiore quod erat ante oraculū. iij. Regū. vi. Posuitq; cherubim in medio templi interioris. Illud autē qd scribit psalmo. xlv. Omnis gloria eius filię regis abintus. intelligit sic qd constet in uultu. et sic he finalis est paragoge. quia uero ira hominis cernit in facie eius, iccirco iram quoq; significat. ut ps. xxxiiij. Vultus dñi super facientes mala. idest ira domini.

פ Expurgauit. euacuauit. et scribitur per dagges. Gen. xxiij. Preparaui domū et locū camelis tuis. rectius sic. Euacuauī domum. & Sophonię. iij. Auertit inimicos tuos. i. secundū rabi David kimhi super duodecim. Euacuauit inimicū tuum. est enim numeri singularis. et ita euacuauit ut non sit ipse ultra in terra tua. pro quo allegat uersiculum supra citatum.

פ Deliciauit. si latine dicere liceret. delicate pauit. in deliciis nutrit. Prouerbiorū. xxix. Qui delicate nutrit a puericia seruum suum.

פ Filum seu liciū diuersi coloris. Gen. xxxvij. Fecitq; ei tunicam polymitam. idest plurium filorum diuersorum colorum. componitur autē polymita a poly idest multū et mitos filum seu liciū. nō sicut Lyra noster deriuauit a pluralitate guttarū. fuerit autem ea tunica serica an non serica nemini constare potest ex textu. rabi David kimhi in libro de radicibus dicit quod pānus eius tunicę fuit contextus ex multicoloribus filis quorum quodlibet propriam speciem habuit. ergo ueritas scripturę sic habet. Et fecit ei tunicam liciū multicolorum.

פ Placenta seu placentula. ps. lxxij. pro eo qd nos legimus. Erit firmamentum in terra in summis montiū. hebraica ueritas sic habet. Erit placētula frumenti. rabi David kimhi exponit idest particula frumenti. vbi Nicolaus de lyra putauit uitū esse scriptoris. qui exscripsit firmamentū pro frumentum. ego autem opinor quod contigit uitio

Nemoreret propter eam.

פֶּנֶה Angulus. Prouerbior. vii. Transiit. per plateã iuxta angulũ.

et paulo infra. Iuxta omnem angulum insidians. et pluraliter in genere fœminino Iob. i. Et concussit quatuor angulos domus. sed in genere masculino Zacharię. xiiij. Et usq; ad portam angulorum. et ps. cxviij. Factus est in caput anguli. Quia uero angulares domus sunt fortes. ideo fortalitium et turris robusta hoc uocablo appellat. Sophonię. i. ubi nos legimus, super ciuitates munitas et super angulos excelsos. hebrei intelligunt super ciuitates munitas et super turre altissimas. et sic rabi Dauid kimhi exponit in commentariis super duodecim.

פִּינִים Margaritę. gemmę. preciosi lapilli. nostra trãslatio (nescio quare) uertit ebur antiquum. threnorum. iij. Rubicundiores ebore antiquo. pro rutilant specie plus quam gemmę. intelligunt aliqui sic. plus quam coralij.

פֶּנֶג Nomen proprium loci in terra Israel. ubi frumentum nascitur optimũ. scilicet adminith. cuius meminit liber Iudicũ capite. xi. per gentibus a panag. Ezechielis. xxvij. Iuda et terra Israel ipsi institores tui in frumẽto primo balsamũ et mel et oleum et resinam proposuerunt in nundinis tuis. rabi Ioseph filius Gorionis exposuit ungentum balsami qđ in Iereho inuenit optimũ. unde etiã ei ciuitati nomẽ cõtiguit ab odore suauissimo. Hiero. in uersu allegato scribit qđ hoc uocabulũ Agla Symmachus et Theodotion ita ut apud hebreos positum est transtulerunt. pro quo. lxx. vngenta, et ipse balsamum uerterit.

פָּנָה Vertit. aduertit. respexit. animaduertit. Deutero. xxxi. Quia secutus est deos alienos. pro quo ueritas hebraica sic habet. Quia aduertit ad deos alienos. & Ieremię. ij. verterũt ad me tergũ et nō faciẽ. Ezechiel. xxxvi. Quia ecce ego ad uos et cõuertar ad uos. et eiusdem xliij. Gradus autem eius uersi ad orientem. & aliud nomen eiusdem xliij. Quę respiciebat ad orientem. et eiusdem. xi. Quę respicit ad solis ortum. et eiusdem. ix. Quę respicit ad aquilonẽ. i. quę facit respicere.

פָּנֵי Vultus seu facies. eoq; respiciat huc et illuc. Gen. decimosexto. A facie Sarai domine meę ego fugio. Recipit autem mem et simul lammed in principio. Iong. i. Vt fugeret in tharsis a facie dñi. et ps. cxiiij.

euaserat. & in Abdia propheta legitur. neq; stabis in exitibus ut interficias eos qui fugerit. Inde uerbū transitiuū. ij. Regū. xxij. Saluabis me a cōtradictionibus ppli mei. pro eo qd dicere debuit. Facies me euadere. alia significatio huius uerbi proxima isti est. eiicere. p̄icere uel dimittere. Abdię. vi. Apprehēdes et nō saluabis. rectius sic. Apphēdes et nō eiicies. et sequit̄. et q̄s saluaueris in gladiū dabo. i. et si q̄s eieceris.

פ Fusum mulieris significat. ij. Regū. iij. Et tenēs fusum et cadēs gladio. et Prouer. xxxi. Et digiti eius apprehēderunt fusum. Significat etiā comitatū seu prefecturā collegij alicuius comunitatis seu pagi. sic legitur Nehemię. iij. Princeps uici Ierusalē. et infra. Princeps medie partis uici Ierusalem. et infra. princeps pagi maspha. i. prefectus comitatus huius uel huius loci.

פ Regula pōderis. hoc est ferrū indicans equilibrā. quę lingula siue amussis dicit̄. Isaie. xl. Et librauit in pondere mōtes. i. in regula. & sic capit̄ in artibus p̄ regula. similiter Prouer. xvi. Pondus et stathera iudicia domini sunt. Inde uerbū qd significat equilibrare. pōderare. regulare. iustificare. rectificare. dirigere. Prouer. iij. dirige semitas pedibus tuis. et eiusdē libri. v. Per semitā uite nō ambulāt. hebrei sic. Semitā uiuentiū ne libraueris. nā sequitur uagi sunt gressus eius et inuestigabiles. sic Isaie. xxvi. Rectus callis iusti ad ambulandum. hebrei sic. rectum incessum iusti ponderabis seu librabis

פ Quassum est. horruit. tremuit. concussum est. Iob. ix. Et collū nē eius concutiuntur. idest tremunt. Inde nomē tremor. Isaie. xxi. pro eo quod nos legimus. Tenebrę stupefecerunt me. veritas hebraica legit sic. tremor terruit me. ubi interpres iterum sicut alias sepe omnia ad placitum suum inculcat etiam per totum ferme contextum orationis. aliter et rectius Ezechielis. vii. Et operiet eos formido.

פ Inuoluit. obuoluit. Micheę. i. Puluere uos conspergite. ueritas habet. Puluere inuoluaris seu inuoluere. In īperatiuo generis fœminini singularis numeri. similiter Ieremię. vi. Filia ppli mei accingere cilicio et cōspergere cinere. rectius sic itelligē. tu filia uoluere ī cinere.

פ Neforte. Gen. xxvi. Neforte interficerent eum. et paulo infra.

פִּלַּג Diuisit. partitus est. Gen. x. Eo qđ in diebus eius diuisa sit terra.

Inde riuus partiti et diuisiones aquarū, quas nra trāslatio flumē appellat. ps. lxxv. Flumē dei repletū est aquis. sed Hiero. magis pprie. Riuus dei plenus aqua. et scribit sex pūctis. et p̄r ps. i. et erit tanq̄ lignū plantatū secus decursus aquarū. Hiero. sic. iuxta riuulos aquarū. et in alia forma Iob. xx. Non uideat riuulos fluminis torrentis mellis et butyri.

פִּלְשָׁתִי Cōcubina. uxor. Gen. xxxv. Et dormiuit cū Bala cōcubina p̄ris sui. et p̄r in forma foeminina. ij. Re. xx. Decē mulieres cōcubinas.

פִּלְרָא Teda. qđ nostra trāslatio habenā traduxit. Nahū. ij. Igneq̄ habengē currus. sed doctores per metathesin putāt oriri a **פִּלְרָא** .i. fax. quę figura in usu frequens est iudeis. ut in arte grammatica.

פִּלְרָא Separauit. segregauit. discriminauit. Exodi. viij. p̄ eo qđ nos legimus. Faciāq̄ mirabile in die illa terrā gessen. hebraica ueritas sic habet uerbū e uerbo. Et separabo in die illa ipsam terrā gosen q̄ est populi mei stantis sup eā ut nō sit illic animal nociuū. uidistū enī supra qđ cū significat mirabile tūc terminat in aleph. sic ps. iij. p̄ eo qđ nos legimus nō cōsiderata orthographia. quoniā mirificauit dñs sanctū suū. uel secundū Hiero. mirabilē reddidit. ibi hebraica ueritas habet. quoniā segregauit dñs sc̄tm̄ sibi ipsi. significat autē secūdū qđdā māifestare.

פִּלְרָא Dissecuit. fidit. diuisit. bipertitus est. dimidiauit. Prouer. vij. Donectrāssigat sagitta iecur eius. idest diuidat. findat. et Iob. xvi. conuulnerauit lumbos meos. hebraica ueritas sic. dimidiauit renes meos. Inde nomen **פִּלְרָא** fragmen. seu alicuius rei dimidium. Iudicum. ix.

Et ecce una mulier fragmen molę desuper deiiciens. et Canticorū. iij. Sicut fragmen mali punici. idest sicut dimidium pomi. cuius trāslationis paulo post oblitus est interpres eiusdem libri capite sexto cum ait. Sicut cortex mali punici.

פִּלְרָא Euasit. saluatus est. Ezechielis. vij. Et saluabūtur qui fugerint ex eis. idest euadent. Inde nomen euasor. Gen. xiiij. Et ecce unus qui

tionem chaldaicam melius sic habent. Cum occultabitur seu operta a te fuerit res aliqua. & sic rabi Salomon exponit uersiculum illū Deuteronomij. xxx. Mandatū hoc quod ego precipio tibi hodie nō supra te est. magis proprie ita uerbum e uerbo. quoniam preceptum illud qd ego p̄cipio tibi hodie non occultatū neq; apertū est a te. ubi ponit p̄sens uerbū. Inde dictus est is cuius nomen nōn profertur פִּינִי

idest ille talis uel illa talis. uel aliquis nobis notus. uel quidā. Ruth. iij. Sede hic uocans eum nomine suo. quod corrupte legit. sicut ueritas habet. Sede hic aliquis uiduus. quasi diceret. sede huc homo uiduate. & retinet hoc uocabulum eandem significationē quam apud grecos habet ὁτις idest quidam. scilicet cuius nomen proferre nolo. quam dictionem quāuis alij putant declinabilē dicentes in nominatiuo ὁτις ego tamē apud Philostratū de uita Apollonij libro. iij. inuenio ὁτις & in euāgelio Matthēi capite. xxvi. Ite in ciuitatē ad quendā τοῦ θεῖου ab arcano etiam et ignoto deriuatur id uocabulum quod sequitur.

פִּינִי Miraculosum. mirabile. miraculum. mirificum. Exodi. xv. Faciens mirabilia. idest faciens miraculum. & pluraliter threnorum primo. Deposita est uehementer. Rectius sic. Et paruifecit miracula. & in foeminino. ut psalmo. cxix. Mirabilia testimonia tua. & Isaie. ix. Et uocabitur nomen eius admirabilis. pro miraculosus seu mirificus. ut hēc clarius in capnione nostro scripsimus. Inde uerbum transitium. psalmo. xviij. Mirifica misericordias tuas. ubi in quibusdā libris hebraicis mutatur aleph in he potissimum in nuper impressis. & quamuis in ueteribus quibusdam membranis habeam per aleph scriptum, tamen possideo alterum etiam antiquissimum uolumen pergamenum in quo per he aspirationē finalem loco aleph inuenitur. & psalmo. xxxi. Quoniam mirificauit misericordiam suam mihi. huic etiam nomini preponitur nun. psalmo. cv. Mementote mirabilium eius. preponitur ei etiam quandoq; mem. ut Iob. xxxvij. Magnas et perfectas scientias. & a superiore uocabulo dicitur illud quod legitur Numeri sexto. Cū fecerint uotum ut sanctificentur et se uoluerint domino consecrare. quod uerbum e uerbo sic transfertur. Vir siue mulier cum se occulta uerit. segregauerit. seu absconderit ad uouendum uotum nazargi siue monachi. et sic more superioris uocabuli significat segregationem.

וְהָיָה Fecit debitum. egit quod iustum est. ius dixit. executus est iusticiam. iudicauit. i. Regum. ij. pro eo quod nos legimus. Si peccauerit vir in uirum placari ei potest deus. si autē in deum peccauerit uir quis orabit pro eo. ibi hebraici sermonis docti sic interpretantur. Si peccauerit uir erga uirum iudicabit eum iudex. si autem erga dominū peccauerit uir quis constituet iudex ei. et hic memento quod te supra docui elohim significare etiam iudicem. sed tetragrāmaton solum deum. ut hęc latius determinat rabi Moyses egyptius libri primi perplexorum capite secundo. quę faciunt ad intelligentiam supra citati prophetę eli versus. prima enim idest nostra translatio non concordat cum sancto Iacobo qui ait. Infirmať quis in uobis inducat p̄sbyteros ecclesię & orent super eum, et oratio fidei saluabit infirmū. et si in peccatis sit remittentur ei. ergo qui peccauerit contra deū is aliquos habere potest qui orent pro eo, et ex ea oratione remittētur ei peccata. Item legitur p̄s. cvi. secundum nostrā trāslationē. Stetit phinees et placauit et cessauit quassatio. ubi certum est quod Phinees nulla oratiōe ad deū usus est, sed sola iusticię executione. sicut scribitur Numeri. xxv. quare nō potest hoc uerbum ad orationē et supplicationis placationē trālferri. sed ad iudicij rigorem et executionē iusticię. sicut etiam Ionathas chaldeus in supra memorato uersu qui ponitur. i. Regū. ij. expresse approbat. Inde nomen Iob. xxxi. hoc enim nephas est et iniquitas maxima. rectius sic. hęc est iniquitas rigorose iudicāda. accipitq; iob cata epenthe sin. significat autē huiusmodi uerbū in forma cōiugationis hithpael etiam orare et rogare. Genesis. xx. Et orabit pro te quia propheta est. & infra. Orante autem Abraham sanauit deus Abimelech. Inde nomen oratio. ut in titulo psalmi nonagesimi. Oratio Moyfi hominis dei. & quarto Regum uicesimo. Audiui orationem tuam. & a superiore significato deducitur. qui enim deum orat is petit ut eum iudicet secundum misericordiam suam, et non respiciat ad multitudinem malorum quę fecit.

וְהָיָה Ignotum. occultum. absconditum. arcanum fuit. Deute. xvij. Si difficile et ambiguum apud te iudicium esse prospexeris. quod Onkelus secundum aliquos libros sic transtulit chaldaice. Cum liquidanda siue exponenda fuerit abs te res aliqua. sed alij hebreorū libri trālla

ficat lapidem uiridem, ideo uariant interpretes et expōitores scripturarum. alij enim passiuum uolunt esse a colore uiridi nominatum. & fortasse non absurde, eo quod quoddam genus topazij prassoidē dicūt. alij smaragdum quę et ipsa uiridis est. et authore Iuba smaragdus illa est acriter uiridis quę apud gthiopas nascit̃, & a Plinio laudata scribitur. vnde illud Iob. xxviij. Nō adequabitur ei topazius de gthiopia. ego putarem rectius exponi de smaragdo quam topazio. scripsit enī rabi Ionas qui linguam quoq; arabicam calluit, quod lapis iste quem pręfens uocabulum significat arabice nominetur smerad.

פָּטַח Dimisit. emisit. declinauit. secessit. i. Regum. xix. Et declinauit Dauid a facie Saul. ubi legitur neutraliter. sed actiue ponitur. ij. Paralippomenon. xxiij. Siquidem Ioiada pontifex non dimiserat abire turmas. significat etiam aperire. ut Prouerbiorū. xviij. Qui dimittit aquā caput est iurgiorum. id est qui aperit aquam scilicet retentam. & manifestius legitur Exodi. xxxiiij. Om̃e quod aperit uuluam meum erit. & ibi scribitur sex punctis. & in genere foeminino Numeri. viij. Pro primogenitis quę aperiunt omnem uuluam. et deriuatur a superiore significato, eo quod primogenitum om̃e primum emittitur et erumpit ex matrice. Inde dicuntur prominentes sculpturę quod uel emittātur uel aperiant se. ut legitur tertio Regum sexto. Et cęlaturas ualde eminentes. quod paulo superius traducitur. & picturas uarias quasi prominentes de pariete et egrediētes. Ecce ab utroq; significato est interpretatus author quisquis fuerit.

מַטְּאֵה Malleus grandis et ponderosus. Ieremię. xxiij. Et quasi malleus conterens petram. & Isaie. xli. Faber grarius percutiens malleo.

פָּדָה Destructio seu ruina. Prouerbiorū. xxiij. Et ruinam utriusq; quis nouit. & Iob. xxxi. Si gauisus sum ad ruinam eius qui me oderat.

פִּיטָה Pinguedo aruina. Iob. xv. Et de lateribus eius aruina depēdet.

פָּרַח Eliquit. egressum. elapsum. eluctatum est. redūdauit. exiuit. Ezechielis. xlvij. Et ecce aquę redūdantes a latere dextero. Inde **פָּרָה** lēticula. i. Regū. x. Tulit aut̃ Samuel lenticulā olei. q̃a ex ea liquit̃ oleū.

terror. Gen. xxi. Et timor Ishac fuisset mihi. & Job. xv. Sonitus terro-
ris semp in auribus illius. ubi numeri pluralis est nominis immediate
precedentis. Item nomen aliud in alia forma precedente mem litera.
Prouerbiorū. xxviij. Beatus homo qui semper est pavidus.

פְּתִיל Testiculus. Job. xl. Nerui testiculorum eius perplexi sunt.

פָּרָח Princeps. dux. Nehemie. v. Annonas quę ducibus debebant
non comedimus. pro eo quod rectius hebrei legunt. panem principis
nō comedi. et quamuis hoc uocabulum sit masculinū et he finalis aspi-
ratio non significet terminationem sceminini generis. tamen declinat
secundum formam scemininorū. ut in eodem loco. duces autē primi.
vbi adiectiuum terminatur in masculino genere. scribitur autē prima
syllaba per segol. sed cum in continuitate constructionis regit post se
genitiuū. tunc scribit per patha. Haggei. i. Filium Saalthiel ducē Iuda.
& qñq finalis aspiratio auferit sequente pnomine subiunctiuo affixo.

פָּחַח Festinauit. uagatus est celeriter. cito succensuit. animosus fuit.
Sophonie. iij. ubi nos legimus. Prophetę eius uesani. hebrei habent.
profetę eius festinant. lxx. ab animositate et iracundo spiritu transtule-
runt gręce *ωνευμα τοφοροι* idest sunt ferentes spiritū. sed aliter atq pro-
pius accedit nostra translatio Iudicum. ix. Qui conduxit sibi inter eos
viros inopes idest uacuos et uagos idest leues qui possunt festinare. et
Genesis. xlix. Effusus es sicut aqua. pro festinanter eluctatus sicut aqua
non augeberis.

פְּחַם Carbo. pruna. Prouerbiorū. xxvi. Sicut carbones ad prunas
& ligna ad ignem. et Isaie. xliij. In prunis et in malleis formauit illud.

פְּחַת Fouea. ij. Regum. xviij. Et proiecerunt eum in saltu in foueā
grandem. declinat in masculino et pluraliter sic. ij. Regū. xvij. Forsitan
nunc latitat in foueis aut in uno quo uoluerit loco. et Leuitici. xij. Eo
q in fossa sit in superficie uel per totum lepra. rectius. humiliata et di-
minuta sit. unde eo uocabulo utuntur magistri hebreorum cum per
modum adagij dicere uolunt. ne quid minus ne quid nimis.

פְּטָרָה Lapis preciosus quę nostra translatio topazion nominat.
Exo. xxviij. In primo uersu erit lapis sardius et topazius, & quia signi-

vt Lucanus in libro.x. Arcanum natura caput non prodidit ulli. Nec
licuit populis paruum te Nile uidere.

פ Cardo ostij. iij. Reg. vij. Et cardines ostiorū domus interioris.

פ Conualuit. fortificatus est et roboratus. Gen. xlix. Et dissoluta
sunt uincula brachiorum et manū eius. rabi Salomon uidetur hanc
sententiam exponere uelle ex sequēti uocabulo quod aurū significat.
vt sic intelligatur. Et deaurabunt brachia manū tuarum de manibus
fortis Iacob. idest a domino qui est fortis hoc est deus Iacob. alij autē
ut rabi Dauid kimhi legunt sic. Et fortificabunt brachia manū tuarū.
sic. ij. Regum. vi. Subsiliētem atq; cantantem coram domino. rectius
viriliter ac fortiter agentem et salientem coram domino.

פ Aurum obrizum optime purgatū. ps. xxi. Posuisti in capite eius
coronam de lapide precioso. quod rectius multo Hiero. sic. Pones in
capite eius coronam de obrizo. & iij. Regum. x. Et uestiuit eum auro
fuluo nimis. idest auro aureo, hoc est purgatissimo. scilicet maximi ua-
loris. ut alludat superiori uocabulo. et hic preponit mem litera appen-
dilis. sed eius loco qñq; preponit aleph in eodē significato. ut Danielis
x. Et renes eius accincti auro obrizo.

פ Dispersit. dissipauit. prodegit. ps. liij. Quoniā deus dissipauit
ossa eorum. et Ieremie. i. Grex dispersus Israel. & ps. cxli. dissipata sunt
ossa nostra secus infernum.

פ Timuit. formidauit. pauit. territus est. Isaie. xxxij. Conterriti
sunt in sion peccatores. et ps. xiiij. Illic trepidauerunt timore. sequens
dimidiū uersiculus secundum prisca uolumina obelisco confodiēdus
est. sic etiam superiores in eodem ps. uersus tres ab eo qui incipit. Se-
pulchrum patens. usq; ad eum qui desinit ante oculos eorum. nō inue-
niuntur illic in hebraico. nec etiam in græco apud idoneos. quare miror
Nicolaum de lyra eum locum esse cōmentatum. laudoq; magis Bur-
gensem qui nō ita perfunctorie transiit. sed eius notę meminit in addi-
tionibus suis aureis atq; preciosis. & Hiero. in psalterio de hebraica
ueritate etiam eosdem non posuit. Item Osee. iij. Et pauebunt ad do-
minum et ad bonum eius. Inde nomē timor. pavor. stupor. formido.

SECVNDVS

פָּקַד Offensio et singultus cordis. i. Regum. xxv. Nō erit tibi hoc in singultum. Inde nutatio et membrorum dissolutio. Nahum. ij. Et dissolutio geniculorum.

פָּקַד Traduxit. eduxit. hausit. Prouerbiorum. xvij. Et hauriet iocunditatem a domino. id est traducet uoluntatem a deo.

פָּרַר Cecidit. Inde uerbum transitium quod est cadere fecit. irritū fecit. dissoluit. dissipauit. ps. xxxij. Dominus dissipat consilia gentiū. vel secundum Hieronymū dissoluit consilia. Gen. xvij. Quia pactum meum irritum fecit. et in alia forma geminata res litera inuenitur ps. lxxiij. qd nos legimus. Tu confirmasti in uirtute tua mare. id rectius vertit Hieronymus. Tu dissipasti. Inuenitur quoq; duplicare seipsam dictionem **פָּרַר** Iob. xvi. Ego ille quondam opulentus repente contritissum. rectius de uerbo ad uerbum sic. Opulentus fui et fregit seu dissipauit me siue oppressit me. nā ab opprimendo **פָּרַר** significat torcular. Isaie. lxiij. Torcular calcaui solus.

פָּרַר Sors. Ester. iiij. Missa est sors in urnam. que quidem sors dicebatur pur non urna. quod postea textus aperte dicit. Et misit phur. qd nostra lingua uertitur in sortem. et sequitur. Ex illo tempore dies isti appellati sunt purim id est sortiū. eo qd pur. i. sors in urna missa fuerit.

פָּרַר Increuit. abundauit. diffusum est. Habacuk primo. Et diffundentur equites eius. & Malachie quarto. pro eo quod translatio nostra tenet. Et salietis sicut uitulus de armento. hebrei rectius legunt sic. Et crescetis sicut uituli ad presepe. & putant ab hoc uerbo nominatum esse maximum fluuiorum phison. qui Hieronymo teste in libro questionum hebraicarum ganges putatur. propter eius incrementū et exundantiam. In eum enim ut Plinius notat naturalis historie libro quinto fluere dicuntur vnde uiginti amnes. sed rabi Salomon scribit quod sit Nilus. sæpius enim inundat ferme totam ægyptum potissimū sole in cancro existente. qui prius Melo dicebat. ut scripsit Seneca de situ Indiae. et est unus ex maioribus totius orbis. cuius ortus nescit.

פח Afflauit. aspirauit. Canticorum secundo. Donec aspiret dies. et eiusdem libri capitulo quarto. Perfla hortum meum. eo nomine vocantur fauillę suffumigiorum fornacis fabri grarij. ut Exodi. ix. Tolle plenas manus cineris de camino. Inde aliud uerbum. psalmo. xij. Fiducialiter agam in eo. quod hebraice legitur. spirabit in eo. nō a spe sed a flatu ac spiritu.

פח Laqueus. psalmo. cxxiij. De laqueo uenantium laqueus contritus est. & pluraliꝝ psalmo undecimo. Pluet super peccatores laqueos. sed mihi uidetur conuenientius exponi debere de carbonibus eo qđ sequitur ignis et sulphur &c. nam **פחם** significat carbonem. ut Isaie. liiij. Fabrum sufflantem in igne prunas seu carbones. et ideo hęc dictionem huc locauit.

פח Aes percussum in modum bractearum. quas translatio nostra laminas appellat. Numeri. xvi. Producatq; ea in laminas. & Exodi xxxix. Inciditq; bracteas aureas.

פח Libya secundum Hieronymum in libro hebraicarum questionum. Ieremię. xli. Fortes ethiopię et libię.

פח Fucus quo mulieres ornant oculos. quod translatio nostra stibium appellat. forsitan compositum ex herba stibe quam Dioscorides in libro de sylua medicinali tertio scripsit oculis auferre rubedinē. quarto Regum nono. Depinxit oculos suos stibio. et Ieremię quarto. Et pinxeris stibio oculos tuos. quandoq; transferunt gemmā et aiunt esse carbunculum.

פח Faba. Ezechielis quarto. Et fabam et lentem.

פח Attonitus fuit. hesitauit. dubitauit. ps. lxxxviij. Exaltatus aut humiliatus sum et cōturbatus. qđ Hiero. sic. Portaui furorē tuū et cōturbatissimum. rectius sic. Tuli terrorē tuū et attonitus hesito seu dubito. Inde particula pen. ne forte. Isaie. xxvij. Ne forte uisitetur contra eam. & est particula dubitativa.

פח Dissipauit. dispersit. diuisit. Gen. xi. Antequā diuidamur in uniuersas terras. et Zacharię. xij. Et dispergent oves gregis. et quādoq; geminat zede. ut Habacuk. iij. Et cōtriti sunt montes seculi. idest diuisi sunt. & assumit alias quoq; passionēs.

S E C V N D V S

erat palatium seu domum regiam siue dominicam, quam sepe templū nominauit antiquitas. nam prisci hebreorum magistri palatium uocauerunt **אֶפְרַיִם** vnde rabi Gerson in cōmentariis super Danielē in uerbo allegatę authoritatis super montem indytum dicit q̄ ibi fuerit edificata domus sanctuarij idest templum. quapropter sensus erit q̄ antichristus inter duo maria figet tabernacula sua pro templis in quibus adoretur.

פֶּרֶעַ Liberauit. absoluit. Iob. xxxiij. Libera eum ut non descendat in corruptionē. rabi Salomō scribit quod litera ain hic stet pro aleph. quod posset pro he cōmutari, quapropter idē significabit q̄d **פֶּרֶה** de quo superius locuti sumus. caue autem quoniam non est simile illi quod legitur Prouer. iij. Fuge ab ea nec transeas per illam, istic enim ea dictio per res scribitur et nō per daleth. quamuis errore impressorum in aliquibus libris per daleth scriptum inueniatur.

פֶּרֶץ Truncus mutilus. Leuitici. i. Caput et cuncta quę adherent. hebraice sic. Caput et truncum super ligna.

פֶּה Os oris. Exodi. iij. Quis fecit os homini. et trāsumptiue dicimus vno ore laudabant filium. idest omniū consensu laudabat filius. et nota q̄ quando per continuitatem constructionis regit casum, tunc he mutat in iod. ut Iosue. ix. Et os dñi non interrogauerunt. vnde manifestum est q̄ in allegato Exodi uersiculo non debet scribi hominis ut regatur a nomine os, sed homini in datiuo ut regatur a uerbo fecit. similiter legitur per iod sine he quando iod primam personam significat quod patet infra in arte grammatica. ut psalmo. xlix. Os meum loquetur sapientias. et quandoq̄ mutatur he in aleph.

פֶּה Hic. in hoc loco. Isaie. xxi. Quid tibi hic aut quis tibi hic.

פֶּה Hēsitauit. uacillauit. Habacuk. i. Propter hoc lacerata est lex. rectius sic. Heret seu uacillat lex. quam dictionē translatio nostra circūloquitur ambagibus nō multum aptis. Gen. xlv. Iacob quasi de graui somno euigilans tamen non credebatur eis. q̄d recte uerbū e uerbo sic legi deberet. et uacillauit seu hēsitauit cor eius quoniā nō credebatur eis.

Fuerūtq; ei obuiam angeli dei. et Gen. xxiij. Intercedite pro me apud ephron. & Iosue. ij. Ne forte occurrant uobis reuertentes. Amos. v. & occurrat ei uersus. et significat cōtingere. Exodi. v. Ne forte accidat nobis pestis aut gladius. idest contingat seu apprehendat nos &c. et pro eo quod legitur Isaie. xlvij. Non resistet mihi homo. hebrei legūt. nō orabo hominem.

פגור Cadauer. quod describit rabi Dauid kimhi in libro de radicibus corpus sine spiritu. sic Amos. viij. Multi morietur. rectius sic. Plurimū cadauer supple erit. et pluraliter Isaie. lxvi. Et uidebunt cadauera virorum. Inde significat ruina et interitum mortuorū. Nahum. iij. Et grauis ruine. significat etiam tardare.

פגש Occurrit. alij dicunt apprehendit. Exodi. iij. Occurrit ei dominus et uolebat occidere eum. quod quidam hebreorum legunt apprehendit eum dominus. sed primum uerius. sic Genesis. xxxij. Quænam sunt istę turme quas obuiam habui.

פדה Liberauit. eruit. redemit. soluit. absoluit. ps. lv. Redimet in pace animam meam. et psalmo. cxxx. Et ipse redimet Israel. Inde nomen redemptio. psalmo. cxi. Redemptionem misit dominus populo suo. & in alia forma psalmo. xlix. Et precium redemptionis anime sue. et ideo quandoq; sic dicitur. precium solutionis et liberationis. In alia forma Numeri tertio. In precio autem ducentorum.

פרו Campus et planities in lingua Ismaelitarū seu Saracenorū. et dicitur a nris mesopotamia quę gręce secūdū Strabonē dicitur coelosyria. ut supra diximus in uocabulo aram. est autē cāpestis locus in duo flumina tigrim et euphratē unde mesopotamia gręce nominat. Gen. xxvij. vade et pficiscere in mesopotamiā syrie. nā duę sunt syrie. una campestris q̄ dicitur mesopotamia. et uocat hebraice sic **פרו ארם** ut supra

Gen. xxvij. Et altera mōtana q̄ dicitur syrophoenicia. sed hebraice uocatur **ארם צובה**. ij. Regū. x. cōduserūt mercede syrū rehob et sy

rū zoba. a primo deriuari qdam putāt locū quendā ppe Emmaum ciuitatem dictum **פרו** cata prothesin literę aleph. Danielis unde

cimo. Et figet tabernaculum suum apedno idest secundum Hieronymum apud Nicopolim. sed communiter in lingua iudeorum signi

פנה

פנה

f Inis. terminus. latus. particula angularis. Exodi. xxvi. Quarę
xx. erunt in latere meridiano. et infra. In latere qđ secundo
quod uergit ad aquilonē. et p̄r eiusdem. xxv. Et pones eos in
quatuor angulis. Inde oritur uerbū quod significat secundū p̄cepto
rem meum Iacobū iehiel dispergere per angulos orbis. Deute. xxxij.
Et dixi ubi nam sunt. quod pro lingue p̄prietate legi deberet sic. Dixi
dispergam eos per angulos seu latera orbis. secundum primā signifi
cationem intelligunt uersiculum illum Leuitici. xix. Nec in rotundum
tondebitis comam, idest fines uel angulos capitis uestri. sic eodem in
loco. Nec radetis barbam. rectius sic. Nec perimas finem barbę tuę.
& sic significat cincinnos capitis seu barbę.

פנה Gloria. και μεγαλοπρεπεια Isaie. lxi. Et darem eis coronam pro
cinere. pro quo rectius septuaginta interpretes uerterunt gloriam p̄
cinere. Inuenitur in fine per duplex r. Nahum secundo. Inde uerbum
gloriarı. ut Exodi octauo. Constitue mihi quando deprecer pro te.
pro quo rabi Salomon exponit gloriare contra me. hoc est. habeas tu
illam gloriam ut eligas tibi tempus. quam gloriam ego deberem ha
bere scilicet ut mea esset electio. sic recte Iudicum septimo. Ne glorię
contra me Israel. similiter Isaie decimo. Nunquid gloriabitur securis
contra eum qui secat in ea. Inde sub alia forma nomen gloria. psalmo
lxxxix. Quoniam gloria uirtutis eorum tu es. idest μεγαλοπρεπεια &
sic est unum de decem numerationibus in cabala. Item inuenitur signi
ficare ramum.

פנה Ficus immatura. et dicitur grossus. Canticorum secundo. Ficus
protulit grossos suos.

פנה Prophanatum. execrabile. abominabile. sic enim rabi Salomō
exponit Leuitici. xix. Prophanus erit et impietatis reus. idest execra
bilis. abominabilis et prophanatus. sic Ezechielis quarto. Et non est
ingressa in os meū omnis caro immunda. idest execrata et p̄phanata.

פנה Occurrit. obuiauit. precatus est. orauit. intercessit. Gen. xxxij.

dit. euellitur. et eiusdem. ix. Qui transtulit montes et nescierunt. et Genesis. xij. Et inde transgrediens ad montē. glossa rabi Salomonis dicit. Et trāstulit inde tabernaculum suum ad montem. Inde qui uertit unā linguam in aliam, uel qui scribit unum librū ex alio hoc uocabulo nominatur et dicitur transferre. Prouerbiorum. xv. Hę quoq; parabole Salomonis quas transtulerunt uiri Ezechie.

רָצָה Orauit. rogauit. deprecatus est. Job. xxxiij. Deprecabit̃ deum & placabilis ei erit. & sepe ponitur Exodi. viij. Orate dñm ut auferat ranas. Item infra. Quando deprecer pro te. Item ibidem. Rogate pro me. Item egressus a te. orabo dñm. et Sophonie. iij. Inde supplices mei.

רָצָה Derogauit. importune adorsus est. superbiuit. Ezechielis xxxv. Et derogastis aduersum me uerba uestra. idest superbe locuti estis aduersum me uerbis uestris.

tempora mea. quod nos legimus sortes meę. & p̄s. x. ubi nos legimus. In oportunitatibus in tribulatione. hebraica ueritas teste Hieronymo habet sic. In temporibus angustię.

עתה Iam. nunc. uolunt esse deriuatum a superiore uocabulo temporis. nihil enim habemus de tempore nisi p̄sens nunc. p̄s. cxij. Ex hoc nunc et usq; in sęculum. idest a tempore ad eternitatem.

עתה Iminens. futurus. Iob. xv. Sicut regē qui p̄paratur ad p̄liū. idest rex affuturus p̄lio pro incendio. & Ester. viij. Paratos esse iudeos ad capiendam uindictam. uerius sic. Esse iudeos futuros ad diem illum uindicare & c. sic Iob. iij. Qui parati sunt suscitare Leuiathan.

עֲתִירִים Hirci. p̄s. l. Neq; de gregibus tuis hircos. sunt autem magni hirci caprarę ascēsores sic nominati. nā parui uocant **שְׁעִירִים** ut Leuitici. iij. Hircum de capris immaculatum. significat autem quādoq; transumptiue maiores in pp̄lo qui p̄cedunt sicut hircus gregē.

עֲתִמָּ Obscurauit. passiuum eius est in usu. Iſaie. ix. In ira dñi exercituum conturbata est terra. sed rabi Dauid kimhi interpretatur obscurata est terra.

עֲתִי Veterauit. antiquus fuit. Iob. xxi. Quare impij uiuunt subleuati sunt confortatiq; diuitiis. p̄ subleuati sunt rectius hebrei loquunt inueterauerunt seu fiunt ueteres atq; senescunt. & simul atq; sunt longœui roborantur etiam diuitiis. hoc est augētur et fortificantur. sic. i. Paralip. iij. Hęc autem uerba uetera. & i. Regum. ij. Recedant uetera de ore uestro. & p̄s. xxxi. Quę loquuntur aduersus iustum iniquitatē. pro quo Hieronymus sic. Quę loquuntur contra iustum dura idest durabilia et inueterata. et rabi Salomon exponit illa antiqua quę antea locuti erant ad Saul super Dauid scilicet quod quæreretur ei malum. qđ tamen non fuit uerum. ut. i. Regum. xxiiij. Exponit autem secūdo etiā aliter idem Salomon iuxta secundam significationē quę infra patebit. Item psalmo. vi. Inueteraui inter omnes inimicos meos.

עֲתִי Transtulit. Iob. xiiij. Et saxum transfertur de loco suo. i. rece

culcauit translator omnia. sed hebraice ita uerbum e uerbo legitur. Sic offeretis etiam uos primitias domini de omnibus decimis uestris quas accepistis a filiis Israel. dabitiscq; de eo primitias dñi ipsi Aarō sacerdoti. cetera uide infra in uolumine sequenti de nominibus numeralibus.

עֶשְׂרִי Instrumentum musicum a decem nominatum, quod nos decachordum uocamus. ps. xcij. In decachordo psalterio. et psalmo cxliij. In psalterio decachordo psallam tibi.

תָּהוּ Purum. candidum. mundū. purgatum. Canticorū. v. Venter eius eburneus. hebraice sic. Venter eius purum seu candidum eburni quasi diceret sicut candor eboris. Inde uerbum nominatq; uerbalia. Ezechielis. xxvij. In nundinis tuis proposuerūt ferrum fabrefactum, rectius ferrum purgatum, quod nos dicimus chalybeum. unde uersiculum Iob. xij. Lampas contempta apud cogitationes diuitum parata ad tempus statutum. sic intelligit rabi Dauid kimhi q; Iob de seipso dicat q; sit teda contempta quę antequam fuerit ad puritatem restituta tunc paratus sit ad nutationem pedis. et placet ualde hic intellectus quia uerborū proprietati est propior et bona comparatio. sicut si quis noctu per plateas ambulat cū lucerna quę incipit exiccari ac tenebre scire. ambulans uult eū emūgere atq; purificare. et inter emundandū iam offendēs ad lapidem pedes cadit. sic igitur uerbum e uerbo legitur. Teda neglecta ad purificationem statuta parata ad nutationē pedis.

תָּהוּ Recogitauit. Ionę. i. Si forte recogitet deus de nobis. Inde nomen cogitatio. ps. cxlvi. Peribunt omnes cogitationes eorum. scribiturq; prima per segol.

עֶשְׂרִי Ponitur pro uno uel una quando iungitur aliis nominibus numeralibus. sicut infra in libro tertio inuenies Zacharię. i. undecim mensis sabat. Exodi. xxvi. Saga cilicina undecim.

עֶשְׂרִי Oues foemellę. Deutero. vij. Gregibus ouium tuarum.

עֵת Tempus. Gen. xxix. Nec est tēpus ut reducantur ad caulas greges. et pluraliter in masculino. Iob. xxiiij. Ab omnipotente nō sunt abscondita tempora. et in foeminino. ut psalmo. xxxi. Et in manu tua sunt

duabus caudis titionū fumigantiū. Quia uero fumus representat ignē et ignis iram. ideo transumitur etiam pro ira. ut ps. lxxx. Quousq; irasceris super orationem populi tui. sic ps. lxxiij. Iratus est furor tuus super oues pascue tue. & ij. Regum. xxij. Ascendit fumus de naribus eius. id est ira in furore suo.

רשע Vim fecit. cōcussit. calumniatus seu iniuriatus est. uolētauit.

i. Regū. xij. Si quēquam calumniatus sum. et infra. Non es calūniatus nos. & Leuitici. vi. Aut calumniā fecerit. item reddet omnia quę per fraudem uoluit obtinere. & transumptiue significat rapere. ingurgitare. absorbere. Job. xl. Ecce absorbebit fluuium. Inde nomē Ecclesiastis viij. Calumnia conturbat sapientē. Item eiusdem. iij. nomen uerbale passiuū. Et lachrymas innocentium p iniuriatorē. i. eorum quibus facta est uis et iniuria. & sequit. nescio quę rhetorica periphrasis scilicet sic. nec posse resistere eorum uiolentię cūctorum auxilio destitutos. pro q̄ hebraica ueritas sic legit. Ecce lachrymas iniuriā passorū et nō est eis cōsolator. et de manu iniuriarū suarū uiolentia et nō est eis cōsolator.

רשע Lis. iurgium. et scribit quinque punctis. Gen. xxvi. quāobrem nomen putei ex eo quod acciderat uocauit calumniā. rectius secundū hebreos uocauit iurgium. sic etiam rabi Salomon exponit. Inde oriū verbum iurgari litigare. quod etiam in prefato loco ponitur et tamen non transfertur.

רשע Ditatus seu diues est. locupletatus est. Osee. xij. Diues effectus sum. et Job. xv. Non ditabit et non perseuerabit substantia eius. Inuenit etiam in alia forma intrāsiue ps. xlix. Ne timueris cum diues factus fuerit homo. inuenit etiam transitiuū. ut i. Regū. xvij. Virum q̄ percusserit eum ditabit rex diuitiis magnis. Inde nomē diues. Isaie. liij. Et diuitē p morte sua. et p̄r Ecclesiastis. x. Et diuites sedere deorsum.

רשע Decimauit. i. Regū. viij. Et uinearū redditus addecimabit. & Gen. xxviij. Cūctorū quę dederis mihi decimas offerā tibi. Inde nomen decima uel decimatio. Malachie. iij. Inferte omnem decimam. & Nūeri. xviij. Decimas quas dedi uobis. ubi ponit hebraice in singlari numero. & p̄r declinat in forma fœminina. ut i eodē loco ubi iterū in

ctum interpretari. nō q̄ rodere uel comedere significetur, sed potius fugere et fugare. legimus autem sic Iob. xxx. Qui rodebant in solitudine. et infra. Et qui me comedunt non dormiūt. pro quo rabi Salomō exponit. Qui fugati erant in solitudine hoc est in tenebris. et infra exponit sic. Et persecutores mei et fugantes me.

לֶעְתָּ Lectus. grabbatum. Deutero. iij. Et monstratur lectus eius ferreus. & p̄s. xli. Dominus opem feret illi super lectum doloris eius. et Canticorum. i. Lectulus noster floridus. et quandoq̄ mutat schin in samech. p̄s. vi. Lachrymis meis stratum meum rigabo.

תִּנְיָ Tinea. uermis. per apocopen ultimę literę. Isaie. i. Tinea comedet eos. inde oriū uerbū p̄s. vi. Turbatus est a furore oculus meus. corrosus & obfuscatus. quasi uitro laterne obductus. simili p̄s. xxxi. Conturbatus est in ira oculus meus anima mea et uenter meus. Hieronymus transtulit ubiq̄ caligauit. sed quid de ossibus? cum sequitur et ossa mea conturbata sunt. ubi ponitur idem uerbum.

בִּשְׂמִי Herba. Geñ. i. Germinet terra herbam uirentem et afferentem semen iuxta genus suum. et eiusdē. iij. Et comedes herbam terre. et scribitur quinq̄ punctis et etiam declinatur in foeminino genere. vt Prouerbior. xxvij. Et collecta sunt foena de montibus. idest herba montium. et schin litera pronunciatur per dagges propter euphoniā.

נִבְּנָה Apparauit. fecit. adaptauit. threnor. ij. Fecit dominus quæ cogitauit. Inde uerbū passiuum. Ecclesiastis. i. de om̄ibus quę fiunt sub sole. debuit uertere. quę facta sunt sub sole. et paulo superius. quid est quod factum est ipsum qd faciendū est. et Deutero. xxi. Et circūcidet ungues. uerius sic. Et adaptabit ungues. rabi Akiba subaudit ut faciat eas crescere. sed rabi Eliezer supplet q̄ deponat eas. et. i. Regū. xij. Dominus qui fecit Moysen et Aaron. idest sublimauit et adaptauit.

יִשָּׁמֵ Fumauit. Exodi. xix. Totus autem mons sinai fumabat. et p̄s. cxliij. Tange montes et fumigabūt. inde nomen fumus. Exodi. xix. Et ascēderet fumus ex eo quasi de fornace. sic uerbū e uerbo. & ascendit fumus eius sicut fumus fornacis. et aliter nomen adiectiuū. Isaie. viij. A

Osee decimo. Ipse confringet aras eorum.

עָרַב Caligo seu tenebrositas. Deuteronomij quarto. Tenebrę et nubes et caligo.

עָרַב Influxit. guttauit. stillauit. fluxit. sic rabi Salomō. quamuis nostra translatio uerterit concreuit. Deuteronomij. xxxij. Concre scat ut pluuia doctrina mea. sic eiusdem. xxxij. Celique caligabunt rore. uerius sic uerbum e uerbo. Denique celi ipsius stillabunt rorem. et Isaie. vi. Et lux obtenebrata ē in caligine suo. rectius influētis eius. et loquitur de sole.

פָּרַע Fractus animo et cōsternatus et territus est. horruit. pauit. tremuit. Deuteronomij. vij. Non timebis eos. rectius sic. Ne frangaris a vultu eorum. sic Deuteronomij. xx. Nolite metuere nolite cedere nec formidetis eos. & Iosue. i. Noli metuere et noli timere. Inde fractura. Iob. xxx. In desertis habitabāt torrentiū. idest in fractis tophis & fissis petris torrentium. quia uero formidantur ij qui fortiores sunt. ideo significat hoc uocabulum forte. robustum. potens. Ieremie. xx. Tanquā bellator fortis. & ps. liij. Et fortes quesierūt animam meam. Inde nomen uerale passiuum robustus uel metuendus. ut ps. lxxxix. Deus qui glorificabit in consilio sanctorum. sed rectius Hiero. in suo de hebraica ueritate psalterio sic. Deus robustus in arcano sanctorū nimio. est autē sensus. Deus tremendus et metuendus est in maximis sacramētis sanctorum. aliud nomen fortitudo uel terror. Isaie. viij. Ipse pauor uester et ipse terror uester. idest ipse formidabitur atque timebit a uobis. et hoc est sanctificare deum.

פָּרַע Fugit. sic Onkelus chaldaice trāsfert loco uerbi **פָּרַע** ut Gen. xij. Itaque rex Sodomorum et rex Gomorre terga uerterunt .i. fugerunt. et qui remanserunt fugerunt ad montē. ubi chaldeus utrobique posuit presens uerbum. cum igitur plurimus in Iob syriacus sit sermo. teste Hiero. in illius prologo. quam nos appellamus chaldaicā linguā decebit locos ipsius Iob in dubio magis secundū linguam chaldaicam quam ad meram uoluntatē nostrā transferre. tu uero audiuiisti supra quod ubi hebreus utitur uerbo fugere uel fugare. ibi chaldeus pro eo posuit presens uerbū. Debemus igitur locos binos Iob. xxx. ad hūc intellex

abconditus est. Inde uerbum astutus fuit uel calluit. Proverbiorum. xv. Qui autem custodit increpationes astutior fiet. et nomen adiectiuum Gen. iij. Serpens erat callidior. Inde nomen substantiuū astutia. Proverbiorum. i. Vt detur paruulis astutia. et eiusdē. xiiij. Et expectabunt astuti scientiam.

ערום Nudus. Ezechielis. xviij. Et nudum operuit uestimento. scribitur q̄ illic per iod post ain. Item eiusdem. xxiij. Et dimittent te nūdā et ignominia plenā sine iod. sic Gen. iij. Eo q̄ nudus essem. et pluraliter Iob. xxiij. Et nudos spoliasti uestibus. et dicit massora hoc est scholion q̄ superius uocabulum raphattur et p̄sens recipit dagges.

ערבא Aceruus. cumulus. Ruth. iij. Iisset q̄ ad dormiendum iuxta aceruum manipulorum. & Canticorum. vij. Venter tuus aceruus tritici. et pluraliter in foeminino. ij. Paralippomenon. xxxi. Fecerunt acetuos plurimos. quamuis in masculino quoq̄ apud Ieremiam reperiā. Inde uerbum deriuatur passiuum. Exodi. xv. Et in spiritu furoris tui congregatę sunt aquę.

ערבא Arbor castanę. pro quo trāslatio nostra uertit platanum. Gen. xxx. Virgas populeas uirides et amygdalinas et ex platanis. sed rabi Salomoni in glossa ordinaria et rabi Dauid kimhi in libro de radicibus primam expositionem amplexant. quos ceteri merito consequuntur. lxx. abietem interpretati sunt. Ezechielis. xxxi. Et platani nō fuerunt eque frondibus illius.

ערס Pasta idest farina sic subacta ut sit iam parata ad coquendum cibum. trāslatio nostra pulmentum interpretat. Numeri. xv. Sicut de areis primitias separabitis ita de pulmentis dabitis primitias domino. sed primam expositionem Nicolaus de Iyra sequitur.

ערה Ceruix. Gen. xlix. Manus tuę in ceruicibus inimicorum tuorū. & Exodi. xxxij. Cerno q̄ populus iste durę ceruicis sit. inde oritur uerbum Exodi. xiiij. Quod si nō redemeris interficias. ubi ponit hebraice deceruicabis eum. trāslatio nostra latinus interpretatur. Isaie. lxvi. Quasi qui excerebret canem. Inde comuniter confringere significat.

riui a fonte suo. hebrei sic. Graminetum super flumen super ore idest super ripa fluminis et omnis sementis fluminis arefcet proicieturq;. sic ps. xxxvij. ubi nostra translatio legit. vidi impiũ superexaltatum & eleuatum sicut cedros libani. Hiero. sicut indigena uirens. alij sicut cinis floridus. hoc est diues et potēs. sed hebraica ueritas ita uertit. Vidi malignum potentem radicatum sicut laurum uiridem.

וַיִּפְּסֹד Posuit. disposuit. ordinauit. preparauit. Leuitici. vi. Et imposito holocausto desup. hebraica ueritas et Onkelus chaldeus sic legũt. Ordinabitq; super eã holocaustũ. Leuitici. xxiij. Ponetq; eos Aaron a uespere usq; in mane. et ps. v. ubi nra translatio uertit. mane astabo tibi. rectius Hiero. in suo psalterio de hebraica ueritate sic transfert. Mane preparabor ad te. sed hebreorũ magistri melius exponunt ita. mane ordinabo ad te supple orationẽ meã. est enim uerbũ actiuum et non passiuũ. sed hic est passiuum. Ioelis. ij. Sicut populus fortis preparatus ad prelium. Item Exodi. xl. Ordinatis corã ppositionis panibus. item in eodẽ. pones super eam que rite precepta sunt. uerbũ e uerbo sic. & ordinabis ordinationẽ eius. inde nomẽ loci ubi bellať uel acies. i. Regum. iij. Ego sum qui ueni de prelio et ego qui de acie fugi hodie.

וַיִּשְׁקֹל Aestimauit. comparauit. coequauit. equauit. Job. xxvij. Non adequabitur ei aurum uel uitrum. et ps. lxxxix. Quoniam quis in nubibus equabitur domino.

וַיִּפְּסֹד Preputiauit. Leuitici. xix. Auferetis preputia eorum. hebraice sic. Preputiabitis preputia eius fructus illius. et sequitur. Tribus annis erunt preputiati ne comedatur. Inde nomen preputium. Gen. xxxij. Nec dare sororem nostram homini incircumciso. uerbũ e uerbo sic. Non poterimus facere rem hanc dãdo sororem nostram uiro cui est preputiũ. & Gen. xvij. Masculus cuius preputij caro circumcisa non fuerit. dicitur autem de omni homine qui duro corde et in compositis aut ineptis labiis atq; auribus extat q; sit incircumcisos atq; preputiatus. Exodi. vi. Cum incircumcisos sim labiis. & Ieremie. vi. Ecce incircumcise aures eorum et audire non possunt. & Ezechielis. xliij. Incircumcisos corde et incircumcisos carne. et sic significat obturamen.

וַיִּפְּסֹד Astutus. callidus. Prouerbiorum. xxvij. Astutus uidens mala

mo quarto. Quali salices iuxta fluentes aquas.

ערה Clamauit ut est proprium cerui. translatio nostra desyderare. vertit. ps. xliij. Quemadmodum desyderat ceruus ad fontes aquarum ita desyderat anima mea ad te deus.

ערה Linea plantationum. translatio nostra areolam uertit. Canticorum. v. Genē illius sicut areolę aromatum. et pluraliter Ezechielis xviij. Vt irrigaret eam de areolis germinis sui.

ערה Onager. i. onos agrios. hoc est asynus syluestris. Iob. xxxix. Et uincula onagri quis soluit. est aut animal mediū inter mulū et asynū.

ערה Discooperuit. nudauit. secundū nostrā translationē. Isaię. xxiij. Et parietē nudauit clypeus. sed hebreorū aliqui dicunt parieti adheret clypeus. alij dicūt qđ **ערה** sit nomē ciuitatis regis assyriorum. ut Isaię xv. Et incolę eius scutati discooperuerunt clypeos suos. ita tradit rabi David kimhi in cōmentariis super Isaiā. Item Leuitici. xx. Ipsaq; aperuerit fontē sanguinis sui. et qđ legit a nobis Habacuk. iij. Suscitans suscitabis arcum tuum. magistri ascribunt huic uerbo exponentes sic. Denudatione denudabis arcum tuum.

ערה Effudit. exinanīuit. euacuauit. Isaię. liij. Pro eo qđ tradidit in mortē animā suā. i. effudit. sic Gen. xxiij. Effundēs qđ hydriā in canalibus. ad hoc intelligūt uersiculū threnorū. iij. Inebriaberis atq; nudaberis. qđ legūt euacuaberis. sic enī mos est uinolentorū ut euacuent effūdentes ex se uina. et ps. cxxxvij. Qui dicūt exinanite exinanite usq; ad fundamentū in ea. Inde **ערה** qđ nra trāslatio uertit turpitudinē a nuditate scilicet secretarū partiū hominis. ut Leuitici. xviij. serme per totum. et sic significat turpitudinem. abominationem. et detestationem cuiuscumq; rei.

ערה Adiunctū est. adhesit. Isaię. xxiij. Et parietem nudauit clypeus. pro quo hebrei. & parieti adhesit clypeus. inde dictū est.

ערה Herbe atq; gramina quę minutis radicibus solo adherent. unde et radicare et radicitus herere dicitur. translatio nostra de superiore uocabulo interpretatur. Isaię decimonono. Nudabitur alueus

tit placuit. et bene etiā acceptū fuit et cōgruit. Malachie. iij. Et placebit dño sacrificium Iuda et Ierusalē. idest dulcescet. sic ps. ciiij. Locundū sit ei eloquiū meum &c. Inde nomen Canticorū. ij. Quia uox tua dulcis. Item ps. cxix. Suscipe seruū tuum in bonum. quāuis multi uarie trāsferant, tamē secundū pprietatem huius uocabuli sic sonat. dulcescat seu cōgruat seruus tuus in bonū. et inde cēlum beatorū dicit. sic ps. lxxvij. vbi nos legimus. qui ascēdit sup occasum. et Hiero. sic. Ascendēti per deserta. ego expono iuxta hebreos sic. Qui uehitur in amoenis iocundisq; beatorum celis.

ערב Sub cautione cōmodato coepit. fideiussit. Gen. xliij. Qui in meā hunc recepi fidē. Prouer. vi. Si sponderis pro amico tuo. Inde nominant obsides homines qui loco pignoris dantur. ij. Paralip. xxv. Nec nō et filios obsidū reduxit in samariā. similiter. iij. Regū. xiiij. Et obsides et reuersus est in samariam. Inde deriuat uerbū Nehemie. v. Agros nostros et uineas et domos nostras oppignoramus ut accipiamus frumentū in fame. ecce significat pignorare. et quia negociatorū est multa ipignorare et hypothecare. ideo significant eo uocabulo negociatores. institores. et mercatores. et nūdinatores. Ezechiel. xxvij. Naues tharfis p̄cipes tui ī negociatiōe tua. et paulo superius. Resinā pposuerunt in nūdinis tuis. et sic recipit in principio mem.

ערבה Desertū. uastitas. Iob. xxiiij. Vigilātesq; ad prēdā pparant. panē liberis. hebrei legūt. Scrutātes ad rapinā desertū ad escā iuuenibus. Iſaie. xxxv. Exultabit solitudo. et p̄ Numeri. xxxv. In cāpestribus moab. i. in desertis. sepe etiā deponit he i fine. ut Sophonie. iij. Iudices eius lupi uespere. qd m̄gri hebreorū dicūt lupi deserti. sic Habacuk. i. Velociores lupis uespertinis. melius lupis deserti. quāuis septuaginta transtulerint lupis arabie.

ערב Arabia regio. Ezechiel. xxvij. Arabia et uniuersi p̄cipes ceddar. Iſaie. xxi. Onus in arabia. sic dicta quia prope desertum est.

ערב Diuerforum populorum cōmixtio. quod translatio nostra uocat uulgus promiscuum. Exodi. xij. Sed et uulgus promiscuū innumerable ascendit cum eis. & scribitur punctis sex.

ערב Salix. Leuitici. xxiij. Et salices de torrente. & Iſaie quadragesi

ערב Fideiussit. fidem pollicitus est. vadem promisit. cautionē prestitit. Prouerbiorum. xi. Affliget malo qui fidem facit pro extraneo. Inde arra siue arrabon. Gen. xxxviij. Patiar quiduis si dederis mihi arrabonem. et infra. Quid tibi uis pro arrabone dari.

ערב Vespera. Gen. i. Et factum est uespere et mane dies unus. sic tempus post crepusculū uespertinū significat. Exodi. xij. Multitudo filiorum Israel ad uesperam. uerius sic. inter crepusculum uespertinum scribitur aut hic in numero plurali quia dicunt duas esse uesperas. unam quando declinat sol ad occasum. aliam quando iam iam occidit necdū tenebrę obducunt. et ideo textus dicit inter uesperas. quasi uellet dicere qd filij Israel deberēt inter primā uesperam et secundam uesperam imolare. Inde uerbū obtenebrauit. obfuscauit. Isaie. xliij. Deserta est omnis leticia. i. rectius obtenebrata et obfuscata quasi extincta est ois leticia. & nota qd hoc uocabulū recipit nominū passionēs et figuras. nam pposito mem litera significat partē mundi qua sol occidit. Isaie xliij. Ab oriente adducā semen tuū et ab occidente congregabo te. & eiusdem. lix. & timebunt qui ab occidente nomen domini. sic facit iunctio he in fine per paragogen.

ערב Subtegmen. scilicet filum quod textores stamini subtexunt. et scribitur quinq punctis. Leuitici. xij. Quę lepram habuerit in stamine atq subtegmine.

ערב Coruus. Leuitici. xi. Et omne coruini generis. et plr. iij. Regū xvij. Coruiq precepi ut pascāt te. et seqt. coruiq deferebāt ei panē.

ערב Musca uenenosa secundum nostram translationem. Exodi viij. Et implebuntur omnes domus egyptiorū muscis diuersi generis. simili paulo post. et uenit musca grauiissima. rabi Salomō ordinarius enarrator sacre scripturę exponit sic **את הערוב** os speciei animalia nociua ut serpentes et scorpiones.

ערב locundū. amcenū. dulce fuit. seu dulcuit. translatio nostra uer

datur sanguis in domo tua et sis reus labente alio et in p̄ceps ruente.

עקל Peruertit. cuius nomen uerbele passiuum est in usu. Habacuk .i. Propterea egreditur iudiciū peruersum siue iniquū seu tortuosum.

עקלתון Tortuosus. peruersus. sinuosus anguis. Isaie. xxvij. Et sup leuiathan serpentem tortuosum.

עקלקלה Peruersa. deuia. iniqua. tortuosa. Iudicum quinto. Per calles deuios.

עקר Extirpauit. eradicauit. euulsit. Ecclesiastis. iij. Tempus plantandi et tempus euellendi. & Sophonię. ij. Et Accaron eradicabitur. ideo magistri hebreorum uocant literas substantiales uocabulorū **עקר** vt rabi Moyse kimhi in sua grammatica capitulo de literis. quasi sint nerui dictionum. sic Iosue. xi. Equos eorum subneruauit.

עקרה Impotens. sterilis. ps. cxij. Qui habitare facit sterilem in domo. sic et de uiro masculine dicit. & putatur ita dictum q̄ eis sit aliqd eradicatum. extirpatum seu euulsū. quo parere potuissent.

עקרב Scorpio. Numeri. xxxiij. Per ascensum scorpionū. et Deuteronomij. viij. Scorpio ac dipsas.

עקש Peruersus. Deuteronomij. xxxij. Generatio peruersa atq̄ praua. Sic. ij. Regū. xxij. Et cum peruerso peruerteris. Inde uerbū Micheę tertio. Et omnia recta peruertitis.

ערי Orbus. orbatus. qui nullos habet liberos. Gen. xv. Ego uado absq̄ liberis. & pluraliter Leuitici. xx. Absq̄ liberis morient. item paulo post. Absq̄ filiis erunt.

ערער Species arboris nascentis in locis desertis. et putant esse iuniperum. et propter eius humilitatem atq̄ perplexitatem dicūt significare captiuitatem hebreorū. et huc aptāt uersiculum ps. cij. Respexit in orationem humilium. alij uolūt hoc uocabulū significare myricas. Ieremię. xvij. Erit enim quasi myricę in deserto.

Vocate coetum. et si qua sunt alia interpretamenta ut festiuitates quibus conuenit populus ad eligendum regem & cetera.

קָדַח Supplantauit. Ieremię. ix. Omnis frater supplantans supplantabit. et Gen. xxvij. Supplantauit me en altera uice. Inde nomen adiectiuum. Osee. vi. Supplantata sanguine. item nomen substantiuū calcaneus uestigium planta. Iob. xviij. Tenebitur planta illius laqueo. & Gen. iij. Tu insidiaberis calcaneo eius. et a calcaneo significat retrorsum. declinat autem tam masculine quam foeminine. masculine ut Cantorum. i. Abi post uestigia gregum tuorum. foeminine ut ps. lxxvij. Et uestigia tua non cognoscentur. significat etiam calcem. terminum. finem et extremitatē transumptiue. eoq; planta sit ultimū corporis. & tunc scribitur quinq; punctis. ut ps. cxix. Inclinaui cor meum ad facien- das iustificationes tuas in eternum propter retributionē. scribitur sic

hebraice **קָדַח עַל הַסֵּל** idest ad seculi calcem seu finem. hec dictio metaphorice etiam significat mercedem laboris eoq; sit finis laboris. Deuteronomij. viij. Si postq; audieris hec iudicia. hebraice sic. & erit merces si audieritis iudicia hec & c. hoc est finis. quod nostra trāslatio sepe retributionem interpretat. ps. xix. In custodiendis illis retributio multa. significat etiam propter uel propterea quod. quia iuxta philosophos propter finem omnia fiunt. Numeri. xiiij. Seruum meū Caleb qui plenus alio spiritu secutus est me inducam. quod in hebraica ueritate uerbū e uerbo sic legitur. Et seruus meus Caleb propterea q; fuit spiritus alter cum eo implebit post me et inducam eum.

קָדַח Vinciuit. ligauit. Gen. xxij. Cumq; alligasset Ishac filiū suum. & ab eo nominatur locus ubi pastores solent oues ligare iunctis anterioribus et posterioribus pedibus. uel locus ubi tondentur oues. scribiturq; tunc quinq; punctis idest per zere et segol. iij. Regū. x. Cūq; venisset ad cameram pastorum. inde tales oues ligatę ab hoc appellationē capiunt. ut Gen. xxx. Maculosa et uaria et diuerso colore respsa.

קָדַח Pertica que p̄ edificiis intignat ne quid inde possit excidere. nostra translatio putat significari murum. Deuteronomij. xxij. Cum edificaueris domum nouam facias murū tecti per circuitum ne effun-

antiquo. qđ hebrei legunt. rutilant corpore de auro. rabi Salomon ex
ponit qđ rubescunt specie plus quā aurę secundū Lyrā, uel plus quam
gemme secundū Dauid kimhi. sed ebur nescio quare uerterūt nisi qđ
os elephantis est. in logica uero arte dicitur substantia. quod scholasti
ci pro primo predicamento interpretati sunt.

עצ Idem. ipsemet. ille ipse. Gen. xvij. In ipsa die sicut pręceperat ei
deus. et ibidē. Eadē die circūcisus ē Abrahā. et sic de oībus rebus dicit.
ut de celo. Exodi. xxiij. Et qđsi celū cū serenū ē. qđ hebraice sic legit. Et
qđsi idē illd' ipmet celū. i. secundū aliqđs sicut corpus et substantia ipa celi
עצ Clausit. Isaię. xxxij. Et claudit oculos suos ne uideat malum. &
eiusdem. xxix. Claude oculos uestros.

עצ Constrixit. clausit. astrinxit. cōiurauit. ligauit. amouit. defecit.
cessauit. Gen. xx. Cōcluserat enī dñs oēm uuluā domus Abimelech. et
eiusdē. xvi. Ecce cōclūsit me dñs ne parerem. et Deute. xi. Iratusqđ dñs
claudat celū. et in passiuo Nūeri. xvi. & plaga cessauit. i. clausa est siue
restricta. Inde nomē Prouer. xxx. Os uulue. uerius sic. clausura matri
cis. passiuū eius legit etiā Numeri. xvi. ubi nos habemus. postqđ quēuit
interitus. ueritas hebraica legit. Et plaga claudebatur idēst amouebat.
et Deuteronomij. xxxij. Et clausi quoqđ defecerūt residuiqđ cōsumpti
sunt. qđ hebrei germanię exponunt. Et finiuit sustentatio atqđ robur.
ponitur autem sic in textu **וְאֵת עֵצֵי הַבַּיִת** de quo rabi
Ioseph pater lratissimorū iudeorū Dauidis et Moyli kimhi sic scripsit
quod **עֵצֵי** est diuitis substantia quę domi clauditur. sed **עֵצֵי**
est substantia quam quis ruri possidet. ut sunt pecuaria et similia.

עצ Pręfuit. dominatus est. i. Regum. ix. Iste dominabitur populo
meo. Inde nomen quod scribitur tribus punctis. Iudicum. xviij. Ma
gnarumqđ opum. pro hereditantes regna siue dominia. non enim ha
bebant regem electum illi de terra lais. scribunt autem doctores he
breorum qđ illud nomen **עצ** significet regnum. imperium siue
dominium.

עצרה Coetus et concursus populi in unum locum. Ioelis primo.

צצ Sollicitauit. contendit. irritauit. contristauit. perturbauit. ad iracundiā puocauit. corripuit. et si dicere liceret erūnauit. iij. Regū. i. Nec corripuit eū pater suus. et Isaie. liij. Moerentē spiritu uocauit te dñs. i. perturbatā et irritatā. et Geñ. vi. Et tactus dolore cordis. et eiusdem. iij. Multiplicabo erūnas tuas. omnia illa laborē. dolorē et sollicitudinē significant. unde illud Canticoꝝ. x. qui trāssert lapides affliget in eis. et Geñ. iij. In dolore paries filios. scribitur tunc sex punctis. sic Prouerbioꝝ. x. Nec sociabitur ei afflictio. significat etiam elaborare cum sollicitudine. Iob. x. Manus tuę fecerunt me.

צצ Pecunia. et bonoꝝ substantia. Isaie. lviij. Et omnes debitores vestros repetitis. qđ rabi Daudid kimhi in cōmentariis exponit sic. Et pecūias uꝛas exigitis. dicūt aut pecūię sic forsitā a sollicitudine et erūna.

צצ Sculptile. idolum. simulacrum. effigies. a fingendo siue faciendo. Oseę. iij. Particeps idolorum ephraim. et psalmo. cvi. Quas sacrificauerunt sculptilibus canaan.

צצ Preposito mem cōsonante significat instrumentū fabri grarij. Isaie. xliij. Faber ferrarius lima operatus est. rabi Salomon scribit hic qđ sit unum ex instrumentis exuflatoꝝ seu officinę sufflatorię.

צצ Spina dorsi. Leuitici. iij. Et caudam totam cum renibus. herbraice sic. Et caudam totam proxime spina dempta.

צצ Piger. ociosus. Prouerbioꝝ. vi. Vade ad formicam piger. & eiusdem libri ca. xxxi. Et panem ociosā non comedit.

צצ Valuit. roborauit. fortis fuit. pꝛualuit. Danielis. xi. Et superabit in modico pplo. et Geñ. vi. Quoniā potētior nobis sc̃tūs es ualde. et ps. xxxviij. Inimici autem mei uiuunt et confirmati sunt.

צצ Os ossis. Geñ. ij. Hoc nūc os ex ossibus meis. et ps. cij. Adhesit os meū carni meę. et pꝛ declinat tam in masculino quam ī foeminino. Ezechiel. xxxvij. Et accesserūt ossa, os unumquodqꝫ ad iuncturā suā. In masculino autem sic Ecclesiastis. xi. Et qua ratione compingantur ossa in uentre pregnantis. dictum forte a robore et fortitudine.

צצ Substantia. corpus. species. threnoz. iij. Rubicūdiore ebore

bitis uinum in dulcedine. et eiusdem. iij. Stillabunt montes dulcedinē.
& Canticor. viij. Et mustum malorum granatorum meorum.

רָמֵץ Ramus. frondis. quod translatio nostra improprie petrā uer-
tit. ps. ciiij. De medio petrarum dabunt uoces. id est uerius. de medio
frondium uel ramorum dabunt uocem. unde rectius traducēdo Hie-
ronymus ait. de medio nemorum dabunt uocem. hebreorum aliqui
exponunt de medio filiorum arboris.

מִנִּית Munitio. arx. fortaliciū. ppugnacm. repugnātia. Miche. iij.

Et tu turris gregis nebfosa filia zion. i. fortaliciū filia zion. et Isa. xxxij.
Tenebrę et palpatio factę sunt super speluncas. ex quibus authoritati-
bus intelligis translationē nostrā putare hoc nomen caliginē siue te-
nebras significare. sed hoc ab hebreis nō recipit psertim doctis. nam
rabi Salomō uersum illū qui legit Numeri. xiiij. At illi contenebrati
ascenderunt. exponit. muniti fortificatiq; sunt ad ascendendū. et rabi
Dauid kimhi in libro radicum assentiū et dicit q; eleuauerunt cor suū
et confortabant. Inde illud qd legitur Habacuk. ij. Ecce qui incredulus
est non erit recta anima eius in semetipso. legūt sic. Ecce repugnantia.
contentio siue temeritas. et Ionathas chaldeus interpretat malignitas
siue impietas. rabi Dauid kimhi dicit superbia et elatio cordis instar
eleuati & alti propugnaculi.

פֹּחַד Puluis. Gen. ij. Formauit igitur dñs deus hominē de limo ter-
re. rectius puluerem de terra. & Iob. xxvij. Ferrum de terra tollitur.
uerius de puluere. sicut Deutero. ix. Omnino quoq; in puluere redi-
gens. et in summa uocabulum hoc quatuor significata habet quę sunt
pulis. lutum. terra orbis terrarum. unde legitur uerbum puluerisare.
secundo Regum. vij. Terramq; spargens.

חִנּוּל Hinnulus. Canticor. ij. Similis est dilectus meus caprę hin-
nuloq; ceruor. et eiusdē. iij. Duo ubera tua sicut duo hinnuli.

פְּלִיטָה Plumbum. Ieremie. vi. Consumptum est plumbum. &
Zacharie quinto. Et ecce talentum plumbi portabatur.

עֵץ Lignum. arbor. Gen. i. Et lignum pomiferū faciens fructū iuxta
genus suum. & Osee. iij. Populus meus in ligno suo interrogat.

uid kimhi in libro radicum scribit uocari sulcum.

ני Bige aratri. hoc est iugum transuersum ad quod boues ligantur. Osee. x. Cum corripientur propter duas iniquitates suas. quod uerius hebraice sic legitur. Congregabuntur super eos populi ligando eos ad bina iuga eorum. nō enim significat hoc in loco iniquitates cū secundum ueram orthographiam post ain hic non debeat scribi uau sed iod loco eius. et nihilominus per holem punctari.

מי Mitis. mansuetus. benignus. Numeri. xij. Erat enim Moyse uir mitissimus super omnes homines. rabi Salomon exponit humilis & tolerans siue patiens. et pluraliter Prouerbiorum. xvi. Melius est humiliari cum mitibus.

פרי Frondis. ramus. translatio nostra uertit germen. Malachie. iij.

Que non derelinquet eis radicem et germen. sed rectius. lxx. sic. Non relinquetur eis radix neq; ramus. sic Leuitici. xxiij. Et ramos ligni densarum frondium.

טור Torques. et monile colli tendens circū guttur. Canticoꝝ. iij.

Et in uno crine colli tui. quod legendum esset. Et in una torque colli tui. hoc satis indicat uersiculus ille Prouer. i. Et torques collo tuo. ubi ponitur plurale masculinum. declinat etiam quandoq; in foeminino. ut Iudicum. viij. Et preter torques aureas circum colla camelorū. sed illud quod legitur Deutero. xv. Dabis uiaticum. intelligi debet secundum lingue proprietatem idest. ornans ornabis eum. uidelicet aliquo honorario. rabi Salomon scribit aliquos sic exponere. Onerans onerabis eum scilicet muneribus. quod ceteri iudei sequuntur.

על Excussit. concussit. mulctauit. collectauit. damnauit poena pecuniaria. Deute. xxiij. Condēnantes insuper centum siclis argēti. & .ij. Paralip. xxxvi. Et condēnauit terrā centū talētis. inde nomen mulcta. collecta. angaria. iij. Regū. xxiij. Et imposuit mulctā terrę centū talenta. et nomen adiectiuū Amos. ij. Vinum damnatorum bibebant.

כבד Supp̄ssit. cōculcauit. calcauit. cōpressit. coegit. Mala. iij. Et calcabit is ipios. siue iuxta. lxx. Et cōculcabit is iniq̄s. alij legūt. et cogetis.

כבד Mustum. fucus. dulcis potus nuper expressus. Iocelis. i. Qui bib

breorum exponunt illud Gen. xvi. eo q̄ audierit dominus afflictionē tuam. sic scilicet. quia audiuit dominus clamorem tuum.

נצח Afflixit. humiliavit. ps. xxxv. Humiliabam in ieiunio animam meam. sic ps. cxvi. Ego autem humiliatus sum nimis. et Zacharie. x. affligentur quia non est eis pastor. sic Isaie. xxxi. A uoce eorū non formidabit et a multitudine eorū non pauebit. uerius sic. a multitudine eorū non humiliabitur. unde. lxx. interpretes uersiculum illum qui legit ps. cxix. Antequam humiliarer ego deliqui. rectius traduxerunt quam Hieronymus qui uertit sic. Antequā audirem ego ignorauī. Inde nomen adiectiuum humiliatus. humilis. egenus. inops. afflictus. Ezechiel xvi. Et manum egeno et pauperi non porrigebāt. et ps. lxx. Ego uero egenus et paup. et pluralit̄ Isaie. xli. Egeni et pauperes querunt aquas. & ps. xij. Propter miseriam inopum. Inde nomen substantiuum humilitas. ps. xxxij. Quoniam non spreuit neq̄ despexit deprecationē pauperis. uerius sic. Afflictionem siue humilitatem pauperis siue afflictū seu humilis. nam in eodem ps sic interpretat̄. Et a cornibus unicornium humilitatem meam. similiter ps eodem. Edēt pauperes et saturabunt̄. Item Zacharie. ix. Pauper et ascendens. super asinam. omnia quandā depressionem. paupertatem et humilitatē spiritus significant. sed et laborem. negocium et occupationem quoq̄. Ecclesiastis. i. Hanc occupationem pessimā dedit deus filiis hominū ut occuparetur in ea. idest hoc negocium ut laborarent in eo. sic eiusdem. iij. Cuncti dies eius doloribus et erumnis pleni sunt. hebraice sic. Quia cuncti dies eius dolorosi. et iracundia seu indignatio negocium eius. Inde **נצח** idest causa motiua propter quam est totum negociū. ps. li. Vt iustificeris in sermonibus tuis. idest propterea q̄. uel ob eam causam iustificaberis. significat enim propter. sic Prouerbiorum. xvi. Vniuersa propter se metipsum operatus est dominus. idest ad sui negocium.

יגער Iuger quod par boum in die potest arare. i. Regum. xiiij. ubi translatio nostra uocabulum hoc describit per circumlocutionē cum dicit. In media parte iugeris quā par boum in die arare cōsueuit. aliter enim et multo breuius hebraice legit̄ sic. Quasi in medio iugere combinationis siue bigarum arui. hoc est binorum boum in aruo. rabi Da

tionēs cordis tui. similiter in eodem. Et delectabuntur in multitudine pacis. Inde nomen delectatio delicię seu oblectatio. Prouerbiorum. xix. Non decent stultū delicię. et pluraliter Canticorum. vii. Quam decora charissima in deliciis.

¶ Annodauit. ligauit. adnexuit. circūdedit. Job. xxxi. Et circūdem illum quasi coronam mihi. et Prouerbiorum. vi. Et circumda gutturi tuo. id est liga super guttur tuum.

¶ Exaudiuit. respondit. i. Regū. xxviij. Et non respondit ei. Ioel. ii. Et respondit dominus. et. iiij. Regum. xviij. Baal exaudi nos. id est responde nobis hoc est uotis nostris. inde nomen uerbale in eodē loco. Et non erat uox nec qui responderet. hebraice sic. & non respondens. & Exodi. xix. Moyses loquebatur et dominus respōdebat ei. Oseę. ij. Exaudiam cęlos et illi exaudient terrā et terra exaudiet triticum. id est corresponderunt necessariis. et est trāsitiuum tercię. ut Ecclesiastis. x. Pecunię obediunt omnia. id est pecunia correspondere facit omnia. significat autem quandoq; sine interrogatione respondere siue loqui. ut. i. Regum. ix. Cumq; aspexisset Samuel Saulem dñs dixit ei.

¶ Testificatus est. loquutus est. asseruit. Exodi. xx. Nō loquaris contra proximum tuum falsum testimoniū. et Deutero. xix. Si steterit testis mendax cōtra hominem accusans eum. uerius. i. ad testificandū. et infra. Inuenerunt falsum testem dixisse contra fratrem suum mēdaciū. quod Onkelus sic uertit chaldaice uerbū e uerbo. Et ecce testis falsus testificatus est falsum testimonium in fratrem suum. et ubi nos legimus Gen. xxx. Respōdebitq; mihi cras iusticiamea. ibi hebreorū grāmatici exponūt sic. Et testificabit mihi iusticia mea in die crastino. & i. Regū. xij. Loquimini de me corā dño. i. testificamini contra me.

¶ Alternis cecinit. responsoꝛie cantauit. pꝛecinuit. ut ps. cxlvij. Pꝛecinite domino in confessione. et Exodi. xv. Quibus pꝛecinebat dicens. Oseę. ij. Et canet ibi iuxta dies iuuentutis sue. & Exodi. xxxij. Vocem cantātium ego audio. totum hoc significat exaltationem uocis in cantico. quamuis significet quandoq; in genere om̃em clamorem. ut in eodem. Non est clamor adhortantium ad pugnam. Inde quidā he-

tamen ostendens cuius quātitatis sit nisi in fine huius capituli ubi eius mensurā uenatur descendēdo ab una ad aliā in uersiculo. Gomer aut decima pars est epha. sed Hiero. hoc explicat in libro hebraicorū nominū dicens. Gomer est mensura atticarū choenicū trium. et abundat apud nos glitera quę apud hebreos nō ascribit sed nobis solū indicat primam syllabam de gutture fore proferēdam. ut in ca. vii. primi libri ostendimus in uerbo ragan.

עמר Manipulus aristarū seu spicarū collectio siue fascis. Iob. xxiij.

Et esurientibus tulerunt spicas. licet. lxx. interptes traduxerint stipulā. Zacharię. xij. ubi nos legimus. & sicut facem ignis in foeno. illi habent in stipula. et per hirek cū dagges Amos. ij. Plaustrū onustum foeno. quod Hiero. in cōmentariis corrigēs addit uel stipula. et ponitur collectiue p fascibus frumentorū secundū rabi Dauid kimhi in cōmentariis super duodecim.

עמ Aduersum. presto. contra. econuerso. Ecclesiastis. v. Quomō uenit sic reuertet. hebraice ita. totū econuerso qđ uenit sic uadit. significat et cum. coram. apud. prope. ut Leuitici. iij. Et caudam totam cum renibus. et significat. consimilem. parem. socium. proximum. eiusdem vi. Negauerit proximo suo depositum.

ענ Nubes. Exodi. xix. Iam nūc ueniā ad te in caligine nubis. Gen. ix. Apparebit arcus meus in nubibus. Inde deriuat uerbū transitium in eodem ca. qđ significat obnubilare seu nubibus obducere. cumq; obduxero nubibus celum. hebraice sic. Et erit in obnubilādo me nubem super terram.

מעו Maleficus. ueneficus. prestygiator. Deuterono. xviij. Ne sit maleficus nec incantator. uide supra in ain sequente uau.

ענב Vua. Deute. xxxij. Et sanguinē uue biberēt meracissimū. et p̄r Oseę. ix. Quasi uuas in deserto inueni Israel. et Leuitici. xxv. Et uuas primitiarum tuarum nō colliges. ubi ponit dagges ppter euphoniā.

ענ Delectauit. ps. xxxvij. Delectare in domino et dabit tibi peti-

עמוד Columna. Ieremię.i. Et in columnam ferream. et Iudicium xvi. Tangam columnas quibus omnis imminet domus. et ad eius similitudinem dicitur columna nubis. Exodi.xiij. Per diem in columna nubis et per noctem in columna ignis.

עמל Exercuit. fatigauit. laborauit. Iongę.iiij. In qua nō laborasti. & Prouer.xvi. Anima laborantis laborat sibi. & ps.cxxvij. In uanū laborauerunt qui edificauit eam. et Ecclesiastis.i. de uniuerso labore suo q̄ laborat sub sole. inde nomē. ps.x. et ps.xc. Labor et dolor.

עמל Onerauit seu onus imposuit. Gen.xliij. Oneratisq; rursum asinis. hebraice sic. & onerauit unusquisq; asinū suū. sic Zacharię.xij. Ponā lstrm lapidem oneris. item. omēs qui leuabūt eum. et Nehemię xiij. Et onerantes sup asinos uinū. mutat aliqn samech in sin, inueniēq; per sin scriptū. Nehemię.iiij. edificantiū muros et portantiū onera.

עמק Profundauit uel pfundus fuit. ps.xcij. Nimis profundę factę sunt cogitatiōes tuę. Inde adiectiuū. Leuitici.xij. Ipsamq; speciē leprę humiliore cute. idest pfundiorē. et p̄r Prouer.xx. Sicut aquę pfundę sic consilium in corde uiri. scribiturq; per dagges. Inde uerbum graue transituum. Isaie.xxix. Vę qui profundi estis corde idest profundificati. Inde a profunditate nominatur uallis, & scribitur quinq; punctis psalmo.lxxxiiij. In ualle lachrymarum. & pluraliter tertio Regum.xx. Et non est deus uallium. a uerbo deriuatur nomen profunditas. Prouerbiorum.xxv. Cēlum sursum et tērra deorsum. hebraice sic. Cēlum ad altitudinem et terra ad profunditatem. & recipit in principio prothesin mem literę. ps.cxxx. De profundis clamaui ad te domine.

עמר Venundedit. uendidit uel uenale prostituit siue locauit. Deuteronomij vicesimoprimo. Nec uendere poteris pecunia nec opprimere per potentiam. pro. nec prostituere siue locare.

עמר Gomor. Exodi decimosexto. Gomor per singula capita. Et scribit Suidas græcus q̄ gomor sit species cuiusdam mensurę hebraicę. quod & Rabi Salomon commentator affirmat non

xxxviij. Assumpsit teristrū et mutato habitu sedit ī biuio . istud profe-
cto arbitrato meo aliquantum obscure interpretatur . nam ueritas he-
braica sic habet. Et deposuit uestimenta uiduitatis ab ea et operuit se
calyptra seu peplo. et obducta seu tecta est.

לָּעָלָה Letatus est. exultauit. gauisus est. i. Regum. ij. Exultauit cor
meum in domino. & primo Paralippomenon. xvi. Exultent agri &
omnia quę in eis sunt .

לָּחַיִּים Sanguisuga quę perpetuo haurit sanguinem. Prouerbio-
rum. xxx. Sanguisugę duę sunt filię. licet aliqui hebreorū interpretent
sic. Inferni duę sunt uoces da da. alij transumptiue exponunt duas esse
perpetuas uoragines paradysum et infernum , quarum ista dicit da
mihi iustos, illa uero da mihi prauos. eam dictionem alibi nō reperiō
in canone sacrarum literarum.

דָּג Cum uel in. Canticorum. iij. Cum pomorum fructibus cyperi
cum rardo cum uniuersis lignis libani. et in compositiōe pronomi-
nū profertur mem per dagges quāsi sit litera geminata.

דָּג Populus. Deuteronomij. xxxij. Popule stulte et insipiens. et ui-
detur esse ortum a dictione superiore quę aliquem concursum et con-
iunctionē significat. hominū enim cōcursus siue cōiunctio facit pplm.

עָמַד Occultauit. obduxit. obscurauit. threnorum. iij. Quomodo
obscuratū est aurū. sed translatio nostra uariauit Ezechielis. xxxi. Ce-
dri nō fuerūt altiores illo ī paradiso dei. ueritas enī hebraica sic legit.
Cedri non occultarunt eum in horto dei. idest qđ non fuerit inferior
cedris, neqđ obductus siue depressus a cedris.

עָמַד Stetit. Iosue. x. Steteruntqđ sol et luna donec ulcisceret se gēs.
et in foeminino. ps. xxvi. Pes meus stetit in directo. Nahum. ij. State
state. ex qđ multa oriunt transitiua similiē et nomina. ut Nehemię. xij.
Et feci stare in stationibus suis. inde etiā deriuat uocabulū qđ sequit̃.

עָמַד Penes. apud. secus me. hoc est in eo loco ubi ego steti atqđ
mecū. ut ps. l. & pulchritudo agri mecū est. i. apđ me. Iob. xxiij. Nolo
multa fortitudine cōtendat mecū. alij uolūt dictū quāsi p epenthesim
daleth a ppositione cum. et non reperitur nisi primę persone.

implebuntur uitiis adulescentie eius.

עלמה Puella. iuuencula. adulescentula. uirgo. Gen. xxiij. Et uirgo que egredietur ad hauriendam aquam audierit a me. ubi Onkelus chaldaice traduxit. puella uel adulescentula. & Exodi. ij. Perrexit puella & vocauit matrem pueri. & Isaie. vij. Ecce uirgo concipiet et pariet filium. ubi Ionathas chaldeus eodem uocabulo quod superius Onkelus de Rebecca usus est. & Prouer. xxx. Via aquile in celo. uia colubri super petram. uia nauis in medio mari. et uia uiri in adulescentula. ubi mediosi codices habent adulescentia sed male. et per psalmum. lxxvij. In medio iuuenclularum tympanistrarum. et mouetur a superiore uocabulo generis masculini in femininum. sicut puer puera siue puella.

עלמית eternitas. eternum. seculum. Exodi. xv. Dominus regnabit in eternum et ultra. Isaie. xlv. Israel saluatus est in domino salute eterna. ubi ponit pluralis numerus quasi dicat salute seculorum scilicet amborum tam presentis quam futuri. unde in psalmum. xli. dicitur. Benedictus dominus deus Israel a seculo usque in seculum amen amen. Significat autem non semper infinitum sed quandoque determinatum et quandoque longum. ut Exodi. xxi. Et erit ei seruus in seculum. et psalmum. cxix. In eternum non obliuiscar iustificationes tuas. id est quoad uixero. et finaliter sciendum est quod hec dictio significat durationem secundum materiam subiectam. Ecclesiasticus. i. Iam enim precessit in seculis que fuerunt ante nos. exponit rabi Salomon in seculis que transierunt ante nos. et sic finita sunt.

עלם Letabatur. gaudebat. exultauit. Iob. xx. Iuxta multitudinem ad inuentionum suarum sic sustinebit. ubi scribit rabi Salomon quod hoc uerbum significat gaudium conuersione זאין in samech. ut sit sensus. iuxta diuitias permutationis sue non gaudebit.

עלם Defecit. syncopizauit. defessus est. Iong. iij. et percussit sol super caput Iong et gestuabat. lxx. rectius traduxerunt sic. et angustatus est. sed melius ita. et defecit. sic Amos. viij. In die illa deficient uirgines pulchre et adulescentes in siti.

עלם Obduxit. texit. Canticorum. v. Venter eius eburneus distinctus sapphiris. per quod melius obductus uel tectus. alij circumductus. et Gen.

פלי Foliū arboris. Gen. viij. Portās ramū oliuę uirētibus folijs in ore suo. veritas hebraica sic hēt. et uenit ad eū colūba ad tēpus uespere et ecce foliū oliuę raptū in ore suo. sic ps. i. Et foliū eius non defluet. & Gen. iij. Et cōsuerunt folia ficus. trāslatio nra sepe frōdes et ramos interpretatur. ut Nehemię. viij. Afferte frondes oliuę et frondes ligni pulcherrimi et frondes myrti et ramos palmarum &c.

עליון Supremus. summus. altissimus. ps. xci. Qui habitat in adiutorio altissimi. & Ezechielis. xli. Et sic de inferioribus ascendebatur ad superiora et in medium. idest de infimo ad summum.

עליון Exultauit. letatus et gauisus est. ps. cxlix. Exultabunt sancti in gloria. et ps. Gaudebunt campi et omnia quę in eis sunt. & Sophonię tertio. Letare et exulta in omni corde.

עליון Caligo tenebrosa. Gen. xv. Cum ergo occubuiisset sol facta est caligo tenebrosa. et Ezechielis. xij. In caligine egredietur.

עליון Abscōdit. cuius passiuū legitur Leuitici. v. Et oblita fuerit. qđ uerius sic legeret. Et absconditū fuerit ab eo. nā Onkelus chaldeus interpretat et copertū fuerit ab eo. i. latuit ei. sic Iob. xxvij. Abscōditā ē ab oculis oīm uiuentiū. et ps. xxvi. Et cū iniq̄ gerētibus nō introibo. quāuis aut ista trāslatio nō sit de uerbo ad uerbū, tñ melius ad sensū qđrat qđ Hiero. quertit. & cū supbis nō introibo. nā supbi uolūt esse ī aperto. sed iniq̄ gerētes cupiūt esse in abscōdito et fugiūt lucē. veritas aut hebraica sic legit. Et cū abscōditis nō ambulabo. Quod rabi Salomon exponit scilicet cū ijs qui agunt cōuenticula in occulto ad perpetrandū actus eorū in tenebris. & Iob. vi. Qui timēt pruinā irruet sup eos nix. hebrei legūt. obfuscata a gelu abscōdet ea nix. et ps. xliij. Ipse enī nouit abscōdita cordis. vnde quidā huc referūt titulū ps. ix. pro occultis. & quāuis Burgen. p iuuetute exponat. tñ rabi Daudid kihī intelligit sup occultis cāticis et arcanis eius. uide illic Nicolaū de ly. et pau. bur. i addi.

עליון Puer. iuuenis. adulescēs. i. Re. xvij. Int̄roga tu cuius filius sit iste puer. et loq̄ de dauid qñ īfecit gigātē philistēū. īde adulescētia **עליון** ut Iob. xxxij. Reuertatur ad dies adulescētis eius. et Iob. xx. Ossa eius

מֵעַל מִמַּעַל מֵעַל Super. desuper. desursum. superne.
 Ezechielis. i. Nam cū fieret uox sup firmamentū quod erat sup caput
 eorū. Item eodē. & facies eorū et penne eorū extente desup. itē Isaię. vi.
 Seraphim stabant super illud. dicunt aliqui q̄ he finalis sit paragoge.
 alij q̄ sit litera terminalis generis foeminini.

עָלָה Finiuit. cōsumauit. terminauit. deposuit. trāslatio n̄ra habet re
 duxit. reuocauit. adduxit. Gen. xlv. Et ego inde adducā te reuertentē
 .i. sepeliā te. et ps. cij. Ne reuoces me in dimidiō dierū meorū. rabi Sa
 lomō expōit. ne finias t̄mines uł cōsumes me. et secundū hoc intelligit
 rabi Ioseph kihi uersiculū q̄ legit Nahū. ij. miles captiuus abductus ē.

עֲלִיָּה Cubile. coenaculum. uel ut sic dicam camera. iij. Regum. iij.
 Faciamus ergo coenaculum paruum.

תַּעֲלֵה Riuus. aqueductus. iij. Regum. xviij. Steterunt iuxta aque
 ductum piscinę superioris. & Isaię. vii. Ad extremum aqueductus pi
 scinę supioris. et. iij. Regū. xviij. Et fossa aqueductus repleta est aquis.

עָלָה Curauit. Ieremię. viij. Quare non est obducta cicatrix filię po
 puli mei. inde nomen.

תַּעֲלֵה Sanitas. Ieremię. xlv. Frustra multiplicas medicamina. sani
 tas non erit tibi. et eiusdem. xxxiij. Ecce ego obducam eis cicatricem et
 sanitatem et curabo eos.

עָלָה Crater quo libat uinū. ij. Paralip. xxiij. De qua facta sunt uasa
 templi in ministeriū ad holocausta phialę quoq̄ et cetera uasa.

עָלָה Instrumentum musicum. ps. xcij. In decachordo psalterio cum
 cantico in cithara.

עָלָה Coxa. et id quod crure superius est. i. Regū. ix. Leuauit autem
 cocus armum. pro quo hebraica ueritas legit. Leuauit autem cocus
 crus et coxam eius. sic etiam chaldaica translatio Ionathę continet.

וְיָצָא Reliquias collegit. uindemiauit. et ut sic dicam racemauit. Ieremię. vi. Vtq; ad racemum colligant quasi in uinea reliquias Israel. & est interpretatio sensus de sensu. lxx. sic. Racemantes racemate quasi in uinea reliquias Israel. sed rectius uerbum e uerbo sic. Vindemiado vindemiabunt quasi uitem reliquum Israelis. dicitur autem de frugibus quarum postremo tandem reliquie colliguntur. Deutero. xxiij. Non colliges remanentes racemos sed cedent in usus adueng pupille ac uidue.

וְיָצָא Iugum. i. Regum. vi. Duas uaccas foctas quibus non est positum iugum. uerbum e uerbo sic. q; non ascenderit super eas iugum. & Deuteronomij. xxviij. Et ponet iugum ferreum super ceruicē tuam.

וְיָצָא Balbus. Isaie. xxxij. Et lingua balborum uelociter loquetur & plane. i. diserte pure ac nitide. & p metathesin laag. i. subfannauit. Isaie. xxxvj. Subfannauit te uirgo filia sion. et ps. ij. Dominus subfannabit eos. uide supra in litera lamed ante ain.

וְיָצָא Ascendit. Exodi. xix. Moyses autem ascendit in montem ad deum. ubi in montem signatur obeliscus. & ps. lxviij. Ascendisti in altum. Canticorum. iij. Que est ista que ascendit. Inde multa deriuata que sursum significant sicut ascensiones et gradus. Item Iosue octauo. Et duxerunt eos ad vallem Achor.

וְיָצָא Hostia. holocaustū. sacrificiū. Leuitici. i. In holocaustū et suam uem odorē dño. & Isaie. lxi. Odio habens rapinā in holocaustū. et ps. iij. Regū. iij. Mille hostias in holocaustū obtulit Salomon.

וְיָצָא In. ad. apud. super. supra. aduersum. iij. Regū. ix. Leticulam olei fundes super caput eius. et ps. ij. Aduersus dñm et aduersus christum eius. et. i. Regū. ij. Et abiit Elcana in ramatha in domū suā. i. ad domū.

& quidā libri habēt **וְיָצָא** sed antiquissimi habēt **וְיָצָא** Inuenit sepe per defectū cōsequentis Osee. vij. reuersi sunt ut essent absq; iugo. melius lxx. In nihilū. Terentius. adeo uenusta ut nihil supra. et. ij. Regū. xxiij. Dixit uir cui nō cōstitutū est supra. sic enim legi debet et est distinctio.

אֲשִׁפִּי Aspis. ps. cxi. Venenum aspidum sub labiis eorum. et nota quod iste uersiculus non ponitur in ps. xii. uel. xiii. sicut nos legimus.

לֵי Paruuulus. Ieremie. vi. Effunde super paruulum foris. et plura

- liter threnorum. iiii. Paruuli petierunt panem. et ps. vii. Ex ore infantium et lactentium. patitur etiam prepositionem mem uel thau et fit nomen adiectiuum. Isaie. ii. Et effoeminati dominabuntur eis. pro infantiles.

אֲוֵלָה Actus. conatus. studium. cogitatio. consilium. debita opera. ps. lxi. Terribilis in consiliis super filios hominum. melius sic secundum Hieronymum. Terribile consilium super filios Adam. idest opera eius sunt terribilia. sic Ieremie. xxxii. Magnus consilio et incomprehensibilis cogitatu. Inde uerbum deriuatur Exodi. ix. Quotiens contriuerim egyptios. quod rectius sic intelligitur. quid parauerim in egypto. seu quid egerim aut conatus fuerim. & ps. ix. Adnunciate inter gentes studia eius. idest opera. sic ubi nos legimus threnorum. i. Sicut dolor meus quoniam uindemiauit me. hebrei habent. sicut dolor meus qui factus est mihi. et sic rabi Salomon exponit. similiter infra. Et uindemia eos sicut uindemiaui me. pro quo rectius. Et fac eis sicut fecisti mihi. sic exponit rabi Dauid kimhi. significat etiam illudere et opprobriari. Numeri uicesimosecundo. Quia illusisti mihi. sic primo Regum. xxxi. Ne forte ueniant incircumcisi isti et interficiant me illudentes mihi. Inde nomen Deuteronomii. xxi. Imponit ei nomen pessimum. idest opprobria inquisitionis. huc aliqui canonizant id quod scribitur Nehemie octauo. Et respondit omnis populus amen amen eleuantes manus suas. et sic significat eleuare.

לֵי Est leo seu vas alkimicum in quo sublimatur aurum et argentum. quod magistri eius artis aludel nominant. psalmo duodecimo. Argentum igne examinatum probatum terre.

לֵי Mortarium. pila. sic Prouerbiorum uicesimoseptimo. Si contuderis stultum in pila quasi pisanas feriente de super pilo. quidam putant uas esse ad similitudinem superioris, & hoc esse a superiore deriuatum. huius sententie fuit Ioseph kimhi.

rali deponit iod. ut Gen. xli. Omnis etiā frugū abūdantia in singulis ur-
bibus recondita est. est qñ retinet etiā in plurali iod. ut Iudicū. x. Prin-
cipes triginta ciuitatū. qđ de uerbo ad uerbū sic legiť. Et triginta ciuitates
eis suple erāt. sed qñ iod abiicit tūc sępe p synonymiā cōcidit cū hoste
et inimico in numero plurali. ut Micheę. v. ubi nos legimus. Et conter-
ram ciuitates tuas. hebrei habent. & conteram hostes tuos.

עֵי Pullus. Job. xi. Pullū onagri se liberū natū putat. et Zacharię. ix.

Et sup pullū filiū asinę. sic intelligiť illud Iudicū. x. Habēs. xxx. filios se-
dentes sup triginta pullos asinarū. similiť iod facit diphthongū Gen.
xlix. Ligās ad uitē asinā suam. ubi o fili mi nō est de textu ueritatis he-
braicę. significat autem pullum tam muli quam asinę.

עֵשׂ Sydus est sic dictū. quē trāslatō nra uesperū uocat. Job xxxviij.

Et uesperum super fines terrę cōsurgere facis. diximus de eo superius
in litera ain sequente uau.

עֶבֶר Mus. Leuitici undecimo. Mustela et mus.

עֲבֹשׂ Aranea. Isaie. lix. Telas aranę texuerunt. et Job. viij. Ara-
nearum tela fiducia eius.

עֶבֶס Monile calceamētorū uarigeratū et squamatū. ac ornamentū
pedū. qđ Iulius pollux li. v. nomiarij sui ca. xvi. appellat perisphyrion.
Isaie. iij. Auferet dñs ornamentū calceamētorum. Inde uerbū deriuat
quod ornare pedes significat. Isaie eodem ca. Et pedibus suis cōposito
gradu incedebant. quod uerbum e uerbo sic dicitur. et in pedibus suis
ornabantur scilicet perisphyrio. cuius instar etiam cōpedes et pedice
nominant. quia solent ad similitudinem talium ex ere fieri quibus uin-
ciuntur pedes. Prouerbiorum. viij. Et quasi agnus lasciuens et igno-
rans. et nescit quod ad uincula stultus trahatur. lōga perifrasis in qua
nihil de agno dicitur. sed uerbum e uerbo sic interpretatur. Et quasi
pedica seu compes ad castigationem stulti. quidam hebreorum in ger-
mania uolunt hoc uocabulo uenenum significari. et scribiť sex pūctis.

עָבַר Turbauit. Gen. xxxiij. Turbastis me. et Iosue. viij. quia turbasti
nos exturbette dominus in die hac. & i. Regum. xiiij. Turbauit pater
meus terram. & Paralippomenon. ij. Qui turbauit Israel.

commemorantium perterrita subito inuehitur cum quodam impetu & strepitu. sic. i. Regum. xxv. Et auersatus est eos. idest et inuectus est in eos. et dicunt grāmatici hebreorum quod uerbum sit nominale deriuatum a presente uocabulo quia iod scribitur per patha.

עין Aspectus. color. oculus. Isaie. lñ. Oculo ad oculum uidebunt. & pluraliter ps. cxv. Oculos habent et non uidebunt. inde uerbum deriuatur

עין Inuidebat. quod translatio nostra circumloquitur sic. i. Regum. xviij. Non rectis ergo oculis Saul aspiciebat David. Inde superficies. aspectus. species. Ezech. i. Quasi species electri de medio ignis. et infra. Et scintille quasi aspectus gris candentis,

עין Fons. Gen. xvi. Iuxta fontem aque que est in uia sur. & pluraliter foeminini generis. Exodi. xvi. vbi erant. xij. fontes aquarum et septuaginta palme. et per prothesin accipit mem. Canticorum. iij. Hortus conclusus fons signatus. et infra. Fons hortorum puteus aquarum uiuentium. et pluraliter in masculino. haurietis aquas in gaudio de fontibus salutis. similiter in foeminino genere Genesis. viij. Rupti sunt omnes fontes abyssi magnę.

עייף Lassus. deficiens. Deutero. xxv. Quando tu eras fame et labore confectus. perifrasticos Isaie. v. Nō est deficiens neque laboras. et eiusdem xxviij. Hec est requies. reficite lassum. Inde deriuatur uerbum lassatus est seu defecit. Isaie. xl. Et non deficiet neque laborabit. et infra. deficient pueri et laborabunt.

עייף Gemit. translatio nostra habet stridit. Amos. ij. Ecce ego strido subter uos sicut stridet plaustrum onustum foeno. magis autē pprie ad gemitum refertur quā ad stridorem. iuxta Virgiliū in. vi. gneidos. gemit sub pōdere cymba. vox enī illa tribulationis p quā significamus angustiam qua premimur hoc uocabulo rectissime significat. unde Ionathas chaldeus ubi apud nos legitur tribulatio ibi p̄sens hoc uocabulum posuit. sicut Nahū. i. Confortas in die tribulationis interpretatur in tēpore Aka. et in hoc loco primū qd ponitur est uerbū trāsitiuū significatq̄ gemere facio. secūdū est absolutū. i. gemit. ut sit sensus. Ecce ego gemificas uos subter sicut gemit plaustrum plenum sibi frumento.

עיר Ciuitas. urbs. Gen. xi. venite faciamus nobis ciuitatem. et in plu

tionem et in desertionem. et hoc indicat chaldaica translatio per uocabulum quod significat cumulos lapidum et dispersionem lapillorum. utitur enim Ionathas chaldeus eadem interpretatione hic sicut facit Ieremię. li. Et erit Babylon in cumulos. Item Iob. xxx. Verū tamen non ad consumptionem eorum emittis manum tuam. rabi Salomon exponit. Sed nō ī tumulto sepulchro fossa vel fouea cōs ueuit iudex mittere manum id est potestatem suam. et pluraliter ps. lxxix. Posuerunt Ierusalem in pomorum custodiam. ubi. lxx. uolentes ostēdere q̄ Ierusalē euerſa et destructa esset ipsi pro palatiis eminentissimis Ierusalomytanę urbis ostenderunt posita esse tuguria. sic enim gręce legi solet. posuerunt Ierusalem quasi oporophylacium id est tugurium. hoc est domunculam hortulanorum. sed hebraice legīt in numero plurali quod secundū Paulum episcopum burgenſem recte transfert fossas siue foueas. quę cum fodiuntur solēt ex eis lapides in aceruū cumulari. unde translatio Hieronymi de hebraica ueritate simul stare posset qui sic tranſtulit. posuerūt Ierusalem in aceros lapidum. et Iſaie. xviij. Et erit sicut acerus lapidum in ruina. placeret mihi fodinas dicere. nam nihil hic de pomis agit. p̄ceptor meus Iacobus iehiel loans doctor iudeus dixit hoc uocabulum solitudinem significare.

¶ Aceruauit. congregauit. cumulauit. Exo. ix. Mitte ergo iam nūc & congrega iumēta tua. sic etiā Onkelus chaldaice traduxit. sed trāſlatio nostra legit aliter Ieremię. v. Cōfortamini fili j Beniamin in medio Ierusalem. credens uerbum esse **¶** de quo superius diximus. quod rabi Ioseph kīnhi pater magistri Dauid in. eius cōmentariis exponit cōgregamini. quem hebreorum schola sequitur. similiter interpretat̄ eiusdem. iij. Confortamini nolite stare. id est congregamini et fugite ad arcem sion altissimum fortalitium. sic Iſaie. x. Habitatores gebin cōfortamini. dicere debuit congregamini.

¶ Auis. uolucris. turba auium. Iſaie. xviij. Et relinquentur simul auibus mōtium. et infra. Et estate perpetua erunt super eum uolucres. & Geñ. xv. Descenderuntq̄ uolucres super cadauera. et Iſaie. xlvj. uocans ab oriente auem. ubi quidam interpretantur consiliarium. et ab hoc nomine deriuať uerbum quod significat inuehi. obstrepere. increpare. et subito cōmoueri. sicut cum multitudo auium in campo simul

bunt. tu uero secundū etymologiā rectius sic dixeris. Et ualles operiet frumento. ita Iob. xxiij. Si me uertam ad dexteram nō uidebo illum. melius sic. Abscondetur dextrorsum et non uidebo. hoc est, si in parte meridionali occultauerit se non uidebo eum.

הָטָה Syncopizauit. in extasi fuit. defecit. moestus est. contristatus. anxius. ps. lxi. Dum anxietur cor meū. et in titulo psalmi. cii. Oratio pauperis cum anxietur. idest secundum rabi Salomonē cum anima eius operiretur. seu secundum alios deficeret in tribulatione. threnorū ij. Cum deficeret paruulus et lactens. et infra. cum deficeret quasi uulnerati. Inde nomen ut eodem in loco. Pro anima paruulorum tuorū qui fame pereunt. idest in syncope constitutorum propter famem. & ps. cvij. Anima eorum in ipsis defecit.

הָטָה Serotinauit. tardauit. posteriorauit. Gen. xxx. Quando uero serotina admissura erat et conceptus extremus non ponebat eas. & infra. Factaeque sunt ea quae erant serotina. idest de postremis. hoc est posteriore tempore.

הָטָה Circumdedit. coronauit. Canticorū iij. In diademate quo coronauit eum mater sua. Inde sertum. corona. diadema. ps. xxi. Posuisti in capite eius coronam de lapide precioso. rectius de hebraico uerbum de uerbo sic. pones ad caput eius coronā auri. uult dicere auri optimi et purgatissimi. quod hic Hieronymus obrizum appellat. Inde nomē verbale uel participium. i. Regum. xxiij. In modum corone cingebant Dauid et uiros eius. et ps. cij. Qui coronat te in misericordia et miserationibus. sic ps. viij. Gloria et honore coronasti eum.

הָטָה Oscitauit. sternutauit. cuius nomen inuenitur Iob. xli. Sternutatio eius splendor ignis. quod alij exponunt de oscitatione.

עָב Obtenebrauit. threnorum. ij. Quomodo obtexit caligine. putant aliqui deriuatum a nube quasi obnubilauit.

עָב Desertum. uastitas. fodina et dispersio lapidū. acruus. Michae primo. Et ponam samariam quasi acruum lapidum. idest in deuasta-

de re edificatoria libro octauo ubi de columnis scribit, recte mihi nominare uidetur propodium et crepidinem. est enim crepido ut ait Festus saxum prominens. et Seruius grammaticus inquit. Crepido est abrupti saxi altitudo. Virgilius in .x. Forte ratis celli coniuncta crepidine saxi. expositis stabit scalis.

לשון Stylus. translatio nostra calamum interpretatur. ps. xlv. Lingua mea calamus scribe uelociter scribentis. sed rectius noster Hieronymus in suo psalterio de hebraica ueritate sic. Lingua mea stilus scribe velocis. & Iob. xix. Stilo ferreo et plumbi lamina.

לשון Induit. amicit. operuit. Ieremie. xliij. Et amicitur terra egypti sicut amicitur pastor pallio suo. et ps. ciiij. Amictus lumine sicut uestimento. et psalmo. cix. Fiat ei sicut uestimentum quo operitur. & infra. Operiantur sicut diploide confusione sua.

לשון Aduertit. respexit. discessit. diuertit. uagatus est. declinavit. i. Regum. xv. Sed uersus ad predam es. et sic etiam Ionathas chaldaice traduxit. sed translatio nostra interpretatur aliter. Canticorum. i. Ne vagari incipiam post greges sodaliu tuorum. Origenes in omilia prima super cantica traduxit iuxta superiorē significationem sic. Nequando fiam sicut coopertus super greges sodaliu tuorum. melius sic. tanq̃ aduertens uel discedens ad greges sodaliu tuorum. rabi Salomon astipulari uidetur Origeni. ad hoc enim allegat uersiculum Leuitici. xij. Caput nudum os ueste contactum. licet ibi possint intelligi labra uulgo auersa. rabi Dauid kimhi exponit declinans et discedens.

לשון Vespertilio. Leuitici. xi. Vespertilionē et upupam quoq̃.

לשון Vas mulctrale in quo lac colligit. ut Virgilius in bucolicis. Bis venit ad mulctram. ego aut nescio quare translatio nostra interpretat viscera. Iob. xxi. viscera eius plena sunt adipe. nam etiam in hac dictione adipe putatur error. scribitur enim per camez et non quinq̃ punctis. hebraica igitur ueritas sic legit. Mulctralia eius implent lacte.

לשון Obduxit. occultauit. operuit. abscondit. ps. lxxv. Et ualles abundabunt frumento. Hieronymus sic. Et ualles plene frumento coequa-

sic Nehemig. iij. Num dimittent eos gentes. pro quo legunt hebrgi. Num fortificabunt se. seu edificabunt sibi.

מַרְכָּא Mercatus. nundinatio. Ezechielis. xxvij. Proposuerunt in mercatu tuo. et paulo superius sub eodem capite. Argento. ferro. stanno. plumboq; repleuerunt nundinas tuas. translatio chaldaica Ionathę uult esse apothecas mercatorum siue tabernas institorias. circum loquitur enim hoc uocabulum sic. Aurum. ferrum. stannum et plumbum attulerunt in domum gazę tuę.

סֵפִי Sepiuit. circūdedit. Isaie. v. Et sepiuit eā et lapides collegit ex eā.

אֲדָוָה Auxiliatus est. adiuuit. i. Regum. vij. Hucusq; auxiliatus est nobis dominus. & Isaie. xli. Vnusquisq; proximo suo auxiliabitur. et paulo inferius. Ego auxiliatus sum tibi. & in passuo. ut ps. xxvij. In ipso sperauit cor meum et adiutus sum. Inde nomē uerbale per quinq; pūcta. Deuteronomij. xxxij. Et adiutor illius contra aduersarios eius erit. sic Gen. ij. ubi nos legimus. Faciamus ei adiutorium simile sibi. hebraica ueritas sic legit. Faciam ei adminiculum tanquam penes eum. et ponit in singulari faciam et nō faciamus. quod nota. & in feminino. ps. lxx. ubi nos legimus. Deus in adiutorium meum intende domine ad adiuuandum me festina. hebraica ueritas sic habet. Deus ad protegendum me domine in adiutorium meum festina.

רֶפֶד Crepido. Ezechielis. xlij. Et de sinu terre usq; ad crepidinē nouissimā. item eodem. & a crepidine minore usq; ad crepidinē maiorem. item eodem. & crepido quatuordecim cubitorū. rabi Dauid kimhi in libro de radicibus dicit q; sit atrium in quo congregabat Israel in templo ad adorandum ut eos deus adiuuaret. quasi hoc modo a superiore uocablo adiutorij deriuaretur. idem rabi Dauid in cōmentariis super Ezechielem scribit q; in sinu terre, hoc est in medio pauimenti constructum erat altare et locus in quo circumstant sacerdotes offerētes sacrificia dicit asara. rabi Salomō dicit hoc uocabulū significare pauimentū seu areā. et sic interpretat per hoc nomē esterig. germanicū cōpopularibus suis vangionibus ubi habitauit notū. ego putarim ab ipso pauimento soli ad pactos ad altare gradus esse pminentes ubi sit statio sacrificuli quod uetustatis amātissimus Leo baptista Albertus

ponit. Omnia tempora mea transierunt super me secundum decreta oris tui et iuxta dispositionem tuam.

W Inualuit. confortauit. roborauit. firmauit. fortificauit. Ecclesiastis vii. Sapientia confortauit sapientem. et Iudicum. vi. pro eo quod nos legimus. Et oppressi sunt ualde ab eis. veritas habet. et inualuit manus Madian. inde nomen substantiuum deriuatur robur. fortitudo. uirtus. psalmo. xxix. Dominus uirtutem populo suo dabit. et scribitur per ho lem uel hatefcamez. psalmo. cxviij. Fortitudo mea et laus mea domi nus. scribitur et quandoque per surek uel kibuz. ut psalmo ultimo. Laudate eum in firmamēto uirtutis eius. reperitur et duplicata litera zain secundum naturam primitiui. ut psalmo. cxlv. Et uirtutem terri bilitum tuorum dicent. recipit etiam cata prothesin literam mem. Isaie xxx. Sperantes auxilium in fortitudine Pharaonis. inde nomen adie ctium Isaie. xix. et rex fortis dominabitur eorum. et pluraliter psalmo lix. Irruerunt in me fortes. & adiectiuum secundum formam primiti ui psalmo. xxiiij. Dominus fortis et potens. inde nominat̃ auis quēdā ex immundis uolucris atq; uetitis, quam alij gryphem uocant. no stra uero translatio haliġetum. Leuitici. xi. Gryphum et haliġetum. est autem haliġetus aquila marina et dictio quinq; syllabarum scribitur tertio syllaba per diphthongon æ. hoc dico ut emendentur libri latini in loco allegato. uocatur autem hebraice sica fortitudine. gręce uero a mari et piscationibus.

W Dereliquit. ut psalmo. xxij. Deus deus meus respice in me qua re me dereliquisti. quod hebraice canitur in passione domini. Eli eli lama asabtani. idest uerbum e uerbo. Deus meus deus meus ut quid dereliquisti me. ubi cernitur q̃ respice in me non est de textu. et Gen. secundo. Quamobrem relinquet homo patrem suum.

W Fortificauit. auxit. roborauit. adiuuit. Nehemię. iij. Et dimise runt Ierusalem usq; ad murum plateę latioris. quod Nicolaus de lyra edisserit rectius sic. Et extenderunt murum eius. rabi Salomon expo nit hoc uerbum. per fortificauit. Deuteronomij tricesimosecundo. ubi nos legimus. Et clausi quoque defecerunt residuique consum pti sunt. Veritas simpliciter habet. Et deficiet seruatus et fortificatus.

LIBER

Ios Sedechie cecauit. Inde nomē adiectiuum generis masculini cecus Exodi quarto. Videntē aut cecum. & foeminini generis Leuitici. xxij. Si cecū fuerit si fractum.

U Conuenit. coiuit. agglomerauit. Ioelis tertio. Erūpīte et uenitē. pro quo uerius. lxx. interpretes posuerunt congregamini et introite. Inde dicitur **U** totū sydus draconis et ursarū circa polum arcticū

ab agglomeratione et collectione pluriū stellarum sic nominatū. quē translatio nostra arcturū uocat. Iob. ix. Qui facit arcturū et oriona. est autē sydus quod supradictā congeriem astrorū plaustrū et septētriones sequitur. de quo Virgilius Georgicon primo. Maximus hic flexu sinuoso elabitur anguis Circū perq̃ duas in morem fluminis arctos. rabi Salomon simpliciter dicit esse sydus. sed rabi Dauid kimhi scribit q̃ sit congeries stellarū circa caudam arietis siue intelligat arcturum pliadas hyadas geminosue triones. quod autē legitur Iob. iij. Consumuntur velut a tineā. id alij de circulo arctico hoc est polo intelligūt. quasi dicat omni tempore quod polus uersat. idest in eternum. unde sequitur in eternum peribunt. & accipit per epenthese in iod. eiusdem xxxviij. Aut girum arcturi poteris dissipare.

U Malefecit. peccauit. iniquauit. ut Ester. i. Regem legit regina. In de uerbum transitiuum terciū idest peccare fecit. threnorū. iij. Vt peruerteret hominē in iudicio suo. uisum est supra in **U** et significat curuare. est enim iniquum curuum eo q̃ nō sit rectum. sic Ecclesiastis viij. q̃ nemo possit corrigere quem ille despexerit. uerbū e uerbo sic. Quis poterit rectificare quē curuauit ille. in alia forma Ecclesiastis. xij. Et nutabunt uiri fortissimi idest incuruabuntur.

U Capra. Genesis. xv. Et capram trimam. et pluraliter. i. Regū. xxv.

Ouium tria milia et mille capre. et in compositione significat caprum emissarium. Leuitici. xvi. Et alteram capro emissario. cōponitur autē

ab **U** idest caper et **U** idest abiit. quod Onkelus sic interpretať.

et ps. xxxi. In māibus tuis sortes meę. q̃d nescio q̃re ita trāstulerint. nā in manu et nō in manibus scriptū est. nulla etiā dictio in uersu ponit q̃ sortes significet. recte igit̃ secundū ueritatē hebraicam Hiero. in suo psalterio sic traduxit. In manu tua tempora mea. q̃d rabi Salomon ex

nostra diuīſas ſignificationes in uno uocabulo concludit. Iſaie. xxix. Laſſus adhuc ſitit. Infra enim uidebis laſſum ſignificari in litera ain ſe-
quente iod. et ſupra in litera iod ſequente ain.

ע Excitauit. ſuſcitauit. Iob. xli. Non quaſi crudelis ſuſcitabo eum.
& ſic eſt actiuum tranſitiuum. inuenitur autem neutrum et ualet idem
quod expergifcor. pſalmo. lviij. Exurge gloria mea exurge pſalterium
et cithara. exurgam diluculo. & ludicum quinto. Surge ſurge Debora
ſurge ſurge et loquere canticū. q̄ſi dicat expgificare expgificare. ut p̄ſ.
xliiij. Exurge quare obdormis domine. et ſic pro uigilare trāſumitur.
Canticorum quinto. Ego dormio et cor meum uigilat. uerbum paſſi-
uum legitur Zacharie ſecundo. Quia conſurrexit de habitaculo ſan-
cto ſuo. uerius ſic. quia excitatus eſt. Inuenitur et ultima litera gemina-
ta. Cāticorum ſecundo. Ne ſuſcitetis neq; euigilare faciatis dilectam.
& pſalmo. lxxx. Excita potentiam tuam et ueni. & geminatis ſyllabis
pſalmo. cīj. Reſpexit in orationem humilium. pro oratione experrecti
ſeu potius excitantis nā qui orationē ſuam excitat continue ad illius
preces reſpicit deus. Inde denominatur **מ** magiſter qui mentem
discipuli excitat ad doctrinam. Malachie ſecundo. Magiſtrum et disci-
pulum de tabernaculo iacob. ideſt excitantem quem nos dicimus ar-
guentem in diſputationibus et reſpondentem. unde magiſtri hebreo-
rum dicunt. arguens inter ſapientes. reſpondens inter diſcipulos.

ע Hoſtis. inimicus. oſor. Micheę quinto. Et cōteram ciuitates tuas.
hebrei legūt inimicos tuos. cui etiā alludit chaldaica trāſlatio Ionathe.

ע Nudum ſeu nuditas. Habacuk ſecundo. Vt aſpiciat nuditatem
eius. et eiſdem tertio. Suſcitans ſuſcitabis arcum tuum. pro nudus re-
uelabitur arcus tuus.

ע Pellis. Genetiſ tertio. Fecit quoq; dominus deus Ade et uxori
eius tunicas pelliceas. ideſt tunicas pellem appoſitiua conſtructio. &
Iob ſecundo. Pellem pro pelle. & pluraliter in ſceminino genere Exo-
di. xxxvi. Fecit et opertorium tabernaculi de pellibus arietum. et in ge-
nere maſculino threnorū. v. Pelles noſtrę quaſi clibanus exuſtę ſunt.

ע Cęcauit. iij. Regū. xxv. Et oculos eiſ effodit. rectius ſic. Et ocu-

iod sequente ain. et de hac significatione putat rabi Iuda illud esse qđ legitur Zacharię. v. Volumen uolans.

תב Caligauit. obscurauit. Iob. xi. Orieris ut lucifer. quod hebrei legunt. si obscuraberis. uel si dicere liceret. si crepusculaberis tunc sicut matutinum eris. rabi Salomon exponit nominaliter sic. Obscurum quod in te est et caligo tua sicut mane erit. inde illud Amos. iij. Facies matutinam nebulam. quod alij per articulum siue cata digresin proferunt sic. Faciens auroram et caliginem. sic Iob. xi. Terram miserie & tenebrarum. dicunt hebrei qđ sit locutio synonyma quia duo uocabula idem significant. uolūt dicere terram obscuram et caliginosam siue tenebrosam. et quod sequitur in Iob sed sempiternus horror inhabitans non legitur in hebreo, sed sic. et obscura sicut caligo. significatio horum uocabulorū est obscuritas et tenebre. sunt qui e contrario motū instātaneum. illuminationem subitam. illustrationem. vibrationem. fulgurationem et coruscationem eo uerbo significari uolunt. Exechielis. xxxij. Cū uolare cceperit gladius meus super facies eorum. rectius sic. In vibrādo me gladium meum. idest cum faciam coruscare seu fulgurare gladium meum. est enim uerbum transitium. et Isaie. xi. Et uolabunt in humeros philistim. idest subito mouebūtur seu fulgurabūt. & Iob. iij. Nec illustretur lumine. et geminat phe ut in eodē loco. nec ortum surgētis aurorę. quod hebraice sic legitur. Et nō uidebit fulgores aurorę. rabi Salomon interpretatur splendores.

תב Palpebra. psalmo decimo. Et palpebre eius interrogant filios hominum. & Ieremię nono. Et palpebre nostrę defluant aquis. Ionathas chaldeus interpretatur ipsos oculorum orbes.

תב Defecit secundo Regum. xxi. Deficiente autem Dauid. et Ieremię quarto. Quia defecit anima mea propter interfectos. similiter intelligi debet quod legitur Iudicum quarto. Qui soporem morti sociās defecit et mortuus est. scribiturqđ per punctum patha ad differentiā alterius sibi similis uerbi alterius autem significationis ut supra dictū est. Solemus autem propter sitim etiam sepe deficere, ideo pro sitiente reperitur scriptum. ut psalmo. cxliij. Sicut terra sine aqua tibi. quod Hieronymus uerius sic traduxit. Quasi terra sitiens ad te. & translatio

aliquid in iudicio.in regula.in pondere.in mensura.Ezechielis.xxxiij.
Confusus in iusticia sua fecerit iniquitatem.in iniquitate sua quam ope-
ratus est in ipsa morietur.et eiusdem.xxviij.In multitudine iniquitatū
tuarum.in iniquitate negociationis tue.et accipit quoq; terminatio-
nem foemininam Ezechielis eodem.Donec inuēta est iniquitas in te.
Iob.vi.Respondete obsecro absq; contentione .pro quo uerbum e
uerbo sic.Respondete obsecro nec sit iniquitas.et infra eodem.Et non
inuenietis in lingua mea iniquitatem.Inuenit et in alia forma Iob.xvi.
Conclufit me deus apud iniquum.inde dicuntur uerba et aliorum de-
riuationum formationes.

י Preposito mem.habitatio.habitaculum.Nahum.ij.Vbi est habi-
taculum leonū.&Ieremie.x. Habitacula draconū. Quia uero domus
nostra tutissimum nobis est refugium,iccirco sepe pro refugio inter-
pretatur.psalmo.xc.Domine refugium tu factus es nobis.et ps.sequē-
te.Altissimum posuisti refugium tuum.et accipit paragogen he. Deu-
teronomij.xxxiij.Habitaculum eius sursum.et pluraliter Nahū.ij. Et
cubile suū rapina.et ps.lxxvi.Et habitatio eius in sion.

י Tempus statum et hora determinata.Exodi.xxi.Quod si al-
teram acceperit prouidebit puellę nuptias et uestimenta et preciū pu-
dicię non negabit.ubi teste Nicolao de lyra translatio nostra multū
discrepat ab hebraica litera.pro eo enim quod dicitur .& precium pu-
dicię non negabit.hebrei legunt.& horam eius non minuet.hoc est
tēpus cōpetens secundū rabi Salomonē ut ei deseruiat.

י Ariolatus est.ueneficia exercuit.quarto Regū.xxi.Et ariolatus
est & obseruauit auguria.Inde nomen ariolus ueneficus.Deuterono.
xviij. Aut qui ariolos sciscitetur.et uerbum Leuitici.xix.Non augura-
bimini.rabi Akiba interpretatur hoc uerbum de illis qui obseruant
tempora et dies egyptiacos menses et horas. dicentes quosdam atros
quosdā faustos ad electiones operū humanorū.

י Volauit.Isaie.vi. Et uolauit ad me unus dē seraphim.et ps.xci.
A sagitta volante in die.inde quod scribitur ultima geminata. Gen.i.
Et uolatile uolitans super terram.& Danielis .ix. Cito uolans tetigit
me.ubi iod abundat per prothesin. de quo scripsimus supra in litera

meum. significat etiam a nunc usque in eternum. Gen. ix. Et non erunt ultra aque diluuij ad delendum uniuersam carnem. significat et quodque breuem terminum. ut quarto Regum sexto. Et ultra non uenerunt latrones syrie in terram Israel.

¶ Malefecit. peccauit. et si liceret dicere iniquauit. Ester. i. Non solum regem lesit regina Vasthi sed et omnes principes. quod hebrei sic legunt. Non contra regem solum peccauit Vasthi regina sed contra omnes principes. quod tamen secundum alios ab alio uerbo deriuatur. ut infra Ecclesiastis. i. Peruersi difficile corriguntur. id est iniquitas non potest rectificari. Quia uero quod iniquum est id non est equum. & quod equum non est id non est rectum. quod autem rectum non est curuum est. ideo transulerunt uocabulum hoc ad curuum sic. psalmo. xxxviij. Miser factus sum et curuatus sum usque in finem. Hieronymus sic. Afflictus sum et incuruatus sum. hebrei sic. Incuruatus sum et humiliatus. & Danielis nono. Iniquitatem fecimus impie egimus. Inde nomen Ezechielis. xxi. Iniquitatem iniquitatem iniquitatem ponam eam. et in alia forma Genesis. liij. Maior est iniquitas mea quam ut ueniam merear. et pluraliter declinatur tam in foeminino. ut psalmo cxxx. Si iniquitates obseruaueris domine. quam in masculino genere. ut Isaie. lxiiij. Et iniquitates nostrae quasi uentus abstulerunt nos. et in fra. In manu iniquitatis nostrae.

¶ Lactans. sic enim ambo chaldei Onkelus et Ionathas interpretantur. Genesis. xxxiij. Oues et boues foetas mecum id est lactantes. & primo Regum. vi. Et duas uaccas foetas quibus non est impositum iugum. & quamuis utrobique translatio nostra uerterit foetas. tamen primo Regum. vi. paulo inferius ad nostram expositionem redit circumloquendo dicens. Et tollentes duas vacas quae lactabant uitulos. hoc est iuuenas iuuenes. inde hoc uocabulum etiam translatum est ad homines iuuenes atque iuuenculas. i. Regum. xv. Interfice a uiro usque ad mulierem et paruulum atque lactantem. uult dicere a iuvene ad infantem. duplicaturque lamed sic psalmo octauo. Ex ore infantium et lactentium. id est paruulorum et lactentium. sic threnorum. i. Paruuli eius ducti sunt in captiuitatem.

¶ Iniquitas. iniquum. Leuitici decimonono. Nolite facere iniquum

Et stercore quod egreditur de homine operies illud in oculis eorum. pro quo uerius hebrei teste Nicolao de lyra sic legunt. Et in stercore quod egreditur de homine coquas oculis eorum. Inde panis testicius siue subcinericius. torta. tosta. placeta. spira. spherica sub testu ac inter prunas cocta. ut supra eodem. Et quasi subcinericiu hordeaceu comedas illud. et Osee. vii. Ephraim factus est subcinericius panis qui non reuerfatur. et. iij. Regum. xix. Et ecce ad caput suu subcinericius panis. unde quida hunc uersum psalmi. xxxv. Subsannauerunt me subsannatione. de cibario pane ac potu intelligunt uertentes sic. Inter adultores adcoquentes cibarium. quibus Hieronymus noster non multum refragatur i suo de hebraica ueritate psalterio sic transferens in simulatioe verborum fictorum. & rabi Salomon exponit sic. Per uiam adulationis ut accipiant cibum et potum a Saul quatenus eos cibet et potet. i. circo frenderunt super me detibus suis. et dicit maog id est esca. hec ille. alij exponunt sic. adulantes ijs qui subigunt et depstant cibariu pane. alij uersum allegatum non accipiunt ab hoc uocabulo, sed a אב quod ridiculum uarium et uacuum significat.

¶ Predatus est. rapuit. spoliauit. plagiauit. ps. cxix. Funes peccatorum circumplexi sunt me. uel secundu Hieronymu implicauerunt me. pro quo rabi Salomon et post eum ceteri hebrei legunt. Coetus seu cunei peccatoru rapuerunt uel predati sunt me. inde uenit nomen appellatiu spoliu. rapina. preda. Gen. xlix. Mane comedet predam. & Sophonie. iij. Quapropter expecta me dicit dñs in die resurrectionis meae in futurum. quod hebrei legunt. In die insurrectionis meae ad predam seu spoliu. pro quo septuaginta interpretati sunt in testimonium. sed Hieronymus scribit in commentariis hebreum quenda qui se in scripturis docuerat asseruisse qd laed in presenti loco magis in futurum debeat intelligi. rabi Dauid kimhi uult intelligi diem Gog & Magog quos faciet deus insurgere ad spolia.

¶ Adhuc. ultra. Amos. iij. Cum adhuc tres menses superessent usq ad mensem. Genesis. xxv. Adhuc pater meus uiuit. & Isaie quinto. Quid est quod debui ultra facere uine me. et significat terminu ul finem. & accipit paragogen pronominum Genesis uicesimo quinto. Dum adhuc ipse uiueret. & Exodi nono. Adhuc retines populum

præbebit delicias regibus. et. i. Regū. xv. ubi nos habemus. Agag pinguiſſimus. ibi hebrei legunt. Agag delicatus. nam tremens non eſt de textu. et ſunt qui dicant eū minime tremuiſſe ſed acceſſiſſe cū delectatione, et pro deliciis habuiſſe uitam morte commutare. alij exponūt. Et acceſſit ad eū Agag cum ligaturis. nam et ligaturę atq; combinationes hoc nomine dicuntur. Job. xxxviij. Nunquid coniungere ualebis micantes ſtellas plíadas. i. nunquid obligabis applicationes ſtellarę.

ערת Excrescens. ſuperſtes. excedens. Exodi. xxvi. Quod autem ſuperfuerit in ſagis. et Numeri. iij. qui excedūt numerę leuitarum. item infra. precium eorū qui ſupra ſunt. item pecuniam eorum qui fuerant amplius. Inde uerbum graue Exodi. xvi. Nec qui plus collegit habuit amplius. nec qui minus parauerat repperit minus. hebraice ſic. Et nō exceſſit plus et minus non defecit.

ערי Defecit. priuauit. diminuit. defuit. i. Regum. xxx. Nec defuit quiſquam a paruo uſq; ad magnum.

ערי Parauit aciem. inſtruxit. ordinauit. diſpoſuit. i. Paralippome. non. xij. Expediti ad pugnam corde perfectō. id eſt inſtructores apparatus bellici. et paulo ſuperius. In auxiliū nō in corde duplici. hebraice ſic. Et ad diſponendum in non corde et corde.

ערי Grex. Cāticorum. vi. Sicut grex caprarum. et Geñ. xxix. Tres quoq; greges ouium. et infra. Moſq; erat ut cunctis ouibus congregatis deuoluerent lapidem. pro quo hebraice ſic legiť. Et congregabant illuc omnes greges et deuoluebant lapidem ab artificio putei.

ערי Fodit. repaſtinauit. ſarriuit. occauit. Iſaie. v. Non putabitur & non fodiet. et eiſdem. viij. Et omnes montes qui in ſarculo ſarrentur. maxime autem de uineis dicitur. unde hebreorum eſt adagium. fode mecum et ego fodiam tecum.

עריש Lens. tis. Ezechielis. iij. Et tu ſume tibi frumētum et hordeū et fabam et lentem. & Geñ. xxv. Accepto pane et lentis edulio.

ערי Coxit inter prunas. torridauit. uſtulauit ſub teſtu. Ezechiel. iij.

tores in concilio iustorum. Hieronymus et Lyra in congregatione.

W Os oris. quod nostra translatio maxillam interpretat. ps. xxxij.

In camo et freno maxillas eorum constringe. hebrei legunt ora eorū. alij ornamenta seu monilia eorum a superiore uocabulo. quos imitat Hieronymus in suo psalterio de hebraica ueritate. ps. ciiij. Qui replet bonis ornamentum tuum. sed Dauid kimhi exponit sic. Qui replet bonis os tuum.

W Testis. Gen. xxxi. Cumulus iste testis erit inter me et te. Deuteronomij. xvij. In ore duorum uel trium testium. et infra. Nemo occidatur uno contra se dicente testimonium. et infra. manus testiū prima interficiat eum. Inde testamentum. testimonium. ij. Paralippo. xxiij. Multitudo Israel in tabernaculum testimonij. et ps. cxix. Mirabilia testimonia tua. et ps. xcij. Testimonia tua credibilia facta sunt nimis. Inde uerbum testificari uel cōtestari. Deuteronomij. iij. Testes inuoco hodie celum et terram. idest contestor uel testificor contra uos hodie celum & terram.

W Leniuit. delectauit. deliciauit aut uoluptauit si liceret ita loqui. sed libet deliciis affectit. Nehemij. ix. Et abundauerunt deliciis in bonitate tua magna. Inde nomen uoluptas. delicie. qd græce dicitur similiter edone. Gen. xviij. Postq̃ consenui et dominus meus uetulus est uoluptati operam dabo. hebraice sic. postq̃ inueteraui erit mihi uoluptas. et sic cum he finali terminationis foemine. inuenitur etiam sine ea. ut Gen. ij. Plantauerat autem dominus deus paradysum uoluptatis. & Ezechielis. xxxi. Et emulata sunt eum omnia ligna uoluptatis que erant in paradiso dei. et scribit quinq; pūctis. et. ij. Regum. i. Qui uestiebat uos coccino in deliciis. hebrei pro in habent cum. rabi Ionas exposuit sic. qui uestiebat uos in diebus deliciarum. alij dicūt. qui uestiebat uos coccino et comedere uos fecit delicata. ut sit oratio defectiua. cui expositioni alludit chaldaica Ionathę interpretatio. sed rectius secundum Dauid kimhi ambo uocabula de uestibus dicuntur scilicet coccinū et delicosum. et id cōprobat disputatio rabi Iudę et rabi Nehemij quā Dauid kimhi recitat in cōmentariis Regum. Inde nomen adiectiuum Isaie. xlvij. Audi hęc delicata. recipit prothesin mem literę Gen. xlix. et

ab homine usq; ad pecus tam reptile quam uolucres celi. et recipit in principio beth lřam significatq; pro. prę. uel ante. uł per. uel propter. Gen. vii. Et inclusit eum dominus de foris. hebraice sic. & clausit dñs pro se uel ante se. sic Exodi. vii. Rogate pro me. et Gen. xxvi. Prospiciens Abimelech rex palestinarum per fenestram. et sicut usq; apud latinos aduerbialiter ppetuo significat, ita et hec dictio significat eternitatem et perpetuitatem. in seculum. sempiternū. Isaie. lvi. Excelsus et sublimis habitans eternitatem. et inuenit geminatū. Isaie. xxvi. Sperastis in domino in seculis eternis. et significat seculum seculorū quod translatio nostra uertit ultra. ut Exodi. xv. Dominus regnabit in eternum et ultra.

ערים Centones seu panni abiectionis. translatio nostra interpretatur pannos mēstruatos. Isaie. lxiij. Et quasi pānus menstruatus. rectius sic. quasi uestimentum centonum seu pannorum abiectionis.

ערר Subleuauit. erexit. suscepit. ps. cxlvi. Pupillum et uiduam suscipiet. Hieronymus eriget. sic ps. xx. Nos autem surreximus et erecti sumus. & ps. cxlvij. Suscipiens māsuetos dominus. rabi Ioseph kimhi hispanus uult hoc uerbum significare adiutorium. sustentationem & fulcimentum.

ערה Ornauit. Osee. ij. Et ornabatur in aure sua. et Ezechielis. xvi. & ornaui te ornamento. et infra. et ornata es auro. Inde nomen ornamentum. gloria. decus. monile. iocale. ps. lxxx. in titulo quē nostri habent. ad uictoriam super lilia testimonium Asaph psalmus. hebrei sic legunt. ad uictoriam erga rosas decus Asaph psalmus. quasi diceretur secundum Dauid kimhi, psalmus iste gloria est et decor ipsi Asaph. itē nomen in alia forma Ezechielis. vii. Et ornamentum monilium suorū in superbiam posuerunt.

ערה Abiit. transiuit. cessauit. pertrāsiuit. Iob. xxviij. nec pertrāsiuit per eam legna. et transitium secundi eiusdem. xxv. ubi nos legimus: Ecce luna etiam non splendet. translatio nostra omisit hanc nostrā dictionem. quare sic legit hebraice. Ecce facit trāsire lunā nec splēdebit. qđ sic exponūt. ecce deponit seu aufert lumen lune et nō splēdebit.

ערה Examen. synagoga. coetus. concilium. psalmo. i. Necq; peccat

rotundum per circuitum. et pluraliter. iij. Regum. vij. Inter columnia quadrata non rotunda. inde nomen circi septi in castris quem fossatis et quadrigis circumcirca muniunt. quod translatio nostra tentorium uertit. i. Regum. xxvi. Et Saulem dormientem in tentorio et reliquū vulgus per circuitum eius. et accipit in fine he literam. i. Regum. xvij. Et uenit ad locū magala. Ionathas chaldaice traduxit charkoma idest fortalicium seu munitio. & sic non est nomen proprium loci ut interpret nostrę translationis putauit. uulgo uocant quadrigoburgium. significat etiam callem. semitam. Isaie. xxvi. Rectus callis iusti ad ambulandū. et ps. xvij. Perfice gressus meos in semitis tuis.

עגור Ornamentū. monile. in auris. Numeri. xxxi. Annulos et dextralia ac murenulas. et p̄r Ezechielis. xvi. Et circulos in auribus tuis.

עגור Vitulus. Exodi. xxxij. Et fecit ex eis uitulum conflatilem. et in foeminino Osee. x. Ephraim uitula docta. et pluraliter eodem paulo superius. Vaccis bethauen coluerunt habitatores samarie.

עגלה Plaustrum. quadriga. currus. i. Regum. vi. Facite plaustrū nouum unum. et pluraliter Gen. xlv. Quibus dedit Ioseph plaustra secundū Pharaonis imperiū. sic dicta fortasse a rotunditate rotarū.

עגם Contristatus est. compatiiebatur. Iob. xxx. Et compatiiebatur anima mea pauperi.

עגור Grus. Isaie. xxxviij. Sicut pullus irundinis. alij sicut irundo & grus. vide supra in litera samech ante uau.

ע Donec. usq; usq; ad. uel usq; in. ad usq; uel usq; quo. Iudiciū. iij. Descenderūt usq; quo oīno deficerent. & Exodi. xiiij. Vsq; in sempiternū. & eiusdē. xxix. Siue de panibus usq; mane. et quando sequitur verbū pręteriti uel futuri tēporis aut gerundiū sepe deficit relatiuū q̄ v̄l qđ causa breuitatis. qñq; aut nō deficit. ut Iosue. i. donec det requiē dominus. et Gen. iij. Donec reuertaris in terrā. et recipit in fine iod literam. Miche. iij. Vsq; ad te ueniet. interpretatur etiam translatio nostra dictionem hanc articulariter pro tam et quam. Genesis. vij.

עבֹר Preposita beth litera significat propter. ps. cxxxij. Propter Dauid seruum tuum non auertas faciem christi tui. significat et quandoque propterea quod ut. Micheę. ij. Propter immundiciem suam corrumpetur. quod legendum est. propterea quod putruit corrumpetur.

עבֹשׁ Computruit. Ioelis. i. Cōputruerunt iumenta in stercore suo. hebrei sic. computruerunt grana seminis in pulueribus. scilicet ut non possint pullulare. et dicitur quasi **עבֹשׁ** solet enī sepe pe in b uerti. ut scribit rabi Dauid kimhi in cōmentariis super duodecim.

עבֹת Coherētia. uinculū. frondes intrichatę atque perplexę seu dēse. uel etiam tricha seu perplexio quarumcūque rerum. Leuitici. xij. Et ramos ligni densarę frondiū. et pluraliter in masculino genere ps. cxvij. Constitue diem solēnem in cōdensis. Hieronymus in suo psalterio sic. in frondosis. similiter pluraliter in foeminino. Exodi. xxvij. Duas catehulas auri purissimi sibi inuicē coherentes. et ex tali perplexitate ac intrichatione dicuntur sic laquei uel funes qui ex tribus funiculis plectuntur secundum rabi Ioseph patrem Dauidis kimhi qui illud Micheę. vij. Et cōturbauerunt eam exponit sic. Et triplicauerunt eam. secundum quod tres ibidem cōmemorantur scilicet princeps iudex et magnus.

עבֹב Infaniuit prę amore. seu ardebat. Ezechiel. xxij. Et infaniuit in amatores suos. et infra. Infaniuit super eos cōcupiscētia oculorę suorę.

עבֹב Organum. ps. ultimo. Laudate eum in chordis et organo. et Gen. iij. Ipse fuit pater canentium cithara et organo. et Iob. xxx. Et organum meum in uocem flentium.

עבֹת Derelictus est. superstes fuit. Ruth. i. Si eos expectare uelitis donec crescāt et annos pubertatis impleāt ante eritis uetule quā nubatis. p̄ ista lōga periphraſi et digressiōe hebrei uerius sic habēt. an expectabitis donec crescāt. An superstes uel derelictę eritis nedum ut futuri sint mariti. ab eo magistri hebreorū derelictam sic uocant que sine uiro manet.

עבֹל Rotundum. ij. Paralippomenon. iij. A labio usque ad labium

de moneta corrente eoq̃ hincinde et datur et sumitur. Genesis. xxiij. Quadringētos fidos argenti probatē monetę publicę. idest monetę transcurrentis apud mercatores. significat etiam superare. præualere. quasi transcendere. Ieremię. xxiij. Et quasi homo madidus a uino. re-ctius sic. Quasi uir quem superauit uinum.

עבר Trans. Isaię. ix. Trans Iordanem galileę. & recipit præpositio-nem sicut alia syncategoremata plurima. Isaię. xviij. Quę est trans flumen ethiopię. significat enim partem locum uel latus aduersum in prospectu. ut Iosue primo. Quam tradididit vobis Moyse trans Ior-danem. idest in parte altera Iordanis.

עבר Hebręus. Ionę. i. Et dixit ad eos hebręus ego sum. et Gen. xiiij. Nunciauit Abram hebręo qui habitabat in conualle mamrę. qđ Hieronymus in libro hebraicarum quęstionum interpretatur. Nun-ciauit Abram transitori. a uerbo abar superius exposito.

עבר Repagulauit. iij. Regum. vi. Et affixit laminas clauis aureis. qđ hebraice sic legiť. Et repagulauit pessulis aureis ante oraculum.

עבר Succensuit. iratus est. ps. lxxxix. Distulisti christum tuum. pro quo rectius Hiero. in suo de hebraica ueritate psalterio sic. Iratus es aduersus christũ tuũ. sic Prouer. xiiij. Sapiēs timet et declinat a malo. stultus trāsilit et cōfidit. ubi ponit trāsilit secundũ primi uerbi significa-tionē. sed hebręi legũt. stultus irascit et cōfidit. sic ps. lxxviiij. Audiuit deus et spreuit. i. iratus est. similiť infra eodē. & hereditatē suā spreuit. idest cōtra hereditatē suā iratus est. Inde ira. indignatio. furor. Sopho-nię. i. dies irę dies illa. et Isaię. x. Et cōtra pplm furoris mei mādabo illi. Tu uero in uno ỹsu cognosces tria unius originis significata. Deute. iij. Trāsibo igit et uidebo terrā hāc optimā trās Iordanē. iratusq̃ ē dñs mihi. ecce uerbũ transibo et dictionem trans. et uerbũ iratus est.

עבר Frumentum. fruges. Iosue. v. Et comederunt de frugibus ter-rę. item eodem. Defecitq̃ manna postquam comederunt de frugibus terre. et dicunt quidam sic uocari ab anno præterito. nam aliter uoca-tur prouentus præsentis anni. ut in litera b ante v.

Minimus digitus meus grossior est dorso patris mei. hebrei legunt parvus meus. id est auricularis digitus grossus est plus quam lumbi patris mei. Ionathas chaldaice traduxit sic. Imbecillitas mea est robusta plus quam uirilitas patris mei. & Ieremie. li. Porro grossitudo eius quatuor digitorum. et per apheresin Habacuk secundo. Et aggrauat contra se densum lutum.

עֲבַט Pignorauit. Deuteronomij. xxiij. Nō ingrediaris domū eius ut pignus auferas. & quia super pignoribus mutuatur. ideo significat mutuari. eiusdē. xv. Et dabis mutuū quo eum indigere pspexeris.

עֲבַט Declinauit. Ioelis. ij. Et non declinabunt a semitis suis. et in ea significatione nusquam reperitur alibi.

עֲבַטִּי Vna dictio quę tamen exponitur tãquam duę dictiones. scilicet densum lutum. Habacuk. ij. Aggrauat contra se densum lutū.

עָבַר Transgressus est. præteriiuit. transiuit. progressus est. Genesis xxxij. Et ipse progrediens adorauit. hebraice sic. Et ipse procedebat ante eos et adorauit. et Exodi. xij. Et trāsibo per terram egypti nocte illa. Deuteronomij. xviij. Vt transgrediantur pactum illius. & ij. Paralipomenon. xxiij. Quare uos transgredimini præceptum domini. In de dicitur ille qui lustrat homines per ignem. Deuteronomij. xviij. Nec inueniatur in te qui lustrat filium aut filiam suā ducens per ignē. ubi translator exponit et declarat seipsum cum dicit ducens per ignē. id est transire faciens. nam alio in loco scilicet. ij. Paralipomenon. xxviij. cum dicitur lustrauit filios suos in igne. uel est metathesis uel aliud uerbum quod exurere significat. recte legitur. ij. Regum. xij. Et trāsduxit in typo laterū. dicunt hebrei quod focus quidā fuerat ubi exurebant lateres illic lustrauit eos hoc est cōbussit eos. significat etiam transfractare. traicere nauē. trāsuađare. ut. ij. Regū. xix. transierūt uada ut trāsducerēt domū regis. qđ de uerbo ad uerbū sic intelligit. Et trāsuađauit scapha ut traduceret domū regis. et sic deducit nomē scaphę a traiciēdo flumine ut ibi. et p̄positione l̄gē mem significat uadum. Gen. xxxij. Trāsiuit uadū labok. et recipit in fine he l̄rām foeminini generis. Isaie decimo. Transierunt cursum id est uadum. & pluraliter in foeminino Iudicum tertio. Et occupauerunt uada Iordanis. et dicit transumptiue

עב

תפסר כן נן מר

n Vbes. Isaie. xix. Ecce dominus ascendet super nubē leuem. & eiusdem. xiiij. Ascendam super altitudinem nubium. idest nubes in singulari. et pluraliter Iudicū. v. Celique ac nubes stillauerunt aquis. & Prouerbiorū. xvi. Quasi himber ferotinus. idest sicut nubes himbris ferotini. translatio nostra quandoque uertit caliginem. ut Exodi. xix. Jam nunc ueniam ad te in caligine nubis. i. in densa nube.

עב Seruiuit. operatus est. ministravit. Numeri. xvij. Solis filiis leui mihi in tabernaculo seruiantibus. hebraice uerbum de uerbo sic. Et seruiet leui ipse ministerio tabernaculi foederis. et pluraliter Gen. xiiij. Duodecim enim annis seruiuerunt Kedorlaomer. & eiusdem. xxix. Seruiam tibi p Rachel filia tua. et in eodē. Seruiuit igitur Iacob pro Rachel septem annis. Inde opera. seruitus. ministeriū. in eodem. Et hanc quoque dabo tibi pro opere quo seruiturus es mihi septem annis aliis. Inde seruus quod scribitur sex pūctis. Exodi. xxi. Si emeris seruum hebreum. unde est quod significet agricolare et agriculturam. Gen. iij. Vt operaretur terrā de qua sumptus est. & in passiuo Deute. xxi. Quę nō traxit iugū nec terrā scidit uomere. ex hebraica ueritate sic uertit. Qua non fuerit agricolatū quę non traxerit iugū. et eodem in loco. Quę nunc arata est nec sementē recepit. hebraice sic. In qua non agricolabit et non seminabit. significat etiam sacrificare. Deuterono. vi. Dominum deum tuum timebis et ipsi seruies. & iij. Regum. xvi. Et seruiuit Baal et adorauit eum. similiter sacrificium diuinum. ij. Paralip. xij. Vt sciant distantiam seruitutis meę et seruitutis regni terrarum. quare imperiti linguarū magici immo sophiste nostri temporis librū de sacrificiis egyptiorum quem in arabicū trāstulit eben uahasia uarie nominant cuius titulus cum sit auodath egyptijm. aliqui librum appellant de agricultura egyptiorū. alij de seruicio egyptiorū. melius aut de sacrificio egyptiorū & mea sentētia adhuc optime sic. de factione egyptiorum. id est latine admodum. nam apud maiores nostros facere significauit idem quod sacrificare. unde factio sacrificiū. Virgilius in bucolicis egloga tertia. Cum faciam uitula pro frugibus ipse venito. idest cum sacrificabo.

עב Crassauit. densauit. ingrossauit. Deuteronomij. xxxij. Incrassatus impinguatus dilatatus. Inde nomē densus. grossus. iij. Regum. xij.

rectius sic legitur. Quoniā ecce bruma transiuit. himber mutatus est. abiit sibi Est autem himber idem quod hyems que græce a pluuia deriuatur. hyo enim idest pluo. et ab himber hibernus per excisionem m literę. sicut a pater paternus. vult ergo dicere tam bruma quam hyems idest totum tempus ab æquinoctio autumnali ad æquinoctium uernale transiuit et mutatum est atq; abiit.

DN̄D Obturauit. opilauit. obtudit. clausit. ij. Paralip. xxxij. Ipse est Ezechias qui obturauit superiorem fontē aquarū gihon. & threnorū ij. Exclulit orationem meam. quāuis hoc per sin scribat tamen idem significat. & ps. li. Incerta et occulta sapientię tuę manifestasti mihi. pro quo Hiero. absconditū et arcanum sapiētię tuę manifestasti mihi. sed rabi Salomon exponit. in corde quod est obtusum et obturatū fecisti me cognoscere sapientiam. sic igit uersus stare. In ebetudinibus et obtuso sapientiam ostēdisti mihi. Danielis. xij. Quia clausi sunt signatiq; sermones usq; ad præfinitum tempus.

DN̄D Occultauit. abscondit. protexit. auertit. Gen. iij. Et a facie tua abscondar. et ps. xix. Nec est qui se abscondat a calore eius. et. i. Regū v. Et computrescebant prominentes extales eorū. rectius sic secundum doctores hebreorū. Et occultabant eis ficus scilicet quos habebant in ano. inuenio aut hic sin scriptum, sed ponitur loco samech. ut extat in antiquis adnotationibus. Item ps. xxxi. Abscondes eos in abscondito faciei tuę. & ps. xci. Qui habitat in adiutorio altissimi. quod secundum hebraicam ueritatem sic legi deberet. Sedens in abscondito altissimi. & per metathelin in titulo prenotato psalmi. liij. Nōne Dauid absconditus est apud nos. et nomen per quinq; puncta. ps. lxxxi. Exaudiui te in abscondito tempestatis. accipit etiam in fine he literā foeminini generis. Deutero. xxxij. Et in necessitate uos protegant. hebraice sic. Fiat super uos protectio. sic quandoq; per solam paragogē accipit he aspiracionem nihil significantē. Deute. xxxij. Abscondā faciē meā ab eis.

eta est sapientia eorum idest deteriorata est.

סַטְרָפָא Satrapa seu princeps .i. Regum.xxix.Sed satrapis non places.
est autem satrapa quod gr̃ce satrapes nomē dignitatis. ut scribit Suidas.et principatum designat Iudicum.xvi. Veneruntq; ad eam principes philistinorum.

טַבּוּלָא Tabula.translatio nostra uertit axis.iiij.Regū.vij.Et axes gr̃ei.

עֲבָדֵי Eunuchus. Isaie.lvi. Et non dicat eunuchus ecce ego lignum aridum.& Ieremieg.xxxviij. Audiuit autē Abedmelech idest minister regis ethiops uir eunuchus qui erat in domo regis. solent enim tales esse in domibus regum custodes cubicularij. ad tollendam suspiciōē de reginis et gynecgi uirginibus,dicti a curandis lectulis quasi camerarij.vnde Putifar solo nomīe fuit eunuchus idest camerarius regius quia habuit uxore. Geñ.xxxix. q̃re Onkelus chaldaice traduxit Raba .i. mgratus seu officialis. sic eiuldē.xl. Duo eunuchi. Onkelus chaldaice traduxit rabraban idest officialis. p̃fectus. seu magister officiorū.

אַרְבּוּעַ Arbustum. cogitatio. ramus. Ezechielis.xxxi. Et multiplicata sunt arbuta eius.

אֲוִנְכּוּלָא Prepositione mem significat fratrem matris quem nos auunculum nominamus. Amos sexto. Et tollet eum propinquus suus et comburet eū ut efferat ossa de domo ubi p̃cedit dod idest frater patris qui patruus dicitur. et sequitur. frater matris qui est auunculus. unde textus sic legi deberet. Et tollet eum patruus suus et auunculus suus ad educendum ossa de domo. Quia uero aliqui codices uocabulum p̃sens habent per sin scriptum. putant ab exustione dictum esse. qua propter transtulerunt & comburet eum. sed a me audiuitis persepe symbolicam uicissitudinem sin et samech etiam non uariata significatione. uerisimilius igitur de auunculo exponitur quam de comburente. quis enim comburit corpus humanum ut ossa maneant illesa.

סְפָרִיס Sentes significat et paruas spinas. translatio nostra habet verticam. Isaie.lv. Pro urtica crescet myrtus.

חִמְרָא Hiemale tempus quo dies minuunt. et nominat bruma scilicet a libra ad capricornum ubi est brumale solsticiū qd nos hyemale dicimus. Canticor̃.ij. Iam enī hyems transiit. himber abiit et recessit. qd

sed transfert lapidē preciosum Ezechielis.x.ca.

לָקַד Lapidauit.Exodi.xvij.Adhuc modicum et lapidabunt me.&

Deuteronomij.xij.Lapidibus obrutus necabitur.passuum eius Exodi.xxi.Lapidibus obruetur.idest lapidando lapidabitur.

סָרַר Abalienauit.defueuit.declinauit.destituit.Osee quarto.Sicut vacca lasciuens declinauit Israel. Isaie.lxv. Ad populum incredulum idest declinantem.&.iij.Regum.xx.Reuersus est igitur rex Israel in domum suam audire contemnens et furibundus .ubi pro audire contemnens traducere potuit abalienatus scilicet mente seu destitutus.de hoc satis dixi supra in litera samech ante vau.

סָרַב Renuit.rebellauit.rebellis.inuitus.nolens.renuens.Ezechiel secūdo. Quoniam increduli et subuersores sunt tecum.idest rebelles et nolentes.nam Onkelus cum uellet interpretari chaldaice hanc dictionem noluit Genesis.x xxvij.Noluit consolationem recipere.hoc uerbo usus est.

סָרַח Loricauit.uel loricam induit.Ieremie.li.Et non ascendet loricatorius.et quamuis inuenerim in omnibus bibliis hebraicis hunc locū per sin scriptum.tamen rabi Dauid kimhi in libro de radicibus illud notauit per samech.similiter Ieremie.xlvi.Induite uos loricis inueni adnotatum uetus scholion scilicet,per samech aliqui.quasi diceret aliqui libri habent scriptum per samech sic Ionathas chaldeus ubiq; per samech scribit.

סָרַח Superfluxit.superfuit.transcendit.supereminuit.plus satis dependit.excessit.luxuriauit.uel lasciuuit.Exodi.xxvi. Quod autem superuerit in sagis que parantur tecto.idest unū sagum quod amplius est.hebraice sic.reliquū sagi excedens.item in eodem. Qui plus est in sagorum longitudine.& Amos.vi.Et lasciuitis in stratis vestris.quod hebraice ponitur in tertia persona.sic intelliget.Et excedunt.superfluūt ac super quā satis est prominent saga seu coopertoria longa et lata in stratis eorum.et infra eodem.Et auferet factio lasciuētium.hebraice sic.Et cessabit leticia superfluorum.

סָרַח Deteriorauit.passuum eius ponitur Ieremie.xlix.Inutilis fa-

iuuabit. sic in libro sapientię legimus ca. v. Tunc stabūt iusti in magnā constantia aduersus eos qui se angustiauerūt. et qui abstulerunt labores eorum. uidetis qđ hñ sunt numeratores et ponderatores tyrannorum huius seculi. hec iccirco pluribus egi, ut intelligatis qđ sopher hic sit scriba exactor qui nomina censitorum et capitationum conscribit, & pecuniam exactam numerat atqđ ponderat tanquam notarius. Ieremię. xxxvi. Vt comprehenderent Baruch scribam et Ieremiā prophetam. et infra eodem. et dedit illud Baruch filio Nerie scribę qui scripsit in eo. & Ester. iij. vocatiqđ sunt scribę regis. inde id quod scriba seu notarius scribit dicitur sopher per quicqđ pūcta idest liber. Ieremię. xxxij. Et scripsi in libro et signaui et adhibui testes. et paulo inferius. Et dedi librū possessionis Baruch filio Nerie filio Maasie in oculis Anameel patruelis mei et in oculis testium qui scripti erant in libro. et Numeri v. Scribetqđ sacerdos in libello ista maledicta. et Iosue. i. Non recedat volumen legis huius ab ore tuo. Inde trāsumitur scriptura et literę seu epistolę. ut Isaie. xxix. Et dabitur liber nescienti literas diciturqđ ei lege et respondebit nō scio literas. idest nescio scripturam legere. & Ester iij. Et literę signatę ipsius annulo missę sunt per cursores. & per he in fine scriptura literatura. ps. lxxi. Quoniā non cognoui literaturam. & similiter sine he Danielis. i. vt doceret eos literas et linguā chaldeorū. Inde descriptiones et enarrationes. ps. lxxxvij. Dominus narrabit in scripturis populorū. et ps. xix. Celi enarrant gloriam dei. unde quidā interpretantur illud quod scriptū est Geñ. v. Hic est liber generationis Adam sic. hec est enarratio seu descriptio generationis Adam. uel certe enumeratio. & ut redeam ad principium omnia ex numeratione et supputatione descendūt. iij. Regum. iij. Qui enumerari et supputari non potest prę multitudine. et preposito mem consonāte significat numerum. Exodi. xxiij. Numerum dierum tuorum implebo. similiter ij. Paralippomenō. xij. Nec erat numerus uulgi. Inuenitur etiam sine mem significare numerum seu dinumerationem. ij. Paralippomenon ij. Post dinumerationem quam dinumerauit Dauid pater eius.

ספיר Sapphirus. Exodi. xxvij. In secundo carbunculus et sapphirus et iaspis. rabi Abraham abē ezra scribit qđ sit gemma quedam rubra. Geon aut scribit qđ sit lapillus albus quem cristallum uocant. nostra uero translatio semper habet sapphirum. Ionathas nō specificat.

& quamuis in uetustis uoluminibus per sin eandem ipsam quoque dictionem semper inuenerim. tamen allegato in loco quandam reperio notulam in uno ex bibliothecę meę libris hebraicis qui ante annos quadringentos manu scriptus fuit. ubi in eodem capitulo circa istud uocabulum hoc assignatur scholion scilicet partim cum samech. uult dicere aliqui libri habent samech. et sic Ionathas quoque chaldeus per samech scripsit. considerabis iterum in habentibus symbolum facilem transitum id quod sepe commonuimus.

חפס Hispania. translatio nostra habet bosphorus. Abdię in fine. et transmigratione Irlm que in bosphoro. Hiero. a. lxx. discedens sic dicit. nos autem ab hebreo qui nos in scripturis erudiuit didicimus bosphorum sic uocari. ego autem didici quod communis hebreorum consuetudo sic hispaniam appellat. quare miror Hieronymi preceptorum cum etiam Ionathas chaldeus traduxerit hispaniam.

כפס Numerauit. censuit. ij. Regum. xxiiij. Postquam numeratus est populus. legi deberet. postquam numerauit populum. et Leuitici. xv. Numerabit septem dies purificationis sue. inde nomen Isaię. xxxij. Cor tuum meditabitur timorem ubi est literatus. ubi legis uerba ponderas. ubi est doctor paruulorum. pro quo. lxx. sic. Anima uestra meditabitur timorem. ubi grammatici. ubi consiliatores. ubi est qui numerat eos qui nutriunt paruum et magnum populum. sed secundum hebreos uerbum de uerbo sic transfertur. Cor tuum meditabitur terrorem. ubi numerans. ubi ponderans. ubi censor oppidorum. quasi diceret. Tempore messis scilicet secundum aduentum quem iuxta Isaiam in decore suo uidebunt oculi tui regem. recordabitur cor tuum oppressionem regum huius mundi immundi. qualiter olim in hoc seculo coactus fueris ad prestanda tributa. collectas. exactiones. indicta super indicta. angarias et perangarias. et cogitabis in mente tua illum terrorem quem tunc habueras quotidie. hoc ubi est qui numerat qui ponderat. id est qui nos censet per ses et libram. ita enim maiores nostri dicere solebant. nam hoc erit beatis singulare gaudium preteritorum meminisse malorum. ut ait Virgilius in primo gneidos. Vos et scylleam rabiem. penitusque sonantes Accestis scopulos uos et cyclopea saxa Experti. reuocate animos, mestumque timorem Mittite forsan et hec olim meminisse

quali diceret. expectaui iudicium et ecce conuenticulum.

ספיה Friatum quodcumq; minutum et ultro decidens. unde irro-
ratio pluuię sic dicitur. Job. xiiij. Et alluuioue paulatim terrę consumiť.
rectius sic. Diluit irroratio eius puluerē terrę. sic intelligit illud Leuit.
xxv. quę spōte gignit humus nō metes. idest cadiua fragmina messis
tuę non metes. vult enim dicere secundum rabi Salomonem. quāuis
non seminaueris tamen neq; illud quod pululat ex semine quod tem-
pore messis decidit in terram metere debes.

ספיה Phiala. concha. quę uulgo tassia dicitur. poculi genus. Iudicū
v. Et in phiala principum obtulit butyrum. et eiusdem sexto. Expresso
vellere concham rore impleuit.

ספיה Tectum. laqueare siue testudo aut camura. Haggi. i. Vt habite-
tis in domibus laqueatis. lxx. interpretantur concavis. uoluerunt dice-
re in domibus arcuatis. camuratis. testudinatis. Ieremię. xxij. Et facit
laquearia cedrina. rectius si dicere liceret sic. et testudinauit domum
in summitatibus. et Deuteronomij. xxxij. q; in parte sua doctor esset
repositus idest tectus. propter sepulchrū quod Moyses in parte gad
elegit. cuius tamen sepulchrum nemo uidit unquam. a tegendo igitur
dicitur etiam illud quod paulo superius scribitur eodem ca. & abscon-
ditos thesauros arenarum idest tectos.

ספיה Puppis. Iong. i. Et Ionas descendit ad interiora nauis.

ספיה Concussit. plausit. complosit. threnor. ij. Plauferunt super te
manibus. et Numeri. xxij. Iratusq; Balac contra Balaam cōplosis ma-
nibus ait. et Ieremię. xxxi. Et postq; ostēdisti mihi. pcussi fœmur meū.
& Ezechielis. xxi. Iccirco plaude super fœmur. et Job. xxxij. Quasi im-
pios percusserit eos in loco uidentiu. et in eodem ca. Inter nos interim
constringatur. i. complosum sit. quasi diceret conuentum sit siue stipu-
latum. uel potius sufficiat. ut infra patebit. Inuenit et quandoq; per sin-
scriptum. ut Isaie. ij. Et pueris alienis adheferunt. idest applauserūt. qđ
in antiquissimis libris manu exaratis per sin inueni. sed in impressis p
samech. scribitur similiter. iij. Regum. xx. Si suffecerit puluis Samarię
pugillis omnis populi qui sequitur me. ubi significat hec dictio satis.

portę. & Amos. ix. Percute cardinem et cōmoueātur superliminaria.
& .iij. Regū. xiiij. Cūq̃ illa ingredereť limē domus puer mortuus est.

חבד Tutatus est. custodiuit uigilias. ps. lxxxiiij. Elegi abiectus esse
in domo dei mei. quod rabi Salomon exponit secundum p̃cedens
vocabulum idest ad limen uigilare. alij sic. Elegi curare uel tueri. hoc
est mallet esse operarius seu seruus in domo dei quam dominus in
tabernaculis nequicię. dicunt autē aliqui quod conueniat cum uoca-
bulo superiore et deducatur ab eo.

חבד Prepositione mem significat om̃e pabulum iumentorū absq̃
paleis ac stramine quod foenum trāslatio nostra uertit. Geñ. xxiiij. Pa-
learum quoq̃ et sceni plurimū est apud nos. & Iudicum. xix. Habētes
paleas et foenum in asinorum pabulum.

חבד Planxit. luxit. iij. Regum. xiiij. Et plangent eum omnis Israel.
Ecclesiastis. iij. Tempus plangendi et tēpus saltandi. & Zacharię. xij.
Et plangent eum planctu quasi super unigenitum. item passium eius
Ieremię. xvi. Non plangentur et non sepelientur.

חבד Cōsumpsit. interemit. perdidit. abstulit. peremit. Ieremię. xij.
Consumptum est animal et uolucres. et ps. xl. Qui quęrunt animā meā
ut auferant eam. & Geñ. xviij. Nunquid perdes iustum cum impio. et
Deuteronomij. xxxij. Congregabo super eos mala. idest consumam
omnia mala mundi in eis.

חבד Addidit. adiecit. accumulauit. auxit. congregauit. Ieremię. vij.
Holocausta uestra addite uictimis uestris. et Numeri. xxxij. Vt auge-
retis furorē dñi cōtra Israel. et Deute. xxix. Vt assumat ebria sitientē.

חבד Congregauit. iunxit. recollegit. i. Regum. ij. Dicatq̃ dimitte
me ad unam partem sacerdotalem. idest iunge me. Inde nomē. ut Ha-
bacuk. ij. Mittens fel suū idest iungens. & Iob. xxx. Et esse sub sentibus
delicias cōputabant. quod sic uertendum est. Sub urticis colligent.
Inuenitur et per sin scriptum. ut Isaie. v. Et expectaui ut faceret iudiciū
et ecce iniquitas. uult dicere. & ecce liga seu alligantia ut ita loquar.

Iniquos odio habui. rabi Dauid kimhi et rabi Ionas putant a uerbo proximo superiori tales sic dici scilicet a cogitatu prauo.

וְיָבֹהֶב Intumuit. tumultuauit. increbuit. uel ad similitudinē turbinis ingruit et mouebatur atq; irrui ut tēpestas. Habacuk. iij. veniētibus ut turbo ad dispergendū me. sic. iij. Regū. vi. Cōturbatū est cor regis syrię. idest ad similitudinem turbinis mouebat. et long. i. mare ibat & intumescebat. Inde nomen tempestas. turbo. long. eodē. & facta est tēpestas magna in mari. & iij. Regū. ij. Et ascendit Elias per turbinem in celum. reperit et quandoq; per sin consonantem scriptum et idem significat. ut Nahum. i. Dominus in tempestate et turbine uig eius. sic Danielis. xi. Et quasi tempestas ueniet contra illū rex aquilonis. quod etiam per sin scribitur pro samech.

כַּד Sciphus. crater. calix. et generaliter omne poculū ex quo uinum bibitur. quāuis trāslatio nostra superliminare traduxerit. Zacharię. xij. Ecce ego ponam Ierusalem superliminare crapulę. rectius sic. Calicem oppilatiuum uel poculū soporiferū inducēs mortem. ad qđ alludit Isaias ca. li. Vsq; ad fundum calicis soporis bibisti. quod alio loco cōpunctionis interpretat. ps. lx. Potasti nos uino compunctionis. Item Exodi. xij. Fasciculūq; hyssopi tingite in sanguine qui est in limine. ecce supra traduxit superliminare. nunc trāsfert limen. sed utrūq; non quadrat. scripsit aut rabi Salomon qđ sit uas qđdam. et Nicolaus de lyra dicit esse bacinum uult fortasse dicere peluim. ego putārem nominari phialam. ut sit sensus. Fasciculūq; hyssopi tingite in sanguine qđ est in phiala. scilicet lata larga et argētea in quā sanguis paschalis accipiebat. sic intelligit qđ legimus. iij. Regū. xxv. Et tres ianitores. i. tres custodes uasorū. in antiqua interpretatione chaldaica traducitur sic. & tres custodes thesauri super domum sanctuarij. et pluraliter foeminine. iij. Regū. vij. Et hydrias et fuscūlas et phialas. ubi notat punctus hirek et dagges. propter apheresin duplicationis. super quo Ionathas in interpretatione chaldaica utitur hoc uocabulo kolaia. Onkelus chaldeus eodem uocabulo utitur in sua interpretatione koltha de hydria Rebecę. Genesis. xxiiij.

לִמֶנֶה Limen. Ezechielis. xl. Et mensus est limen portę calamo uno latitudinem idest limen unum. et post. & limen portę iuxta uestibulum

סני Cēctas quę gręce dicitur aorasia. quarto Regum sexto Per-
cute obsecro gentem hanc cēctate.

סיני Mons sinai. Exodi. xix. Et peruenientes usq; in desertum sinai.
Mons fortasse a crebris rubetis sic dictus.

פולס Fulciuit. roborauit. firmauit. fundauit. quasi sustētari fecit. Pro-
uerbio. xx. Et roboratur clemētia thronus eius. et ps. ciiij. Et panis cor
hominis cōfirmet. uel secundū Hiero. roboret. et sic est trāsitiuum ad
secundū. reperit et transitiuū ad tertiū. ut Gen. xviij. Et confortet cor
uestrū. i. et facite qđ cor uestrum corroboret uos. sic ps. cxix. p eo qđ
nos habēus. adiua me et saluus ero. hebrei legūt sustēta uel fulci me:

פולס Flando cōmouit seu flatu euulsit. ps. lv. A pusillanimitate spi-
ritus et tēpestatis. Hiero. sic. a spū tēpestatis et turbinis. uerius aut ab
hebreis. sic intelligit. a flatu cōmotionis scilicet montiū et euulsionis ar-
borū ex tēpestate. ita enī rabi Salomō exponit, et ad hoc allegat uersi-
culū Job. xix. Et qđ euulsę arbori abstulit spē meā. hūc spm cōmotiōis
siue terrę motū. lxx. gręce oligopsychian. i. pusillanimitatē seu paruū
frigus traduxerunt nescio qua moti ratione.

פולס Palmes. surculus. cacumē arboris. seu summę uirgulti frōdes
quas uerbera dicimus. ut Isaie. xviij. In cacuminibus eius fructus eius.
Inde metaphorice nominant sic hominis tanq; arboris euerse pedes.
iij. Regū. xv. ij. vsq; q claudicatis in duas partes. i. utrisq; pedibus sicut
mouent frōdes aut uerbera uēto. & transferē ad cogitatōes cordis hīc
et inde mobiles. Job. iij. In horrore uisionis nocturnę. uerius ita. In co-
gitationibus de uisis nocturnis. quāuis illic scribat p sin consonantē. tñ
ut sepe diximus symbolica est transmutatio. & pfr inuenit in foemīno.
ut Ezechielis. xxxi. Et in ramis eius fecerunt nidos omīa uolatilia cęli.
Transfertur ad cacumina montiū tanq; ramos rupium prominētes.
in quibus sunt fissurę et fracturę cauernosę et speluncę. Iudicum. iij. &
descendens habitauit in spelunca petre etam. cuius instar dicitur de
vase fictili confracto. Isaie. x. Confringet lagunculam in terrore. idest
faciet fracturas testaceas.

פולס Astutus. callidus. cogitabundus. maliciosus. iniquus. ps. cxix.

mihi.eodē modo dicitur sagum uel penula gaufapina seu tegumentū hominis.quod translatio nostra pallium uocat.Iudicū.iiij. Et opertus ab ea pallio.licet per sin et nō per samech sit scriptū.quod parē refert.

סמל Imago. effigies. Deuteronomij.iiij. Aut imaginem masculi uel foemine.significat autem sculptilia et idola.

סמן Signum seu significatio aut signatura siue nota. Isaie.xxviij. Et hordeum et mīlium et uiciam in finibus suis. in hebraico ponitur.Et hordeum signatum siue notatum.

סמר Horrificauit. horripilauit. ut ait Virgilius. Obstupui steteruntq; comē.sic Iob.iiij. Inhorruerunt pili carnis meę.i.spiritus horrificauit pilos carnis meę. & ps. cxi. pro eo quod legimus. Confite timore tuo carnes meas. Hiero. in suo de hebraica ueritate psalterio rectius transtulit sic.horripilauit a timore tuo caro mea. sic intelligunt uersiculum Ieremię.li. Adducite equū quasi bruchum aculeatū. idest adducite equitatum sicut bruchum erectis oībus crinibus horripilantem. est enim illius criniti uermis in arboribus reptantis ea cōditio ut toto corpore pilos eleuet.

סמך Prepositione **מֵ** significat idē quod clauus seu gomphus. Isaie.xli. Et confortauit eum clauis ut non moueretur.per patha sub mem.Inuenitur etiam hirek sub mem. primo Paralippomenon.xxij. Ferrum quoq; plurimum ad clauos ianuarum. & pluraliter declinatur in foeminino genere Ieremię.x. Clauis et malleis compegit.reperitur ea dictio quandoq; per sin scripta propter trāsitum symbolicū. et idem significat quod per samech. Ecclesiastis ultimo. Et quasi clauus in altum defixi.

סמך Surculus.palmes. Canticorū.vij. Dixi ascēdam in palmam et apprehendam fructus eius.debet dicere surculos eius seu frōdes eius.

ספיר Pinnula piscium.Leuitici.xi.Oīe quod habet pēnulas et squamas.et infra.quicquid autem pinnulas et squamas non habet.

סבא Rubus.Exodi.iiij. Quare nō comburā rubus. et Deute.xxxiij. Benedictio illius qui apparuit in rubo ueniat super caput Ioseph.

סְרָבִי Scarabeus. translatio nostra uertit atthacum. Leuitici. xi. Et atthacus atq; ophimachus.

פֶּטְרָה Petra. Nūeri. xxiii. Si in petra posueris nidū tuū. et eiusdē. xx. Loqmini ad petrā corā eis. et plr ps. ciii. Petre refugiu erinaciis. Inde fortaliciū sup petrā edificatū. ij. Regū. xxi. Dñs petra mea. sed melius in ps. xviij. Dñs firmamentū meū. i. turris. arx seu fortaliciū. nā sic Ionathas chaldaice uertit. dñs roboratio mea. ad similitudinē eius quod scribitur Prouerbiorum. xvij. Turris fortissima nomen domini.

סִלְתָּ Reflexit. obliquauit. puertit. mutauit. Deute. xvi. Munera excecāt oculos sapientū et mutāt uerba iustorū. astipulaē Onkelus chaldaice q uertit. et destruūt uerba iustorū. translatio nostra supplantare traduxit Prouer. xij. Impietas aut pctōrem supplantat. sic eiusdē. xix. Stulticia hoīs supplantat gressus eius. inde nomē eiusdē. xi. et supplantatio puerforū uastabit illos. idest obliquitas et iniquitas. et eiusdē. xxi. Vt detrahat impios a malo idest reflectat.

סִמְלָה Simila. Leuitici. ij. Simila erit eius oblatio. et paulo infra. Pugillum plenum simile.

סִמְרָה Vuę immaturę. Canticorū. ij. Et uineę florentes dederunt odorem suum.

סִמְרָה Aroma. Exodi. xxx. Sume tibi aromata. Onkelus synonyme transtulit bisam idest odoriferum.

סִמְרָה Coniunxit. adiūxit. apposuit. appodiauit. innixus est. Nūeri xxvij. et pone manū tuā sup eū. et paulo inferius eodē. Et impositis capiti eius manibus. et Amos. v. Et innitāt manu sua sup parietē. sic itelligit qd legimus ps. cxlv. alleuat dñs oēs q corruūt. p q rectius Hiero. Sustētat dñs oēs corruētes. nō mltō secus etiā intelligit uersiculus ps. lxxxviij. Super me cōfirmatus est furor tuus. significat aut tūc accedere et approximare et circūdare. sicut Canticorum secundo. Fulcite me floribus. sic Gen. xxvij. Frumento et uino stabiliui eum. idest ut accedant sibi frumentum uinum et oleum semper. similiter. ps. li. Et spiritu principali cōfirma me. idest spiritus pīcipalis accedat et approximet

dimittant. sic ergo de uerbo ad uerbū legi posset. Adhuc tu opponis aggerem seu munitionē contra pplm meū ne dimittant. alij legunt. ad huc eleuaris cōtra populū meū nec dimittis eos. et sic trāsumptiue secundū eleuationē aggerū et uiarū hoc recte quidē etiam. nam et chaldeus ipse ascēssiones et gradus innuit. unde gradus etiā sic nominant. Itē Iob. xix. Fecerūt sibi uiā p me. i. aggerauerūt uiā earū contra me.

נֶלֶם Extimauit. laudauit. ornaui. threnorū. iij. Et amicti auro primo. i. ornati. et mutat quandoq; aleph in he. Iob xxviij. p eo uersicō qui nō habet in hebraico scilicet. Nō conferet tinctis Indiē coloribus. sic est legendū. Non estimabit cum massa auri ophir.

יִלֶּם Implorauit. petiuit. obsecrauit. Iob. vi. Et hec mihi sit cōsolatio ut affligens me dolore non parcat. rectius sic. Et petam cum terrore nec miserebitur.

נֶלֶם Calcauit. pessundedit. deiecit. ps. cxix. Spreuisti oēs discedētes a iudiciis tuis. p q; Hiero. abiecisti. et threnorū. i. Abstulit omnes magnificos meos. id est pessundedit et calcauit.

נֶלֶם Propiciatus est. dimisit offensam. Numeri. xiiij. Dimisi iuxta uerbum tuum. et superius ibidem. dimitte obsecro peccatum. Inde ps. cxxx. Quia apud te propiciatio est.

סֶלָם Scala. Gen. xxviij. Viditq; in somnis scalam stantem.

נֶלֶם Aculeus. spina. Ezechielis. xxviij. Et non erit ultra domui Israel offendiculum amaritudinis et spina dolorem inferens. super quo scribit rabi Dauid kimhi in commentariis. q; duo hic nomina rem vnā significant quasi synonyma. rectius igitur sic est legendum. Et non erit ultra domui Israel aculeus pungens et spina affligens. quod Ionathas chaldeus de regibus et p̄sulibus intelligit. Quamuis autem in numero singulari scribatur per hirek, tamen in plurali inuenitur per patha. ut Ezechielis secundo. Quoniam increduli et subuersores sunt tecum. pro quo hebrei legunt. Quoniam rebelles et pungentes sunt tecum.

אָד Attendit. auscultauit. Deutero. xxxvij. Attende et audi Israel.

אָד Idololum demonis. Amos. v. Et portastis tabernaculum Moloch. ubi legi deberet. idololum regis uestri.

לָד Cartallū. canistrū. Gen. xl. Et in uno canistro qđ erat excelsius. et pŕ eodem loco. tria canistra. tres adhuc dies sunt. et inueniŕ ea dictio. tota gemiata. Iere. vi. Cōuerte manū tuā qŕsi uindemiator ad cartallū.

לָד לָד Propago uel pampinus. nŕa trāslatio quasi de superiore geminātū traduxit cartallum quasi uindemiator ad cartallum,

לָד Ineternū. semp. iugiter. usqŕ. Habacuk. iij. Deus ab austro ueniet et sanctus de mōte pharan semp. sic nāqŕ Hiero. traduxit. quāuis quidā ex nŕis uoluminibus aduerbiū semper nō habeāt. p q. lxx. interpretes diapsalma posuerūt. sed Ionathas chaldeus traduxit in uirtute seculorū. et secundū rabi Eleazar Iacobi filiū cuiūqŕ loco sacre scripturę superaddiŕ selah uel nezah uel ad. ei nullus erit finis neqŕ in hoc seculo neqŕ in sc̄la seculorū. sed Abrahā aben ezra putat hoc uocabulū sela significare scilicet uere. qđ satis qbusdā hebreorū authoribus placet. nihil enī hēt aliud cui iungat nisi harmoniā ipsam. unde per totam sacra scripturā nō nisi i cāticis reperiŕ. ut in psalmorū libro, et in cātico Habacuk supra allegato. de hoc latissime post Origenē tractauit Hieronymus in epistola ad Marcellam de diapsalmate. et episcopus burgensis in additiōe. iij. psalmi. lxxxiiij. quā dilecta tabernac̄la. quē uide.

לָד Exaggerauit lapidibus seu luto. Isaię. lvij. viā facite p̄bete iter. verbū e uerbo sic. Exaggerate exaggerate puidete uia. sic Ieremię. vi. Et fundite circa Irlm aggerē. significat aut aliqd lutosum ligno seu lapide eleuatius efficere ut leuius intrare possimus. Inde dicit uia stricta seu trita p̄positione mem lŕę. ij. Regū. xx. Amouit eū de uia in agrū. & trāslatio nŕa paggeribus uertit munitōes in eodē loco. ij. Regū. xx. & circūdederunt munitiōibus ciuitatē. reperiŕ p metathesin uerbū Exodi. ix. Adhuc retines pplm meū et nō uis eū dimittere. qđ secundū Onkelū chaldeū exponiŕ sic. Adhuc subiicis populo meo intersticiū ne

למד Fatuus. stultus. insipiens. Ierem. v. Audi pp̄le stulte qui nō habes cor. inde stulticia. fatuitas. insipiētia. Ecclesiastis. ij. Et uidi q̄ tantū p̄cederet sapiētia stultitiā quantū differt lux a tenebris. Inde uerbū infatuatus est. i. Regū. xij. Stulte egisti nec custodisti mādata dñi. & ij. Regū. xv. Infatua q̄so dñe cōsiliū Ahitofel. inuenit qñq̄ p̄ sin scriptū. Ecclesiastis. i. vt scirem prudentiam atq̄ doctrinā errorefq̄ atq̄ stulticiam. reperit et per literarum metathesin sepe in eodem libro.

למד Aequalis fuit. equiparatus est. cōpar fuit. Iob. xv. arguis uerbis eū qui nō est equalis tibi. et eiusdē. xxij. Nūquid deo potest cōparari homo. et eiusdem. xxxij. Non placebit uir deo etiam si cucurrerit cū eo. id est non assimilabit̄ seu compar erit aut comparabitur deo.

למד Præuidit. didicit. explorauit. ps. cxxxix. et oēs uias meas p̄uidisti. et Iob. xxij. Etiā cū p̄fecte fuerit sciētie. q̄d rabi Abrahā aben ezra intelligit sic. quomodo dei et hoīs fit comparatio cū inter utrosq̄ mediet intelligentia. ut sic legatur. Nunquid deo potest comparari homo cū discatur inter utrosq̄ intelligentia.

למד Consueuit. Nūeri. xxij. ubi nos legimus. Dic quid simile unq̄ fecerim tibi. hebrei habent. Nunquid consueta cōsueui facere tibi sic.

למד Apotheca. repositorium. cellarium. granarium. promum et cōdum. ij. Paralippomenon. xxxij. Apothecas q̄q̄ frumenti uini et olei.

למד Pauper. Ecclesiastis. iij. Melior est puer paup̄ et sapiens. & eiusdē. ix. Inuētusq̄ est in ea uir paup̄ et sapiens. Inde paupertas et penuria. Deuteronomij. viij. Vbi absq̄ ulla penuria comedes panē tuū.

למד Clausit. obstruxit. obturauit. ps. lxiij. quia obstructū est os loquentiū iniq̄. Gen. viij. et clausi sunt fontes abyssi. et inuenit qñq̄ per sin. ut Isaię. xix. Oēs. q̄ faciebāt lacunas ad capiēdos pisces. sic uerbum e uerbo. oēs faciētes clausuras stagnorū uiuariorū. et scribit̄ sex punctis. et ponit̄ pisciū pro animarū etiam testante Hiero. in cōmentariis.

למד Tradidit. Isaię. xix. & tradā egyptū in manū dñorum crudeliū. quāuis aliq̄ hebreorū etiā exponāt secundū superiorē significationem scilicet. et concludam egyptum in manu dominorum durissimorum. ad hoc thargum Ionatę astipulatur.

Ezechielis. xxiij. Pone ollam pone. et eiusdem. xi. Hęc est lebes. nos autem carnes. & declinatur in plurali fœminine. ut Amos. iij. Et reliquias uestras in ollis feruentibus.

סִינָה Spina. uepris. Nahum. i. Sicut spine se inuicem complectuntur.

Osee secundo. Sepiam uiam tuam spinis.

סִינָה Incitauit. suavit. consuluit. Deuteronomij. xij. Si tibi uoluerit persuadere frater tuus. & i. Regum. xxvi. Si dñs incitauit te aduersum me.

סִינָה Obduxit. rexit. operuit. occuluit. Exodi. xxv. Tegant expandentes alas et operientes oraculum. Inuenit quandoq; per sin scriptum propter facilem transitum alterius in alteram sibi symbolicam. Exodi xxxij. Et protegam dextera mea donec transeā. & per apocope sepisti me inuenitur. ut threno. iij. Operuisti in furore. Item eodē. Operuisti in nube tibi. quod alias legit et minus bene. opposuisti nubē tibi. et. iij. Regum. viij. Et ptegebant cherubim arcā et uectes eius. quod nō per beth ut i aliquibus impssis sed per caph scribendū est. Inde nominat oē tegimē. tabernacm. tuguriū seu tentoriū. threnor. ij. Et dissipauit qñ hortū tentoriū suū. licet ibi scribat p sin lram qd idē ualet. accipit etiā in fine he lram generis fœmini. Isaie. iij. Et tabernacm erit in umbraculū diei ab estu. et p̄r Levitici. xxiij. Erūt ferje tabernaculor. septem diebus dño. recipit etiā p pthesin mem lram ps. cv. Expādit nubem in protectionē eor. ex hac dictione sumit nomē munimēti bellici q expugnatores urbiū utunt ponētes sup eos tectoriū fabrefactū ne desuper lapidibus obruant. qd Iulius pollux de armor. nominibus scepasteriū nominat. rabi Daud kimhi dicit talpā uocari uidelicet a suffodiendis vrbiū muris. trāslatio nrā mea opiniōe nō recte umbracm uertit Nahum. ij. veloci? ascendēt muros eius et preparabit umbraculū. melius autem. lxx. traduxerunt. et preparabunt propugnacula.

סִינָה Miscuit. sumauit. recollegit. aggregauit in unā sumā. uel cōcurrere fecit. Isaie. xix. Et cōcurrere faciā egyptios aduersus egyptios.

סִינָה Sūma summar. aliq nūeralis. ps. xlij. ubi nos legius. qm trālibo i locū tabernacfi admirabilis. hebrei exponūt. trālibo cū quadā summa hoīm cōgregator. sic suauissimus hebreor. poeta Ioseph hyssopæus in argumēto libri iambici quē inscripsit scutellā argenteā hoc carmine utitur. Scutellā argenteam uocaui eam **סִינָה**

ferius. Pone ueteres pannos.

סח Abrasit. detriuit. Ezechielis. xxvi. Et radam puluerem eius de ea. Inde nomen foeditatis et superfluitatis quæ ab aliqua re eradit. threnorum. iiij. Erasionem et abiectiōem posuisti me.

סח Computruit. Ieremię. xlii. Quare computruit fortis tuus.

סח Vertit. conuoluit. girauit. circuiuit. Ieremię. xlii. Propheta quoque et sacerdos abierunt. i. circuiuerunt et more vertiginosorum girauerunt in terra. et geminata syllaba finali ps. xxxviij. Cor meū conturbatum est dereliquit me uirtus mea. i. cor meū instar trochi girauit uel circumuoluit nō habens requiem. quapropter Hiero. in suo psalterio traduxit cor meū fluctuauit. unde Onkelus uolens interpretari chaldaice eum locum quo scribit Gen. xlii. Auertitque se parumper. quod rectius legit uertit se ab eis et fleuit. hoc presenti uerbo usus est. Quia uero mercator seu negociator continuo hinc et inde uadit pro emundis vendundisque mercimoniis. ideo etiam tali uocabulo nominatur. Genesis xlii. ubi hebraice legit. quadringentos siclos argenti transeuntis mercatori. ibi translatio nostra habet. argenti probatæ monetæ publicæ. sic Gen. xxxviij. Et pretereuntibus madianitis negociatoribus. et a giro ac circuitu rotunditatis dicitur parma. quā in plico pugiles sinistra ferunt in modum scutellæ. ps. xci. Scuto circumdabit te ueritas eius. quod hebrei legunt. scutum et parma. Hieronymus sic. scutum et protectio.

סח Lapis preciosus, quem translatio nostra lapidem parium nominat. Ester primo. Et pario stratum lapide.

סח Propago quæ ex radicibus seminis oritur. nostra translatio habet poma. Isaie. xxxviij. Et in anno secundo pomis uescere. licet aut hoc loco persens dictio a sin lra incipiat et in samech desinat, tamē hoc nō facit diuersitatē significatiōis. talis enim lrarum metathesis in sacra scriptura sepe fieri consueuit. recte namque ipsa reperitur. iij. Regum. xix. In secundo autem anno quæ sponte nascuntur.

סח Rubigo. scoria. Isaie. i. Argentum tuum uersum est in scoriam. & infra eodem. et excoquam ad purum scoriam tuā. et Prouer. xxv. Aufer rubiginem de argento.

סח Chaldare. lebes. olla. Exo. xvi. Quā sedebamus super ollas carniū.

pergeret ad uidendum. idest si sic loqui liceat q̄ fieret declinare ad uidendum. & supra eodem. Vadam et uidebo uisionem hāc. idest fiam recedens et uidebo &c.

רס Factum est putidum et fetidum. Osee. iij. Separatum est conuiuium eorum. idest putidum et fetidum factum est. hoc est tantum uini potauerunt ut conuiuium eorum ebrietate grauiter oleret. Ionathas chaldaice principes potatorum hoc uocabulo notat quasi scriberetur per sin literam.

סח Abalienatio. apostasia. discessio. plagia. error. auersio. et secundum rabi Salomonē est dogma peruersum de eo quod neq̄ fuit neq̄ creatum est in seculo. Deutero. xij. Propheta autē ille aut fictor somniorum interficiet quia locutus est ut vos auerteret a domino deo uestro. hebraice sic. quia locutus est peruersum dogma contra dñm deū uestrum. Inde uerbum transitium secundi Iob. xxvij. Viuit deus qui abstulit iudicium meum, idest fecit errare.

סכ Geminata finali litera a superiore deriuatur. et significat peruertit. abalienauit. threnorum. iij. Semitas meas subuertit. et Osee. iij. Sicut uacca lasciuia declinauit Israel: ubi ad imitationē primi uerbi translationem habes. significat autē propheta peruersum īcessum sub iugo. sic eiusdem. ix. Omnes principes eius recedentes. quod Hiero. in cōmentariis secundum mentem. lxx. interpretum inobedientes traxit. uult dicere peruerse incedentes. sic Zacharie. vij. Et auerterunt scapulam recedentes. pro quo. lxx. sic. et dederunt dorsum contemnes. quid multis: omnia eiuscemodi uidentur in unam significationem tendere quantumuis transferantur uarie. ut Isaię. lxv. Ad populum incredulum. & Deuteronomij. xxi. Filium contumacem et proteruū. et infra eodem. filius noster proteruus et contumax est. et sic de aliis.

סח Velamen. uestimentum. pallium. Gen. xlix. Et in sanguine uue pallium suum. et Gen. xx. hoc erit sibi uelamen oculorum.

סח Detraxit. deiecit seu abiecit. ij. Regū. xvij. Circūdabit omnis Israel ciuitati illi funes et trahemus eā in torrentē. et Ieremię. xlix. si nō deiecerit eos paruuli gregis. inde dicunt lacerne ueteres panni detracti et abiecti. Ieremię. xxxvij. Et tulit inde ueteres pannos. et paulo in

Et scripsit Ester regina &c. Inde nomen finis seu terminus. Ecclesiastis xij. Finem loquēdi pariter omnes audiamus. et eiusdem. vij. In illa enī finis cūctorum admonet. & caue ne coincidas cum alio uerbo a saph. quod congregare significat, ut in litera aleph ostēdimus. ut Gen. xxv. Congregatusq; est ad populum suum. sic enim facile tibi error contineret. ut Sophonię. i. Congregās cōgregabo omnia a facie terrę dicit dominus. congregās hominem et pecus cōgregans uolatilia celi et pisces maris. quod. lxx. interpretes rectius traduxerunt sic. Defectione deficiat a facie terrę dicit dominus deficiat homo et iumenta deficiant uolatilia celi.

סוף Papyrus. iuncus. uel carex. Exodi. ij. Et exposuit eū in carecto. et infra. fiscellam in papyrione. quasi diceret in iunceto. Rabi David kimhi in cōmentariis super Ionā scribit uocari algam. est autem alga herba quę nascitur in aquis. secūndum alios fucus marinus nominata. sic enim Suidas ait. Fucus est graminosum seu graminetū maris. unde mare rubrum sic dicit. ps. cvi. Et irritauerunt eum ascendentes mare rubrum. et infra eodem. Et increpuit mare rubrum idest caricosum.

סוף Ripa. extremitas. litus. summitas. et fortasse a primo deducitur. ij. Paralip. xx. Et inuenietis illos in summitate torrentis.

סוף Procella. fluctus. pelagus. Ionę. ij. pelagus operuit caput meū. quod Ionathas chaldaice exponit mare papyri.

סוף Tempestas. turbo. uentus boreas. Isaie. xvij. Et sicut turbo coram tempestate. alius sicut globus ante turbinē. et Iob. xxi. Et sicut fauilla quam turbo dispergit. & Nahum. i. Dominus in tempestate et turbine uię eius.

סוף Recessit. declinauit. destitit. Numeri. xij. Nubes quoq; recessit quę erat super tabernaculo. & ps. xxxvij. Declina a malo et fac bonū. & ps. cxix. Declinate a me maligni. quia uero ut supra ostendimus facile transit samech in sin et econuerso. iccirco reperit hoc uerbum qñq; per sin scriptū. ut Osee. ix. Sed et uę eis cum recessero ab eis. inde uerbum graue seu transituum idest facio recedere. Deuteronomij. vij. Auferet dominus a te omnem languorem. idest recedere faciet. & in alia forma scilicet passiuoneutra. Exodi. iij. Cernēs autem dominus q

ram dixit significari ungentū preciosissimū quo maximi reges solebāt inungi. unde loquit̃ propheta de principe tyri. Ezechielis. xxviij. Tu cherub extentus et protegens. ubi. lxx. unctus transtulerūt. et secundū allegatum rabi Ionam sic legendum est. Tu cherub unctus preciosissimo ungento. id est maiestate peditus. et hęc lectio multū placet magistris hebreorū, et maxime rabi David kimhi in libro de radicibus. et preposito mem significat̃ secundum preceptorē meum rabi Iacobū iehielem urceolus olearius. iij. Regū. iij. Non habeo ancilla tua quicquam in domo mea nisi parū olei quo ungar. rectius sic. nisi urceolū olei. Indicauit enim mulier ad necessitatē famis et nō ad superfluitatē vnctionis aliquantulum sibi superesse. & sic quo ungar nō est de textu hebraico sed obelisco perimendum. David kimhi interpretat̃ asuch lagunculam olei. ab hoc uerbo per prothesin aleph.

וְיָסַח Purgauit. i. Regum. xxiiij. Ingressus est Saul ut purgaret uentrem. et Iudicū. iij. Forſan purgat aluū in estiuo cœnaculo. hic modus loquendi pertinet ad omnem curam rerum necessario incumbentiū. & ita Ionathas chaldeus interpretatur. Ingressus est Saul ad faciendū necessaria. alij deriuant a nasach. alij a sachach.

וְיָסַח Equus. ps. xxxij. Nolite fieri sicut equus et mulus. Exodi. xiiij. Et omnis equitatus Pharaonis. quod etiam in fœminino genere dicit̃ Canticorū. i. Equitatu meo in curribus Pharaonis assimilaui te.

וְיָסַח Species auis quam authores uarie nomināt. nam Isaie. xxxviij. dicitur. Sicut pullus hirundinis. sed sunt ibi duo diuersa uocabula per articulum hypodiasolis distinguenda. ut sit sensus. Sicut hirundo & grus seu ardea uel ciconia. alij cornicē uocāt. Symmachus non aspexit orthographiam et ergo errauit transferens. sicut hirundo inclusa. Inuenitur in hac eadem dictione uau mutari in iod. Ieremię. viij. Turtur et hirundo et ciconia. ubi Symmachus ꝑ hirundine transtulit cicadā. vide quāta sit dubitatio in uocabulis rerum non solum latinis uerum etiam hebreis.

וְיָסַח Defecit. desiit. finiuit. terminauit. Ester. ix. pro eo quod post longos ambages translatio nostra oratorie uertit. Isti sunt dies &c. sic hebraice legitur. Et dies sortium isti non præteribunt de medio iudeorum et memoria eorum nō desinet uel finietur a semine illorū. sequit̃.

de species quedam monilium quibus ornatur cingulus aut phalera. scilicet folium rotundum de metallo polito ad modum corporis lunaris. quod translatio nostra uertit lunulam. et tamen quandoq; scribit schin litera loco samech. Isaie. iij. Et lunulas et torques.

וּמְצָא Vincula. carcer. Gen. xl. Misit eos in carcerem. ubi ponitur domus uinculorum.

וּמְצָא Declinauit. auertit. recessit. rediit. ij. Regum. i. Sagitta Ionathæ nunquam rediit retrorsum. quamuis qñq; scriptū sit per sin, hoc fit tamē loco samech. itē Sophonie. i. Et qui auertuntur de post tergū domini. et ps. cxxix. Confundantur et conuertantur retrorsum. inde quidā deriuant spurcum. obscœnum. lutulentum. foedum. sordidum et abominabile. ps. liij. Omnes declinauerūt simul inutiles facti sunt. quod de uerbo ad uerbum sic intelligunt. totum spurcicia. simul fetuerunt seu abominabiles facti sunt. & Prouerbiorum. xiiij. Viis suis replebitur stultus. quod hebrei legunt. de uis suis replebit spurcus corde. nā corde est de textu asterisco notandum. logici unum ex quinq; predicabilibus sic nominant quod genus dicimus.

וּמְצָא Regionatio. determinatio. limitatio. sepes. Canticorum. viij. Vallatus liliis.

וּמְצָא Arcanum. secretum. mysterium. sacramentum. ps. xxv. Firmamentum est dominus timentibus eum. quod rectius uertit Hieronymus. secretū domini timentibus eum. unde alij dicere uolunt. consiliū silētium, quia secrete teneatur. uide Lyrā eodem in loco. sic Amos iij. quia non faciet dñs deus uerbum nisi reuelauerit secretum suū ad seruos suos prophetas. sed Ieremie. xv. Non sedi in consilio ludentiū. & psalmo. cxi. In consilio iustorum et congregatione. Cabalistę mysterium et sacramentum interpretantur.

וּמְצָא Velauit. et prepositione mem literę significat uelamen. Exodi xxxiiij. Posuit uelamē super faciem suā. unde propter facilē transitum samech in sin lřam, cabalistę nostri temporis nomen Ihesuh saluatoris interpretantur deum uelatum. sicut in capnionē nostro et eius libri uolumine tertio scripsimus.

וּמְצָא Perfudit. inunxit. Danielis. x. Sed neq; ungento unctus sum. & Ruth. iij. Lauare igitur et ungere. rabi Ionas geminando finalem lite

סג Tradidit. Deutero. xxiij. Non trādes seruū dñō suo. & i. Regum. xxiij. Si tradent me uiri keile. & hoc significatū quodāmodo assimilāt superiori. unde sepius p̄miscue transferē. sicut. i. Regū. xxvi. Cōdusit deus inimicū tuū hodie ī manus tuas. qđ alij interpretant tradidit.

סג Aurum sepius purgatū atq; optimū. et dicit gr̄ce aur̄ obrizō id est secundū Suidā aur̄ sepe probatū igne ac purissimū. ego uocabulū illud gr̄cos putarē ab insula ophir denominasse. ut supra in dictione ophir ostēdimus. sic legiē Iob. xxviij. nō dabit aur̄ obryzū p̄ ea.

סג Instrumentū bellicū. quod spatham frameā mucronē seu gladium appellant. p̄s. xxxv. Effunde frameā et cōclude aduersus eos qui persequunt me. qđ hebreor̄ aliqui nō minus docte sic legunt. Arma capeſſe lanceam et spatham in occurſum perſecutor̄ meorum.

סג Imber seu impetuoſa pluuiā. trāſlatio n̄ra frigus traduxit. Prouerbior̄. xxvij. Tecta perſtillātia in die frigoris. qđ hebrei ſic legunt. Impluuium aſſiduū in die impetuoſi imbris. fortāſſe a claudēdo quia impetuoſus imber recludit homines in domibus ne ſpaciuntur.

ס Lignum quo pedes uinctorum continentur. eam ligaturam tranſlatio noſtra neruum uertit. Iob. xij. Poſuiſti in neruo pedē meū.

ס Linteum. ſindon. Prouerbiorum. xxxi. Sindonem fecit et uen didit. & pluraliter ludicū decimoquarto. Triginta ſindones et totidē tunicas. nos uulgo camīſias lineas dicimus.

ס Directio. ordo ſiue ordinatio. Iob decimo. Et nullus ordo. hebraice ſic. & non ordines. Inde gradus ordinati ad modum cochleg ad introitum domus uel ueſtibulum accepta per protheſin mem litera et in fine paragoge. tranſlatio noſtra poſticum uertit. ludicum. iij. Per poſticum egreſſus eſt Ehud. eſt quando tranſmutatur ſamech in ſchin conſonantem. ut ſepe in aliis quoq;.

ס Rotundum et politum ut ſplendeat. quod tranſlatio noſtra uertit tornatile. Canticorum. vij. Umbilicus tuus crater tornatilis. In-

& secundum Onkelum chaldeū hoc uerbum significat adorare. nam ipse in sua translatione sic solet interpretari. ut Gen. xxxij. Et ipse progrediens adorauit pronus in terram septies.

AD Appropriatū. propriū et peculiare. et accepta in fine cata paragogen he litera significat idem qđ peculiū appropriatū siue pprietas. Exodi. xix. Eritis mihi in peculiū de cunctis populis. et. i. Paralip. xxix. De peculio meo aurum et argentum do in templum dei mei. et significatur hoc uocabulo quicquid mihi ipsi pprie reposui in thesaurum. et logici hebreorum appellant sic unum de quinque predicabilibus qđ et nos dicimus proprium.

AD Magistratus et prelatus. Nehemie. v. Et increpaui optimates et magistratus. et infra eodem. Iudei quoque et magistratus. et Isaię. xlij. et adducet magistratus quasi lutū. et dicitur sagan sacerdos magnus seu summus pontifex. Inde berofus in libro deflorationum chaldaicarum secundo sic scribit. Primū itaque dixerunt ogygisā sagan idest illustrē sacrorum pontificem Noham hęc ibi.

AD Clausit. Gen. xix. Clauseruntque ostium. i. Regum. i. Dominus autem concluderat uuluum eius. Inde nomē clausura. claustrū. clausio. seu cōclusio uel conclaue. Isaię. xlij. Vt educeres de cōclusionē uinctū. & pluraliter generis foeminini. ps. xviij. Et claudicauerunt a semitibus suis. quod rectius traductum fuit. ij. Regum. xxij. Et contrahentur in angustiis suis. sed uerius sic. Et claudicabunt a uinculis suis. est et aliud nomen quod significat siue carcerem seu collumbare aut collariū. qđ translatio nostra caueā interpretatur. Ezechielis. xix. Et miserunt eum in caueam. Inde dicitur id quod constringit aliquam rem et simul continet quasi clausura. Exodi. xxv. Faciesque illi labium aureum per circuitum et ipsi labio coronam interrasilem altam quatuor digitis et super illam alteram coronam aureolam. Quod de uerbo ad uerbum sic ponitur. Faciesque illi complexum siue marginem aureum circulariter. & facias ei clausuram pugillarem hoc est ad mensuram pugni circulariter et facias peripheriam seu continentiam auream ipsi clausurę circulariter. Item aliud uerbum graue Leuitici decimotertio. Redudet eum sacerdos septem diebus.

et ostendit diuersitatem samech et sin literarum in eisdem uocabulis, quod tu nota diligenter. sabai enim a saba per sin literā scripta dicunt et nō ab ethiopibus. quod clare indicat Stephanus byzantius in libro de urbibus et populis cum ait. q̄ Saba ciuitas magna est et regio ppe mare rubrum, unde dicuntur et sabai populi et sabai regio. Suidas aut mare quidem erythrum scribit esse ad sinum persicum. et Plinius in libro. v. naturalis historie ca. xi. docet arabiam ad mare rubrū pertinere illam scilicet odoriferam et diuitem ac beatę cognomine indytā. Saba igit per sin arabia est thurifera. per samech aut ethiopica. ex quo perspicue intelligitur reginam Saba quę ad audiendum Salomonem accesserat. iij. Regū. x. nō fuisse ethiopiā sed reginā foelicis arabie.

סב Intricauit. perplexit. Nahum. i. Quia sicut sping se inuicem cōplectuntur. Inde nomen intricatio. perplexio siue cōplexus. Gen. xxiij. Viditq̄ post tergū arietē inter uepres herentem cornibus. hebraice sic legitur. Et leuauit Abraham oculos suos et uidit et ecce aries post deprehensus in perplexu cū cornibus suis. chaldaica translatio expresit arbutum dicens quod aries erat iunctus in arbutto cum cornibus suis. & potest fieri q̄ densitas frondium inter se perplexa in modum coherentium ueprium hoc modo dicatur transumptiue. unde translatio nostra uertit syluam. psalmo. lxxiij. Quasi in sylua lignorum securibus. q̄d Hieronymus in psalterio de hebraica ueritate traduxit sic. In saltu lignorum secures. quamuis alij exponant. In perplexu frutecti secures. similiter exponunt quod legimus Iob. viij. Super aceruum petrarum radices eius densabuntur sic. Super fontem seu scaturiginem radices eius frondescent, idest frondibus perplexabuntur seu intricabunt. et si hoc modo reperies aliquando per sin loco samech scriptū. idem significat scilicet frondes perplexas et intricatas.

סב Tulit. portauit. threnorum. v. Nos iniquitates eorum portauimus. et Isaię. xli. Ego portabo. et eiusdē. liij. Et dolores nostros ipse portauit. In alia forma Ecclesiastis. xij. ubi nos legimus impinguabit locusta. alij uertunt. onerabitur dorsum seu facient portare lumbos. inde nomen onus. gestamē. tertio Regum quinto. Septuaginta milia eorum qui onera portabant.

סב Curuauit. geniculauit. Isaię. xliij. Curuat ante illud et adorat.

stinxerit, tamē imitādo rabi Iudā dico singula posse ad unā quodāmodo significationē reduci. ut patet bene cōsideranti. et nota q̄ **יבד**

passiuum est huius uerbi. quamuis translatio nostra in genere actiuo traduxerit. Gen. xix. Viri ciuitatis uallauerunt domum illius. debuit enim dicere uertebantur ad domum.

יבד Inebriatus est. potauit. conuiuauit. ingurgitauit uinum. Isaie lvi. Venite sumamus uinum et impleamur ebrietate. pro quo rectius lxx. traduxerunt. et inebriemur. Deutero. xxi. Cōmessationibus uacat et luxurię atq; conuiuuiis. quod duobus uerbis rectius sic. cōmessator est et potator. alemanice fressen und susan. Nahum. i. Sic conuiuium eorū pariter potantiū. quod alij sic legūt. Et sicut potatores inebriati. et loquitur propheta secundum doctrinam rabi Dauid kimhi in commentariis super duodecim de potatoribus ebriis qui cadunt in terrā et non est in eis uirtus resistendi siue sistendi.

יבד Ciuitas est regalis ethiopię. ut scribit Hiero. in libro de locis hebraicis. et ad imitationē Eusebii tunc scribit saba per litteram samech. Isaie. xliij. Dedi propiciationē tuā egyptū ethiopiam et saba pro te. et nanciscit nomē a Saba filio Chus. Gene. x. Filij autē Chus Saba heuila et sabata. nam aliud uocabulū saba scribitur per sin literā et significat arabiam a suo authore Saba filio Raema. ut eodem quo supra loco Genesis decimo. et ab eo dicuntur sabgi non ethiopici ut supra, sed arabici. de quibus Strabo cosmographus libro. xvi. postquam de naba theis multa locutus est ait. His proxima est foelicissima sabgorum terra quę maxima natio est. apud hos thus et myrrha et cynamomum nascitur. unde quando inuenitur per sin literam scriptum transfertur arabia. ut psalmo. lxij. Et dabitur ei de auro arabię. Item eodem paulo superius. Reges arabum et saba dona adducent. ubi utraq; uocabula in eodem uersiculo reperies. Solent igitur in hoc uocabulo facile de uire quandoq; improuidi non intuentes orthographiam. quod arbitror non data opera Hieronymo nostro contigisse, cum in libro hebraicarum questionum exponit supra allegatum textum Genesis. x. Filij Chus Saba et Heuila. subiungendo sic. Saba a quo sabgi de quibus Virgilius. Solis est thurea uirga sabgis. hæc ille. Mox enim subsequenti expositione uersiculi. Filij Raema Saba et Dadan redit in uia.

וְכֵן

וְכֵן וְכֵן וְכֵן

tinea. Isaie. li. Et sicut lanam sic deuorabit eos tinea.

וְכֵן Genus quoddam mensurę seu modius. iij. Regū. vij. Modius si milę uno statere et duo modij hordei statere uno. ubi ponit plurale suum masculinum et anomalum. sed regulare legitur Gen. xviij. pro eo quod ponitur tria sata simile. uerius legitur hebrei. tres męsuras farine.

וְכֵן וְכֵן Mensura duplicata seu cumulata. quod trāslatio nostra exponit mensuram contra mensuram. Isaie. xxvij. In mensura contra mensuram cum adiecta fuerit iudicabit eam. et uidetur de superiore uocabulo esse geminatum.

וְכֵן Euicit. prędauit. Isaie. ix. Quia omnis uiolenta prędatio. quod uerbum e uerbo sic legitur. Omnis euictio euicta seu prędatio prędata cum tumultu et uestimentū uolutum in sanguine erit ad incēdium cibus ignis. quasi diceret. alia bella fiunt cū tumultu et strepitu equorū et cum pręda uictorum et cum cruentis exuuiis. quia alter alterū percutit gladio et exuuie uoluunt in sanguine. sed hoc preliū non sic erit. non enim gladio nec tumultu nec sanguine conficitur. sed erit incendium esca ignis. ubi rabi David kimhi in cōmentariis Isaie opiniones uarias iudeorum insinuat scilicet quod etiam anime cremantur igne & nihilominus uiuunt. et nota quod hanc dictionem non inuenio alibi. quare laborandum fuit.

וְכֵן Circumdedit. circūduxit. uertit. girauit. circūiuit. Gen. ij. Ipse est qui circuit omnem terram Heuila. Ecclesiastis. i. Et flectit ad aquilonem lustrans uniuersa. in circuitu pergit spiritus et in circulos suos reuertitur. ubi translatio nostra oratorie sensum de sensu non uerbū de uerbo traduxit. & per apocopen. ij. Regum. xiiij. Reuertatur in domum suam et faciem meam non uideat. reuersus est itaque Absalom. & iij. Regum. xx. Qui conuertit faciem suam ad parietem. Inde nomen amplexatio. giratio. circuitus. Ezechielis. i. Et splendor eius in circuitu. accipit in principio quāquā nūquādoque mem. Canticoꝝ. i. Dum esset rex in accubitu suo. i. in amplexu. et. iij. Regū. vi. Per circuitum sculpsit uariis cęlaturis. quāuis aut rabi Iona uerbū hoc in tria significata di-

vocatur secundum nostram translationem lepra. Leuitici.xiij. Quia lepra capitis ac barbę est. et infra eodem appellatur macula. Si nō creuerit macula. et infra. absq; loco maculę.

רַחַץ Subsilire fecit. idest leuiter saltare curauit. uel exilire fecit. idest soluit scilicet transferendo a uinculis. Leuitici.xi. Crura per que salit super terram. Habacuk. iij. Aspexit et dissoluit gentes. idest fecit exilire. & psalmo. cxlvi. Dominus soluit compeditos.

נִיטְרָא Nitrum. Ieremię secundo. Si laueris te nitro. et secundum Lyram species est terrę qua purgatores uestium utuntur. Neoterici uocant cretam.

עָרַץ Euulsit. iij. Regum. xiiij. Et euellet Israel de terra bona. & Ieremię. xxxi. Et sicut uigilaui super eos ut euellerem. et infra. Non euellet et non destruetur in perpetuum. Omnia eius uerbi significant eradicare. & extirpare atq; euellere.

bum e uerbo sic uertitur. Et particulabitur ipsa in particulas suas. Inde sectiones. dismembrationes. portiones et membra.

𐤒𐤍 Fudit. fluxit. effusum ē. uel stillauit. 𐤍. Paral. xxxiiij. Idcirco stillabit furor meus super locum istū. & Exodi nono. Nec ultra stillauit pluuia super terram. & 𐤍. Regum. xxi. Donec stillaret aqua super eos de cēlo. & Habacuk. i. Indignatio eius effusa est ut ignis. & Iob. x. nonne sicut lac misisti me. id est fluere uel stillare me fecisti seu fudisti.

𐤒𐤍 Tradidit. dedit. obtulit. largitus est. Genesis. xxv. Largitus est Abraham munera. & eiusdē. xxiiij. Fratribus quoq; eius et matri dona obtulit. et eiusdem. xxiij. Agrum trado tibi. et infra. Dabo pecuniā pro agro. patitur quandoq; defectum principij quandoq; finis. quandoq; utriusq;. Exemplum primi Gen. xxiiij. Et dedit ei oues et boues. similiter Gen. xiiij. Da mihi animas. Exemplum secundi Iosue. vi. Ecce dedi in manus tuas Ierecho. Exemplum tercij. 𐤍. Regū. xxij. Inimicos meos dedisti mihi dorsum. Inde nomina datio. donatio. munus. donū Ecclesiastis. v. Hoc est donum dei. quod simul tam per apherefin quā etiam per apocopen scribitur.

𐤒𐤍 dissipauit. euertit. destruxit. Iob. xxx. dissipauerūt itinera mea.

𐤒𐤍 Diruit. rupit. destruxit. Iudicū. vi. Quia destruxit aram Baal. & paulo superius in genere passiuo. Viderūt destructam aram Baal. & psalmo. lñ. Propterea deus destruet te in finem. & Ieremie primo. Vt euellas et destruas.

𐤒𐤍 Rupit. dissoluit. ps. ij. Dirumpamus uincula eorum. et Isaie. v.

Et non rumpeſ corrigia calciamenti eius. & Leuitici. xxiij. Omne animal quod uel contritis uel tunsis uel sectis ablatisc; testiculis est non offeretis domino. pro tunsis uertere debuit ruptis. et Onkelus chaldaice dissolutis seu eradicatis traduxit. sic Ecclesiastis. iiij. Funiculus triplex difficile rumpitur. sic Ieremie secundo. Rupisti uincula mea. uerius legitur sic. Rupi uincula tua.

𐤒𐤍 Prurigo fontica seu scabies intensa sub pilis et capillis scatens, quę a contagione dicitur psora. quia morbus est contagiosus. ideoq;

psalterio quam in cōmentariis super nostrū psalterium legendū est. Adorate filium pure. uerius autem secundum Paulum burgensem legitur. osculamini filium. cui etiā Lyra cōsonat. et Genesis. xlv. Osculatus est Ioseph omnes suos.

אֶרְכָּב Armatura. arma. indumentū bellicum greum siue ferreū. Iob. xx. Fugiet arma ferrea. & Isaie. xxij. Armamētariū domus saltus. et trāsumptiue dicitur ps. cxi. Obumbrasti caput meum in die belli. hoc est tempore armorum. et ps. lxxviij. Filij ephraim intendētes et mittētes arcum. pro quo rectius sic. Filij ephraim armati sagittantes arcum.

אֶרְכָּב Accendit. uellit. ps. lxxviij. Et ignis accensus est in Iacob. et sic in passiuo genere.

אֶרְכָּב Aquila. Ezechielis. xvij. Aquila grandis magnarum alarum. et plr Exodi. xix. quomodo portauerim uos super alas aquilarum.

אֶרְכָּב Serra. prepositione mem loco nun. Isaie. x. Aut exaltabitur serra contra eum a quo trahitur. de quo scribit rabi Daud kimhi in cōmentariis super Isaiam quod hoc uocabulum significet ferram. & primitiuum eius sit nafor. et nun litera per dagges ipsius sin seu uerius hic per dagges ipsius literę mem appositę absorbetur et euanescit. ut latius docebimus in arte grāmatica. inde ferrare et cetera deriuata.

אֶרְכָּב Confregit. contriuit. perdidit et deficere fecit. quod transumptiue uertit translatio nostra. Ieremię. li. Deuoratum est robur eorū. quod Ionathas chaldaice sic traduxit. Fracta est uis seu uirtus siue uirilitas eorum. & Isaie. xli. Lingua eorum siti aruit. idest defecit seu perditā est. & in passiuo Isaie. xix. Et arefcent aque de mari. i. deperdentur.

אֶרְכָּב Semita. ps. cxix. Diduc me in semita mandatorum tuorum. & Iob. xxviij. Semitam ignorauit auis. et cata paragogē recipit in fine he literam. Isaie. xliij. Et in aquis torrentibus semitam.

אֶרְכָּב Dismembrauit. concidit in particulas. quasi liceat dicere frustraui seu particulauit. Leuitici. i. Artus in frustra concident. quod uer

in aucupiiis diurnis tituntur super ligno fissili. et sic erit nomē equiuo. cum. ut habetur ex eodem ca. xi. Leuitici.

חַוִּי Flauit. Isaie. xi. Repente flauit in eos et aruerunt. similiter Exodi. xv. Flauit spiritus tuus et operuit eos mare. uerius sic. Flauisti in spiritu tuo. operuit eos mare,

חַוִּי Obscurum tempus illud quo fere nihil inter diem et noctem interest siue diluculo siue uesperis. quod nos crepusculū dicimus propter dubiam adhuc lucem. creperum enim latine dubium significat secundum grāmaticos Nonium et Festum. quare translationes nostrae vario modo utuntur. iij. Regum. vij. Surrexerunt ergo uesperis ut uenirent ad castra syrie. e contrario. i. Regū. xxx. pro eo q̄ nostra translatio habet. & percussit eos Dauid a uespera usq̄ ad uesperam alterius diei. Doctores hebreorum exponūt a mane hoc est crepusculo antelucano usq̄ ad uesperam crastinam. & allegāt rab. Isi. qui dixit q̄ duo fuerunt crepuscula. crepusculum diei et superuenit nox. crepusculum noctis et suboriebatur dies. inde nominant quicquid obscurum et tenebrosus extat. Ieremie. xij. Et antequam offendant pedes uestri ad montes caliginosos id est nebulosos et obscuros.

חַוִּי Ibis. secundum translationem nostram. Leuitici. xi. Et mergulum et ibin. sed rabi Salomon asseuerat esse auem quę de nocte uolitans ululet quam nos ululam appellare possumus.

חַוִּי Osculatus est. ps. lxxxv. Iusticia et pax osculatę sunt. et cataphoresin nun literę principalis Canticorum. i. Osculetur me osculo oris sui. Iob. xxxi. Et osculatus sum manum meam ore meo. sic per similitudinem significat inclinare more adorantium. uel adherere more osculatium. ut Ezechielis. iij. Et uocem alarum animalium percutientium alteram ad alteram. quod secundum ueritatem hebraicam legitur sic. Et uox alarum animalium adherentium uniuscuiusq̄ ad sororem hoc est proximam suam uel inclinantium. et est prolepsis. unde quidam volunt inclinationem eiusmodi quandoq̄ significare adorationem, sicut cū os ad os applicatur. ps. ij. pro eo q̄ translatio nostra habet. Apprehendite disciplinam. rectius secundum Hieronymum tam in suo

Nehemię.v. Vſuras ne ſinguli a fratribus ueſtris exigitis?

רשע Momordit.Eccleſiaſtis.x.Si momorderit ſerpens. et Prouer.
xxiij.Et in nouiſſimo mordebit ut coluber. et Habacuk.ij. Nunquid
non repente conſurgent qui mordeāt te. & Micheę.iiij. Qui mordēt
dentibus ſuis.

רשע Foenus. uſura. Exodi.xxij. Nec uſuris opprimes. rectius ſic.
non pones ſuper eū uſurā.et pſ.xv.Pecuniā ſuam nō dedit ad uſurā.

רשע Depositorium.gazophylacium.theſauraria.camera.Ne-
hemię.iiij. Poſt eos edificauit Meſullam filius Barachię contra gazo-
phylacium ſuum.

רשע Extirpauit.euulſus ſeu elapſus eſt.Deuterono.xix.Ferrumqꝫ
elapſum de manubrio amicū eius percuſſerit. ideſt extirpatum.&
Deuteronomij.xxviij. Quia defluent et deperibūt.rectius ſic. quia ex-
tirpabit uel euellet oliua tua.et eiꝫdē.vij. Et deleuerit gentes multas
coram te. ideſt extirpauerit.rabi Salomon exponit hoc uocabulum ſic
piecit.et ſecundū rabi Dauid kihī ſignificat deponere et abſcōdere.

רשע Spiraculum.flatuſ.anhelituſ.haliuſ:ſpirituſ.iuncta finalitatis
litera.Iſaie.ij. Quiſcite ab hominē cuiuſ ſpirituſ in naribꝫ eiꝫ eſt. itē
iiij.Regum.xvij.Et erat languor fortiffimuſ ita ut nō remaneret in eo
halituſ.& Geñ.vij.Et cūcta in quibꝫ ſpiraculū uitę eſt intra. ſic Geñ.
ij.Et inſpirauit in faciem eiꝫ ſpiraculum uitę.et additur uitę ut intelli-
gatur omniſ flatuſ habens in ſe uitam. de aliis enim uentis ſpiritibꝫ
ſeu flatibꝫ hoc uocabulum non dicitur. et ſecundum rabi Abraham
aben ezra de ſolo homine dictum inuenitur.

רשע Talpa ſecundum rabi Salomonem qui hoc ſcribit in cō-
mentariis ſuper pentateuchum.Leuitici.xi.Lacerta et talpa om̃ia hec
immunda ſunt.ſignificat etiam uolucrem ex auibꝫ immundis et pro-
hibitis. quam paulo ſuperius in eodem ca. noſtra tranſlatio cygnum
interpretatur. ſed rabi Salomō ubi ſupra ſcribit auem eſſe quę noctu
uolitat.Neoterici auiculan ſic nominant ſimilem noctug qua aucupes

cute et carne ortus fuerit diuersus color siue pustula. aliter et hoc modo uerbum e uerbo. Homo cum fuerit in cute carnis eius ardor aut pustula. quãuis chaldaica translatio habeat sinum uel concauitatem.

נשי Errauit. inde passiue decepit. Gen. iij. Serpens decepit me. qđ exponit rabi Salomon idest errare fecit. et in Abdia propheta. Superbia cordis tui extulit te. qđ Ionathas chaldaice sic uertit. Prauitas cordis tui seduxit te. et Ieremig. iij. Heu heu domine deus ergo ne decipisti populum iustum.

נשי Destruxit. deuastauit. demolitus est. et desolauit. iij. Regum xix. Eruntq; in ruinam collium compugnantium. idest destructionem. deuastationem. et desolationem. threnor. iij. Formido et laqueus facta est nobis uaticinatio et contritio. ubi Nicolaus de lyra opinat et ego pariter cum illo asseuerarem uicio scriptoris pro uastatione uaticinationem esse positam. legitur enim apud hebreos uastatio.

נשי Mobilitauit. afflauit. Isaie. xl. Quia spiritus domini sufflauit in eo. & ps. cxlvij. Flabit spiritus eius et fluent aque. et Gen. xv. Et abigebat eas Abram. idest moueri fecit.

נשי Apprehendit. affecutus est. attigit. Leuitici. xxv. Sin aut non habuerit proximum et ipse precium ad redimendum potuerit inuenire. pro quo secundum hebreos sic legit. Et uir cui non fuerit redemptor et affecuta sit manus eius inueneritq; uidelicet redemptionem illius. & Gen. xlvij. Et non peruenerunt usq; ad dies patrum meorum. pro non attigerunt. apprehenderunt. affecuti sunt dies patrum meorum.

נשי Oblitus est. threnorum. iij. Oblitissimum bonorum. & psalmo lxxxviij. Et iusticia tua in terra obliuionis.

נשי Foenerauit. mutuauit. Ieremig. xv. Non foeneraui nec foenerauit mihi quisquam. et Isaie. xxiij. ut qui repetit. sic qui debet. rectius ita. ut qui mutuauit sic qui mutuat. et iij. Regum. iij. Creditor uenit ut tollat duos filios meos ad seruendum sibi. et infra eodem. Vade uende oleum et redde creditori tuo. & quandoq; mutat he finale in aleph.

non maledices.& pluraliter Gen.xxv. Duodecim principes tribuum suarū. et reperitur sine nun principali. Iob vicesimo. Si ascenderit usq; ad celum superbia eius, idest prelatura et excellentia eius. ut patet Genesis. xlix. Prior in donis, idest excellentior in prelatura uel exaltatione. Inuenitur quandoq; etiam commutatio sin in samech et aleph in he. ut psalmo quarto. Signatum est super nos lumen uultus tui domine. quod secundum rabi Salomonem intelligitur sic. Leua super nos vexillum scilicet lumen uultus tui. et Hieronymus de hebraica ueritate sic transtulit. Leua super nos lumen uultus tui domine. quandoque solo caret aleph. psalmo tricesimo secundo. Beati quorum remisse sunt iniquitates. idest quorum retulit peccata. & significatur hac dictione oblatum. donum ac munus. propter sumptionem. Genesis quadagesimo tertio. Et mirabantur nimis sumptis partibus quas ab eo acceperat maiorq; pars uenit beniamin. quod uerbum e uerbo sic transferri. Et mirabantur uiri quisq; ad proximum suum. & leuauit dona a conspectu illorum illis et augebatur donum beniamin plusquam donū uniuersorum. eo nomine uocatur oblatio quę fit deo massah mutando he finale in thau. quod pro mea opinione non recte translatio nostra vertit precium. secundo Paralippomenon. xxiiij. Et fecerunt arcam posueruntq; eam iuxta portam domini forinsecus. & predicatum est in Iuda et Ierusalem ut deferrent singuli precium idest oblationem quod constituit Moyse seruus dei. quia uero sic idem significat quod thruma idest oblatio. iccirco putant aliqui sacrificium nostrum massa significari quod nos missa dicimus. de quo tamen aliter differuimus supra in litera mem. Item usu prophetarum sepe et multum inuenies onus. uide in concordanciis maioribus. quod tamen septuaginta interpretes teste Hieronymo in prologo Nahum assumptio uerterunt.

NU Arsit. flagrauit. Nahum primo. Et contremuit terra a facie eius. pro arsit uel flagrauit terra. & Iob septimo. Et reuelabor loquens tecum in strato meo. quod uerbum e uerbo hebrei legunt. Ardebit flagrabit uel uretur in eloquio meo cubile meum. sed quid nobis auxilij suppeditabit translatio Iob. quę teste Hieronymo in eiusdem prologo uerbum non sequitur de uerbo. sed ex ipso hebraico arabicoq; sermone et interdum Syro nunc uerba nunc sensus nunc simul utrūque resonat. Sic exponunt aliqui locum Leuitici. xij. Homo in cuius

LIBER

rentes animam meam. Hieronymus interpretat. Et irruebant queren-
tes animam meam.

Nardus. Canticorum quarto. Nardus et crocus. Item eiusdem
primo. Nardus mea dedit odorem suum. & pluraliter eiusdē quarto.
Ciperi cum nardis.

Oblitus est. Genesis. xli. Oblivisci me fecit deus omnium la-
borum meorum et domum patris mei. Inde Manasse nomen primo-
geniti filij Ioseph.

Sumplit. leuauit. tulit. portauit. Genesis decimotertio. Nec
poterat eos capere terra idest portare. uerbum e uerbo sic, Et nō tulit
eos terra. & Ieremię. xxxi. Quoniam sustinui idest tuli opprobrium
adolescētię meę. & Genesis quadragesimoquinto. Et tollite patrem
vestrum. & Numeri quarto. Tolle summam filiorum Cahath. & ca-
ta apheresin nun literę principalis. Genesis. xliiij. Imple saccos eorum
frumento quantum possunt capere idest ferre. Similiter Iob. xxi. Su-
stinete me et ego loquar. & Genesis. xl. Qui faciens grande conuiuiū
pueris suis recordatus est inter epulas magistri pincernarum et pisto-
rum principis restituitq; alterum in locum suum ut porrigeret ei po-
culum. alterum suspendit in patibulo ut coniectoris ueritas probaret.
Iste locus uerbum e uerbo secūdam hebraicam ueritatem sic legatur.
Et fecit conuiuium omnibus ministris suis et extulit caput principis
pincernarum et caput principis pistorum in medio ministrorum, &
restituit principem pincernarum ad pincernationem suam, et tradidit
poculum in manum Pharaonis. & principem pistorū suspendit. sicut
exposuit seu coniecurauit eis Ioseph. Inde nomen eiusdem. xxxviij. Et
camelos eorum portantes aromata. Inde portatio. gestamen. onus. &
omne quod fertur seu portatur. Numeri. iij. Hęc sunt onera eorum.
rectius sic. Hęc est custodia onerū eorū. et in diuersis formis Isaię. xlvj.
Onera uestra graui pōdere usq; ad lassitudinē contabuerūt et cōtrita
sunt simul. Oīa talia quandā leuationē. sumptionē. et baiulationē signi-
ficant. et secundū subiectā materiā istuc quadrāt. Exodi. xx. Non assu-
mes nomē dñi dei tui in uanū. & Numeri. xxiij. assumptaq; parabola
sua dixit. et ps. cxli. Eleuatio manū mearū sacrificiū uespertinū. Inde
viri eleuati supra alios et prelati. ut Exodi. xxiij. Et principi populi tui

Numeri quinto. Non te nocebunt aque istę amarissime. idest rectius sic. facient te innocentem. et infra. Maritus absq; culpa erit. idest innocens. purgatus. mundus. & pluraliter Genesis quadragesimo quarto. Vos autem eritis innoxij. & psalmo centesimo quinto. Et effuderunt sanguinem innocentem. ab eo uocabulo deriuat nostra translatio ciathos in quibus offerenda sunt libamina. Exodi uicesimo quinto. Et ciathos in quibus offerenda sunt libamina.

DP Vindicauit. ultus est. Numeri tricesimo primo. Vliscere prius filios Israel. & primo Regum vicesimo quarto. Et ulciscatur me dominus ex te. & Nahum primo. Deus emulator et ulciscens dominus. ulciscens dominus et habens furorem ulciscens dominus in hostes suos. & Leuitici decimonono. Non queras ultionem. pro ne uindices. In de nomę psalmo nonogesimo quarto. Deus ultionum dominus deus ultionum.

DP Euertit. decidit. excidit. excussit. dirupit. Isaie vicesimo quarto. Quomodo si pauce oliue que remanserunt excutiantur ex olea. & eiusdem decimoseptio. Sicut excussio oleę. et eiusdem decimo. Et subuertetur condensa saltus eius ferro. cum aut excidendo aliquid soliti simus circuire ac bipennem circumducere. ideo uerbū hoc etiam circumgrare significat. Iob primo. Cumq; in orbem trāsissent dies. quasi cum essent dies conuiuiorum euerfi.

DP Effodit. eruit. primo Regum undecimo. Vt eruam omnium vestrum oculos dexteros. et Iudicum decimosexto. Statim eruerunt oculos eius. Inde locus effossus seu erutus ut est foramen uel fissura seu rima. Exodi. xxxiij. Ponam te in foramine petrę. & Isaie secundo. Et ingreditur scissuras petrarum.

DP Coepit illaqueauit. comprehendit. psalmo nono. In operibus manuum suarum comprehensus est peccator. et Deuteronomij. xij. Caue ne imiteris eas. uerbū e uerbo sic. Caue tibi ne capiaris post eos. est enim hoc loco uerbum passiuum. et Deuteronomij septimo. Ne offendas propterea. rectius sic. Ne illaqueeris in eo. & psalmo tricesimo octauo. Et uim faciebant qui quærebant animam meam. rectius sic. Et scandalizabant hoc est tendicula et offendicula posuerunt que

פָּקַד Fodit. perforauit. Haggei. i. In sacculum pertusum idest perforatum. et Habacuk. iij. Maledixisti sceptris eius. p quo alij, perfodisti baculum eius. unde illud Isaie. xliij. Et in malleis formauit illud. de rebris exponit quibus aliquid perfoditur. sed docti hebreorū malleū esse latomorū asseuerant. iuxta illud qd legitur Iudicum. iij. Assumēs parit et malleū. sic enī assumit mem loco nun in principio et thau ī fine.

זָכַר Foemina. Genesis. i. Masculum et foeminam creauit eos.

פָּקַד Aestimauit. censuit. existimauit. nominauit. Gen. xxx. Constitue mercedem tuam quam dem tibi, idest cense. Amos. vi. Optimates capita populorum, idest estimati et nominati. et Leuitici. xxiij. Cūq; blasphemasset nomē domini et maledixisset ei. pro q sic legūt hebrei. Et recensuit seu nominauit filius mulieris Israelitidis nomen et maledixit seu blasphemauit. sic Isaie. lxij. quod os domini nominauit.

פָּקַד Punctum. stigma. nota. Canticorum. i. Murenulas aureas faciemus tibi uermiculatas argento. idest uerbum e uerbo cum punctis argenti uel cum stigmatibus. et ab eo appellant animalia alba que habent maculas nigras. similiter animalia nigra q habent maculas albas. Gen. xxx. Varios et maculosos. et a talibus pecoribus dictus est pastor vel quilibet armentarius **פָּקַד** quarto Regum. iij. Porro Mesa rex moab nutrebat pecora multa. uerbum e uerbo sic. Et Mesa rex moab fuit armentarius. nominatur etiam a maculis mucor uel aliquid mucosum hoc uocabulo. ut panis qui uetustate fit mucidus. Iosue. ix. En panes quando egressi sumus de domibus nostris ut ueniremus ad uos calidos sumplimus nunc sicci facti sunt addēdum et mucidi. pro quo periphrasticos interpretatio nostra uertit. et uetustate nimia cōminuti.

פָּקַד Mundauit. purgauit. et innocentem iudicauit. Ioelis ultimo. Et mundabo sanguinem eorum non mundaueram. et psalmo decimono. Et emundabor a delicto maximo. & Exodi tricesimo quarto. Nullusq; apud te per se innocens est. quod uerbum e uerbo sic legendum est. Et innocens non innocentabitur. hoc est non uidetur innocens, sic

nendo superare studebat. unde etiam trāslatio nostra superare uertit: Danielis. vi. Igitur Daniel superabat omnes.

נצח Perpetuum. seculum. eternum. ps. xlix. pro eo q̄ nos legimus.

Et uiuet adhuc in finem. Hieronymus uerius traduxit. Et uiuet ultra in sempiternum.

על Euasit. Deutero. xxiij. Non trades seruum domino qui ad te confugerit. idest qui euasit ad te. et Iere. viij. Et dixistis liberati sumus. idest euasimus. et uerbum graue q̄d significat euadere fecit. Ezechiel xiiij. Ipsi iusticia sua liberabunt animas suas. et in alia forma Exodi. v. & nō liberaſti eos. idest euadere fecisti. inde nomē participiale. Amos iij. Quasi torris raptus ab incendio. i. liberatus. item nomen aliud euasio. Ester. iij. Per aliam occasionem liberabunt iudgi. quod uerbum e uerbo rectius sic legeretur. Quoniā si tacens tacebis in tempore hoc. dilatio et euasio instabit iudeis de loco alio. q̄a uero auferimus. abstrahimus aut spoliamus id quod euadere facimus seu liberamus. iccirco significat hoc uerbum abstrahere. spoliare. auferre. abscondere. Gen. xxxi. Tulitq; deus substantiam patris uestri et dedit mihi. sic Exodi. iij. & spoliabitis egyptum. et ps. cxix. et ne auferas de ore meo uerbū ueritatis usq; quaq; et Exodi. xxxiij. Deposuerunt ergo filij Israel ornatū suum in monte horeb.

נצח Custodiuit. obseruauit. seruauit. Prouerbi. xxiij. Oculi domini custodiunt scientiam. ps. cxix. quia iustificationes tuas exquisiui. et ps. xxxiij. Prohibe linguam tuam a malo. idest custodi.

נצח Peruertit. desolauit. uastauit. Isaie. i. Sicut ciuitas quę uastatur.

נצח Surculus. uel secundum Hieronymū super Isaia ca. xiiij. uirgultum quod ad radices arborum nascitur. quod Theodotion appellauit germen. et. lxx. interpretati sunt florem. Isaie. xi. Et flos de radice eius ascendet. et Hieronymus stirpem traduxit. eiusdē. xiiij. Tu aut proiectus es de sepulchro tuo quasi stirps.

קק Rima. fissura. foramen. cauerna. Ieremie. xiiij. Absconde illud ibi in foramine petre. et Isaie. viij. Et in cauernis petrarum.

he finale in aleph, sicut alia quod multa fatere solent. Ieremie. xlvij. Date florem Moab quia florens egredietur. hebrei legunt. date alam Moab quia uolans uolabit uel uolitando uolabit. Inde pluma uel pinula sic dicitur. Ezechielis. xvij. Magnis alis multisque plumis. & Leuitici primo. Vesiculam uero gutturis et plumas proiiciet prope altare. quod aliqui excrementa transferunt. quidam ab indefessa uolandi consuetudine uolunt accipitrem esse nez dictum.

לית Litem concitauit. sediciones fecit. secundum formam uerborum grauem. Numeri. xxvi. Isti sunt Dathan et Abirom qui surrexerunt contra Moysen et Aaron. uerius sic. Iste Dathan et Abirom conuocantes consilium ut sedicionem facerent uel litem. concitarent aduersus Moysen et aduersus Aaron. Inde iurgium. rixa. Prouerbiorum xvij. Qui meditatur discordias diligit rixas. et nomen uerbalis Exodi ij. Duos hebreos rixantes. In summa hoc uerbum significat litigium.

וואסט Vastatum, incultum. desertum est. Isaie. xxxvij. In eradicationem collium compugnantium. rectius collium desertorum seu deuastatorum. sic legitur Ieremie quarto. Ciuitates tue uastabuntur remanentes absque habitatore.

פלו Floruit. Canticorum. vi. Si floruisset uinea. Inde flos. Genesis xl. Et post flores uitas maturescere.

פארו Institit. coegit. sollicitauit. urgebat. ij. Paralippomenon. ij. Prepositosque eorum tria milia. idest puocatores. sollicitatores. et operarum hortatores. & Ezre. iij. Vt instarent super eos qui faciebant opus. et paulo ante. Vt urgerent opus domini. Inde poeta heroicus uel precio uictorie qui odas et uersus canit. i. Paralippomenon. xv. In citharis pro octaua canebant Ienazeah idest grece epinicion & latine carmen triumphale. Inde sic dictus quod homines ad opera prouocet. Sicut scribit Oratius in arte. Post hos insignis Homerus Dirceusque mares animos in martia bella. Versibus exacuit. unde sepe in psalmis prenotatur. ad uictoriam ipsi Dauid. sic exponunt uersiculum illum threnorum. ij. Periit finis meus. rectius. periit uictoria mea. sed Lyra inscribit ad uictoriam quia cum hi psalmi canerentur alter alterum ca

pamus nominatur mapaz. Ezechielis ix. Et uniuscuiusq; uas interitus in manu eius. idest instrumentum destructionis.

אנמה Anima secundum q; animat. ut Exodi. xxi. Reddet animam pro anima. Job secundo. Verumtamen animam illius serua. et scribitur sex pūctis. et est generis foeminini. ut Numeri. xvi. q; si anima una nesciens peccauerit. quandoq; significat corpus animatum seu totum hominem. et sic aliquādo etiam reperitur in genere masculino. ut Numeri. xxxi. Vnam animam quingentis tam ex hominibus quam ex bobus. et pluraliter declinatur tam in masculino quam in foeminino genere. ut Ezechielis. xii. foeminine sic. Vt interficerent animas quae non moriuntur. masculine uero sic in eodem infra. Et dimittam animas quas uos capitis animas ad uolandum. in quo uersiculo utrumq; genus habetur. inde nascitur uerbum quod significat animare seu recreare. quod translatio nostra refrigerare transtulit magis proprie ad psychos secundum grēcam consuetudinem. Exodi. xxxii. Vt requiescat bos et asinus tuus et refrigeretur filius ancillę tuę et aduena.

אקפ Accipiter. generale nomen uolucris uenaticę ad uncis unguibus & naso aquilino. unde dicitur Leuitici undecimo. Et accipitrem iuxta genus suum.

אס Statuit. erexit. iij. Regum. xxi. Nec erat tunc constitutus rex in Edom. Inde statua. Genesis. xix. Versa est in statuam salis. inde statio Paralippomenon. xi. Et statio philistinorum in bethlehem. quod in alia forma reperitur Isaie. xxi. Et expellam te de statione tua. inde prepositus uel prelatus qui magistratum gerit quasi antistes qui ante stat in omnibus laboribus. iij. Regum. v. Absq; prepositis qui preerāt singulis operibus. Inde cata paragogē he finalis significat claudum et languidum quod sic semper stat et nō erigitur seu sublimatur. Zacharię xi. Et id quod stat nō enutriet. quod Hieronymus exponit. Et lassā nō sustentat. unde dicitur threnorū. ij. Firmavit dexterā suā quasi hostis.

אול Volauit. cuius loco nostra translatio iurgari et conflagrare uertit. threnorum. iij. Iurgati quippe sunt et commoti. pro quo hebrei legunt uolauerunt et recesserunt. mutat autem hoc uerbum aliquādo

¶ Corruit. cecidit. psalmo vicesimo. Ipsi obligati sunt et ceciderunt. & Genesis quarto. Cur concidit facies tua. & eiusdem vicesimo quinto. Coram cunctis fratribus suis obiit pro cecidit. Inde nomen cadens uel corruens. psalmo quadragesimo quinto. Alleuat dominus omnes qui corruunt. & sicut cetera uerba patitur defectum nun. cata aphæresin. ut psalmo tricesimo septimo. Cum ceciderit non collidetur. Præterea recipit formationes suas. Deuteronomij nono. Et iacui coram domino. idest et cecidi ante dominum. Item sequitur. Quibus eum suppliciter deprecabar, idest quibus prostratus sum corui seu iacui. Inde casus et eo nomine dicunt quicquid uel de fructibus uel de frugibus cadit mapal. quod translatio nostra quisquilias interpretatur. Quisquiliz enim semper pluralis numeri significat quicquid ex arboribus minutis fursulorum deciditur. uel quicquid cadit secundum Festum grammaticum. sic Amos octauo. Et quisquilias frumenti vendamus. Inde abortiuus fructus cadens immaturus. Ecclesiastis sexto. Pronuncio quod melior illo sit abortiuus. Item membrorum articuli a cadendo sic etiam nominantur. Iob quadragesimo primo. Membra carniū eius coherentia sibi. Hoc modo et gigantes dicti sunt quod ita sunt statura excelsi ut ceteri humiles uideantur ante eos cadere. Genesis sexto. Gigantes autem erant super terram in diebus illis. Aliter Iob decimo quarto. Mons cadens defluit.

¶ Euertit. diruit. discerpsit. disiecit. disgregauit. dispersit. discessit. dilapsus est. primo Regum decimo tertio. Quia uidi quod populus dilaberetur a me. & Genesis nono. Et ab his disseminatum est omne genus hominum super uniuersam terram. quod hebrei uerbum e uerbo sic legunt. Et de his dispersa est omnis terra. Inde nomen quod significat dispersionem fulgurum e nubibus. et scribitur sex punctis. quod translatio nostra uerbaliter uertit. Isaie tricesimo. Allidet in turbine & in lapide grandinis. fortasse septuaginta imitando qui pro allidet transtulerunt fulminabit uehementer. sed illic nomen debet esse & non uerbum, quod puncta indicant. Simile psalmo centesimo tricesimo septimo. Et allidet paruulos suos ad petram, idest disiecit uel dispersit. Item psalmo secundo. Sicut uas figuli confringes eos. idest dispergas uel disijcias. Inde instrumentum quo aliquid facile demolimur et dissi-

mo Regum primo. Puer autem erat adhuc infantulus. Ruth secundo. Dixitq; Booz iuueni qui preerat messoribus. & quia per etatem minor est puer, et eum conuenit maiori hoc est seniori ministrare, ideo accipitur etiam pro ministro cuiuscumq; sit etatis uel stature. Genesis quadragesimoprimo. Erat ibi nobiscum puer hebreus eiusdem ducis militum famulus. & Exodi tricesimotertio. Minister eius Iosue filius Nun puer. et quarto Regum quinto. dixit Gehezi puer uiri dei. Inde puella Genesis. xxiiij. Puella decora nimis. et Ruth secundo. Cuius est hec puella. Inde nomen deriuatiuum. psalmo. cxxix. Sepe expugnauerunt me a iuuentute mea. Item in alia forma Ieremie. xxxij. Iugiter facientes malum in oculis meis ab adolescentia sua.

¶ Flauit. spirauit. exufflauit. et per consequens succendit. Hagei primo. Et intulistis in domum et exufflaui illud. & Genesis secundo. Et inspirauit in faciem eius spiraculum uitę. et Ezechielis vicesimosecundo. Ignem ad conflandum. & infra. Et succendam uos in igne furoris mei id est conflabo. Inde follis et sufflatorium instrumentum quo semisopitus ignis excitatur. Ieremie sexto. Defecit sufflatoriũ in igne: per prothesin mem literę loco nun principalis. & Ezechielis. xxxvij. Et insuffla super interfectos istos et reuiuiscant. & Malachie primo. & exufflastis illud.

¶ Lapis preciosus. translatio nostra putat carbunculum. Exodi vicesimoctauo. et eiusdem tricesimonono. In secundo carbunculus et sapphirus et iaspis. similiter Ezechielis vicesimoctauo. Sapphirus et carbunculus et smaragdus. alij uolunt hanc dictionem significare smaragdum et uidentur alludere interpretationi chaldaicę. Onkelus enĩ et Ionathas assirij istud ipsum uocabulum ambo transtulerunt in lingua chaldaica ismaragdin. & thargum hierosolymitanum habet ismorad. sed rabi Dauid kimhi in libro de radicibus scribit hic significari lapidem colore fusco et rutilanti. quod magis ad translationem nostram carbunculi scilicet uulgatam quadrat, presertim instar eius qui ex arcadia est. Theophrastus enim in libro de lapidibus asserit carbunculum qui ex arcadia portatur subfuscum esse, quem putant aliqui rubinum dici. Sed de ijs lapidibus quondam proprium uolumen Epiphanius episcopus ad Eusebium Hieronymum dedit.

erit. et ps. xvi. Delectationes in dextera tua usq; in finem. sic enim secundum. lxx. interpretes canit ecclesia, quamuis hoc loco græca dictio terpnotis latine rectius iocunditas trāfferretur. Hieronymus illud in suo psalterio traduxit. Decores in dextera tua ęternos. sic habes in allegatis duobus uersiculis Iob et psalterij nominis istius pluralem numerum in duplici forma tam masculina quam foeminina.

¶ Geminata per paragogen ultima litera significat secundum Hieronymū in cōmentariis Iſaię libro. xv. herbam uilissimam et amarā odoriscq; pessimi, quod nomen ipse interpretatus est saliuūculam. Iſaię. lv. Pro saliuuncula ascendet abies. sic scribit rabi Dauid kimhi in libro de radicibus qđ sit genus uirgulti abiecti. rabi Saadias dicit esse spinas albas acutissimas. Ionathas in translatione chaldaica hic nō uerba sed tantūmodo sensum interpretatus est dicens. pro iniquitate erigetur iusticia. quem rabi Salomon sequi uidet dum exponit. Potestas auferetur ab impiis et dabitur iustis.

¶ Clamauit. uociferauit. rugiuit. Ieremię. li. excutiēt comas ueluti catuli leonum. pro quo hebręi interpretantur clamabunt sicut catuli leonum. & chaldaica translatio Ionathę sic habet. tanq; filij leonū exaltabunt uocem eorum. Huius instar solitus est rabi Ionas exponere uersiculum Zacharię secundo. ubi nos legimus. Sileat omnis caro a facie domini quia consurrexit de habitaculo sancto suo. aliter et sic. Quia rugiuit de habitaculo sancto suo. Cui expositioni assentitur rabi Ioseph hispanus pater Dauidis et filius kimhi arbitraturq; simile dicēdi genus esse ei quod scribitur Ieremię uicesimo quinto. Dominus de excelso rugiet & de habitaculo sancto suo dabit uocē suam. siue Ioelis tertio. Dominus de sion rugiet.

¶ Deiectus. excussus. concussus uel explosus fuit. Iſaię tricesimo tertio. Et concussa est Basan et Carmelus. psalmo centesimotricesimo sexto. Et excussit Pharaonem et exercitum eius in mare rubrum. & psalmo. cix. Excussus sum sicut locusta.

¶ Puer uel iuuenis. Ieremię primo. Quia puer ego sum. & pri-

ordinaui regem meum. et Burgenſis ille doctus magiſter interpretať
ſic. Et ego conſtitui regem meum.

פד Profectus eſt. migravit. egreſſus eſt. receſſit. Numeri. xi. Ven-
tus autem egrediens a domino. et hoc uerbum ſepe ponitur Numeri
xxxiiij. Profecti igit de ramafſe. Item de ſuccoth uenerunt in etham.
profectiq; de mara uenerunt in elim. & Exodi. xiiij. Tollenſq; ſe ange-
lus domini. ideſt profectus eſt angelus domini. Inde quas nos manſio-
nes appellamus, filiorum Iſrael profectiones dici debent. et progres-
ſiones ſcilicet quando e manſionibus ſuis recedebant. ut Genetiſ. xx.
Profectus inde Abraham in terram australem. et inuenitur aliquādo
transituum uerbum Exodi. xv. Tulit autem Moyſes Iſrael de mari ru-
bro. ideſt migrare fecit Iſraelem de mari. ſic. iiij. Regum. v. Precepitq;
rex ut tollerēt lapides grandes.

פח Arma bellica ſignificat. Iob. xli. Neq; haſta neq; thorax. ubi
credo q; uel propter ignorantiam uel propter diuerſitatem interpre-
tum tranſlatio noſtra hoc uocabulum dimiſit intactum.

פס Scandit. aſcendit. pſ. xxxix. Si aſcendero in celum tu illic eſ.

פז Obſeravit ſiue clauſura obſignauit. Iudicum. iiij. Clauſis diligē-
tiſſime oſtiis cenaculi et obfirmatiſ ſera. ad hunc modum exponēdus
eſt uerſiculus Canticorum. iiij. Hortus concludus fons ſignatus. totum
hoc ſignificat claudere ſera et obfirmare.

פח Calciamentum. pſ. lx. In Idumea extendam calciamentū meū.
Inde uerbum Ezechielis. xvi. Et calciaui te hyacintho.

פז Placuit. ſeu fuit dulce. iocundum. ſuaue. elegans. amœnum. ij.
Regū. i. ubi nōs habemus frater mi Ionatha decore nimis. ibi hebraica
ueritas legit. Dulcuſti mihi uel dulciſ fuiſti ſeu placuiſti mihi nimis.
Ad hoc illud quod legit Ruth. i. Ne uocetiſ me noemi ideſt pulchrā.
imo rectiſ dulce quia ſequit. Sed uocate me mara ideſt amarā. ſic
illud Iob. xxxvi. Cōplebunt dieſ ſuoſ in bono et annos ſuoſ in gloria,
ideſt in ſuauiſtatibus et iocunditatibus. et Prouerbioꝝ. xxiiij. Qui ar-
guunt eum laudabitur. rectiſ ſic. Et arguentibus dulceſcet uel ſuauiſ

significat. Exodi. xiiij. Fugientibus autem egyptiis occurrerunt aque. sed forte a superiori uerbo nus. nam propria huius uerbi significatio est leuare uel exaltare. patet hoc Exodi. xvij. Et uocauit nomē eius dominus exaltatio mea.

𐤒𐤓 Comprehendit. Micheę. ij. Non cōprehendet confusio. et alibi duobus uerbis elocuta est translatio nostra significatū eius. Deute. xix. Non assumes et transferas terminos proximi tui. idest comprehendī facias. sic eiusdem. xxvij. Maledictus qui transfert terminos proximi sui idest comprehendificat.

𐤒𐤓 Temptauit. Geñ. xxij. Temptauit deus Abraham. & ps. xcv. Vbi temptauerunt me patres uestri. et Exodi. xvij. Et uocauit nomen loci illius temptatio quia temptauerunt dominum. Inde alia nomina. vt Deuteronomij. xxix. Temptationes magnas et cetera.

𐤒𐤓 Diruit. demolitus est. Prouerbiorū. xv. Domum superborū demolietur dominus. inde nomen massah. iij. Regū. xi. Et custodietis excubias domus messah. idest secundū magistros hebreorū. custodite domū ab euersione. uel domum ruinosam a demolitione. nō est enim hic nomen alicuius regis proprium.

𐤒𐤓 Fudit. propinauit. libauit. miscuit. Isaie. xxix. Quoniā miscuit vobis dominus spiritū soporis. et Exodi. xxv. In quibus offerēda sunt libamina. inde nomen Exodi. xxxij. Fecerunt sibi uitulum conflatilem idest fusilem. sic Isaie. xl. Nunqd sculptile conflabit faber idest fundet. item aliter Deutero. xxxij. Bibebant uinum libaminū. ex quo uersicō Iudei alemanorum supersticiose plus quā ceterarum nationum nolūt cum christianis uinum bibere, contra tamen mentem uersiculi. quod eis grauem haftenus concitauit inimiciā et maxima damna. Nūeri autem. xxvij. multiplicem eius uerbi figuram reperies quandoq; per quinq; aliquando per sex puncta. item eodē ca. Et libabitis uini quartam partem hin per agnos singulos in sanctuario domini.

𐤒𐤓 Constitui. ordinaui. preposui. ps. ij. Ego autē constitutus sum rex. quod Hieronymus mīto melius de hebraica ueritate sic. Ego autē

אָרָמָה Aroma. Gen. xxxvij. Et camelos eorū portantes aromata sup quo scribit rabi Salomō q̄ ea dictio significet in genere om̄e cōfectū ex aromatibus. et catapēthesin interponit aleph loco vau. q̄d lud̄eorū neoterici exponūt ceram. intelligētes uersiculū allegatū de ceromate nō aromate. Ionathas chaldeus uolens res p̄ciosas hoc uocabulo designare interpretatus est gazam. Isaie. xxxix. Et ostendit eis cellam aromatum. quasi diceret. gazophylacium.

חָלַהּ Consumauit. finiuit. perfecit. desuit. Isaie. xxxiij. Cum fatigatus desieris contemnere contemneris.

חָלַהּ Excidit. amputauit. circūcidit. Gen. xvij. Et circūcidetis carnē p̄pucij uestri. et in eo loco diuerfas formas eius uerbi inuenies. sepe enim perdit nun literam sic. ut et alia eiuscemodi uerba. ut Iob. xiiij. Quasi flos egreditur et conteritur. idest exciditur uel putatur.

חָמָלָהּ Formica. Prouerbiorū. vi. vade ad formicā o piger. & p̄r in forma generis masculini eiusdē. xxx. Formicę populus infirmus.

חָמָלָהּ Pardus animal, quod gr̄ce pardalis dicit̄ cutem habens maculolam et uarigeratā. Ieremie. xiiij. Aut pardus uarietates suas. et p̄r Habacuk. i. Leuiore p̄dis equi eius. & Ieremie. v. Pardus uigilans sup ciuitates eorū. Neoterici dicūt nōinari leopardū. Osee. xiiij. Et ego ero eis quasi leena et sicut leopardus in uia assyriorum. sic enim legunt.

עָלָהּ Exaltauit. leuaui. sustulit. Isaie. lix. Quē spiritus dñi cogit. reētius sic. In quo flatus seu spiritus dñi leuauerit. Nicolaus de lyra exponit instigauerit. Theodotiō signatus est in eo. Aquila signaculū eius. & hoc ideo quia in exercitu solet uexillum aliquod leuari ad quod milites dispersi confugiant. illudq̄ leuamen dicitur signum. Lucanus in libro ciuiliū bellorū primo. Infestisq̄ obuia signis signa. sic Isaie. xi. Et leuabit dominus signum in nationes. quod clari⁹ intell̄ges ex uersu quē legimus Zacharie. ix. Quia lapides sancti eleuabūtur sup terrā eius. q̄a uero ad signū seu uexillū confugit. ideo etiā hoc uerbū fugere

יבד Insidiatus est. dolos struxit. et si dicere liceret ingeniauit. sic enī loquebat̃ p̃ceptor meus (misericordia dei super eū) Iacobus iehiel Ioans Malachię. i. Maledictus dolosus. idest secundū rabi Dauid kim hi in cōmentariis super duodecim. Maledictus excogitator fraudulente adinuentionis. et Numeri. xxv. Quia et ipsi hostiliter egerunt cōtra vos et decipere insidiis. quod rectius sic legĩ. quia hostes sunt uobis in dolis quos fraudulenter struxerunt uobis. non per idolū ut quidā mendosi libri habent sed per dolum. significat enim et dolum et insidias. et fraudem et astuciam. et deceptorā adinuentionē seu industriā malam. nam ubi hebraice habetur orma idest astucia, ibi Onkelus in translatione linguę chaldaicę utitur hoc p̃sente uocabulo. ut Exodi xxi. Si quis per industriam occiderit proximum suum et per insidias. patet hoc p̃s. cv. Et dolum facerent in seruos eius.

יבס Substantia. diuitię. res familiaris. bona tam mobilia quam semouentia. Iosue. xxij. In multa substantia atq; diuitiis reuertimini.

יבד Cognouit. threnorum quarto. Et non sunt cogniti in plateis.

& Genesis. xlij. Et tamen fratres ipse cognoscens non est cognitus ab eis. & Prouerbiorū uicesimo. Ex studiis suis intelligitur puer. & sepe deficit nun sicut in aliis. Genesis. xxvij. Et non cognouit eum.

יבד Retraxit seu abalienauit se. intumuit uel superbiuit. Deutero.

.xxxij. Ne forte superbirent hostes eorū. & clarius habet̃ eius significatio Gen. xlij. Cum agnouisset eos quasi ad alienos durius loquebatur. uerbum e uerbo sic. Cognouit eos & abalienauit se aduersum eos. ubi eiusdem uocis contraria uidentur significata. superius enim uerbum significat se animo et cognitione applicare ad aliquem. hoc uero significat animum et cognitionem suam auertere ab aliquo & alienis gestibus uoluntateq; despicabili erga quemlibet uti ac quasi peregrinum se illi fingere. Inde ueniunt nomina peregrinatio & peregrinus. alienigena seu alienus. ut in Abdia. In die peregrinatiōis eius. & Exodi. xij. Omnis alienigena non comedet ex eo. & p̃s. xviij. Filij alieni mentiti sunt mihi filij alieni inueterati sunt.

יבד Intrusit. conclusit. translatio nostra habet tradidit. i. Regum

xxij. Et ait Saul. tradidit eum dominus in manus meas.

iuxta mentē rabi Dauidis kimhi. Seruus a teneris unguiculis delicate educatus a dño cōtendit tandem esse manon. i. filiū familias. & est for tasse de filiatione ad hereditatē et de hereditate ad herile dominium transumptio, non autem linguę hebraicę proprietas.

לָּ Lactauit. nutriuit. Exodi. ij. Suscepit mulier et nutriuit puerum.

Item paulo superius. Accipe puerum istum et nutri mihi. consimile est **לָּ** idest luxit. de quo supra in litera iod.

נֶפֶס Nepos. Isaie. xiiij. Et progeniē. Gen. xxi. stirpīq; meę. et secūdū rabi Dauid kimhi hispanū est filius filij. scribiturq; sex punctis. ut Iob xviij. Non erit semen eius neq; progenies in populo. quod rectius sic legitur. Non filius ei non nepos in populo suo.

נָּ Percussit. Zacharię. ix. Et percutiet in mari fortitudinē eius. & per apheresin nun literę quod punctus dagges indicat. iij. Regū. xvi. Irruens ergo Zambri percussit et occidit eū. deficit qñq; in principio et in fine. ut. i. Regū. xix. Lancea aut casso uulnere perlata est in parietem. qđ uerius uerbū e uerbo sic legiť. & percussit lanceā in parietem. sic paulo superius. percussit eos plaga magna. & Exodi. ix. percutiā te et pplm tuū. ubi ponit **נָּ** idest percutiā defectiuū in principio et in

fine. nā sola caph lra essentialis est nun et he desunt et aleph idicat per sonā primā futuri tēporis singularis nūeri. ut plenius in arte grāmatica.

נָּ Infirmus in pedibus. claudus uel podagricus. iij. Regū. xxiiij. Ascendit Pharao nechao rex egypti. i. Pharao claudus. sicut solemus dicere Tiberius claudius a claudicādo. sic interpretat trāslatio chaldai ca Ionethę. Pharao hagira idest claudicans. secundū illud quod legiť ij. Regū. ix. Filius Ionathę debilis pedibus. similiter intelligūt uersum hunc ps. xxxv. Congregata sunt super me flagella idest egrotationes pedum. & in hīs sepe mutatur he finalis in aleph.

נָּ Penes. prope. propter. iuxta. Exodi. xxvi. Et cōtra mēsam can delabrū idest prope uel penes. qđ alias habet in cōspectu. Exodi. xiiij. In conspectu eius castra ponetis. idest in presentia. et Gen. xxv. De pre catulq; est Ishac dñm p uxore sua. i. propter uxorem suam. et deriuat nomina et uerba et accipit pronomina subiunctiua et declinationes.

uantiam et custodiam. Nehemie. xij. Et steterunt in porta custodie.

וַיַּעַזְבֵנוּ Proiecit. intermisit. dereliquit. dimisit. i. Regū. x. Intermisissus pater tuus a finis sollicitus est, pro uobis. et Iudicū. vi. nūc. aut dereliquit nos, et Isaię. ij. Proiecasti enim populum tuum.

וַיַּעַזְבֵנוּ Sparlit. extēdit. Numeri. xi. Et dimisit in castra itinere quantum uno die confici potest. idest disperlit in castra. sic exponunt illud Osee. xij. Et sanguis eius super eum ueniet idest spargetur.

וַיַּעַזְבֵנוּ Rami. uirgulta. propagines. Iere. v. Auferte propagines eius. et eiusdē. xlvij. Vineae sabamae propagines tuę transierunt mare.

וַיַּעַזְבֵנוּ Filius. Isaię. xiiij. Et germē et propaginē. qđ magis proprie Ionathas chaldeus interpretatur sic. Bar vbarbar. i. filius et filius filij. ut sic dicat scriptura. perdā babilonis nomen et reliquias et filiū et nepotem. sic ps. lxxiiij. Dixerunt in corde suo cognatio eorū simul. pro filij eorum simul. Iudei neoterici eam dictionem libenter uerterent nepotem. sed chaldaica translatio cui plurimā fidem habēt aduersat eis. ut supra auditum est. quanquā Hiero. noster forsitan pceptori suo nimium indulgens eos sequi uideat nō modo in superioribus translationibus uerum etiā Iob. xviij. Nō erit semē eius neq; progenies in populo. et Gen. xxi. uocabulū hoc ad simplicē posteritatem transferēdo cū ait. Ne noceas mihi et posteris meis stirpiq; meę. sed Onkelus chaldeus cū Ionatha palleгато cōcordat interpretando sic. vbibri vbarbri. i. uerbū e uerbo sic. et in filio meo et in filio filij mei. de qđ si uelis erudiri clarius, lege ea quę uenerabilis mgt̃ Paulus ep̃s burgenlis sacrarū l̃rarum expositor mea sentētia l̃ratissimus et doctor doctissimus in scrutinio scripturarū distinctionis octauę. ca. x. ubi dicit qđ ea dictio significat filiū et nullam aliā habet significationē in sacra scriptura. de hoc scripsit rabi David kimhi in libro de radicibus his uerbis. et ab eo uenit passiuū ḥnnon. ps. lxxij. ante solē pmanet nomē eius. qđ secundū Abrahā aben ezra nobis ita licet exponere. ante oē tēpus filiabit messias. hec ille. quāuis rabi Salomon traducat eam sentētiā ad dominium et regnū simul. Quod multi hebreorum libenter audiunt. et allegant Prouerbiorum vicesimonono. Qui delicate a puericia nutrit seruū suū. postea sentiet eum contumacem. idest secundū eos dominū imperiosum. sed

gnat rabi Moyſes gerundenſis in libro. ij. ſuper pentateuchum dicens
thiriacā cōpoſitam et quomodo et ex quibus, et quare ſic dicat. et pſe
quitur ad longū. nataph uero de quo hic fit mētio ſimplicē eſſe reſinā
pinguem ſtillātem ex ligno baſſami quod dicimus opobaſſamū ideſt
ſucum baſſami. de quo plene per Dioſcoridē grēcū medicīnē authorē
li. i. ca. xxi. Omnis aut liquor precioſus apud maiores grēcōꝝ ſtactos
dicebat. quod Ariſtophanes comicus grēcus indicat in comēdia quā
inſcribit plutus. ubi penia ideſt paupertas arbitratur nihil nos diuitia
rum habituros eſſe ſi auro et pecunia omēs abundaremus. et inter cē
tera ſic ait. Nec enim habebis ungentis redolere ſtactis. i. liquoribus
vtilibus. in tanto aut precio ſtacte habita eſt. ut Antiochus a Polybio
ſcribatur donatus ducentis libris ſtacte. deriuatur a uerbo ſtazo ideſt
ſtillo, qđ i futuro habet ſtaxo. unde eſtagmē eſtaxē eſtacte. Inde ſtacte.
quo rectius putarim ipſius uerbi nataph proprium eſſe ſignificatum.
hēc ideo paucis adnotaui. ut ſciatis in plurimis uocabulis rerū uariā &
diuerſam authoribus etiā grauiffimis eſſe opinionē. ut hic tam enim
myrrha ſudat ſucum quam etiam baſſamum arbuſtula utraq; corti
cem incifa. ut Plinius libro. xij. naturalis hiftoriæ capite. xvi. et capite
xxxiiij. indicat.

מוניות Monilia uel colli ornamenta quę murenulę dicuntur.
Iudicum. viij. Abſq; ornamentis et monilibus. et Iſaig. iij. et monilia.

צו Custodiuit. Canticorum primo. Vineam meam non custodi
ui. Inde domen ut in eodem loco. Poſuerunt me custodem uineis. pre
ceptor meus (miſericordia dei ueniat ſuper eum) Iehiel Ioans iudæus
oſtendit mihi hoc uerbum ſignificare etiam ſcilicet iniuriam ſeruauit
in corde uel exprobrauit. Nahum. i. Et irascens ipſe inimicis ſuis, & Ie
remie. iij. Nunquid iraceris in perpetuum. ideſt, Es ne ſeruator inu
riarum in corde in eternū. uel ſic. Custodis ne rancorē in corde ſemp.
Inde dicitur ſignum ad quod baſtarius tendit. meta quam quis con
ſiderat. ſcopos quem quis obſeruat. conſideratio quam quis custodit.
ſcilicet a custodiendo et obſeruando **מטרה** Iob decimoſexto. Et
poſuit me ſibi in ſignum. & he finalis mutatur in aleph. ut threnorum
tertio. Et poſuit me quali ſignum ad ſagittam. Significat etiam obſer

hoc uerbo deriuetur. et significat etiā omne fulcimentū et sustentationē.
& dedinat pluraliter in genere tam masculino quā foeminino. quare
de ambobus in litera mem.

Portauit. leuauit. iecit. threnorū. iij. quia leuauit se super se. &
long. i. Mittite me in mare. i. proiicite. & Isaie. xl. Ecce insule quasi puluis
exiguus. p quo dici deberet piectus. consueuit aut chaldeus Ionathas
pro uerbo eleuare uel portare hoc nostrū ponere. ut Isaie. xxx. Portat
super humeros iumentorū diuitias suas. unde qd portat uel leuat onus
ab eodē Ionatha isto uocabulo enuncia. ut in loco allegato Isaie. xxx.
Onus iumentorū austri. sic Prouerbi. xxvij. Graue est saxū et onerosa
arena. qd scribit quicq pūctis. et Sophonie. i. disperierūt oēs qui inuo
luti sunt argēto. uel secundū. lxx. qui erecti sunt argento. qd hebrei ma
gis pprie legūt. qui onerati sunt argēto. i. oēs qui portat argentum.

Plantauit. Ecclesiastis. ij. plātaui uineas. feci hortos et pomaria
et cōseui ea cūcti generis arboribus. qd uerbū e uerbo sic. Feci hortos
et paradyfos et plātaui in eis lignū omnis fructus. et Ieremie. xxix. plan
tate hortos. et per apherelin nun Ecclesiastis. iij. Tempus plantandi.

Emanauit. guttauit. stillauit. Canticorū. v. Manus meę stillaue
runt myrrhā. et ps. lxviij. Etenim celi distillauerūt. et Cant. iij. Fatus
distillās labia tua spōsa. et Iob. xxix. Sup illos stillabat eloquiū meū. &
per defectionem nun literę ut sepe fieri solet Miche. ij. Stillabo tibi in
uinū. et Ezechie. xx. Stilla ad africū. Inde nomē uerbale qd trāslatio
nostra circumloquit Miche. ij. et erit sup quē stillat populus iste.

Opobalsamū. et secundū rabi Salomonē sup librū Exodi est
resina que stillat de ligno aromatico inciso. et comunię gumi dicit se
cundū eū. latine uero gutta genus arōatis. et grece stacte. Exodi. xxx.
Sume tibi aromata et stacten. est aut secundū Pedaciū dioscoridē de
materia medicinali libro. i. Stacte recētis myrrhę pinguedo incise &
quodā instrumēto cū aqua modica detritę maxime odorifera fitq un
gentū. sed q rabi Salomon scripsit nataph nominari thiriacam. impu

dere animal rabidū qđ nocuit uel eius imaginē. et nihil tā simile ardētī quā es coruscans. Fecit igit̃ serpentis imaginē qui nocuit et splendorē gris addidit ut ardorē imitaretur. quatenus impleretur qđ dñs dixerat Deutero. xxxij. Ego occidā et ego uiuere faciā. percutiā et ego sanabo.

אֶהְיֶה Cuprum. es. ahenū. greū. Ezechielis. i. Quasi aspectus gris candentis. et. iij. Regū. xviij. Confregitq; serpentē greum quē fecerat Moyſes. ubi habetur qđ Israel in modum idoli colebat eum. et uocabatur **אֶהְיֶה** nehysthan quasi ahenus siue ahenulus. quia nūc finalis litera est diminutiua forma apud hebreos. et Geñ. iij. Faber in cuncta opera gris et ferri. et in forma alia Leuitici. xxvi. Dabo uobis cēlum desuper sicut ferrum et terram gneam. et hoc modo duriciem & fortitudinem significat.

אֶהְיֶה Pedica grea qui cōpedes dicunt. threnorū. iij. Aggrauauit compedes meos. et pluraliter in masculino. ij. Regum. iij. Et pedes tui non sunt compedibus aggrauati.

אֶהְיֶה Oppressit. contriuit. depressit. inflexit. infixit. incumbere seu occūbere fecit. fregit. Ioelis. iij. Ibi occūbere faciet dñs robustos tuos. pro qđ chaldaicū Ionathę sic. cōtriuit seu fregit. et ps. xxxviij. Quoniam sagittę tuę infixę sunt mihi. est enī passiuū. et cōfirmasti sup me manū tuā. hoc est et depressisti super me manū tuam uel descendere fecisti. &. ij. Regum. xxxij. & componens quasi arcum æreum brachia mea. id est inflectens sicut tenditur arcus.

אֶהְיֶה Tetēdit. extēdit. declinauit. iij. Regū. ij. Venit aut̃ nunciū ad Salomonem. ubi in hebreo ponit̃ rumor uel auditus. et sequit̃. qđ Ioab declinasset post Adoniā et post Salomonē nō declinasset. et per defectū nūc. Isaię. xxx. Declinate a me semitā. similiter Prouer. iij. ne declies ad dexterā neq; ad sinistrā. sic ibidē inuenies ubi caret et p̃cipio et fine. paulo superius. ad eloquia mea inclina aurē tuā. sed integrę ponit̃ Exodi. xiiij. extēde manū tuā. defectiuū aut̃ ibidē paulo superius. cumq; extēdisset Moyſes manū. s̃c̃r Geñ. xxvi. et inuocato noīe dñi extēdit tabernaculū. Inde **אֶהְיֶה** .i. lectus secundū aliq̃s. Geñ. xlvij. Cōuersus ad lectuli caput. et eiusdē. xlix. collegit pedes suos sup lectulū. de baculo uide supra in mem. putāt aliqui qđ quia inclinamur super illo qđ ab

sunt consolari super filiis eius quia non sunt. et Ruth. ij. Quod consolatus es me. Inde nomen Zacharie primo. Verba consolatoria.

פני Poenituit. i. Regum. xv. Poenitet me quod constituerim Saul regem. et eodem loco. Et dominum poenitebat quod constitueret regem Saul super Israel. et eodem. Poenitudine non flectet neque enim homo est ut agat poenitentiam. sic transumptiue significat ignoscere. parcere. miseri. Ionę. iij. Et misertus est super maliciam. qđ. lxx. interpretes uerterunt. Et egit poenitentiam deus. sic Job. xlij. Ago poenitentiam in fauilla et cinere. aliter. i. Regum. xxiiij. Sed pepercit tibi oculus meus. & omnia eius uerbi significata denotant stimulationem. compunctionem. resipiscetiam. et sententie mutationem.

פני Festinauit. urgebat. i. Regum. xxi. Sermo enim regis urgebat. i. festinus erat. uel potius ita legendum est uerbum e uerbo. Quonia erat negocium regis festinatum. uel secundum Ionathe chaldaicum sic. Quia erat uerbum regis in acceleratione.

נרי Naris. Job. xli. De naribus eius procedit fumus. et eiusdem xxxix. Gloria naris eius terror.

פני Practicauit. experimentatus est. uel experimento didicit. ac arte quadam arcana temptauit. Gen. xxx. Experimento didici quia benedixerit mihi deus propter te. quod chaldaica Onkeli translatio uertit temptauit. & eiusdem. xliij. Sciphus quem furati estis ipse est in quo bibit dominus meus et in quo augurari solet. et infra. An ignoratis quod non sit similis mei in augurandi scientia. utrobique ponuntur hec duo simul iuncta scilicet augurando auguratur uel diuinando diuinabit. et exponunt sic quod inquisiuit diuinos augures propter eum uel pro eo. Inde nomen Numeri. xxiij. Non est augurium in Iacob. et eiusdem. xxiiij. Nequaquam abiit ut ante perrexerat ut augurium quæreretur.

פני Serpens. Gen. iij. Sed et serpens erat callidior. et Numeri. xxi. Serpentes ignitos. et eodem loco. Locutus est dominus ad eum fac serpente genus et pone eum per signo. sed in hebreo non sic legitur. neque serpens neque genus. ut scribunt rabi Salomone et rabi Moyse gerundensis. sed sic secundum Onkelum chaldeum. Fac tibi adustionem. et intellexit Moyse ex ipsis uerbis domini spiritu prophetico quod contra naturam et similia similibus uoluit curare et contraria contrariis. nihil autem tam contrarium in morfu uenenato quam ut

vt irascatur furor meus.

¶ Hereditauit. quod translatio nostra possedit interpretat. Exo.

xxxij. Et possidebitis eā semper. sic Numeri. xxxij. vsq; dū possideant filij Israel hereditatē suā. qđ uerbū e uerbo legūt hebrei. quousq; hereditabit filijs Israel cuiq; hereditas sua. et sequit. Nec quicq; qremus trans iordanē. nos pprie sic. Quoniā nō hereditabimus cū eis. sic ps. lxxxij. Quoniā tu hereditabis in oībus gētibus. inde nomen hereditas ps. xcij. et hereditatē tuā uexauerūt. similiē Deute. xxx. Iacob funiculus hereditatis eius. et eiusdē. xviij. nō habebūt sacerdotes et leuitę & c. partē et hereditatē cū reliq; Israel dñs enī ipse est hereditas eorum.

¶ Flumen. fluuius. torrēs. riuus. Iosue. xij. Ab aroer quę sita est in ripa torrentis arnon. et p̄r Ecclesiastis. i. oīa flumina intrāt in mare. & .ij. Regum. xxij. torrentes belial terruerūt me. significat etiā uallem angustā in qua deriuat fluuius. tametsi qñq; exicetur et arescat. Joelis iij. pro eo quod legimus. et irrigabit torrentem spinarū. Symmachus magis proprie traduxit uallem. & quod. lxx. ibidem schoenon gręce interpretati sunt hoc non intelligit pro torrente funiculorū. ut Hieronymus putauit. nam etiā illud uocabulū gręcū schoenus herbā significat preacutam. quā latine gladiolū dicimus uel iuncū in morē acus nascētem secundū Suidam. sed rectius gladiolū tam a fodiēdo quā etiam a scindēdo uelut mucro. qđ Aristophanes in comœdia quam inscripsit acharnanas his uersibus insinuat. Et non dimittā quin prius schoenus eis infigar acutus dolorosus incisuius. uoluerūt ergo. lxx. intelligere nō torrentē funiculorū sed spinosissimarū et acutissimarū herbarum quę et pungant et scindāt. sicut et Micheę. vi. de setim usq; ad galgalā. idest de carecto. sic intelligūt hebrei illud qđ legimus Gen. xxvi. Foderuntq; in torrentem et reppererunt aquam uiuam. quis enim puteū foderet in torrente quin potius in ualle ubi solent reperiri aquę uiuę. propter uicinos montes.

¶ Consolatus est. quod translatio nostra periphrasticos exponit sic Gene. xxiiij. Vt dolorem qui ex morte matris acciderat temperaret. uerbum e uerbo ita. et consolabatur Ishac post matrem eius. & Isaig. xl. Consolamini consolamini popule meus. sic Ieremię. xxxi. No-

riuos.et Canticorum.iiiij.Puteus aquarū uiuentiū quę fluunt impetu de libano.cuius uerbū sequitur ibi.Et fluent aromata illius.iterū per apheresin nun literę quę sepe deficit.quod indicat punctus dagges.

𐤀𐤓 Inauris.torques.uel ornamentum nariū.Prouerbiorum.xi.Circulus aureus in naribus suis.ubi suis non est ꝑnomen relatiuum, sed nomen sus suis, idest porci.et pluraliter ponitur Gen̄.xxxv.Et in aures quę erant in naribus eorum.

𐤀𐤓 Lesio.damnum.nocuentū.scribit̄ sex punctis.Ester.vij.Atqꝫ vtinam in seruos et famulos uenderemur esset tolerabile malū et gemens tacerem.nunc aut̄ hostis noster est cuius crudelitas redundat in regem.quod hebrei uerbum e uerbo sic legūt. et si in seruos et seruas uenderemur tacuissē. quia non tribulator uersaret̄ circa damnum regis.Inde uerbum et deriuata quę magistris hebreorum sunt in usu maxime in suis cōstitutionibus de iniuriis et damno dato . sic scribitur Danielis.vi.Et rex non sustineret molestiam. quod rectius sic legendum est.Et rex non esset damnificatus.

𐤀𐤓 Religant̄. separauit. abstinuit. restrinxit. diuisit. Leuitici.xxxij.

Vt catechizant̄ ihs quę consecrata sunt.pro quo hebrei sic legunt. Et se parentur seu religant̄ a sanctificatis.et Numeri.vi.A uino et omni qđ inebriare potest abstinebunt.Inde nazareus.separatus.religiosus. deuotus.restrictus.diuisus et solitarius tanqꝫ monachus.Nūeri.vi. Hęc est lex nazargi idest religiosi.et alia forma nominis uerbalis Numeri vi.Cunctis diebus quibus ex uoto dño consecrantur. uerbū e uerbo proprie sic.Cunctis diebus religionis sue uel abstinentię separationis aut monachatus sui.unde solet dici longam cēsariem gestanti tonde religionem tuam uel abra de consecrationem tuam.

𐤀𐤓 Corona.diadema.ij.Regū.i.tuli diadema qđ erat in capite eius.

sic intelligūt illud Leuitici.xxi.quia oleū sanctę unctiōis dei sui sup eū est.qđ Onkelus chaldaice interpretat̄. quia dil.i.corona olei maiestatis dei sup ipsum . similiter illud Numeri.vi. quia consecratio dei sui super caput eius est.& sic scribitur quinqꝫ punctis.

𐤀𐤓 Minauit.duxit.ꝑs.lxxvij.Deduxisti sicut oues ꝑꝑm tuū.et ꝑs.cviij.Quis deducet me usqꝫ in idumeam. inde uerbum transitium ter cij. quasi ductificauit.i.misit uel dimisit.ut Exodi.xxxij.Dimitte me

S E C V N D V S

seruo meo. Ionathas chaldeus sic interpretatur. ut confirmetur regnū ipsi Dauid seruo meo. inde solent hebrei hunc uersum psalmi. cxxxij. Parauit lucernam christo meo sic legere. Disposui regnū messie meo. sed in ps. cxix. concordant nobiscum dicentes. lucerna pedibus meis uerbum tuū. quod scribitur per zere. superius autem per hirek. et declinat pluraliter in genere foeminino. deriuat ab eo per pthessin mem & paragogen he candelabrū. Exodi. xl. Candelabrum stabit cū lucernis suis. quod uerbum e uerbo sic. Et induces candelabrū et eriges lucernas seu lucibula eius.

וַיִּ Sulcus. nouale. Osee. x. Innouate uobis nouale. idest sulcate uobis sulcos. et Prouerbior. xij. Multi cibi in noualibus patrum. alij sic. Multa esca in sulcis pauperū. scilicet quos pauperes arant.

וַיִּ Languit. infirmabat. egretulit. Hieronymus interpretať desperauit in suo de hebraica ueritate psalterio. ps. lxix. dicens. Opprobrio contritum est cor meum et desperatissimum. sed uerius sic. opprobriū confregit cor meū et infirmatissimum. ubi. lxx. interpretes nominaliter uerterunt ta leporian. et nostra trāslatio legit improperiū expectauit cor meum et miseriam. sed secundū hebreos uerbū est et non nomen. rabi Salomon uoluit literam aleph de substantia uerbi esse anus. et p defectum alterius aleph quod personam primā denotat hoc loco sic scriptum. sed rabi Iona uerbum esse primitiuū nus docuit. et illud ipm aleph quod per prothesin legitur personam primam designare. quod uerum puto. uidebis supra in aleph.

וַיִּ Coxit. ebullire fecit. Gen. xxv. Coxit autem Iacob pulmentum. Inde nomē ius coctum siue pulmentum. ut in allegato uersu. et Haggei. ij. Panem aut pulmentum.

וַיִּ Asperlit. Leuitici. iij. Tincto digito aspergens septies contra uelum. Inde nomen aspersor qui aspergit. Numeri. xix. Ipse q̄q̄ qui aspergit aquas lauabit uestimenta sua. hec omnia per defectum nun literę. qua propter zain recipit dagges.

וַיִּ Fluxit. Isaię. lxiiij. A facie tua montes defluerent. Inde fluentia et riui. ps. lxxviij. Et eduxit aquam de petra. pro quo Hierony. Et eduxit

𐤏𐤍𐤕 Pampinauit. frondificauit. circumstipauit furculos aromatum. Proverbiorum. vii. Aspersi cubile meum myrrha et aloë. hoc est in se ui uel infixi in cubile meum furculos seu frondes aromatum. Inde nomen furculus. palme ramus. propago seu frutex aromatum. ps. xlvij. Fundatur exultatione uniuersę terrę. qđ miror ita de gręco esse trāslatū. lxx. enim gręce sic. eurizo agalliamati idest bene radicato gaudio uniuersę terrę. sed rabi Salomon eo loci nos interpretatur arbusculā, quasi uerbum e uerbo dicendum sit, ciuitas quę est pulcher furculus aromaticus letificans omnem terram. translationes nostrę fauum esse uoluerunt. Canticorum. iij. Fauus distillans labia tua sponsa. & Proverbiorum. xxiij. Et fauum dulcissimum gutturi tuo.

𐤏𐤍𐤕 Leuauit seu eleuauit mouendo hinc et inde. Numeri. vi. Suscepitq; rursum ab eo eleuabit in conspectu domini. quod de uerbo ad uerbum secundum Onkelum chaldęum sic est legendum. & eleuabit ea sacerdos eleuationem corā domino. ubi notabis duas eleuationes. in sacrificiis. unam sursum et deorsum et uocatur thruma. aliam dextrorsum et sinistrorsum seu antrorsum et retrorsum, nominaturq; a presenti uerbo thnupha. simile ponitur Leuitici. vii. Pectusculū enim eleuationis et armum separationis. sic Leuitici. vii. Tulitq; pectusculum eleuans illud coram domino. idest mouens hinc et inde.

𐤏𐤍𐤕 Floruit. Canticorum. vii. Si floruerunt mala punica. sic Ecclesiastis. xij. Et florebit amygdalus. ubi aleph ponit loco iod in medio dictionis. Inde nomen flos. Gen. xl. Paulatim in gemas et post in flores. quod uerbum e uerbo sic legitur. & erat in gemmando ascendit flos eius. nam ultima litera he est mappik. potest tamen etiam de substantia dictionis esse quę alias mutet in thau. Job. xv. Et quasi oliua proficiens florem suum. assumit et quandoq; literam nun. Canticorum secūdo. Flores apparuerunt in terra.

𐤏𐤍𐤕 Effulsio. scintilla. Ezechielis. i. Et scintille quasi aspectus gris. alio in loco reperit prima per iod scripta. Isaie. i. Et opus eius quasi scintilla. & pro eo quod nos legimus ps. cxxxij. Super ipsum autem efflorescit sanctificatio mea. rabi Salomon interpretat ab igne seu scintilla illuminabit. quasi diceret scintillabit seu effulgebit.

𐤏𐤍𐤕 Lucibulum. lucerna. iij. Regum. xi. ut remaneat lucerna Dauid

quietum. tranquillum. iocundum. suaue ac placens. seu placidum. Numeri. xxviiij. Holocaustum suauissimi odoris atq; incensi est domino idest placidissimi. ubi geminatur heth litera. et nomen in alia forma Ecclesiasticis. iij. Melior est pugillus cū requie. et eiusdem. ix. Verba sapientum audiunt in silentio idest cum tranquillitate ocio requie. Inde verbum graue transitiuū tranquillificare si liceat dicere. Exodi. xxxiij. Et requiem dabo tibi. idest compescam te uel mitigabo te. sic Ezechielis. xvi. Et requiescet indignatio mea in te. et Isaie. xi. Et requiescet super eum spiritus domini. Inde nomē requies sub uariis formis. Ester. ij. Et dedit requiem uniuersis prouinciis. item aliter. ps. cxvi. Conuertere anima mea in requiem tuam.

נ Concussit. mouit. ps. xcix. Moueat terra. p q Hiero. cōcucia. **נ** Obdormiuit seu dormitauit. Nahum. iij. Dormitauerunt pastores tui rex Assur. et psalmo. lxxvi. Dormierunt somnum suum. et ps. cxxi. Neq; dormitet qui custodit te ecce non dormitabit.

נ Fugit. abiit. euanuit. secessit. Deuteronomij ultimo. Nec dentes illius moti sunt. pro quo rectius Iudei sic legunt. Et non fugerat speciositas eius. quod chaldaica translatio habet sic. Et non alterabatur speciositas decoris uultus eius. ut diximus in litera lamed. & Iosue. viij. p eo q; habetur fugiemus et terga uertemus. legunt hebrei. fugiemus a te eos. & Isaie. xxx. Sed ad equos fugiemus ideo fugietis. Inde uerbū graue fecit fugere. hoc est fugauit. Exo. ix. Fecit confugere seruos suos et iumenta in domos. inde nomen Ieremie. xvi. Fugierunt conciti p fugam fugierunt. quod et prothesin patitur et paragogen. Isaie. liij. Nec in fuga properabitis.

נ Mouit. concussit. Amos nono. Et concutiam in omnibus gentibus domum Israel sicut concutitur triticum. et passiue Nahum. iij. Si concussē fuerint cadent in os comedentis. & reperitur per concisionem literę uau. Amos quarto. Et uenerunt duę et tres ciuitates. idest mouerunt uel cesserunt. & Genesis quarto. Et ero uagus et profugus in terra. Inde nominantur **מַעֲעִים** instrumenta musica ænea quibus appendent multa crepitalia a concutiendo et mouendo sic dicta. et a gręcis lистра a sio quod in futuro habet liso idest quatio concutio. ij. Regum. vi. Et listris et cymbalis.

uxorem secundum Paulum burgensem et magistrum David kimhi in libro de radicibus que semper domi habitat. unde. lxx. transtulerunt grece oreoteta idest decorem. qđ nos legimus speciem. ps. lxxviii. Et speciei domus diuidere spolia. pro qđ in psalterio suo Hieronymus sic. Et pulchritudo domus diuidet spolia. quod rabi Salomon de synagoga israelitica intelligit. id etiā Lyra exponit de ecclesia. et Ieremie. vi. Speciose et delicate assimilaui filiam. significat etiam tugurium seu tabernaculum pastorum quo caulam sepe intelligunt. quamuis translatio nostra interpretetur pascua. ij. Regum. vij. Ego tuli te de pascuis. euidentius legit Sophonie. ij. Et erit funiculus maris requies pastorum. vbi. lxx. etiam traduxere pascua pastorum. sed Ionathas chaldeus domunculas pastorum uertit. et quādoq; plurale mutat alterum vau in aleph. ut Ioelis. i. Quia ignis comedit speciosa deserti, idest tuguria pastorum in deserto. uolunt autem quidam dicere qđ sit cuiusdā loci in deserto propriū nomē. sed Hieronymus generaliter intelligit aut plana camporum aut pratorū florentia aut uirentia herbis loca que pascua prebuere iumentis. hec omnia propter significatū habitaculi oriūtur transsumenda. Iob. viij. Et pacatū reddet habitaculum iusticie tue. & Ieremie. xxxi. Pulchritudo iusticie mons sanctus. quod Iudei legunt similiter habitaculum dicentes. habitaculum iusticie mons sanctus. qđ secundum rabi Ioseph patrem Davidis kimhi in eiusdem commentariis intelligitur de domo sanctificationis et de monte unde procedet omnis benedictio in eternum. quia deus benedicet illum in diebus Messie benedictione quæ nunquam terminabitur. hæc Ioseph. Scpius tamen aliter et aliter uariant translationes. ut Ieremie. xxij. Et cōuertam eos ad rura sua. idest ad caulas seu mapalia sua.

¶ Requieuit. Habacuk tertio. Requiescam in die tribulationis. et Isaie. lviij. Requiescent in cubili suo. et primo regum. xxv. Locuti sunt ad Nabal omnia uerba hec ex nomine David et sisuerunt. pro et requieuerunt atq; cessauerunt. Ionathas chaldeus interpretatur & finierunt. quod in sermone nos solito appellamus pausare. est autem pausare diductum a greco uerbo futuri temporis pausomē idest desinam. quiescam. cessabo. id quod hoc uerbum noah similiter designat. Genesis octauo. Requieuitque arca mense septimo. Inde nomen

Creauit fructum labiorum. & illud Ionathas chaldaice traduxit sermonem. vnde id quod legimus Malachie primo. Et quod supponitur contemptibile est cum igne quod illud deuorat. hebraei interpretantur. Et sermo eius scilicet sacerdotis offerentis continetur et esca illius scilicet altaris ut panis et adeps &c. nam ignis hic nulla fit mentio. sed sunt qui similiter fructum a superiori significato exponunt cui aliquantulum aspirat Hieronymus in commentariis cum ait. Fructus autem altaris ignis est cibusque ignis hostie uel holocausta.

Eiectus. mobilis. profugus. Genesis quarto. Vagus et profugus eris in terra. super terram. Inde moueri. Nahum tertio. Quis commouebit super te caput. super quo Hieronymus in commentariis recte sic ait. in hebreo non habetur caput, sed nos apposuius ut sensus manifestior fieret. Symmachus interpretatur lugebit. septuaginta interpretes gemet. et Ieremie decimooctauo. & mouebit caput suum. & Prouerbiorum. xxvi. Sicut auis ad alta transuolans id est sicut auis ad mouendum. sic Ieremie. i. Et moti sunt et abierunt. & in alia forma ps. xxxvi. Et manus peccatorum non moueat me. per iod litteram. & in alia forma Genesis. iij. Et habitauit profugus in terra.

Habitauit. constitit. sustentatus est. permanfit. stetit erectus. Habacuk. ij. Sic erit uir superbus et non decorabitur. rectius sic. Vir superbus non stabit erectus. iuxta thargum Ionathe. hoc est Nabuchodonosor uir arrogans et superbus non consistet in permanetia regni sui. quasi diceret non permanebit in statu suo. Inde nomen consistetia. status. mansio. habitaculum. edes. Ieremie decimo. Et decus eius dissipauerunt. quod hebrei legunt. & habitationes eorum seu edificium eius deuastauerunt. cui lectioni uidetur etiam Hieronymus et Nicolaus de lyra consentire in commentariis. nam Hieronymus sic scribit, quod in tantam solitudinem redegerunt Ierusalem ut publicarum et priuatarum edium omnia dissiparent. Lyra sic. dissipauerunt scilicet templum in quo Iudei maxime gloriabantur. unde uerius translatio nostra uertit Exodi. xv. Ad habitaculum sanctum tuum. quo in loco etiam eius nominis uerbum legitur. Iste deus meus et glorificabo eum. quod secundum proprietatem lingue sic hebrei legunt. Iste deus meus et hospitabo eum seu tabernaculum habitationemque ei faciam. sic enim Onkelus chaldaice. transtulit. Iste deus meus et edificabo ei sanctuarium. Significat etiam speciosam

Et rabi Salomon gallus exponit illuminamini, ut sit sensus uidete. sic etiam id quod supra fuit allegatum Isaie sexagesimo. tunc uidebis & afflues interpretantur aliqui. tunc uidebis et illuminaberis. in qua sententia est rabi Dauid kimhi in commentariis. Inde nomen lux uel lumen. Job tertio. Nec illustretur lumine. inde illud quod legitur Iudicum sexto. Feceruntque sibi antra et speluncas in montibus. id est fecerunt subterraneas rimas seu fissuras tanquam fenestellas per quas lumen eis ad foueas latenter incideret hoc enim uocabulum insinuat.

N Deferuit. uitaui uerbum graue. infregit. cessauit. irritauit. contra dixit. deferere uel discedere fecit. Numeri. xxx. Si autem statim ut audierit contradixerit pater. et eiusdem tricesimo secundo. Cur subuertitis mentes filiorum Israel. id est ad quid infringitis sententias filiorum Israel. uel potius cur uitare facitis corda filiorum Israel. & quandoque deficit aleph et mutatur uau in iod. ut ps. cxli. Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. quod rabi Salomon interpretatur non deferet uel non uitabit caput meum. quem Nicolaus de lyra uolens imitari exponit non prohibebit caput meum. ceterum non recte hic transfertur peccatoris, sed oleum principis siue regis. item ab hoc verbo deriuatur nomen Numeri decimo quarto. Et scietis ultionem meam. & est sic iuxta mentem Onkeli. sed secundum proprietatem lingue significat desertionem uel discessionem. ut illic recte commentatur rabi Salomon.

N Alexandria. Nahum tertio. Nunquid melior es alexandria populorum. ubi uideas Hieronymum in commentariis super duodecim, & supra in principio nun.

E Excreuit. fructificauit. propagauit. germinauit. nostra translatio habet multiplicauit. psalmo. xcij. Adhuc multiplicabuntur in senecta uberi. pro quo Hieronymus in suo de hebraica ueritate psalterio sic uertit. adhuc fructificabunt in senectute. et geminata beth litera. Zacha. nono. Et uinum germinans uirgines. et uide quam contrarium interpretatur nostra translatio threnorum quarto. quoniam isti extabuerunt consumpti a sterilitate terrae. quod hebraice sic. Quoniam isti effluent transsossi fertilitate agri. sed Prouer. x. parturire transfertur. os iusti parturiet sapientiam hoc est propagabit. inde nomen propago siue germen aut surculus siue palmes. quod fructum legimus Isaie. lviij.

למנח Lamētatus est. planxit. ululauit. Micheg. ij. Cantabit canticū. sed rectius. lxx. interpretes plangeit planctus. sicut et Ieremię. ix. Doce te filias uestras lamentum. et eiusdem. xxx. Vox in excelsō audita est lamentationis &c.

למנח Duxit. minauit. threnorū. iij. Me minauit et adduxit. ps. lxxx. Qui deducis uelut ouem Ioseph. Ecclesiastis. ij. & animum meum trāsferre ad sapientiam. id est a uelut facere cor meū in sapientia. unde mores et ductus hominum sic dicuntur ab inducta consuetudine.

למנח Sustentaui. tulit. portauit. Exodi. xv. Portaſti eum in fortitudine tua. et concordat cum translatione chaldaica Onkeli. Isaie. li. non est qui sustentet eam.

רם Fremuit. rugiuit. Prouerbiorū. xix. Sicut fremitus leonis ira regis. pro quo hebrei. Rugit sicut leones ira regis. et eiusdē. xxviiij. Leo rugiens. translatio nostra alibi aliter legit Prouerbiorum quinto. Et gemas in nouissimis tuis. pro fremas.

רם Vociferauit. clamauit. sonuit. rudat. Iob. vi. Nunquid rugiet onager. puto interpretem dicere uoluisse rudet. nam rudere asinorū et onagrorum est. Perſius Findor ut arcadię pecuaria rudere dicas. miror translationem nostram alio in loco letari interpretatam esse. Iob. xxx. Qui inter huiusmodi letabantur. sed hebrei sic legunt. inter arbuſta clamant sub irticis conglutinantur. omnia inde deriuata significant fremitum sicut gręce bromasthe secundum Suidam kai onkastę que sunt onagrorum et asinorum propria.

רם Confluxit seu affluxit. et significat cursum ad libitum. Ieremię xxxi. Et confluent ad bona domini. Isaie. lx. Tunc uidebis et afflues. Inde nomen fluuius seu flumen. ps. lxxx. Et usq; ad flumē propagines eius. & pluralit̄ declinat in cōmuni genere. in masculino ut Isaie. xxxiiij. Locus fluuiorū riui latissimi. in foeminino ut psalmo. xxiiij. & super flumina preparauit eam.

רם Illuminauit. illustrauit. psalmo. xxxiiij. Accedite ad eum et illuminamini. quod Hieronymus in suo psalterio de hebraica ueritate a superiore uocabulo traduxit sic. Respice ad eum et confluite. sed re

spontaneum idest munificum. unde munifici et liberales hoc nomine dicuntur principes. ut psalmo. cxij. Vt collocet eum cum principibus cum principibus populi sui. et psalmo. cx. pro eo quod nos legimus. Tecum principium in die uirtutis tue in splendoribus sanctorum. Hieronymus traduxit populi tui spontanei in die fortitudinis tue in montibus sanctis. et psalmo. cxix. Voluntaria oris mei. unde uoluntarius et liberalis dicitur nadib qui omnia indulget oculo bono, secundum rabi Dauid kimhi in commentariis super Isaiam capitulo. xxxij. Ibi princeps ea que digna sunt principe cogitabit et ipse super duces stabit.

נח Remouit. separauit. prolongauit. ita interpretatur Ionathas chaldeus. Amos. vi. Qui separati estis in diem malum.

נח Merces meretricis. et scribitur sex punctis. Ezechielis. xvi. omnibus meretricibus dantur mercedes. et addit in principio nun ut ibidem cernere licet.

נח Secessit. aberrauit. motus est. fugit. Deutero. xix. securis fugerit manum. Deute. xxx. Si cardines celi fueris dissipatus. et paulo ante. In quas disperferit te dominus deus tuus. Inde nomen Isai. xi. Et congregabit profugos Israel. simile psalmo. cxlvij. Dispersiones Israel congregabit. pro quo Hiero. eiectiones Israel congregabit. quod et postea sic interpretatus est threnorum secundo. & eiectiones idest aufugia et exilia.

נח Vagina. i. Paralip. xxi. Et conuertit gladium suum in uaginam. Inde uolunt dici uerbum iadon. Gen. vi. ubi nos legimus. non permanebit spiritus meus in homine. ibi magistri hebreorum sic uertunt. non uaginabitur spiritus meus, ut supra in litera daleth commemorauimus.

נח Propulsauit. torlit. proiecit. ps. i. quem percutit uentus. et Iob. xij.

Contra folium quod uento rapit. i. folium propulsatum. simile Isai. xli. Sicut stipulam uento raptam. i. sicut stipulam propulsam. et ps. lxxvij. pro eo quod nos legimus. Sicut deficit fumus deficient. hebrei uertunt. sicut propellitur fumus proicias seu propellas. et uolunt hic esse gerundium passiuum.

נח Vouit. ij. Regum. xv. Vouens enim uouit seruus tuus. i. uotum uouit. et Numeri. xxx. Si quis uirorum uotum domino uouerit,

וַיֵּאָסֶה Accessit. appropinquauit. Genesis. xliiij. Accedens autem propius Iudas. & Genesis decimonono. Recede illuc. pro appropinqua huc. cata a pheresin nun literę primę. & infra. Iamq; prope erant idest appropinquabant. sic Isaię. xxix. Eo quod appropinquat populus iste ore suo.

וַיִּגְרֹא Angariauit. exegit. depoposcit. repetiit. quarto Regum. xxiij. Et unumquemq; iuxta uires suas exegit tam argentum quam aurum. & nominaliter Isaię decimoquarto. Et subiicient exactores suos. & infra. Quomodo cessauit exactor idest coactor. angariator. rursum Deuteronomij decimoquinto. Repetere nō poterit quia annus remissionis est. et infra. A peregrino et aduena exiges. omne significatū eiusdē vocabuli afflictionem denotat.

וַיִּבְנֶה Massa. moles. aceruus. Iosue tertio. Vna mole consistent. quod postea ibidem circumlocutus est sic. ad instar montis intumescens. & Exodi decimoquinto. Stetit unda fluens. ubi in latinis libris deest sicut moles seu aceruus. qđ Onkelus chaldaice traduxit sicut paries. vnde Nicolaus de lyra exponit aqua sicut murus erecta.

וַיִּפְּחֵהוּ Remouit. fugit. recessit. Osee septimo. Vę eis quoniam recesserunt a me. Ester sexto. Noctem illam duxit rex insomnem. uerbum e uerbo sic. in nocte illa fugerat somnus regem. et psalmo. xxxi. Qui uidebant me foras fugerunt a me. et Nahum tertio. Resiliet a te. Isaię. x. Migravit Madmena. et Ieremie quinquagesimo. Recedite de medio Babylonis. omnia remotionē significant. Inde etiam remotio propter menstrua dicitur **וַיִּפְּחֵהוּ** Leuitici decimoquinto. Et quę menstruis temporibus separatur. et eiusdem duodecimo. Iuxta dies separationis menstruatę. et omnino accipitur pro foeditate et immūdia Ezrę. ix. Terra immunda est iuxta immundiciem.

וַיִּבְּרֶה Libuit. fauit. indulxit. Exodi tricesimoquinto. Omnes uiri & mulieres mente deuota obtulerunt. & infra. Voluntaria domino dedicarunt. et sic significat idem quod uoluntarie liberaliter et spōtanee obtulit. Ezechielis quadragesimo sexto. Cum autem fecerit princeps

quod sic scribitur. adhuc plagā unam uenire faciam super Pharaonē. & Leuitici. xij. plaga lepre. et sic scribitur nun segol. uerbum autē & nomen reperitur in uno uersiculo Gen. xij. Flagellauit autē dominus Pharaonem plagis maximis. p plagauit siue percussit percussionibus magnis. nam gręce plaga iuxta linguam doricam dicitur percussio. a uerbo antiquo peplego presentis temporis, quod a peplega preteriti temporis uerbi plessio deriuatur. ut legitur in libro electorū gręco Varini Camertis. sed Hieronymus noster. lxx. interpretes imitatus est etiam in suo psalterio de hebraica ueritate. ps. lxxij. Et cum hominibus non flagellabunt. quia. lxx. gręce traduxerunt mastigothis fontē. similiter in eodē. Et fui flagellatus tota die. qđ. lxx. memastigomenos uerterunt.

III Impulit. irruit. lelit. luem attulit. qđ nostra translatio percussit

interpretatur. Exodi. xxi. Et percusserit quis mulierem pregnantem. mox uariavit in eodem capitulo trāssendo uulnerauit. ibi. si bos alienus bouem alterius uulnerauerit. iterum. ij. Regū. xij. Percussitq; dominus paruulū. similiter Exodi. xij. uarie traduxit. percutiens egyptios. et mox sequitur. ingredi domos uestras et ledere. Onkelus chaldaice transfert utrobique ad percutiendū. inde nomen sex punctis idest lues seu internecio. Exodi eodem. nec erit inter uos plaga. quod Onkelus chaldaice uertit mortalitas. uerbum aliud. ps. xci. Ne forte offendas ad lapidem pedem tuum idest ledas. aliam formam per pthelin mem et paragogen he literatum inuenies Numeri. xxv. in fine. et eiusdem. xxvi. in principio. Que percussa est in die plage p sacrilegio Phegor. postq; noxiorum sanguis effusus est. quod ultimum ita ponitur. & factum est post plagam. oīa eius uocabuli deriuata significant percussione ad mortem uel ad minus prope mortem.

IIII Dispersum. effusum et euersum est. diffluit. secundo Regum decimoquarto. Quasi aquę dilabimur. quod sic scribitur. quasi aquę defluxę uel disperse in terrā. simile Micheę primo. Sicut aquę quę decurrunt in preceps. idest sicut aquę disperse. Ionathas chaldeus uertit deriuantes uel defluentes scilicet asdin. et threnorum tertio. Oculus meus afflictus est. ubi legitur hebraice. Oculus meus defluxit effudit. Item Micheę primo. Et detraham in uallem lapides eius. hoc est dispergam lapides de montibus in ualles more cupientū edificare.

xiij. Et luna non splendebit in lumine suo. inde noga ex septē planetis quę uenus dicitur, quo uocabulo utuntur philosophi et cabaliste ut rabi Iuda harisi in libro de geomanticis quęstionibus. et rabi Ioseph minor in libro qui inscribitur hortus nucum.

¶ Cornu pecit. insultauit. impigit. inuasit. Exodi. xxi. Si bos cornu percusserit. et infra. Si bos cornupeta fuerit. et Deuterono. xxxiij. In ipsis uentilabit gentes, hoc est ipsis cornibus insultabit. et ps. xliij. In te inimicos nostros uentilabimus cornu. ubi translatio nostra circū locutiue interpretatur hoc uocabulum. significat autem insultum & impulsum cornibus animalium.

¶ Falxa quo magel quasi mnagel. ut Ioelis ultimo. Mittite falcē de quo supra in litera mem.

¶ Lusit instrumentis musicis. iij. Regū. iij. Cumq; caneret psaltes. uerbū e uerbo sic. Et factum est cum organizaret organista uel citharizaret citharcedus. et. i. Regum. xvi. Et psallat manu sua. inde organista seu musicus manualis. ps. lxvij. Preuenerunt principes coniuncti psallentibus. rectius quam Hiero. qui uertit precesserunt cātōres eos qui post tergum psallebant. et ex eo inscribitur titulus psalmi quarti. sic. victori in psalmis.

¶ Percussit. tetigit. pulsauit. perculit. i. regum. x. Exercitus quorū tetigerat deus corda. quod exponit Dauid kimhi in cōmentariis sup quatuor sic. quibus dedit deus in cordibus eorū ad complacendū ei. et Gen. xxvi. Sicut et nos nihil tuorū attigimus. quod Onkelus chaldaice ita. Sic q; nos lēsimus te. Ruth. ij. ut nemo molestus sit tibi. quod sic scribitur. nonne mandauī pueris ne pulsent seu tangant te. et Gen. iij. Et ne tangeremus illud. Inde uerbū graue Canticor. ij. Tēpus putationis aduenit. idest contigit siue attigit. et uerbū transitiuū secundi. ut Exodi. xij. Et aspergite ex eo superliminare. ubi uerbū e uerbo sic. Et facite tangere superliminare ac duos postes de sanguine. sic Exodi iij. Tetigitq; pedes eius. pro fecitq; tãgere pedes eius. idest adhibuit seu piecit ad pedes suos. et Isaie. vi. Et tetigit os meum. idest adhibuit super os meum et fecit tangere.

¶ Plaga. percussio. Exodi. xi. Adhuc una plaga tangam Pharaon

naufeari faciunt. vel secundū rabi Ishac auengieth ampullari. ac quasi fungorum aut uesicularum imaginem edere atq; tuberculari.

III Meridies. auster. Danielis. xi. Et confortabitur rex austri. Gen. xxviij. Dilataberis ad orientem et occidentem et septētrionem et meridiem. sic Iosue. xviij. Ephraim sit ab austro et ab aquilone Manasse. Et Isaie. xxx. Onus iumentorum austri. Interpretatur autem Ionathas chaldeus hoc uocabulū meridiem. i. Regū. xxviij. Cōtra meridiē Iudæ et contra meridiem Ierahmeel et contra meridiem Ceni. alij exponūt locum desertum sterilem. aridum. quia a meridie illarum urbium sita est vasta solitudo et terra inhabitabilis.

III Retulit. explanauit. enunciauit. indicauit. Gen. iij. Quis enim indicauit tibi. quod Onkelus chaldeus interpretať. quis ostendit tibi. eodē modo illud Deuteronomij. xxvi. Profiteor hodie coram dño. idem Onkelus interpretatur sic. Ostendi hodie domino deo tuo. Ecclesiastis. x. Et qui habent pennas adnunciabunt sententiam.

III Exaduersum. eregione. in cōspectu. ante. coram. apud. penes. procul. i. Regū. xvi. Num corā dño est christus eius. quod uero scribit Gen. ij. Adiutorium simile sibi. recte sic legitur. Adiutoriū quasi corā eo. idest secundum gerundensem. adiutorium qđ stet coram eo a quo separetur et cum quo coniungat iuxta uoluntatē suam. & rabi Dauid kimhi exponit sic quasi diceret. Et erit in conspectu eius paratum continue ad obsequendum ei. et ut ait rabi Salomon gallus nō ad preliandū. et sic recipit alias partes indedinabiles sicut caph et lamed et mem. sic etiam he in fine. Gen. xxi. Seditq; eregione procul.

III Capitaneus populi. dux. princeps. i. Regum. ix. Et unges eum ducem super populum meum Israel. et eiusdem. x. Ecce unxit te dominus super hereditatem suam in principem.

III Splenduit. fulsit. Job. xxij. Et in uiis tuis splendeat lumen. Inde nomen Habacuk. iij. Splēdor eius et lux erit. Ezechielis. i. Et splēdor in circuitu eius. sic in alia forma ubi splēdificare significat habetur ps. xviij. et. ij. Regum. xxij. Et dominus illuminabit tenebras meas. et Isaie

ctiue Iob. xliij. Vt non uobis imputetur stulticia. alias prauitas. Inde verbum graue. Ieremię. xliij. Neq; facias nobis contumeliam. quod hebraice sic legitur. Et non deturpabis soli um glorię tuę. id est ne floccifacias seu abiicias aut uile reputes. sic Deuterono. xxxij. Et recessit a deo salutaris suo. quod sic legendum est. Et abiecit deum siue contempsit. despexit. uile fecit.

לַגֵּנָה Lagenā. uter. cantharus. uas uinarium factum uel ex corio uel ex luto aut argilla. i. Regū. x. Alius portans lagenā uini. et eiusdē. xxv. Et duos utres uini. & Iſaie. xxx. Sicut conteriū lagenā figuli. et Ieremię xliij. Et lagunculas eorum collident.

לִירָא Lyra seu psalterium. species organi secundum Suidam. i. Regū x. Et ante eos psalterium et tympanum. de quo uide beatum Hieronymum in epistola ad Dardanum de diuersis generibus musicorum & Angelum politianum in miscellaneis ca. xliij. superius autē uocabulū scribitur sex punctis. presens uero reperit etiam quinque. ut ps. xxxij. In psalterio decem chordarum. sic enim extat in canonibus orthographię hebraicę. ps. lxxi. Nam et ego confitebor tibi in uasis psalmi. ubi ponitur hęc adnotatio non segol. Iſaie. v. Cithara et lyra. et pluraliter Iſaie. xxiij. A uasis craterarum usq; ad omne uas musicorum.

מַבֻּל Imbres inundationes. quod trāslatio nostra concentū uertit. Iob. xxxviij. Et concentum celi quis dormire faciet. Inde mabul quasi manbul cataclysmus seu diluuiū. simile Iſaie. xxx. Riui currentiū aq̄r.

רֵבַע Redundauit. effluxit. emanauit. Prouerbioꝝ. xviij. Torrens redundans fons sapientię. Inde prepositione mem literę loco nun significatur id quod a scaturigine proximum decurrit dictū fons quasi fons a fundendo. Iſaie. xlix. Et ad fontes aquarum potabit eos. Ecclesiastis ultimo. Et conteraū hydria super fontem. & in alia significatiōe importat eructationem et elocutionem. ut ps. cxix. Eructabunt labia mea hymnū. pro quo Hieronymus. Fundant labia mea hymnum. & ps. xix. Dies diei eructat uerbum. et ps. lix. Ecce loquunt in ore suo. & ps. lxxviij. Loquar propositiones ab initio. & in alio significato reperitur Ecclesiastis. x. Muscę morientes perdunt suauitatem ungēti. pro

LIBER

stri. et Ieremię. xxiij. Prophetant in Baal. inde nomen propheta et participium prophetans. et cętera deriuata reperies in eodem capitulo. & Deuteronomij. xxxiiij. Et non surrexit ultra propheta.

נבנ Latrauit. Isaie. lvi. Canes muti non ualentes latrare.

בט Aspexit. attendit. uidit. Isaie. v. Aspiciemus in terram. quod apud grammaticę doctos atq; literatos transferendum est. aspiciet in terram. nam litera nun substantialis hic est et non accidentalis. quę in aliis formis sępe deficit. ut Isaie. li. Attendite ad petrā unde excisi estis. attendite ad Abraham patrem uestrum. et ps. cij. Dominus de cęlo in terram aspexit. et Gen. xix. Noli respicere post tergum. quod uerbū e uerbo sic legunt. Ne respicias post te.

נבנ Marcuit. attenuatus uel defatigatus est. expalluit. cecidit. Isaie xl. Cecidit flos. quod alij legūt. expalluit flos. potius autem emarcuit. sic Isaie. xxviij. Et flori decidēti fortassis ideo, quia putabāt p in b fuisse conuersum. quia significat infirmū. et caducum. inane. et quod careat robore. sic Ieremię. viij. Folium defluxit. Exodi. xviij. Stulto labore cōsumeris. quod duobus uerbis sic. Marcescens marcesces. uel ut Onkelus chaldaice transfert. Defatigatus defatigaberis. simile uocabulum vertit Ionathas chaldeus tabefecit. putrefecit. Isaie. xliij. Dissipatione dissipabitur terra.

נבנ Stolidus. uacillans. fatuus. inanis. leuis. stultus. insipiēs. prauus. abiectus. ps. liij. Dixit insipiēs. uel secundū Hieronymū. dixit stultus. similiter ps. xiiij. et Isaie. xxxij. Non uocabitur ultra is qui insipiens est princeps. et infra. Stultus enim fatua loquetur. & Deuterono. xxxij. Popule stulte et non sapiens. Inde peruerfitas. prauitas. nephas. Iosue vij. Et fecit nephas in Israel. & Osee. ij. Et nunc reuelabo stulticiā eius. chaldaice leuitatem eius. quod Hieronymus exponit turpitudinem et. lxx. immundiciā. cōmuniter autem hebrei prauitatem. Ionathas leuitatem. sic. i. Regum. xxv. Super uirum istum iniquum Nabal quoniam secundum nomen suum stultus est et sit stulticia cum eo. sic in foeminino genere Job. ij. Quasi una de stultis mulieribus locuta es. Inuenitur etiam uerbaliter Prouerbiorum. xxx. Et qui stultus apparuerit postq; eleuatus est. proprie sic. Si infatuaris in eleuando. Item abstra-

מכח Moechatus est. adulteratus est. Leuitici. xx. Si moechatus quis fuerit cum uxore alterius et adulterium perpetraverit cum coniuge proximi sui, morte moriatur et moechus et adultera. et Iob. xxiij. Oculi adulteri obseruat caliginē. & reperitur geminata tertia litera ph. Osee. ij. Et adulteria sua de medio uberum suorum.

מח Irritauit. opprobrauit. detraxit. blasphemauit. exacerbauit. exasperauit. idest ad iracundiam prouocauit. Prouerbiorum. i. Et detraxerint uniuersę correctioni meę. & threnorum. ij. Et in opprobrium & indignationem furoris sui. & Isaie. v. Et eloquiū sancti Israel blasphemarunt. & Nūeri. xiiij. Vsq̃ quo detrahet mihi pp̃s iste. et ps. cvij. Et consilium altissimi irritauerunt. pro quo Hiero. blasphemauerūt.

פול Pullulauit. ppagauit. floruit. Eccle. xij. Florebit amygdalus.

פנ Vociferauit amare. dolenter clamauit. nostra translatio interpretatur gemit. Ezechielis. xxx. Et gement gemitibus interfecti corā me. ubi chaldaica Ionathę translatio habet. Et rugiet rugitu. sic Iob xxiij. De ciuitatibus fecerunt uiros gemitu. nomen eius Exodi secundo. Et audiuit dominus gemitum eorum, idest uociferationem et clamorem. quia premittitur q̃ ascendit clamor eorum ad deum. et sic exponit rabi Salomon per uerbū equipollens, q̃d apud Isaiā ca. v. clamorem significat, ubi legitur, Et ecce clamor.

מל Maledixit et gloriam abstulit. threnorum. ij. Maledixit sanctificationi suę. et psalmo. lxxxix. Auertisti testamentum serui tui. pro quo Hieronymus de hebraica ueritate. Attenuasti pactum serui tui. Rabi Salomon. Vacare fecisti. alij deuastasti. ut Ioseph kimhi. Ego putarē significari hoc uerbo floccifacere. ex animo dimittere. et abiicere. sic Malachie. ij. Et in penuria uos maledicti estis.

בב Vanum. inane. cauum. non solidum. Exodi. xxvij. Non solidū sed inane et cauū intrinsecus facies illud. & Iob vndecimo. Vir uanus in superbia erigitur. vide supra in uerbo bib. & Ieremie quinquagesimo secundo. Et intrinsecus caua erant.

נב Prophetauit. uaticinatus est. Ioelis. ij. Et prophetabunt filij ue

נ

לֹא יִשְׁכַּח

ia. nunc. obsecrantis particula o uel obsecro. uelut ueteres loqui solebant amabo te. et similia. Exodi. xi. Dices ergo omni plebi. quod rectius legitur sic. Loquere nunc ad aures populi. & Nūeri. xij. Obsecro domine mi. et infra. Deus obsecro sane eam. & recipit in principio aleph ana et idem significat. ps. cxviij. O domine saluum me fac o dñe bene prosperare. similiter hortandi aduerbiū Canticorum. iij. Surgam et circuibo ciuitatem pro eia surgam.

Α Alexandria ea que est in egypto. sic enim Jonathan chaldeus interpretatur Ezechielis. xxx. Et faciam iudicia mea in alexādia. & Hieronymus in commentariis sic ait. pro quo nescio quid uolētes septuaginta dixere diospolin.

Λ Lagenae seu uter. Iudicum. iij. Que aperuit utrem lactis. & ps. cxix. Quia factus sum sicut uter in pruina. quod legi debet. sicut uter in uapore fumi. & profecto mirarer translationem nisi uiderē Hiero. etiam de habraica ueritate ita uertisse. credebā esse uitium scriptoris qui p pruina scripserit pruina. sed cum cernerē. lxx. interpretes græce pachne interpretatos. iam pēdebam animi. recordatus illud Pauli ad romanos. xiiij. vnusquisq; in suo sensu abundat. & pluraliter declinat in forma sceminini generis. Iosue. ix. Vtres uini scissos. ubi eius adiectiuū ē generis masculini. sicut ifra eodē. vtres uini nouos i pleuimus. et quāuis scribat quādoq; diphthongo aleph et uau. ut in supra citato Iudicum libro. quandoq; per simplex aleph. ut in aliis. tamen mihi nō placuit in ordinē uau post nun ponere. ut quidā tēptauerūt quāsi aleph esset literalis adiectio. sed potius huc locauī q; aleph mea sententia sit litera principalis qua simplici crebrius scribitur quam diphthongo.

אֵלֹהִים Eloquutus est. dixit. ait. inquit. Ieremię. xxij. assumūt linguas suas et aiūt dicit. ubi secundum Hieronymū subauditur dominus. nā dominus non est de textu. & scribunt grammatici q; אֵלֹהִים sit nomē

et significet dictum. quamuis nos semper interpretemur uerbaliter. ut ait uel dicit. inde nō inant eloquētes et prudētes eloq; אֱמִינִי

quod ab amen nostra translatio ueraces traduxit. Iob. xij. Cōmutans labium ueracium. alij uero ab hoc uocabulo dicendi sic legunt. Labe factans labium oratorum uel eloquentium.

תַּחֲבֵן Saccus. pera. Genesis. xliiij. Pone in ore sacci iunioris. fortasse ita nominatū a uocabulo superiore quod repletionibus quotidianis extendatur.

מָה Quando. psalmo. cxix. Quando consolaberis me. et cum preponitur ad significat usq; quo uel quousq; ut ps. vi. Et tu domine usq; quo. & ps. lxxx. Quousq; irasceris super orationem serui tui.

לִמְבִּי Lumbus. Ieremie. xij. Et pones illud super lumbos tuos. & infra. Sicut enim adheret lumbare ad lumbos uiri. & Iob. xl. Fortitudo eius in humbris eius.

דִּמְדַּם Dulcorauit. uel potius dulcescebat. Iob. xx. Cum enim dulce fuerit. & Prouerbiorum. xxvij. Anima dulcoratur. et nomen dulce in eodem capitulo. Esuriens etiam amarum pro dolci sumit. et eiusdem xvi. Et qui dulcis eloquio maiora reperiet. pro quo hebrei. Et dulcedo labiorum addit eruditionem. nam ibi scribit sex punctis. sed adiectiuum per uau et holem. Canticorum secundo. Et fructus eius dulcis gutturi meo.

dominatio. dominium et potestas. Gen. i. Vt præesset diei. item ut præesset nocti. i. ad dominiū diei et ad dominium noctis. Accipit enim in fine he uel thau et in principio mem alterum. sicut et ps. cxlv. Et dominatio tua in omni generatione et generatione.

משל Cōparatio. assimilatio. parabola. prouerbiū. Ezechie. xviij.

Si erit ultra uobis parabola hæc in prouerbium. Inde prouerbiare & prouerbiātes si liceret sic latine dicere. ut Ezechielis eodē ca. Quid est q̄ inter uos parabolā uertitis idest parabolatis. prouerbiū. et in passiuo ut ps. xlix. Cōparatus est iumētis insipiētibus. & ps. xxvij. & assimila-
bor descendantibus in lacum.

משק Relictum. desertum. siccum. Sophonie. ij. Siccitas spinarum.

& putat rabi Ioseph pater Davidis kimhi qd̄ expositio eadē etiā conueniat illi uersiculo Gen. xv. ubi nos legimus. Et filius pcuratoris domus meę iste damascus Eliezer. ut sit legēdum filius relictī scilicet cui omnia domus meę gerenda reliqui in manus suas.

מחג Frenum. capistrū uel camus. sic. lxx. exposuere in ps. xxxij. In

camo et freno maxillas eorū cōstringe. est aut̄ camus a grecis sumptū quod illi kimos dicunt. et est quedā species freni secundū Iulium pollicem et Suidam. ita Prouerbiorum. xxvi. Flagellum equo et camus asino. licet David kimhi illic stimulū q̄ asini pūgunt uelit intelligi.

מחה Gens. populus. uiri siue homines. Iob. xi. Tibi soli tacebunt

homines. et ps. xvij. Domine a paucis de terra diuide eos. pro quo rectius in suo psalterio Hiero. A uiris manus tuę dñe qui mortui sunt in profundo. et adiūctū numero significat paucos. ut Deuterono. iij. & remanebitis pauci. et hoc uocabulum tantum in plurali reperimus.

מתום Integritas. sanitas. ps. xxxvij. Nō est sanitas in carne mea.

rabi Salomon tam gallice quā teutonice exponit integritatē. et Isaie. i. non est in eo sanitas. idest secundū Ionathan chaldeū uel quietudo. uel etiā integritas. secundū alios hebreos uel firmitas uel bona ualetudo.

מתח Expandit. tetendit. Isaie. xl. Et expandit eos sicut tabernaculum ad inhabitandum.

מִשְׁמַח Vestis serica subtili stamine ac subtegmine cōtexta ita ut pilos atq; capillos tenuitate uel superet uel equet. vnde Hiero. subtile trās- tulit. Ezechielis. xvi. Et indui te subtilibus. hoc. lxx. Interpretati sunt rectius sic. Et circūdedi te trichapto. qđ sane uocabulū Hieronymus post diligentē inquisitionem cum in nullo gręcorū libro etymologiā eius inuenisset, asseuerat ipsos. lxx. interpretes pro nouitate rei nouū cōposuisse. notauit hęc ipse in suis sup Ezechielē cōmentariis. Suidas vero grāmaticus gręcus et author ualde bōus de trichapto sic scribit. Trichapton est bombycinus pannus uel uestis preciosa. hęc Suidas.

מָשַׁח Vnxit. Isaie. lxi. Spiritus domini super me eoq; unxerit me. verba sunt Mesie idest Christi regis uncti. et Geñ. xxxi. Ego sum deus Bethel ubi unxisti lapidem. Inde messiah. i. unctus. Leuitici. iij. Si sa- cerdos qui unctus est peccauerit. et gręce dicit christus a chriomę. i. vngor. ps. cv. Nolite tangere christos meos. quo uocabulo reges no- minantur. Isaie. xlv. Hęc dicit dominus christo eius Cyro.

מָשַׁח Duxit. traxit. extendit. tetendit. iij. Regū. xxiij. Vir quidam tetendit arcum. i. traxit arcum. et Deuterono. xxi. Quę nō traxit iugū. & Iudicum. iij. Ego autem adducam ad te in soto torrentis cison sissa- ram. et Ecclesiastis. ij. Abstrahere a uino carnem mēam. Isaie. xviij. Ite angeli ad gentem dilaceratā et cōuulsam. significat et elōgari et in ho- nore ac precio esse. Isaie. xiiij. Et dies eius non elongabuntur.

מִשְׁמַח Nomen gentis a filio Iapheth descendens. quos Hiero. in libro de hebraicis questionibus putat cappadoces esse. sunt aut pars minoris armenię. unde putat lratissimus rabi Moyses abenezra nomi- natos esse ualidos apud Ieremiā equos illos q̄s nos legiū emissarios. Ieremię. v. Equi amatores in foeminas et emissarii facti sunt. idest equi de mesech robustissimi atq; lasciuui. rabi Ioseph gorionides hoc uoca- bulo dici putat gentem tuscanam.

מָשַׁח Dominatus est. ps. cvi. Et dñati sunt eorum qui oderunt eos. & Deute. xv. Dñaberis natiōibus plurimis et tui nemo dñabit. Geñ. xlv. Et ipse dñatur in omī terra egypti. Isaie. xl. Et brachiū eius domia- bit. & ps. lxvi. Qui dominatur in uirtute sua. Inde nomina deriuata. ut

medicorum. Isaie. xxxviii. Et cataplasma erant super uulnus. Inde nomē
Leuitici. xxi. ubi pro cataplasmato in testiculis trāslatio nostra posuit
herniosum. uide supra in **חֲטָא**

מִשַּׁח Decapillauit. euulsit. Ezre. ix. Et euulsi capillos capitis mei.
eius passiuū Leuitici. xii. Vir de cuius capite capilli fluunt. pro facile
euellunt. itē et si a fronte ceciderint pili. significat etiā nudare. limare.
polire. atq; leuigare. Ezechielis. xxi. Gladius exacutus est et limatus.
Item ut splendeat limatus est. idest ut coruscet politus est. item dedi eū
ad leuigandū. item et iste limatus est. reperiunt oīa hęc in eodem ca.

מִשַּׁח Violauit. peruertit uerba alterius. detraxit. Job. vi. Quare de
traxistis sermonibus ueritatis. et. iij. Regum. ij. Maledictione pessima
idest puerſa. quod Ionethas chaldeus exponit acerbissima. et Dauid
kimhi in commentariis Regum. forti ac uiolenta.

מִשַּׁח Emundauit. purgauit. defricuit. deterſit. poliuit. Leuitici. vi.
q; si uas æneum fuerit defricabitur. & Ieremie. xli. Polite lāceas. inde
mundus muliebris hoc genērali nomine appellatur quicquid ad cul-
tum mulierum pertinet. ut Ester. ij. Expletis omnibus que ad cultum
mulierē pertinebant. item postea. quicquid postulassent ad ornatum
pertinens accipiebant.

מִשַּׁח Iūs. sorbillum. aqua in qua decoquūtur carnes uulgo brodiū
appellant. Isaie. lxi. Ius prophanum in uasis eorum. & Iudicum sexto.
Et ius carniū mittens in ollam.

מִשַּׁח Tetigit. attrectauit. apprehendit. palpauit. Gen. xxv. Si at-
trectauerit me pater meus. et infra. Accede huc ut tangam te fili mi. et
Gen. xxxi. pro eo q; legimus. scrutantiq; omne tentoriū. ueritas habet
ita. Et attrectauit uel tetigit laban omne tentoriū. sic infra. Et scrutatus
es omnē supellectilē meā. pro attrectasti. et Exodi. x. Tenebrę super
terrā egypti tam densę ut palpari queant. & Job. xii. Palpabunt quasi
in tenebris et non in luce.

מִשַּׁח Extraxit. eduxit. extulit. Exo. ij. vocauitq; nomē eius Moſeh
dicens q; de aqua tuli eū. et. ij. Regū. xxij. & traxit me de aquis multis.

stra circumloquitur Iob. xxxix. Cum tempus fuerit in altū alas erigit. idest sublimabitur et uelificabitur.

מַרְגָּל Traha. tribula. plostrum quo excutiunt fruges. Isaie. xli. Ecce posui te quasi plaustrum trituranis nouum. et pluraliter secūdo Regū. xxiiij. Et plaustrum et iuga boum in usum lignorum.

מַרְבָּ Defecit. rebellauit. recessit. Gen. xiiij. Et tertio decimo anno recesserunt ab eo. et. iiij. Regum. xvij. Rebellaui quoq; contra regē assyriorum. et Iob. xxiiij. Ipsi fuerunt rebelles lumini. aliqui hebreorū exponunt. Ipsi fuerunt in descensu luminis, idest in tenebris uel obscuro. ut mem sit pthesis. Inde nomē **מַרְבָּ** desertio. defectio. rebellio. preuaricatio. Iosue. xxi. Si preuaricationis animo hoc altare cōstruximus. et scribitur sex punctis.

מַרְדִּים Abiecti. uiles. humiles et egeni. Isaie. lviij. Et egenos uagoscq; induc in domū tuam. et threnorū. i. Recordata est Ierusalē diē afflictionis sue et preuaricationis. quod rectius dicit et egestatis. consequenter in ca. iij. eiusdē. translatio nostra uertit transgressionē. recordare paupertatis meę et trāsgressionis meę. quasi a superiore deriuatū.

מַרְחָ Diffidit. incredulus fuit. uel nō credidit. Nūeri. xx. Quia non credidistis mihi ut sanctificaretis me corā filiis. inde nomē incredulus. ut eodē q̄ sup̄ ca. Audite rebelles et increduli. ubi nra trāslatio utrūq; significatū p uno vbo hebraico posuit. sic igit̄ clare uides unde oriāt translationū diuersitas cū interptum alius aliter uocabula deriuanda censuerit. ut etiā ps. cv. Et nō exacerbauit sermones suos. p q̄ Hiero. rectius in suo psalterio. & nō fuerūt increduli uerbis eius scilicet Moy ses et Aaron. ita aut̄ pmixtū utunt̄ interptes hoc uocabulo ut quisq; suā sequat̄ opinionē. threnorū. i. Quia os eius ad iracundiā puocauit. mox aliq̄ in eodē. Quia amaritudine plena sum. itē ca. iij. eiusdē. Et ad iracundiam prouocauimus. quasi esset deriuatū a primo marar. significat aut̄ et sic ab alienationem. mutationem. et alterationem.

מַרְחָ Culter rasorius seu nouacula secundum Dauid kimhi in libro de radicibus. nostra translatio interpretatur ferrum. Iudicū. xvi. Ferrum nunquam ascendet super caput meum.

מַרְחָ Cataplasmauit. hoc est emplastra cōposuit more chirurgico

propriū nomen demonis. rabi Dauid kimhi exponit eum locum de
gestu intenso qui hominibus inducit mortē. unde poterimus illud Iob
iij. lucidius intelligere quam nos legimus. et iuoluatur amaritudine.
sic rectius transferendo. & torreat eum diaboli diurni. uult dicere.
demonium meridianum. hoc est gestus nimij et calores febriles.

מָרַר Rebellaui. defecit. aduersatus est. quod translatio nostra in
terpretatur contempsit. Exodi. xxiij. Nec cōtemnendum putes. unde
quidam hebreorum exposuerunt uersiculum Isaie. xxxvij. Recogita
bo tibi omnes annos meos in amaritudine anime meę. sic scilicet ad re
bellionē aīę meę. uel secundū Ioseph kimhi. Immutationē anime meę.

מָרַר Immutauit. alterauit. Ieremię quadragesimo octauo. Et odor
eius non est immutatus.

תַּמְרוּרִים Amaritudines. secundum Hieronymum in commen
tariis Ieremię. sed Symmachus uertit transmutationes. eiusdem. xxxi.
Pone tibi amaritudines. Dauid autē kimhi in opere suo super Oseam
prophetam ca. xij. Ad iracundiam me prouocauit Ephraim in amari
tudinibus suis. p amaritudinibus transfert statuas. cumulos. acruos
siue congeries in modum arę seu altaris. et sunt eleuationes lapidum.
Inde illud Danielis. viij. Effertus est in eum. sic exponūt magistri he
breorum. & eleuatus est super eū. ut sit recta lectio. statue tibi titulos.
pone tibi aras siue statuas. alias luctum seu fletum transtulerunt. Iere
mię. xxxi. Vox in rama audita est lamentationis luctus et fletus. pro
quo. lxx. lamentatio et fletus et luctus. Ionathas chaldaice sic exponit.
quod plorat Ieremias propheta. quia magnam stragem et plurimam
necem immiserit Nabuzardan de ramatha domui Israel quę fleuit ip
sam Ierusalem in amaritudine &c.

מַרְרָה Fel. Iob. xx. Fel aspidum interius.

מִרְא Pecus pingue. pro quo nos legimus ouem. Isaie. xi. Vitulus
et leo et ouis simul morabuntur. et significantur eo uocabulo armēta
domi saginata. ut sunt oues et boues pingues. quare translatio nostra
legit. iij. Regū. i. Arietibus et uitulis et uniuersis pinguibus. significat
etiam exaltationem. sublimitatem. et eleuationem. quod translatio no

מִצָּר Perdidit. et perire seu tabescere atq; interire fecit. Item liquit uel liquefiebat. *Isaie. xxxiiij.* Et tabescet omnis milicia celorum idest peribit seu interibit. imo potius abolebitur et destruet. sic *Ezechielis iij.* Et contabescat in iniquitatibus suis. & *Zacharie. xiiij.* Tabescet caro uniuscuiusq; stantis super pedes suos et oculi eius contabescant in foraminibus suis et lingua eorum contabescet in ore eorum. *lxx.* interpretes uerterunt. Et oculi eorum defluent de foraminibus.

מָקָה Tabes. putredo. fetor. interitus. perditio. *Isaie. iij.* Pro suaui odore fetor. & nostra translatio quandoq; fauillam uertit. ut eiusdem. *v.* Sic radix eorum quasi fauilla. quod exponit rabi *Dauid kimhi* in commentariis super *Isaiam* quasi putredo uel caries.

מִקֵּל Virga. baculus. *Ieremie. xlvij.* Baculus gloriosus. per zere in fine. *Gen. xxx.* Tollens ergo *Iacob* uirgas populeas. per patha.

מָקָם Locus. *Exodi. xx.* In omni loco in q̄ memoria fuerit nominis mei ueniam ad te et benedicam tibi. quod rectius sic uertitur. In omni loco ubi faciam meminisse nominis mei ueniam ad te.

מִרְ Stilla. *Isaie. xl.* Ecce gentes quasi stilla situle.

מִרְרָה Exacerbauit. amaricauit. *Exodi. i.* Atq; ad amaritudinem perducebant uitam eorum. & *ps. cvij.* Quia exacerbauerunt eloquia dei. Inde amarum et alia deriuata. & *Isaie. v.* Ponentes amarum in dulce et dulce in amarum. et *Exodi. xv.* Nec poterant bibere de marah eo qd essent amare. Inuenit autē aspirationē he finalē mutare in aleph. *Ruth* primo. Sed uocate me mara idest amaram. inde omnia acetaria dicunt marorim ut est herba acetosa uel acidula seu lachtuca agrestis. sic enī scribit rabi *Salomon* *Exodi. xij.* Et azymos panes cum lachtucis agrestibus. qd omnis herba acerba dicitur maror. inde amaritudo. *Iob. xij.* Scribis cōtra me amaritudines. et in alia forma *Deu. xxxij.* Et botrus amarissimus. et *Isaie. xxxvij.* Ecce in pace amaritudo mea amarissima. per unicam res literam.

מִרְרָה Spiritus estuans. demon exacerbationis. furia infernalis q̄ gr̄ce erynnis nuncupat. pro quo nescio quare trāslatio nostra habet *Deuterono. xxxij.* morfu amarissimo. ubi scribit rabi *Salomon* qd sit

speluncam duplicem. et. ij. Regū. xxiij. Ad Dauid in speluncā odollā.

מל Lis. et assumit finalem literam he foeminini generis, et significat quoque azymum ac non fermentatum. Exodi. xij. Septem diebus azyma comedetis.

מל Suxit. nostra translatio habet mulxit a mulgendo. Isaie. lxvi. Vt mulgeatis et deliciis affluatis. sed rectius septuaginta interpretes sic. ut postquam suxeritis delectemini. uide supra in uocabulo miz.

מל Suffecit. inuenit. Jeremie. xxxi. Inuenit gratiam in deserto populus. et Prouerbiorum. viij. Qui me inuenit inuenit uitam. Inde nomen ps. xxxij. Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno. rectius in suo psalterio Hieronymus. ad tempus inueniens. & eius passuum Isaie. xij. Omnis qui inuentus fuerit occidetur.

מל Arx. turris. fortalicium. locus munitus. et altitudo petrarum inexpugnabilis. nostra translatio habet refugium. ps. xxxi. Quoniam fortitudo mea et refugium meum. et pluraliter eodem. In domum refugij. et. ij. Regum. v. Cœpit autem Dauid arcem zion.

מל Profudit. expressit. extorsit. exhaustit. Iudicum. vi. Expresso vellere concam rore impleuit. eius passuum. Leuitici. i. Decurrere faciat sanguinem ad crepidinem altaris.

מל Frons. Exodi. xxvij. Et erit super thiaram imminens fronti pontificis. et Ezechielis. iij. Et frontem tuā duriorē frontibus eorū.

מל Ocrea. i. Regū. xvij. Et ocreas greas habebat in cruribus.

מל Angustia uel locus strictus unde fugere nequeamus. threnorum. i. Omnes persecutores eius apprehenderunt eā inter angustias. translatio nostra uertit pericula. ps. cxvi. Et pericula inferni inuenerunt me. p quo Hiero. sic. Et munitiones inferni. sepe mem appositue ponitur ut primitium uideatur zara, quod est tribulatio. ut in eodem. Tribulationē et dolorē inueni. unde illud ps. cxvij. De tribulatione inuocaui dominum et exaudiuit me in latitudine dominus.

cithara sonabit. & long. ij. Et orauit Ionas ad dominum deum suum de ventre piscis. & dicit pluraliter sicut uiscera. nam significat simul oia interiora. ut ps. xl. Et legem tuam in medio cordis mei. quia cor est omnium interiorum generale dominium et radix.

מִנּוּט Minuit. decrecebat. Prouerbior. xij. Substantia festinata diminuet. & Exo. xxx. Pauper nil minuet. Inde nomia et aduerbia par paulū paululū paulomius. ps viij. Minuisti eū paulominus ab angelis. & nominaliter Gen. xxiij. Pauxillum aque mihi ad bibendum prebe. & pluraliter Ecclesiastis. iij. Idcirco sint sermones tui pauci. inde alterius formationis uerbū Ezechielis. xxix. Et imminuā eos ne imperent gētibus. est et alia forma Ecclesiastis. xij. Molētes in minuto numero.

מַעַר Concidit. contriuit. conquassauit. confregit. compressit. Leuitici. xxiij. Omne animal quod uel cōtritis & c. et Ezechielis. xxiij. Ibi subacta sunt ubera earum. quod. lxx. dicunt. Ibi ceciderunt ūbera. Hieronymus rectius exponit. Ibi confregerunt ubera earum.

מַעַר Fixit. i. Regum. xxvi. Et hastam fixam in terra.

מַעַר Preuaricatus est. transgressus est. preteriit. Iosue. xxiij. Nonne Achan filius Zare preteriit mandatū domini. et paulo superius. Que est ista transgressio cur reliquistis dominum. & Leuitici. v. Anima si preuaricās cerimonias. magister Iacob iehiclis loans preceptor meus exposuit hoc uerbum pro sacrilegium cōmitere uel uiolare fidem.

מַעַר Tunica siue pallium. Exodi. xxviiij. Facies et tunicā superhumeralis totam. et Ezre. ix. Scidi pallium meum et tunicam. & ps. cix. & operiantur sicut diploide. pro quo Hieronymus. Et operiantur quasi vestimento. magistri dicunt uestem esse honestam et insignem.

מַעַר Preposito lamed significat dictionem propter. propterea. propterea qd. iccirco. ideo. Leuitici. xvij. Ideo sacerdoti offerre debent filij Israel. et Exodi. xvi. Ut temptē eū. id est propterea quod temptem eum. et Isaie. xxxviiij. Propter me et propter Dauid seruum meum.

מַעַר Spelunca. recipit paragogen he l. ter. Gen. xxiij. Ut det mihi

מִשְׁכָּה Infundendo miscuit more pincernarum. ps. cñj. Et poculum meum cum fletu miscebam. Isaie. xix. Dominus miscuit in medio eius spiritum uertiginis. sic Prouerbior. ix. Miscuit uinū suum. & in eodē loco. Bibite uinum quod miscui. inde nomen per sex puncta scribendum. psalmo. lxxv. Plenus mixto.

מִשְׁכָּה Velamen. operimentū sublime coopertorium. sicut solemus in lectulis supra caput distendere, quod uelum Galli celum nomināt. & Hieronymus illud appellauit a tendendo tentorium. Exodi. xxvi. Facies et tentorium in introitu tabernaculi et quinq; colūnas tētorij. aliter traduxit Isaie. xxij. Et reuelabitur operimentū Iude. alij textus habent. Et reuelauit operimentum Iude. sed. lxx. transtulerunt. Et reuelabunt portas Iude. quidā hebreor. uerterūt sic. Et exulabit dominiū Iude. uel transmigrabit tentorium Iude. Rabi Ionas secundum huius dictionis significatum exponit etiam illud Ezechielis. xxvij. Omnis lapis preciosus operimentum tuum. quod Ionathas dicit. distīcte positus super uestimentum tuū. et inuenit alias scribi per sin loca samech.

מִשְׁכָּה Elegit. allegauit. tradidit. delegauit. Nūeri. xxxi. Dederūtq; millenos de singulis tribubus. Onkelus chaldaice. Electi sunt de militibus mille per tribus. unde per id uerbum dicitur a magistris hebreorum q; Moyse recepit legem de sinai et delegauit Iosue. & dicunt allegationes in biblia masaroth, quas ego annotationes soleo appellare. aliter autem supradictum uerbum exponunt eodē capitulo Numeri. Et preuaricari uos fecerunt in dominū super peccato Phogor. quod Onkelus chaldaice sic traducit. fallendo false coram domino.

מַעַי Nutauit. uacillauit. lapsus est. ps. xviij. Et non sunt infirmata uestigia mea. pro quo Hieronymus in suo psalterio. Et non deficient tali mei. cuius instar hoc idem traduxit. ij. Regum. xxij. Et non deficient tali mei. hebrei sic. Et non labantur genua mea. & ps. xxxvij. Non supplantabuntur gressus eius. pro quo Hiero. nō deficient gressus eius. unde nomen adiectiuum Prouer. xxv. Et pes lassus. i. vacillās. labilis.

מַעַי Viscera. venter. intestina. Ieremię. iij. Ventrem meum uentrem meū doleo. & Isaie. xvi. Super hoc uenter meus ad Moab quasi

מַיַּר Remouit. uitauit seu uitare fecit. priuauit. depōsuit. Gen. xxx. Qui priuauit te fructu uētris. & ps. lxxxiiij. Nō priuabit bonis eos qui ambulant in innocentia. sic Numeri. xxiij. Deus priuauit te honore.

מַיַּר Lignum teres et oblongum instar mali quo stamen textorū circumuoluitur. & a Hieronymo dicitur liciatorium. i. Regum. xviij. Hastile autem eius erat quasi liciatorium textentium. & scribi debet ultima per literam res secundum antiquos et castigatos libros. quāuis in plurimis iuniorum uoluminibus maxime autem impressis per da leth scriptum reperiā.

מַיַּר Dissolutum est. euanuit. fugit. interiit. Isaie. x. pro eo quod nos legimus. & erit terrore profugus. hebrei dicunt. & erit quasi euanescēs et fugitiua. quod etiam Ionathas chaldaice similiter exponit sic. Exodi. xvi. Cumq; incaluisset sol liquefiebat idest euanescebat. Onkelus chaldeus uertit resoluebatur. sic Iosue. viij. Pertimuitq; cor populi. idest dissolutū est cor populi quasi liquefactum. eiusdem. ij. interpretatur. Et elanguit cor nostrum.

מַיַּר Munus personale. collecta indictio super indictum. angaria per angaria. tributum. census. iij. Regum quinto. Et erat indictio triginta milia uirorum. & threnorum primo. Princeps prouinciarum facta est sub tributo. & Genesis. xlix. Et erit tributis seruiens. Inde uenit per additionem he literę in fine **מַיַּר** idest oblatio quę fit superiori domino propter debitum munus personale. Deuteronomij. xvi. Oblationem spontaneam manus tuę quā offeres iuxta benedictionē dei tui. quod nomen nos christiani sacrificio nostro impositū retinuimus usq; ad hoc tēpus. ut a nobis appellet missa. qđ a gręcis liturgia. Nota igit quod missa neq; gręcum neq; latinū est. sed hebraicū. sicut etiam pasha neq; gręcū neq; latinū extat. sed ab hebreis mutuātū. ut in sua dictione uidebimus. cui astipulat illud euangelicū. qđ Christus de tributo cęsari dando iudicauit. Matthei. xxiij. Date quę sunt cęsaris cęsari. & quę sunt dei deo.

מַיַּר Dissoluit. liquefecit. et concordat cum superiori. Iosue. xiiij. Dissoluerunt cor populi. & ps. vi. Lachrymis meis stratum meum rigabo. idest liquefaciam. mollificabo. seu dissoluam.

Sed rabi Ionas scribit q̄ sit nomē cum articulo et nō uerbum. & Isaie lxxv. Numerabo uos in gladio. Inde nomen numerus he conuerso in iod, et aliquando nun in fine addito. Isaie eodem. Et libatis super eam. vbi textus habet. et peragitis numero de libamine. idest sacrificatis septem planetis. cui astipulat̄ translatio. lxx. Et impletis demoni poculū. vnde dicunt hebreorum grāmatici q̄ sit nomen generale astrorū. & Dauid kimhi in cōmentariis Isaie scribit q̄ sit nomē stelle. ego autem numerum sic puto significari. ut idololatrias pythagorizantes notarit numero seruientes. ad quod alludit scriptura more solito. cum ita sequitur in textu. Numerabo uos in gladio.

מנא Pondus certum quod a nobis mna uel mina uel libra dicitur. ut. i. Ezrę. ij. Argenti mnas quinq̄ milia. et Nehemię. vij. Et argenti minas duo milia.

מנא Decreuit. constituit. parauit. Danielis. i. Qui constituit uobis cibum et potum. & Job. vij. Et noctes laboriosas enumerauit mihi. qđ non recte translatum est, sed sic uertetur. Et noctes laborē parauerūt mihi. & per apocopē longę. ij. Et p̄parauit dominus piscem grandē.

מנא Pars. fors. porcio. munus. uices. debitū. constitutum. attinēs. Leuitici. viij. In partem suam sicut p̄ceperat ei dominus. et. ps. lxiij. Pars vulpiū erūt. sic enī singulari et nō plurali legi debet. et ps. xvi. Dominus pars hereditatis meę et calicis mei. quod hebraice sic. Dominus fors partis meę. et reperitur aliquando per epenthelin aleph pro uice ac sorte sacerdotum. Reperiť etiam per apocopen man qđ nos manna dicimus. Exodi decimosexto. Appellauitq̄ domus Israel nomen eius man. Quia nescientes quo nomine eum de cælo missum cibum nominarent. volebant generaliter dicere man quasi munus sic Nehemię nono. Et manna tuum non prohibuisti ab ore eorum.

מנא Iuncto he finali significat oblationem. sacrificium. orationem. et plactionem. Leuitici septimo. Et omne sacrificium similæ quod coquitur in dibano. et psalmo centesimoquadragesimoprimo. Eleuatio manuum mearum sacrificium uespertinum. et Ezrę nono. Et ego sedebam tristis usq̄ ad sacrificium uespertinum.

דל Dulcorauit. ps. cxix. Quam dulcia faucibus meis eloquia tua. et Hieronymus. quam dulce gutturi meo eloquiū tuum. hebrei sic secundum rabi Salomonem. Quam dulcorant uel dulcorata sunt fauci meę eloquia tua. vnde eloquentes et eloquentia &c.

דל Verbum significās ritum sacerdotalem in sacrificiis uolucrū imolandarum. qđ ipse uno uocabulo latino haud quaquam eloquar. fortasse gręci kinzin dicerēt idest secare. incidere. ac diuidere. sed preceptor meus homo ex iudeis nō parū literatus Iacobus iehielis loans proprietatem exprimere cupiēs periphrasticos exposuit malak idest vngue secuit ceruicem uolucris in sacrificiis, Hieronymus sic. Leuitici primo. Et retorto ad collum capite ac rupto uulneris loco. pro hoc hebraico scilicet vmalak roso idest et vngue secabit caput eius.

דל A. de. ab. e. ex. Ezechielis. xxxix. A die illa et deinceps. et Gen. ij. Sed fons ascendebat e terra. eiusdem. iij. Nisi quod ex ligno de quo preceperam tibi ne comederes comedisti. et recipit prepositionem. ut Ieremie. vij. A seculo usq; in seculum. et recipit postpositionē. ut Iob. xx. Hoc scio a principio ex quo est positus homo. sepius etiam profert absq; nun et solā mem litera. ps. cxij. Ex hoc nunc et usq; in seculum.

דל Non. sic enim Onkelus chaldeus uertit. Deuteronomij. xxxij. vbi et nos legimus. Et qui oderunt eum non consurgant.

דל Plus uel super uel quam. et est nota cōparationis. ut Prouerborum. xxiij. Melius est nomen bonum quam diuitię multe. super argentum enim et aurum gratia bona. et sequente consonante deficit nun per apocopen.

דל Quod ab aliis etiam cum iod scribitur ut supra notatur. est uas musicę organicum secundum rabi Salomonem. ut ps. ultimo. Lauda te eum in chordis et organo.

דל Numerauit. ij. Regum. xxiij. Vade numera Israel et Iudam. et gerundium eius. ps. xc. Dinumerare dexteram tuam sic notam fac. vbi Hieronymus melius & rectius quam septuaginta interpretes sic in suo psalterio traduxit. Vt numerentur dies nostri sic ostende.

מִמְלַח Minutim sparsum. discussum. in morem pigmentariorū multos acuarios pulueres tritos cōmiscendum. quod legitur Exodi tricesimo. Mixtum diligenter. thargum chaldaicum Onkeli exponit cōfusum. rabi Salomō ait minuti intritū pulchre pulchre illud cū illo.

מִלְחָמָה Gubernator remorum. nauta. remex. Ezechielis vicelesimo septimo. Omnes naues maris et nautę earum. septuaginta uerterunt remiges. a superiori uocabulo secundum rabi Salomonem dictum eo qđ cōmiserunt remis aquas atqđ cōtundūt. sic long. i. & timuerūt nautę.

מִלְוֶה Seruauit. liberauit. saluauit. Genesis decimonono. Salua animam tuam. item nec possum in monte saluari. Item et infra. Parua & saluabor in ea. Item festina et saluare ibi. significat etiam euasit. Iob primo. Et euasi ego solus.

מִלְכָּה Regnauit. quarto Regum octauo. Et octo annis regnauit in Ierusalem. et Ieremię. xxxiij. Et regnabit rex. uide ibi nomē et uerbū. Inde regnum et alia eiusmodi. primo Regum. xxiij. Et nūc scio qđ certissime regnaturus sis et habiturus in manu tua regnum Israel. nomē cataprothesin mem litere. et uerbum per epenthesein uau. reperitur et quandoqđ scriptum per aleph in medio. quare caueas ne tunc credas angelum significari. qui per aleph scribitur. secundo Regum. xi. Quo tempore solēt reges ad bella procedere. est enim quoddam singulare in biblia sicut illic insinuat adnotatio hebraica.

מִלְחָמָה Cōstituit. cōsultuit. cogitauit. Nehe. v. Cogitauitqđ cor meū.

מִלְכָּה Dēmon. moloch. idolum. dominus figurę cęli qui plures habet dignitates apud astrologos. Hieronymus putat esse luciferum in commētariis Amos ca. v. Et portastis tabernaculum moloch uestro. Sed rabi Moyse gerundensis Leuitici. xx. Si quis dederit de semine suo idolo moloch. dicit qđ non sit proprium nomen idoli. sed generaliter omne id cui pręter deum creatorem sacrificatur perperā et prophane. quod sacrificium gręce idololatria dicitur. et de hoc longa doctrina utitur in pręfato loco. alij dicunt esse astrum. alij figuram natiuitatis uel electionis quam syderationem magi uocant.

est aliquis homo cui haberetur tanta fides etiam coram Abr aham si
adnunciaret sibi hoc miraculum. similiter ps. cvi. Quis loquet poten
tias domini. Inde nomen מלה idest dictio. sermo. uocabulum. ps.

xxxix. Et non est sermo in lingua mea. pluraliter declinat etiam termi
natione masculina quandoq; per n. ut Iob. xviij. Vsq; ad quem finem
verba iactabis. quandoq; per m. ut eiusdē. xvi. Consolarer et ego uos
sermonibus. grāmatici hebreorum ponunt hanc esse unam partium
orationis quam nos partem indeclinabilem uel consignificatiuam di
cimus. ut apparebit in arte nostra grammatica.

מלה Spicę tenerę, uel earum spicarum manipulus. Deuterono
mij, xxiij. Franges spicas et manu conteres.

מלא Plenum fecit. repleuit. impleuit. Exodi. xl. Et gloria domini
impleuit tabernaculum. et inuenit quandoq; absq; aleph. sed etiam
inuenio qñq; uau loco aleph. Ezechielis xli. Ad mensuram calami sex
cubitorū spacio . p quo rectius plenū uel impletū calami. ubi quidā
hebraici codices tam impressi quā scripti tenent aleph. sed illa magna
et castigatissima uolumina tenent uau cum holem loco aleph.

מלוא Mello nomē ppriū loci uacui in ciuitate Hierosolymitana
ppe murum qui nondum erat exædificatus. quem ædificiis repleuit
Salomon. iij. Regum. ix. Tunc edificauit mello. et a superiori uerbo
uidetur trahere originem.

מלח Saliuit. uel sale condiiuit. Leuitici. ij. Quicquid obtuleris sacri
ficio sale condias. Inde sal ut eodem loco.

מלח Deuastauit. detriuit. corrupit. passiue legitur Isaie. li. quia celi
sicut fumus liquefcent. & ps. cvij. Terram fructiferā in falsuginē. pro
quo hebrei legunt terram fructiferam ad deuastationem.

מלח Herba quędam. Iob. xxx. Et mandebant herbas. hebrei sic.
Et uellebant seu uellicabant sponte nascentes herbas atq; contempti
biles. Dauid kimhi scribit urticam eo nomine uocari.

hebr̄gi. euanescunt seu dissoluentur et loquentur in malum. sic psalmo xxxviij. Putruerunt et corruptę sunt cicatrices meę. hebr̄gi sic. Putruerunt euanuerunt.

מִיר Mutauit. Ieremię secundo. Si mutauit gens deos suos &c. populus uero meus mutauit gloriam suam in idolum. & Leuitici vicesimo septimo. Sanctum erit et mutari non potest. et nomen thmura idest permutatio. ut eodem quo supra loco.

מִכַּר Depauperauit. depressit. humiliauit. psalmo centesimo sexto.

Ethumi lati sunt in iniquitatibus suis. Inde nomē. ut Leuitici. xxviij. Si pauper fuerit. & Ecclesiastis decimo. In pigriciis humiliabitur contigatio. & Leuitici. xxv. Si attenuatus fuerit frater tuus. Itē percussio siue plaga quod a Nacha oriri uidetur. Isaie primo. Vulnus et liuor & plaga tumens. ut infra patebit in nun litera.

מִכַּר Emit. ut Leuitici. xxv. Quod reliquum est reddet emptori.

Inde precium. et eius uocabuli diuersas formas inuenies in allegato capitulo. passiuū eius ponitur Isaie. i. Ecce enim in iniquitatibus uestris venditi estis. Inde emptor et uenalia. Nehemię. xij. Et manserunt negociatores et uendentes uniuersa uenalia foris.

מִכְרָה Habitatio. ut Genesis. xlix. Symeon et leui fratres uasa iniquitatis bellantia. quod Onkelus chaldaice sic. Symeon et leui fratres uiri fortes in terra habitationis eorum operantur fortitudinem.

מִלֵּל Loquutus est. dixit. quo sepe thargum chaldaicum utitur. & hebraice Genesis. xxi. Quis auditurus crederet Abraham. ubi nostra translatio sensum non uerba traduxit. nam hebraice sic. Quis? dixit Abraham. idest secundum rabi Salomonem. Quis est ille quantus & quam magnus qui et spem affert et complet speratum. de quo rabi Moyses gerundensis scribit qđ hęc dictio **מִלֵּל** secundū subiectā sententiā significet laudē uel uituperiū. hic autē laudē, alibi uero ignominiā. ut quis est Abimelech. & i. Regum. xxv. Quis est Dauid et quis est filius Iesse. chaldaica autē trāslatō quā in p̄dicto Gen. uersiculo aliquātulum hęc nostra imitatur exponit tali modo. Quis faceret credere qui diceret ad Abraham confirmabitur qđ lactabit filios Sara. quasi diceret secundum gerundensem. Omnis qui audiet irridebit me quia nō

verbum actiuum et passiuum Amos. iij. Et pluui super unam ciuitatē et super alteram ciuitatem non pluui. pars una compluta est.

Quis uel quid. Deuteronomij. xx. Quis est homo. & querit substantiam quandoq; propriam quandoq; appellatiuā solius hominis. unde Manoa quereus nomen proprium substantię angeli secum loquentis dixit ludicum. xij. Quis est nomen tuum. sic enim hebraice legitur. quod nos grāmatice uertimus. quod est nomē tuum. & i. Regū xxv. Quis est Dauid et quis est filiū Isai. de quo rabi Moyse gerundis Gen. xxi. Quis dixit ad Abraham. pro quo nos legimus. Quis auditurus crederet Abraham. et in cōmuni locutione cum sequit̄ relatiuum significat is. ea. uel id. sicut cum dicit rabi Moyse egyptius in prohemio libri q̄ inscribit̄. dux neutrorum uel monstrator oberrantium uidelicet. ego autem adiuro in eo qui est benedictus omnē eum qui legerit. i. **וְכִי** quandoq; non sequit̄ relatiuum, et tunc significat aliquem. ut Job. v. Et ad aliquem sanctorum conuertere.

Aque. ut Iosue. iij. Defeceruntque iordanis. ubi etiam eam dictionem geminatam inuenies. sic et maim.

Species. forma. genus. conditio. Gen. i. Faciens fructū iuxta genus suum. & ps. ultimo. ubi nos legimus. Laudate eum in chordis. hebrei habent. laudate eum in multiplici conditione seu multiphariam.

Expressor. emunctor. prouocator. emulsor. Prouerbiōr. xxx.

Qui autem fortiter premit ubera ad eliciendum lac exprimit butyrū. & qui uehemēter emungit elicit sanguinem. et qui prouocat iras producit discordias. vbi ter ponitur miz. p̄ceptor meus Iacobus loans exposuit sucum expressum. quasi diceret. Quia sucus expressus lactis producit butyrum et sucus expressus naris producit sanguinem. & sucus expressus irarū pducit rixam. unde **וַיִּצְחַק** iuxit. et **וַיִּצְחַק** humor emulsus seu expressus.

Interit. dissolutum est. euanuit. psalmo septuagesimotertio. Cogitauerunt et locuti sunt nequiciam. Hieronymus irriserunt. sed

מִחַק Abscidit.abstulit.dempfit.amouit.deposuit.Iudicū.v.Quærens in capite uulneri locum.quod hebraica ueritas sic legit.Amouit vel dempfit caput eius et perfodit scilicet hyfteron proteron.

מָחָר Cras.ut Exodi.ix.Cras faciet dominus uerbum istud.et accipit articulum loco prepositionis.ut Iudicum.vij.Sanctificamini in crastinum.significat etiam tempus longe futurum.ut Exodi.xij.Cumq; interrogauerit filius tuus cras idest olim.recipit in fine thau.ut Numeri.xxxij.Altera die phase idest de crastino pasche.

מַחִיר Commutatio quod alij precium traduxere.Deuteronomij.xxij.Nec precium canis in domo domini.et quarto Regum.xxi.Argenti precium quantum digna est.

מָטָט Nutauit.lapsus est.motus est. ps.xvij.Vt non moueantur vestigia mea.Hieronymus sic.ne labantur.et in aliquibus codicibus inuenitur per dagges scriptū quod notat ab hoc uerbo per apocopē esse dictum.in quibusdam autem reperitur sine dagges puncto.et tūc uolunt a mot deduci.de quo supra scripsimus.

מִטָּה Lectus.Gen.xlvij.Sedit in lectulo.& Canticorū.ij.En lectulum Salomonis.& pluraliter Ester.i.Lectuli quoq; aurei et argentei.

מִטָּה Baculus.uirga.tribus.familia.Exodi.iiij.Virgam quoq; hanc sume in manu tua in qua facturū es signa.et pluraliter eiusdem septimo.Sed deuorauit uirga Aaron uirgas eorum.et Numeri tricesimo sexto per totum.de tribu in tribum.et ut hereditas permaneat in familiis.& Isaie.x.Et baculus ipse est.

מִטָּה Baculus.nostra translatio uertit fistulam.Iob.xl.Ossa eius uelut fistule gris.quod hebrei legunt uelut baculus ferreus.

מָטָר Pluuia.Deuteronomij.xxxij.Concrescat ut pluuia doctrina mea.et iungit secum aliud uocabulum eiusdem significationis Zacharie.x.Dominus faciet niuem et pluiam imbris.et pluraliter dedinat in foemino.ut Iob.xxxvij.Et hyemis pluuiis et imbri fortitudis.Inde

מַחַר Aduſtio famis. ſecundum alios phreneliſ. ſecundum alios tu-
berculus uel apoſtema. Deuteronomij. xxxij. Conſumentur fame &
deuorabunt eos aues.

מִצָּה Obfirmatio. obligatio. zona. cingulum. Iſaię. xxiij. Non eſt cin-
gulum ultra tibi. & pſ. cix. Et zona qua ſemper præcingitur.

מִזְרָה Præpoſito mem ut mamſer ſecundum rabi Iona. et ſignificat
ſpurium. Deuteronomij. xxiij. Non ingreditur mamſer hoc eſt de
ſcorto natus eccleſiam. quod aliqui latini errantes per n pronunciant.
quidam autem deriuant ipſum a zar. de quo ſupra. dicentes duo m
per protheſin addita.

מַזְלָה Lucifer uel ſyduſ aliud. ſic dictū Iob. xxxviij. Nunquid pro-
ducis luciferum in tempore ſuo. et dicitur quali mazala cōmutatione
lamed in reſ.

מַחַח Abſtulit. deleuit. Numeri. v. Et delebit ea aquis amariffimis.
& pſ. li. Et omnes iniquitates meas dele. et Exodi. xviij. Delens delebo
memoriam Amalek ſub cęlo. et in paſſiuo. ut pſ. lxix. Deleantur de li-
bro uiuentium. & Iſaię. xxv. Et auferet dominus deus lachrymam. &
Iſaię. xliiij. Deleui ut nubem iniquitates tuas.

מַחַב Vergebat. peruenit. porrectum eſt. Numeri. xxxiiij. Inde
peruenient contra orientem ad mare cenereth.

מַחַח Plauſit. percuffit. & ponitur aleph loco he. ut Iſaię. lv. Omnia
ligna regiōis plaudēt manu. et Ezech. xxv. Pro eo qđ plauſiſti manu.

מַחֵי Aries. onager. balliſta. tormentum quo muri percutiuntur.
mole iac̃ta ſaxorum. qđ uocabulū rabi ludas et rabi Ionaſ a ſuperiori
uerbo deducūt. Ezech. xxvi. Et arietes temperabit in muros tuos.

מַחֵי Perfodit. uulnerauit. confregit. pſ. cx. Cōfregit in die irę ſue
reges. qđ Hiero. in pſalterio de hebraica ueritate interpretať ꝑcuſſit.
ſic Deute. xxxij. Percutiā et ſanabo. aliť pſ. lxviij. Verūtamen deus cō-
fringet capita inimicorū ſuorū. ſed illud qđ in eodē pſalmo ſequitur ut
intinguat̃ peſ tuus in ſanguine nō eſt de hoc ſignificato. quia per meta-
theſin ponitur a hamuz. de quo ſupra.

secundum aliquos hebreorū grāmaticos quandoq; catapareptosin per insertionem aleph literę nihilominus monosyllabū. ut Iob. xxxi. Si in manibus meis adhęsit macula. quod aliqui transferunt quantumcumq; uel ne minimum quidem. ut superius inuenitur.

ממ Preposito thau et accepta terminatione foemina significat similitudinem. imaginem. effigiem rerum tam corporalium quam incorporearum. Exodi. xx. Necq; omnem similitudinē quę est in celo. desup et quę in terra deorsum.

ממ Palea seu illud minimum quod est in spicis. ut sunt quisquilię. vnde a nostris sepe puluis transfert. ut Osee. xij. Sicut puluis turbine raptus. & ps. i. Sicut puluis quem proicit uentus. & Sophonie. ij. Quali puluerem transeuntem diem. translatio etiam nostra fauillam uertit. Iob. xxi. Et sicut fauilla quam turbo dispergit.

ממ Myrrha. Canticorū. i. Fasciculus myrrhę dilectus meus mihi.

ממ Defuit. recessit. fecit recedere idest mouit. abstulit. Zacharię ij. Et auferam iniquitatē terrę illius. pro quo. lxx. contrectabo transulerunt. & Nūeri. xij. Non recesserūt de castris. & Exodi. xij. Nunq; defuit columna. est autem quandoq; actiuū quandoq; neutrum sane illud quod habetur ps. cxv. Manus habent et non palpabunt. a sequēti quodam primitiuo deducitur.

ממ Mortuus est catafyncopen. i. Regum. xvij. Videntes autem philistim q; mortuus esset. & Gen. xxv. Mortuus est in senectute bona. & Ezechielis. xxvij. Et mōrieris in interitu occisorum. quod. lxx. sic. Et morieris morte vulneratorum. ubi preponitur mem cataprophesia. et id quod sequitur uerterūt. lxx. melius quam nos. Mortibus incircumcisorū morieris. & ponitur hoc uerbis Isaię. vi. In anno quo mortuus est rex Ozias. & Genesis quadragesimoseptimo. Cur ergo morimur. Inde transitium graue secundo Regum primo. Ego interfeci Christum domini. et Ieremię vicesimo. Quia non me interfecit a vulua idest mortificauit.

ממ Miscuit. pincernauit. in pocula fudit. Canticorum septimo. Nunquam indigens poculis.

מִטָּה Palus. pertica. uectis. hasta. uel baculus quo res suspense uehūtur baiulantur aut loco mouentur. Numeri. xiiij. Quem portauerunt in uecte duo uiri. et Numeri. iij. Et inducent uectes.

מִוֶּטֶה Iugum iumentorum. translatio nostra habet cathenam. Ieremię. xxviii. Et tulit Ananias propheta cathenam de collo Ieremię prophete et confregit illud. quod relatiuum hebreorum magistri ut congrua sit locutio ad iugum referunt. nā et motah apud eos est generis foeminini. & secundum idoneos eorum authores significat phalangam lignum longum quod transfigit iugum quo boves subdunt. qđ quia est aliquando bifurcatum. ideo a. lxx. interpretatur furca in loco Ieremię ubi supra.

מִזֶּדֶד Depauperatus. oppressus et attenuatus est. Leuitici. xxv. Si attenuatus fuerit frater tuus. item si paupertate compulsus. ceterum preceptor meus dixit hoc nomine bombicem significari.

מָחַ Concidit. circumcidit. Deuteronomij. xxx. Circumcidet dñs deus tuus cor tuum. & Deutero. x. Circumcidite igit̃ preputiū cordis vestri. Inde secundū grammaticā deriuata et inflexa sicut est uerbum graue quod per iod loco uau scribit̃. ut ps. cxviij. ubi nos legimus. Et in nomine domini quia ultus sum in eos. hebrei habent. quia excidam abscindam concidam eos. & p̃ paragogen duplicat̃ lamed. ut ps. xc. Vespere decadat et areseat. pro excidet̃. Hiero. uertit conteretur. sic in alia forma.

מִחָא Contra. exaduersum. ante. pro. Exodi. xviij. p̃ eo quod nostra translatio habet. Esto tu populo in his que ad deū pertinet̃. hebraica ueritas legit̃. Esto tu populo ante deum uel coram seu exaduersum. & Deutero. i. Contra mare rubrum. significat etiam quandoq; situm loci. ut. ij. Regum. v. Et uenies ad eos ex aduerso p̃iorū. & Numeri. viij. Contra eam partem quam candelabrum respicit. scribit̃ etiañ aliquñ per aleph post uau in eadem significatione loci quasi eregione. ut Nehemię. xij. Et chorus secundus gratias referentium ibat ex aduerso idest eregione.

מִמָּוֶה Sordes. macula. Leuitici. xxi. Qui habuerit maculā de semine Aaron. & Deuteronomij. xxxij. Et non filij eius in sordibus. Inuenit̃

מָחַה Neglexit. posthabuit. tardauit. distulit. *ps. cxix.* Paratus sum et non sum turbatus. quod rectius in suo psalterio Hieronymus Festinaui et non neglexi. & *Isaie. xxix.* Obstupefcite et admiramini scilicet p tarditate stuporē traduxit. & *Genesis. xliij.* Si nō intercessisset dilatio. rectius sic. nisi tardauissemus.

מִחַל Permiscuit. *Isaie. i.* Vinum tuum mixtum est aqua.

מָחַה Festinauit. accelerauit. *Gen. xviij.* Qui festinauit et coxit illū. & *ps. xvi.* Postea accelerauerunt. eius passiuum *Habacuk. i.* Gentem amaram et uelocem. & *Isaie. viij.* Velociter spolia. cito pcedare. & *ps. xlv.* Calamus scribe uelociter scribentis. quē nominaliter proferunt. Sed aduerbia fiunt per paragogē he finalis. ut *Isaie. v.* Et ecce festinus uelociter ueniet.

מָחַה Dos et donatiō. paraferna. *Gen. xxxiij.* Augete dotem et mūnē postulate. & *Exodi. xxij.* Dotabit eam. item. Iuxta modum dotis quam uirgines accipere consueuerunt.

מָחַה Stultus. quasi qui omnia precipitat. *Isaie. xxxij.* Et cor stultorum intelliget scientiam.

מָחַה Defluxit. tabuit. liquuit. commotum est. *Amos ultimo.* Qui tāgit terram et tabescit. sic paulo inferius pro eo quod nos habemus. Et omēs colles culti erunt. hebrei interpretant liquefcere seu defluēt, scilicet abundantia lactis. sicut *Ioel* loquitur *ca. iij.* Colles fluent lacte.

מָחַה Medulla. *Job. xxi.* Et medullis ossa illius irrigantur. & *ps. lxvi.* Holocausta medullata offeram tibi.

מָחַה Commotus est. lapsus. nutans. cadens. *Prouerbiorum. xxv.* Iustus cadens coram impio. & *Leuitici. xxv.* ubi legimus. Si attenuatus fuerit frater tuus et infirmus manu. hebrei habent sic. Et cum depauperatus fuerit frater tuus et ceciderit nutauerit seu deflexa fuerit manus eius tecum. & *Deutero. xxxij.* Ut labatur pes eorum. & *ps. xciiij.* Si dicebam motus est pes meus. & *ps. lxvi.* Et non dedit in commotionem pedes meos. et *ps. cxi.* Cadent super eos carbones.

que sine mensura est. pro quo hebrei sic. Que non mensurabitur.

מדה Modus et mensura. Zacharię secundo. Et ecce funiculus mēsurę. quod septuaginta uerterunt geometre. Inde dicitur de hominibus procere stature. Numeri. xij. Populus quem aspeximus procere stature est. pro quo ueritas habet. Et omnis populus quem uidimus in ea homines mensurarum sunt supple magnarum. sic de rebus inanimatis. ut Ieremię. xxi. edificabo mihi domum latam. pro quo ueritas habet. edificabo mihi domum mensurarum supple magnarum. transferunt etiam spacium. ut cernere liceat omnem dimensionem hoc uocabulo nominari. Iosue. iij. Spacium cubitorum duum milium.

מרה Prouincia. urbs. semita recta. contentio. Ester primo. Supercentum uigintiseptem prouincias. & ludicum. v. ubi nos legimus. & sedetis supra in iudicio. hebrei exponunt. Et sedetis supra locum sic nominatū. aiunt enim proprium esse nomē loci uel semite aut uie. simile in Iosue libro legitur. reliqua uide in daleth litera.

מרי Cur. an. quare. quid. Gen. xxvi. Quid uenistis ad me hominem quem odistis. & Isaie. v. an quod expectaui ut faceret uuas. Numeri xvi. Cur eleuamini super populum domini. multi putant dictionem esse compositam.

מה Quid. Ester. v. Quid petis ut detur tibi et pro qua repostulas. Exodi. iij. Quod est nomen eius quid dicam. & significat quando. ut ps. lxxix. Vsq̃ quo domine irasceris in finem. & cum lamed in principio significat propter. ut Exodi. v. ubi nos habemus. quare misisti me. legunt hebrei. propter quid misisti me. & accipit etiam schin in principio. ut Canticorum. i. Ne uagari incipiam post greges sodalium. loco propter quid. significat etiam quam uel quantum. ut ps. xxxi. Quam magna multitudo dulcedinis tue. & ps. cxxxiij. Ecce quam bonum & quā iocūdū. de hoc uide qđ latius scripsit doctiss. magister Paulus episcopus burgenlis in additione. ij. ca. xxxviij. Isaie prophete. et preponitur ei caph. et tunc significat quātitatem. ut Gen. xlvij. Quot sunt dies annorum uite tue. significat etiam quotiens. Iob. xxi. Quotiens lucerna impiorum extinguetur.

מֶלֶךְ Delicatum. dulce. secundum rabi Salomonē Deutero. xxxiij.

In benedictione Ioseph ubi hec dictio sepe ponitur et p pomis ac frugibus secundum nostram translationem uulgariam interpretatur. sic enim legimus de pomis celi. item de pomis fructuū solis et de pomis collium eternorum et de frugibus terre. pro quo ubiq; legunt hebrei de dulcedine seu de delicatis siue deliciis. et Canticorum. iij. Cum pomorum fructibus. quod rectius hebrei sic. Cum fructibus dulcibus ac delicatis. quod chaldei magdenin appellant. unde seruat eandē literā nun in foeminino plurali. ut Gen. xxiij. Fratribus quoq; eius et matri dona obtulit. p quo hebrei sic. Delicata obtulit. idest fructus de terra Israel dulces. sic enim rabi Salomō foemininū per masculinū exponit.

מֶלֶךְ Falx. Joelis ultimo. Mittite falcem quoniam maturauit messis. & Jeremię. i. Et tenentem falcem in tempore messis.

מֶלֶךְ Clausit. protexit. Gen. xiiij. Quo protegēte hostes in manibus tuis sunt. hebrei sic. Qui clausit hostes tuos in manibus tuis. alij sic. qui ligauit aut corripuit. cui uidetur translatio chaldaica consentire. Inde protectio uel scutum. ut eiusdem decimoquinto. Ego protector tuus. & Deuteronomij. xxxij. Scutum auxiliij tui. et Prouerbiorum. iij. Corona indyta proteget te. & Osee. xi. Protegam te Israel.

מֶלֶךְ Detraxit. deiecit. collisit. psalmō octogesimo nono. Et sedem eius in terra collisisti. quod Hieronymus de hebraica ueritate sic uertit. Et thronum eius in terra detraxisti.

מֶלֶךְ Vestis seu tunica lineā quā nos camisiam dicimus. Leuitici. vi. Vestietur tunica sacerdos. & ps. cix. Et induit maledictionē sicut uestimentum. & pluraliter declinatur tam masculine quam foeminine.

מֶלֶךְ Mensus est. Isaia. xl. Quis mensus est pugillo aquas. & Numeri. xxxv. Quæ a muris ciuitatū forinsecus. ubi concisus est uerborū textus. sic enim hebraica litera sonat. Et mēsurabitis extra ciuitatē angulum orientalem duo milia cubitorum. & Osee. i. Sicut arena maris

מנ

פר כ ע

n Imis. ualde. Genesis primo. Et erant ualde bona. & psalmo
cxix. Non me derelinquas usquequaque. quod rectius Hiero-
mus sic. Ne derelinquas me usque nimis. & Genesis decimo
quinto. Merces tua multa nimis. & Iosue primo. Esto robustus ualde.
hoc est ualide. unde p ualiditate. fortitudine. et robore. atque potesta-
te. facultate. substantia accipitur. Deuteronomij sexto. Et ex tota forti-
tudine tua. quod exponunt magistri hebreorum. Multum et cum om-
nibus uiribus.

מנ

Centum. secundo Paralippomenon tricesimo sexto. Et con-
demnavit terram centum talentis argenti. Inde mutatione he finalis
in thau significatur aduerbium numeri centies. Ecclesiastis octauo.
Peccator ex eo quod centies facit malum. glosa hebraica idest centum
diebus uel centum annis.

מנ

Ne quicquam. uel parum. et uix aliquid. uel quantulumcumque.

Numeri. xxiij. Nunquid loqui potero aliquid nisi quod deus posue-
rit in ore meo. Deuteronomij. xiiij. Et non adharebit de illo anathema
te quicquam in manu tua. accipit enim sepe he aspirationem in fine.
sed et sine illa inuenitur. ut Job. xxxi. Et si in manibus meis adhesit ma-
cula. quod aliqui putant interpretandum esse quantulumcumque. sed
illud monosyllabum est. hoc autem dissyllabum. ut infra patebit.

מנ

Renuit. noluit. Numeri. xxiij. Noluit Balaam uenire nobiscum.

Inde nomen nolens. Exodi decimo. Sin autem resistis et non uis di-
mittere eum. que quidem perifrasis hebraice sic legitur. Quoniam si
nolens tu dimittere populum meum. & subintelligitur uerbum sub-
stantiuum crebro more hebreorum.

מנ

Reprobauit. spreuit. despexit. odiuit. reiecit. abhorruit. ps. liij

Quonia deus spreuit eos. et Isaie. xxx. p eo qd reprobastis uerbum. &
Osee. iij. Quia tu scientiam repulisti repellam te. idest spreuisti.

מנ

Pupugit uel punxit. Leuitici. xiiij. Infecta lepra reputabit. pro

quo hebrei legunt. pungens lepra est. teste rabi Salomone. uel secundum
Nicolaum de lyra corrosiua. capit etiam pro defectuoso et execrabili.

LIBER

uestiarius quo uestes reconduntur significet. quod mihi plus placet.

לֶחֶם

Dimidia mensura. ut Osee tertio. Et dimidio coro ordei.

לֶחֶם

Preposito mem et aspiratione in fine addita significat maxillam seu molam dentium. ut psalmo quinquagesimo octauo. Molae leonum confringet dominus.

לקט Collegit. Exodi. xvi. In die autem sexta collegerunt cibos dup-
plices. & plures eius uerbi figuras in eodem capitulo inuenies.

לקוט Pera pastoralis. uel faccus quo res colliguntur. primo Re-
gum. xviij. Et misit eos in peram pastorem.

לקט Pluuia secūda uel imber serotinus. ut Amos. viij. In principio
germinantium serotini imbris. & ecce serotinus post consensionē regis.
& accipit in principio mem literam. Deuteronomij. xi. Dabit pluuiā
terre uestre temporaneam et serotinam.

לש Subactum et quasi panificatum si licet ita loqui. Numeri. xi.
Saporis quasi panis oleati. sed magistri hebreorum exponunt idem
vocabulum pro humido atq; recenti.

לש Taberna. coenaculū. triclinium. i. Regū. ix. Introduxit eos in
triclinium. & Nehemię. x. Ad gazophylacium domus dei nostri.

לשם Lapis preciosus. qui ponit in tertio uersu rationalis iudicij.
eum nostra translatio liguriū appellat. Exodi. xxviij. In tertio ligurius
achates et amethystus. alij scribunt esse topazion. chaldęi eum lapidē
cancere uocant. quem alij lydium nominant.

לש Lingua. ps. xij. Et linguā magniloquā. significat etiā loquelā.
Gen. x. Vnusquisq; secundū linguam suam. significat etiam radiū seu
baculum geometre uel lineam agrimensorū. uel etiam lapidem termi-
nalem qui limitaris dicitur. q; sit ad similitudinem lingue. Iosue. xv. A
lingua eius quę respicit meridiem. item a lingua maris. et apud mgros
hebreorum significat expositionem. sicut apud gręcos glossēmata. &
apud nos glossę generis fœminini pluraliter Zacharię. viij. Ex omni-
bus linguis gentium.

לש Preposito mem et addito he in fine significat uestem seu ue-
stimentum. quarto Regum decimo. Dixitq; ihs qui pręerāt super ue-
stes. Scribit autem rabi David kimhi in libro de radicibus qd scriniū

לצר Preposito mem litera significat prepositum domus. magistrū curie. cellarium quem prisci latinorum nominabant promum et condum. Danielis primo. Et dixit Daniel ad Malassar.

לקח Lambit. linxit. tertio Regum vicessimoprmo. In loco hoc in quo linxerunt canes sanguinem Naboth lambent q̄q̄ sanguinē tuū.

לקח Sumpsit. accepit. tulit. Genesis vicesimo. Propter mulierem quam tulisti. & eiusdem vicesimo septimo. Primogenita mea ante tulit et nunc secundo surripuit benedictionem meam. Inuenitur etiam per defectum primę literę. Genesis vicesimo secūdo. Tolle filium tuū. & eiusdem decimo quinto. Sume inquit mihi uaccam triennem. alias est uerbum perfectum trium literarum. ut Genesis quinto. Quia tulit eum deus. licet in cōiugando per ethan perdat lamed principale, pro quo ipsum quæ assumit punctum dagges. ut in arte grammatica præcipit. Inde nomina et participia Genesis. ij. Quoniā de uiro sumpta est.

מלקחים Forceps. Isaie sexto. Quem forcipe tulerat de altari. & scribitur pluraliter quia ex duobus constat. accipitur et pro emuncto riis lucernarum. Exodi vicesimo quinto. Emunctoria quoq̄.

מלקוח Præda præsertim in pecudibus et iumentis. Numeri. xxxi. Prædam & uniuersa quę coeperant ex hominibus quam iumētis. tria enim illic ponuntur uocabula prædam significantia. primū captiuitatē hominum. secundum abactionem iumentorū. tertiū prædā utensiliū.

מלקח Faux. psalmo. xij. Lingua mea adhæsit faucibus meis.

מקחה Merx. uenūdatio. uenale. Nehemie decimo. Qui important uenalia et omnia ad usum.

מקח Cupido. auaricia secundo Paralip. xix. Nec cupido munerę.

לקח Doctrina. preceptum. lex. Isaie. xxix. Et mussitatores discant legem. pro quo. lxx. interpretati sunt obedientiā. & Ionathas chaldeus p̄ceptū seu doctrinā. sic Deu. xxxij. Cōcrescat ut pluuia doctrina mea.

et blesum esse. Isaie. xxxij. & lingua balborz ueloci? loquet. catameta-
thesin ut infra i litera ain ante lamed. et Isaie. xxviij. secundū. lxx. inter-
pretes propter irrisionem labiorum. quod nostra translatio legit sic.
In loquela enim labij. quasi diceret. In balbutiēte labio et subsannāte.
vt secundo Paralippomenō. xxx. Illis irridentibus et subsannantibus.

ו Barbarus. et dicitur secundum Iudeos sic omnis qui non lingua
sancta idest lingua hebraica loquitur. psalmo centesimodecimoquar-
to. De populo barbaro. super quo scribit rabi Salomon quod facilis
est cōmutatō de lamed in nun & conuerso. dicitur aut homo grossus
robustus et imprudens noez. ut supra in iod litera patuit.

ו Fudit. Genesis vicesimoquinto. Da mihi de coctione hac rufa
quia opido lassus sum. quod rabi Salomon exponit ita scilicet. Et dixit
Esau ad Iacob aperiam os meum & tu funde obsecro hunc cibum in
illud. rabi Dauid kimhi interpretatur. Fac me comedere obsecro. Nra
translatio sensum e sensu uertit.

ו Apposito he aspiratione p̄sile in fine significat absinthium. Iere-
mie nono. Ecce ego cibabo populum istum absinthio. & Threnorum
tertio. Inebriauit me absinthio. item in eodem. Absinthij et fellis.

ו Lampas. Isaie sexagesimosecundo. Vt lampas accendatur. alij
dicunt esse tedam aut titionem accensum aut quamlibet eiusmodi
inustionem. sicut Onkelus chaldaice traduxit Exodi. xx. Cūctus autē
populus uidebat uoces et lampades.

ו Complexus uel amplexatus est. comprehendit. Iudicum deci-
mosexto. Et apprehendens ambas columnas. rabi Dauid kimhi hoc
verbum exponit in commentariis super quatuor pro inclinauit de-
flexit et euertit. & in passiuo ponitur Ruth tertio. Expauit homo et
conturbatus est. pro quo legunt hebrei. Expauit et inclinatus est. alij
legunt et amplexatus est passiue.

transfertur lamia. ab aliis furia. Isaie. xxxiij. Ibi cubauit lamia. super q̄ scripsit rabi Dauid kimhi q̄ sit animal ululans in deserto et p̄sertim de nocte. unde ei nomen est inditum. uel est auis que de nocte uolat.

ל Leo magnus. Isaie. xxx. Legna et leo ex eis uipera. & ab aliis vertitur catulus leonum.

ל Coepit. ij. Regū. v. Coepit aut̄ Dauid arcē sion. et Habacuk. i. Et capiet eam. & Isaie. xxiij. Tenebit laqueo. rectius sic. capiet a laq̄o.

ל Preposito aleph. lignū quoddā preciosum significat. q̄d qñq̄ reperitur almog quandoq̄ algom. ut. ij. Paralippomenō. ix. Aurum de ophir et ligna thina.

ל Exercitauit. docuit. ps. cxix. Doce me iustificationes tuas. & Deute. xi. Docete filios uestros. Ecclesiastis. xij. Docuit pplm. Deute. iij. Scitis q̄d docuerim uos. et in eodē. que ego doceo te. Inde doctus passiuū. quod nostra translatio uertit discipulus. Isaie. viij. Signa legē in discipulis meis que et thalmid uocatur. i. Paralip. xxv. Tam maior quam minor doctus pariter et indoctus. sed uerius sic. Preceptor & discipulus. Inde doctrina thalmud.

ל Virga longa bubulci que in summitate eius gerit aculeū infixum quo punguntur boues ut recta incedant. fortassis a superiori verbo deriuatum. quod ponit ludicum. iij. sed translatio nostra uertit vomerem. qui percussit de philistim sescentos uiros uomere. ubi legi deberet. Stimulo bouis. teste Nicolao de lyra.

ל Subsannauit. irrisit. ij. Paralippomenon. xxxvi. At illi subsannabant nuncios dei.

ל Subsannauit. derisit. Isaie. xxxvij. Despexit et subsannauit te uirgo filia sion. & ps. ij. Et dñs subsannabit eos. Inde nomē. ps. xliij. Subsannationē et derisum ijs q̄ sunt in circuitu nro. Inde uenit balbutire

naliter siue participialiter. psalmo. lvi. Tota die impugnans tribulauit me. & pluraliter in eodem loco. multi bellantes aduersum me. & assumit nun literam in principio. et idem quoq; significat iudicum. xi. Pugnant filij Ammon contra Israel quibus acriter instantibus.

לחץ Afflixit. oppressit. Iudicum. iij. Et per. xx. annos uehemēter oppresserat eos. Exodi. xxij. Neq; affliges eum.

שחש Susurravit. ps. xli. Aduersum me susurrabant omnes inimici mei. sic Hieronymus in suo psalterio de hebraica ueritate uerbum e verbo. Simul aduersum me murmurabant omnes odientes me. & ex tali susurro et murmure nominati sunt incantatores. ps. lviij. Quę nō audit uocem incantantium. Hieronymus interpretatur uocem murmurantium. unde Nehemię. iij. sellum dictus est filius Ha lohas idest cuiusdam sapientis philosophi incantatoris et exorciste qui sciuit arcanas imprecationes et orationes occultas. Vnde etiam tales orationes secretę nominantur lahas. Isaie. xxvi. In tribulatione murmuris doctrina tua eis. idest in tribulatione conuertunt se ad secretam orationem.

תשי In aures ornamentorum genus unum ex mundo muliebri quod ponitur Isaie. iij. In aures et annulos. dictum a carminibus quę solent aures afficere.

טאח Animal de immundis et prohibitis. quod a quibusdā dicitur stellio. ab aliis lacerta. ab aliis limaca. Leuiti. xi. Stellio lacerta et talpa. rabi Salomon dicit quod sit lacerta. et in hoc concordant Neoterici.

שטט Poliuit. purgauit metallum. exacuit. i. Regū. xij. Vt acueret unusquisq; uomerem suum. Inde nostra translatio malleatorem nominauit. Gen. iij. Zilla quoq; genuit Thubalcain qui fuit malleator.

לילה Nox. Isaie. xvi. Pone quasi noctem umbram tuam. & in fine accipit he aspirationē Ester sexto. Noctem illam duxit rex in somnem. & pluraliter declinatur in foeminino genere. ut Canticorum tertio. In lectulo meo per noctes quesiui.

לילהית Dæmoniū syluestre habitās i desertis locis. & a Symmachio

לָלַח Lambit. linxit. mordicus carpsit. rosit. Nūeri. xxij. Ita delebit hic populus omnes qui in nostris finibus cōmorant̃ quomodo solet bos herbas usq; ad radices carpere. ubi presens uerbum transtulit de lere atq; usq; ad radices carpere. quod uerbum e uerbo sic sonat. nūc abrodent turba omnes circum nos sicut abrodit bos gramen campi. & ps. lxxij. Inimici eius terram lingent.

כָּלַח Comedit. Prouerbiorum. xxij. Ne comedas cum homine inuido. ubi textus habet. ne comedas panem oculi nequam. sed nomē huius uerbi scilicet lehem non tantum panem significat uerum etiam generaliter omnem inescationem. ut. i. Regum. xiiij. Quando Saul interdixerat Lehem. quod nostra translatio quamuis minus bene panē interpretatur. tūc p̃uaricatus est Ionathas qui intinxit in fauū mellis. sic Nehemię. ix. Panē quoq; de cēlo dedisti eis. et constat q; est man. vnde patet quomodo exponendum sit illud psalmi. lxxviij. Panem angelorum māducauit homo. idest escam. Prouerbiorum. xxij. Quādo sederis ut comedas cum principe. et non solum panem sed et carnes significat. Sophonię. i. Et corpora eorū sicut stercora. quod uerius. lxx. interpretes transtulerunt ita. Et carnes eorum sicut stercus boum. Exponūt quoq; uersiculum Iob. xx. Pluet super illum bellum suum. hoc modo. pluet super illum in carne sua. Item significat oblationē. ut Leuitici. xxi. Vescetur tamen panibus qui offerūtur in sanctuario. quod hebrei et chaldei interpretantur sic. Oblationem dei sui de sanctis sanctorum et de sanctis comedet. quod Onkelus transtulit corban idest oblatio. sic generaliter omne quo uescimur significat idem uocabulū. Leuitici. xxij. Aletur cibus patris sui. & est genus ad omne nutrimentum. ut scribit rabi Ioseph kimhi in Ieremiā super illud eiusdem. xi. ca. Mittamus lignum in panem eius.

מִלְחָמָה Bellū. eo q; sit comestio & ahsumptio gladij ex utraq; parte pugnantium. Exodi. xviij. Et bellum dei erit contra Amalech. & eiusdem. xv. Dominus uir puginator pro uir pugne. idest secundum Rabi Salomonē author pugne. uel ut Onkelus chaldeus sentit. Adonai dominus seu magister uictorię prelii. Inde uerbum quod sequit̃.

לָחַם Pugnauit. psalmo. xxxv. Expugna impugnantes me. & nomi

tariis super duodecim. sic Iob. xxxix. Lambunt sanguinem. per prepositionē ain literę q̄ qñq̄ etiā inuenit̄ in eius uerbi medio cōgeminari.

ו Nugatus est. illudit. derisit. Prouerbiorū. ix. Si autem illuseris, solus portabis. nam dictio malū ut aliqui habēt non est de textu. Inde derisor. nugator. illusor. ut in eodem. Qui erudit derisorē. et ps. i. pro eo quod nos legimus. Et in cathedra pestilentie. rectius Hieronymus de hebraica ueritate traduxit. In cathedra derisorū. & geminato zade reperitur Osee. vii. Extendit manum suam cum illusoribus. et Prouerbiorū. iij. Ipse deducet delusores. secundo significat etiam mediare uerbis et ordinare sermonibus negocium aliquod ut faciunt Prosonetę. Prouerbiorū. xix. Testis iniquus deridet iudiciū. pro disponit. mediat vel ordinat suo sermone iudicium. Inde prosoneta uel mediator seu diuersarū partium interpres. et expositor qui uerba hinc et inde trans portat meliz nominatur. ut Gen. xliij. eo q̄ per interpretem loqueret̄ ad eos ubi scribit rabi Salomō q̄ is eo nomine uocabatur qui sciebat et hebraicam et egyptiacam linguam. et talis erat tunc Manasses. hæc ille. Inde expositio. interpretatio. translatio. Prouerbiorum primo. Animaduertet parabolam et interpretationem.

ו Subegit massam farine aqua imbibitam more pistorum. i. Regum. xxviij. Tollenq̄ farinam miscuit eam. et Gen. xviij. Tria sata simile commisce.

ו Ille uel iste. Zacharie. ij. Loquere ad puerum istum dicens. Iudicum. vi. Pone supra petram illam. et assumit he aspirationem in fine. Gen. xxiiij. Quis est iste homo qui uenit per agrum. accipit etiam paragonem uau literę in fine pro **ו**

ו Peruertit. Prouerbiorū. iij. Et detrahentia labia sint procul a te. pro eo quod legendū esset. Et peruersitatem labiorū ppelle abs te.

ו Gena. mādibula. maxilla. Micheę. v. In uirga pcutient maxillam iudicis Israel. Iudicum. xv. Inuentamq̄ maxillam idest mandibulā asini. & threnorum primo. Lachrymę eius in maxillis eius. & Canticorum primo. Pulchre sunt genę tuę.

siue guttam. Gen. xxxvij. Camelos eorum portantes aromata et resina et stacten. aiunt stacten esse guttam myrrhe. sed hanc dictionem lot magistri hebreorum dicunt esse radicem cuiusdam herbe precliosę. alij glandem. quidam uero castaneam. et ita in uocabulis rerum etiam hebrei sepe uariāt atq; dubitāt. qđ idē rabi Salomō de se ipso fatet Gen. xliij.

ל Cochlea. hoc est ascensus graduum columnam amplexantium in morem cochleę. iij. Regum sexto. Et per cochleam ascendebant in medium cenaculi.

ל Fenestellę. nostra translatio habet ansulę. Exodi. xxvi. Quinquagenas ansulas cortina habebit in utraq; parte. & addit aleph per epenthesein.

ל Si non. nisi. Isaie. i. Nisi dominus exercituum reliquisset nobis semen. Inuenitur et per aleph in fine loco iod. Gen. xliij. Si non intercessisset dilatio. quidam arbitrantur duas esse dictiones. lu. i. si. et le. i. nō.

ל Moratus est. pernoctatus est. mansit per noctem. quieuit. Gen. xxxij. Ipse uero mansit nocte illa in castris. & Numeri. xxij. Manete hic nocte. & Iob. xli. In collo eius morabitur fortitudo. & ps. xlix. ubi nos legimus scilicet in medio eius psalmi. Et homo cū in honore esset non intellexit. rectius Hieronymus traduxit. Et homo in honore nō commorabitur. & ps. xxv. Anima eius in bonis demorabitur. Inde nomē pernoctator. Nehemie ultimo. Quare manetis ex aduerso muri. & in alia forma. ps. xci. In protectione dei celi cōmorabitur. Inde nomen mansio. pernoctatio. diuersorium. per prepositionē literę mem. Gen. xliij. Cum uenissemus ad diuersorium.

ל Murmurauit. Numeri. xiiij. Vsq; quo multitudo hec pessima murmurat contra me. & infra. Auiginti annis et supra qui murmurastis cōtra me &c. & Exodi. xv. Et murmurauit populus contra Moysen. Inde nomen eiusdem. xvi. Audiui enim murmur uestrum contra dominum. & scribitur hoc ipsum uerbum sepe per dagges ad differentiam superioris.

ל Deglutiuit. ingurgitauit. absorpsit. ut in Abdia. Et bibent et absorbebunt. qđ **ל** sic enim Rabi Dauid kimhi exponit in commē

tertio. Qui parati sunt suscitare leuiathan:

ל Discessit. nostra trāslatio habet effluxit. Prouerbiōr. iij. Fili mi ne effluant hęc ab oculis tuis. & per iōd loco vau scilicet uerbū graue. Prouerbiōr. iij. Ne recedant ab oculis tuis. Inde nomen detractio. eodem ca. Et detrahentia labia sint procul a te.

ל Auellana. quidam putant amygdala sic dici. eo quod Geñ. xxx. scribit. Virgas populeas uirides et amygdalinas et ex platanis. & ita putat rabi Sadias eo q̄ in lingua Agarenorum adhuc hodie amygdalus ita nominetur. & translatio Ierosolymitana pro amygdalis luzim exposuit. sed aliis uidetur luz esse corylus quę pfert nuces auellanas. Rabi Salomon scribit quod sit lignum proferens nuces exiguas.

ל Tabula. Exodi. xxxij. Duas tabulas testimoniij lapideas scriptas digito dei. Itē eiūsdē. Pręcide ait tibi duas tablas lapideas istar priorę.

ל Viride. recens. humidum. Ezechielis. xvij. Et siccaui lignum uiride. et Numeri. vi. Vuas recentes siccasq̄ non comedet. sic Geñ. xxx. Virgas populeas uirides. q̄d tamen in nūero singlari hebraice ponit.

ל Speciositas. reflorescētia. uiror atq̄ uigor. et bonus color faciei. Deuteronomij ultimo. pro eo q̄ nos legimus. Nec dentes illius moti sunt. uerius hebręi exponunt. Et non fugerat formositas eius. Quod Onkelus chaldaice interpretatur sic. Et nō alterabatur speciositas de coris uultus eius.

ל Clam. solitarie. abscondite ac cum silentio. Iudicum quarto. Et ingressa abscondite et cū silentio. fortasse p̄ defectum aleph i medio.

ל Inuoluit. operuit. abscondit. primo Regū uicesimo primo. Est inuolutus pallio post ephod. & potest inueniri transmigratio vau in aleph et econuerso. sicut uidere licet superius in dictione **ל**

ל Liquor aromaticus. quem translatio nostra stacten appellat

aduersus solem aut sicut speculū concauū reflectens radios qui urūti
vnde inflammare. incendere atq; urere uerbum ab eo deriuatum si-
gnificat. Malachie ultimo. Et inflammabit eos dies ueniēs. quod. lxx.
traduxerunt et succendet. sicut legitur Deuteronomij. xxxij. Et mon-
tium fundamēta comburet. significat etiam magica ueneficia quę fiūt
per consecrationem gladij. quę nra translatio nominat incantationes
egyptiacas et arcana quędā. Exo. vij. Et fecerūt etiā ipsi per incātatōes
egyptiacas et arcana quędā. Onkelus chaldaice trāstulit mussitatiōes.
et dicit rabi Salomon quod eius copia non habeatur alibi in biblia.

נחל Nutu allusit. uel obtuse locutus est. Prouerbiorū. xviij. Verba
bilinguis quasi simpliciā. pro quasi nutu loquentium uel quasi obtuse
loquentium. alij exponunt quasi obtudentium. per metathesin lite-
rarum laham pro halam. sic enim scribitur Iudicum. v. Percussitq; sifa-
ram querēs in capite. p q uerius sic. Obtudit sifarā sculpēs caput eius.

חלה Coetus. turma. cuneus. congregatio. i. Regum. xix. Qui cū
uidisset cuneū prophetarū. quasi per conuersionē dictionis **חלה**
idest ecclesia uel synagoga.

ל Fortasse. utinam. si forte. ne forte. Gen. xvij. Utinam Ismael uiuat
coram te. & Gen. ultimo. Ne forte memor sit iniurię.

ל Est mensura parua. quam translatio nostra nominat sextarium.
Leuitici. xiiij. Et olei sextarium duosq; turtures.

ל Mutuauit. commodauit. foeneratus est. Deuteronomij. xxviij.
Et foeneraberis gentibus multis et ipse a nullo foenus accipies. & ps.
xxxvij. Mutuabitur peccator et non soluet.

ל Adhęsit. comitatus est. iunxit. copulauit. qđ nra trāslatio expo-
nit scilicet secū attulit. Eccļ. viij. et hoc solū secū afferet de labore suo.
et Gen. xxix. Nūc qđq; copulabit mihi maritus meus uel iungeit mihi.
& Isaie. lvi. qui adheret dño. Inde nomē additamentū. accumulatio. &
augmentū. Prouer. iij. Dabit capiti tuo augmenta gratiarum.

ל Draco. leuiathan. ps. ciiij. Draco iste quem formasti. & Iob

decor carmeli et faron.

וּבִשְׂמֹנֶת Induit. Ester. vi. Debet indui uestibus regiis. ubi stat quod induit sibi rex. & ps. xcij. Indutus est dominus fortitudinem. inde uestis et uestimentum et indumentum &c.

אֶלְגֹּמִי Preposito aleph algom. significat genus ligni cuiusdā preciosi. ij. Paralip. ix. Serui Hiram cū seruis Salomonis attulerūt aurę de ophir. & ligna thina. Inuenit & ī qbusdā locis almog. mlti putāt esse coraliū.

נֶחֱלַל Defecit. fessus et fatigatus seu oppressus est. Gen. xlvij. Et oppresserat fames terram maxime egypti et canaā. p et fatigata est terra seu fessa scđm rabi Salomonē. & p reduplicationē inuenit Prouer. xxvi. Sicut noxius est qui mittit sagittas. pro quo rectius ita. Sicut fatigatur sagittans scintillationes. vbi ponitur hęc dictio **נֶחֱלַל נֶחֱלַל**

נֶחֱלַל Flamma. Iudicū. xij. Cūq; ascēderet flāma. et declinat pluralit̃ in masculinō sic. Isaie. xij. Facies cōbustę uultus eorū pro flāmeq; reperitur et in foeminino singulariter sic. Numeri. xxi. Flāma de oppido Sehon. & p̃sr foeminine sic. ps. cv. Ignem cōburentem in terra ipsorū. Hiero in suo psalterio. ignē flāmantē. sed hebrei rectius ignē flāmarū.

נֶחֱלַל Acies lamine aut splēdor eius. seu lamina polita et acuta, instar flāme splendentis. Nahū. iij. Et micātis gladij. translatio. lxx. habet. & splendētis gladij. significat etiam ferrū in lancea quasi esset lingula resplendēs ad modū pyramidis flāmeq; et declinatur tunc in genere foeminino. ut. i. Regum. xvij. Ipsum autem ferrum hastę eius.

נֶחֱלַל Dictum seu sermo. nostra translatio habet meditatio. Ecclesia stis ultimo. Frequensq; meditatio carnis afflictio est.

וּבִשְׂמֹנֶת Acies gladij. uel secundum rabi Salomonem lamina scilicet polita nitida atq; resplendens. ut Gen. ij. Et flammeū gladiū atq; uersatilem. Inde urens uel adustio reflexa seu radiorum collectio tanq; in speculo concauo atq; ustiui. ut ps. ciiij. Et ministros suos ignē urentem pro resplendentē uibrantem et scintillantem ceu gladius politus

Gen̄. xxx. In his quę spoliata fuerāt cādor apparuit. pro discooperiēs vel denudās albū. Inde candidū. et albor. et cādor et similia. Leuitici xiiij. quasi per totū. & sanata albā siue rufam habuerit cicatricem. Item Et ecce si uersa est in alborē. Inde uerbum dealbo & albefio &c̄ ps. li. Et super niuem dealbabor.

לבנה Species lapidis sapphirini subalbidi. Exodi. xxiiij. Sub pedibus eius quasi opus lapidis sapphirini. pro quo Onkelus chaldaice interpretatur. quasi opus lapidis preciosi seu boni.

לבנה Luna. Isaie. xxiiij. Et erubescet luna et confundetur sol. quę ab albedine sic nominatur.

לבנה Arbor ferens resinam. uel secundum alios populus arbor. Osee. iij. Subtus quercum populum et therebinthum.

לבנה Thus id qđ gręci libanū nomināt. Leui. xxiiij. Et pones super eos thus lucidissimū. significat etiā omnē resinā ex quibuslibet arboribus manantem. similiter arborem tēdiferam facile ustibilem.

לבן Nomē ppriū cuiusdā ex inimicis Dauid secundum quosdā. de cuius morte ipe Dauid fieri fecit psalmū. ix. Cōfitebor tibi dñe. vbi titulus p̄figiē. ad uictoriā sup̄ morte Laben psalmus ipi Dauid. qđ secundū Hiero. trāsserī. uictori sup̄ mortē filij. et iuxta nřam trāslationē. In finē p̄ occultis filij ps. Dauid. cuius uaria est trāslatio etiā a doctissimis et hebraicę linguę peritissimis hoībus allata. de q̄ nō ausim meā sententiā inferere. ne cum indoctissimo eius linguę ac iperitissimo qđam fratercō replicatore par uitiū temeritatis incurrā. quas trāslationes si quis nosse cupit. Nicolaū de lyra et Burgēsem legat in cōmēorato sup̄ psalmo. ix. p̄terea inuenio rabi Ioseph filiū kihi scripsisse in eo noīe lamed esse articulū. et ben fuisse cuiusdā cātoris tēpli ppriū nomē. sicut in li. Paralip. legit. ut sit sensus. ad uictoriā sup̄ morte scilicet golię ipsi cātori Ben ps Dauid. alij putāt cōuersum esse uocablū laban p̄ nabal. fuit etiā Laban frater Rebecę uxoris Ishac. Gen̄. xxiiij. Habebat autem Rebecca fratrem nomine Laban.

לבנון Mons libanus et sylua. Isaie. xxxv. Gloria libani data est ei

tur quasi a gradiendo gressibiles. de quibus Ioseph Castiliēsis in libro qui inscribitur hortus nucum in tractatu de septem.

דָּן Populus. Geñ. xxv. Populusq; populum superabit. & pluralit̃ eodem. Et duo populi ex uentre tuo diuidentur.

לִב Cor. Job. xij. Et mihi est cor sicut et uobis. Inde deriuatur uerbum graue quasi latine dicere liceret cordificare. Canticorū. iij. Vulnerasti cor meum. pro cordificasti me. quod est cor meū tibi ligasti. & eius passiuum ponit̃ Job. xi. Vir uanus in superbia erigit̃. idest Vir inañ cordificabitur. hoc nomē pluraliter declinatur et in masculino et in foeminino genere. masculine Nahum. ij. Murmurantes in cordibus suis. foeminine primo Paralippomenon. xxvij. Omnia enim corda scrutatur dominus. Inde cordatus. argutus et solers factus est.

לֵב Cor. per defectum alterius beth literę. et in declinatione foemina **לְבָה** reperit̃. Ezechielis. xvi. In q̃ mundabo cor tuū dicit dñs.

לֵבָא Leo. Deuteronomij. xxxij. Quasi leo requieuit. & perdit sepe in foeminino aleph cuius loco succedit he aspiratio precedente iod. Ezechielis. xix. Quare mater tua leena. & pluraliter masculine. ps. lvij. Animam meam de medio catulorum leonum. & pluraliter foeminine Nahum secundo. Et necauit leenis suis.

לִבַּט Verberauit. cecidit. confudit et circumplexus est siue retorfit: Prouerbiorum. x. Stultus labiis uerberabitur. et paulo ante. Stultus ceditur labiis. & Oseę. iij. Et populus non intelligens uapulabit.

לִבְנָה Later. Geñ. xi. Habueruntq; lat̃res pro saxis. Inde uerbū graue quasi laterifico. ut eodem loco. Venite faciamus lateres. pro laterificemus lateres. Inde nomen furni in quo lateres pinsunt̃ **מִלְבָּנִי**

q̃d nostra trāslatio typū aut formā qua lateres formant̃ traduxit. ij. Regū. xij. & traduxit in typo laterę. sic Nahū. ij. Tene laterē. q̃d. lxx. uerterūt. obtine sup laterē. sed hebrei dicunt. fortifica fornacē lateritū.

לָבֵן Candidum. album. Exodi. xvi. Quasi semē coriandri album. &

rex operuit caput suum. sunt aliqui putantes arcana quedā magicorū
operimenta ab hoc uocabulo dici per defectum aleph. alij a **ו** ut
Exodi. vii. Fecerūtq; similit̃ malefici egyptiorū incantatiōibus suis.

מַלְאָךְ Misit. sed reperitur cum prepositione mem. ut **מַלְאָךְ** nun
cius uel missus. Iob. i. Nuncius uenit ad Iob qui diceret. et est idem qđ
gręci angelos nos inde angelus dicius. sic i sophodis Aiace Tecmessa
loquitur. neq; ab angelis uocatus idest nunciis. ut Hagei. i. Et dixit
Hageus nuncius domini de nunciis domini. uerius nūcius domini in
legatione uel nunciatione domini. & iccirco propheta dicitur malach
hoc est angelus eo quod dei sit legatus. Numeri. xx. Miseritq; angelū
qui eduxerit nos de egypto. quod rabi Salomon et Dauid kimhi cete
riq; exponunt de propheta scilicet Moyse. sic et superiorem uersiculū
Hagei quidam non indocti exponunt. Inde sic nominant̃ spiritus dei
ministri descendentes ad homines et ascendentes ad deū quasi inter
nunciij. Iudicum. xiiij. Angelus domini pariter in flāma altaris ascēdit.

מְלֶאכֶת Res. substantia. opulencia seu diuitie. opus. Gen. ij. Ab
omni opere suo quod creauit. & Exodi. xxxvi. ubi nos legimus. Eoq;
oblata sufficerent et superabūdarent. hebrei habēt. Et opulencia erat
sufficiens ad omne opus ut fieret illud et superabundans. hoc est secū
dum magistros hebreorū. argentum et aurū et reliqua q̄ obtulerunt.
Exodi. xxij. qđ non extenderit manum suam in rem proximi sui. signi
ficat enim iumenta quoq; ac pecudes. ut Gen. xxxiiij. ubi nos legimus.
Et ego sequar paulatī uestigia eius sicut uidero paruulos meos posse.
pro quo hebrei uerius sic. Et ego minare faciam pedetentim ad uesti
gium armentum quod ante me est et ad uestigium natorum.

מְלָכָה Sydus. astrum. & reperitur per defectum aleph catafyn
open. iccirco uarij uarie traducunt. Nam translatio nostra reginam
uertit quasi a nomine Melech deriuatum. Ieremie septimo. Vt faciāt
placentas regine celi. quod septuaginta traduxerunt milicie celi. quasi
de uniuersis syderibus complexim dicatur. Cui etiam assentitur Iona
thas chaldeus qui transtulit sic. Vt sacrificent placetas stellis celi. rabi
Ioseph kimhi dicit stellam magnā in celo sic uocari. ego uero arbitror
planetas sic dici per prothesin literę mem. qui alias sine mem ita dicun

Ioannis Reuchlin Phorzenſis. II. doctoris de rudimentis hebraïcis
ad Dionyſium ſacerdotem fratrem ſuum germanum liber ſecundus.

N primo uolumine Dionyſi frater de literis ſyllabis et iſs di
ctionibus quę ab alphabeti ſignaculis ordine ſuo undecim
incipiunt ſedulo dedimus operam ut et breuiter et dilucide
ſcriberemus. verum quod de omnibus uno in libro cōmode dici non
poterat. ita nobis placitum eſt, ut de cęteris uocabulis in hoc ſecundo
uolumine tractari audias. totum igitur et perfectum dictiōnariū tene
bis ſi ad hunc quoq; librum animum aduerteris.

On. ut p̄s. i. uerſiculo primo. ubi ter ponitur. et uidetur per
n conuerſionem aut metatheſin dici ab **א** ut ſupra in aleph

videre poteſ. reperiť quādoq; in fine he aſpiratio loco aleph. ut Deu
teronomij. iij. Qui eſt in rabath filiorum Ammon. quod uerius legiť.
Nonne hic eſt in rabath filiorum Ammon. ſimiliter per vau cū aleph
ideſt utinam. Iſaie. xlvij. et per vau ſine aleph. Genetiſ. xvij. Vtinam
Iſmael uiuat coram te.

א Aruit. quod in deriuato inueniť Oſeg. xij. In terra ſolitudinis.
quod exponunt mḡri. In terra ſitiſ. hoc eſt arida et ſitibunda ſcilicet in
deſerto. ſcripſit magiſter Ionaſ quod Arabes et Phoenices appellant
loca arida & ſicca **א**

א Fatigatus eſt. Gen. xix. Ita qđ oſtium inuenire nō poſſent. pro
fatigati eſſent ad inueniendā ianuā. ſignificat aut̄ tota deriuatio laſſitu
dinē. infirmitatē. difficultatē. laborē et moleſtiā. ut Iob. iij. Forſitā mo
leſte accipies. et Malachie. i. Ecce de labore. et Michę. vi. Aut qđ mo
leſtus fui tibi. quod Hieronymus in cōmentariis interpretať. Et quo
labore te preſſi. ſed uerius. Et quo fatigaui te.

א Paulatim. leniter. ſicut exponūt illud. ij. Regū. xvij. Seruate
mihi puerum Abſalom ſcilicet ſic. Leniter mihi de puero Abſalom.
quanquam Ionaſ chaldeus noſtrę translationi conſentiat.

א Velauit. operuit. abſcōdit. iuoluit. oculuit. ij. Regū. xix. Porro

& nota & nobilis,

חֲתָן Tunica.camisia.sagulum.id quod greci chiton uocant.Genesis xxxvij.Nudauerunt eum tunica talari & polymita.

חֲתָן Humerus.scapula.latus.Zacharie.vij.Auerterunt scapulam recedentes.et Numcri vij.Et onera propriis portant humeris.significantur etiam org uestimentorum circa humeros hoc uocabulo.ut Exodi.xxviij.Duas oras iunctas habebit quasi scapularia.

כִּתְרֹן Corona.diadema.Ester.ij.Et posuit diadema regni in capite eius.et a rotunditate coronę circumductę deriuat de se uerbum quod significat circumdare atq; complecti.ut ps.xxij. Tauri pingues obsecderunt me.quod Hiero.traduxit.vallauerunt me.hoc est circūdedērunt me uel coronauerunt me.et Iudicum.xx.ubi iterę sicut sepe alias dimissis uerbis sola sententia traducta est.ait enim.atq; ita factum est vt ex utraq; parte ab hostibus cederentur neq; erat ulla requies morientium.pro quo hebraica ueritas ita legit uerbum e uerbo. Circum ueniebant seu circūplexi sunt Benjamin et persecuti sunt eum usq; ad mātionem. cōculcauerunt eum usq; prope Gabaa ab ortu solis.& Habacuk.i. Quia impius preualet aduersus iustum.ueritas hebraica sic.Quoniam impius circumuenit iustum.significat etiam aliquando sustinere uel expectare.uel morari.ut Iob.xxxvi.Sustine me paululū.

חֲתָן Tutudit uel contriuit.Prouerbiorum.xxvij.Si contuderis stultum in pila quasi ptisanas. et inde dens molaris. ut Iudicum.xvi. Aperuit itaq; dominus molarem dentem.Inde mola tunsilis quę dicitur pila.ut Sophonie.i. Vlulate habitatores pile.

Nunc quoniam satis huius uoluminis magnitudo creuit. commodius est in altero libro de ceteris uocabulis deinde exponere.

FINIT LIBER
PRIMVS

vel tunsis. uel sectis. et inuenitur per apocopen ultimę literę. Ioelis. iij. Concidite aratra uestra in gladios. quod rectius transtulissent contū dite. sicut Deutero. ix. Et in frustra cōminuens. ubi textus hebraicus de uerbo ad uerbum sic stat. Et peccatum uestrum quod feceratis scili cet uitulum sustuli et cōbussi ipsū in igne. et contudi ipsū molēdo omnino quoad extenuabatur usq; in pukerem. simili quo supra mo do cōuertit nostra trāslatio. Numeri. xiiij. Concidēs eos usq; horma. & ps. lxxxix. Et concidam a facie ipsius inimicos eius. quod et Hiero. ita transtulit similiter Zacharię. xi. Et concident terram.

כתב Scripsit. Exodi. xxxij. De libro tuo quem scripsisti. & Ieremię xxxvi. Tolle uolumen libri et scribes in eo. et Ezechielis. ij. Et erat scri ptura ante et retro. pro quo legimus. Et erat scriptus intus et foris. & scriptum erat in eo lamentationes &c. et ps. lxxxvij. Dominus narra bitur in scripturis populorū. et p̄positione mem literę. ut Exodi. xxxij. pro eo quod nos legimus. Scriptura quoq; dei erat sculpta in tabulis. veritas hebraica sic habet. Et scriptura. scriptura dei erat. quod et sine mem inuenitur in eodem significato. ut Ester. iij. summa epistolarum hęc fuit. pro quo uerius legunt. Instructio scripturę.

בית Paries. ut Canticorum secundo. Stat post parietem nostrū.

בזהב Auri massa. quod nostra translatio habet aurum optimum.

Canticorū. v. Caput eius aurum optimū. quod hebraice duobus uoca bulis describitur. quasi diceret aurum sublimatissimū seu purissimū. quod prisci aurum obrizum quasi ophirizum dixere. vnde trāslatio nostra sic habet Iob. xxxi. Et obrizo dixi fiducia mea. quod tamē alias improprie colorem uertit. threnorū. iij. Mutatus est color optimus. vbi Nicolaus de lyra recte docet q; hebraice ponat massa bona. Inde quidam uolunt ducere titulum et dignitatem militarem ipsius Dauid qui dicebat michtam quasi deauratus. sicut nos appellamus equites auratos. ut extat in titulis quinq; psalmoz a. lvi. inclusiue ad. lxi. exclu siue. uel secundum alios Dauid michtam hoc est insignis uel notatus. nam **בזהב** etiam notam uel signum significat. et accipit quandoq; in malum et pro macula exponit. ut Ieremię. ij. Maculata es in iniquita te tua coram me. id est notata. sicut et apud latinos utrumq; anceps est

quoniā corruisti in iniquitate tua. sic Isaie. xxxi. Et corruet auxiliator. & eiusdem. lix. Impegimus meridiem quasi in tenebris. et infra eodē. Quia corruit in platea ueritas. inde nomen ps. cv. Et nō erat in tribubus eorum infirmus. passiuū uerbi ponitur Zacharie. xij. Et erit qui offenderit in die illa. idest offendetur uel offensus fuerit. Sophonie. i. Et ruing impiorum erunt. Nahum. iij. Et corruet in corporibus suis. Inde dicitur nomen offendiculum iuxta quod aliquis ledit uel in animo uel in corpore. Isaie. lvij. Auferte offendicula de uia populi mei. qđ greci schandalon uocāt. & Ezechiel. iij. Ponā offendiculū corā eo.

כַּשִּׁי Securis. ps. lxxiij. In securi et ascia deiecerunt eam.

כַּשִּׁי Incantauit seu magicauit. uel ueneficiis usus est. Deuterono. xviij. Ne sit maleficus, sub quo nomine latino tres illic species maleficorum in hebraico continentur. Item Exodi. xxij. Maleficos nō patieris uiuere. qđ in foeminino genere ponit hebraice scilicet sic. malefica non uiuat. super quo scribūt magistri hebreorum quod potius in foeminino ponat quam masculino. quia plus lamiarū est quā magicorū. hoc enim genus maleficij in uetulis et foeminis crebrius inuenitur. In masculino ponitur pluraliter Danielis. ij. Vt conuocarentur arioli et magi et malefici et chaldei.

כַּשִּׁי Conuenit. congruebat. Ecclesi. xi. Nescis quid magis oriatur. pro quid magis conueniat. & Ester. viij. pro eo quod trāslator noster circumlocutus est dicens. Et deprecatio mea non ei uidetur esse contraria. ueritas hebraica habet. E conueniens seu congruens res erit coram rege. quasi dicat. et rectum erit seu acceptabile. sic pro eo quod Ecclesiastis. x. legitur. post industriam sequet sapientia. tenet hebraica ueritas. Et abundans congruentia est sapientia. nomen inde deriuatū translatio nostra fortitudinem interpretata est. ps. lxviij. Qui educis uinctos in fortitudine. sed hebrei rectius legunt. in congruentiis. sic scribit Rabi Salomon quod congruentissimo ad iter capiendum tempore deus eduxit filios Israel ex egypto. nec in aestu nec in frigore. Et cum nos legimus Prouerbiorum ultimo. Manū suam misit ad fortia. hebrei exponunt. ad recta et congrua.

כַּתֵּב Contudit. contriuit seu compressit. Levitici. xxij. Contritis

sio eius in carmelo.

בַּרְסָם Exterminauit. eruit more porcorum et uastauit. ps. lxxx. Ex

terminauit eam aper de sylua. quod Hieronymus transtulit uastauit.

בָּרַע Incuruatus est. genuflexit. curuauit genua. accubauit. Nume

ri. xxxiij. Accubans dormiuit ut leo. & Isaie. x. Ne incuruemini sub uin

culo. & Iudicū. vij. Qui autem curuatis genibus biberint. item reliqua

multitudo flexo poplite biberat. & iij. Regū. i. Curuauit genua cōtra

Heliam. et uerbū graue quod est curuari facere quasi curuifacere. pro

quo translatio nostra interpretata est supplantauit. ps. xviij. Et supplā

tasti insurgētes in me subtus me. Inde dicūtur crura pecorū quę latine

dicimus suffragines. ut Amos. iij. Duo crura aut extremū auriculę.

בִּרְפָּס Color carbasinus. Ester. i. Tētoria aerei coloris et carbasini.

בִּרְשָׁ Venter. Ieremię. li. Repleuit uentrē suum teneritudine mea.

בִּרְתָּ Pepigit. fixit. firmauit. tulit leges. percussit foedus. excidit. ex

terminauit. repulit. Gen. xv. In illo tempore pepigit dominus foedus

cum Abram dicens. & eiusdem. xxi. Percusserūtq; ambo foedus. Inde

excisio repulsa seu repudiū. Ieremię. iij. Et dedissem ei libellū repudiij.

& in passiuo ponitur Exodi. xxxi. pro eo quod legimus. peribit anima

illius de populo suo. hebrei habēt. Excidet uel exterminabitur anima

illius. similiter Numeri. xv. et Numeri. xij. Absciderunt palmitem cū

vua sua. & iij. Regum. xix. Et succidi sublimes cedros eius. & Amos. i.

Et disperdā homīes a facie terrę. p excidā uel extminabo. Inde nomē

Amos. ij. Gens perditorū. pro q legendū esset Gētes abscissione dignę.

בִּשְׁבֹּ Agnellus minor anniculo. per metathesin sic dictus. Leuitici

tertio. Si agnum obtulerit coram domino.

בִּשְׁחָ Obleuit. ebetauit. obduxit multa pinguedine. Deuterono.

xxxij. Incrassatus impinguatus dilatatus. quod ultimū magistri hebre

orum exponunt obduxisti et cooperuisti cor tuum pinguedine quo

minus possit uerum intelligere. Sic Rabi Salomon uerbum hoc pro

operire et obducere accipit. quasi mutatione samech in schin.

בִּשְׁלָ Impegit. nutauit. corruit. lapsum est. infirmatū est. Oseę. xiiij.

בִּרְהָ Emit. ut Deuterono. ij. Aquam emptam haurietis et bibetis. quod uerbum e uerbo sic legūt. Etia aquas emetis et bibetis eas. vnde melius hebrei exponunt uersiculum Osee. iij. Et emi eam mihi. xv. argenteis. pro quo nos legimus. Et fodi eam mihi. xv. argenteis. nam & **בִּרְהָ** sunt interpretati. Et condux i eam mihi. xv. argenteis. & Nicolaus de lyra similiter asserit sic in hebraico esse. q̄ aut caph per dagges scribitur non indicat passiuum. sed euphonię causa ponit. inde nomē uenditio uel precium preposita litera mem. Numeri. xx. Dabimus quod iustum est. idest uerbum de uerbo. dabo precium earum. & Amos. ii. Vendiderunt pro argento iustum. idest super uenditione eorum. secundum huius uerbi significationem melius intelligitur iuxta hebreos uersiculus quem nos legimus sic Gen. 1. In sepulchro meo quod fodi mihi. quod rectius transferetur. In sepulchro meo quod emi mihi. ut patet perspicacius intuenti.

בִּרְהָ Inuoluit. amicit. induit seu insuit. Ester. viii. Et amictus serico pallio atq̄ purpureo.

בִּרְהָ Girus. ambitus uel circuitus. sic Onkelus chaldeus interpretatur id quod legimus Exodi. xxvii. Quos pones subter arulā altaris. scilicet subter circuitum altaris. quod et Nicolaus de lyra hoc modo transfert, scilicet. quos pones subter ambitum altaris.

בִּרְהָ Crocus. quod arabice safran nominatur. Canticorum quarto. Nardus et crocus.

בִּרְהָ Vineā. Gen. ix. Et plantauit uineā. & i. Regum. viii. Et uineas et oliueta optima tollet. & Canticor. i. Posuerunt me custodē uineis, vineam meā non custodiui.

בִּרְהָ Frumentum e spica tritum atq̄ præcox. quod pultem ex segete nostra translatio uertit. Leuitici. xxiii. Et pulles nō comedetis ex segete. Item campus siluestris. Isaie. xxix. Cōuertēt libanus in carmel. idest sublimia mutabuntur in humilia. Item carmil significat colorem coccinum. ut. ii. Paralippomenon. ii. Purpura coccino et hyācintho. Item absq̄ iod significat montem carmelum. i. Regum. xxv. Et posses

illo agnus spacioſe. qđ rectius. lxx. trāſtulerūt. Et paſcent iumēta tua in die illa locū pingue et ſpacioſum. hinc exponunt magiſtri hebreorū verſiculum pſ. lxxv. Induti ſunt arietes ouium. ſic. Induti ſunt campi paſcuorū ouibus. ut Rabi Salomon cum ait. Induuntur cāpi et paſcua de ouibus quę ueniunt ad paſcendum gramē qđ germinare facit pluuiā.

בָּרַבַּר Saltauit. chorizauit. ij. Regū. vi. Dauid ſaltabat totis uiribus

ante dñm. inde gradarij equi incedentes pporcione tripla eo nomie ſceminini generis uocant. hebrei aut hoc uocabulo designāt camelos et cetera animalia uecturę apta quibus ferimur. quas noſtra trāſlatio carruchas interpretata eſt. Iſaię. lxxvi. Et in mulis et in carruchis. ſed uerius intelligunt animalia ſup quę ponunt dormitoria cū umbraculis, quę dicuntur lectice operte pellibus ſeu baſterne. iuxta translationem Aquile & lxx. & Symmachum.

בָּרַבַּר Stramentum. reclinatio iumentorum. Genetiſ. xxxi. Subter ſtramenta cameli.

בָּרַבַּר Inuoluit. induit. ut. i. Paralippomenon. xvi. Porro Dauid erat indutus ſtola biſſinia. ideſt inuolutus pallio.

כְּרֻבִים Volucris. Exodi. xxv. Cherub unus ſit in latere uno et alter in altero. et infra. Et erunt cherubim expandētes alas. per cherub aut Rabi Abraham aben eſra itelligit genus ad omnē formā ſeparatam. ueluti hominis aut bouis ut in uifione Ezechielis.

כָּרַח Incidit. aperuit. excidit. abſtulit uel eradicauit. fodit. pſ. vñj. La cum aperuit et effodit eum. & i. Regū. xx. Non auferes miſericordiā tuā. itē quando eradicauerit dñs inimicos Dauid. & pſ. xl. p eo quod nos legimus. aures aut pfeciſti mihi. hebraica ueritas teſte Hiero. habet. aures aut pfodiſti. Gen. i. In ſepulchro meo qđ fodi mihi. Inde nomē foſſio ſeu fodina. ut Sophonię. ij. Et acerui ſalis. quod hebrei exponunt. Et exciſio ſeu fodina ſalis. Inde dicuntur loca quę exciduntur pro ouibus quas caulas dicimus. ut Sophonię. ij. Et caule pecorum.

כָּרַח Ordinauit. diſpoſuit. parauit. ſeu apparauit. ut. iij. Regū. vi.

Appoſita eſt eis ciborū magna præparatio. qđ hebrei uerbum e uerbo ſic rectius legunt. Et fecit apparare eis apparatus magnum. hoc modo etiam Onkelus chaldaice exponit **כָּרַח**

כִּפִּיר Catulus leonis. ps. xvij. Sicut catulus leonis habitās in abditis. & p̄r ps. ciiij. Catuli leonū rugientes. alio in loco translatio nostra vertit leonē. ut Ezechielis. xxxij. Leoni gentiū. assimilatus es. qđ Ionethas chaldaice sententiā ex sententia traduxit. Robustus in populo factus es. inde robur et fortitudo.

כִּפִּיר Pruina. Exodi. xvi. Apparuit in solitudine minutū et quasi pilotulum in similitudinē pruinę super terrā. & ps. cxlvij. pro eo quod nos legimus. Nebulam sicut cinerem spargit. multo rectius Hiero. de hebraica ueritate sic uertit. Pruinam sicut cinerem spargit.

כִּפִּיר Peluis siue crater. Ezrę. viij. Et crateras aureas. xx.

כִּפִּיר Euertit. idest partem summam uertit ad imum. ut caput ad loca pedum et contra. threnorum. iij. Cibauit me cinere. qđ Iudei sic transferunt. Versauit me in cinere. et non reperitur alibi.

כִּפִּיר Sciphus in modū nucis uel nodi. uel iuxta formā mali granati superne effracti. Exodi. xxv. Tres sciphi i nucis modū p̄ calamos singulos. i. sicut malogranata superne fissa. ad quorū similitudinē dicūt eo nomine retinacula cardinū in quibus ianue uoluunt. quia sunt in modū pomorū perforatorū. ut Amos. ix. percute cardinē. i. nodū in qđ uoluit cardo. super quo sepe uolucres nidificant. Sophonie secundo. In liminibus eius morabuntur.

כִּפִּיר Agnus. Deute. xxxij. Cū adipe agnorū. et Ieremie. li. Deducā eos quasi agnos ad uictimā. et singularit̄ Isaię. xvi. Emitte eū agnū dominatōrē t̄rę. qđ Rabi Ioseph kihi exponit. mittite tributū regi Ezechie dñatori terre. scilicet agnū. Sed Ionethas chaldaice de Messia expōit.

כִּפִּיר Capitaneus. seu secundū Ionethā chaldeū potētior in pp̄fo. iij. Regū. xi. Tulitq; cēturiones et carithi et pheleti legiones. dicūt etiā cari cohors ut paulo superius. & assumēs cēturiones et milites. Intelligit Ionethas p̄ualentes uiros et p̄fectos cohortis. et utrūq; intelligūt eodem uocabulo tam p̄fectū cohortis quam cohortem ipsam.

כִּפִּיר Campus pascuus. siue locus pascuorū secundū Dauid kimhī in cōmentariis super maiores. Isaię. xxx. Pascet in possessione tua in die

בַּמֶּלֶךְ Esuriit uel fame periit. quomodo quidam hebreorū hunc uersiculū quē nos legimus Ezechielis. xviij. Et ecce uinea ista quasi mittēs radices ad eam. uerius interpretant. Ecce uinea ista famelica. radices eius supra eam. Inuenitur enim caphan idest fames. Job. v. In uastitate & fame ridebis.

בַּמֶּלֶךְ Tignum seu laquearium. nostra translatio interpretat lignū quod inter iuncturas edificiorū est. quod vulgo ligamen uocāt. Habacuk. ij. Et lignū quod inter iuncturas edificiorū est respondebit. quod lxx. interpretes uerterunt scarabeus de ligno loquit. Symmachus iunctura edificij lignea. Theodotion laqueariū ligneum. sic teste Hiero. quinta editio qui etiam scribit se alias translationes huius uersiculi uidisse, quarum altera vermis in ligno loquens. et altera uerterit Scolix de ligno loquitur. quod idem est. sed ipse idem Hieronymus determinat in commentariis minorum. q̄ casis significet lignum quod ad cōtinendos parietes in medio structurę ponitur. communiter autem Iudei putamentum lignorum cesorum intelligunt.

בַּמֶּלֶךְ Bituminauit seu picauit. Gen. vi. Et bitumine linies intrinsecus & extrinsecus. vbi tam nomen quam uerbum inuenies.

בַּמֶּלֶךְ Expiāuit. placauit. propiciāuit. Gen. xxxij. Dixit enim placabo illum muneribus. Inde ppiciatoriū. Exodi. xxv. Facies et ppiciatoriū de auro mundissimo. & Isa. xlviij. Quam non poteris expiare. & Pro uerbiorum. xvi. Vir sapiens placabit eam. Inde dicuntur dies expiationum qui hebraice nominantur kipurim sicut apud nos est tēpus quadragesimale. ut Leuitici. xxiij. Decimo die mēsis huius septimi dies expiationum erit celeberrimus affligetisq̄ animas uestras in eo. & sequit. Quia dies propiciationis est ut propicietur uobis dñs deus uester.

בַּמֶּלֶךְ Villa. i. Regum. vi. Ab urbe murata usq̄ ad uillam. & Canticorum. viij. Commoremur in uillis.

בַּמֶּלֶךְ Species aromatis redolētis. q̄d alij camphorā appellant. alij herbā cyperū. alij q̄dlibet florēs et bene olens. ut Canticorū. i. Botrus cypri dilectus meus. quasi cyprizusa q̄d gręce florens dicit. alij legūt botrus cypēri. sicut sequit eiusedē ca. iij. Cyperi cum nardo.

tem. quod secundum hebraicam ueritatem legendum esset ramum & iuncum. et iuxta Dauid kimhi in cōmentariis Isaie significantē fortes et imbecilles. vnde Ionathas chaldaice papam & regē eo loci uoluit notari. & Iob. xv. Et manus eius arescent. ubi debuit uerbum e uerbo interpretari. & surculi eius nō uirescēt. qđ alio in loco traduxit spatulas. Leuitici. xxiij. Spatulasq; palmarum & ramos ligni.

כפ Pugillus. interior pars manus aut pedis. uola. Ecclesiasticis. iij. me

lior est pugillus cū requie. quod ita ponitur. melior plena uola getis. & Isaie. i. cum dicit a planta pedis. legi deberet a uola pedis. hoc est ab interiore parte pedis. & deducatur heterodite. nam in plurali numero cum secundū aliorum regulas dissyllabum esse deberet, usuuenit trissyllabū. ut Iob. xxxv i. In manibus abscondit lucem. solet etiā poni pro uestigio. ut. iij. Regum. xviij. Ecce nubecula parua quasi uestigium hominis. Isaie. lx. Et adorabūt uestigia pedū tuorū. & ab eius similitudine solent nubes appellari. ut threnorū. iij. Leuemus corda nostra cū manibus. quod hebrei transferunt sic. Leuemus corda nostra uersus nubes ad deum in celis. teste Dauide kimhi in libro de radicibus. sicut scribitur Isaie. xlix. ecce in manibus meis descripsi te. quod rabi Ioseph filius kimhi et rabi Sadias intelligūt sic. Ecce supra nubes ordinauit te. quamuis Ionathas cum nostra translatione sentiat. significat etiam os concuum in quo foemur uoluitur. quem nostra translatio neruum vocat. Gen. xxxij. Tetigit neruum femoris eius. significat etiā cochleam uel concā uel cochleare. quod translatio nostra uertit mortariolū. Numeri. viij. Mortariolū aureum appendens. x. siclos plenum incenso. & ij. Paralip. xxiiij. Phiale quoq; et cetera uasa. rectius dicitur cyphus vel cupa. et hoc est generis foemini. ut patet ex sequentibus. mortariola aurea. xij.

כפח Coercuit. extinxit seu restrinxit. Prouer. xxi. Munus absconditū extinguit irā. aliq ut rabi Iuda exponūt secundū uersiculū Michee vi. curuabor deo excelsio sic. munus in abscondito flectit uel reuertit irā.

כפל Duplicauit. Exodi. xxvi. ut sextum sagum in fronte tecti duplices. passuum eius ponitur Isaie. xxi. Et duplicetur gladius ac triplicet. Inde nomen duplex uel duplicatum. ut Genesis. xxiij. Det mihi spelūcam duplicem.

betur Leuitici.iiij. Cum adipe quo teguntur ilia.

בסס Totondit. Ezechielis.xliij. Sed tondentes attondēt capita sua.

בסמח Far. triticum. Exodi.ix. Triticum autem et far nō sunt leſa. alias uicia. Ezechielis.iiij. Milium et uiciam. dicitur autem vulgo ſpelta ſecundum rabi Dauid kimhi.

בסח Concupiuit. deſyderauit. p̄s.xvij. Sicut leo paratus ad prēdā. quod Hiero. in pſalterio ſuo traduxit rectius. Similitudo eius quaſi leonis deſyderantis prēdam. cui etiam aſtipulatur expositio rabi Salomonis. et p̄s.lxxxiiij. Cōcupiſcit et deficit anima mea in atria domini. & Gen̄.xxxi. Et deſyderio erat tibi domus patris tui. pro quo uerbum e uerbo interpretabimur. & deſyderio deſyderasti ad domū p̄ris tui.

בסח Argentum. Gen̄.xij. In poſſeſſione auri et argenti. translatio noſtra ſepe pro denominatiuis interpretatur. ut Exodi.iiij. Vaſa argētea et aurea. pro uaſa argenti et uaſa auri. et pro moneta argentea ſiue pecuniis quandoq̄. ut Gen̄.xlv. Benjamin uero dedit trecētos argenteos. et eiufdem.xlij. Et reponerent pecunias ſingulorū in ſacculis ſuis.

בסח Puluillus. Ezechielis.xij. Ve qui conſuunt puluillos. et infra eodem. Ecce ego ad puluillos.

בצע Succenſuit. iratus eſt. p̄s.cxij. Peccator uidebit et irāſcetur. & ij. Paralip.xvi. Iratusq̄ Aſa aduerſus uidentē. Inde uerbū transitiuum ſecundum quod eſt iratum facere. Deute.xxxij. Et irritauerunt in uanitatibus ſuis. id eſt iratum fecerūt. & in alia forma transitiuū ſecundū iiij. Regum.xvi. Feceruntq̄ uerba peſſima irritantes dominum. Inde nomen ira Deute.xxxij. Sed propter iram inimicorum diſtuli. ſignificat etiam deridere. ut Nehemię.iiij. Quia irriſerunt edificantes.

בפת Deflexit. incuruauit cōuertit. Micheę.vi. Curuabo genu deo excelſo. ſed in hebraico illic ponit̄ paſſiue. teſtis eſt Dauid kimhi. ut ſic legendū ſit. Curuabor deo excelſo. nā ī ueritate hebraica de eſt genu. vnde illud p̄s.cxlv. Et erigit omnes eliſos. q̄d Hiero. uertit oēs iacētes. exponendum eſt oēs recuruos. ſcilicet in morem decrepitorum.

בפת Frondis. ramus. ſurculus. Iſaie.ix. incuruantem & deprauan

mentum. Deutero. xxij. Pallij tui quo operiris. In alia qđq forma Exo di. xxvi. Facies et operimētum. reperit illud uerbū in alia forma Gen. xxv. At illa tollens cito pallium suum operuit se. ubi deest he finalis. quandoq per zere et per iod. Isaie. lviij. Cū uideris nudū operi eum.

נבב Resecuit. excidit. Isaie. xxxiij. Spine congregatę igne comburentur. pro quo hebraica ueritas legit. spine excise seu execte.

לסב Inspiciens. stultus. Ecclesiastis. iij. Stultus cōplicat manus suas.

& eiusdē. ij. Stultus in tenebris ambulat. Inde uerbū neutrū. Ieremie x. Pariter insipientes et fatui probabunt. quod uerbū e uerbo uertit. Et semel infatuabunt et stultificabunt. et ps. xlix. Simul insipiēs et stultus peribunt. et in alia forma scribit sex pūctis loco iam allegato. Hęc uia illorum schādalum ipsis. quod melius traduxit Hiero. in psalterio suo de hebraica ueritate. Hęc uia insipientię eorum.

לסב Fiducia. spes. ps. lxxviij. Et ponāt in deo spem suā. quod uocabulum pro robore nos uersum legimus. Iob. xxxi. Si putauī aurum robur meū. sed multo uerius transferret sic de uerbo ad uerbū. Si posui aurum spem meam. sic enim legit rabi Salomon gallus et rabi David kimhi in libro de radicibus.

לסב Sydus est unum ex stellis fixis in octaua sphaera insigne. de q vocabulo Eusebius Hieronymus super. Isaiam ca. xij. sic scribit. Xill septuaginta oriona transtulerūt. hebreus quoq quo ego preceptore ussum arcturum interpretatus est. nos generaliter sequentes Symmachum stellas diximus. hęc ille. et scripsit rabi Ionas quod sit magna constellatio que arabice uocat soil scilicet fortasse quas prisci luculas quasi fuillas et gręci hyadas appellauerunt. preceptor meus mea sententia ualde doctus homo Iacobus Iehiel Ioans hebreus stellas eas credidit pleiadas esse. sed ego facilius assentiar orioni qđ ē illustre sydus. sub signo geminor et pene aliis splēdidius. unde nra translatio splendorē traduxit. Isaie. xij. Stelle celi et splendor ear. sic Amos. v. Faciē ten arcturum et oriona. licet translatio nostra multū uariet. nam etiā arcturum traduxit. Iob. xxxviij. Aut girum arcturi poteris dissipare.

לסב Intestina quedam proxima renibus sub lumbis. de quibus ha

nitur eterodita etus uocabli declinatio cōmunis generis . & Numeri xv. Fimbrias per angulos quatuor. & Deutero. xxi. Per quatuor angulos pallij tui. nostra translatio uertit oram. Hagei. ij. In ora uestimēti sui. ponitur hoc uocabulum p terminis et particulis uestimentorū. quia diffute uestes faciunt quasi imaginem alarum. similiter etiam p ora terre. Item Isaie. x. Et non fuit qui moueret pennam. Inde oritur uerbum. Isaie. xxx. Et non faciet auolare a te ultra doctorem tuum.

נַחֲלִיתִי Cithara. Gen. iij. Ipse fuit pater canentiū cithara et organo.

& Iob. xxx. versa est in luctum cithara mea. et declinatur in communi genere. nam in masculino habetur Ezechielis. xxvi. Et sonitus cithararum tuarum non audietur amplius. et in foemino genere habet. iij. Regum. x. Et citharas lyraſq; cantoribus. nostra translatio uertit generali uocabulo organa. ps. cxxxvij. Suspendimus organa nostra. qd Hieronymus in suo psalterio specialiter citharas traduxit.

סָפַרְתִּי Numerauit. supputauit. Exodi. xij. Iuxta numerum animarū quę sufficere possint ad esum agni. quod uerbum e uerbo sic legitur. Iuxta numerum uel supputationem animarū quemlibet numerabitis uel supputabitis secundum esum suum super agnum. Inde supputatio preposita mem et ablata finali litera. Numeri. xxxi. Equibus in partem domini supputatę sunt oues fescētę septuagintaquinq; pro quo uerbū e ybo sic legūt. Et erat supputatō dño de ouibus fescētę. quicq; et septuaginta. sepiusq; hoc ipm uocabulū eo loci cernere licebit.

סֵדֶן Solium. thronus. sedes. Ieremie. xvij. Solium glorię altitudinis a principio. et. ij. Regū. iij. Et eleuetur thronus Dauid. et Isaie. lxi. Cælum sedes mea. mutat aut quandoq; aleph in he. ut. iij. Regū. x. qui habebat sex gradus. pro q ueritas habet. sex gradus throno. et sequit. Et summitas throni rotunda erat. ubi scribit rabi Dauid kimhi in cōmentariis super quatuor, q in hoc loco thronus bis scribitur. per he aspirationem loco aleph. ego uero in libris inuenio uarietatem tam scriptis quam impressis.

סָתַרְתִּי Celauit. abscondit. operuit. textit. Prouer. xij. Homo uersutus celat scientiam. & Numeri. iij. Et operient rursum uelamine hyacinthinarum pellium pro quo hebraica ueritas habet. Et dabunt super illud cooperientem cutem taxi. Inde nomen cooperimētum uel tegu

bali sua. et ps. lxxx. pro eo qđ nos legimus. Et perfice eā quā plantasti. hebrei traducunt. Et residentia quam plantasti. Rabi Salomon exponit. Et habitatio tua. Hieronymus uertit radix.

בנה Cognominauit. pro quo nos legimus assimilauit. Isaie. xlv. Et vocauit te nomīe tuo. assimilauit te. qđ magistri hebreorū sic exponūt. vocauit te nomine tuo scilicet proprio quia Cyrus. et cognominauit te nomine appellatio hoc est rex uť Christus gr̄ce. Messiah hebraice. vnctus latine. vngento enim reges Iudeorū pro corona utebantur. Inde partem orationis quam nos pronomen, eam hebrei **בנה** uocant. ut cernere licet in arte grammatica.

בוס Collegit. cōgregauit. coaceruauit. Ecclesiastis. ij. Coaceruauit mihi argentū et aurū. & eiusdē. iij. Et tēpus colligēdi. inde uocant ecclesiā quę est congregatio uniuersorū seu cōciliū **בוסת**

בוסת Subligacula. scemoralia seu sceminalia. Exodi. xxvij. Facies et sceminalia linea. & Ezechielis. xliij. Et sceminalia linea erunt in lumbis eorum. & est pluralis numeri tantum, quia duabus alis cōstat.

בוע Subiugauit. humiliauit. iij. Regū. xxi. Nonne uidisti humiliatū Achab corā me. quia igīt humiliatus est. & Iudicum. viij. Humiliatus est aut Madiā corā filiis Israel. & Nehemie. ix. Et humiliasti corā eis habitatores tr̄ę. & Deutero. ix. Qui cōterat eos. i. qui subiugabit eos.

בוע Commutator. negociator. mercator. quāuis ubiq; transferat apud nos pro Canaan terra. Ezechielis. xvij. Et transportauit eam in terrā Canaan. in urbe negociatorū. tamē Hiero. in cōmentariis super parabolas Salomonis ca. ultimo. Chanangus inquit interpretatur cōmutator. hęc ille. vnde dico ego hebrei uersiculum eius loci sic legūt. Et cingulum tradidit mercatori. secundum quod intelligendum est et illud Gen. xxxvij. Filiam hominis Canangi idest negociatoris.

בנה Angulus. ala. penna. Deuteronomij. iij. Vel auium sub celo volātium. quod uerbum e uerbo legitur. Omnis auis alata. & Zacharie. v. Et spiritus in alis earum. et habebāt alas quasi alas milui. vbi cer

in lingua gręca posapos. qđ nos legimus quā mltipliciť. ps. lxiij. Quā multipliciter tibi caro mea. sed hebrei rectius dicūt. Desyderauit ad te caro mea. et ita interpretatus est Hiero. in suo psalterio de hebraica ueritate. scribit autem Rabi Salomō de hoc uocabulo quod non inueniatur alibi in hac significatione.

בְּמִיָּה Quot. ut ps. cxix. Quot sunt dies serui tui. qua dictione utuntur

hebrei i pđicamētis p qntitate. ut est apđ Abērušt i logica hebraica:

בְּמִיָּה Ornamentū foemurale foemini subligari solitū. quasi foeminū

subligaculū auro et gēmis redimitū. secundū mgros hebreorū. trāslatio nra uertit murenulas. Numeri. xxxi. Dextralia ac murenulas.

בְּמִיָּה Cyminum uel uicia seu huiuscēodi genus leguminis. ut Isaiaē xxviij. Seret gith et cyminum sparget. item in eodē. nec rota plaustri super cyminum circuibit.

מְכַמֵּן Abstrusum. thesaurus. Danielis. xi. Et dominabitur thesaurorum auri & argenti.

בְּמִסְ Reconditum. repositum. absconsum. arcanum. Deuteronomij. xxxij. Nonne hęc condita sunt apud me.

בְּמִרְ Caluit. Gen. xliij. quia cōmota sunt uiscera eius. p q uerbum e uerbo sic legendū esset. quia incaluerunt miserationes eius. sic etiam Rabi Salomon exponit. astipulatur illud threnorū ultimo. Pelles nostrę sicut clibanus exustę sunt.

בְּמִרְ Religiosus. monachus. nigris indutus gđituus. quē nomināt capellanum. Osee. x. Et gđitui eius super eum exultauerunt. & Sophonie primo. Et nomina gđituorum cum sacerdotibus.

מְכַמֵּן Rete. laqueus. retiaculum. ps. cxli. Cadent in retiaculo eius peccatores. & Habacuk primo. Et congregauit in rete suum.

כִּי Sic uel ita. Genesis primo. Et factum est ita. de qua dictione supra locuti sumus in uocabulo **כִּי**

כִּי Cyniphes uel pedunculi. Exodi. viij. Et sint cyniphes in uersa terra egypti.

כִּי Locus residentię. basis. sedes. Exodi. xxx. Labium gneum cum

deus die septimo &c. ceterum multi putant hoc uerbum etiam significare cōplacētiam seu delectationē et desyderium. vnde illud ps. exix. quod nos legimus. Defecit in salutari tuo anima mea. alij sic interpretantur. Complacuit delectata seu iocundata est anima mea.

כִּלְיֹת Renes. Leuitici. iij. Et duos renes. item et reticulum iecoris cum renunculis.

כֵּל Arma. uas. instrumentū. vestis. ps. ij. Sicut vas figuli cōfringes eos. & Ester. i. Aliis atq; aliis uasis. Gen. xxvj. Sume arma tua et pharetram. Isaie. xxij. Omne uas paruulū a uasis craterarum usq; ad omne uas musicorum. & xxxv. Si quis ferro percusserit. ubi legēdum esset. Si quis instrumento ferreo percusserit. et infra. si ligno percussus. ubi sic stat. aut instrumēto ligneo &c. In summa sicut apud latinos arma significat omne quod hominibus ad manū usui est. ita hebreis hoc uocabulum usurpāt. ut Leuitici. xv. vbicumq; sederit. idest instrumentū super quo sederit. itē sagina super quod sederit. & infra. vas fictile cōfringet. item uas ligneū lauabit aqua. Isaie. lūij. Omne uas qd fictū est.

בִּלְחַן Seniū uel senectā. Iob. v. Ingredieris in abundātia sepulchrū. pro quo interpretari debuit. Ibis in senio ad sepulchrū. et miror quare abundantia traduxit. nisi forte in sthollis repererit faba. quod per h finale senectam siue senium interpretať. ps. lxxi. per ain uero saturitatē et abundantiam intelligimus. ex glossemate igit hęc potuit negligētia oriri. nā hāc dictionē calah in eodē libro aliter interpretatus ē. Iob. xxx. Et uita ipsa putabātur indigni. qd ita legendū est. Iplis perit senectā.

בִּלְחָם Erubuit. verecundatus. cōfusus. et reueritus est. Numeri. xij. Nōne debuerat saltem septem diebus rubore suffundi. & psalmo. xl. Et reueant qui uolunt mihi mala. inde nomen uerbale. psalmo. lxix. Operuit confusio faciem meam.

בִּלְחָה Bipennis. axina. securis. instrumentum dolatorium et quo lapides franguntur. ps. lxxiij. In securi et ascia deiecerunt eam. pro quo Hieronymus in suo psalterio. Bipenni et dolatoriis deraferunt.

בִּמְהָרָה Desyderauit. cōcupiuit. pro quo lxx. interpretes traduxerūt

בליב Cautela in qua continentur altilia et aues quę saginant. quod nostra translatio decipulā uertit. Ieremię. v. Sicut decipula plena auibus. pro quo Ionathas chaldeus interpretat. sicut domus saginatōis. & scribit David kimhi in libro de radicibus qđ sit receptaculū ex uirgultis contextū. in quo aues seruari consueuerunt. & Ioseph hispanus pater eius in cōmentariis super Ieremiā dicit qđ sit locus ad saginandū altilia deputatus. vnde est illud quod habetur Amos. viij. Et ecce uncinus pomorū. quod magistri hebreorum interpretant canistrum seu corbis repletus fructibus. cui et astipulatur expositio babylonica. & David p̄fatus in commentariis super .xij. eo modo exponit.

כלל Cessauit. defecit. finiuit. Ieremię. viij. Finita est ęstas. uel finiuit ęstas. & eiusdem. xiiij. Defecerunt oculi eorum quia non erat herba. Inde nomen uerbale preposito mem eodem quo supra loco. Ego consumā eos. pro ego deficere faciens uel finiens eos. & p̄s. lxxiij. De medio sinu tuo in finem. Sed Hiero. rectius in suo psalterio. ad medium sinum tuum consumens. quod Rabi Salomon exponit reiecit. Inde supinum eiusdem. xliij. Factum est aut cum cōpleisset Ieremias loquens ad populum. pro eo. Cum finiuiisset Ieremias loqui. sic exponendū est illud Deuteronomij. xxvi. Quando cōpleueris decimam cunctarum frugum. idest quando finiueris decimare omnē decimam. inde participiale nomen adiectiuum Deutero. xxviij. Et deficientibus ad cōspectum eorū tota die. Item in alia forma Numeri. xxv. Et nō ipse deletere filios Israel. i. non facerem deficere uel finire filios Israel. Exodi. xxxiij. Ne forte disperdā te in uia. idest faciam te finire uel deficere. Inuenit autem hęc dictio quādoq; in fine per aleph loco he scripta. ut Daniel ix. Vt consumetur p̄uaricatio. pro eo ut finiatur peccatum. Omnia talia significant cessationē. finem. deletionem. interitum. et consumationē. ut Isaie. x. Consumatio abbreviata inundabit iusticiā. et Sophonię. i. Quia consumationem cum festinatione faciet. et assumit in principio thau. p̄s. cxix. Omnis consumationis uidi finem. Item significat etiā compleuit. finiuit. terminauit. perfecit. ij. Paralip. vij. Cōpleuitq; Salomon domum dñi. Inuenies sepius hoc uocabulum in p̄s. cxix. in litera caph. ponit et impersonaliter p̄s. lxxij. Finiunt orationes David filij Iesse. uel secūdum Hiero. Cōplete sunt orationes David. & Gen. ij. Et perfecti sunt celi et terra et omnis ornatus eorum. compleuitq;

ut Geñ. xlvij. Et alebat eos omnemq; domū patris sui prebēs cibaria singulis. quod nihilominus uerbū e uerbo sic legi posset. Et constituit seu decreuit patri suo et fratribus suis et toti domui patris sui escam secundum pueros. sed causam eius uarietatis forsitan prebuit translatio

Onkeli, qui chaldaice uertit **י** quod apud Babylonios de esca dicit. & etiam de aliquo constituto scilicet per syncopen a **ימ** sic paulo superius Geñ. xlv. Ibicq; te pascam. pro quo etiam legi posset. & cōstitutam te illuc. Significat et sustinere uel ferre paraphrasticos Ieremiæ xx. Ferre non sustinens.

בִּלַּי Vetuit. prohibuit. Haggei. i. Propter hoc super uos phibiti sunt celi ne darent rorem, & terra prohibita est ne daret germē suum. idest uitauit. & Numeri. xi. Domine mi Moyse phibe eos. & Exodi xxxvi. Sicq; cessatum est a muneribus offerēdis. quod uerbū e uerbo ita stat. Et phibitus est populus ab oblatione. & Geñ. viij. & phibitæ sunt pluuię de celo. & ps. cxix. Ab omni uia mala phibui pedes meos.

בֵּלַי Cella. caula. carcer. artum monasterium. Ieremię ultimo. Et eduxit eum de domo carceris. et paulo post. & mutauit uestimēta carceris eius. Inuenitur in fine aliquando mutare aleph in he. quandoq; vero addere he aspirationē, ut ego in antiquissimis libris reperio Habacuk ultimo. Abscindetur de ouili pecus. vbi etiam litera nominalitatis mem preponitur.

בִּלְמִי Duarum specierum et mixtim uel permixta. sic quo ad ultimū Onkelus chaldeus interpretat Leuitici. xix. vbi in uno uersu eadē dictio ter ponitur. Iumenta tua non facies coire cum alterius generis animantibus. agrum tuum nō seres diuerso semine. uestē quę ex duobus texta est non indueris. quod de uerbo ad uerbum ita ponitur. Iumentum tuū ne facias geniculari mixtim. agrum tuū nō seres mixtim. et uestis mixtim scilicet de lana et lino non ascendat super te.

בִּלְבִּי Canis. i. Regum. xvij. Nunquid ego canis sum. & Exodi. xi. Apud omnes autē filios Israel non mutiet canis. & pluraliter Isaie. lvi. Canes muti non ualentes latrare.

hinc est quod etiam sphericitatē et circuitū significat. ut Gen. xij. Vidit omnem circum circa regionē Iordanis. ad cuius similitudinē significat quoque stateram seu pondus utputa talentum. vt Exodi. xxv. Habebit talentū auri purissimi. & .ij. Paralippo. xxxvi. Et condemnavit terram cētum talentis auri et talentis argēti. In numero autē singulari et plurali inuenitur. iij. Regum. v. Da ei talentū argenti. & infra. Melius est ut accipias duo talenta.

לל Consummatū. uniuersale. integrum. perfectū. species. corona. threnorū. ij. Hecce est urbs quā dicunt perfecti decoris. & Ezechiel xvi. Quia perfecta erat in decore meo. et eiusdē. xxviij. Perfectus decore. et. i. Regū. viij. holocaustū integrū domino. et in alia forma Ester viij. Intellexit enim a rege sibi paratum malū. & Ieremię. ij. pro eo quod translatio nostra uertit. Et charitatem desponsationis tuę. legi debet. amore speciei tuę.

לל Omne totum. ps. i. Et omnia quęcumque faciet prosperabuntur. secundum. lxx. interpretes. sed Hieronymus rectius in suo psalterio. Et omne quod fecerit prosperabitur.

לל Holocaustū. idest totum combustum sacrificiū. ps. li. Oblationes et holocausta. quasi quod gręci τέλειον uocant. idest consummationē. de quo dicitur Leuiti. vi. Et tota cremabit in altari. oē enim sacrificiū sacerdotū igne consumetur. quod autē exustionē significet apparet Iudicū. xx. Et flāmas in sublimē ferri. p quo ueritas hebraica sic legit. Et respexit Benjamin post se et ecce ascendit exustio ciuitatis celū uersus.

לל Nurus. i. Regū. iij. Nurus autē eius uxor phinees. et Ezechiel xxiij. et socer nurū suam polluit. quod rectius legeretur. et unusquisque nurum suam polluit. inuenitur etiam pro spōsa tam apud. lxx. quam in vulgata translatione Isaie. xlix. Et circūdabis tibi eos sicut spōsa.

לל Decreuit. limitauit. determinauit. calculauit seu numerauit. iij Regum vicesimo. Et filij Israel recensiti sunt et acceptis cibariis profecti. Quod magistri hebreorum exponunt. recensiti sunt et numerati seu calculati. cui etiā astipula Ionathas chaldeus qui interpretatur cōstituti seu determinati. quāuis etiā aliis in locis transferūt pascere. alere.

oculi eius interfectionem suam.

בדח Clypeus. sic enim translatio nostra exposuit. i. Regum. xvij.

Et clypeus greus tegebat humeros eius. alij exponunt collarium. sed melius intelligitur scutum. ut Ieremie. l. Arcum et scutū apprehendēt. alio autem in loco significat lanceam uel hastā. ut Iosue. viij. quanquā nostra translatio teneat leua clypeum qui in manu tua est contra urbem Hai, tamen eo loci uertunt magistri hebreorum. extende lanceā. sicut et Ionethas chaldaice transtulit. exalta hastam.

ביל Parcus. auarus. addita in fine iod litera. quamuis translationes

nostrę aliter exponāt. Isaie. xxxij. Neq; fraudulētus appellabit maior. et infra. Fraudulenti uasa pessima. primum per hirek, secundū p zere.

ביס Pliades. iuncta in fine he aspiratione. Iob. xxxvij. Nunquid cō

iungere ualebis micantes stellas pliadas. & scribit Rabi Iona quod sit congregatio stellarum quę uocatur apud Arabes althoraie. et sapiēs Rabi Abraham abenezra dixit qđ chimah sint septē stellę in fine signi arietis, & non longe ab ijs sit lucidissima quedam stella oculus tauri dicta. hec ille. quamuis nostra translatio uariet alio in loco. nam Iob. ix. interpretatur oriona et hyadas.

ביס Loculus. marsupium. ut Prouerbiorum. i. Marsupium sit unū omnium nostrum.

ביה Saxum. rupes. petra. Ieremie. iij. Et ascenderunt rupes.

ביר Conca. labium. castellum. in quo continetur aqua. Exodi. xxx.

Facies et labium enetum cum basi sua. Item. ij. Paralippomenon. iij. Facit quoq; concas decem. significat etiā clibanū uel focum uel caminū. Zacharie. xij. Sicut caminum ignis in lignis. quod Rabi Dauid kimhi in cōmētariis super duodecim exponit de carbone inter ligna in foco ignis. et Leuitici. xi. legimus. Siue clibani siue chytropodes destruēt. Signant autem chytropodes gręce sustentacula ollarum ad ignem in foco. est enī hic locus in foco ubi duo sustentacula titionū ponuntur. & iccirco in plurali numero scribitur.

בבר Torta seu massa rotūda. ut Exodi. xxix. Tortāq; panis unius.

uxore madianitide sic cōcordat Gen̄. xxxvij. de Ioseph ubi dicit̄ uēdi
derūt eū Ismaelitis. et sequit̄. Madianitē uēdiderūt Ioseph in egypto.
בזב Defecit. mētītus est. ps̄. cxvi. Oīs homo mendax. et in passiuo.

Prouer. xxx. Et arguat te inueniarisq̄ mēdax. qđ hebraice dicit̄. et mē
tiaris passiuē uel mendaciū patiaris. verbū graue Iob. xxvij. Quis me
potest arguere esse mentitū. et Nūeri. xxiij. Nō est deus quasi homo
ut mētiat̄. inde nomē uerbale Prouer. xxx. vanitatē et ȳba mēdacij. et
Ezech. xij. q̄si p̄ totū. et ī eodē. mentiētes pp̄lo meo credēti mēdacis.
בזר prepositiōe aleph crudelis. immitis. immisericors. truculētus.

Iob. xli. Nō quasi crudelis suscitabo eū. et eiusdē. xxx. mutatus es mihi
in crudelem. & Ieremię. vi. Crudelis est et nō miserebitur. & eiusdem
.i. Crudeles sunt et immisericordes.

בחר Occultauit. abscondit. ps̄. cxxxix. Nō est occultatū os meū a te.
et Iob. xv. Sapiētes confitent̄ et nō abscondūt a patribus eorum.

בחר Extirpauit. eruit. deleuit. Iob. iij. Et quando recti deleti sunt.

בחל Illustrauit seu colorauit. trāslatio nostra habet circumliniuit
stibio. Ezechielis. xxiij. Circumlinisti stibio oculos tuos.

בש Mentitus est. negauit. Leuitici. vi. Negauerit proximo suo
depositum. vnde quod nostra translatio habet ps̄. xviij. Filij alieni mē
titi sunt mihi. multi exponunt. Filij alieni negauerūt mihi. & Genesis
xviij. Negauit Sara. et Habacuk. iij. Mentietur opus oliuę.

בש Macrescit. extenuatū est. imminutum est. ps̄. cix. Et caro mea
mutata est propter oleum. quod rectius legeretur minuta est idest
macruit ab oleo.

ב Quoniam. quia. quoniamquidem. Exodi. xxiij. Quia nō dimittet
cum peccaueris. significat et quod. ut ibi. quodsi audieris uocem eius.
& facile assumit sibi **ב** et significat aduersatiuū. sed. at. uerūtamen.

ps̄. i. Sed sicut puluis quem proicit uētus. de hac particula late scripsit
Rabi Iona, quod quisq̄ crebra lectione biblię ipsemet experietur.

בד Pernicies. afflictio. interfectio. Iob vicesimo primo. Videbūt

Dauid kimhi in libro de radicibus exponit de terra Israel.

בֵּית Idolum. quod multi putant esse Saturni. eo quod ipse Saturnus in lingua arabica et persarum ita nominetur. Amos quinto. Et imaginem idolorum uestrorum.

כַּס Sciphus. calix. poculum. Genesis. xl. Calicemque Pharaonis in manu mea.

בֵּית Genus uolucris ululantis. quam Rabi Salomon pellicanum. alij nominant nycticoracem. ut ps. cii. Similis factus sum pellicano solitudinis sicut nycticorax in domicilio. In alio loco reperimus translatum bubonem. Leuitici. xi. Inter aues ad edendum uetitas. Sed quia hebreis ignota est auis. ideo uarie transferunt.

כֹּר Focus. fornax. Deuteronomij. iij. Vos autem tulit dominus et eduxit de fornace ferrea Aegypti. est autem instrumentum kalimicum seu aurifabrorum in quo probant aurum et argentum.

כֹּר Mensura frumenti. chorus. sextarius. tertio Regum quinto. Vingtumilia choros tritici in cibum domui eius.

מְבוּרָה Colonia. incolatus. habitatio. secundum rabi kimhi in commentariis. et Ionathan chaldeum. quamuis nostra translatio radicem interpretatur. Ezechielis. xvi. Radix tua et generatio tua de terra Canaan. id est colonia tua. et scribitur per holem.

כִּשְׁ Proprium nomen filij Cham. unde dicta est ethiopia Gen. ij. Circuit omnem terram ethiopicam. inde deriuatur ethiopes. ut Ieremie xxxviij. Abedmelech ethiops uir eunuchus. per iod in fine. cuiusque aliud iod adiungitur in deriuatiuis. ut Amos nono. Nunquid non ut filij ethiopum uos estis mihi. Quod exponit rabi kimhi secundum uersiculum Ieremie. xij. Si mutare potest ethiops pellem suam. quam diceret. sicut ille pellem ita uos uitia uestra mutare non uultis. hoc modo dictus est Saul ethiops. ps. vij. Super uerba ethiopis filij lemini. quia non potuit Saul mutare cor eius odiendo Dauid regem. quamuis dixisset. i. regum. xxvi. reuertere fili mi Dauid nequaquam enim ultra tibi malefaciam. Scribit autem Dauid kimhi in libro de radicibus quod ethiopes et Madianite & Ismaelite idem sint. Vnde quod scribitur Numeri. xij. Propter uxorem eius ethiopissam. id intelligit

lum preparatus est egressus eius. & Deuteronomij. xvij. p eo quod nos legimus. & uerū esse reperiis. hebraica ueritas habet sic. & ecce ueritas parata uerbū. sic etiam Onkelus chaldeus legit. Inde legimus secundum septuaginta psalmo quinto. Quoniam non est in ore eorum ueritas. quod alij dicunt possibilitas uel facultas. Inde uerbum graue Genesis quadragessimotertio. Illi uero parabant munera. & eodem loco paulo ante ubi nos legimus. Et instrue cōuiuium, ibi hebraica ueritas habet & para. ex quo inuenitur uerbum impersonale per uau & patha. Isaie decimosexto. et preparabitur in misericordia soliu. Aliud uerbum ultima litera nun geminata, quod nostri dirigere transtulerunt. ut psalmo nonogesimo. Et opera manuum nostrarum dirige super nos & opus manuum nostrarum dirige. quod alio in loco firmare uertit. ut Exodi decimoquinto. Sanctuarium domine firmauerūt manus tuę. & Ezechielis quarto. Et obfirmabis faciem tuam ad eam. Inde uenit **ב** rectum & bonum & uerum. quarto Regum septimo. Non recte facimus. & pluraliter Gen. xlij. pro eo qd trālatio nostra habet. Pacifici uenimus. hebraica ueritas legit. Veridici aut recti seu boni sumus nos. sic rabi Salomō exponit in suis cōmentariis. & allegat ad hoc Nūeri. xxvij. ubi nos legimus. Iustā rem postulant filie Salphahad. ibi textus hebraicus sic habet. verē rectū seu bonum filie Zalaphad dicunt. significat etiā hoc uocabulum quandā similitudinē sic uel ita uel taliter. Exodi. vij. Fecerūtq; similiter malefici. & paulo ante. Feceruntq; Moyses & Aaron sicut preceperat dñs. & Gen. i. Et factū est ita. & accipit prepositionem ut si diceremus. ad sic. in sic. pro sic. primum exponit nostra translatio ppter ea. sophonie. ij. Propterea uiuo ego dicit dominus exercituum. secundum exponit tunc. Ester. iij. Et tunc ingrediar ad regem. sunt etiā qui interpretant. & in ueritate ingrediar ad regē. tertiū exponit ideo. ut ps. i. Ideo nō resurgent ipij. et a superi ori uerbo deriuat **מבית**. i. habitatio. sedes. basis. locus. Exodi. xv. Firmissimo habitaculo tuo qd opatus es dñe. recipit qñq; he aspirationē in fine **מבית** Zacharie. v. in fine capituli. p q lonethas chaldaice traduxit uicē uel sortē. sic in simplici primitiuo inuenimus. Gen. xl. Et restituet te in gradum pristinum. i. in uicem et sortē seu statū tuū. qd etiā in fine recipit aspirationem he literę. ut ps. lxxx. ubi nos legimus. Et pfice eam quā plantauit. ibi hebraica ueritas habet. Et sedem uel habitationem quam plantauit dextera tua. Quod

res. significat etiam tempus ad quod scilicet ad præsens. ut Exodi. vii. Et usq; ad præsens audire noluiisti. & rabi Ionas putat ab hoc uocabulo composita inueniri **אֵיכָה** et **אֵיכָכָה** de quibus in aleph fecimus mentionem.

בָּרָה Incendit. combussit. Isaie. xliij. Cum ambulaueris in igne non combureris.

בִּרְיָה Virtus. robur. firmitas. potentia seu potestas. fortitudo. Job xxx. Quin uirtus manuū mihi erat pro nihilo. & Gen. xlix. Tu fortitudo mea et principium doloris mei. & ps. xxij. Aruit tāquam testa uirtus mea. et inuenitur positum p operatione et labore. p quo nostra translatio fructū legit. Job. xxxi. Si fructus eius comedi absq; pecunia. Item alia significatione sumitur hoc uocabulum p animali immundo in lege phibito. quod uarie uarij transserunt. est enim limaca seu panthera. chameleon siue stellio. Leuitici. xi. Chameleon et stellio. quod uocabulum non solum interptes diuersis modis transserunt, uerum etiam ipi quoq; magistri et pceptores hebreorum uarie exponūt. qd testatur rabi Daud kimhi in libro de radicibus.

בָּרָה Valuit comprehendere. potuit capere uel continere. uel potuit ferre. tertio Regum. vii. Duo milia batos capiebat. & tertio Regum vii. Quoniam altare greum quod erat coram domino minus. erat & capere non poterat holocaustum. p quo hebraica litera sic. Quia altare greum illud ante dominum paruum ultra quam qd posset capere holocaustum. sic per finalem terminationē iod. ij. Paralip. iij. Capiebatq; tria milia metretas. Solet aut hoc uerbū geminari. ut. ij. Paralip. vi. Si celū et celi celoz nō te capiunt. Inde nomen pposita litera mem. ut Malachi. iij. Et quis poterit cogitare diem aduentus eius. p quo septuaginta. Et quis sustinebit. et melius sequit. Et qs ferre poterit. Item Prouer. xviij. Spiritus uiri sustētat imbecillitatē suā. deinde significat etiam hoc uocabulū pascere. cibare. alere. ut Gen. xlv. Ibiq; te pascam idest sustētabo. & iij. Regum. xviij. Et pauit eos pane et aqua. significat etiam depromere et dispensare seu disponere. ut ps. cxij. Disponet sermones suos in iudicio. sed Hiero. rectius. Dispensabit uerba sua.

בָּרָה Parauit. formauit. Job. xxxi. Et formauit me in vulua unus. rectius hebraice sic. Et parauit nos. et in passiuo Osee. vi. Quasi diluca

angustiæ circumdabunt et circumgirabunt eum perpetuo, sicut soles
sphaera perpetui motu circumagi.

חח Obfuscatus est. caligauit. Deute. xxxiiij. Nō caligauit oculus
eius. Inde nomē obscurus. caliginosus. Leuitici. xij. Et cicatrix subob-
scura. et. i. Regū. iij. Et oculi eius caligauerāt nec poterat uidere. pro in-
firmabant caligādo. et Nahū ultio. Nō est obscura cōtritio tua. ambo
per punctū zere. sic Isaie. xlij. Et linū fumigans nō extinguet. qđ scđ m
Hierō. in cōmentariis alij obscuræ et tenebrosū trāstulerūt et rectius.

חח Prefedit. prefectus est. sacerdotio functus est. uel sacerdos ordi-
natus ē. Nūeri. iij. Fūctiq; sunt sacerdotio Eleazar et Ithamar. et pau-
lo superius. Cōsecrati manibus ut sacerdotio fungerent. Inde **חח**

platus. caput plebis siue plebanus. p̄ses. magistratus. sacerdos. Iere-
mie ultio. Saraiā sacerdotē primū et Sophoniā sacerdotē scđ m. Exo-
di. iij. Moyses aut pascebat oues Iethro soceri sui sacerdotis Madiā. &
eiusdē. ij. Erāt aut sacerdoti Madiā septē filie. qđ Onkelus chaldaice in-
terpretat per hoc uocabulū raba. i. mgro uel p̄sidi seu plato Madiā
erant septē filie. comuniť aut dicit de eo qui sacris p̄est et deo mini-
strat. ut Gen. xiiij. Erat autem sacerdos dei altissimi.

חח Sic. Numeri. vi. Sic benedicetis filiis Israhel. & ubicumq; in pro-
phetis legimus. Hec dicit domus per hoc uocabulum, semper hebrei
exponunt. Sic dicit dominus. quod et chaldei sic interpretantur. Inue-
nitur et caph geminatum in eadem significatione. ut Exodi. xxix. pro
eo quod nos legimus. Omnia quę p̄cepi tibi facies super Aaron &
filiis eius. Illic hebraica ueritas habet. Et facies Aaron et filiis eius sic
iuxta omnia quę p̄cepi tibi. & magistri hebreorum in suis libris cō-
muniter utuntur hoc uocabulo per caph geminato detracta ultima
he litera sic **חח** ut Raban Iohannan filius Zachari auditor p̄cepto-
rum Hillel & Semei. cum dixit. Si fecisti quę sunt legis tuę diligenter
noli bonū tibi ipsi ascribere. ad sic enim formatus es. ubi ponit **חח**

Significat autem superscriptum uocabulum coh etiam locum ad quē
scilicet huc uel illuc. ut Genesis. xxij. Ego & puer illuc usq; properan-

Quę futura sunt iam fuerūt. quod hebraice singulari numero p̄fēf.

בַּשֵּׁט Subegit. subiecit. in ditionem redegit. Zacharię. ix. Et subiicient lapidibus fundę. quod secundum Rabi Iona intelligendū est. Et subiicient inimicos suos per lapides fundę. quasi diceret. fundibularij capient inimicos eorum. et significatio huius uerbi et suorum deriuatorū ē ponere subter pedes iuxta mentē Dauid kimhi in cōmentariis super. xij. vnde legitur Micheę ultimo. Deponet iniquitates nostras. & .ij. Regū. viij. De uniuersis gentibus quas subegerat.

בַּשֵּׁט Primus ascensus pedalis. uel initium graduum latiori spacio. vel scabellum. ij. Paralippomenon. ix. Sex quoq; gradus quibus ascēdebatur ad solium et scabellum aureum. et scribitur sex punctis.

בַּשֵּׁט Fornax. caminus. Exodi. ix. Tollite plenas manus cineris de camino. & Genesis. xix. Quasi fumum fornacis.

בַּשֵּׁט Agnus. Isaie. xi. Et habitabit lupus cum agno. & Numeri. vij.

Agnum unum anniculum in holocaustum. et mouetur de masculino in foemininum iunctis terminationibus.

בַּרְכָּה Lapis p̄cieosus. quem aliqui unionē seu margaritā dicūt. et album esse asserūt. alij crySTALLUM. alij ut sapiens Abraham subatrā seu fulcam gemmā esse aiunt. quam nostra translatio iaspidem uocat. Isaie. liij. Et ponam iaspidem propugnacula tua. uide Hieronymum in eius loci commento.

בַּרְכָּה Tēda scintilla. Iob. xli. Sicut tēdę ignis accensę. significat etiam vrceum seu ollam. ut in eodem loco. Sicut ollę succensę atq; feruētis. Inde per apocopen cad idest hydria uel urceus. Gene. xxiiij. Habens hydriam in scapula sua. & .iiij. Regum. xvij. Hydria farinę nō deficiet. & Ecclesiastis. xij. Et conteratur hydria super fontem.

בַּרְכָּה Globus. pila. vertebrū seu uertibulū. Isaie. xxij. Quasi pilam mittet te in terrā. ubi deficit dictio similitudinis q̄si ad uitandā cacophoniā ne geminef lra caph. et habet Iob. xv. Sicut regē qui parat ad p̄liū. p̄ q̄ dicūt alij ad globū scilicet in exercitu. sic exponit hunc locū Rabi Sadia instar rotę q̄ se uertit circūquaq; ita globus militū in p̄lio circūdat regem. sicut uidemus in torneamētis. quasi dicat tribulationes &

כַּבֵּל Tenax. adhæsiuum. lutosum. clausiuum. ut. iij. Regū. ix. Et appellauit eas terram Cabul idest sterilem et incultā quasi. clausam, qua neq; transeant neq; morentur populi. Magister Nahaman filius Ishac exponit a profunditate arenę qua pedes ambulantiū comprehendantur et figantur. quem allegat Rabi Dauid kimhi in cōmentariis regū. & Rabi Salomon teste Lyra terram sic nominatam a tenendis et uinciendis pedibus opinatur.

בָּסַח Lauit. merlit. tinxit. Gen. xlix. Lauit in vino stolam suam. Sic Numeri. viij. Et lauerint uestimenta sua. & ps. li. Amplius laua me ab iniquitate mea & a peccato meo munda me. Inde fullo Isaię. vij. In uia agri fullonis.

בַּעַל Galerus. galea. Isaię. lix. Et galea salutis in capite eius. & primo Regum. xviij. Et posuit galeam cretam super caput eius. & declinatur in masculino genere Ieremię. xli. Et stete in galeis.

בְּכַר Multiplex. fortis. magnus. Job. viij. Et spiritus multiplex sermones oristui. inde deriuatur uerbum graue. ut Job. xxxv. Et absq; scientia uerba multiplicat. quasi magnificat.

בְּבִיר Pellis. i. Regum. xix. Et pellem pilosam caprarum posuit ad caput eius.

בִּמְבַר Stragula. uel uestis densa uel tegimen lectulorum. & fit ex pilis caprarum in modum pellium. vnde nomen coepit. iij. Regum viij. Et tulit stragulum et infudit aquam.

בִּבְרֵחַ Cribrum. Amos. ix. Sicut concutitur triticum in cribro.

בְּבֵרֶת Iuger. stadium. miliare. spacium. Gen. xxxv. Venit uerno tempore ad terram quę ducit ephratam. quod hebraica ueritas legit. Erat adhuc stadium terre eundi ad Ephratam. quod Rabi Salomon exponit superiori dictione quę multitudinem et magnitudinē signat. quasi diceret, multiplex spacium terre fuerat ad Ephratam.

בְּבֵרֶת Iam. nunc. Ecclesiastis. iij. Quod factum est ipsum permanet. quod rectius hebraica ueritas sic legit. Id quod fuit iā est. et sequitur

כבה

כך תאכלו

s ic.Exodi.xij.Sic autem comedetis illum.

כאב Doluit. Iob.xiiij. Attamen caro eius dum uiuet dolebit. Inde nomen dolens. ps.lxix. Ego sum pauper et dolens. & p̄l̄r Geñ .xxxiiij. pro eo quod hebrei legunt. cum essent dolētes. trāslatio nostra habet periphraeticos quādo grauiissimus vulnerū dolor est. et in alia forma deriuatiuorū threnorum. i. Si est dolor sicut dolor meus. similiter ps. xxxviij. Et dolor meus in conspectu meo semper.

כח Debilitas. tristitia. mœror. Ezechielis.xij. p̄ eo q̄ mœrore fecistis cor iusti mēdaciter. et ī significato pene par est superiori. vnde sequit̄ p̄cedens uocabulum. Quē ego non contristauī. et in passiuo Danielis.xi. Et uenient super eam trieres romane et percutiet̄ pro debilitabitur. iuxta sensum Rabi Leui Ben gersom.

כב Stella. Nūeri.xxiiij. oriet̄ stella ex Iacob. et p̄l̄r Geñ. i. et stellas.

כבר Grauescebat uel graue fuit. Geñ. xvij. & peccatū eorū aggrauatum est nimis. et Exodi. xvij. Manus aut̄ Moyſi erāt graues. et Geñ xliij. Fames omnē terrā uehementer premebat. pro quo hebraica ueritas sic. Et fames grauescebat in terra. Inde p̄ multiplicato ditato ac cumulato et ualido. inuenit̄ Geñ. xij. p̄ualuerat enim fames in terra. et eiusdē. xij. Erat Abram diues ualde idest onustus. et significat magnum. latū. eminens. ut Isaie. xxxij. Et vmbra petre prominentis. Inde hoc uocabulum significat p̄geminentiā honorē et gloriā. ps. l. Sacrificium laudis honorificabit me. Isaie. xl. Et reuelabitur gloria domini. & Leuitici. x. Et in conspectu omnis populi glorificabor. Nomē eius reperit̄ in masculino et fœminino. ps. xlv. Omnis gloria filię regis.

כבר Iecur. Prouerbiorū. vij. Donec transfigat sagitta iecur eius.

כבה Extinxit. ij. Paralippomenon. xxix. Et extinxerunt lucernas. et Canticorum. viij. Aquę multę non potuerunt extinguere charitatē.

כבל Detentio. compes. vinculum. clausura. ps. cv. Humiliauerunt in compedibus pedes eius.

pro quo hebraice sic. Et omnes clauos eius et oēs clauos atrij eneos.

וְהָיָה Pupillus. ps. cxlvi. Pupillum et uiduam suscipiet. et threnor. v.

Pupilli facti sumus absq; patre. hoc ita exponitur. Etiam si parētes nostri uiuāt, nihilominus facti sumus sicut orphani et pupilli. & accipiūt hebrei hanc expositionem ex sequētibus ubi mox sequitur. & matres nostrę quasi uiduę. non uere, sed quasi.

וְהָיָה Excelluit. abundauit. superest. exuperauit. Prouerbiorum. ij.

Et simplices permanebunt in ea. p quo hebrei legunt. & probi supererunt in ea. & eiusdem. xij. pro eo quod nos habemus. Qui negligit damnum propter amicum iustus est. hebraica ueritas legit sic. exuperat plus quam proximus suus iustus. i. excellentior et magis laudatus est iustus quam quisquam alter. & posset queri. Cur ergo non omnes sequuntur uiam iusti. respondet sapiens id quod sequitur. Quia iter impiorum seducit eos. Semper autem et superius. et plus et magis significat. vt Genesis. xlix. Principiū doloris mei prior in donis. maior in imperio. hebraice sic legitur. Principiū uirtutis meę superior offeritorio superior fortitudine: qd Onkelus chaldaice sensum e sensu non uerbum e uerbo exponit: Tibi inquit debebantur tres prerogatiuę

primogenitura sacerdotium et regnum. Inde **וְהָיָה** Inde **וְהָיָה**

Superfluitas. nimietas. et abundantia. uel plus. amplius. magis. Ecclesiasticis. iij. Quid habet amplius homo de labore suo. & eiusdē. xij. His amplius fili mi ne requiras. Inde uerbum graue. Effusus sicut aqua nō cresces id est non amplificaberis. & multa alia diuersarum formarum deriuata. vt Leuitici. ij. Quod autem reliquum fuerit. i. quod supest.

fecit dominus christum suum. vnde in ps. xviij. legitur. O domine salua obsecro. O domine prospera obsecro. Quod hebraice sic habetur **יְהוֹשֻׁעַ** hoschiana. cuius loco in sacrificiis nostris pronunciamus osanna. propter imperitiā linguę sanctę. Inde saluator. Iudicū tertio. Postea clamauerunt ad dominum. qui suscitauit eis saluatōrē. & Nehemig. ix. Dedisti eis saluatores. in número plurali. & quamuis ab hoc deriuēt nostri saluatoris sacratissimū nomen propriū, tamē cū tot assumat literarum administrationes, merito non grammaticis sed cōtemplantissimis uiris iudicandū relinqū. de quo multa in capitulo nostro disseruimus. At uero poterit idem nomen a uerbo substantiuo **יָשׁוּעַ** ortum esse. eo quod Christus Iesus dixerit. Antequā Abraham fieret ego sum.

Ψ Iaspis. Exo. xxxviiij. In quarto chrysolithus onychinus berillus. vbi pro berillo quidam uerterunt iaspide, vox enim consonat. sed non streptioni astipulat chaldaica translatio. nam pro iasep, tã Onkelus quam Ionathas ambo chaldei burla traduxerunt, quod nostri berillũ putant. Sic in omni lingua tantus est error in uocabulis rerũ, ut in eis exquirendis plurimi etate mea diligētissimi exquisitores pene frustra mihi laborasse uideantur. cum quelibet natio rebus suis nouo seculo noua imponat nomina. & res etiam simul cum suis nominibus quoti- die mutent. iuxta Horatium in arte. Ita uerborum uetus interit etas. Et multa renascentur quę iam cecidere cadentq;. Quod nisi accideret iam totus Plinius ad vnguem intelligeretur. Sed et interpretes. lxx. & Aquila & Symmachus. et Theodotio. in hoc nomine discrepant. te- ste Hieronymo in Ezechiele.

𐤒𐤕 Placuit. rectū fuit. i. Regum. xviij. Placuit sermo in oculis Da-
 uid. inde nomen **𐤒𐤕** rectum. Iudicum ultimo. Vnusquisq; quod
 sibi rectum uidebat hoc faciebat. & cataprothelin mem Canticorum
 primo. Recti diligunt te.

¶ Clauus. Iudicum. iij. Tulit itaq; Iael uxor Haber datum. decli-
natur in foeminino genere Exodi. xxvij. Tam paxillos eius quãatrij.

PRIMVS

ut Isaie secundo. Et incuruauit se homo & humiliatus est uir. & infra. Et humiliabitur altitudo uirorum. Sunt autē multi qui hoc putant a fouea humi esse ortum. quē hoc nomine **חנן** dicitur. ut psalmo lxxxiii. Donec fodiatur peccatori fouea.

ו Extendit. emisit. porrexit. Ester quarto. Nisi forte rex aureā virgam ad eum tetanderit. & eiusdem quinto. Et extendit contra eam virgam auream.

ד Decultescit. ac incultum uastatum atq; desertum est. Genesis xlvij. Ne pereūte cultore redigatur terra in solitudinem. pro quo lra hebraica sic habet. Et non moriamur et terra non sordescat seu uaste. Rabi Salomon exponit non sit deserta. Onkelus chaldaice. non squalescat. Inde nomē Genesis. xxxij. In loco horroris et uaste solitudinis. & ps. cvij. Errauerunt in solitudine in deserta uia.

ד Dormiuit. Geñ. xli. Rursum dormiuit et uidit alterū somnium. & psalmo tertio. Ego dormiui et soporatus sum. & Canticorū. v. Ego dormio et cor meum uigilat. Inde nomen uerbale per apheresin iod. sopor. somnus. dormitio. ps. cxxvij. Cum dederit dilectis suis somnū. quod rectius Hieronymus traduxit. Sic dabit diligentibus se somnū. Et ponitur hic aleph in fine pro he litera. quæ per continuitatem lectionis in thau mutatur. ps. cxxxij. Si dederō somnum oculis meis.

ו Vetus uel uetustum. ut Leuitici. xxv. Et comedetis ueteres fruges. & infra. Donec noua nascentē edetis uetera. Inde uerbū fenescere. inueterascere. durare in longū. Deutero. iij. pro eo quod translatio nostra legit. Et morati fueritis in terra. hebraica ueritas habet in genere passiuo. Et inueterati fueritis in terra. p quo Onkelus chaldaice. Et antiqui facti fueritis in terra.

ו Salus. ut Habacuk. iij. Egressus es in salutē ppli tui. et in eodē loco. In salutē cū christo tuo. et inponit uau cū lra finali he. ps. cxvij. Et factus est mihi in salutē. Reperit et in eodē significato cata pthesin thau. ps. cxliij. Qui das salutē regibus. Inde vbu graue. i. Regū. xxv. et saluauit manū tuā tibi. et ps. xx. Nūc cognoui qm saluificauit uel saluū

שָׁבַ Sedit.residentiam habuit.hoc est habitauit. Genesis decimo tertio.Abram sedit seu habitauit in terra Chanaan.& psalmo primo. Et in cathedra derisorum non sedit.Inuenitur quādoq; per apheresin iod aut metathesin.inde transitiua secundo et uerba grauia. ps.cxiij. Qui habitare facit sterilem in domo. Ruth.ij. Et nec ad momentum quidem domum reuersa est.pro domi resedit.alij sic. Illa quę habitat domū mediocrem siue paruam.eadem enim dictio similiter interpretatur habitatio Ieremię.ix.Habitatio tua in medio doli. quasi dicat cōuersatio.Sepe autem confunditur p̄sens uocabulum cum **שָׁבַ** qđ inferius ponetur idest uertit.Ieremię.xxxij.Et reducam eos ad locum istum et habitare eos faciam confidenter.

שָׁבַ Est.quod per apocopen inuenitur **שָׁבַ** quarto Regum decimo.Nunquid est cor tuum rectum.et respondit est.inde **תִּשְׁבַּח** quod tā uarie inuenio translatū sicut cętera qđq; ut sepe mihi ipsi persuasum habeā multos interpretes eque atq; nos ipsos potuisse errare. nostra enim translatio legit equitas Prouerbiorum. viij. Meum est consilium et equitas.alio in loco salus.ut eiusdem libri ca.ij.Custodiet rectorum salutem.item alio in loco iusticia.ut Isaie.xxviij.Et magnificaret iusticiam.quod septuaginta interpretes uerterūt consolationē. Sed ego proprie uocabulum hoc dicerem significare energiam seu efficaciam qua quis molitur opus suum ad rei existētiā. quod mihi translatio nostra uidetur circumloquendo insinuare Iob quinto.cum ait. Ne possint implere manus eorum quod coeperant.pro eo quod hebraice legitur.Et non facient manus eorum efficaciam.quod Iohannis chaldaice uertit sapientiam in Isaia ca.xxviij. quasi deliberationē animi.Sic intelligit Rabi David kimhi in commentariis super duodecim illud Michę sexto.Et salus erit omnibus timentibus nomē eius. quasi clamaret propheta in ciuitate.quis est uir sapientię in eis hic solum timebit in corde suo nomen tuum.ita enim hebraice legitur. Et sapientię uel deliberationis.hoc est.vir sapientię uel deliberati animi timebit nomen tuum.

שָׁבַ Humiliatio.recuruitas.declinatio.Michę sexto. Et humiliatio tua in medio tui.inde uerbum deriuatur humiliare ac recuruare

cut hortum oleris. Inde nomē adiectiuū viridis uel uirens. Iob. xxxix.
Et uirentia quęq; perquirat.

יָקָר Saniosum. flauum. subalbidum. Levitici. xij. Si alba uel ru-
fa macula fuerit infecta. Quia uero illa flauedo aliquantulum ad auri
colorē tendit. Inde uolunt deriuari auruginem frugum uitū **יָקָר**

Haggei secundo. Vento vrente et aurugine. similiter Amos quarto.
Percussi uos in uento urente et aurugine.

יָרַשׁ Possedit. hereditauit. aut successionē acquisiuit. Ieremie. xlix.

Nunquid non filij sunt Israeli an heres non est ei? Cur igit hereditate
possedit Melchom Gad. & paulo post sequit. Et possidebit Israel pos-
sessores suos. & i. Paralippomenon. xxviij. Vt possideatis terram bo-
nam. Numeri. xij. Ascendamus et possideamus terrā. quādoq; uero
inuenit per defectum iod in principio karapheresin. iij. Regū. xxi. Sur-
ge posside vineam Naboth. Inde nomē uerbale hereditas. ps. lxi. De-
disti hereditatē timētibus nomē tuū. inde uerbū graue qd significat
expellere. delere. cōsumere. deuastare. Deute. iij. vt deleret nationes.
Iob. xij. Et cōsumere uis me peccatis adolescētis meę. et Numeri. xij.
Feria igit eū pestilētia et cōsumā eū. inde nomē possessor q possidet.
Abdię in fine. Et possidebit domus Iacob eos q se possiderāt. i. posses-
sorez eorū. alias hereditates siue heredes. qd Hiero. i libro explanatio
nū sup Abdiā indicat his uerbis. Et possidebit domus supplantatoris
Iacob eos qui se hereditate possederant. Significat etiā alio modo de-
pauperare. i. Regū. ij. Dñs pauperē facit et dñt. & Prouer. xxx. Aut
egestate cōpulsus furer. p eo qd legi debeat. Ne depauperer et furer.
Inde pauper et paupertas absq; iod in principio. ps. lxxxij. Et humilē
& pauperem iustificate.

עָדָר Antiquus homo multorū dierū. Iob. xv. Et senes et aniq sunt
in nobis. qd in singulari nūero hebraice illic pñit. significat aut hoc
uocabulū vetus plusquā senex et minus quā priscū quasi longeuum.

Et potest oriri a uerbo **עָדָר** quod significat est. ps. vij. Si est iniquitas
in manibus meis. ceu quod diu est & longe durat.

bi Salomō expōit scilicet placuit. ut sit sensus. qñ placuit uia cōtra me.

יָרֵךְ Coxa. foemur. Gen. xxxij. tetigit neruū femoris eius. et ifra. qui emarcuit in femore Iacob. et eiusdem. xxiiij. Pone manum tuā subter foemur meum. & pluraliter secūdu terminationem masculinā. Exodi. xxviij. A renibus usq; ad foemora.

יָרֵךְ Pes candelabri uel hastile unde procedunt calami cādelarum.

Exodi. xxv. Hastile eius et calamos.

יָרֵךְ et **יֶרֶכָה** Plaga. latus. regio. Leuitici. i. Ad latus altaris qđ respicit ad aqilonē. ubi ponit̃ i masculino. accipit aut̃ literā f̃minalē foemini generis in eodē significato. ut Gen. xlix. ptingēs usq; ad Sidonē. ubi hebraica ṽitas sic hēt. et plaga latus seu regio eius usq; ad Sidonē.

יָרֵךְ Exasperauit. malignatus est. callide egit et odiose. Deutero. xv.

Nec ages callide quippiā in eius necessitatibus subleuādis. Isaie. xv. Super hoc expediti Moab ululabūt. aīa eius ululabit sibi. ubi clamorē & eiulationē doloris iminētis hōini significat sub duabus orthographiis formis. et cū iod et sine iod. sic enī Ionathas chaldaice trāstulit. armigeri moab ululāt. pro anima sua eiulātes siue clamātes. significamus igit̃ hoc uerbo aliquid fracto consternato subtristi et amaricato animo inuitum et suspirantem agere.

יָרֵךְ Velū. cortina. sagū. et q̃a eiuscemodi cortinę solebāt qñq; expellibus fieri. iccirco ñra translatio sepe p cortina seu uelamine trāduxit pelles. ut ps. ciiij. Extendēs celum sicut pellē. ubi rectius diceret̃. Expandēs celū sicut uelū. et similiter Canti. i. Sicut pelles Salomonis. i. sicut cortinę lecti eius. aliē enī et uerius hēt ñra trāslatio. Exodi. xxvi. Facies et saga cilicina undecim. ubi ueritas hebraica sic legit. Et facies cortinas siue saga caprarum idest de capris ad tentorium super tabernaculum. undecim sagis facies ea.

יָרֵךְ Spuit. Numeri. xij. Si pater eius spuisset in faciem eius. similiter Deuteronomij. xxv. Spuetq; in faciem eius.

יָרֵךְ Olus. viridis herba aut pululās. quippiā. Gen. ix. quasi olera uirētia tradidi uobis oīa. et. iij. Regū. xix. Et uirēs herba tectorū. similiter Deute. xi. legius. vbi iacto semie in hortorū morē aq̃ dicūt irrigue. hebraica aut̃ ṽitas sic. qđ semīabis semē tuū et rigabis uicissitudie tua si

proiecit in mare. et Iosue. xviij. Vt coram dño deo uestro mittā uobis hic sortem. reperitur quandoq; ultimū he in aleph conuersum. ut. ij. Paralip. xxvi. Vt mitterent sagittas et saxa grandia. quandoq; utrūq; aufert apocope. ut Nūeri. xxi. ubi nos habemus. Iugū ipsorū disperiit ab efebō. ibi legunt docti hebreorū. proiciemus eos. et eum locū sic exponunt teste Rabi Dauid kimhi in libro de radicibus. Proiciemus eos et pugnabimus cū eis quousq; pereat Hesebon. sed eam dictionē Rabi Salomon gallus deducit a nir hoc est dominiū. & expōit sic regimen et iugum qd habebant Moabite in Hesebon peribit inde usq; ad dibon. hunc imitatur Lyra noster. Accedit huc indubitātū exemplum. ij. Regū. xi. Ex muro tela mittant. Inde uerbū graue addito uau primę syllabę. ut eodem Regum libro. ij. ca. xi. Et direxerunt iacula sagittarij. ubi tam uerbum quam nomen inuenies inde deriuatum.

דורח Docuit. iij. Regū. xij. Quibus docuit eum Ioiada sacerdos. Prouerbiorū. iij. Et docebat me atq; dicebat mihi. Inde nomen uerba le Prouerbiorū. v. Nec audiui uocē docentiū me siue doctorū meorū. Inde nomen substantiuum legis doctrine atq; institutionis **דורח** quod per continuitatem lectionis mutat ultimum he in thau. ut ps. i. Et in lege eius meditabitur.

ירח Pluuia matutina. Deuterono. xi. Dabit pluuiam terrę uestre temporaneā. vnde multa quę nos pro doctoribus magistris seu preceptoribus traduximus. hebrei ad himbrē et pluuiam referunt.

ירח Luna. ps. ciiij. Fecit lunam in tempora. et quia mense quolibet luna renouat. iccirco uocabulū hoc etiam mēsem significat. Iob. xxix. Quis mihi tribuat ut sim iuxta mēses pristinos. sed quia sepe multūq; renouatur in annos, quamuis una et eadem sit atq; maneat una. tamē contra normam aliorum planetarum. declinatur pluraliter et mo. e germanorū in genere masculino. ut Deuteronomij tricesimotertio. De pomis fructuum solis ac lunę. pro quo hebraice lunarum legit.

ט Seduxit. declinauit a bono. peruertit. aberrauit. Numeri. xxij. quia puerla ē uia tua mihiq; cōtraria. et ita exponit rabi Dauid. sed ra

illud ps. cxxx. Quia apud te propiciatio est et propter legem tuam. p quo Hieronymus in suo de hebraica ueritate psalterio. apud te propiciatio est quia terribilis es. Discordia aut translationū in eo loco addit propter hoc uerbum **נָרָה** qd si sine pūctis scriptū aspiciatur. legi potest thora quod significat legem. Si autē pūctetur ut debet scilicet per hirek camez et zere, significat hoc nostrum uerbum timearis. ut fit lectio. Quia apud te propiciatio est ut timearis. potuerūt igitur **lxx.** interpretes in eo uerbo negligentes fuisse, ut trāfferrent thora uocabulum hebraicum in linguam grēcā nomon. circa quod scriptores amanuenses ultra peccauerunt reponentes loco nomon. i. legem hāc dictionem onoma. i. nomen. iam enim grēce passim legitur. propter nomen tuum sustinui te dñe. In quo duplex amborum error hic ostēsus deprehenditur. veritas autem sic habet. quia tecum propiciatio ut timearis. sic legunt hebrgi oēs. testatur hoc post suū Rabi Salomonē Lyra noster et Paulus burgenfis. astipulatur quoq; translatio Hieronymi supradicta. sic exponunt scribes et commentatores eius loci Ioseph kimhi et Abraham aben ezra et Salomon Gallus.

לָרָחֵק Longinquum. Isaie. xxi. ubi nos habemus de terra horribili.

Iudeorum magistri legunt de terra longinqua scilicet Medorē & Persarum. secundum mentem Rabi long. quia solent homines peregrinare et longinqua timere cum nesciant eorum mores et consuetudinem quare alia translatio habet de terra hostili. quicquid enim inde solet deriuari. terrorem. trepidationem. timorem et horrorem significat.

יָרַד Descendit. Exodi. xix. Eo quod descendisset dominus super eū.

Inuenitur et quādoq; per apheresin iod. ut Iudicum. xix. pro eo quod legimus. & dies mutabatur in noctem. hebraica ueritas habet. Et dies descenderat ualde. quod Rabi Dauid in cōmentariis super quatuor exponit. descenderat uersus uesperam. Inde uerbum transitiuū secundum. quod nostri deducere uel humiliare transferunt. threnorum. ij. Deduc quasi torrētem lachrymas. i. fac descēdere. Inde putant quidā

deriuari **מִתְּלַחֵץ** prominēs. dependens. quasi dedinās. ij. Regū. vij.

Quasi lora ex gre dependentia. qd exponunt extentū uel expansum.

יָרַק Misit. proiecit. Exodi. xv. Currus Pharaonis et exercitum eius

tes. nam hebraica ueritas sic habet. Quam magnipensa est misericordia tua. Quod Rabi Iudas putauit uerbum esse. quia forte inueniebat ipsum in suis libris per cuph et patha scriptum, quemadmodum inuenitur ps. cxvi. Preciosa in conspectu domini mors sanctorum eius. pro magnipensa est. Ceteri uero grammatici iudicant ipsum esse nomen. eo quod in libris nostris communiter habemus per cuph et camez scriptum. sicut primo Regum tertio. Et sermo domini erat preciosus. hoc est honorabilis. Inde honorificentia seu magnidecentia et magnitudo estimationis hoc nomine intelligitur. Ester primo. Ac magnitudinem atque iactantiam potentie sue.

וְקָטְפָה Irretiuit. laqueauit. retia posuit. pedicas statuit. aucupatus est.

coepit. psalmo. cxi. custodi me de laqueo quem statuerunt mihi. hoc est. quem more uenatorum posuerunt mihi. cuius passuum ponitur Deuteronomij. xij. pro eo quod legimus. Caue ne imiteris eas. rectius uertitur. Caue tibi ne capiaris seu illiciaris post eos. Rabi Salomō galus exponit. ne rapiaris post eos. ab alio uerbo primitiuo. Sed Onkelus chaldeus interpretatur. ne scandalizeris post eos. secundum huius uerbi significationem quod illicere et irretire significat. Inde tales aucupes et uenatores qui retia et pedicas seu offendicula atque decipulas

ponunt dicti sunt **וְקָטְפָה** ut psalmo. cxxiij. Anima nostra sicut auis uel passer erepta est de laqueo uenantium siue uenatorum seu aucupum. et transfertur uau in ultimā et significat idē. Prouer. vi. Et quasi auis de insidiis aucupis. Inde **מִקְשָׁה** illex. decipula. uenatorum fouea.

schādalum. ruina. offendiculum. et omne id quo incaute impingimus ad enormem lesionem. aut ad cuius presentiam nutamus. unde nostra translatio ruinā uertit. Isaie. viij. Et in laqueū et in ruinā hītatibus Irlm.

יָרָא Timuit. Exodi. ij. Timuit Moyses et dixit. et eiusdē. i. Et quia timuerunt obstetrices deū. & plr in prima persona futuri tēporis. Iosue

ix. Timuimus igit ualde. Inde nomē **מִרְאָה** timor uel terror. Gen.

ix. Et terror uester ac tremor sit super cuncta animalia. Inuenit tamē in eiusmodi uocabulo ultimū aleph mutari in he. Itē passiuē per nun. timēdus. terribilis. reuerendus. Gen. xxviij. Quā terribilis est locus iste. Inde

expectatio gentium idest **תקו** alij namq̃ interpretantur expectatio. ut nos legimus. alij aggregatio. ut Lyra hoster post Rabi Salomonem qui eodē modo exponit. alij ut talmutiste quidā sic uertunt. & ei erit deuastatio seu contractio gentium. alij a ferro obtuso simili scilicet uocabulo dicunt q̃ ille obtundet seu hebetabit gentes. Sed dimissis opinionibus. nos sequimur nobilissimos hebreorum grammaticos dicentes. auscultationem & obedientiā hoc uocabulo significari. & hoc cernitur quicquid dicant alij chaldaica translatio Onkeli sentire cum uersiculum predictum sic transfert. Et ei auscultabunt populi. ad quod pro simili allegant uersiculum Salomonis. Prouerbiorum tricesimo. Et qui despicit partum matris. ubi idem uocabulum ponit. quem & Rabi Salomon Gallus & Rabi Moyse Gerundenis in suo pentateucho. & Rabi David kimhi in libro de radicibus unanimiter exponunt de auditu & auscultatione sic. Oculum qui subleuatur seu iridet patrem & qui despicit auscultando matrem. quanquam nonnulli rugas transferant. scilicet qui despicit rugas matris. quos & Lyra probat. de hoc latius Gerundenis scripsit in loco preallegato.

תקו Affixit. suspēdit in patibulo. Numeri vicesimoquinto. Et suspēde eos contra solē in patibulis. Inde illud uidet aliquibus esse deriuatum quod scribitur Genesis tricesimosecūdo. Tetigit neruum scemoris eius. quod de uerbo ad uerbum sic legatur. Tetigit manu neruum eius & affixa est manus neruo Iacob.

תקו Circumdedit. obsedit. psalmo decimoseptimo. Inimici mei animam meam circumdederunt. & psalmo vicesimosecundo. Consilium malignantium obsedit me.

תקו Euigilauit. experrectus est. Genesis nono. Euigilās autem Noe ex uiuō. Habacuk secundo. Et suscitabuntur lacerantes te.

תקו Fuit in predo. preciosum & magnipensum est. psalmo tricesimosexto. pro eo quod nos legimus. Quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam deus. Septuaginta transtulerunt os eplinthynas .i. ut multiplicasti hoc est quantum auxisti. sensum e sensu uertent

ritate. verbū impietatis infundebāt sibi. Omnes aut̃ eiuscemodī locos Rabi Iuda quasi eiisdē aut similis esse significationis autumat si intelligentia recte ad penetrationem infusionis et firmitudinē referatur.

יִצְרָא Finxit. formauit. creauit. orsus est. Geñ. ij. In quo posuit hominem quem formauerat. & ps̃. xxxij. Qui finxit singillatim corda eorū. & Isaię. xliij. Creās te Iacob et formās te Israhel. Inde figulus. ps̃. ij. tanq̃ vas figuli. et figmentum. ps̃. cij. Ipse cognouit figmentum nostrum.

יִצְרָא Cogitatio uel potius desyderium atq̃ cupiditas. Geñ. vi. Et cū cōta cogitatio cordis intenta esset ad malū. et diciť de bono et de malo.

יִצְרָא Artauit. coangustauit. Prouer. iij. Nō artabunt̃ gressus tui.

יִצְרָא Trepidauit. anxius fuit. et angustatus. Geñ. xxxij. Timuit Iacob valde et perterritus fuit. et. i. Regū. xxx. Et contristatus est Dauid ualde. habet aut̃ significationem tribulationis et angustię. qđ nomē inde deriuatum ostendit ps̃. cxviij. De tribulatione inuocaui dominum.

יִצְרָא Accendit. combussit. Isaię. xxxij. Sping congregatę igni comburentur. & iij. Regum. xxij. Et succendetur indignatio mea.

יִצְרָא Torcular. Osee. ix. Area et torcular non pascet eos.

יִצְרָא Vssit. accendit. exarsit. Deuteronomij. xxxij. Et ardebit usq̃ ad inferni nouissima. & uide diligenter Isaię decimo. vbi nos legimus. Succensa ardebit quasi combustio ignis. Inde nomina uerbalia. ut Leuitici sexto. p̃ eo quod nos legimus. Cremabitur in altari tota nocte. rectius hebrei sic. pro exustione super altari. & psalmo. cij. Sicut cremium aruerunt. idest sicut exustum.

יִצְרָא Auscultauit. obediuit. vnde est nomen illud uerbale de quo tot & tanti doctores & Iudei & Christiani tam uaria scribunt, quod ponitur in prophetia Iacob. Genesis quadragesimonono. Et ipse erit

NY Exiuit. egressus est. Habacuk. iij. Egredietur diabolus. et paulo inferius. Egressus es in salutem populi tui. & sepe inuenit per defectū aleph. ut Iob. i. Nudus egressus sum de utero. Item inuenit per aphe. resin iod. Isaie. xxx. Egredere dices ei. Inuenit et hoc modo geminātū pro germine quod oritur et egredit. ut eiusdem. xxxiij. Orbis et omne germen eius. Significat etiam hoc more filios et nepotes. eiusdē. xxij. ubi nos legimus. vaforū diuersa genera. ibi chaldaica trālatio habet. Filios et filiorum filios. pro quo Symmachus et Aquila traduxerunt. Nepotes et commixtos. sicut idem Isaías ca. xlvij. scripsit. Stirps uteri tui ut lapilli eius. pro quo Ionathas chaldeus exponit. Filij tui et filij filiorum tuorum. & **DNY** sunt uestimenta quę exuunt ut sordida.

Zacharie. iij. Et Iesus erat idutus uestibus sordidis. vnde educere hoc verbum significat et extrahere. quod fit primę syllabę addita vau lra cum aspiratione more coniugationis uerborum grauiū. Genesis. xv. Eduxit eum foras. & Exodi. xx. Qui eduxi te de terra Aegypti.

BY Statuit. a sistendo. Deuteronomij. xxxij. Constituit terminos populorum. & uerbum deriuatum. ps. ij. Astiterunt reges terre. Inde statua. monumentum. titulus. Gen. xxxv. Ille uero erexit titulum lapideum. pro quo hebrei legūt. Et statuit Iacob statuam in loco. & paulo inferius. Erexitq; Iacob titulum super sepulchrum eius. hic est titulus monumenti Rahel. quod sic hebrei legunt. Et statuit Iacob statuā sup sepulchrum eius. ipsa est statua sepulture Rahel usq; hodie.

BY Locauit. posuit. statuit. Genesis. xxx. Posuitq; eas in canalibus. putāt autem hoc uerbum grammatici quidam e numero eorum esse quę a nun litera ducunt initium.

YX Expandit. strauit. extendit. exposuit. Isaie. lviij. Et saccum et cinerem sternere. & Iob. xvij. Et in tenebris strauit lectulum meum.

PY Fudit. Leuitici secundo. Fundetq; super eam oleum. Item constituit. fixit. firmauit. psalmo. xli. Verbum iniquum constituerunt aduersum me. Sed rectius Hieronymus in psalterio suo de hebraica ue-

ticorum.ij.Sicut malus inter lingua syluę.& pluraliter declinatur etiā in focminino genere.

פָּאָוּס Fauus.Canticorum.v.Comedi fauum meum cum melle meo.

פִּלְחָר Pulchrefieri uel pulchrescere significat.ut Canticorę.vij. Quā pulchri sunt gressus tui.ubi si latinitas pateret legi oportuit.quantum pulchrerunt uicissitudines tuę.Item in eodē.quam pulchra es et decora.eius passiuum ponit Ezechielis.xxxi.Erat pulcherrimus in magnitudine sua.pro pulcher factus est uel fuit.Inuenitur hoc uerbum geminatum propter excellētiā pulchritudinis significandā. ps. xlv. Speciosus forma prę filiis hominum.pro pulcherpulcher fuisti. & inuenit per apocopē.Ezechielis.xxviij.Sup pulchritudinē sapiētię tuę.

פָּחַד Apud se meditatus est.et intra se disposuit.uel secū constituit atq; ordinauit.nam uarias inuenio translationes.Hieronymus in Habacuc ca.ij.apparuit inquit.sic enim legimus.Et apparebit iu finem et non mentiet.vbi.lxx.uerterunt.Et orietur in fine.muli traducunt. Et loquetur ad finem. Sic enim exponit ipsum doctissimus grāmaticus Rabi Dauid kimhi in cōmentariis super duodecim.& idē in libro radicū insinuat hoc uerbū significare aliquid intra se meditari, et mussitando seu murmurando secum parare atq; disponere. cui assentitur translatio chaldaica Ionethę.vnde id quod legimus. ps.xij. Fiducialit agam in eo.Item quod traduxerunt Prouerbiorę.xiiij. Profert mendacium dolosus testis.vbicq; ab hebreis exponit.loquitur uel dixit.

פָּאָרַר Illustrauit.clarificauit.depuraui.Inde ī fine addito he uel thau. illustratio.apparitio.decor.puritas.Ezechielis.xxviij.Et polluent decorem tuū.& Deuteronomij.xxxiij.ponit uerbū deriuatū. Apparuit de monte pharan.qđ Onkelus chaldaice exponit.Apparuit in maiestate super monte pharan.quod alio in loco nostra translatio nescio quare traduxit adiuuit.Iob.x.Et consilium impiorum adiuues. quod hebrei illustras dicunt.

פֶּלֶא Preposito mem et holem.portentum alicuius futuri signū qđ prodigium dicimus.ps.lxxi.Tanquā prodigium factussum multis. & Deutero.vi.Fecitq; signa et prodigia magna.in masculino genere.

נח Defecit. lassatus. defessus. fatigatus est. Habacuk. ij. Et gentes in vacuum deficient. pro defecerunt. & Isaię. xl. Et non deficient neq; laborabunt. Item qui dat lassio uirtutem. Item in eodem. Deficiēt pueri et laborabunt. Inde nomen adiectiuū fessus. ij. Regū. xvi. Vinū aut ut bibat si quis defecerit in uia. quod de uerbo ad uerbū sic legi. Et uinū ut bibat fessus in deserto. Inde putant dictum Danielis. ix. Ecce uir Gabriel quem uideram in uisione a principio cito uolans tetigit me. ubi quidam magistri **נח נח** iuxta nostram translationem uerterunt. volās uolatu. quasi diceret. cito uolans. non ab hoc nostro presente vocabulo. sed ab **נח** idest uolauit. de quo inferius in sua lra. in qua opinione est Rabi Dauid kimhi in libro radicum sic exponens hunc locum. Gabriel quem uidi in uisione initio quū erat uolans desuper. tunc uidi quod fuit appropinquās ad me. Sed Rabi Leui ben ger som. qui teste Paulo Burgense in scrutinio Magister Leo de Banolis vulgo nominatus est. in suis cōmentariis super eundem prophetam interpretat memorata Danielis uerba iuxta deriuationem expresse a presenti uocabulo sic. Gabriel quem uideram ab initio fatigatus fatigatione applicuit ad me. quod si utrosq; sequamur dicendū esset. Gabriel vel fatigatus uolando uel uolans cum fatigatione tetigit me.

תועבה Robur. fortitudo. Numeri. xxiij. Cuius fortitudo similis est rhinocerotis seu vnicornis.

נח Decreuit. cogitauit. consultatione conclusit. statuit. Isaię. xxiij.

Quis cogitauit sup tyrum. et infra. Dominus exercituū cogitauit hoc. & eiusdem. xiiij. Dominus exercituū decreuit. & ante. hoc consiliū qd cogitauit super omnem terram. Inde consiliarius. qui in consilio habet decretum et authoritatē interponere. sicut erant Romanorū bini consules. Isaię. ix. Admirabilis consiliarius deus fortis. qui in iure dicitur silentiarius cui summa secreta credunt. vnde vetustissimi hebreorum

sapientes uetabant ne legis arcana traderent nisi **ליתני חכם**. i.

consiliario sapienti. Inde consilium. ps. i. Beatus vir qui non abiit in cōfilio impiorum. per apheresin iod.

נח Sylua. Deuteronomij. xix. In syluam ad ligna cedenda. & Can

וַיִּפְּרֹק Purgauit. depurauit. translatio nostra interpretatur subuertit.

Isaie. xxviiij. Et subuertet grando spem mendacij. quod hebrei ita exponunt. Et purgabit. remouebit. auferet. grādo idest inimicus p̄tectio- nem mendacij. Inde **וַיִּפְּרֹק** idest scobe quibus domus mundant et im- mundicie auferunt, que fiunt quandoq; ex alis aucarū pennatis. qñq; ex porcinis fetis in unum fasciculū uinctis. translatio nostra quā legi- mus uertit tridentes seu vncinos. Numeri. iiij. Omnia vasa quibus in ministerio eius utūtur. i. ignium receptacula. Fuscinulas ac tridentes vncinos & batilia.

וַיִּבְרָא Barbarus. obtusus. robustus. brutus. quasi per metathesin **וַיִּבְרָא** vbi abūdat iod. idest robur. fortitudo. Isaie. xij. Quia fortitudo et laus mea dominus. vnde robustos homines et corpulentos dixerūt barba- ros et imprudentes. iuxta comune prouerbiū. Raro breues humiles, longos raro sapientes. Inde **וַיִּבְרָא** imprudens. barbarus. Isaie. xxxiij.

Populum imprudentē non uidebis. idest ineloquētem et barbarum. quod facili transitu ipsius nun in lamed et econuerso dicimus in eodē significato **וַיִּבְרָא** ps. cxiiij. In exitu Israel de egypto domus iacob de populo barbaro.

וַיִּבְרָא Inuoluit. induit. ut ps. ciiij. Amictus lumine sicut uestimento. i. Induens lucem quasi uestimentum. sic enim rectius vertit. & Isaie. lix. opertus ē q̄li pallio zeli. ego legerē. operuit uel induit q̄li palliū zelū.

וַיִּבְרָא Iuuit. profuit. Habacuk. ij. Quid p̄dest sculptile quia sculpsit id- ficator suus. et Isaie. xxx. qui eis p̄desse nō potuit, nō fuerūt in auxiliū.

וַיִּבְרָא Eo quod. p̄pterea. p̄pter q̄d. pro eo. vice. ut Leuiti. xxvi. Eo q̄d abiecerint iudicia mea. ubi textus hebraicus propter uehementiam co- minationum bis idem uocabulum posuit. quasi diceret vice et inuicē eius quod abiecerint iudicia mea.

וַיִּבְרָא et **וַיִּבְרָא** Struthio in foeminino. Leuitici. xi. Struthionem & noctuam et larum. Isaie. xij. Et habitabunt ibi struthiones. in masculi- no genere threnorum. iiij. Quasi struthiones in deserto.

lac fugit dicit **יֵי** Isaie. xi. Delectabit infans ab ubere. Inde lacten-

tes & lactantes secundū diuersas grāmaticę formas. et a tali teneritudi-
ne plātas. etiā nouellas cognominamus. Iob. xv. Ramos eius arefaciet
flāma. qđ hebrei exponūt. radicē eius sugentē hūiores exiccabit flāma.

יָסַד Fundauit. ps. ciiij. Fūdauit terrā super stabilitatē suam. et infra.

In locum quem fundasti eis. Inde nomen adiectiuū. Isaie. xxviij. Ecce
fundatus in zion lapis. lapis probatus angularis preciosus fundamētū
fundamentatum. nā bis ponit **יָסַד** primo nomen. secundo parti-

cipium. nos uero legimus. Ecce ego mittam in fundamentis &c. Inde

verbum passiuū **יָסַד** fundatus uel firmatus uel stabilitus est uel

fuit. ps. ij. Astiterūt reges t̄re et p̄cipes firmati et fundati sunt simul.
pro qđ legimus. & principes cōuenerunt in unum. alij interpretantur

consultauerunt a **יָסַד** idest secretum consilium. vnde Hieronymus
in suo psalterio posuit tractauerunt.

יָסַד Fudit. linit. vnxit. Exodi. xxx. Caro hominis nō vnget̄ ex eo.

יָסַד Congregauit. addidit. adiecit. Gen. xxxviij. Et nō addidit ultra

cognoscere eam. pro qđ nos legimus. attamen ultra nō cognouit eam.

Recipit et vau. Gen. xxx. addidit mihi dñs filium alterum. et loco vau
recipit etiam aleph. Exodi. iij. Et cōgregauerunt cunctos seniores fi-
liorum Israel. & Isaie. viij. Et adiecit dominus loqui ad me.

יָסַד Erudiuit. Prouerbiō. ix. Qui erudit derisorē. Osee. viij. Et ego

erudiui. Inde **יָסַד** eruditio. disciplina. ut hęc ābo patēt Prouer. i.

Ad sciendū sapientiā et disciplinā, ad suscipiendum eruditionem do-

ctring. Inde pro castigatione et correptione sumitur. ut Ieremie. xxxi.

Castigasti me domine et eruditus sum.

יָסַד Conuenit. cōstituit. pactus. testificatus et pollicitus est. pmisit.

despōdit. Exodi. xxi. Si aut̄ filio suo desponderit eā. et paulo superius.

quā nō despōsauit. p qđ nos legimus. cui nō tradita fuerit. et eius passi-

uū ponit Exodi. xxv. ubi nos habemus. Inde p̄cipiā et loquar ad te.

ibi hebrei legunt. Et testificabor tibi illic et loquar tecum. Inde per de-

riuationem. pacta. constituta. foedera. solennia.

quod dicitur in occidente est. hęc ille. et Deuteronomij. xi. A deserto et libano & flumine magno euphrate usq; ad mare occidentale erunt termini uestri.

מִיִּם Muli nati ex asino et equa. Gen. xxxvi. ubi nos legimus. Iste est Anan q̄ iuenit aquas calidas. ibi hebraica ueritas habet. Iste est Anan qui inuenit mulos. quod magistri hebreorū exponunt. quia cum pasceret asinos patris sui in deserto inuenit modū quo asinus ascenderet super equam & inde conciperetur mulus.

יָמִין Dextera. Gen. xxiij. Vt uadam ad dexteram siue ad sinistram: Inuenitur et pro meridie. quoniā sicut oriens est prius et occidens posteriorius. ita meridies est dextera et boreas est sinistra. ps. lxxxix. pro eo q̄ translatio nra habet. Aquilonē et mare tu creasti. ueritas hebraica legit. Aquilonem et meridiē tu creasti eos. et Hieronymus traduxit. Aquilonem et dexterum tu creasti. Mirādumq; est q̄. lxx. interpres tam negligenter uersum inspexerunt pro iamin iamin traduentes. sic enim et ipsi in linguā grēcā uerterūt. Boream et mare tu creasti. unde et auster **יָמִין** nominatur sola thau literę prepositione.

יָמִיר Deliciauit. si esset latine dictum et grāmatice. nam sic Ionathas chaldaice interpretať Isaie. lxi. ubi nos legimus. Et in gloria eorum superbicis. quasi diceret blādiemini. et putāt aliqui iod mutari in aleph et fieri **יָמִיר** de quo supra in aleph diximus in uerbo **יָמִיר** quod ponitur Deuteronomij. xxvi.

יָנָה Spoliauit. decepit. depopulatus est. translatio nostra interpretať afflixit. Leui. xxv. Nolite affligere cōtribules vros. sed alio in loco rectius Ezech. xlv. Et nō depopulabunt ultra principes p̄p̄m meū.

יָנָה Reposuit. i. Regū. x. Et reposuit corā dño. et eiusdē. ij. Et posuit eū in hortū uoluptatis. Inde deriuat nomen **יָנָה** requies. Ecclesia stis. iij. Melior est pugillus cum requie. Inde deriuantur quę consolationem et quietem designant. uide infra in uerbo nuah.

יָנָה Suxit. Isaie. lx. Et suges lac gentiū. Inde infans ab ubere q̄ adhuc

יְלֵד Peperit. genuit. ps. vij. Concepit dolorē et peperit iniquitatē.
 & ps. ij. Ego hodie genui te. non autem ut quidam indocti hebræorū
 exponunt. ego hodie nobilitavi te. Inde **מִלְרָח** obstetrix quæ cu-
 rat partū. ut Exodi. i. Dixit autē rex egypti obstetricibus. et **מִלְרָח**
 natiuitas. Gen. xxxij. Et in terrā natiuitatis tuę. & thaldah generatio.
 Ruth. iij. Hę sunt generationes Phares. & **יָלֵד** puer siue natus. iij.
 Regum. iij. Cernit autem puer. & i. Regum. i. Hanne autem non erāt
 liberi idest pueri. nati.

יְלֵד Venit. uasit. abiit. iuit. gressus est. Exodi. xxxiiij. Obsecro ut gra-
 diaris nobiscum. quod hebraice sic legitur. Vadat obsecro dominus
 meus in medio nostrum. inde per apocopen iod **לֵךְ** Numeri. xxij.
 Veni mecum in alterum locū. quandoq; ponit geminate causa uehe-
 mentię. Genesis. xj. Egredere de terra tuā.

יֵלֵת Scabiosus. Leuitici. xxi. Si iugem scabiem.

יֵלֵק Genus locustę. quod bruchum nostra translatio uertit. Nahū
 yltimo. Bruchus expansus est et auolauit. est autē iuxta Hieronymum
 atellibus quę Aquila cōmessorem interpretatur parua locusta inter
 locustā et bruchū, et modicis pennis reptās potius q̄ uolās semperq;
 subsiliens. et ob hęc causam ubicūq; orta fuerit usq; ad puluerē cūcta
 consumit. rectius autem bruchum uermē pilosum et stantibus comis
 horripilantem puto. iuxta Ieremiam ca. li. Adducite equitatum quasi
 bruchum horripilantem.

יָם Mare. Isaie. xi. Sicut aquę maris operiētes. et quāuis qñq; suscipiat
 adiectiuū foemininū. tñ masculino genere declinat. ut Gen. i. Et cōgre-
 gationes aquarū uocauit maria. quia uero mare mediterrāneū iudeis
 est occidētale, ideo hęc dictio etiā occidētē significat. ut dicit Hiero. in
 cōmentariis sup psalmi. cvij. uersiculū. A solis ortu et occasu ab aqui-
 lone et mari. his uerbis. Vbicūq; mare auditis secundum climata
 semper intelligitur occidens. a situ enim Hierusalē mare hoc magnū

chaldeus exponit. demoluens ipm in demolitione beneplacita.

יין Vinum. Numeri. xv. Et uinū ad libamentū. et infra. Et uinum ad liba fundenda. & in numero plurali declinatur fce minine.

יב Arguit. corripuit. Gen. xxxi. respexit dñs et arguit heri. & ps. l.

Arguam te et statuam contra faciem tuam. & Prouerbiorum. xxviii. Qui corripit hominem. gratiam postea inueniet.

יב Potuit. Gen. xlv. Nō se poterat ultra cohibere Ioseph. et Nūeri xiiij. quoniā poterimus obtinere eā. Inde mgri hebreorū nomināt de-

cursum aque in alueo festinant labētis. quę possit uadari **יב** ni-

mis detorta deriuatione. nō enī habet dictiōē sibi similē. & ponit. ij. Regū. xvij. p q nra translatio in ppria circūlocutiōe usā ē dicēs. transierunt festinant gustata paululū aqua. qd hebraica ueritas sic legit. transierunt uadum aque seu riuū. cui astipulatur Ionathas chaldeus q hūc locū exponit in lingua chaldaica simpliciē sic. trāsierunt Iordanē.

יב Agitauit. cōcidit. demolitus est. Nūeri. xiiij. Percutiēs eos atq; concidens. ad quod allegat Rabi Salomon primā eius personā. Deuteronomij. ix. Et in frustra cōminuens omnino q̄q; in puluerē redigēs. cui alludit Onkelus chaldeus q uerbū hoc exponit chaldaice lassauit.

יב Doloris exclamatio. clamor. eiulatio. ululatus. nra translatio traduxit horror. Deu. xxxij. In loco horroris et uastę solitudinis. Sophonie. i. vox clamoris a porta pisciū et ululatus a secunda. ab eo uerbum

q̄q; gerundiuū reperiit per aphēresin iod **יב** et per defectū unius lamed. nā ita tribus lll scribi deberet. ex qbus unū pp̄t euphoniā deponit. i. Regū. iij. pregnās erat uicināq; partui. qd multi hebreorum mgri ut Moyse fraē kīhi, ceteriq; p hāc significationē interpretant sic. Et nurus eius uxor phinees pregnās eiulādo. id exponit scd meos cū appropīquarēt dies doloris et clamoris ad partū. alij uero cū qbus cōcordat nra trāslatio. putant ita poni p syncopē daleth. cui astipulatur trāslatio Ionathę qui ait. vxorphinees instans ad pariendū. Zacharie. xi. Vlula abies. vlulate quercus basan. & infra. Vox ululatus pastorū. non sicut. lxxx. raduxerunt. Vox lugentium pastorū.

senes simul. uidetur multis hoc uocabulum deriuari ab **אחד** idest vnus. de quo supra diximus. Inde **יחיד** unicus. psalmo .xxv. Quia vnicus et pauper sum ego.

יחל Expectauit. Gen. viij. Expectatis autem ultra septem diebus. et infra. Expectauitq; nihilominus septem diebus aliis. passiuū eius suscipit uau in prima syllaba **חלה** Ezechielis. xix. Quę cum uidisset quoniā infirmata est et periit expectatio eius. pro quo Idonei legunt. Et uidit quod cū expectareī periit spes sui. quē locū Rabi Dauid kimhi sic exponit. Cum iā staret diebus multis in expectatione ecce periit

spes sui. hoc est speratio de eo habita. Inde uerbū graue **חנח** ps. cxxx. p eo qđ nos legimus. Sustinuit aīa mea in uerbo eius sperauit aīa mea in dño. rectius hebraica ueritas sic habet. Sustinuit aīa mea. et ad uerbū eius expectaui. nā qđ Ieremię. iij. legit. ventrē meū ventrē meū doleo. nō ab hoc sed a uocabulo **חל** deriuatur de qđ sup̄ dixiū. **חם** Calefecit. et metaphorice cōcepit. Ecclesiastis. ij. vnus quomō calefiet. Gen. xxx. Et in aspectu earū conciperēt. item ut in eorū cōtemplatione conciperent. & superius secundū hebraicā ueritatem. Et conceperunt oues erga uirgas. et ps. li. Ecce enī in iniquitatibus cōceptus sum et in peccatis concepit me mater mea. quamuis Hieronymus in suo psalterio transferat. peperit me mater mea.

יהת Discalciatus. Isaie. xx. Et fecit sic uadens nudus et discalciatus.

יהש Insignis. nobilis. gentilis dictus a prosapia gentilitate ac nobili parentela. i. Paralip. iij. Hęc est habitatio eorū et sedium distributio. pro quo hebraica ueritas legit. Hęc sunt sedes illorū et nobilitatio seu gētilitas eorū ipsis. sic eiusdē libri ca. v. Et nō ē ille reputatus in primo genitū. p qđ hebraica ueritas legit. Et nō nobilitādo ad primogeniturā. **יטב** Placuit. ij. Regū. iij. Et placuerūt eis cuncta qđ fecit rex. et Iosue

xxij. Placuitq; sermo cunctis audientibus. et quidam uolunt hoc uerbū a **טוב** deduci. qđ significat bonū. quasi placeat omē qđ bonū uidet. sed grāmatici scribunt ipm inter primitiua. Inde **טוב** quod nos dicimus adbeneplacitū. Deute. ix. Cōminuēs oīno. qđ Onkelus

דies. et quandoq; reperitur p die artificiali quo sol lucet supra nostrum orizontem. ut Gen. primo. Et appellauit lucem diem et tenebras noctem. quandoq; pro die naturali. xxiij. horar. ut cum sequit. Factumq; est uespere et mane dies unus. quādoq; duplicat finalis lra mem. et dicit iomam. ut ps. i. Et in lege eius meditabit die ac nocte. & quandoq; inter duo mem ponit iod, et dicit iomaim trissyllabū. sicq; significat duos dies seu biduū. quandoq; pronunciat pluraliter a iom duabus syllabis iomim. et significat plures dies. sepe etiam vau per synopen aufertur. Gen. iij. Et terrā comedes cunctis diebus uitę tuę.

לutum. coenum. fex. stercus. ps. xl. Et de luto fecis. quod Hiero. in psalterio de hebraica ueritate melius traduxit de luto cœni.

ל Columbus. cuius foemininū est in usu iona idest colūba. ut Gen. viij. Et emisit columbam quę non est reuersa. in plurali autem masculina declinatur. ut Canticorum primo. Oculi tui columbarum.

ל Gręcia. sic dicta a Ionibus. Isaię. lxvi. In italiam et gręciam ad insulas longe. quod Ionathas chaldeus ponit p nomine regionis. Hiero. vero in libro hebraicarum questionū sicut. Iauan Iones qui et gręci vnde et mare ionium.

ל Cogitauit. considerauit. Gen. xi. Nec desistent a cogitationibus suis. qđ rectius sic. et nūc nō uitabit ab eis omne qđ cogitauerūt facere. sic etiam Onkelus exponit. est autem unum et idem cum **ל**

ל Armavit. phalerauit. apparauit. Jeremię. v. Equi amatores in foeminas et emissarij facti sunt. p qđ hebrei legunt. Equi armati habent phalerati uel apparati trahētes facti sunt. Rabi Iacob filius Eleazar deriuat hoc uocabulum a mazon idest nutrimento. quasi diceret equi saginati. alij ab habena quę dicit ab Hieronymo. **ל** iij. Regum. xxij. Et habenas lauerunt iuxta uerbum domini.

ל Sudor. metaphorice pro labore. Ezechielis. xliij. Et non accingentur in sudore. vnde per metathesin **ל** sudor. quod etiā sepe caret iod. Gen. iij. In sudore vultus tui.

ל Simul. in unum. ps. xlix. Simul diues et paup. recipit qñq; paragonem quasi indicantē pluralitatē **ל** Jeremię. xxxi. Iuuenes &

מַדַּע Cogitatio. sententia. iudicium. estimatio. Ecclesiastis. x. In cogitatione tua regi non detrahas.

מִדַּע Propinquus. cōsanguineus. gentilis. quasi ex eadem familia natus atq; notus. Ruth. ij. Erat aut uiro Elimelech consanguineus.

מַדַּע Fregit. cōminuit. cōtriuuit. Iudicū. viij. Et cōtriuuit cū eis atq; cōminuit uiros Sochoth. sic Prouer. x. qui aut deprauat uias suas manifestus erit. hoc enī modo legit nra translatio. cui et assentiū Rabi Iudas grāmaticus. sed iuxta presentis uerbi significationem eundem uersum legit rabi Ionas sic. Et obliquās uias suas confringetur.

מַדַּע Animalis nomē secundū Rabi Salomonē. et specialit̃ secundū Rabi Dauid kimhi est auis qua magici ad diuinatiōes et incātationes vtunt̃ ea fortasse q̃ a latinis motacilla et a gr̃ecis sisopygis uel sisura a caudē frequēti motu dicit̃. proprie uero iynx p̃ quā amica uirū suum apud Theocritū in pharmaceutria incātat. unde **מַדַּע** dicit̃ ma-

gus qui ossibus illius auis ī ore suo cōtētis stridēdo mirabilit̃ incātat. vt Isaie. viij. quērite a pythonibus et diuinis q̃ stridunt incātationibus suis. Et Leuitici. xix. Non declinetis ad magos nec ab ariolis aliquicū sciscitemini. & Deuteronomij. xviij. Ne sit maleficus nec incantator neq; pythones consulat neq; diuinos.

מַדַּע Dedit. attulit. p̃sentauit. tradidit. Ezre. v. tradidit eos in manus Nabuchodonosor regis babylonis chaldei. Inde nominalit̃ traduxit nostra trāslatio curā. p̃s. lv. Iacta sup dñm curā tuam. uel secūdū Rabi Salomonē onus siue pōdus tuum. secundum uero alios hebreos. traditum uel datū tuū. scilicet q̃dcumq; deus dederit tibi usq; in p̃sentē diē. Hiero. autē similitudine alterius dictiōnis captus **מַדַּע** de

qua in litera aleph mentionē fecimus, traduxit charitatē. cui nō assentior. Danielis. ij. Imperium et gloriā dedit tibi. & quandoq; inueniū per aphgresin. p̃s. xxix. Afferte domino filiū dei.

מַדַּע Arrogans. superbus. Prouerbiorum. xxi. Superbus et arrogās vocat̃ indoctus. q̃d de uerbo ad uerbum sic hebrei legunt. temerarius arrogans. derisor nomē eius. et Habacuk. ij. Sic erit uir superbus.

יָי Laborauit. ps. vi. Laboraui in gemitu meo. & Isaię. xliiij. Nec laborasti in me Israel. Inde transitiuū alterum in eodem loco. Nec laborem tibi prebui in thure. Inde nomen laboriosum et difficile. Ecclesiastis. i. Cunctę res difficiles idest laboriosę.

יָי Timuit. veritus est. Iob. iij. Et quod uerebar accidit. et pro eo quod legimus ps. cxix. Amputa obprobrium meum. quod suspicatus sum. rectius in suo psalterio Hieronymus. Auerte obprobrium meū quod reueritus sum.

יָי Prophetia. consilium. uirtus. ripa. latus. locus. manus. Gen. viij. Extenditq; manum suam. & ij. Regū. xviij. Et appellatur manus Absalom usq; in hanc diem. quod rectius uertitur. Et appellat locus Absalon. nam iad locus est quod translatio nostra agrū traduxit. ij. Regum xiiij. Scitis agrum loab ad agrum meum. et paulo superius. Nunquid manus loab tecum est. idest consiliū loab. & Exodi. xiiij. Et manū magnam quā exercuerat dominus contra eos. idest uirtutē seu potentiā.

Sed et incrustaturas legit translatio nostra **יָי** Exodi. xxvi.

יָי Iecit. posuit. extendit. misit. secundū alios elegit. ut in Abdia. Et super Irm mittebant sortē. et threnorū. iij. Et posuerūt lapidē sup me.

יָי Dilectus. amans seu amatissimus. Deute. xxxiiij. Amatissimus dñi habitabit confidenter. & ps. lxxxiiij. Quā dilecta tabernacula.

יָי Deiecit seu abiecit. Zacharię. i. vt deiciāt cornua gentiū. vnde potuit illud superius allegatū deriuari. threnorū. iij. Et iecerūt lapidē contra me. pro eo qđ nos dicimus. Et posuerūt lapidē sup me. et sicut scripsimus in lra he, cōmutatione iod cū he legit similit̃ **יָי** inde

putāt illud ortū qđ laudē et confessionē significat. ut ps. cxxxvi. Confitemini dño quoniā bonus. et Gen. xlix. Iuda te laudabūt frēs tui.

יָי Cognouit. sciuit. i. Regū. iij. Porro Samuel nec dū sciebat dñm. et Gen. iij. Adā uero cognouit uxore suā. et ps. lxxvi. Notus in Iudea deus. Inde illud qđ legit Exodi. vi. nomē meū adonai nō indicaui eis. exponendū sic est. Et in noīe meo tetragrāmato nō sum factus notus eis. est enim in eo loco passiuum. multa inde uarie deriuantur. ut cum sine he scribitur aut cum he. et cetera de quibus in arte.

suum: & Habacuk. iij. Et non erit germen in uíneis. significat aut om̃s
prouentus quos terra producit. ut Iob. xx. Apertum erit germen do-
mus illius. reperitur et quandoq; per apheresin iod.

יובל Sonitus cornu arietini. Iosue. vi. Tollant septem iobilgorum
buccinas. vnde quinquagesimus annus dicit hoc nom̃e. quia in anno
iobilgi personabant eiuscemodi cornibus et buccinis. ut patet Leuitici
xxv. Et danges buccina. & infra. Ipse est enim iobilgus,

יבם Connubia iunxit. contraxit affinitatem. Gen. xxxviij. Sociare
illi ut fuscites semen fratri tuo. & Deuteronomij. xxv. Sed accipiat eā
frater eius. vnde fratris vxor noīat **יבמה** et sororius dicit **יבם** ut
in eodem Deuteronomij capitulo.

יבש Exaruit. exiccatum est. Ioelis. i. Omnia ligna agri aruerunt. &
infra. Quoniā exiccati sunt fontes aquarum. Inde transitium graue
Zacharie. x. pro eo quod translatio nostra legit. Et confundent om̃ia
profunda fluminis. rectius dicetur. & siccabuntur. sic Ezechielis. xviij.
Cum tetigerit eam uentus urens siccabit. et in areis germinis sui are-
scet. Inde nomen. ut in eodem loco. Et frondere feci lignum aridum.
& Genesis primo. Et appareat arida. id est terra habitabilis.

יבש Despectus. confusus et uerecūdu est. Ieremie. xviij. Confun-
dantur qui me persequuntur et non confundar ego. & Ioelis. i. Confu-
sum est uinum. vinea confusa est. sunt qui etiam vineam esse exiccata
fuisse et sic desuisse. exponant a uerbo superiori.

יגב Rusticus. fossor. agricola. Ieremie. liij. Reliquit princeps militie
vinitores & agricolas.

יגה Afflixit. tristari fecit. trāslatio nostra exponit abiecit. threnorū
iij. Et abiecit filios hominum. & secundum aliquos pro he finali scribit
aleph. Inde **יגה** ut in eodem loco. Quia si abiecit et miserebitur.
& Iob. xix. Vsq; quo affligitis animam meam. Inde nomē dolor. affli-
ctio. tristitia. mœror. ps. xxxi. Quoniam defecit in dolore uita mea.

יָאֵב

ר' כ'רן אלכס

d Esyderauit. ps. cxix. Quia mandata tua desyderauit.

יָאֵל Placuit. voluit. pretendit. coepit. ausus est. Deuteronomij primo. Coepitq; Moyſes explanare legem et dicere. & Gen. xviij. Quia ſemel coepi loquar ad dominũ meum. id eſt quia ausus ſum.

יָאֵל Adiurauit. i. Regum. xiiij. Adiurauit autẽ Saul populũ dicẽs.

יָאֵל Stulte patrauit. Numeri. xij. Ne imponas nobis hoc peccatum quod ſtulte commiſimus.

יָאֵל Riuus. flumen. Exodi. ij. In carecto ripe fluminis. & ponit ſepe pro Nilo fluuio egypti. ut hic. ſed etiam quandoq; pro flumine tigris. Danielis. xij. Vnus hinc ſuper ripam fluminis, et alius inde ex altera ripa fluminis. ſignificat autẽ oẽm aquã quẽ agros irrigat et riuis deduci.

יָאֵל Spem uel curam alicuius rei a corde dimouit. Eccleſiaſtis. ij. Renunciauitq; cor meũ ultra laborare ſub ſole. ſic primo Regũ. xxvij. Et deſperet Saul ceſſetq; me querere.

יָאֵל Acquieuit. aſſenſus eſt. morem geſſit. et ſecundum Rabi Salomonem complacuit. Gen. xxxiiij. Sed in hoc ualebimus foederari ſi volueritis eſſe ſimiles noſtri. pro quo hebrgi. Sed in hoc complacebimus uobis ſi eritis ſicut nos. et paulo poſt. Tantũ in hoc acquieſcamus.

יָאֵל Eiulauit. lamentabiliter uociferauit. ululauit. Iudicum. v. Per fenestram reſpiciens ululabat mater eius.

יָאֵל Produxit. deduxit. attulit. ps. lx. Quis deducet me in ciuitatem munitam.

יָאֵל Riuus. deductio aquarum. humor. Ieremię. xvij. quod ad humorem mittit radices ſuas. & putãt hanc dictionem ab vbal deriuari. mutatione aleph in iod.

יָאֵל Fructus. germẽ. fruges. Leuitici. xxvi. Et terra gignet germẽ.

mus. Iob. xij. Fabricatores mēdaci hoc est cōpositores.

פֶּסֶט Prefes. princeps. prefectus. Ieremię. li. Numerate cōtra eā taphsar. qđ Lyra noster exponit exercitū. sed Paulus burgeñ. plusquā ille in lingua hebraica doctus lōge rectius ducē et capitaneū traduxit. sic mutato pūcto hirek in patha. idē significat Nahū. iij. Et prefecti tui quasi locustę locustarū. qđ forte propť incuriā et negligentiā trāslator noster paruulos est iterpretatus. propter similitudinē dictiōis thaph de quo supra diximus.

טַבַּח Incrassauit. ebetauit. obtudit. pro quo translatio nostra communis legit coagulauit. ps. lxi. Coagulatum est sicut lac cor eorum. sed Hieronymus melius. Incrassatum est uelut adeps cor eorum.

טַרְטַר Assiduauit. cōtinuauit. ppetuauit. Prouer. xxvj. Tecta pstil- lātia idie frigoris. p qđ hebrei legūt. Impluuuū seu stillicidiū. vehemēs. assiduū. continuū. In die impetuosi imbris. vnde cōsueuerūt assiduū laboratorē uť diligētē patrēfamilias nōinare **טַרְטַר** a iugi ppetuitate.

טַרְחַל Putruit. Inde **טַרְחַל** putridū. virulentū. et quod humi uir- rore tabescit. Iudicum. xv. Mandibulam asini quę iacebat arripiens. scilicet quę tabescebat dicere uoluit.

טַרְחַל Laborauit ad fatigationē. vnde est illud qđ legit Deutero. i. Negotia ur̄a et pōdus et iurgia. qđsi dicat laborē et fatigationē uestri.

טַרְחַל Antequam. Genesis secundo. Antequam oriretur in terra. & Isaie. lxxv. Eritq; antequam clament ego exaudiam.

טַרְחַל Laniauit. coepit. rapuit. p̄datus est. Deutero. xxxij. Coepitq; brachiū et uerticē. et ps. viij. Ne qñ rapiat ut leo aīam meā. et Genesis xxxvj. Rapiēs rapuit Ioseph. p qđ nos legius. bestia deuorauit Ioseph. Inde nomē **טַרְחַל** rapina laniata. captura. pręda. quod Hiero. tra- duxit captū a bestia. leui. xxij. morticiniū et captū a bestia nō cōedent. quod alibi sine aspiratione finali reperitur sex punctis scriptum. Gen. xlix. Ad prędam fili mi ascendisti.

טַרְחַל Surculus et raptus de trunco palmes. Ezechielis. xvij. Et sicca bit omnes palmites germinis eius.

natione. sic enim chaldaice interpretat̃ Ionathas. & ps. cxix. Bonitatē disciplinam et scientiam doce me. & Ezrę. vii. Ego Artaxerxes rex statui atq; decreui. & infra. Omne quod ad ritum dei celi pertinet. Et in grāmatica significat idē q̃ p̃nūciatio accentus seu significatio dictōis.

רָצוֹן

Sermo uel ratio. sicut apud gręcos dictio λόγος. Danielis

sexto. Vt satrapę illis redderent rationem.

וָעָבַר

Onerauit. Gen. xlv. Onerantes iumenta ite in terram Canaan.

וְהִתְחַלְּצוּ

Garriuit. applausit. blāditus est. more infantium oggāniuit. ge-

sticulatione allexit. Isaie. iij. Et nutibus oculorum ibant et plaudebant hoc est gesticulatione alliciebant.

וְהָיָה

Puerorum et infantium congregatio. et ponitur semper pro paruulis seu liberis. Gen. xlvij. Et in cibum familiis et liberis uestris. & eiusdem. l. Absq; paruulis et gregibus.

וְהָיָה

Mensura quatuor digitorū. Exodi. xxv. Altā quatuor digitis.

eam Hiero. noster palestē gręce noīari dicit. esseq; sextā partē cubiti putat. quā alij palmā appellāt. Ezechielis. xl. Calamus mēsurę sex cubitorū et palmo. secundū quā mensurā Dauid dixit ps. xxxix. Ecce mēsurabiles posuisti dies meos. qđ exponit Dauid kimhi. secundū paruam mēsurā mēsus es dies meos, quia mille anni ante oculos tuos sicut dies hesternā. & threnorū. ij. Paruulos ad mensurā palmę. Inde uerbū mēsurauit. augmentauit. et educauit. threnorum eodem loco quo supra. Quos educaui & nutriui.

וְהָיָה

Vestimentū muliebre, qđ nos plagā uel ricā latine dicimus. est autē linteū qđ foemine operiūt, qđ palliū traduxit Hiero. Ruth iij. Expāde inquit palliū tuū qđ operiris. sed etiā linteamē uertit Isaie. iij. Et linteamina et acus et specula. ad similitudinē mantilis. quod multi sic exponunt. Peplum seu mantile.

וְהָיָה

Composuit. iunxit. affixit. quāuis translatio nostra comunis legat m̃ultiplicauit. ps. cxix. Multiplicata est sup me iniquitas supborū. p̃ qđ rectius noster Hiero. in psalterio de hebraica ueritate sic. Applatabant mihi mendacium superbi. i. composuerunt super me falsum. secundum Rabi Salomonem sic pro compositoribus fabricatores legi-

fic.i.Regū.vij.Tulitq̃ Samuel agnum lactentem unum.& pluraliter in masculino genere **אֶרֶב** Isaię.xl.In brachio suo congregabit agnos.Astronomi sic nominant in celo signū arietis.

נִמַּח Prophanauit.polluit.contaminauit.abominatus est. Numeri.vi.Quoniā polluta est sanctificatio eius.& usum huius uocabuli inuenies sepe et multū Leuitici.xv.et nomen eiusdem.xi.

נִמַּח Obturauit.obstruxit.Leuitici.xi. p̃ eo qđ translatio nostra habet.Nec t̃gatis quicquā eorū ne immūdi sitis.hebrei legūt.Nolite abominabiles facere animas uestras in omni uegetabili qđ uegetat.& ne polluamini in eis et obturamini hoc est,abscondimini ab eis. quasi dicat obstruita corda uestra a desyderiis eorum.

נִמַּח Abscondit.ut p̃s.cxl.Absconderūt sup̃bi laqueū mihi.& Proverbiorū.xix.Abscōdit piger manū suā sub ascella.Inde nomē absconditū.reconditū.qđ trāslatio nostra thesaurū uertit.Geñ.xliij.Deus patris uestri dedit uobis thesauros in saccis uestris.licet non fuerit auri sed argenti absconsio.ut patet ex textu. sic Ieremię.xli.Habemus thesauros in agro idest absconsionem.

נִמַּח Cartallū.corbis.Deute.xxvi.Suscipiensq̃ sacerdos cartallū.& Deutero.xxviij.Benedicta horrea tua et benedicte reliquię tuę.rectius hebrei sic.benedicta canistra tua.uel corbes tui. sic enī Onkelus chaldeus transtulit.

נִמַּח Inquinauit.defedauit.Canticorū.v.Laui pedes meos quomō inquinabo illos.

נִמַּח Errauit.ut in Ieremia.Errare fecerunt populū meū.& idē est cū eo uerbo qđ per thau scribit̃.nam Onkelus chaldeus alterę interp̃tatur per alterum.ut Geñ.xxi.Quę cum abiisset errabat in solitudine.

נִמַּח Gustauit.i.Regum.xiiij.Gustans gustauit in summitate uirge.&.ij.Regum.iiij.Si ante occasum solis gustauero panem.& dicitur de eo quod sumotenus ore uel lingua tangitur.

נִמַּח Disciplina.ordinatio.p̃ceptū.regula.statutū.ritus.Iong̃.iiij.Et dixit in niniue ex ore regis et principū.idest ex p̃cepto uel ordi

חֲטָט Humus. lutum. coenū. ps. lxi. Eripe me de luto ut nō infigar.
& Habakuk. ij. Et aggrauat contra se densum lutum. ubi hoc nomen
est compositum ex duobus rectis.

חֲטָט Proiecit. misit. Ione. i. Dñs aut misit uentū magnū. et postea.
Tollite me et mittite in mare. et postea. Et tulerūt Ionā et miserunt in
mare. Inde geminatū **חֲטָט** idest, piecit. asportauit. Isaię. xxij. Ecce
dominus asportari te faciet, sicut asportatur gallus gallinacius.

חֲטָט Habitatio. cōmotio. residentia. ps. lxi. Fiat habitatio eorū de/
serta. qđ Hiero. traduxit cōmoratio eorū. alio modo dicit rabi David
kimhi in libro de radicibus significari tabulata seu parietes. et allegat
Canticorū. viij. Si murus est, edificemus in ipsum tabulata argenti. qđ
nos legimus. edificemus super eū ppugnacula argētea. alij ab ordine
dictum hoc uocabulum putant quasi **חֲטָט** propter lapidū quadra/
turam et ordinem quibus tabulata lapidea exedificantur.

חֲטָט Texit. operuit. Nehemię. iij. Ipse edificauit eā et texit. Inde ha/
bitantes sub umbra arboris dicuntur qui tegūtur arbore. ut Danielis
iij. Subter eam habitantes bestię agri. idest sub ea tectę et opertę.

חֲטָט Ros. Canticorum. v. Quia caput meum plenum est rore.

חֲטָט Maculosum. Gen. xxx. Quodcūq; rufum et maculosum ua/
riumq; fuerit tam in ouibus quam in capris erit merces mea. vnde p
eo quod legitur Ezechielis. xvi. Fecisti tibi excelsa hincinde consuta.
rectius interpretatur Symmachus excelsa multicoloria, hoc est idola.
et a uariis coloribus consuta dicunt. ut quādo uetera nouis refartiant.
sic Iosue. ix. Et utres uinarios scissos atq; cōsutos hoc est uersicolores.

חֲטָט Agnus. Isaię. lxi. Lupus et agnus pascentur simul. quod he/
brei exponunt de pace. instar eius quod legitur eiusdem. xi. Habitabit
lupus cū agno. simili enim uocabulo Ionathas chaldaice ambos locos
interpretatus est. dicunt autem grāmatici ultimam he literam nō esse
generis notam. sed de substātia dictionis mutatione aleph in he factā.

אצ Acies. dispositio. ordo. uersus. pgressio linearis. Exodi. xxviii. Ponescq; in eo quatuor ordines lapidum. in primo uersu erit lapis sardius. chaldaice autem significantur hoc uocabulo montes altissimi, q̄s propter summa cacumina tauros appellamus. ut Danielis. ij. Factus est mons magnus et impleuit uniuersam terram.

אש Approperauit. aduolauit. Job. ix. Sicut aquila uolans ad escā.

אח Intendit. iecit. uerbum inusitatum. a quo secundum Rabi Ionan deriuantur cōiugationes daggeffatē. vnde illud est quod legitur Genesis. xxi. Quantum potest arcus iacere. & ponitur hic nomen in numero plurali pro iactibus seu ictibus. Inde tohoth intentiones.

מל Moluit. Numeri vndecimo. Frangebat mola. & Iudicum. xvi.

Et clausum in carcere molere fecerunt. vbi ponitur nomen uerbale. quare veritas hebraica sic legit. Et fuit molens seu molitor in domo vinc̄torum. & Ecclesiastis duodecimo. Et ociosę erunt molētes. quod rectius de ipsis lapidibus sic dicitur. Et uocabūt molares. & in eodem. In humilitate uocis mole. Quia uero in pistrinum dabantur serui et ancillę ut perpetuo molerent. iccirco translatiue pro seruire ac tundere ponitur. Job tricesimoprmo. Scortum alterius sit vxor mea. quod de verbo ad uerbū instar mole tun silis sic uertitur. Molat seu subseruiat alteri uxor mea. passiue tamen ponitur. quasi Iob dicat. tundatur alteri. hoc est, subagitetur ab aliis.

אח Infirmitas ani quam ficum dicunt. quem morbum translatio nostra circumloquitur. primo Regum quinto. Et computrescebant prominentes extales. & infra. Percutiebātur in secretiori parte natiū.

אח Ornamentum frontale. quod Iudei capitibus suis loco coronę imponunt ut moneantur p̄ceptorum dei. de huiuscemodi monilibus scribitur Deuteronomij sexto. Eruntq; et mouebuntur inter oculos tuos. & vocantur chaldaice thphillin, q̄d nomen iam hebreis in quotidiano est usu plus quā alterū. habēt aut nodū in occipite qui formam crucis figurat. quia oīa dei p̄cepta in cruce consummātur. dicente deo. qui non accipit crucē suā et sequit me nō est me dignus.

natura loquuntur. ut Moyſes egyptius in libro primo perplexorum ca. lxxij. alias. lxxi. vbi per omnia uenatur. quid dicant phyſici naturā. & in libro Cozar paulo poſt principium quarti uoluminis. Item in libro hortus nuḥ. vbi de hoc inuenies ppria capitula. & ita in ceteris Iudaicorum philoſophorum libris.

טֶבֶל Vmbilicus. media pars uentris. vnde de medio terre ſic dicit.

Iudicum nono. Ecce populus de vmbilico terre. & Ezechielis. xxxviij. Habitator vmbilici terre. quod Hieronymus in commentariis exponit. in medio terre.

טָהוֹר Mundus fuit. purificatus eſt. Leuitici. xv. Lotis ueſtibus et toto corpore in aquis uiuentibus erit mundus. & eiufdem. xxij. Et occubuerit ſol tunc mundatus uelcetur. Inde nomē **טָהוֹר** ideſt mūdū. pſalmo. li. Cor mundum crea in me deus.

טוֹב A pulchro et bono, ſi uerba fieri poſſent. ſed dicamus. bonum vel pulchrum fuit. Numeri. xxiiij. Quā pulchra ſunt tabernacula tua. Inde nomen bonum ſeu decorum, quod etiam græce una dictione comprehenditur. Genetiſ primo. Et uidit deus quod eſſet bonum. Inde benignitas et beneficium. &c.

טוּל Neuit. filauit. Exodi. xxxv. Sed et mulieres doctę &c. quod hebraice ſic legitur. Et omnes mulieres prudenti corde manu ſua uenerunt. & paulo poſt. Et omnes mulieres quibus eleuatum eſt cor in ſapientia filauerunt ſeu neuerunt caprās, ideſt pilos caprarum.

טָחַן Obleuit. incruſtauit. complanauit. expoliuit. ebetauit. i. Paraliſſipomenon. xxix. Ad deaurandos parietes templi. hebraice ſic. Ad complanandum et expoliendum ſeu incruſtandum parietes templi, ſcilicet auro et argēto. ſicut alias luto uel cemēto. Leuitici. xiiij. Et luto alio liniri domū. qd per ſyncopen literę vau ſcribit. mox autē integre ſequit gerundiuū paſſiuū. qd noſtra trāſlatio circumloquit. ſignificat autē in edificiis rimas inter lapides ſeu totū parietē tegere, et incruſtatione quadā abſcondere. vnde in pſ. li. ſcribit. In abſcōditis et arcano ſapientię erudies me. pro q̄ trāſlatio noſtra legit. Incerta et occulta ſapientię tuę manifeſtaſti mihi. alij legunt. In ebetudinibus et obturato ſapientiam doceas me.

טטטט

ד' ע' ק' צ' נ' ח' ט'

8 copauit. Isaie .xiiij. Et scopabo eam in scopa. Quidam putāt eius primitiuum esse טט duplicatis syllabis.

טב Beneplacuit. pro quo translatio nostra legit. vehementer gauisus est. Danielis. vi. Tunc uehementer rex gauisus est.

טב Mac̄tauit. occidit. laniauit. quod Hieronymus traduxit percussit. threnorum. ij. Percussisti nec misertus es. & Gen. xliij. Occide victimas. & eiusdem. xxxix. Potifarem officialem Pharaonis qui fuit laniorum magister. nescio quare translatio nostra principem facit exercitus pro laniis seu mac̄tatoribus exercitū interpretata. quod alias vertit principem militie. Ieremie. liij. Fortassis quia milites occidunt. quos in eo loco Ionethas chaldeus occisores uocat. qd alij de coquis exponunt. ut. i. Regum. ix. Leuauit autem cocus armum. apertius aut Onkelus chaldeus in Genesi traduxit ubi supra. mac̄torem seu macellariū carnificem seu etiā occisorē. Inde nomen per segol scribendū, idest occisio. Isaie. liij. Sicut ouis ad occisionem ducetur.

טב Baptizauit. tinxit. Leuitici. xiiij. Tinget in sanguine passeris.

Et Genesis tricesimoseptimo. Et in sanguinem hedi quem occiderant tinxerunt. & quarto Regum quinto. Descendit et lauit septies in Iordane. p baptizabatur septies. Inde passuum Iosue tertio. Et pedibus eorū in parte aque tinctis. Ezechielis vicesimotertio. Et tiaras tinctas in capitibus eorum. idest coloratas. quasi mitras in tincturā mersas.

טב Mensis december. Ester secundo. Mense decimo qui uocatur tebeth.

טב Defixit. immerfit. demersit. submersit. Exodi decimoquinto. Submersi sunt in mari rubro. & Ieremie. xxxviij. Demerserūt ī coeno et in lubrico pedes tuos. et threnor. ij. Defixe sunt in terra porte eius.

טבעה Annulus. Genesis. xli. Tulitq; annulum de manu sua. & Exodi. xxviij. Facies et duos annulos aureos.

טבע Natura. quo uocabulo utuntur magistri hebræorum, cum de

nupsit. Deuteronomij. vij. Nec fociabis cū eis coniugia. Inde חתן
gener. focer. affinis. Exodi. xviij. Cognatus Moyfi p affinis. & eiusdē
ij. Moyfes autē pascebat oues Iethro focerī sui. & Genesis. xix. Habes
hic quempiam tuorum generum. & in foeminino Deuterono. xxvij.
Maledictus qui dormit cum socru sua. Inde nomen nuptiarum. Can-
ticorū. iij. In die desponsationis illius. Inde sponsus. ps. xix. Sicut spōsus
procedens de thalamo suo. et Exodi. iij. Sponsus sanguinū tu mihi es.

תתנ Rapuit. precipitauit. festinauit. uel aliquid repente egit. Iob
ix. Si pro ecce. repente interrogabit, quis respondit ei.

𐤀𐤓𐤕 Perfodit. Iob. xxiij. Perfodit in tenebris domos. & Ezechielis. xij. Et uespere perfodi mihi parietē manu. Inde nomen Exodi. xxiij. Si effringens fur domum siue suffodiens fuerit inuētus. Reperitur in alio significato per translationem, sicut nos dicimus. Iste sulcat mare, vel secat fluctus. ita pro remigare ponitur long. i. Et remigabant uiri ut reuerterentur ad aridam. id est secundum. lxx. vim afferebant. secundum magistros hebreorum, infodiebant ancoras.

lachie.ij. Et a facie nominis mei pauebat. quod hebreorum doctores exponūt. a facie nominis mei fractus et humiliatus est. nam in genere passiuo hic ponitur, quamuis. lxx. formidaret interpretati sint. & Isaie li. Et iusticia mea nō deficiet. hoc est secundū Dauid kimhi nō frāget. & Iob. vii. Terrebis me per somnia. & eiusdem. xxxij. Extimuerūt nec responderunt. Inde nomen timor. pauor. eiusdem Iob. xli. Qui factus est ut nullum timeret, idest ut esset absq̃ timore. & quandoq̃ accipit mem in principio.

פּוּת Fouit. sustentauit. congregauit. ut Prouerbiorū. xxv. Prunas enim congregabis super caput eius. idest fouebis. & assumpto mem in principio significat vas in quo sustentatur ignis. quod alij focum alij arulam dicunt. nostra trāslatio putat quoddam cinerum esse receptaculum, ubi emuncti lychni extinguuntur. ut Exodi. xxv. Et ubi ea quę emuncta sunt extinguūtur. iuxta sententiā Rabi Salomonis. licet illud vas aqua plenum Lyra sine authore certo arbitretur.

חָתַךְ Incidit. conscripsit. determinauit. statuit. et abbreviauit. ut solent amannenſes et notarij obſignare ad futuram rei memoriam. de q̃ in arte poetica dicit Horatius, leges incidere ligno. Danie. ix. Septuaginta hebdomades abbreviate sunt super populū tuum. et super urbē sanctam tuam.

לָתַל Fasciuit. inuoluit. circumligauit. Ezechielis. xxx. Vt ligaretur pannis et fasciretur linteolis.

סָתַם Ratificauit. obfirmauit. signauit. sigillauit. Ieremię. xxxij. Scripsi in libro et signaui. et Canticorū. iij. Hortus cōclusus fons signatus, idest obfirmatus. Hieronymus traduxit quasi sub signaculo clausit. Iob ix. Et stellas claudit quasi sub signaculo. & inde nomē signū signaculū vel sigillum. Canticorum. viij. Pone me ut signaculum super cor tuū vt signaculum super brachium tuū. quod exponit Dauid kimhi sicut qui digito gestat annulum signatorium necullo unquam tempore dimittit eum. ita peto ut me ponas pro sigillo ad cor tuum ne unquam recedam a memoria tua.

תָּתַח Affinitatem contraxit. connubia iunxit. coniugio duxit, siue

חַשְׁמַן Vir magnus et excellens sicut aliquis legatus. ps. lxxviii. Venient legati ex Aegypto.

חֶשֶׁן Pectorale. rationale. Exo. xxv. Ad ornādū ephod et ratiōale.

חֲשָׁה Denudauit. manifestauit. discooperuit. Isaie. xlvii. Discooperi humerum tuum. & Ioelis. i. Nudans spoliauit eam: quod rectius sic legitur. Nudans nūdauit eam.

חֲשִׁית Desumpsit. tulit. hausit. Isaie. xxx. Aut hauriatur parum aque de fouea. Scribit Rabi Daud kimhi in libro de radicibus. quod de ea fouea sit hec authoritas intelligenda. quę paululum aque teneat qua sublata et desumpta denudetur et discooperiatur fundus cisternę. & sic secunda hec significatio ex prima oritur.

חֲשִׁית Paruus grex. iij. Regū. xx. Quasi duo parui greges caprarū.

חֲשִׁית Cōcupiuit. placuit. amāter adhesit. dilexit. Gen. xxxiii. Sichē filiū mei adhesit anima sua filię uestre. et Deuteronomij. vii. Non quia cunctas gentes numero uincebatis iunctus est uobis dominus, hoc est placuit in uobis seu amanter adhesit uobis. vnde illud qđ legitur Exodi xxxviii. Et ipsas uestiuit argēto. hebrei legunt. & subiunxit accinxit seu circumdedit ea. quasi dicens quod subiugauerit ea. secundum Onkelū chaldeum. & Isaie. xxxviii. vbi nos legimus. Tu autem eruiisti animā meam ut non periret. hebrei exponunt. Tu autem desyderasti animā meam a fossa putrefactionis. quod secundum Daud kimhi in comenariis intelligitur sic. Tu autem adhesisti ad defendendum animā meā a fouea corruptionis.

חֲשִׁית Radius rotarum. iij. Regum. vii. Et axes et radij earum.

חֲשִׁית Colligantia. densum. et per he finale dēfitas. ut. ij. Regū. xxii.

Cribrans aquas de nubibus. pro quo hebrei legunt. densitas aquarū. vnde quidam cribrum hoc uocabulo nominant. significat etiā rotarū extremam circumferentiam quam canthum uocamus. iij. Regum. vii. Et axes earum et radij et canthi.

חֲחִית Confregit. contriuit. terruit. formidauit. timuit. defect. Mar

tiā alij supputationem. Est autem omnis ars qua aliquid ratione & demonstratione inuestigamus. ut Ecclesiastis. vii. Et quērerem sapiētiā et rationem. & eiusdem. ix. Quia nec opus nec ratio nec sapiētia nec scientia erunt apud inferos quo tu properas.

חשב Putauit. estimauit. In precio habuit. iij. Regum. x. Non erat argentum nec alicuius precij putabatur in diebus Salomonis. sic intelligitur illud Malachię. iij. Timentibus dominum et cogitantibus nomen eius hoc est in precio habentibus nomen eius. cui astipulat trāslatio. lxx. interpretum, qui uerterunt. ihs qui timent dominū et reuerent nomen eius. hoc modo loquuntur magistri hebreorum de honorabili aliquo uiro dicentes **חשוב**

חשא Tacuit. Isaie. lxi. Propter sion nō tacebo. & ps. xxviii. Deus meus ne fileas a me. & Ecclesiastis. iij. Tēpus tacendi et tēpus loquēdi.

חשך Obscurauit. obtenebratus est. Isaie. xii. Obtenebratus est sol in ortu suo. Inde nomen tenebrę. Ioelis secundo. Dies tenebrarum & caliginis. & ps. cv. Misit tenebras et obscurauit.

חט Retinuit. auertit. remouit. abstīnuit. uitauit. Gen. xxi. Et non pepercisti filio tuo unigenito propter me. pro quo hebrei legunt. Et nō remouisti seu uitasti filium tuū. sic enim Onkelus chaldeus uertit. & eiusdem. xx. Et ideo custodiui te ne peccares in me. pro quo hebrei sic. Et retinui etiam ego te a peccando in me. & Gen. xxxix. pro eo qd nos legimus. Nec quicquam est quod non in mea sit potestate uel nō tradiderit mihi. veritas hebraica sic habet. Et non retinuit uel remouit a me quicquam.

חשל Debilitauit. lassauit. fatigauit. Deuteronomij. xxv. Et extremos agminis tui qui lassī residebant. per metathesin uocabuli **חלש** de quo supra diximus.

חשמל Electrum. et angelus uocatur eo nomine. Ezechielis primo. Et uidi quasi speciem electri.

vnusquisqꝫ vomerem suum.

חַרְשֵׁת Opifex.faber.grarius.industrius artifex. Isaie.xli. Conforta-
uit faber grarius percutiens malleo.similiter Gen.iii. Faber in cuncta
opera gris et ferri.& Exodi.xxxi. Ad excogitandū quicquid fabre fieri
potest.vbi hebraice legit. In fabrefactione seu opificio lapidis et in opi-
ficio ligni.&.i.Regū.xiij. Porro faber ferrarius nō inueniebat in omī
terra Israel.&.ij.Regum.v. Artifices lignorum artificesqꝫ lapidum.&
Ezechielis.xxi.Fabricantium interitum.

חֲרִיט Virgultum densis frondibus.Ezechielis.xxxi.& frondibus
nemorosis.

חֲרִיטָה Silua.i.Regum.xxiiij. Porro Dauid erat in deserto ziph in
silua.& paulo inferius.Mansitqꝫ Dauid in silua.

חַרְשֵׁת Sol.uel potius eius resplendentia.ut Iob.xli. Sub ipso erunt
radij solis.a superiori uocabulo heros.mutato samech in schin.

חֲרָת Sculpsit.ut Exodi.xxxij. Scriptura qꝫ dei erat sculpta i tablis.

חֲרָשׁ Calor.ardor. Isaie.v.& calor flāme exurit. & eiusdē .xxxij.
Cōcipietis ardorē et parietis stipulā.alij uolūt quicquiliās interptari.

חֲשַׁב Cogitauit.i.Regum.xviij. Porro Saul cogitabat Dauid tra-
dere i manus Philistinorū.& Genesis.i.vos cogitastis de me malū, sed
deus uertit illud in bonū.pro quo ueritas hebraica legit. Deus cogita-
uit ipsum ad bonum.

חֲשַׁב Polymitus.magistralis.ingeniosus.Exodi.xxvi. Opere plu-
mario facies.pro quo hebraice.Ingeniose facies ea.& eiusdē .xxviij.
Opere polymito.hanc artificij subtilitatem circumlocutus est conse-
quenter translator dicēs. Ipsa quoqꝫ textura et cūcta operis uarietas.
vbi ponitur **חֲשַׁב** quinqꝫ punctis.vnde et magistralis theorica di-
citur **חֲשַׁבָּת** apud philosophos.quam alij dicūt artem mathema-

LIBER

חֶרֶץ Aurum. Job. xli. Sternet sibi aurum quasi lutum. & Prouer-
biorū. xij. Et substantia hominis erit auri precium.

חֲרָצִב Innodatū. ligatum. ps. lxxij. Quia non est respectus morti-
eorum. alias Hieronymus traduxit. quod nō cogitauerunt de morte
sua. idest non sunt eis colligantię et innodationes ad mortem eorum.

חֲרָק Fremuit. frendit. stridit. ps. cxij. Dentibus suis fremet et tabe-
scet. & Job. xvi. Infremuit contra me dentibus suis. & threnorum. ij. &
fremue runt dentibus.

חֶשֶׂה Testa. vas fictile. vt ps. xxij. Aruit tanquā testa uirtus mea. et
Leuitici. vi. Vas autem fictile in quo cocta est confringetur. & Isaie
xvi. Ad murum cocti lateris. & Job. ij. Qui testa faniem radebat. quod
in hebreo legitur. & sumpsit sibi testam.

חֶשֶׁה Siluit. tacuit. ut Numeri. xxx. Et tacuerit, voti rea erit. & ps.
xxvij. Deus meus ne fileas a me. & ps. xxxv. Vidisti domine ne fileas.
hoc est. ne facias quasi surdus. Inde nomen **חֶשֶׁה** surdus. Leuitici
xix. Non maledices surdo. Inde **חֶשֶׁה** tacite cogitans. i. Regū
xxij. Quia prepararet ei Saul clam malum. idest tacite cogitaret.

חֶרֶשֶׁת Vehemens. fortis. validus. translatio nostra uertit vrēs.
Iong. iij. Vento calido et vrenti. cui Rabi Ionas astipulatur qui dicit
qđ fuerit ventus frigidus et siccus, qui tēpore arationis ingruere solet.

חֶרֶשׁ Arauit. ps. cxxix. pro eo quod nos habemus. Supra dorsum
meum fabricauerunt peccatores. hebrei legunt, & Hieronymus qđ
in suo psalterio uertit. Super ceruicē meam arauerunt arantes. et Deu-
teronomij. xxij. Non arabis in boue simul et asino. Inde nomē aratrū
vel aratio. Exodi. xxxij. Die septimo cessabis arare et metere. p quo
hebrei. Die septimo quiesces in aratione et in messe. sic. i. Regum. viij.
Et aratores agrorum suorum idest agricolationis sue. Passuum huius
verbi ponitur Michę tertio. Syon quasi ager arabitur.

Et substantia hominis erit auri precium. hebrei exponunt. Quod dignitas quę est in abundantia diuitiarum hominis est ipsa probitas & virtus. quare sic transferunt. Et substantia hominis digni est iusta. vel sic conuerso modo. Et substantia hominis probi est digna. translator noster uariauit. Nam mox eiusdem. xiiij. operantem uertit sic. Anima autem operantium impinguabit. Rabi Ionas exponit ab auro sic. Anima thesaurariorum ditabitur.

חריץ Concisio secundum Aquilam et Simmachum et quintam editionē. vnde translatio nostra legit loelis. iij. Populi populi in ualle concisionis. quia iuxta est dies domini in ualle concisionis. quod cum superiori potest cōuenire. Nā uir probus rectus et iustus equat operationem suam ad præcisionem ne extra metas virtutis uagetur, id quod facit diligenti ratione præuia quod iudicium appellamus. Idcirco tam hebrei quā etiam. lxx. interpretes et Theodotion uerterunt supradictam sententiam loelis sic. In ualle iudicij quia iuxta est dies domini in ualle iudicij seu definitionis. vnde legimus Isaie. x. Consumatio abbreviata .i. decisa et definita inundabit iusticiā. & illic ponit eius passiuū. abbreviationem dominus deus exercituum faciet in medio omnis terrę. quod eodē mō ponit eiusdē. xxviij. p. q. lxx. abbreviata res trāstulerūt.

חריץ Claua dentata. serra uel flagellū. virga. tribula. seu baculus. quo demesse segetes excutiunt. Isaie. xxviij. Non enim in ferris triturbatur gith. quod. lxx. sic. Non enim cū duricia mundabitur gith. et eiusdem. xli. Ego posui te quasi plaustrę triturās. quod. lxx. sic. Ecce feci te quasi rotas plaustri nouas in ferrarę modū. vide quibus uerbis circūlocunt huius uocabuli instrumentū iuxta morē excutiēdi frumēti cuius regionis propriū. vocatque a quibusdā a terēdo tribula ferrata vel a plo dēdo plaustrę. Amos. i. Eo quod triturauerūt in plaustris ferreis galaad. **חריץ** Moenia. muri. Danielis. ix. Aedificabitur platea et muri. dicta sic moenia propter similitudinem serrę dentatę.

חריץ Acinus. lapillus uue. Numeri. vi. Ab uua passa ad acinum. pro quo hebrei. Ab acinis ad folliculū. ut supra in litera zain legimus.

חריץ Caseorum formulę. ut. i. Regum. xvij. Et decem formellas casei has deferēs. quod hebrei exponunt. decē caseos lactis hos deferēs. Sic Ionathas chaldeus traduxit.

סַגְנָה. Habacuk. i. Traxit illud in sagena sua. et infra. propterea imolabit sagene sue. hoc est idolo. sunt autem laquei proprii piscium. sicut et feris syluestribus sui sunt laquei. quod utrumque uno uersiculo complexus est Ecclesiasticus. vii. Quae laqueus venatorum est et sagena cor eius.

חֶרֶשׁ Falx. Deuteronomii. xxiij. Falce autem non metes.

חֶרֶס Simus nasum. Leuitici. xxi. Si torto naso.

חֶלֶס Sol. Iob. ix. Qui precipit soli et non oritur. scribitur sex punctis & hoc est unum ex tribus nominibus maxime planetarum solis quibus cognoscitur et motus solis et angelus siue motor eius. secundum Rabi Ioseph castiliensem in libro qui inscribitur hortus nucum. & cataparagogen assumit he in fine. ut Iudicum. xiiij. Die septimo ante solis occubitus.

חֶרֶס Prurigo. Deuteronomii. xxvij. Scabie quoque et prurigne.

חֶרֶה Conuiciatus est. ignominia affecit. blasphemauit. exprobrauit. i. Regum. xviij. Ego exprobraui agminibus Israel hodie. & Iudicum. viij. Super quibus exprobrauisti mihi dicentes. et psalmus. lv. pro eo quod legimus. quoniam si inimicus meus maledixisset mihi. rectius Hieronymus in suo psalterio sic uertit. Non enim inimicus exprobrabit mihi. & psalmo. lxxix. Et opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me. Significat etiam reprehendere. ut Iob. xxvij. Neque enim reprehendit me cor meum.

חֶרֶה Desponsauit. ut Leuitici. xix. pro eo quod legimus. quae sit ancilla etiam nobilis. hebrei habent. quae sit ancilla desponsata uiro. super quo ait Rabi Salomon simile huic se non reperisse in biblia. quod et ordinaria hebreorum allegatio attestatur.

חֶרֶה Hyemauit. Isaie. xviij. Et omnes bestiae terrae super illum hyemabunt. Inde **חֶרֶה** idest hyems. Genesis. viij. Aestas et hyems. Et

Amos. iij. Et percutiam domum hyemalem cum domo aestiua.

חֶרֶץ Mutiuit. ut Exodi. xi. Apud omnes autem filios Israel non mutiet canis. & Iosue. x. Nullus contra filios Israel mutire ausus est. hebrei expouunt pro mutire scilicet mouere linguam et exacuere.

חֶרֶץ Diligens. probus. rectus. iustus. quod nostra translatio fortis interpretatur. Prouerbiorum. xij. Manus fortium dominabitur. & sequitur.

Exodi .xxxij. Formauitq; opere fusorio. quod alias sic exponitur. Et formauit ipsum pugillari seu stilo.

חֲרִיטִים Acus et fibule uestium muliebrium. ut Isaie. iij. Linteamina & acus.

חָרַר Stigmatizauit. ambussit. assignauit. hoc est rei sue notas seu signa inussit quo facilius eā inter alienas possit inuenire. quare utputo Hiero. inuenire traduxit Prouerbior. xij. Non inueniet fraudulētus lucrū. hebrei exponunt sic. Non inuret dolus aucupiū suum. qđ secundum Rabi Ioseph patrem Dauidis kimhi ira est intelligendū. pennas volucris capte non incidit neq; eripit ne turpitudine plumarū uenalis cōtemnat. sed potius summas pinnulas amburit et ustulat ne manibus facile auolet. vir aut dolosus non in tanto prosperabitur, ut tā diu auis capta in suis manibus permaneat quousq; illā possit inurere. quinimo ante stigmatū cauteria de manibus dolosi aucupis auolabit. hoc ipsum parabolice insinuat. Diuitias iniuria & dolo malo quesitas vix dum possessas uelociter perire. hęc Rabi Ioseph.

חַרְבִּים Cancelli. Canticorum secundo. Prospiciens per cancellos.

חֲרִי Vrtica. Prouerbior. xxiij. Et ecce totum repleuerant urticae.

Sunt etiam aliqui quorum opinio est cardui speciem esse. Sophonig secundo. Siccitas spinarum et acerui salis.

חָרַם Occidit. desolauit. vastauit. deleuit. pdidit. Numeri. xxi. Dele-

bo urbes eius. & Iosue. vi. Et interfecerunt oīa quę erant in ea. & Isaia xi. Et desolabit dñs linguā maris egypti. Inde nomē **חָרַם** qđ scribitur sex punctis. anathema. phibitio. excommunicatio uel excommunicatum. perditio. deletio. Iosue. vi. Sitq; ciuitas hęc anathema. & ca. vi. Tuleruntq; de anathemate. i. phibitione comunionis. & postea. quia pollutus ē anathemate. deus enī phibuit ne contrectarēt res hierichōtis. cū ait. vos aut caute ne de ijs q̄ pcepta sunt quippiā cōtingatis. qđ de uerbo ad uerbū sic uertit. vos aut facite pseruari ab excommunicato ne excommunicemini et tollatis de excomūicato et ponatis exercitū Israel ad excommunicationē. assumit qñq; he in fine. Nūeri. xxi. et Deute. vij. Multi hoc uocabulo mortē intelligūt. sicut Miche. vij. vir fratrem suū ad mortem uenatur. Sed .lxx. sic uerterunt. vnusquisq; proximum suum tribulat tribulatione. tunc quinq; punctis scribitur. significat et

Coruus in superliminari. sed non ita hebrei.

חַרְגַּל Species uolatilis quatuor habēs pedes, cuius suffragines retro sunt longiores. qđ animal translatio nostra nominat ophimachū. Leuitici. xi. Et attracus atq; ophimachus. alij dicunt esse genus locustę.

חָרַג Cinxit. ligauit. contraxit. constrinxit. ij. Regū. xxiij. Et contrahent in angustiis suis. quod per metathesin literarum. **חָרַג** legitur.

ps. xviij. Et claudicauerunt a semitis suis. de quo supra locuti sumus.

חָרַח Perterritus est. pauit. stupuit. uel horruit potius. Isaie. xxix. Et stupebunt et timebūt a facie cōmotionis manus dñi. et. i. Regum. xiiij. Et omnis populus perterritus est qui sequebatur eum. & .ij. Regū. i. Territi sunt ergo et surrexerunt.

חָרַח Curauit. laborauit. sedule ministrauit. iiij. Regū. iiij. Ecce sedule in omnibus ministraſti nobis. quod hebrei et Ionathas chaldeus sic vertunt. Ecce procuraſti nobis omnem procuracionem istam. vbi & nomen uerbale quoq; inuenitur additione he in fine.

חָרַח Mouit se prę terrore subito. quod Hieronymus traduxit formidauit. & in alio loco auolauit. Osee. xi. Et formidabunt filij maris. Item paulo inferius. Et auolabunt quasi auis ex egypto.

חָרַח Succēſuit. iratus est. Zacharie. x. Sup pastores iratus est furor meus. Inde nomē ps. lxix. Et furor ire tue cōphendet eos. Inde passiū iratus factus est. p qđ trāslatio nra habet pugnaui. Canti. i. Filij matris mee pugnauerūt cōtra me. et more idiomatis pferť p apocopā he. ps. xxxvij. Noli emulari. et in passiuo Ieremie. vi. Defecit sufflatorium in igne. idest extostus seu succensus est follis.

חָרַח Monile. iocale. quod torquem dicunt. Cantico. i. Collū tuum sicut monilia. & est gemarum seu preciosorum lapillorum in unū filū concatenatio quā collo circūligant. secundū magistros hebreorū.

חָרַח Incantator. ariolus. magus. Exodi. viij. Fecerunt etiam ipsi p incātatiōes egyptiacas et Danie. ij. Ab oī ariolo et mago. & scribit Rabi Abraham Ezraides qđ sunt genethliaci q diuināt p natiuitates.

חָרַח Stilus uel pugillaris. Isaie. viij. Et scribe in eo stilo hominis. &

חַרַב Aestuauit. succensuit. aruit. Iob. xxx. Et ossa mea aruerūt pre caumate. per apocopē res literę et assumptionem he. et. ij. Regū. xxij. Quoniā iratus est ei. sic etiam Ionathas chaldaice traduxit. et Geñ. iij. Quare iratus es. Passium eius legiť ps. cij. Et ossa mea sicut cremium aruerunt idest ustulata sunt. & perdit in fine he. sic Ieremię. vi. Defecit sufflatorium in igne idest combustum seu ustulatum est. Inde.

חֲרִיב uel **חֲרִיב** Siccum uel siccitas. Ieremię. xvij. Sed habitabit in siccitate in deserto. et nota qđ reperit qñq; prima duplicata. ut Deuter. xxviij. Ardore et ęstu. est autem **חֲרִיב** morbus ardens.

חֲרִב Exiccatum est. Geñ. viij. Viditq; quod exiccata esset superficies terrę. qđ transtulit Hieronymus vacuefactus. Iob. xiiij. Et fluuius vacuefactus arefcat. Inde uerbū graue, quod nostra trāslatio exponit ad desertum deducere. Nahū. i. Et oīa flumina ad desertum deducēs. Inde nomen **חֲרִב** siccum. Exodi. xiiij. Et uertit mare in siccum.

vnde est illud adiectiuū Prouer. xvij. Melior est buccella sicca. & Leuitici. vij. Siue oleo conspersa siue arida fuerit. & aliud nomē **חֲרִב** siccitas. Iudicū. vi. Et in omī terra siccitas. et Isaie. xxv. Quasi calore sub nube torrēte. & plr̄ declinat in genere fœminino. ut Isaie. xlvij. Non sitierūt in deserto. pro nō sitierūt in aridis seu siccitatibus. quo motus Hiero. in suo psalterio de hebraica ueritate ps. xxxij. p eo qđ nos legimus. Dum configitur spina. rectius sic transtulit. Cū exarserit ęstas.

חֲרִב Aestus. ut Deute. xxviij. Ardore et ęstu. et scribit sex pūctis.

חֲרִב Culter. gladius. et est genus ad omīa ferramēta acuta quibus scindimus. Ezechielis. v. Sume tibi gladium acutum radentem pilos. & Iudicum. vij. Gladius domini et Gedeonis. Scribit et ipsum qđ sex punctis. Item Exodi. xx. Si enim leuaueris cultrū tuū sup eo polluet.

חֲרִב Deuastatū et desolatū est. Ieremię. ij. Et portę eius desolamini vehemēter. et Oseę. xij. Et desolabit fontē eius. rectius. Et siccari faciet fontē eius. et uerbū transitiuū Sophonię. iij. Desertas feci uias eorū.

חֲרִב Coruus. secundum. lxx. et nostrā translationem Sophonię. ij.

glorię domini. et est generis comunis tã in singulari quã in plurali. & Leuitici. xxv. Si aut in uilla fuerit domus quę muros non habet.

חֲצִיר Herba. foenum. Isaie. xxxvij. Et herba tectorum quę exaruit. & eiusdem. xl. Omnis caro foenum. et eiusdem. xv. Quia aruit herba.

חֲצִיר Porrum. Numeri. xi. Porricę et cocpe & allia.

חֲקֹק Decreuit. precepit. statuit. tulit leges. Isaie. x. Ve qui condunt leges iniquas. & Prouer. viij. Et legum conditores iusta decernunt. Inuenitur et per defectum alterius kuf. Prouerbiorę. viij. Quando certa lege et giro uallabat abyssos. Itē quādo appēdebat fundamēta terrę.

Inde nomē **מְחַקֵּק** idest legislator. preceptor. et maxime in sacris canonibus. qđ nostra translatio dux transtulit. Gen. xlix. Nō aufereť sceptrũ de Iuda et dux de foemore eius. et alibi princeps. Iudicũ. v. Cor meũ diligit principes Israel. Illic enim legitur sine mem. reperitur iod abundans in fine. Isaie. xxij. memoriale diligenter in petra.

חֻק Preceptum. statutum. congruentia. legitimũ. consuetum. Gen. xlvij. Quibus et statuta cibaria ex horreis publicis prebebatur. & accipit in fine he, fitq; foeminini generis. ut Numeri. ix. Preceptum idem erit apud uos tam aduenę quam indigenę.

חִיקָה Cogitabundus. conatus. pro quo translatio nostra habet magnanimus. Iudicũ. v. Magnanimorum reperta est contentio.

חֲקָה Inscrispsit. depinxit. insculpsit. Ezechielis. xxiij. Cumq; uidisset viros depictos in pariete.

חָקַר Probauit. expertus est. perquisiuit. inuestigauit. explorauit. Deuteronomij. xij. Quere sollicite et diligenter. & ps. cxxxix. Proba me deus et scito cor meum. & eodem paulo superius. Domine pbasti me et cognouisti. pro quo Hieronymus transtulit. Domine inuestiga sti me. Inde uerbum transituum secundum Ecclesiastis. xij. Enarrauit quę fecerat et inuestigauit. Inde nomen Iudicum. v. Magnanimorum reperta est contentio. pro quo Ionathas chaldeus rectius sollicitatio seu cogitatio cordis traduxit.

liceret dicere. scrutificauit spiritus meus. eius et nomen et uerbum habet ps. lxiij. Scrutati sunt iniquitates. defecerunt scrutantes scrutiny. scribitur autem nomen cum zeri et segol.

חַפֵּשׁ Mutauit habitum. iij. Regum. xxiij. Porro rex Israel mutauit habitum suum & ingressus est bellum.

חֲפֵשׁ Manumisit. liberauit. Iob. iij. Et seruus liber a domino suo. ubi paragogice adiicitur iod. nam sine eo legitur Leuitici. xix. Ne libertate donata. Item eodem. Quia non fuit libera idest liberta.

חֲצִי Sagitta. iaculum. Ieremie. ix. Sagitta vulnerans lingua eorum. per apocopen literę geminatę. & ps. cxxvij. Sicut sagittę in manu potentis. Inde nomē balistariorum seu phalange armatorum et curruū. Iudicum quinto. Vbi collisi sunt currus.

חֲצִי Dimidiāuit. Iob. xxi. Et si numerus mensium eius dimidietur.

חֲצִי Scrupulus. calculus. lapillus in formam arene diminutus & contusus. et sic a calculo metaphorice numerū traduxit in pres noster threnor. iij. Confregit ad numerū dentes meos. qđ hebrei legūt. Cōtudit in modū arene dentes meos. alij confregit silice dentes meos. Sic Prouer. xx. Implebit os eius calculo. significat etiā lapidē fulgureū. p qđ Hiero. sagittas qđ trāstulit. ps. lxxvij. Etenim sagittę tuę transeūt.

חָצַב Excidit. dolauit. incidit. effodit. fabrefecit. Osee. vi. Propter hoc dolauit in prophetis. & Deute. vi. Cisternas quas nō fodisti. Inde nomen ps. xxix. Vox dñi intercidentis flammā ignis. p qđ Hiero. Vox dñi diuidens flammā ignis. & Isaie. v. Et torcular extinxit in ea.

חָצַח Separauit. partitus est. diuisit. dimidiāuit. Numeri. xxxi. Ex media parte filior. Israel quā sepauerat. Inde mīta deriuata scđ m artē.

חֲצִי Gremiū. sinus. alij vlnas exponūt seu brachia. sicut nos legius Isaie. xlix. Et afferēt filios suos in ulnis. qđ. lxx. traduxerūt in sinu.

חֲצִיר Clanxit. scilicet geminato zade. i. Paralippo. xv. Sacerdotes clangebant tubis. Inde **חֲצִצְרָה** idest taratantara tuba classica.

Osee. v. Clangite buccina in gabaa tuba in rama.

חֲצִיר Villa. atrium. Ezechielis. x. Et atrium repletum est splēdore.

חפז Precipitauit. festinauit. ij. Regū. iij. Cūq; festinaret ut fugeret. & ps. cxvi. Ego dixi in excessu meo. quod Hiero. traduxit in stupore meo. sed uerius in festinatione uel precipitatione mea. Inde nomē uerbale **חפז** .i. festinatio. quod cū prepositione aduerbialiter transfertur. Exodi. xij. Et comedetis festinanter. rectius cum festinatione. passiuum eius legit. i. Regū. xxiij. pro eo quod nostra translatio habet. Porro Dauid desperabat se posse euadere. ueritas hebraica de uerbo ad uerbū sic legit. Et fuit Dauid festinatus ad eundū a facie Saul. & ps. ciiij. A uoce tonitruī tui formidabunt. idest cum pauore mouebunt.

חפז Interior pars manus. quę uola dicitur Ecclesiastis. iij. Melior est pugillus cū requiē quā plena utraq; manus cū labore et afflictione.

חפז Placuit. voluptatem. uoluntatē. complacentiā. dilectionē habuit. Gen. xxxiiij. Amabat enim puellam ualde. quod secundū hebraicam ueritatē de uerbo ad uerbū sic transferendum esset. Quia complacentiam habuit in filia Iacob. & Canticorū. viij. Donec ipsa uelit. i. uoluntatem habuerit. ut ps. cxlvij. Non in fortitudine equi uoluntatē habebit. Inde nomen uoluntas. beneplacitū. ps. i. Sed in lege domini uoluntas eius.

חפר Fodit. Genesis. xxi. Quoniam ego fodi puteum istum.

חפר Explorauit. et a fodiendis rimis rimatus est. cōsiderauit. Iosue. ij. De filiis Israel ut explorarent terram. Item paulo post. Et omnem terram considerare uenerunt.

חפור Talpa a fodiendo dicta. Isaie. ij. Talpas & uespertilioes. alij dicunt esse speciem auis.

חפר Confusus est. erubuit. Isaie. xxiij. Et erubescet luna et confundetur sol. & Miche. iij. Et confundentur qui uident uisiones & confundentur diuini.

חפש Inuestigauit. scrutatus est. Prouerbiorū. xx. Quę inuestigat oīa secreta uentris. & in Abdię principio ponit passiuē. quomō scruta ti sunt Esau. & ps. lxxvij. Et scopebā spiritū meū. qd hebraice legit in tertia psona trāsitiui secūdi. Et factus est inuestigare spiritus meus qsi

לחם Perdidit. deuastauit. absumpsit. deuorauit. Deutero. xxviij. Quia locustę deuorabunt omnia. rectius sic. quia deuorabit ipsum locusta. Inde **לחם** idest rubigo. Ioelis. i. Residuum bruchi comedit rubigo. sed aliter uertit translatio nostra Isaie. xxxiij. Sicut colligitur bruchus. & aliter. lxx. interpres sic. quomodo si quis congreget locustas. **חם** Os occlusit. Deuteronomij. xxv. Non ligabis os bouis. Inde nomen cuiusdam claustrum quo iumentis ora claudunt. dictum **חם** quod translatio nostra appellauit custodiam. ut ps. xxxix. Posui ori meo custodiam.

חם Potens. fortis. Amos. ij. Et fortis ipse quasi quercus inde **חם** thesaurus. diuitię. potētia. Isaie. xxxiij. Diuitię salutis sapiētia et sciētia. **חם** Iuncto mem in principio. minutum album gregatim sparsum. quod Hieronymus traduxit quasi pilo contusum. Exodi. xvi. Apparuit in solitudine minutum et quasi pilo contusum.

חם Defecit. defuit. diminutum est. iij. Regum. xvij. Nec lecythus olei minuetur. & infra. Et lecythus olei non est imminutus. idest non defecit. & Genesis. xviij. Quod si minus quinquaginta iustis quinque fuerint. quod uerius sic traducitur. Si forte deficiant quinquaginta iustorum quinque. et Ecclesiastis. i. Et stultorum infinitus est numerus. quod sic omnes etate nostra theologi hactenus allegauerunt. sed nusquam hęc sententia reperitur. est enim recitatus textus ita de uerbo ad uerbum in linguam latinam traducendus. Et defectus non poterit reparari. considerabis aliquando circa hoc uocabulum defectus nostros in scriptura sacra, ut hyperbolice loquar, infinitos defectus. de quibus utinam nobis deus misericors largiatur tempus copiosius differendi.

חם Defendit. occultauit. protexit. velauit. Deute. xxxiij. quasi in thalamo tota die morabitur. quod hebraica ueritas et Onkelus chaldaice de uerbo ad uerbum sic traducunt. Erit pector pro eo tota die. inde **חם** .i. statio nauium. quia occultat et defendit naues a uentis. ut dicunt hebreorum grammatici Gen. xlix. Zabulon in litore maris habitabit et in statione nauium. **חם** Occultauit. cooperuit. velauit. Iere. xliij. operuerunt capita sua.

cem mittam eum. hoc est vitiosam. sic Rabi Salomon exponit id quod legimus Numeri. xxxv. Ne polluatís terram habitationis uestre. id est ne uitietis terram. cui alludit translatio nostra si bene emendetur Isaie xxiij. Et terra infecta est ab habitatoribus suis. id est secundum David kimhi in comentariis. quasi uideatur maligna et deserta nullū proferens fructum. Omnia huius uocabuli deriuata significant maliciam et dolum acceptionemq; personarum.

נֶקֶט Strangulauit. necuit. laqueo suffocauit. Nahum. ij. Et necauit legnis suis. itē. ij. Regum. xvij. Et disposita domo sua suspēdio interiit. & Iob. vij. Quamobrem elegit suspendium anima mea.

נֶסֶח Beneficium. gratia uel graciositas. lxx. eleos interpretati sunt. unde nostra translatio ubiq; habet misericordia. ps. lxxxix. Misericordias domini in eternum cantabo. Quoniā dixi eternū misericordia ēdificabitur. p quo nos legimus. quoniā dixisti in eternū misericordia ēdificabitur in celis. & Ione. ij. Misericordiam suam derelinquūt. id est beneficia ingrati non recordantur.

נֶסֶד Virtuofus. sacer. qui est in statu gratie sanctus. beneficia dei consecutus. ps. xviij. Cum sancto sanctus eris.

נֶסֶר Vitiosum. sacrum id est execrabile. ut est apud Virgiliū. auri sacra fames nepharium. damnabile. Leuitici. xx. Nephariam rem operati sunt. occidentur.

נֶסֶרָה Ciconia. nostra translatio porphyrionem traduxit. Leuitici. xi. Onocrotalū et porphyrionem. auis est immūda et edi phibita.

נֶסֶת Texit. protexit. sperauit. tutatus est. Sophonie. iij. Et sperabūt in nomine domini. sic etiam chaldaica translatio habet. Prouerbiorū xiiij. Sperat autem iustus in morte sua. & psalmo. lxi. Protegar in uelamento alarum tuarum. & psalmo. xxxvi. In tegmine alarum tuarum sperabūt, alias tutabuntur. & Deuteronomij. xxxij. Vbi sunt dñ eorū in quibus habebant fiduciam. quod alij traducunt. vbi sunt dñ eorum robur in quo tutati sunt.

הִטְקוֹן Gemmauit seu fructuum grossos arbor quolibet produxit. ut Canticorum. ij. Ficus protulit grossos suos. & in arabico nominant triticum hintin a germinando. quod hebraice hitkon dicunt.

הִטְקוֹן Condiuit aromatibus. quod nostri dicunt balsamauit. ut in corporibus mortuorum fieri solet longo tempore sine putredine duraturis. Genesis. i. Ut aromatibus condirent patrem suum. & sequit. quibus iussa explentibus. quod uerius ita transferetur. Et condierunt aromatibus medici Israellem.

הִטְקוֹן Pruina. ut ps. lxxvij. Et moros eorum in pruina. quod Hieronymus frigus uertit. sed hebrei dicunt quod sit species grandinis.

הִטְקוֹן Imbuit. initiauit. domesticauit. et a primis rudimentis exercuit. Prouerbiorum. xxij. pro eo quod legit. prouerbium est. adolescens iuxta viam suam. hebrei habent. Exerceri puero. uel imbuiere adolescentem iuxta uiam suam. id est prima debent esse puerorum exercitia secundum indolem eorum scilicet parum et adhuc parum. secundum quod teneritudo eorum ferre potest. Inde dicunt verni et domestici alicuius **הִטְקוֹן** id est asueti et legibus domus imbuti. ut Gen. xiiij. Numerauit expeditos vernaculos suos.

הִטְקוֹן Initiauit. dedicauit. sacrauit. Deuteronomij. xx. Quis est homo qui edificat domum & non dedicauit eam. Rabi Ionas ducit huius uerbi significatum ex superiori. Inde nomen dedicatio. ut in titulo psalmi xxx. Psalmus cantici in dedicatione domus Dauid.

הִטְקוֹן Hypocrisauit. seduxit. prauaricatus est. accepit personam. polluit. sic enim translatio nostra legit Ieremie. xxiij. Propheta namque & sacerdos polluti sunt. ubi translatio chaldaica Ionethē habet. fecerunt furtum legis eorum. id est uerba legis tenentes abutuntur mente legis que propria dei est. & aliud simulant aliud agunt. vnde nomen **הִטְקוֹן** translatio nostra hypocritam uertit Isaie. ix. Quia omnis hypocrita est & nequam. In sequenti capitulo eiusdem transferit fallax. Ad gentem falla

תַּחֲנוּן Deprecatio. obsecratio. oratio. supplicatio. Prouerbiorum xviij. Cum obsecrationibus loquitur pauper. sic singulariter in masculino. ut ps. cxxx. In uocem deprecationis meę. sed pluraliter tam in masculino. ut Zacharię. xij. Spiritū gratię et precū. quā etiā in foeminino ut ps. lxxxvi. Et intende uoci deprecationis meę. Inde ueniunt diuerse forme uerborū deriuatiuorū, quas legendo bibliam experieris. ut est illud Deutero. iij. Precatus sum dominū, idest pecij donū gratuitū.

פֶּסַח Frustra. gratis. superuacue. ps. xxxv. Quoniā gratis absconderunt mihi interitū laquei sui. superuacue exprobrauerunt animā meā per paragogen ab hen quod ex gratia & sine premio sit.

חַיָּל Castrametatus est. superauit. expugnauit. preualuit. mansit. habitauit. ut Isaie. xxix. Vegriael ariel ciuitas quam expugnauit Dauid, quod Ionathas chaldeus sic interpretat. Heu altare altare filiorū ciuitatis quam superauit uel in qua preualuit Dauid. Symmachus castrū, et Theodotion circūuallatio uerterunt. Refert Hieronymus quendam eruditissimū hebreorū ut ipse ait, habitaculum exposuisse. quilibet in sensu suo abundat. nam idē uerbum Zacharię. ix. aliter transferunt. pro eo enim quod nos legimus. Et circūdabo domum meā ex ijs qui militant mihi. translatio. lxx. sic habet. Et ponā in domo mea eleuationem. Inde deriuat **חַיָּל** idest circūuallatio. turma. castramātio. et est

generis comunis tā in singulari quā in plurali. Gen. xxxij. Alia turma quę reliqua est saluabit. Ecce in singulari masculino. Item in eodem. Si uenerit Esau ad turmā unā. Ecce in singulari foeminino. Itē in plurali masculino Gen. eodem. Et appellauit nomen loci illius mahanaïm. i. castra. Itē in plurali foeminino in eodem loco. Diuisit populū qui secū erat &c. in duas turmas. est et alia eius uocabuli forma quę legitur. iij. Regū. vi. In loco illo et illo ponamus insidias. rectius de uerbo ad uerbum sic. In loco ignoto et abscondito mansiones meę. Inde legitur ludicū xix. **מַנְיָן** idest mansiones seu habitacula ad pernoctandum.

לַחֶבֶל Lancea. hasta. i. Regū. xxvi. Ecce hasta regis. et. ij. Regū. xxij. Ipse est qui leuauit hastam suam. & in plurali est tam masculini quam foeminini generis.

hama de quo superius tractauimus. iuxta qđ et illud Deuteronomij xxxij. Fel draconū uinum eorū. Hieronymus in cōmentariis Osee traxit. Furor draconum uinum eorū. quod alij putāt rectius. poculum draconum uina eorum. Theodotion uerbum Habacuk superius uertit diffusionē. quinta editio subuersionē irē. Aquila emissionem furoris. alia editio turbinē. alia amentia turbidam. Sed doctissimus Rabi Abraham Ezraides exponit de eo qui calicem leuat, et proximū suū inebriat uino de uase tuo. iuxta uocabulum quod eodē modo legitur Osee. viij. Cœperunt principes furere a uino. quod ipse et Dauid kimhi enunciat utrem seu lagenam de uino idest plenā uino. & pater eius Ioseph kimhi hunc uersiculum intelligit de prelati, qui cū sunt sobrii dicuntur principes. post uero quam cœperunt repleti de lagena plena uino, dicuntur delusores. sunt etiam multi hebreorum qui dictum uocabulum pro ira & furore traducunt instar uersiculi Iob. xxi. & de furore omnipotentis bibet.

יח Gratificauit et per gratiā donauit. misertus est. Exodi. xxxiij. Et miserebor cui uoluerō. rectius. miserebor cui miserebor. & ponit per apocopam ultimę literę nun. sed integre legitur. Gen. xxxiij. Quos donauit deus seruo tuo. & psalmo. cxix. Et de lege tua miserere mei. pro quo Hieronymus in suo psalterio sic. Et legem tuam dona mihi. Item ludicum. xxi. Miseremini eorum.

יח Gratia. Exodi duodecimo. Dominus autem dedit gratiam populo. quod in Iob per epenthesein iod reperitur. sicut et in aliis quoq; dictionibus frequenter accidit. Inde uenit.

יח יח Misericordia. gratia. pietas. & nescio quare translatio nostra legit requiem. Ieremię. xvi. Seruietis ibi dñs alienis die ac nocte qui non dabunt uobis requiem. uult enim propheta dicere. qui non prestabunt uobis misericordiam. sic enim chaldaica translatio uertit rahanim idest clementiam. Inde multa deriuata deprecatiua ut.

יח יח יח Clementia. gratia. misericordia. Iosue. xi. Et non mererent ullam clementiam. quidam interpretantur etiam precem. iij. Regum viij. Respice ad orationem serui tui et ad preces eius. et quod sequit̃.

& capream & bubalum. Rabi Ionas scribit in lingua punica quoddam animal sic nominari quod maximis capris est simile. quare nostrates Iudei exponunt gempfen.

חמש Quinq. & contra morem aliorum nominum terminatio-
nes generis transformat, in masculino assumēs in fine he aspirationē.
vt Genesis. xlvij. Extremos quoq. fratrum suorum quinq. uiros con-
stituit. & in foeminino sine he. ut primo Regum. xxv. Et quinq. arie-
tes coctos.

חמש Inguen. ut secundo Regum secundo. Percussit ergo eum
Abner aversa hasta in inguine. & ut Lyra scripsit, est locus corporis
humani post quintam costam, ubi uitalia membra latent. cuius expo-
sitionis author fuit ante Lyrā Rabi Iohanan hebreus. qui dicit eum
esse locum in hominis corpore ubi pendent iecur et fel. & ad humani
pectoris similitudinem arma bellica sunt fabricata cum costis et iun-
cturis ferreis protegentia uirum usq. post inguina. quę quidem arma
gręci thoracas & armatos thorectas appellant. pari modo hebrei ar-
matos uocant **חמשים** Exodi. xij. Et armati ascenderunt filij
Israel de terra Aegypti.

חמש Quintam partem imposuit. quasi loquimur decimauit. sic
diceremus quintauit. Genesis. xli. Et quintam partem fructuum con-
greget in horrea. quod de uerbo ad uerbum liceat nobis sic dicere. Et
quintauit terrā Aegypti in abūdātia annor. fertilitatis. reliqua uerba
nō sunt de textu ueritatis hebraicę. pars aut. quinta dicit **חמשה**
Numeri quinto. Quintamq. desuper ei in quem peccauerit.

חמת Lagenā. hydria. uter. Genesis. xxi. Cumq. consumpta esset
aqua in utre. Itē superius. Tollēs panē et utrē aque. sic quidā exponūt
uersum Habacuk. ij. Vē qui potum dat amico suo mittēs fel suū & in-
ebriās. aliter et hoc mō. vē qui potū dat amico eius admouens lagenā
tuā ut inebriet. vbi dictio p̄sens uarias int̄pretibus suffecit trāslatiōes.
Nam Symmachus traduxit thymon idest animū siue furorē a nomie

ri. id est excellentis. & Deuteronomij. xxxij. Et sanguinem vire biberet meracissimum. & Isaie. xxvij. In die illa uinea meri.

חמר Cementum ex calce & arena comixtum. & argilla seu bythumen quo aliqua inter se lutantur picantur seu ferruminantur. Genesis vndecimo. Habuerunt lateres pro saxis, et bithumen pro cemento. sic Genesis. xiiij. Puteos multos bithuminis. est et lutum. Exodi. i. Opibus duris luti et lateris. Inde uerbum uenit quod a luti similitudine turbare significat et intumescere. ps. xli. Sonuerunt et turbate sunt aquae eorum. quod Hieronymus de hebraica ueritate traduxit. Sonantibus et intumescantibus gurgitibus eius. & duplicatur hoc uerbum more sermonis hebraici. ut Iob. xvi. Facies mea intumuit a fletu. & threnor. i. Conturbatus est uenter meus. sed rectius. Intumuerunt uiscera mea:

חמר Corus. modius. Osee tertio. Et coro hordei et dimidio coro hordei. Ezechielis. xlv. Vt capiat decimam partem cori bathus & decimam partem cori ephi.

חומר Accumulatio. quia intra se residunt fluctus ut solet in pelago contingere. Habacuk tertio. pro eo quod dicitur. In luto aquarum multarum. septuaginta uerterunt. Conturbando aquas multas. Sed magistri hebreorum exponunt congregationem ex residentia intra se fluctuum. ut astipuletur id quod psalmo. xxxiij. legitur. Congregas quasi in utre aquas maris. & talem intra se incubantem acruum Iona thas etiam in sua translatione chaldaica insinuat.

חמר Aceruus. agger. Exodi octauo. Congregaueruntque eas in imensos aggeres.

חמור Asinus. a cumulis et sarcinis ferendis sic dictus. i. Regum. xvi. Tulit itaque Isai asinum plenum panibus. ubi in hebraico deest plenum. et dicitur asinum panum seu sarcinam panum. et Iudicum. xv. In maxilla asini in mandibula pulli asinarum deleui eos. quod hebreorum magistri sic interpretantur. In maxilla asini accumulantis cumulos seu coaceruat acruos in maxilla asini percussi uel secundum alios libros necaui mille uiros. et hic sensus ex chaldaica translatione patet. et. iij. Regum. vi. Caput asini. lxxx. argenteis. Inde dici putant **חמור** bubalum. Deuteronomij. xiiij. Ceruum

speciem Aristoteles in libro de sensu drimea uocat, scilicet aliquantum gustu asperum. de quo Numeri. vi. Acetum ex uino et ex quolibet alia portione &c. quod ego de uerbo ad uerbum ita transferrē. Asperum vini et asperum sicere non bibet. nam quod sequitur & quicquid uia exprimit. non est de textu. uoluit autem per siceram intelligi omnem potum qui nō est uinū inebriare tamen potest. quem Vlpianus citromū seu ceruissiam appellauit. quo condiendo utuntur lupulo qui causam prebet fermentationis et acedinis. unde quod in ps. lxxiij. dicit. quia inflammatum est cor meum. rectius Hiero. sic uertisset. quia exacerbatum est cor meum. quam ut contractum in suo psalterio de hebraica ueritate traduceret.

חמץ Sapidum. grati saporis. pro quo Hiero. posuit Isaie. xxx.

Commixtum migma comedent. & septuaginta interpretes transtulerunt. paleas commixtas ordeo uentilato. sed Rabi Ionas exponit gratum gustui delectabile et amcenū. quomodo solet foenū esse iumentis.

חומץ Violentus. Iniquus. nocens. ps. lxxi. De manu contra legem agentis et iniqui. quod Hieronymus in suo psalterio traduxit. De manu iniqui et nocentis. hoc uerbo chaldaica translatio utitur pro eo quod nos habemus confundit. Prouerbiorum. xxviij. Qui autem comestatores pascit confundit patrem suum. unde exponunt illud Amos quarto Et sacrificate de fermentato laudem. aliter scilicet hoc modo. Et suffumigate de uolentia. sic enim Ionathas chaldaice transtulit. laudem, uel secundum Aquilam gratiarum actionem.

חומץ Acetum. ps. lxix. Et in siti mea potauerunt me aceto.

חמוץ Tinctus. coloratus. Isaie. lxiij. Tinctis uestibus de bozra. quod lxx. interpretes uerterunt. Fuluis uestibus de bosor.

חמץ Vertit. declinauit. Canticorum. v. At ille declinauerat. & Ieremie. xxxi. Usquequo deliciis dissolueris filia uaga. pro quo rectius. lxx. Usquequo conuerteris filia despecta. & Canticorum. viij. Iuncturae foeminum tuorum. hoc est vertebra coxarum. quae apud grecos Ischia dicuntur. unde morbus ischiaticus quem illiterati sciaticum uocant.

חמר Vinum merum. psalmo. lxxv. Calix in manu domini uini me

parcam eis sicut parcit uir filio suo. vbi alij exponunt. Et gaudebo super eo sicut gaudet uir super filio suo. & Ionathas chaldæus indulsit interpretatur.

מִנִּיחַ Imago. truncus sacer. simulacrum. Leuitici vicesimosexto. Et simulacra uestra confringam.

דִּשְׁפַח Dissipauit. contempsit. excidit. amouit. rapuit. secundum varias translationes. Nam nostra translatio habet contempsit. Ezechielis vicesimosecundo. Sacerdotes eius contempserunt legem meam. Quod Rabi Ionas exponit exciderunt funditus & extirpauerunt. chaldaica translatio Ionathæ traduxit rapuerunt seu raptim amouerunt scilicet eoq; non stabilierunt neq; confirmarunt legem. & threnorū secundo. Et dissipauit quasi hortum. quod passiue aliter traducitur le remig; decimotertio. Pollutę sunt plantę tue.

דִּשְׁפַח Iniuria. iniquitas. rapina. secundo Regum vicesimosecundo. De iniquitate liberabis me. quod Ionathas chaldeus traduxit. De manu omnium raptorum. Dauid Kimhi in comentariis super quatuor exponit. De manu hominum rapinę & iniuriarum.

דִּשְׁפַח Auis immundę species vesci prohibite. quam nostra translatio noctuam uocat. Sed iuxta thargum Hierosolymitanū apparet quod est genus accipitris ab accipiendo & rapiendo sic dictum. & ne valde a nostra translatione discedam. ego expono accipitrem nocturnum, quē Plinius libro decimo naturalis historię cymindin nominat. Cui similem fuisse somnum poetice fingit Homerus. & eam auem lingua deorum chalcida nominari asserit. libro Iliados decimoquarto. Sic me interprete scribens. Chalcida quam superi dicunt hominesq; cymindin.

פֶּחִי Fermentauit. suffiuit. ut Deuteronomij. xij. Neq; enim poterat fermentari. et supra. Tulit igitur populus conspersam farinam antequam fermentaretur. Inde nomen ut superius eodem. Quicumq; comederit fermentatum. & omne fermentatum nō comedetis. Significatur etiā eodem nomine subacidum siue ponticum, quam saporis

Aristoteles in libro de coloribus. cuius sunt uerba hæc grece. Melanopyrothenta, chroma phinicum. idest nigra ignita color rufus. Inde hoc nomine dicitur ęstus. ut Genesis. viij. Frigus & ęstus. scribitur tamen hoc cum holem. sed illud superius cum furek.

חֶמֶת Butyrum. Isaie. viij. Butyrum et lac comedet. & ab eo quandoq; aufertur aleph. ut Iob. xxix. Quando lauabam pedes meos butyro. & pluraliter declinatur sicut alia foeminini generis atq; forme. ut ps. lv. pro eo quod nos legimus. Diuisi sunt ab ira uultus eius. veritas habet. Leniuerunt plusquã butyra os suum. scribitur enim per aleph.

חֶמֶר Concupiuit. desyderauit. Micheę secundo. Et concupierunt agros. & Exodi. xx. Non concupisces domum proximi tui. nec desyderabis uxorem eius. ubi utrumq; significatum legitur. Inde uenit desyderium. Danielis nono. Quia uir desyderiorũ es. & inde deriuationũ varie forme quas legendo consequeris.

חֶמֶה Sol. ut Canticorum sexto. Electa ut sol. sic nominatus scilicet propter ęstum.

חֶמֶה Aestus. calor. ps. xix. Nec est qui se abscondat a calore eius.

חֶמֶה Socer. Genesis. xxxviij. Nunciatum est Thamar quod socer illius ascenderet. & paulo post. Misit ad socerum suum. & reperitur generis comunis. Ruth primo. Orpha osculata est socrum suam.

חֶמֶה Ira. furor. psalmo. xxxviij. Domine ne in furore tuo arguas me neq; in ira tua corripas me.

חֹמֶה Murus. Canticorum. viij. Si murus est. & infra. Ego murus.

חֶמֶט Genus animalis immundi. quod translatio nostra lacertam nominat. Leuitici vndecimo. Lacerta & talpa omnia hæc immunda sunt. Dauid kimhi ipsum nominat limacam. ceteri testudinem.

חֶמֶל Pepercit. gratulatus est. indulxit. misertus est. Ieremię decimo quinto. Quis enim miserebitur tui Ierusalem. Malachię tertio. Et

cunctis gentibus. veritas sic habet. quę distribuit dñs deus. & Onkelus chaldeus interpretatur parauit seu destinauit. & Iosue. xviij. Diuidite vobis terram in septem partes.

חלק Pars. portio. ager. hereditas. Amos. iij. Pars una compluta est et pars altera super quam nō pluuit aruit. pro quo hebręi quidam ager dicunt. sed rectius per apocopen sic diceretur.

חלק Ager. campus. ut. iij. Regū. ix. Iesabel quoq; comedent canes in agro Iezrael.

חלק Mollificauit. leniuit. blanditus et adulatus est. dolo suasit. dolose egit. ut ps. xxxvi. Quoniam dolose egit in conspectu eius. & ps. v. Linguis suis dolose agebant, pro blanditi sunt. & ps. lv. pro eo quod nos legimus. Diuisi sunt ab ira vultus eius. veritas habet. Leniuerunt plusquam butyrum os suum. Inde blandicię ac adulationes. ps. xij. Labia dolosa. quod Hieronymus in psalterio de hebraica ueritate uertit labium subdolum. sed uerius dicitur labium blandiciarum.

חלקלקל Lubricum. leue. ps. xxxv. Fiant uig illorum tenebrę & lubricum.

חלוק Leue et nō scabrum. quod translatio nostra uertit limpidū. primo Regum decimosextimo. Et elegit sibi quinq; limpidissimos lapides de torrente. dictum a leuitate blandiciarum metaphoricę.

חלש Imbecillis. debilis. oppressus. collisus. infirmatus. Exodi. xviij. Fugauitq; Iosue Amalech. pro debilitauit. & Ioelis tertio. Infirmitas dicat quia ego fortis sum.

חם Calefactum est. incaluit. ferbuit. Exodi decimosexto. Cumq; incaluisse sol. & Isaie quadragesimosexto. Non sunt prunę quibus calefiant. Haggei primo. Operuistis uos & non estis calefacti. inde putant deriuari **חם** rufum & fuscum. ut Genesis tricesimo. de quo supra diximus. nam ille color denigratione caloris fieri solet, ut scripsit

מחלפות Cincinni siue crines. Iudicum decimosexto. Si septem crines capitis mei cum licio plexueris.

חלץ Diuisit. partitus et distinctus est. secessit. ablatuſ est. Oſeg. v. Et non inuenient. ablatuſ est ab eis.

חלץ Extraxit. nudauit. soluit. ostendit. Threnorum quarto. Sed & Lamie nudauerunt mammam.

חלץ Eruiſit. tulit. deposuit. exiit. ut Deuteronomij. xxv. Tolleſt calciamentoſ de pede eius. & Leuitici decimoquarto. Iubebit erui lapides in quibus lepra est. Inde dictę sunt uestes mutatorię, quę depositis & exutis prioribus induũt. ut Zacharię tertio. Et indui te mutatoriis.

חלץ Eripuit. liberauit. Prouerbiorum undecimo. Iustus de angustia liberatus est. & psalmo. cvij. Vt liberentur dilecti tui. & psalmo sexto. Conuertere domine & eripe animam meam.

חלץ Lumbus. Iob tricesimo octauo. Accinge sicut uir lumbos tuos. & Genesis tricesimo quinto. Et reges de lumbis tuis egredientur.

חלץ Expedituit in armatura. inde armatus. quę ambo uno uersiculo comprehendunt. Numeri. xxij. Expediti pergite coram dño ad pugnam. & ois uir bellator armatus &c. Inde armatura et arma bellica.

חלץ Impinguauit. quietauit. quiescere fecit. incinerauit. ut Isaię lviij. Et ossa tua liberabit. pro quo septuaginta traduxerunt. Et ossa tua pinguescent. secundum quod dicitur Prouerbiorum decimo quinto. Fama bona impinguat ossa. Scribit autem Rabi David kimhi in libro radicum, similiter et in libro cõmentariorum super Isaiam. quod magistri consueuerunt hoc uerbum quatuor modis exponere. scilicet pro nudare. liberare. quietare. & armare.

חלץ Diuisit. distribuit. parauit. impertitus est. Deuteronomij. iij. pro eo quod legitur. Quę creauit dominus deus tuus in ministerium

stare quod gustatum affert mortem. cum nihil horum in hebreo ponatur. nec etiam sequens uersiculus. sed loco eius ueritas sic habet. An extat sapor in albo uitelli. quod quidem album excellens medicus Rabi Ishac exponit sputamen crassum seu phlegma oui quod insulsum nauseamus. magistri namque iudeorum de ouo sic dicere consueuerunt Extra **חלב** intra **חלב** idest extra albugo intra uitellū. unde quidam putant nominari lapidem **אחלה** de quo in litera aleph. qui lapis est tertius tertij uersus siue ordinis rationalis iudicij. ut Exodi. xxviij. In tertio ligurius achates & amethystus.

חלמיש Silex. petra. saxum forte. durū. Deuteronomij. viij. Qui eduxit riuos de petra durissima. ubi per endyadis figuram duobus uocabulis idem dicitur, quasi diceret petra silex. quod uno uerbo cōplectitur Isaias ca. l. Ideo posui faciem meā ut petram durissimam.

חל Fenestra. Ieremig. xxij. Qui aperit sibi fenestras.

חלה Præteriiuit. transiit. mutauit. Canticorū. ij. Himber abiit et recessit. & Iob. ix. Pertransierunt quasi naues. & ps. xc. Mane sicut herba transeat. mane floreat et transeat. inde uerbum transitium secundum Gen. xxxij. Ac mutate uestimenta uestra. & ps. cij. Et sicut opertorū mutabis eos et mutabuntur. Inde uestis mutatoria & cetera deriuata que alterationem & innouationem significant.

חלה Pro. sic dictū a cōmūtatione unius pro altero. Numeri. xviij. Quia pregium est pro ministerio quo seruitis. & est scribendum sex punctis secundum Iudeorum grammaticos.

חלה Incidit. percussit. perforauit. Iudicum. v. Et tempus ualde perforans. & Iob. xx. Fugiet arma ferrea & irruet in arcum greum. pro q̄ ueritas habet. Et percutiet eum arcus greus.

חלה Culter. ut Ezre primo. Cultri uigintinouem ab incidendo sic dicti ut supra.

cabulo quandam durationem certi temporis.

חַלְה Mustela. Leuitici. xi. De ijs q̄ mouent̄ in terra mustela et mus.

חֲלָה Languit. egrotauit. Isaie. xxxix. Audierat enim q̄d egrotasset & conualuisset. & Canticorū. ij. Quia amore langueo. Inde nomen geminatū **חֲלָה חֲלָה** defectio. egrotatio. anxietas. Nahum secundo. Et defectio in cunctis renibus.

חֲלָה Orauit. Exodi. xxxij. Moyses autem orabat dominū deū suū.

חֲלִי Monile. et accipit terminationē he uel thau. Osee. ij. Et ornabatur in aure sua et monili suo. & mutat iod in aleph. ut Canticorum. vii. Iuncturę sceminiū tuorum sicut monilia.

חָלַט Vsurpauit. appropriauit. applicauit. rapuit. iij. Regum. xx. Rapuerunt uerbum ex ore eius.

חָלַר Pauper. ut ps. x. Oculi eius in pauperē respiciunt. Item in eodem. Tibi derelictus est pauper. et scribitur in fine per paragogen he. Nam quod præcedit scilicet cadet cum dominatus fuerit pauperum. non uidetur esse recta translatio. est enim istic **חֲלָבִים** dictio cōposita quasi congregatio dolentium et oppressorum. secundū Dauid kimhi in libro de radicibus.

חָלַם Somniauit. Gen. xli. Vidi somnia nec est qui edisserat. pro q̄ hebrei legunt. Somnians somniaui. et interpretes non est illius.

חָלַם Saginauit. impinguauit. augmentauit. roborauit. cōfirmauit. Iob. xxxix. pro eo quod ibi legimus. Separant̄ filij earū. hebrei habēt. Roborantur filij earum. id est crescunt et augentur.

חֲלִמָה Vitellū oui. scilicet pilula rubea quę in ouo extat. nā albū id darūq̄ quo uitellum circumdatur **חֲלִי** nominant. Iob. vi. vbi ne scio quonam motu translator noster sic uertit. aut potest aliquis gu-

חלח Infirmatum est. languit. conturbatus. vulneratus. interfectus. occisus est. ps. cix. Cor meum conturbatum est intra me. quod Hiero. de hebraica ueritate traduxit. Cor meum vulneratū est intrinsecus. et Ezechielis. xxi. Vt daretis super colla uulneratorum. & threnorum quarto. Melius fuit occisus gladio quam interfectis fame.

חלח Instrumentum musicum. quod translatio nostra tibiā nominat. Isaie. xxx. Et letitia cordis sicut qui pergit cū tibia. inde **חלח** buccinator seu tibicen. ut: iij. Regū primo. Canentiū tibiis et letantiū.

חלח Fenestra. ut Gen. xxvi. Prospiciens Abimelech rex Palestinarum per fenestram. & pluraliter dedinat masculine ac foemine. Nā in masculino genere ponitur. iij. Regū. vi. Fecitq; in templo fenestras obliquas. at uero in foemino Ezechielis. quadragesimo. Et fenestras obliquas in thalamis.

חלח Rubigo gris secundum translationē. lxx. et nostram. Sed quidā hebrei putant esse spumā. Ezech. xxxiij. Oile cuius rubigo in ea est.

חלב Lac. ut Isaie. lv. Emite absq; argento et absq; ulla commutatione uinum & lac.

חלב Adeps. scribitur quinq; punctis. Leuitici. vij. Qui obtulerit sanguinem et adipem. & pluraliter masculine. ut eiusdem. viij. Posuit super adipem. Significat aut omne pingue animalis. quod Onkelus in translatione chaldaica indicat. Gen. iij. Abel quoq; obtulit de primo genitis gregis sui & de adipibus eorum. pro q; chaldeus. & de pinguedine eorum.

חלבנה Galbane. aroma. Exodi. xxx. Sume tibi aromata stacten & onycham galbanen boni odoris.

חלה Substantia. uita. ut. ps. xxxix. Et substantia mea tanquā nihilū ante te. quod Hieronymus de hebraica ueritate traduxit. Et uita mea quasi non sit in conspectu tuo. Sed hebrei tradunt significari hoc uo-

mum. et Osee. viij. In gutture tuo sit tuba. & threnorum. iij. Adhesit lingua lactentis ad palatum eius.

חמ Hamus. Isaie. xix. Et lugebunt omnes mittentes in flumen hamum. et Iob. xl. Leviathan hamo.

חנ Expectauit. ut Isaie. xxx. Beati omnes qui expectant eum. & Habacuk. ij. Si moram fecerit expecta illum.

חנל Candidauit. fucauit. colorauit. ornauit. illustrauit. Gen. xlix Pulchriores sunt oculi eius uino. i. colore illustriori. et scribit Moyses Nehemanides Gerundensis clarissimus hebreorū author in pentateucho suo de hac dictione, quod per metathesin primarū literarū & geminato la uerbo **חנל** oriatur. quod significet rubescere oculos ex potu vini. licet aliter translatus sit Ezechielis. xxiij. Circumlinisti stibio oculos tuos.

חבם Sapuit. uel sapiens fuit. ut Prouerbior. ix. Si sapiens fueris, tibi metipsum eris. p eo quod hebraice legit. Si sapias, sapias tibiipsum. Inde sapiens et sapientia. ut in arte grammatica.

חנ Placenta. panis. torta. assumpto he in fine. uel per continuitatē lectionis thau pro he. quod Hiero. collyrida interpretat. ij. Regū. vi. Singulis collyridam panis unā. sunt autē placentē lagana collyridę diuersę species panum apud hebreos. ut scribit Rabi Salomon Leuitici vij. Et collyridas olei admixtione consperfas panes quę fermentatos.

חנ Assumpto he in principio. coepit. incepit. ut. i. Regū. iij. Incipiā et cōplebo. et paulo superius. Et oculi eius caligauerant. pro q hebrei legunt coeperunt caligare seu tenebrescere. et Genesis. iij. Iste coepit inuocare nomen dñi. pro quo legūt hebrei. tunc coeptum est ad uocandum nomē domini. & i. Regū. xxij. Num hodie coepi pro eo cōsulere dominū. Inde nomen uerbale **חנל** idest exordium. principium. initium. ut Prouerbiorum. ix. Principium sapientię timor domini.

deuorauit Ioseph. vbi hebraica ueritas habet. Bestia mala comedit eū rapiens rapuit Ioseph. & per continuitatē lectionis mutat he in thau. Gen̄. i. Vt sint uobis in escam et cūctis animātibus terrę. pro omī animalī terrę. & pluralit̄ haioth. Ezechielis. i. Et animalia ibāt et reuertēbant̄. Inde nomē propriū. hauah. qđ nos dicimus eua secundū gręcos, qui suas aspirationes non pronūciant fortiter. sic autem dicit̄ eo quod sit mater omnium uiuentium, ut dicit scriptura. in quo uocabulo mutatur iod in uau. ut sepe alias.

חיל Robur. uirtus. fortitudo. exercitus. Ezechielis. xxxvij. Exercitus grandis nimis ualde. et ps. xxij. Fiat pax in uirtute tua. et Isaie. lx. Fortitudo gētium ueniet tibi. et Ioelis. ij. Ficus et uinea dederunt uirtutem suam. quod septuaginta transtulerunt fortitudinē suam.

חיל Substantia. diuitię. mammon. Isaie. xxx. Portantes super humeros iumentorum diuitias suas.

חיל Reperit̄ sine iod quandoq̄. et significat etiā congregationē siue exercitum. sicut superius profectum cum iod. ut Abdię ultimo. Et trāsmigratio exercitus huius filiorum Israel.

חיל Paruus murus. uel antemurale. threnorum secundo. Luxitq̄ antemurale, et murus pariter dissipatus est.

חן Gratia. oratio. deprecatio. ut Iob. xli. Et ad deprecandū cōpositis. Rabi Iona scripsit hoc uocabulū inter primitiua. et interpretatur firmitatem seu ualiditatē. quasi diceret dñs ipsi Iob. nō obmutescā mēdaciis suis et uerbis potētibus, et ualida compositione sua. sic enim hebraice legitur. Alij uero grammatici Iudeorum deriuatum putant ab **חן** ut infra patebit p̄ interpositionē iod. ut in aliis pluribus fieri solet.

חין Medietas. sinus. ut Isaie. lxxv. Retribuā in sinu eorū. &. iij. Regū xxij. Fluebat aut̄ sanguis plage in sinū currus. qđ hebrei exponunt. In mediū seu concauitatē siue profundum currus. cui applaudit translatio chaldaica Ionathę.

חין Sepes. murulus. paries. ut Ezech. xij. et ipse edificabat parietē.

חין Palatum. guttur. Canticorū. vij. Guttur tuum sicut uinum opti-

pe. et recipit terminationes ut in arte. Inde significat etiam expiatio et sacrificiū expiationis seu purgationis. Numeri. xxxi. Et aliquid in utē filia preparatum de caprarum pellibus et pilis et ligno expiabitur.

חטב Secuit. excidit. scidit. cēdebat. Deuteronomij. xxix. Exceptis lignorum cēforibus.

חטה Frumentum. triticum. Isaie. xxviij. Et ponet triticum per ordinem. Et Ioelis primo. Ululauerunt vinitores super frumento:

חטח Obstruxit. occlusit. obturauit. qđ Hiero. interpretat frenauit.

Isaie. xlvij. Et laude mea infrenabo te. sed hebrei exponūt hoc de furore. ira. et magnanimitate. quā flatus narium indicat. ut de equis scribit Virgilius. iij. georgicon. Collectūq; premēs uoluit sub naribus ignē. vno enī uocabulo hebrei et nares. et furoris fremitū significari uolūt. scilicet **חח** similiter aut et **חטח** nares quoq; et furorē significat.

vt docet Rabi Dauid kimhi in comētariis super Isaia et in libro de radicibus. vnde mgri hebreorū sic traducūt p̄dictū uersiculū. Et p̄p̄t laudē meā obturabo nares tibi. i. cōtinebo tibi furorē meū ad laudē meā.

חטח Rapuit cū uelocitate motus. psalmo. x. Insidiat ut rapiat pauperem rapere pauperem dum attrahit eum.

חטה Virga. Isaie. xi. Egrediet uirga de radice Iesse. et Prouer. xiiij.

In ore stulti uirga superbie. quod Rabi Ionas exponit. propter uerba que loquitur stultus. veniet super eum uirga superba. hoc est procera qua dabuntur in eum grandes percussiones.

חיה Vita. Gen. xxij. Vixit aut Sara. qđ hebrei legūt. Erāt uitę ipsius

Sara centū. xxvij. anni. inde **חיה** uerbū idest vixit. Gen. xi. Porro Ar

phachsad uixit trigintaquīq; annos. inde **חיה** aduerbiū iurādi. Nūeri

xiiij. Vīuo ego et implebit gloria dñi uniuerſa terra. et eodē modo. i.

Regū. xxv. viuit dñs et uiuit anima tua. significat etiā uiuus ul' uiuēs. ut

Isaie. xxxvij. uiuens uiuens ipse confitebitur tibi. et ps. lv. descendant

in infernum uiuētes. et ut ait Rabi Iuda omnium illorum primitium

est **חיה** ut Genesis. xij. Et uiuat anima mea. Inde **חיה** animans

fera. bestia. animal. Genesis. xxxvij. Fera pessima comedit eum. bestia

וַיִּהְיֶה Festinauit. Deutero. xxxij. Et adesse festinant tēpora. & ps. lxx. Dñe ad adiuuandū me festina. & ps. cxix. Paratus sum et nō sum turbatus. quod Hiero. in psalterio de hebraica ueritate melius traduxit. Festinaui et non neglexi. Inde nomē uerbale festinantes. pro quo translatio nostra habet accincti. Numeri. xxxij. Nos. autem ipsi armati & accincti. et Ecclesiastis. ij. p eo quod nos legimus. Quis ita deuorabit et deliciis affluet ut ego. hebrei exponūt. quis comedet et quis agilior festinantior aut promptior est plus quam ego.

וַיִּהְיֶה Apparētia macularum in uarietate nubiū tempore pluuię. quā lxx. interpretati sunt phantasia. Zacharię. x. Dominus fecit phātasias & pluuiam hiemalem dabit eis. pro quo translatio nostra legit. Et dñs faciet nubes et pluuiam imbris dabit eis. vbi Hieronymus ait. Nescio quid uolētes septuaginta phantasias interpretati sunt. sed Dauid kimhi in comentariis super duodecim causam qua moueri potuerunt assignat. quod a uisione talis dicta est apparitio in nubibus. nam **וַיִּהְיֶה** uisionis uerbū est. ut infra sequitur. sicut et apud gręcos a phanizo. i. appareo uenit deriuatiuū uerbū a q̄ phātasia et phātasma. i. apparitio.

וַיִּהְיֶה Speculatus est. uidit. contemplatus est. ps. lviij. Letabitur iustus cum uiderit uindictam.

וַיִּהְיֶה Pectus. ut Exodi. xxix. Sumesq; pectusculum de ariete. & pluraliter **וַיִּהְיֶה** Leuitici. ix. Pectora eorum et armos.

וַיִּהְיֶה Confortauit. consolidauit. fortitudinem addidit. vim intulit. oppressit. ps. cxlvij. Quoniam confortauit seras portarum tuarum. & Isaie. liiij. Et clauos tuos consolida. et Exodi. xij. vrgebantq; Aegyptij populū. & Genesis. xli. Nam et illos oppresserat fames. quod hebrei legunt. Et inualuit fames in terra Aegypti. Inde fortis et fortitudo & cetera secundum artem grammaticam.

וַיִּהְיֶה Sus. Leuitici. xi. Et sus quę cum yngulam diuidat nō ruminat.

וַיִּהְיֶה Peccauit. ut Iosue. vij. Peccauit Israel. Inde monosyllabice peccatū. threnorū. i. Peccatū peccauit Ierusalē. ubi caret aleph. sicut alias se

panis & choris. & Canticorum septimo. Quid uidebitis in Sulamite nisi choros castrorum. quod quidam ab instrumento musico deriuari putant. ut infra.

רופ Rufum. fuscum. ut Genesis tricesimo. Et quodcumq; rufum & maculosum. de quo plenius infra.

רופ Misertus est. pepercit. curauit. pro quo Hieronymus doluit interpretatus est. long quarto. Tu doles super hederam. quod septuaginta uerterunt sic. Tu pepercisti super cucurbita. sed melius sequitur. Et ego non parcam niniue. & psalmo .lxxij. Parcet pauperi & inopi. ubi hebrei exponunt sic. Miserebitur super pauperem et inopem.

רור Extra. preter. Genesis. xix. Eduxerunt eum et posuerunt extra ciuitatem. & Ecclesiastis secundo. pro eo quod legimus. Quis ita deuorabit et delitiis affluet ut ego. hebraica ueritas hēt plus pter me.

רור Platea. Ieremię septimo. Et in plateis Ierusalem. Inde **רור** atrium exterius quam nos curiam uocamus. Ezechielis. xliiij. Cumq; egredientur atrium exterius. quod assumit he in fine. et quandoq; ponatur sine he.

רור Album seu candidum. quod Hieronymus traduxit hyacinthinum. Ester octauo. Fulgebat uestibus regis hyacinthinis uidelicet & aerijs. & eiusdem primo. Aerij coloris et carbasini. alio loco transtulit farinam. fortasse propter eius albedinem. Genesis. xl. Quod tria canistra farinę haberem. quod tamen partim Iudeorum ita transferunt. Tria canistra alba. hoc est ex uirgultis et uiminibus decorticatis et albis facta. de quorum numero est Dauid kimhi in libro de radicibus. partim uero putant ea sic dici a foraminibus. eo quod tales corbes uirgultis contexti sint foraminosi. & hos sequitur Nicolaus de Iyra. eo qd hor etiam foramen significat. ut patebit.

רור Optimus quisq; & liberalissimus. significatur enim principes capitanei et magnates hoc nomine. ut Ieremię. xxvij. Et oēs optimates Iuda et Ierusalem. qui apud Arabes loben quasi candidati dicuntur.

רור Spelunca. foramen. Canticor. v. Dilectus meus misit manum suam per foramē. et Nahū. ij. Et impleuit preda speluncas suas.

secundo. Polluit regnum & principes eius. Malachi secundo. Violās pactum patrum nostrorum. & infra eodem. Contaminauit Iudas sanctificationem. Inde **אָלֵהָ** idest absit tanquam pollutū atq; pro-

phanū. Gen. xviij. Absit a te. Significat etiā facere aliquid comune & publicare. ut Deutero. xx. Plantauit uineam et necdū fecit eā comunē .i. publicauit. Inde dicitur Leui. xxi. Meretrix. vile .p̄stibulū. i. publica.

אָלֵהָ Cecidit. conquieuit. metatus est. uenit. moratus est. secundo Regum tertio. Et ueniat super caput Ioab. & Ieremię. xxx. In capite impiorum conquiescet. in alio loco traduxit ueniet. ut eiusdem. xxiij. Et tempestas erumpēs super caput impiorum ueniet. & threnorum. iij. Et non coeperunt in ea manus. quod hebrei exponunt. Et non metata sunt in ea castra. uel non quieuerunt seu morabantur in ea loca. quia in momento et absq; mora subuersa est Sodomā. ut in eodem uersu patet. & secundum hanc interpretationem exponit Rabi Ionas hunc uersum Ecclesiastis quinto. Est et alia infirmitas pessima sic. Est et malum ueniens uel cadens scilicet in hominem.

אָלֵהָ Expectauit. sperauit. Micheę primo. pro eo qđ nos legimus. Quia infirmata est in bonum. Rabi Ioseph. pater Dauidis kimhi. & multi Iudeorum traduxerunt. Quia expectauit uel sperauit ad bonū. & Genesis octauo. Expectatis autem ultra septem diebus. quod per prothesin iod et apocopen he sepius inuenitur.

אָלֵהָ Fecit. formauit. creauit. psalmo. xc. Aut formaretur terra & orbis. Inde nomen uerbale. Deuteronomij. xxxij. Oblitus es domini creatoris tui. et psalmo. li. Ecce enim iniquitatibus conceptus sum. pro factus seu formatus sum.

אָלֵהָ Arena. Iob. vi. Quasi arena maris hec grauior appareret. & .i. Regum. xiiij. Sicut arena que est in litore maris.

אָלֵהָ Profanū. laicū. i. Regū. xxi. Non habeo laicos panes ad manū.

אָלֵהָ Assumit mem in principio et quandoq; he in fine. & significat chorū. Exodi. xv. Egressq; sunt omnes mulieres post eam cum tym-

men uerbale.in superiori aut prime persone futuri tēporis est indiū.

חח Assumit in pīcipio mem.et significat.regio.finis.ducatus.por-
tus. ps.cviij. Et deduxit eos in portū uolūtatis eorū.ī. ad finē uel locū.

חח Spina.de quo supra.ut Canticorum.ij. Sicut liliū inter spinas.

חח Filum.Hieronymus traduxit vitta.Cāticorum.iiij.Sicut vitta
cocinea labia tua.sed Genesis.xiiij.filum interpretatus est a filo subte-
gminis usq; ad corrigam.

חח Anxiatu est.cōtremuit.parturiuit.doluit.Isaie.xxiij. Non par-
turiui et non peperī.Isaie.liiij.hinni que non pariebas. et Michee.iiij.
Dole et satage filia sion.& ps.cxiij.pro eo quod legimus. A facie dñi
mota est terra.Hieronymus de hebraica ueritate sic. A facie domini
contremiscit terra.hebrei sic. A facie dñi parturita est terra. cui nō ab-
simile legitur ps.xcviij. Vidit et cōmota est terra.& trāsfertur pro cru-
ciatu instar dolorum parturientis.ut Ioelis.ij. A facie eius cruciabunt
populi.Inde uerbum transitiuum secundum.contremiscere fecit.ut ps
xxix.Vox domini concutientis desertū et cōmouebit dominus deser-
tum cades.& gemit lamed,

חח Obstetricauit.preparauit partum.ps.xxix. Vox domini pre-
parantis ceruos.pro quo Hieronymus de hebraica ueritate. Vox dñi
obstetricās ceruos. īde legiū Iob .xxxix.parturiētes ceruas obseruasti.

חח Dolor.psalmi.xlvij.Ibi dolor sicut parturientis.Inde uerbum
Isaie.xxiij.Dolebunt cum audierint.

חח Doluit.consternatus et dolore commotus est.ut Ester.iiij.
Quod audiens consternata est.geminato scilicet uerbo.Inde nomen
angustia.dolor.Isaie vicesimoprīmo.Et angustia possedit me.

חח Detraxit.infirmavit.truncauit.interemit . ut Isaie vicesimoter-
tio.Vt detraheret superbiam omnis glorię.Inde nomen uerbale trun-
catus.vulneratus.interfectus.ut threnorum secundo. Quasi uulnera-
tus in plateis.& eiusdem quarto.Melius fuit occisus gladio.

חח Violauit.contaminauit.polluit.prophanauit. ut Threnorū

חדר Cubiculū. tertio Regum. xx. In cubiculum quod erat intra cubiculū. & reperitur positum more aduerbii ad locum. quod denotat ultimum he quo scribitur. Genesis. xliij. Et introiēs cubiculū fleuit. ponitur quandoq; pro penetralibus et partibus interioribus. ut Iob nono. Et interiora austru. Scribit namq; Rabi Abraham Ezraides. qd sunt quedam stelle in parte meridionali, quę cum non uideantur ab aquilonaribus, nominantur penetralia seu interiora austru. ut sunt stelle antarctice, de quibus hoc loco Iob mencionem facit.

חש Renouauit. instaurauit. Isaie. lxi. Et instaurabunt ciuitates desertas. & psalmo. cii. Renouabitur ut aquile iuuentus tua. Inde nomē deriuatur Ecclesiastis primo. Nihil nouum sub sole. & dicitur sic mensis propter nouam lunam quę facit initium mensis cuiuslibet apud hebreos, sicut et latini mēsem a gręco mene idest luna dixerūt. & singule triginta dies dicuntur **חש** et potissimum primus dies mensis eodem uocatur nomine. quem nos kalendas appellamus. ut Ezechielis xli. Et adorabit populus terrę ad ostium portę illius in sabatis et in kalendis coram domino. vbi presens nomen ponitur de quo agimus.

חוב Debitor. Ezechielis. xviij. Pignus debitori reddiderit.

חוג Circuiuit. girauit. circinauit. Inde sphaera. circulus. girum. circinus. Isaie. xliij. Et in circino tornauit illud. et eiusdem. xl. Qui sedet super girum terrę. & Prouerbiorum octauo. quando certa lege & giro vallabat abyssos

חיד Proposuit. enigma. problema. exemplum. in quo aliquid arcanum latet quod difficile explicatur. ut Iudicum decimoquarto. Proponam uobis problema. & infra. Propone problema tuū. Inde **חידה** enigma. siue arcanum problema. ut in loco prenominato.

חזה Ostendit. explanauit. enunciauit. ut Iob decimoquinto. Ostendam tibi audi me. quod aliter paulo ante interpretatur Hieronymus eiusdem decimo tertio. Et enigmata percipite auribus uestris. pro enūciationes meas. aleph enim hoc loco in principio assumptum facit no

foraminibus petre. et in Abdia. habitantem in scissuris petrar. vbi in numero plurali mutat he finale in vau, quod est notandū. & Jonathan chaldeus in sua translatione chaldaica uertit inter duas petras.

אָר Circūdedit. cinxit. circūligauit. Exodi. xxix. Cingesq; eos baltheo, Aarō scilicet et liberos eius. et eiusdē. xij. Renes uos accingetis. et Ezech. vii. accingēt se ciliciis. pro q̄ hebrei. Induēt cilicia siue saccos. significat et cōtrahi et cōstringi. ut. ij. Regū. xxij. Et contrahent in angustiis suis. pro quo hebrei. & claudent in uinculis suis. hoc idē ponit in libro psalmorū per metathesin literarū. ps. xviij. Et claudicauerūt a semisis suis. pro quo hebrei. & formidabunt a claustris suis. Sed recte Claudicauerūt secundum linguam chaldaicam catametathesin.

אָר Acuit. agilitauit. uelocitauit. Habacuk. i. Et uelociiores lupis uespertinis. Prouerbiorū. xxvij. Ferrū ferro acuit, et homo acuit faciē amici sui. inde nomē ȳbale Isa. xlix. Et posuit os meū q̄si gladiū acutū.

אָר Gaudius seu letatus est. Exodi. xviij. Letatusq; est lethro super omnibus bonis. et ps. xxi. Letificabis eū in gaudio. vbi quidam libri hebraice impressi uitio librariorū habēt. uiuificabis eū. sed male: hoc etiā modo exponunt magistri hebreorum uersiculum Iob. iij. Non computetur in diebus anni. sic, Non gaudeat diebus anni.

אָר Desiit. cessauit. dereliquit. dimisit. Gen. xli. pro eo qd Hiero. rhetorice circūloquēdo traduxit. Et copia mensurā excederet. hebraice ueritas legit sic. Vsq; ad id qd desiit numerari. quoniā nō erat numerus. Iob. iij. Ibi ipij cessauerūt a tumultu. inde nomē terminus. finis. nouissimus. ut Isaie. liij. despectū et nouissimū uiroꝝ. inde nomē substantiuū cessatio. p quo Hiero. quietē trāstulit. Isaie. xxxviij. Nō aspiciā hoīem ultra et habitatorē getis. sed. lxx. verbalit̄ traduxerūt sic. nō videbō hominē adhuc cum habitātibus. cessauit generatio mea. ut sit punctus post habitantes. quod est contra linguę hebraicę proprietatem. vbi ipsa orthographia requirit post se genitiuum.

אָר Spine genus. quod trāslatio nostra paliurū nominat. Michę viij. Qui optimus in eis est, quasi paliurus.

bus tuis. Itē in eodem. ppter duriciam incantatorū tuorū uehementē.

חבורה Tumor uel liuor carnis. Exodi. xxi. Liuorē pro liuore. qđ alio in loco trāslatio nra cicatricē uertit. ps. Putruerūt corruptę sunt cicatrices meę. dicūt autem sic secundum magistros hebreorū. quod in tali percussione congregetur sanguis, et talis coniunctio sanguinis postq̃ diu perstat, apparet diuersis maculis.

חברבורה Macula. uarietas. et uidetur a superiori deriuatum geminato medio. Ieremię. xij. Aut pardus uarietates suas.

חבש Vinciuit. ligauit. translatio nostra habet iposuit. Exodi. xxix. Et impones eis mitras. sed rectius Isaie. xxx. In die qua alligauerit dominus uulnus populi sui.

חבת Patina siue patella. quod assumit quandoq̃ mem in principio. de quo supra.

חבת Frixorium. sartago. ubi carnes friguntur. i. Paralippomenon nono. Prefectus erat eorum quę in sartagine frigebantur.

חגג Tripudiauit. festiuauit. celebrauit. feriauit. Leuitici. xxiij. Celebrabitis ferias dñi. vij. diebus. et infra. Celebrabitisq̃ solennitatem eius. Item et mēse septimo festa celebrabitis. vbi **חג** significat ferias. solennitatem et festa.

חגא Pauor. tremor. Isaie. xix. Et erit t̃ra Iuda Aegyptiis in pauorē.

חגב Bruchus. alij dicunt locusta. translatio nostra uarie traducit. scilicet pro locusta bruchū et ecōuerfo. Leuitici. xi. atq̃ locusta, singla secundū genus suum. vbi paulo ante pro **חגב** posuit bruchum.

vt est bruchus in genere suo. quod tamē frequētissime locustā uertit. Exodi. x. Et diuersa esse indicat anālia. Ioelis. i. Residuū locustę comedit bruchus. sed Rabi Dauid kimhi in libro de radicibus determinat qđ locusta sit genus, et bruchus species eius. aliqui dicūt hoc uocabulū etiam significare lumbos. dorsum. seu posteriora hominis. Ecclesiastis xij. Impinguabitur locusta. quod ipsi exponunt. onerabit dorsum.

חגה Scissura. rima. foramē. cauerna. Canticorū. ij. Colūba mea in

lores tenebunt.

חובל Nauta seu patronus nauis, qui gubernator dicitur. Ezechielis
xxvij. Sapiētes tui Tyre fuerūt in te, qui sunt gubernatores tui. dictus
fortasse a funibus regēdis in nauis a quibus et arbor nauis quam malū
dicunt ita nominatur.

חבולה Versutia. consilium. astutia. malum ingenium. ut Pro-
uerbiorum. xij. Consilia impiorum est fraudulentia.

חבל Cuneus. societas. congregatio. conuentus. grex. i. Regum. x.
Obuium habebis gregē prophetarū. et eodem. Et ecce cuneus pphē-
tarum. & pro eo quod nos legimus psalmo. cxix. Funes peccatorum
circumplexi sunt. verius exponunt, caterug peccatorum.

חבליים Præsides et caput alicuius cōuentus seu cōgregationis. sed
translatio. lxx. sicut et trāslatio nostra legit funiculos. Zacharie. xi. Et
alterā uocaui funiculos. qd exponūt uel a dolore. uel a malo ingenio.
uel a deuastatione. scilicet regē malū. Exponūt autem Zachariam sic.
vnam uocaui Noam idest dulcorem nō decorem. intellige sacerdotē.
& aliā uocaui hoblim. i. regem. sic Dauid kimhi in libro de radicibus.

חבצלת Rosa. flos. Canticorum secundo. Ego flos campi.

חבק Amplexus est. Ecclesiastis. iij. Tempus amplexandi et tēpus
lōge fieri ab amplexibus. significat et complicare. eiusdem. iij. Stultus
complicat manus.

חבר Coegit. congregauit. coaceruauit. collegit. coniunxit. sociauit.
Gen. xiiij. Omnes hi conuenerunt in uallem siluestrem, pro cōgrega-
uerunt & Exodi. xxviij. Duas oras iunctas habebit. Inde.

חבר Socius. particeps. ps. cxix. Particeps ego sum oīm timentū te.
& i foemīno genere. socia et particeps. Malachie. ij. Et hoc piceps tua.
חבר Incantauit. Deute. xviij. Ne sit maleficus nec incantator. & ps
lviij. Et uenefici incantantis sapienter. pro quo Hieronymus. Nec in-
cantatoris incantationes callentis. & Isaie. xlvij. Sta cum incantatori

חבט Excussit. purgauit. Iudicum. vi. Cumq; Gedeon filius eius ex-
cuteret atq; purgaret frumenta. quod tamen Hiero. aliter traduxit.
Deuteronomij. xxiiij. Si fruges collegeris oliuarum. pro excusseris.
Sic Ruth secundo. Virga cedens et excutiens.

חבל Excussit debitorem. pignoris loco accepit. pignoraui. Deute-
ronomij. xxiiij. Non accipies loco pignoris inferiorem et superiorem
molam. et significantius transfert abstulit pro pignore. Iob. xxiiij. Ab-
stulerunt pro pignore bouem uidue. Inde **חבל** pignus. Ezechiel
xxxiiij. Et pignus restituerit ille impius.

חבל Corruptit. deuastauit. demolitus est. dissipauit. disperdit. pu-
trefecit. Ecclesiastis. iij. Dissipet cuncta opera manuū tuarū. Isaie. xij.
Ut disperdat oēm terrā. et Cantic. ij. Quę demoliunt uineas. translatio
nostra in Nehemia similitudine uocis seducta, traduxit a vanitate. qđ
tamen per he scribit et nō per heth. pro eo enim quod dicere deberet.
peccauimus scđitate scđati sumus seu putrefacti uel corrupti sumus
tibi. quo significato ipsum in Isaia quoq; reperies ca. x. Et cōputrescet
iugum a facie olei. tamē sic posuit Nehemię. i. Peccauimus uanitate se-
ducti sumus. & melius omnibus reperire licet Micheę. ij. Propter im-
mundiciem eius corrumpetur putredine pessima. vbi ponitur et uer-
bum et nomen.

חבל Mensus uel partitus est. obligauit. irretiuit. illaqueauit. Pro-
uerbior. xij. Ipse se in futurū obligat. Inde funiculus. regula. pertica.
funis. laqueus. Zacharię. ij. Funiculus mēforū. et Amos. viij. Et hu-
mus tua funiculo metiet. & Isaie. xxxiiij. Et oēs funiculi eius nō rūpent.
et Ezechielis. xxvij. Quę obuolutę et astrictę erant funibus.

חבל Parturiuit. seu peperit. ps. vij. Ecce parturit iniusticiam. Inde
partus **חבל** Isaie. lxvi. Antequā ueniret partus eius. & Canticorū
octauo. pro eo quod nos habemus. Ibi corrupta est mater tua. ibi uio-
lata ē genitrix tua. hebrei legūt. Ibi parturire iussa est. idē nomē scilicet

חבל Dolor. fortasse a pariendo dictus. Isaie. xij. Torliones et do-

חח

צבט כרז העולס

h Amus.fibula.armilla.ut Exodi.xxxv. Armillas et inaures.& dicitur fibula sic a spina, quia per annulū seu circulū transeūt

spine quibus uestes subnectuntur. spina uero nominat **חח** Cantia corū. ij. Sicut liliū inter spinas. vnde hic circulus intra se gerens spinā nomen accepit. qua ppter ipsum sepe pro circulo transferunt. ut Isaie xxxvij. Ponam ego circulum in naribus tuis. vbi per paragogen assumit iod in fine sicut alia pleraq. & pluraliter legitur Ezechielis .xxix. vbi nos habemus. Et ponam frenum in maxillis tuis. ibi hebrei legūt. Et ponam fibulas seu hamos in maxillis tuis. Accipit etiam per epenthesein vau quod et spinam et fibulam significat, ut supra dicit. & Iob quadragesimo. Aut armilla perforabis maxillam eius. quod hebrei rectius. & spina perforabis.

חבב Dilexit uehementer. Deuteronomij. xxxij. Dilexit populos.

חבא Ascondit. ut Iob. xxij. pro eo quod nos legimus. Oppresserunt pariter māsuētos terrę. hebrei habent. Simul absconditi sunt. sicut recte ponitur eiusdem. v. A flagello lingue absconderis. & .iiij. Regū vi. Quę abscondit filium suum. Mutat autē quandoq. aleph in he, et econuerso he in aleph. de quo uide Dauid kimhi in libro primo artis grāmaticę, vbi de hoc uerbo et eius accidentibus singulare capitulum posuit. Inde nomen absconfio **חביו** Habacuk. iij. pro eo quod habemus nos. Ibi abscondita est fortitudo eius. hebrei legunt. Et ibi absconfio fortitudinis eius.

מחבת Patella in qua frixatur pasta. & secūdum Rabi Salomonē fuit tale instrumentū in sanctuario in quo pinsebantur oblata azyma in oleo. Leuitici. ij. vbi nos legimus craticulā. Si autem craticula fuerit sacrificiū. ibi hebrei legunt patellam. Hieronymus trāstulit sartaginē. Ezechielis. iij. Et tu sūme tibi sartaginē ferream. vbi capitur pro leuigali instrumento simili patelle quo parietes leuigant. Ad hoc chaldaica translatio tam Ionathę quam Onkeli concordat. Inuenitur et line mem in libro Paralippomenon.

atq; nepotibus hic accipitur, quibus multiplicabunt regna secundum multitudinem populorum, iuxta translationem chaldaicam Onkeli. hoc igitur uocabulum et de herbis et de plantis et hominibus dicitur. sicut et de fructu legimus. fructus arboris et fructus uentris.

זרע Brachium. ps. cxxvi. In manu potenti et brachio excelsa. & declinatur pluraliter in utroq; genere. In masculino Gen. xlix. Et dissoluta sunt uincula brachiorum manuū illius. In foeminino Danielis. x. Brachia eius et quę deorsum usq; ad pedes. Recipit quandoq; aleph in principio. ut Iob. xxxi. Et brachiū meū cum suis ossibus confringat.

זרק Sparfit. disperfit. proiecit. Exodi. ix. Et spargat illum Moyses in celum. et Exodi. xxxiij. Partem autem residuam fudit super altare, id est spargendo proiecit. nam mox eandem dictionē rectius interpretatus est. Ille uero sumptum sanguinem resparfit in populum.

מזרק Peluis. gutturnum. Ieremię. liij. Et urceos et pelues et candelabra. & pluraliter declinatur in masculino et in foeminino.

זרת Palmus. Isaie. xl. Et celos palmo ponderauit. de quo supra.

זרת Mensura palmi. Exodi. xxviij. Mensuram palmi habebit.

licidia stillātia super terrā. Hiero. sic trāstulit. Vt stille irrorātes terrā.

קניז Canis uenaticus mirę uelocitatis. qui ab Ouidio li. iij. metamorphoseos uocatur Ielaps a uēti uelocitate, iuxta quē morē germanicum quoq; canem uentum appellant. et galli a leporibus insectandis leporarium nominant. alij putāt esse auem sturnum. Hiero. gallum interpretat. Prouerbiorū. xxx. Gallus succictus lumbos suos. Sed Lyra dicit quod nō significet gallum. quid autem sit non dicit. alij scribunt quod sit pardus, quia gracilis circa lumbos et tamen fortis. quia uero hęc est prophetia Salomonis de futuris nos admonens. uerba iccirco prophanis sunt incerta quibus mysteria proponuntur.

צור Ortus est. ut Isaie. lx. Et gloria domini super te orta est. inde nomen uerbale ortus. quod recipit mem in principio. ut ps. cxij. A solis ortu usq; ad occasum. et accipit quandoq; aleph in principio, sicq; indigenam et omne origenariū significat, quasi inde ortum. ut Leuitici xix. Sed sit quasi indigena inter uos, aduena qui habitauerit in uobis. **אורז** Lignum uiride semper recens, quod putant esse laurum. ps. xxxvij. Vidi impium superexaltatum et eleuatum sicut cedros libani. rectius, sicut laurum.

זרם Impetus. fluctus. tempestas. imber ualidus. Isaie. xxxij. Erit uir sicut qui absconditur a uento et celat se a tēpestate. & Iob. xxiiij. Quos imbres montiū rigant. quod hebrei legunt. A riuis seu fluctibus montium humectabuntur. Sed Ionathas chaldeus imbrem ualidum ex nubibus plapsum putauit. ubi nos legimus Habacuk. iij. gurges aquarū trāsiit. alio in loco tetrū feterē fceminini pfluuū, p isto nomine intelligit scilicet Ezechielis. xxiij. Sicut fluxus equorum fluxus eorum.

נזר Plantauit. seruit. seminauit. seuit. Iudicū. vi. Cūq; seuisset Israel. Inde nomen participiale **נזר** seminatū. satū. plantatū. ps. xcvij. p eo qđ nos legimus. Lux orta est iusto. hebrei habēt. Lux seminata est iusto. Inde semen. Genesis primo. **זרע זרע** idest seminificantem semen. pro quo legimus afferentem semen. & Numeri vicesimo quarto. Et semen illius erit in aquas multas. qđ pro liberis scilicet filiis

rugauit. et illa corrugatio potest ob utramq; inieperiem tam frigoris quā caloris cōtingere. putāt alij sic dictū quasi צרב alij קרי צרב ab gētu et calore.

צר Alienatum est. horruit. eguit. fraudatum uel elongatum est. ps lxxviij. Nō sunt fraudati a desyderio suo. & lviij. ps. Alienati sunt peccatores a vulua. Job. xix. Halitū meū exhorruit uxor mea. et quādoq; mutat he in aleph, et dicit צר alienatio. qđ Hiero. traduxit nausea.

Numeri. xi. Donec exeat per nares uestras et vertat in nausēā. alij exponunt longinquū uel procul. Rabi Salomon gallus in comentariis super pentateuchū dicit se uidisse in libris cuiusdā Moyse, qđ is audiuerit linguā in qua gladius eo nomine uocat. Inde צר alienus. extra-

neus. ut ps. lxi. Extraneus factus sum fratribus meis. Inde uenit צר alienus uel alienigena. Leuitici. xxij. Omnis alienigena non comedet de sanctificatis. & Isaie. xliij. Et non fuit in uobis alienus.

צר Corona. peripheria. margo. complexus. bractea. Exodi. xxv. Faciesq; supra coronam auream per circuitum.

צר Disperfit. Numeri. xvi. Et ignem huc illucq; dispergat. et Ieremie. xlix. Dispergam eos in omnē uentum. sunt qui putant צר alienū seu alienigenam inde nominari. de quo supra dictū est. Inde צר idest dispergens. ut Ieremie. xxxi. Qui disperfit israel cōgregabit eū.

צר Circūligauit. circūdedit. cinxit. ut. ij. Regū. xxij. Accinxisti me fortitudine ad prēliū. vnde quidā hebrei exponūt hūc uersiculum ps. cxxxix. Semitā meā & funiculū meū iuestigasti. sic. circūdedisti ut rabi Iuda. uel circūligasti ut Rabi Ioseph. qđ Hiero. ī psalterio de hebraica ueritate traduxit euentilasti. forte secundū superiorē significationem dispersionis. quasi semitā disperferit secundū longitudinē in ante et retro. et funiculū hoc est latitudinem in sursum deorsum dextrorsum et sinistrorsum. secundum Daud kimhi in libro de radicibus.

צר Roscidus humor. guttulatio. seu pluuiolatio. qđ. lxx. stagon. idest gutta stilla uel stillicidium transtulerūt. nos legimus ps. lxxij. Stil-

duſ uenit in Samariam.

קָרָא Clamauit. ut **פְּס.** **xxij.** Ad te clamauerunt et ſalui facti ſunt. Inde nomen clamor. **Nehemię. v.** Et factus eſt clamor populi.

קָרָא Accerſiuit. congregauit. conuocauit. ut ludicum quarto. Qui acceſſitis Zabulon & Nephthali.

מָדִי Modicum. ut **Iſaie. xxvij.** Modicum ibi modicum ibi. & accipit quandoq; per protheſin in principio mem.

פִּיֶּת Pix. ut **Iſaie. xxxiij.** Et conuertentur torrentes eius in picem. et erit terra eius in picem ardentem.

קָדַשׁ Purgauit. diſtillauit. ſublimauit. conſlauit. **Iob** viceſimo octauo.

Habet argentū uenarū ſuarū principia. et auro locus eſt in q̄ conſlat. Inde **קָדַשׁ** id eſt ſublimatū. purgatum. **פְּס.** **xij.** Purgatū ſeptuplū.

קָדַשׁ Cōpedes. ut **פְּס.** **cxlix.** Ad alligādos reges eorū in cōpedibus.

קָדַשׁ Senuit. **Geñ. xxvij.** Senuit aut̄ **Iſhac.** Inde nomē **קָדַשׁ** id eſt ſenex **Geñ. xxiiij.** Erat aut̄ **Abrahā** ſenex. a q̄ deriuat̄ nomē pluralis numeri tantū quod etatē ſenectā ſignificat **קָדַשׁ** ut **Geñ. xxxvij.** Eo q̄d in ſenectute genuiſſet eū. p̄ quo hebrei legūt. quia filius ſenectę fuit ſibi. Talia enim nomina conditionē etatis ſignificantia pluralia ſunt tantū. vt eſt etas puellaris et adoleſcentię ac ceterę. Item alia orthographia **Geñ. xlvij.** Oculi enim **Iſrael** caligabant p̄ nimia ſenectute.

קָדַשׁ Barba. ut **פְּס.** **xxxij.** Quod deſcēdit in barbam. barbam **Aaron.**

קָדַשׁ Leuauit. erexit. ut **פְּס.** **cxlv.** Et erigit omnes eliſos. ſic **Onkelus** chaldeus **Exodī** decimo quarto. Leuantes filij **Iſrael** oculos uiderunt. pro hebraico **קָדַשׁ** traducendo poſuit hoc p̄ſens uerbum.

קָדַשׁ Diſſipauit. ſecūdum noſtrā translationem. **Iob. vi.** Tempore q̄ fuerit diſſipati peribūt, et ut incaluerint ſoluent̄ de loco ſuo. quia uero nō reperiō uerbū hoc alibi ī uſu ſacrę ſcripturę. iccirco facilius patior q̄d multi hebreorū magiſtri ipſum multiphariā interptati ſunt. nā **rabi Sadia** exponit pro frigore. **Moyſes** gaſtilides p̄ calore. alij transferūt

זני Fornicatus illicito amore intentus est. Deutero. xxxi. Populus iste cōsurgens fornicabitur post deos alienos. inde putant aliqui deriuari **זני** .i. meretrix. de quo supra locuti sumus. Inde fornicator et fornicatio nomina uerbalia. et fornicari uerbū. quę omnia legimus Osee. iij. vbi uarię formę et mltiplex orthographia eius vbi reperit. **זני** Repulit. dereliquit. threnorum. ij. Repulit dñs altare suum.

דני Fluxit. ut Deutero. xxxij. Dan catulus leonis fluet largiter de Basan. vbi largiter nō est de textu. et uerificata est hęc benedictio ipsi Dan ppter Lesem quā regiōem uicerūt et obtinuerūt Danitę. vnde fuit Iordanis. ut notat Rabi Salomō gallus et allegat uictoriā de Lesem, qđ mutato nomine dan uocauerūt. Iosue. xix. quod est lais. secundū Dauid kimhi in comentariis super quatuor. ad qđ allegat id quod scribit Iudicū. xviij. vocato nomīe ciuitatis dan iuxta uocabulū patris sui quę genuerat Israel quę prius lais dicebat. cū igit fluius ille descenderet ab eo loco qui dan nominabat, et nomē suū inde acciperet quasi iored. i. descendēs a dan. merito iā benedictio illa putabatur cōpleta, qđ dan flueret de basan. Inde putāt aliqui nō recte dici Iordan a duobus fōtibz, vno ior et altero dan. vt Lyra scribit Hierony. sequens, in libro hebraicarū quęstionū. vnū enim fontē esse Iordanis dicunt. qui a Plynio in libro naturalis historie. v. pameas uocat. et a Iudeis lessem. sicut ait Rabi Ishac. et ideo dicitur iordan secundum Rabi Iohanan quasi **דני** idest descendens a **דני** hoc est a pameade.

זר Dispersit. et mutat he in vau. ut Deuteronomij. xxviij. Vt dispergaris per omnia regna terre. ubi ponitur **זר** cuius dictionis ultimum he genus connotat.

זר Mutilauit. concidit. cōstrinxit. breuiauit. ut Iob. xvij. Dies mei breuiabuntur. quod hebrei legunt. Dies mei concisi seu mutilati sunt. **זר** Indignatus est. succensuit. iratus fuit. detestatus est. fremuit. Numeri. xxiij. Qua ratione detester quem dominus non detestatur.

זר Succensuit. impatiens et iratus contristatus est. ut Gen. xl. Ad quos cum introisset Ioseph mane et uidisset eos tristes. & inde nomē verbale Michę. vij. Iram domini portabo. et. iij. Regum. xx. Furibz

Per tempora a temporibus anni ad annum. vbi hebrei sic legunt. Ad tempora stata de anno in annum. Et eiusdem ultimo. In temporibus constitutis et in primitiis. alij exponunt temporibus paratis.

זמר Cantauit. psallit. ps. xlvij. Psallite deo nro psallite. psallite regi nro psallite. Inde **זמור** .i. psalmus. ut i titulo eiusde. inde **זמר** idest cantus scilicet auiu circa ver. uel putatio arboru. Canticoru. ij. Tēpus putationis aduenit. et **זמרה** cantio. carmē. ps. cxix. pro eo qd nos legimus. Cantabiles mihi erāt iustificatōnes tue. Hiero. de hebraica ueritate rectius interpretať. Carmina mihi erant. Item in ps. cxviij. Fortitudo mea et laus dominus. deficit enim hic iod pronomen. non laus mea. qd tñ subitelligit secūdū Dauid kīmhi in libro de radicibus.

זמורה Foeditas. Foetor. odor malus. nostra translatio ad imitationem Theodotionis habet ramus a putatione arboris. Ezechielis. viij. Et ecce applicant ramum ad nares suas. Symmachi autem translatio foedum raucumq; sonitum de naribus procedētem in dei contemptū significat. teste Hieronymo in commentariis.

זמרה Germen. propago. Isaie. xviij. Et germen alienum seres.

זמר Surculus. propago. ut Isaie. xxv. Quasi calore sub nube torrēte propaginem fortium marcescere facies.

זמרה Genus delicatissimi et optimi fructus. Gen. xliij. Sumite de optimis terrę fructibus.

זמר Secuit. putauit. incidit. Isaie. v. Non putabitur et nō fodietur in de **זמורה** falx putatoria. ut Isaie. xviij. Et pręcidentur ramusculi eius falcibus.

זמר Camelopardalis in translatione nostra. Deuteronomij. xliij.

Orygem camelopardalim. alij uocant hoc nomine capras rupícolas.

זנב Cauda. ut Deutero. xxviij. Cōstituēt te dñs in caput et nō in caudam. & plr declinat in fœminino. ut Isaie. viij. A duabus caudis titionū.

זנב Caudam abscidit. extrema percussit. pręcidit. prosecuit. Iosue. x. Et extremos quosq; fugientium cędite.

vide domine et consydera quoniam facta sum vilis.

אֶלֶף Reperitur per pthelin mem **אֶלֶף** fuscina seu tridens. primo Regū. ij. Et habebat fuscinulā tridentē. & tale instrumentū uocāt harpicellum. & pluraliter declinatur in foeminino. ut Exodi. xxvj. Et forcipes atq; fuscinulas.

אֶלֶף Absq; pręter. nisi. excepto. ut. iij. Regū. xxiiij. Nihilq; relictū est exceptis pauperibus populi terre: Inuenit et per paragogen iod. Deutero. i. Pręter Caleb filium Iephonę. sed idē iod quādoq; capit in hac dictione pnominaliter. ut Osee. xij. Deum absq; me nescies.

אֶלֶף Surculus. frutex. propago. ramusculus. Isaie. xviij. Et pręcidetur ramusculi.

אֶלֶף Intemperies. procella. impetus. tēpestas. ut ps. xi. Spiritus pcellarū pars calicis eorū. pro q; Hiero. de hebraica ueritate traduxit. Spiritus tempestatum. ut ps. cxix. Defectio tenuit me. pro quo Hieronymus. horror obtinuit me. alij estus. alij intemperies.

אֶלֶף Pręsumpsit. statuit. cogitauit. threnorū. iij. Fecit dñs quę cogitauit. & Deuteronomij. xix. Sicut fratri suo facere cogitauit. inde nomē verbale **אֶלֶף** & pft **אֶלֶף** Iob. xvij. Cogitationes meę dissipatę sunt. et per prothelin accipit in principio mem **אֶלֶף** Prouerbio rum quinto. Vt custodias cogitationes.

אֶלֶף Scelus. nephas. capitale crimē. Le. xx. qui sup uxore filiā, duxerit q; matrē eius, scelus opatus ē. et in hac significatiōe recipit etiā mē in pñcipio sicut pcedens uocabulū. ut Ieremie. xi. quid est qd dilectus meus in domo mea facit scelera multa. dicūt quidā qd hęc significatio deriuēt ab illa superiori. quia est peccatū ex proposito.

אֶלֶף Tēpus limitatū et determinatū. ut Ecclesiastis. iij. Omnia tēpus habent. Inde quasi a uerbo sisto seu determino inuenitur **אֶלֶף** vel **אֶלֶף**. i. stata. limitata. cōstituta. defminata. ut Nehemie. x

aurum uel uitrum. Dicitur autē sic propter puritatē et transparentiā.
זכר Apparuit mundus. emendauit. purificauit. correxit. ps. cxix. In
 quo corrigit adolescentior uiam suam. Et Iob. xv. Quid est homo ut
 immaculatus et ut iustus appareat. Similiter eiusdem .xxv. Apparere
 mundus. natus de muliere.

זכר Meminit. recordatus est. Iong. ij. Domini recordatus sum. &
 Threnorum. v. Recordare domine. Inde **זכרון** monumentū. me-
 moriale. memoria annales siue historia. Exodi. xxxix. In monumentū
 filiorū Israel. & Hester. vi. Iussitq; sibi afferri historias et annales prio-
 rum temporum. Ecclesiastis. i. Non est priorum memoria. Inuenitur
 etiam absq; nun finali **זכר** in eodē significato. Exodi. iij. Et hoc me-
 moriale meum in generatione et generationem. Reperit et cum mem
 in principio **מזכרת** commonefactio. ut Numeri. v. pro eo quod
 nos legimus. & oblatio inuestigans adulterium. hebraica ueritas ha-
 bet. & memoriale commonefaciens crimen.

זכר masculus seu uirilis sexus. Gen. i. masculū et foeminā creauit eos.

זכרון Memoria uel monumentum. Leuitici. xxiiij. Vt sit panis
 in monumentum oblationis domini. hebrei exponunt. vt sit in odore
 oblationis domini. alij. vt sit representatio oblationis dñi. Vnde illud
 quod scribitur Isaie. lxvi. Qui recordatur thuris. uertunt sic. qui odori-
 ficat thus. Iccirco rabi Dauid kimhi in comētariis hoc **זכר**
 exponit **מקטיר** id est suffumigat. cui assenti translatio chaldaica
 Ionethē quia dictionem hanc interpretatur qui offert uel offerens. Si-
 mile cōtingit Canticorum. i. nam ubi nos legimus. memores uberum
 tuorum super uinum. ibi docti hebreorum exponūt. odorificatus est
 amor tuus plus quam uinum.

זלזל Liguriuit. deuorauit. exedit. cōmessauit. Deute. xxi. Cōmessa-
 tionibus uacat et luxurię atq; cōuiuuiis. sic epulones dicunt **זלזלים**
 Sed combibones et potatores **סובאים** a qua leuitate quidam di-
 ctum putabant **זלזל** ignominiosum. vile. abiectū. leue. threnorū. i.

co demisso capite ueritus sum. ubi hebrei legunt. Expauit et timui. & Rabi Ionas exposuit. Substiti seu retrocessi.

חֲרִי Serpsit. reptit. quę simul Hiero. cōprehendens transtulit Deuteronomij. xxij. Cum furore trahentiū super terram atq; serpētium. & Micheę. viij. Velut reptilia terrę.

רִי Aprilis mensis. ut. iij. Regū. vi. In anno quarto mense zio ipse est mensis secundus regni Salomonis. & sic dicitur ab aparitione florum. vnde Ionathas chaldeus locū supra citatum interpretať mense zif gē-
mante seu florescente, quia scilicet in secundo mensium gēmant. reslo-
rescunt. et germinant uniuersa plantarum genera.

רִי Amoenitas secūdam Ionatham chaldeum. pro quo. lxx. introitū. Symmachus pinguedinē. Theodotio multitudinē. Aquila et Hiero-
nymus omnimodū trāstulerunt. Isaie. lxvi. Et delitiis affluatis ab omi-
moda gloria eius. alio in loco licet Aquila omnimodum traduxerit. tamen Hieronymus speciem interpretatus est, vbi translatio nostra legit pulchritudinem. ps. l. Et pulchritudo agri mecum est. quia. lxx. oreotis idest speciositas traduxerunt. qđ tamen Hieronymus in psal-
terio suo de hebraica ueritate uniuersitatem transtulit. sed eandem di-
ctionem. lxx. ps. lxxx. monios interpretati sunt idest singularis, hoc est
aper. Et singularis uerus depastus est eam. quod Hiero. in psalterio de
hebraica ueritate omnes bestię agri uertit. & iccirco scribunt hebreorū
magistri qđ hęc dictio **רִי** sit genus ad oīa anīalia fera et agrestia.

רִי Flāma. scintillatio. ut Isaie. l. Ecce omnes uos accendentes ignem
accincti flammis, ambulate in lumine ignis uestri, et in flammis quas
succendistis de manu mea.

רִי Oliua. Jeremię. xi. Oliuam uberem pulchram. & Leuitici. xxiiij.
Vt afferant tibi oleum de oliuis purissimum.

רִי Mundatus est. purus fuit. Iob. xv. Celi non sunt mundi in con-
spectu eius. Inde nomē **רִי**. i. purus seu mūdus. Leui. xxiiij. Vt afferāt
tibi oleū de oliuis purissimū. et Iob. viij. Si mūdus et rectus incesseris.

רִי Vitrum crySTALLinum. ut Iob. xxviij. Non adęquabitur ei

nino a pāla, non autem in masculino a palo, ut quidā mendose habēt. quod. iij. Regū. xxij. transfertur a Hiero. habena. Et habenas lauerunt iuxta uerbū domini. Sed rectius secundū Nicolaum de Iyra. Et armaturas seu instrumenta lauerunt. nam arma nō tantū artificū et pugilū, sed etiam rusticorum et fossorum instrumenta sunt. teste Prisciano in libro de. xij. carminibus. ut Virgilius in primo georgicon. Dicendum et duris quę sint agrestibus arma.

וַי Commouit. ut Ecclesiastis. xij. Quando cōmouebunt custodes domus. & Ester. v. Et nō solum non assurrexisse sibi, sed nec motū quidem de loco sessionis suę. quod hebraice sine ambagibus sic legitur. & non surrexit et nō mouit ab eo. & reperit geminatis syllabis prolatū Habacuk. ij. Et suscitabuntur lacerantes te. lxx. Insidiantes tibi. hebrei cōmouentes te seu commotores tui.

וַי Fregit. infirmauit. conculcauit. Iob. xxxix. Obliuiscitur quod pes conculcet ea idest franget. Inde **וַי** conculcatio. prostratio. conculatio. Hieronymus tamen et septuaginta interpretati sunt insidias in Abdia. Ponēt insidias subter te. quod Dauid kimhi Iudeus languorē. percussione. et humiliationē exposuit in comentariis super. xij. & alij aliter traduxerunt Osee. v. Hieronymus et Aquila sic. Et Iudas uinculum suum. lxx. uero sic. Et Iudas dolorē suum. Dicitur etiā cataplasma vel emplastrum quod vulnere apponit medicine loco. vnde Isaie primo dicitur vulnus et liuor et plaga tumens non est circumligata nec curata medicamine idest cataplasmata. vbi ponitur **וַי**

וַי Oscitauit. ut. iij. Regum. iij. Et oscitauit puer septies. hebrei transferunt sternutauit. ut Rabi kimhi in comentariis super quatuor allegans pro se illud Iob. xli. Sternutatio eius splendor ignis. quod Syriace exponitur **וַי**

וַי Leuauit. separauit. deposuit. ut Exodi. xxviij. Et a se inuicem rationale et superhumerales nequeant separari. quod hebrei sic legūt. Et non leuabitur seu separabitur rationale de ephod.

וַי Expauit. quod Hieronymus circūloquendo sic traduxit. Iccir-

אֵי Acies. angulus. quod Hieronymus cornu trāstulit. Zachariæ ix. Et quasi cornua altaris. & ps. cxliiij. vbi nos legimus. Filie eorū compositę. rectius Hieronymus in psalterio suo de hebraica ueritate interpretatur. Filie nostrę quasi anguli ornati.

אֵי Superliminare. postis. limē. addito mem in p̄cipio et he in fine. Deuteronomij. vi. Scribesq; eam in limine et hostis domus tuę. & dicitur sic a sublimando.

אֵי Vilipendit. spreuit. ut threnorū primo. Omnes qui glorificabāt eam spreuerunt eā. & inueniūt geminato lamed in fine. ut Ieremię. xv. Et seperaueris preciosam a uili. ubi ponitur **אֵי**

אֵי Genus farris. inde **אֵי** esca uel alimentum. ut Gen. xlv. Et totidem asinas triticum in itinere panesq; portantes. vbi deest et farinam vel escam uel pulmentarium portantes. vt sit textus. asinas portantes triticum et panem et escam patri suo ad iter. sic enim hebraice poniūt.

אֵי Formę. genus uel species. Ita enī exponit Rabi Ionas hunc uersum psalmi. cxliiij. vbi nos legimus. Promptuaria eorum plena eructantia ex hoc in illud. Ipse legit. Anguli nostri pleni expromentes de genere in genus. probat expositionē suam per translationem chaldaicam. nā vbicumq; Gen. i. legimus **אֵי** idest forma genus uel species. ibi Onkelus traduxit **אֵי** alij exponunt annum dicentes. Emittentes de anno in annum. quasi esset corruptum a **אֵי**

אֵי Meretrix. ut Iosue. ij. Ingressi sunt domū mulieris meretricis. alij interpretant lixa que discurrit hinc inde ut conferat escam. Sic Ionathas chaldeus transfert cauponā. vnde Rabi Ionas similiter hunc locum Iosue. ij. Et posuerūt puerum in prostibulo exposuit sic. Et tradiderunt puerum in tabernam cauponariam. ubi ponit **אֵי**

אֵי Arma. quod inuenitur per prothesin aleph **אֵי** et significat instrumentū fodiendi et humandi, quod pala dicitur. & a Hieronymo diminutue profertur Deutero. xxiij. Habebis locum extra castra ad quem egrediaris ad requisita naturę. gerens paxillam scilicet in femi

אור Aurum. iij. Regum. vij. Tuleruntq; inde argentum et aurum.

& quia nihil in rebus nostris purius est auro, ideo puritatem & serenitatem quoq; significat. ut Iob. xxxvij. Ab aquilone aurū uenit. id est serenitas seu puritas aeris. Sic enim transfertur ab hebreis. Ab aquilone serenitas adducet, corā deo reuerendo decor. Et Abraham Aben Ezra hoc in loco intelligit splendorem celi, quoniam specie assimilatur auro. & a regione aquilonis splendor celi aperitur. cui astipulatur Aristoteles in libro meteorologicō secundo, ubi dicit ab arcto flare *πνευμαλαμπρον* id est uentum splendidum. constat autem apud eum etefias aquilones esse, qui a nautis uocantur delicati. unde etiam scribit ipse in eodem libro serenitatem euenire quam *πνευμαλον* appellat quasi carentem uento ac turbine.

אור Inquinauit. abominabile fecit et nauseabile. Iob. xxxij. Abominabilis ei fit in uita panis.

אור Premonuit. admonuit. cauit. docuit seu instituit. ostēdit. Exodi xvij. Ostendatq; populo cerimonias et ritus colendi. & Ecclesiastis iij. Qui nescit preuidere in posterum. inde cautus et circumspēctus. & prouidus. & premonitus.

אור Splendor. Ezech. vij. Quasi aspectus splendoris et uisio electri.

אור Is. hic. ille. Rabi Ionas intelligit relatiue qui quē quod. & rectius is qui. ea quē. id quod. ps. xxxij. Et instrua me in uia hac qua gradieris. & ps. cxlj. In uia hac qua ambulabā. pleriq; arbitrantur he in uā esse mutatum. ut supra ostendimus.

אור Fluxit. Ieremię. xlix. Quid gloriaris in uallibus tuis? fluxit uallis tua. exponunt hebrei scilicet sanguine interfectorum.

אור Temerauit. licenter patrauit. superbe egit. Exodi. xvij. eo quod superbe egerint cōtra eos. Inde **אור** superbus. petulans. temerarius.

ps. cxix. Superbi inique agebant usq; quaq; et increpasti superbos.

Inde **אור** petulantia. temeritas. superbia. Prouerbiorū. xxi. Superbus & arrogans uocatur indoctus, qui in ira operatur superbiam.

דבר Dos. donatio. portio legitima. Geñ. xxx. Dotauit me deus do-
te bona. Inde uerbum ut in eodem uersiculo.

יב Imolauit. sacrificauit. occidit. ps. l. Imola deo sacrificium laudis.

& primo Regū primo. Et imolauit Elcana. inde nomē sacrificium per
segol. item et alia deriuata quę legendo bibliam inuenies. Inde locus
super quo sacrificatur dictus est **זֶבֶח** idest altare siue ara. Gene-
sis octauo. Aedificauit autem Noah altare domino.

וְכִי Cohabitauit.ut Geñ.xxx.pro eo quod nos legimus.Etiam hac
vice mecum erit uir meus.veritas habet.hac uice cohabitabit mihi uir

meus. inde **בֵּית** idest habitaculum. ut tertio Regum. viij. Aedificās
edificaui domum: habitaculū tuum. & recipit quandoq; in fine he aspi
rationem. ut Habacuk tertio. Sol et luna steterunt in habitaculo suo.

XX Folliculus siue cortex vuarum exterior. Numeri sexto. Quicquid ex uinea esse potest ab vua passa ad acinum non comedent. pro quo hebrei sic legunt. De omni quod factum erit ex vite uini ab acinis ad folliculum seu corium vuae non comedat.

¶ Is. ille. hic. iste. ut ps. xxiii. iuxta translationem Hieronymi de hebraica ueritate. quis iste rex glorie. et infra. quis ipse iste rex glorie. & in masculino scribitur per segol ut supra. in foeminino aut per holem. ut Ecclesiasticis. ij. p eo qd nos legimus. & gaudio dixi qd frustra deciperis. hebraica ueritas habet. et leticie. quid ipsa facis? et scribit qncp p uau finale loco he **¶** ut ps. cxxxij. Et testimonia mea hec q docebo eos. qd est utriusq nueri et ois generis. ut Exodi. xv. pplo que redemisti. et istud quide in masculino. hoc aut in foemino. in ps. cxlij. In uia hac q ambulaba. nuc in nuero plurali. ps. lxi. Duo hec audiui. Itē mutat uau in aleph. et adiungitur thau terminatio foeminina. et dicitur **¶** ut psalmo. cxxxij. Hec requies mea.

ΕΥ ΟΝΟΜΑΤΙ ΤΩ ΤΕΤΡΑΓΡΑΜΜΑΤΩ

V Au litera alphabeti. est etiā cōiunctio copulatiua significans et. ut Geñ. i. In prīcipio creauit deus celū et terrā. Qñq̃ uero nō est cōiunctio, quia nō copulat aliquid ad aliquid. ut Geñ. xxij. pro eo quod nos legimus. Die aut̃ tertio eleuatis oculis uidit locū procul. hebraica ueritas habet. In die tertio et leuauit Abrahā oculos suos. Sed hoc modo cōuertit futurum in prēteritū et econuerso. ut in principiis librorū scilicet Leuitici. Et uocauit Moysen. Numeri. Et locutus est dñs ad Moysen. Iosue. Et factū est post mortē Moyse. Iudicū. Et factū est post mortē Iosue. Ruth. Et factū est in diebus iudicis iudicum. Itē Samuelis. Et fuit uir unus. Item Regū. Et rex David senuerat. Itē Ezre. Et in anno primo Cyri. Itē in principio Ester. Et factū est in diebus Ahasueri. Itē Ezechielis. Et factū est in tricesimo anno. Item Ionē. Et factum est uerbum domini. In omnibus istis uau litera ponitur ab initio librorum quando nihil copulat. Sed uerbū quod alias de sui cōiugatione futuri erat temporis, facit hoc modo temporis prēteriti. Similiter ecōuerso, uau p̃positum uerbo prēteriti, facit ipsum tēporis futuri. ut Exodi. xxv. Facientq̃ mihi sanctuarium. & in consequenter capitulis. xxvi. & xxvij. In uerbo facies et facietis. & per scripturam sacram in plurimis locis. ut uidere licet in arte grammatica.

י Caput alicuius rei retortū instar literę uau. ut Exodi. xxvi. Quarū erunt capita aurea & bases gneę. & eiusdem. xxvij. Et capita earum cū celaturis suis argentea.

מול Moles. Numeri. xxi. pro eo quod legimus. Sicut fecit in mari rubro, sic faciet in torrentibus arnon. hebrę transferunt uerbum de uerbo sic. A mole in mari usq̃ ad torrentes arnon. Quę translatio placet magistro Salomoni gallo in cōmentariis super pentateuchū. Qui putat hoc uocabulum sic dici quasi **מול** idest moles. ut ps. lv. lacta super dominum curam tuam. rectius molem tuam.

וַאֲשֶׁת Regine proprium nomen. Ester primo. Vasthi quoq̃ regina fecit conuiuium.

sicut consequenter declaratur scilicet ad dilatandū terminum suum, hoc est ut latiores facerēt limites regionis sue, exciderūt et abstulerūt montes galaad. Reperitur et quandoq; trāslatiue pro ciuitate munita et forti quasi cincta montibus .ut.iiiij.Regum.xv.pro eo quod nos habemus. Et interfecit omnes pregnantēs eius et scidit eas. hebreorum magistri legunt. Et percussit omnes urbes eius diruens.

חרג Occidit. interfecit. ut Gen.iiiij. Consurrexit Cain aduersus fratrem suum Abel & interfecit eum. & infra. Omnis qui occiderit Cain. & Ecclesiastis tertio. Tempus occidendi et tempus sanandi. inde nomen **חריצה** occisio. ut Ieremię.xij. Et sanctifica eos in die occisionis. & reperitur aliquando sine he finali.

חרה Concepit. Iob.xv. Concepit dolorem et peperit iniquitatem. & inuenitur per holem loco camez. ut Isaie.lix. Conceperunt dolorem et pepererunt iniquitatem. inde nomen **חרה** idest pregnans uel quę cōcepit. Gen. xxxviij. De uiro cuius hec sunt cōcepi. pro ego sum concipiens. ita enim habet scriptura. Inde **חרון** conceptio. Gen. iij. Multiplicabo erumnas tuas et conceptus tuos. et inuenitur mediante iod **חריון** Ruth. iij. Et dedit illi dñs ut cōciperet, p dedit cōceptū.

חרס Excussit. cōtriuit. deposuit. euertit. destruxit. ut Exodi.xv. Deposuisti aduersarios meos. & ps. lviij. Deus conteret dentes eorū. pro quo Hieronymus. Deus excute dentes eorum.

חתת Insidiatus est. prorupit in uerba maligna. irruit. ut ps. lxiij. Quousq; irruitis in hominem. Quod Hieronymus in psalterio de hebraica ueritate traduxit. Vsq; quo insidiamini contra uirum.

חלל Delusit. fefellit. derisit. circumuenit. ut Gen. xxxi. Sed et pater vester circumuenit me. et Iudicum. xvi. Per tres uices mētitus es mihi.

& ps. li. Ecce enim ueritatem dilexisti. & accipit he aspirationem in fine **הנה** ut Isaie. xxiij. Ecce dies ueniunt dicit dominus. & seruit pro nominibus sicut eccum et ellum apud latinos.

הנה Modo uel huc. presens uel loci uel temporis. quod utroq; modo simul inuenitur in nostra translatione. Gen. xv. Generatione autē quarta reuertetur huc necdū enim completę sunt iniquitates Amorum usq; ad presens tempus.

הן Pronomen foeminini generis pluralis numeri, tertię persone. ut Numeri. xxvij. pro eo quod legimus. Et ei in hereditatem succedant. hebraica ueritas habet. Et trāsire facias hereditatem patris earum ad eas. & per paragogen recipit etiam he in fine **הנה** idest ipse uel ille. ut Exodi primo. Ipse enim obstetricandi habent scientiam.

הסם Tacuit. siluit. Amos sexto. Tace et non recorderis nominis domini. & ab eo transitium Numeri decimotertio. Inter hec Caleb compescens murmur. hoc est silere fecit.

הפך Subuertit. vertit. conuertit. Threnorum tertio. Tantum in me uertit et conuertit manum suam. transfertur quandoq; pro mutauit. ut Leuitici. xij. Et pilos in album mutatos colorem. idest uersos. unde deriuatur **מהפכת** idest uersatilis. Gen. tertio. Et flammę meum gladium atq; uersatilem. & sic de ceteris deriuatis.

מהפכת Compedes. vincula. neruus. carcer. domus captiuorum. Ieremie. xxix. Vt mittas eum in neruum et in carcerem.

הצ Rheda uel quadriga. est autem instructio uecturę. Ezechielis xxiij. Et uenient super te instructi curru et rota. vel secundum quosdā instructio exercitus.

הרר Mons. ut Gen. xiiij. In mōtib; Seir usq; ad cāpestria. & ps. l. Iumēta in mōtib; et boues. & per apocopē inueniūt sepius **הר** ut ps. xxiij. Quis ascēdet in montē dñi. et inueniūt in masculino et in foemīno genere Amos. i. Eo quod dissecuerit pregnantes Galaad. quod hebreorum quidam interpretantur. Eo quod dissecuerint montes Galaad.

המלה Vociferatio. collatio. cōuerfatio. differtatio. ut Ezechielis primo. Quasi sonus erat multitudinis. quod opinant̃ uenire a **מלה** id est loquela seu uox, per prothesin he.

המון Multitudo. populus. excellentia. altitudo. copia. diuitiæ. vulgus. Ezechielis. xxxij. Fili hoīs cane carnē lugubre super multitudinē Aegypti. Itē sequit̃ infra. Et attraxerūt eā et omnes populos eius. et superius. In gladiis fortiū deiiciā multitudinē tuā. & eiusdē. xxxix. Et uocabitur uallis multitudinis Gog. & Geñ. xvij. Quia patrē multarum gentiū cōstitui te. & Ecclesiastis. v. Qui amat diuitias. vnde uolunt mammon dici. i. pluto. quasi **מהומה** id est plurimum seu copia. quod trāslatio nostra infaniā traduxit. Amos. iij. Et uidete infanias multas. qđ alij exponūt copiā seu diuitias multas. Significat etiam fremitus et tumultus uulgi. ut. i. Regū. iij. Quis est hic sonitus tumultus huius.

המנוח Proprium nomen ciuitatis vbi sepulchrū erit ipsius Gog apud Ezechielem. xxxix.

המס Extorruīt. arefecit. qđ translatio nostra exposuit tabuit. Isaie lxiij. Sicut exustio ignis tabescerent. qđ hebrei exponūt. Sicut ardore ignis extorret. nā oīs ignis excellēs. fortis. et magnus dicit̃ **המס** id est exurens. deficcans. et extorrēs. ut scribit Dauid kimhi in commentariis super Isaia. Dicunt aut̃ hoc uerbum a **מס** uenire per pthe sin he aspirationis, et apocopen geminationis. ita quod in proximo vocabulo iod et mem notę sint pluralis numeri. et psalmo sexagesimo octauo trāstulit Hieronymus in hebraica ueritate. Sicut tabescit cera a facie ignis. vbi comuni translatione legimus. Sicut fluīt cera.

מהמה Fouea. decipula. pedica. plaga uenatorum. nostra trāslatio legit miseria. ps. cxi. In miseriis nō subsistēt. Sed Hiero. in hebraica ueritate traduxit sic. Deiicies eos in foueas ut non resurgant.

הן En. ecce. ut Geñ. xxx. pro eo quod nos habemus. Gratum habeo quod petis. hebrei legunt. Ecce tantum fiat secundum uerbum tuum.

esse adamāta, sic nominatū qđ frāgat et diuidat robustissimas gēmas.

וְהוּא Huc. illuc. ut primo Regū. x. Vtrum nam uenturus esset illuc.

Inde nostra translatio uersum hūc primo Regū. xiiij. sic habet. Et ecce multitudo prostrata et huc illucq; fugiens. quod hebrei dicunt expectauit. fregit. dissipauit. diuisit. nō enim hoc loco aduerbiū esse potest, sed uel uerbum uel participium.

וְהוּא Pronomen masculini generis tertie persone pluralis numeri. ps.

xcv. Et isti nō cognouerunt uias meas. ps. xxxviij. Et lumē oculorum meorum et ipsum non est mecū. & ponitur quandoq; pro uerbo substantiuo. ut Gen. xlvij. Et respondit filij mei sunt. & per paragogen recipit he aspirationē **וְהוּא** ps. xx. Ipsi obligati sunt et ceciderunt.

& accipit per prothesin mem ut **וְהוּא** et significat illi. quod transla-

tio nostra diuisit dicens. ex eis. Ezechielis. vij. Non ex eis et non ex populo, neq; ex sonitu eorū. hoc sic exponunt hebrei. non illi. nō diuites. non illi illi. vbi fit geminatio secundum eorum doctrinam pro filiis filiorum suorum. quod etiam translatio chaldaica Ionethe probat.

וְהוּא Fremuit. personuit. vociferauit. Hiero. traduxit vexauit. Isaie xxix. Neq; uexabit eū rota plaustrī. qđ hebrei sic. Et personabit rota plaustrī eius siue fremet. Significat etiā perdidit. cōsumpsit. interfecit. cōturbauit. Id qđ supra in uocabulo **וְהוּא** ostēsum est in primo eius

significato. secundo Regum. xxiij. Fulgura et consumpsit eos. Similiter psalmo. xviij. Fulgura multiplicauit et conturbauit eos.

וְהוּא Cōturbatus est. fremuit. tumultuauit. rumores fecit. clama- uit. stridit. Hiero. trāstulit sonuit. Isaie. xvi. Super hoc uenter meus ad Moab quasi cithara sonabit. & eiusdē. xvij. ut mltitudo maris sonātis. sed postea ca. xxij. traduxit frequentia. vrbs frequēs. vbi hebrei expo-

nūt vrbs clamoris siue rumoris. Inde **וְהוּא** sonitus. fremitus. clamor. & ex eo trāslatio nra legit pplm, hoc est uulgū et plebē tumultuatē. Isaie ubi supra ca. xvi. Auferet gloria Moab super omni populo multo. ut iferius patebit. et in hac significatiōe traduxit Hieronymus Amos quinto. Aufer a me tumultum carminum tuorum.

cum. & ab eo fit etiā uerbū. ut si dicerē ab ultra ultrare, sicut ab intra intrare. Micheę. iij. p. eo quod nos legimus. Et eam quę laborauerat in gentē robustam. hebraica ueritas habet, si latine dicere liceret. Et ulterioratā in gentem robustā. qđ. lxx. volentes exprimere traduxerūt. Et repulsam hoc est procul pulsam in gentem fortem. significat igitur remote tam a loco quam a tempore.

חלל Inique egit. prauē gessit. idem cum superiori uerbo **חלל** in secundo eius significato. Job. iij. Et in angelis suis reperit prauitatē.

חלל Transiuit. iuit. ambulauit. abiit. ps. i. Beatus uir qui non abiit. Et ps. cxix. Beati immaculati in uia qui ambulant in lege domini. & ps. lxxij. Et lingua eorū trāsiuit in terra. Inde nomē uerbale **חליבות** Iter. ambulatio. Habacuk. iij. Ab itineribus eternitatis eius.

חלל Quassauit. concussit. Hiero. interpretatur cecidit penultima producta. Iudicū. v. Ungulę equorū ceciderūt id est percusserūt. Sed secundū magistros hebreorū de equo qui quatit ungulam uelociter currendo dicitur **חלל** Sed cū quatit non currendo dicit **חלל** ut supra in daleth. Item significat pessundare. conculcare. Isaę. xvi. Domini gentium exciderunt pro conculcauerunt.

חלל Percutiens siue percussor. a superiori uerbo deriuatū nomē ut Isaę. xli. Percutiens malleo eū q̄ cudebat tūc tēporis. ab **חלמה** Iudicum quinto. Percussitq̄ Sisaram.

חלמה Malleus. ut uersu supradicto Iudicum quinto. Et dexterā ad fabrorum malleos.

חלום Lapis preciosus. quem nominauit translatio nostra Iaspide. Exodi. xxvij. In secūdo carbūculus sapphirus et iaspis. vbi legitur hec dictio per p̄thesim iod. sed scribit doctissimus Abraham filius Ezrę, quod hispanus quidam in literis excellentissimus dixerit hunc lapidē

הלל Laudauit. laudem dixit. ut ps. cxix. Septies in die laudem dixi tibi. & ps. cl. Omnis spiritus laudet dñm. ubi ponit **הלל** inde alleluia, duę sunt dictōnes hallelu uerbū imperatiui modi pluralis numeri. ia uero est unū de diuinis nominibus. et significat deū siue dñm. Et ut recte docet beatissimus Dionysius de ecclesiastica hierarchia ca. de sacra vnctione. Alleluia significat laudate dñm. Consueuerūt autē uerbū hoc et gręci et latini sine aspiratione tam in pñcipio quā in fine scribere. eoqđ tantūmodo hebraica penes nos aspirant ea, quę p heth idest dasian hoc est forti aspiratione scribunt. cetera quę p silen habēt. idest quę per he scribuntur, apud nos carent aspiratione. vnde cū hebręi dicant halleluia. nos scribimus alleluia.

הלל Infaniuit. inique egit. ps. lxxv. Dixi iniquis nolite inique agere. quod Hiero. traduxit. Dixi inique agētibz. nolite inique agere. Alij exponūt. stolidis stolide agere siue stulte. iuxta paradoxū Ciceronis. Omnes stultos insanire. Inde insania et stulticia et error **הלל** ut Ecclesiastis. vii. Et ut cognoscerē impietatē stulti, et errorē imprudentium. & eiusdē. x. Initiū uerborz eius stulticia, et nouissimū oris illius error pessimus. Ex deriuatis huius et superioris uerbi ppter literarū vtriusq; similitudinē sepe cōtingit interpretationū uarietas. ut ps. cij. Et qui laudabāt me aduersum me iurabāt. Hiero. sic. Exultātes per me iurabāt. hebręi nostri sic. Insultātes mihi uel infatuātes me, cōtra me iurabāt. Inde illud Nahū. ij. In itineribus cōturbatę sunt quadrigę. pro qđ lxx. interpretes traduxerūt. cōfundentur currus. pro inique agentur. idest ducentur currus.

הלל Splenduit. luxit. lob. xxix. Quando splendebat lucerna eius super caput meū. vbi solum ponitur unum l fortificatum per dagges & hirek in prima. est enim officium dagges ut cōpleat defectus. de quo plenius in arte grammatica. & Isaie. xij. Quoniam stellę cęli et splendor earum non expandent lumē suum. de qđ superius uide in **הלל**
הלל Trans. ultra. Amos. v. Et migrare uos faciam trans damā

חִי Quomodo. primo Paralip. xij. Quomō possum ad me intro-
ducere arcam dei. Et conuertit he in aleph. de quo uocabulo dixi supe-
rius in prima litera.

הִים Perdidit. interfecit. & inuenitur per syncopam iod literę. Deu-
teronomij. vij. Et interficiet illos donec penitus deleat. ubi ultimum
mem non de substantia uerbi, sed pronomē relatiuū pluralis numeri
est. & in sententiā prędictā inuenies eius nomen uerbele.

הִים Clamauit. fremuit. cōturbauit. cōmouit. tumultuauit. rumores
fecit. īpetuose rumigerauit. ut ps. lv. pro eo qđ nos legimus. Contrista-
tus sum in exercitatiōe mea et cōturbatus sum. hebraica ueritas habet.
Lamentabor in sermone meo et tumultuabor. Quod Hiero. futurū
mutans in pręteritū traduxit sic. Humiliatus sum in meditatione mea
et conturbatus. & Ruth. i. vbi hoc uerbū perifrasticos circumlocutus
est interpres dicens. Quibus urbem ingressis, velox apud cunctos fa-
ma percrebuit. cum sic hebraice legatur. Et factum est cum uenirent
in Bethlehem rumigerauit tota ciuitas super eis, et dixerūt. Num hec
est Noamī?

חִי Voluit. paratus fuit. ut Deutero. i. Cumq; instructi armis perge-
retis in montē. pro quo hebrei legunt. Voluistis ascendere montem.
vel parati eratis ascendere.

חִי Mensura liquorum. ut Exodi. xxix. Et quartam partem hin:

הִבֵּל Regia. palatiū. domus dominica. quā Gręci kyriakin, Germa-
ni kyrchen. Latini templum uocāt. iij. Regū. vi. Et porticus erat ante
templū. et cetera illic similia. addit autē sepe iod post he per prothesin,
et fit quatuor literarū. sed nuncq; est nisi dictio dissyllaba. dedinat autē
in plurali tā masculine quā foeminine. Et nota dñm per Ieremiam ter
hoc nomē ptulisse. Ieremię. vij. Nolite cōfidere in uerbis mēdicij di-
centes. Templum domini templum domini templum domini est.
Nihil enim spiritus sanctus frustra loquitur.

הִבֵּל Obruit. stupefecit. adduxit in admirationē uel in alienationē
mentis. attonitum fecit. Quod Hieronymus oppressit interpretatur.
Iob. xix. Et non erubescitis opprimentes me.

quod erat extructum. et eiusdem. iij. Nam et reges fortissimi fuerunt in Ierusalem. & sepe mutatur vau in iod et econuerso. ut infra dicitur in **ויה**

ויה Corruptela. peruersitas. quod Hieronymus desyderiū trāstulit, fortasse putās esse ab **ויה** de q̄ superius tractauimus. ut Michee vij. Et magnus locutus est desyderium anime sue. nam aliter traduxit in ps. xxxviij. de hebraica ueritate. Et inuestigantes mala mihi, loquebātur insidias. sed cōmodius ante eum. lxx. matēotitas idest uanitates interpretati sunt. & Isaie. xlvij. putauerunt recte dici foueam in quam quis incidit. quod esse potest descriptio peruersitatis. verū tamen illic Hieronymus aliquāto melius sic enūciāuit. Irruet super te calamitas. hebrei autē hoc mō. Et cadet in te pueritas quā nō poteris expiare.

ויה Vē. ut Ieremie. xxij. Vē frater et vē soror. non plangent eum. vē domine et uē indyte. & inuenitur per defectum literę iod. ut supra. Hieronymus super Isaiam. xxix. scribit eam interiectionem quādoq̄ vocatiuo casu dici.

ויה Copia diuitiarum. Prouer. xij. Est quasi pauper cum in multis diuitiis sit. quod paulo inferius substantia transfertur. ut substantia festinata minuetur. significat etiam satis uel sufficientia. Prouerbiorum xxx. quartum qd nuncq̄ dicit sufficit. et ignis uero nuncq̄ dicit sufficit

ויה Dormitauit. quod uocabulū circumlocutus est Hieronymus. Isaie. lvi. Videntes uana. dormiētes. et amātes somnia. Et. lxx. sic. Somniantes. lectulum amantes. dormitantes.

ויה Vē. hei. uox doloris. ut Ezechielis. ij. Et scriptę erant in eo lamentationes & carmen & uē.

ויה Hęc. illa. ipsa. & sepe capitur pro participio seu uerbo substantiuo. ut Gen. xij. Quare non indicasti mihi quod uxor tua esset.

ויה Fuit. erat. Gen. x. hic erat robustus corā dño. verbū substantiuū.

ויה Corruptit. destruxit. ad nihilauit. et in passiuo euauit. periit. fugit. Danielis secundo. Et somnus eius fugit ab eo.

personam senis. & Danielis. v. Deum qui habet flatum tuum in manu sua non glorificasti. Inde nomen **הדר** idest magnificentia. gloria. decor. siue honor. ut ps. cxlv. Magnificentiam glorię sanctitatis tuę loquē. quod aliquanto commodius traduxit Hieronymus. Decorem glorię magnitudinis tuę et uerba mirabilium tuorum loquar. nisi qđ hoc laudem & confessionem significat, non magnitudinem. Item Danielis quarto. Et in gloria decoris mei.

הדר Decor. et scribitur sex punctis. ut Danielis. xi. Et indignus decore regio. lxx. traduxerunt lamprotis idest claritudo seu splendor. ps. cx. In splendoribus sanctorum. quod Rabi Salomon gallus exponit sic. Hoc tibi contigit in puritate claritudinis sanctę, quę fuerat in te ab utero matris tuę. Hiero. in psalterio hebraicę ueritatis intellexit res literā pro daleth. qua similitudine abductus, interpretatus est. In montibus sanctis. & assumit in fine he aspirationē, siue coniunctim thau, sitq; foeminini generis. ut Proverbiorum. xiiij. vbi transfertur pro dignitate. In multitudine populi dignitas regis.

הדרים Amfractus et abrupta uiarum. & circuitus et ambages. quod Hieronymus traduxit gloriosos. Isaie. xlv. Et gloriosos terrę humiliabo. sed Ionethas chaldeus suraia. vnde illud exponunt hebrei sic. Et abrupta uiarum equabo.

הו Ve. heu. Amos. v. Et in cunctis quę foris sunt dicetur vęuę.

הוה Hic. hoc. idem. uel ipse. ut Genesis. xliiij. Qui furatus est cyphur ipse sit seruus meus, vos autem abite.

הוה Laus. confessio. ut primo Paralip. xxix. Tua est domine magnificentia et potētia. et gloria atq; uictoria. & laus. & ps. ciiij. Confessionē & decorem induisti. omnia ab eo deriuata significant virtutem et magnidecentiā et confessionē. Inde **הוהה** scilicet a cōfessione laudis ac laudatione. Gen. xlix. Iuda te laudabunt fratres tui.

הוה Erat. fuit. ut Ecclesiastis. ij. pro eo quod translatio nostra habet.

Quid enim proderit homini de uniuerso labore suo. hebrei legunt. Nam quid est homini de uniuerso labore. Et Ezrę quinto. Templum

קו Sonitus seu strepitus. et uerius resonantia siue echo. vnde illud Ezechielis. vij. Prope est dies occisionis et nō glorię montium. quod Symmachus traduxit. Prope est dies festinatōnis et nō recraftinatio- nis. et. lxx. sic. appropinquauit dies nō cū perturbatione neq; cum do- loribus. Theodotion autem. Prope est dies famis non glorię montiū. Sed huius idiomatis periti sic interpretantur. prope est dies clamoris. eiulatus. seu luctus. et nō echo uel sonitus montiū. talis enim fictus & non uerus est hominū sonus, qui inter altissimos montes uocē nostrā imitari conatur. vnde **קו** idest clamor seu strepitus. quod Hiero

celeuma transtulit. Ieremię. xxv. Celeuma quasi calcantiū concinetur. ita enim uulgo dicitur, quamuis apud gręcos mediante s regulariter celeusma scribēdum sit. Est autē celeusma clamor nautarū et mutua co- hortatio. ut apud Martialē. Lētos tigitis ad celeusma remos. traduxit etiam Hieronymus alias idem uocabulū pro uoce calcantium. ut Isaie xvi. Vox calcantium irruit. uocem calcantium abstuli.

קו Posuit. extendit. porrexit. misit. ut Isaie. xi. Et in cauernam re- guli qui ab lactatus fuerit manum suam mittet. et inuenitur quandoq; he primę syllabę mutari in iod secundū doctrinā Rabi Iudę qui expo- nit dictam sententiam sic. Et in cauernam reguli ab lactatus mittendo mittet, aut ponens ponet. sicut threnorum. iij. Et posuerunt lapidem super me. de hoc infra dicemus in litera iod.

קו Conculcauit. cōtriuit. ut Iob. xl. Et cōtere impios in loco suo.

קו Scabellum. Isaie. lxvi. Terra autem scabellum pedum meorū. & ps. cx. Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.

קו Myrtus. ut Nehemię. viij. Frondes myrti et ramos palmarū. & Isaie. lv. pro vrtica crescet myrtus.

קו Pulsauit. ppulit seu impulit. Numeri. xxxv. Si per odiū quis hominē impulerit. & alibi Hieronymus deleuit interpretatus est, ma- gis sensum de sensu, quam uerbum e uerbo. Deuteronomij. vi. Vt de- leret omnes inimicos tuos coram te.

קו Decorauit. glorificauit. honorauit. Leuitici. xix. Et honora

bunt in gutture suo. quod non est recte translatus de septuaginta qui græce traduxerunt φωνισμῶν phonisusin debebat igitur iuxta proprietatem græcitatē dicere, non vociferabunt vel loquentur, vel modulabuntur. sed Hieronymus de hebraica ueritate cōmodius interpretatur. Nō sonabunt in gutture suo. nos exponere possumus. non dissertabunt. vnde logicā. rhetoricā. et poeticā. hebræi sub uno artis vocabulo cōprehendentes חֲנִיכָא nominant quasi ut Cicero ait in topicis rationem differendi. seu etiā modulos siue sonos effingendi. quod Hiero. meditationē traduxit. ps. xix. Et meditatio cordis mei in cōspectu tuo semper. Isaie. lix. Locuti sumus de corde uerba mēdaci. Et in eodem ca. Quasi columbæ meditantes gememus. nam columbarum et turturum uox dicitur gemitus. Inuenitur etiam geminato gimel ps. xxxix. In meditatione mea exardescet ignis.

חֲנִיכָא Abstulit. amouit. ut Isaie. xxvij. pro eo quod nos legimus. meditatus est in spiritu suo duro per diem gestus. docti hebræorum magistri legunt abstulit scilicet fructus in uento suo duro per dies orientales. vnde est illud Prouerbiorum. xxv. Aufer rubiginem de argento. & aufer impietatem de uultu regis.

חֲנִיכָא Directum. paratum. secundum Rabi Ionam. ut Ezechielis. xlj. pro eo quod nos legimus. Que uia erat ante uestibulum seperatum per uiam orientalem ingredientibus. magistri hebræorum sic legunt. Ostium in capite uie, eregione antemuralis recta. hoc est directe uersus pomerium siue peribolum uia subsolana ingredientibus. Noster Lyra cum multis aliis interpretibus hoc loco proprietatem uocabuli non accurate aspexit. exponit enim clausuram organizationis putans hic חֲנִיכָא idem esse quod חֲנִיכָא instrumentum musicum. quod ipse appellat organum in titulo psalmi quarti. Ad uictoriam in organis psalmus David. Et utitur longa perifrasi ad unius tantum uocabuli errorem colorandum. quanquam et Hieronymus quoque illud capitulum se nescire fatetur, propter interpretationum obscuritatem. allegans illud Socratis. Hoc scio quod nescio.

הה

הה

h dolentis interiectio, cui sepe additur in principio aleph.
 a vt Ioelis primo. Aa diei. Et Ieremię primo. Aa domine ne
 scio loqui.

הה Ecce. ut Genesis quadragesimo septimo. pro eo quod legimus.

Accipite semina & serite agros. hebraica ueritas sic habet. Ecce uobis
 semen, serite terram.

הה Vacauit. euanuit uel vanus factus est. Inde vanitas uel uacuū.

quæ dictiones ambæ in una sententia inueniuntur. Ieremię secundo.
 Et ambulauerunt post uanitatem, & vani facti sunt. Sic Ecclesiastis
 primo capitulo. Vanitas vanitatum & omnia vanitas. idest adnihilatio
 quædam.

הה Alij Elephantem. alij pauonem. alij arborem uocant heben
 num. & ideo uarie transferunt locum hunc Ezechielis vicesimo septi
 mo. Dentes eburneos & hebeninos comutauerunt in precio tuo.
 Septuaginta. Dentes elephantinos & ijs qui introducebantur redde
 bas merces tuas. Hieronymus in commentariis exponit. Dentes ebur
 neos eloquentiæ candorem pollicentes, verumtamen hebenini sunt
 idest nigri coloris:

הה Astrologus. Quod Hieronymus iuxta Symmachum &
 Theodotionē Augurem interpretatur. alij aruspice. Isaie quadra
 gesimo septimo. Saluent te augures celi qui contemplantur sydera.
 Rectius septuaginta sic traduxerunt. Saluam te faciant astrologi celi.

ההה Oblatio. donum. munus. Osee octauo. Hostias offerent:

quod septuaginta sic. Simulant hostias. & secundum Dauid Kimhi in
 comentariis super duodecim putatur ortum esse uocabulum a **הה**
 idest obtulit. adduxit. attulit. per geminationem sic dictum.

ההה Differtauit. meditatus est. disputauit. ratiocinatus est. locutus
 est. sonos seu uerba composuit. ut psalmo. septuagesimo septimo. Et
 meditabor in omnibus operibus tuis. & psalmo. cxv. Et non clama

riget mansuetos in iudicio. & in eodem. dirige me in ueritate tua.

וַיָּרֶד Via. ut Numeri. xxi. Via regia gradiemur. & ps. i. Via peccatorū peribit. et Ezechielis. xix. Vnūquemq; iuxta uias suas iudicabo. Inde uerbum Abacuk. iij. Viam fecisti equis tuis in mari.

מִדְרַג Vestigium. ut Deutero. ij. Quantum potest unius pedis calcare uestigium.

רָכַד Traxit. tetendit. ut threnorū. ij. Tetendit arcum suum quasi inimicus. & ps. lxiij. Intenderunt arcum rem amaram. Hieronymus, Tetenderunt sagittas.

דְּרַחְמָא Drachma uel solidus. ut Esrę. ij. Auri solidos quadraginta millia & mille.

רָחַם Meridies. ut Deuteronomij. xxxij. Mare & meridiem possidebit. et idem est quod **יָגַב** uel **תִּימָן**

רָשָׁה Quęsiuit. ut Leuitici. x. Cū quęreret Moyse, exustū reperit.

רָשָׁה Pullulauit. germinauit. herbam fecit. Ioelis. ij. Quia germina uerūt speciosa deserti. Inde **רָשָׁה** herba tenera et recens orta. Gen̄ primo. Germinet terra herbam uirentem. ea enim herba quando tractu temporis consolidata fuerit dicitur **עֵשֶׂב**

רָשָׁה Pinguescebat seu pinguefactus est. ut Deutero. xxxi. Cumq; comederint et saturati crassiq; fuerint. inde pinguedo per sex puncta. psalmo. lxiij. Sicut adipe et pinguedine.

רָשָׁה Cinis. ut Leuitici primo. In loco in quo cineres effundi solēt. hebraice. In locum cineris. vnde uersum hunc psalmi. xx. Et holocaustum tuum pingue fiat. exponunt hebrei quidā. & holocaustum tuū incineretur semper.

רָחַת Lex. constitutio seu ius. Ester. i. Scientiū leges ac iura maiorum.

no & pario stratum lapide. & dicunt eum lucere sicut meridiem. unde nomen accepit. Nam **מֶרְדִּי** significat meridiem.

לִּירְוֹר Libertas. remissio. Leuitici. xxv. Et uocabis remissionē cunctis habitatoribus terrę tuę. Inde quod est liberum uocatur **לִּירְוֹר** ut Exodi. xxx. Sume tibi aromata prima myrrhę electę, idest eius quę libere fluit atq; sua sponte, non demum inciso cortice. Inde quędā auis dicta est **לִּירְוֹר** quam quidam irundinem uocant. quia apud homines etiam in domibus libere nidificat absq; ullo timore. sicut Burgen. in additione psalmi. lxxxiiij. sentit. translatio. lxx. interpretatur trygona idest turturem. sed Hieronymus auem, genus pro specie.

רִּירְאוֹ Opprobrium. Danielis. xij. Alij in ignominiam et opprobriū semper. qđ orthographia decepti transtulerunt. ut uideāt semp.

רִּירְבֹּ Stimulus. primo Regum. xij. Vsq; ad stimulum corrigendū.

רִּירְגֹּ Gradus super muros seu in turribus, ut supra diximus in uerbo **גִּירְם** Inde Hieronymus maceriā traduxit. Canticor. ij. In cauernis macerię. & Ezechielis tricesimooctauo transtulit sepes. Et cadent sepes et omnis murus. Sed postea in commentariis se corrigens, exponit munitiones. quod rectius idiomatici consonat. & Lyra dicit fortalicia. quę Ionethas chaldeus appellauit magdalaia. Sunt autem secundum Rabi Salomonem petrę erectę & impendentes quasi casurę videantur. Onkelus chaldeus nominat gradus dragin Exodi vigesimo. Non ascendes per gradus.

רִּירְרֹ Sentis. spina. carduus. Genesis. iij. Spinās et tribulos germinabit tibi.

רִּירְרֹ Incessit. iuit. calcauit. ambulauit. Deute. i. et ipsi dabo terrā quā calcauit. et Nūeri. xxiiij. Oriet stella ex iacob. qđ hebrei legūt. Incessit stella de iacob. sed Onke. exponit chaldaice. qđ eleuabit rex de domo iacob. Itē significat direxit. hoc est recte fecit incedere. ut ps. xxv. Di-

צֶרָה Cera. ut Micheę primo. Sicut cera a facie ignis.

כָּרַח Contriuit. extinxit. consumpsit. Prouerbior. xx. Qui maledicit patri suo et matri extinguetur lumē eius in mediis tenebris. & Isaie xliij. Contriti sunt. quasi linum extincti sunt. et pro eo quod habetur psalmo. cxviij. Circumdederunt me sicut apes. exarserunt sicut ignis in spinis. quodq; Hieronymus traduxit. Extincti sunt quasi ignis spinarum. hebrei legunt. consumpti sunt et dissipati.

רִבְיָה Opprobrium. vitium. calumnia. scādalum. ut ps. l. Et aduersus filium matris tue ponebas scandalum. Hiero. traduxit opprobrium.

פָּקַק Pulsauit. Canticorum. v. Vox dilecti mei pulsantis. & Genesis xxxiij. Quas si plus in ambulando fecero laborare moriētur uno die. verius sic. Et pulsate uno die morientur.

רָקַק Attenuauit. subtiliauit. cominuit. contriuit. ut Exodi. xxxij. Cōbuffit et cōtriuit. & Isaie. xxix. Et erit sicut puluis tenuis. & ps. xviij. Vt lutum platearum delebo eos. Hiero. proiciā eos. hebrei attenuabo ul' conterā eos. aliqui hebreorum errore similitudinis vau et res dicunt euacuabo eos.

רָקַק Tenuem habens pellem super pupilla oculi. quod Hieronymus lippus transtulit. Leuitici. xxi. Si gibbus si lippus.

רִקְקָה Pellis. membrana. cutis. tela araneorum. Hieronymus traduxit nihili. Isaie. xl. qui extēdit uelut nihili celos. Lyra exponit telā. hebrei cortinam. seu pelles.

רָקַק Exiguus. tenuis. puluis. propter subtiliationem. ut Isaie. xl. Ecce insule quasi puluis exiguus.

רִיקְקָה Tormentum bellicum. quod bombardam uocant, eo quod cōterat et comminuat muros. quod Hieronymus munitionem transtulit. Ezechielis. xxvi. Et circumdabit te munitionibus.

רָקַק Perfodit. transfixit. confixit. Zacharie. xij. & aspicient ad me quem confixerunt. et Numeri. xxv. Et perfodit ambos simul uirum scilicet & mulierem.

רָקַק Lapis p̄ciosus. ut Ester primo. Super pauimentum smaragdi

nem nostram secundum similitudinem nostram. cuius proprietatem Moyses egyptius libro perplexorum primo explicauit. Significat etiā excidit. proiecit. diruit. vastauit. compescuit. consumpsit. finiuit. Osee x. Transire fecit Samaria regem suū. vbi translatio. lxx. melius, scilicet. Proiecit Samaria regem suum. et eiusdem .xi. vbi nos legimus. Sicut mane transiit pertransit rex. lxx. habent. Mane p̄iectus est rex. Quod varie quidem in multis locis transferunt multi. ut Osee. iij. Nocte tacere feci matrem tuam. pro quo. lxx. Nocti assimilaui matrem tuam. hebrei exponunt. Compescui congregationem tuam. sic Sophonie. i. Conticuit omnis populus Canaan. Septuaginta. Assimilatus est omnis populus Canaan. hebrei exponunt. Excisus. perditus. et deuastatus est. ut dicit Dauid kimhi in cōmentariis super duodecim. Solent itaq; promiscue interpretari tam a superiori isto quam ab illo uerbo deriuata. ut Isaie. vi. Ve mihi quia tacui. secundum hebreos. Foedatus & deuastatus sum. Aliter significat etiam expectare uel sustinere aut suscipere. ut ps. xlvij. Suscepimus deus misericordiam tuam. Significat etiam cogitare. ut ps. i. Existimasti inique quod ero tui similis. & Hieronymus sic. Existimasti me futurum similem tui.

רמיו Similitudo. ut ps. xvij. pro eo quod nos legimus. Susceperūt me sicut leo paratus ad prēdam. hebraica ueritas habet teste Hieronymo. Similitudo eius quasi leonis desyderantis prēdam.

רמן Sterquilinium. ut Ieremie. viij. In sterquilinium super faciem terre erunt.

רמע Plorauit. lachrymatus est. ut Ieremie. xij. Plorās plorabit & deducet oculus meus lachrymā. vbi et uerbū et deriuatū inde nomen inuenies. significat etiā liquorē. Exodi. xxij. pro eo qd nos habemus. Decimas et primitias tuas nō tardabis offerre. exponūt hebrei. plenitudinē tuā scilicet frugū. et liquorē tuū scilicet uini uel olei ne differas.

רמשק Damascus. Amos. iij. In plaga lectuli et in damasci grabato. vbi plures hebreorū magistri uolūt daleth abundare quasi syllabicā adiectionē. ut alias sepe inueniūt quod supra docuimus. vt sit sensus super cruribus seu sustentaculo grabati. & Genesis. xv. Et filius procuratoris domus meę iste damascus Eliezer.

Geñ.xix.Egreſſus ad eos Lot apoft tergū claudens oſtiū. & pluralit̃
declinat̃ cū masculina et foemina terminatōne.et inuenit̃ per apoco
pen לך ps.cxli.Et oſtium circumſtantig labiis meis. quod Hierony
mus traduxit.Serua paupertatem labiorum meorum.

וַיִּשְׁפֹּךְ Sanguis.ut Geñ.ix.Quicumq; effuderit humanum sanguinem
fundetur sanguis illius.&pluraliter ſecundū hebreos Geñ.iiij.pro eo
quod habemus.vox sanguinis fratris tui clamat ad me.illi legunt.vox
sanguinum fratris tui clamāt ad me.in plurali numero.quāuis Onke
lus.chaldeus etiā nobiscū ſingulariter traduxerit. ſic comuniter apud
nos in ſingulari tranſfertur, vbi apud hebreos in plurali ponitur.ut
Zacharię.ix.Et auferam sanguinem eius de ore eius.niſi quando cri
men capitale et poenam ultimi ſupplicij ſignificat. ut ps.li. Libera me
de ſanguinibus.ideſt a poena ſanguinis.et etiā ſingulariter. quod Hie
ronymus noxā interpretatus eſt.Numeri.xxxv. Abſq; noxa erit qui
eum occiderit.ſic et pluraliter.Deutero.xix.Ne ſis ſanguinis reus. qđ
de uerbo ad uerbū hebraice legiť.eritq; ſuper te ſanguines.i.ultimum
ſupplicium ſeu poena ſanguinis. ſignificat etiam וַיִּשְׁפֹּךְ vinum rubeum.
ut Deuteronomij.xxxij.Et ſanguinem vug biberent meraciſſimum.

וַיִּשְׁכַּח Quieuit.ſiluit.expectauit.threnorū.ij.Bonum eſt preſtolari
cum ſilentio ſalutare domini.& ps.cvij.Et ſtatuit pcellā eius in aurā.
quod Hiero.traduxit.Statuet turbinem in tranquillitatem.ideſt ſilen
tium uel quietem.ſic Joſug.x. pro eo quod nos habemus.Sol contra
Gabaon ne mouearis.hebrę legunt.Sol contra Gabaon quieſce uel
ſile uel expecta.tunc ſequiť.& ſtetit .i. quieuit.Inde id qđ in ps.lxij.le
gimus. Nonne deo ſubiecta erit anima mea.Hieronymus de hebrai
ca ueritate tranſtulit.Attamen ad deum ſilētium anima mea.et infra.
Verumtamen deo ſubiecta eſto anima mea. verius multo Hierony
mus. Verumtamen deo tace anima mea.

וַיִּמָּוֶה Assimilauit.ſimilis factus eſt.ut ps.cliij.homo uanitati ſimi
lis factus eſt.&Ezechielis.xxxi. Cui ſimilis factus es in magnitudine
tua. Inde תִּמְיוֹן ſimilitudo.Geñ.i.Faciamus hominem ad imagi

mentariis super Isaiam. Ionathas chaldeus interpretatur erectionem.

רָלַח Fastigiū. culmē. secundū aliquos Isaię. xxxviii. Dū adhuc ordi
rer succidit me. pro a summitate. aliȝ a languore et miseria.

רָלַח Erexit. eleuauit. ut ps. xxx. Exaltabo te dñe quoniā suscepisti
me. pro quo hebreȝ exponūt. quoniā eleuasti me. qđ putarēt aliqui cō
cordare dicendo suscipere est sursum capere, hoc est eleuare. nisi. lxx.
traduxissent elabes simpliciȝ. i. cepisti. Hiero. traduxit, quoniā saluasti
me. Rabi Iacob filius Eleazari scribit p patha sub daleth. Prouer. xxvi
vbi nos habemus. quomō pulchras frustra habet claudus tibias, sic in
decēs est in ore stultorȝ parabola, hebreȝ legūt. erigite crura a claudo
& parabola in ore stultorum.

רָלַח Rami. palmites. frondes. Ezechielis. xvi. Respicientibus ra
mis eius ad eam. & infra. palmites suos extendit ad illam.

רָלַח Turbauit. Ezechiel. xxxii. & nō conturbabit eas pes hominis
vltra, neq; ungula iumentorum turbabit eas.

רָלַח Stillauit. ut Iob. xvi. Ad deū stillat oculus meus. & ps. cxix. pro
eo qđ trāslatio. lxx. habet. Dormitauit aīa mea prę tedio. Hiero. de he
braica ueritate rectius traduxit sic. destillauit anima mea prę stulticia.

רָלַח Persecutus est. succēdit. Abdias. & erit domus Iacob ignis, &
domus Ioseph flamma, & domus Esau stipula, & succendent in eis. &
Prouer. xxvi. pro eo qđ habemus sic. labia tumētia cū pessimo corde
sociata. hebreȝ legūt. labia ardētia uel psequentia. inde nomē uerbale
ardor. Deu. xxviii. Percutiet te dñs egestate. febre. frigore. et ardore.
significat etiā psequi. ut Gen. xxxi. et ob qđ pctm meū sic exarsisti post
me: p qđ hebreȝ legūt. qđ pctm meū qđ insequutus es post me. & hec
equocatio diuersitatē facit in trāslationibus. ps. x. Dū superbit impius
incendit pauper. vel secundū Hiero. de hebraica ueritate, In superbia
impȝ ardet pauper. qđ hebreȝ sic legūt. In superbia nocentiū persecu
tionem patitur pauper seu fugatur.

רָלַח Ostiū. ianua. ut Exodi. xxi. & applicabit ad ostiū et postes: &

Confregit in terra ultam meā. idest cōtriiuit. & ps. xxxiiij. Et humiles spiritu saluabis. rectius Hieronymus. Et contractos spiritu saluabit. & quandoq; inuenitur positum vau pro aleph.

רַבַּת Contriuit. quassauit. humiliauit. ut ps. li. Cor contritū et humiliatū deus nō despicias. & in eodē. Et exultabūt ossa humiliata. & significat idem cum uerbo superiore.

רַר Egenus. inops. pauper. ps. ix. Et factus est dñs refugiū pauperi.

Cuius synonyma sunt **רַר** **רַר** **רַר** **רַר** **רַר** et **רַר**

רַר Gallus syluestris. uel secundum nostram translationem vpupa. ut Leuitici. xi. Vpupam quoq; et uespertilionem.

רַר Exhaustit. attenuauit. exiccauit. Isaig. xix. Attenuabuntur & sicabuntur riui fluminum.

רַר Miser. pauper. inops. ut supra. & Leuitici. xiiij. Quod si paup est & nō potest manus eius inuenire quę dicta sunt. declinat masculine et foeminine additis terminationibus. inde **רַר** nomē collectiuū

paupertas, sicut iuuentus apud latinos. ut. iiij. Regū ultimo. Et de pauperibus terre reliquit uinitores et agricolas. vbi hebraice collectiue ponitur. & de paupertate terre, idest de congregatione pauperum.

רַר Cefaries. coma. ut Canticorum. vij. Et comę capitis tui sicut purpura regis.

רַר Transiliuit. saltauit. Canti. ij. Ecce iste uenit saliens in mōtib; transiliens colles. & Isaig. xxxv. Tunc saliet sicut ceruus claudus.

רַר Hausit aquam. Exodi. ij. Insuper et hausit aquam nobiscum. & paulo ante. Quę uenerant ad hauriendam aquam.

רַר Situla. ut Isaig. xl. Ecce gentes quasi stilla situle.

רַר Eleuauit. sustulit. Isaig. xxxviij. Attenuati sunt oculi mei. pro q̄ hebrei exponūt. Eleuati sunt oculi mei. secundū Dauid Kimhi in com

חחח Pepulit. euertit. puertit. errare uel labi fecit. ad mala induxit. decepit. supplantauit. et est idem cū superiori uerbo **חח** ut psalmo xxxvi. Expulsi sunt nec potuerūt stare. et ps. cxi. Qui cogitauerūt supplantare gressus meos. idē nomē ybale. ps. lvi. et pedes meos de lapsu.

חחח Milium. ut Ezechielis. iij. Et tu sume tibi frumētum et hordeū & fabam. & lentem. & milium. & uiciam.

חחח Impetu festinauit. impulit. Ester. iij. Festinabant cursores qui missi erant. & eiusdem. vi. Et Aman festinauit.

חחח Oppressit. coartauit. coegitui. ut Ioelis. ij. Vnusquisq; fratrem suum non coartabit.

חח Sufficientia. abundantia. Malachie. iij. Et effudero uobis benedictionem usq; ad abundantiam. & Exodi. xxxvi. Eo qd oblata sufficerent & abundaret. & Leuitici. v. Sin aut nō potuerit offerre pecus. i. non sit sufficientia pecudis. Significat etiā satis. ut Isaie. xl. Et libanus nō sufficiet ad succendendū, et animalia eius non sufficient ad holocaustum idest non erunt satis.

חח Transmigratio temporis. & comuniter sic reperit cū mem **חח** idest de tempore in tempus. ut Isaie ultimo. Et erit mensis ex mense. et sabbatum ex sabbato.

חח Syllabica quedam adiectio est. et p̄sertim cum iungitur beth littere uel caph. ut Ieremie. li. & labores populorū ad nihilum & gentiū in ignem erunt. quasi diceret in **חח** nihilum. & in **חח** ignem.

חחח Miluus. ut Deutero. xij. Vulturem ac miluū iuxta genus suū. & p̄r etiā foemine. ut Isaie. xxxij. Illic cōgregati sūt milui alē ad alterū.

חחח Agramentū. ut Iere. xxxvi. & ego scribebā in uolumē atramēto.

חחח Antemurale. propugnaculum. munitio. ut Ezechielis. iij. Et edificabis munionem.

חחח Contriuit. cōfregit. contudit. suppressit. humiliavit. ps. cxlij. Humiliauit in terra uitā meam. pro quo Hiero. in hebraica ueritate.

pro eo quod legimus. Iudicare coram illo et expecta eum. Multi hebreorum exponunt, Iudicium coram illo. uel ultio. uel rigor. & in isto significato frequens est eius uocabuli usus apud magistros hebreorum, maxime autem cabalisticos. unde est illud de angelorum locis ultionum & misericordiarum. ut uidere licet in scholijs circa arborem decem numerationum. ex qua illustris Ioannes picus Mirandulanus comes, etate nostra omnium nobilissimus philosophus, transtulit proprietatem clementie et iudicii in suis conclusionibus cabalisticis. Hiero. etiam hoc nomen traduxit causam scilicet que agitur in iudicio. ut Iob. xxxvi. Causa tua quasi impij iudicata est causam iudiciumque recipiens. pro quo hebrei legunt. Iudicium iniqui compleuisti &c.

רור Letatus est. ut Iob. xli. pro eo quod legimus. Et faciem eius precepit egestas. hebrei exponunt. Et coram eo letabitur moeror, uel ante ipsum gaudebit dolor. & profecto non tantum miror translationem quantum commentatorem nostrum de lyra, qui pene semper transit perfunctorie. fortasse quod tantum honoris detulit sanctis doctoribus. Sed laudo Aristotelis sententiam Amicus Plato maior amica ueritas.

רור Durauit. habitauit. incoluit. ut ps. lxxxiiij. quam habitare in tabernaculis peccatorum. pro habitare enim chaldaica expositio hoc uocabulum traducit.

רור Strues. Ezechielis. xxiiij. Compose quoque struem ossium sub ea. Inde **מרוחה** idest pyra rogi. ut eodem. Vex ciuitati sanguinum cuius ego grandem faciam pyram.

רור Aetas. duratio. generatio. ut Ecclesiasticis. i. Generatio preterit, & generatio aduenit. & pluraliter declinatur tam in masculino quam foeminino genere. deriuatum fortasse a priori uerbo quasi quanto tempore homo in hoc seculo habitat uel durat, ipsa sit generatio uel etas sua.

רור Triturauit. Michee. iiij. Surge et tritura filia Sion. et. Isaie. xxv. Et triturabitur Moab sub eo sicut teruntur palee in plaustro. Inde.

רור Tritura. Leuitici. xxvi. Apprehendet messium tritura vindemiæ.

רור Pygargus. animal. Deutero. xiiij. Pygargum. orygem. alij nominant unicornem, eo quod Onkelus chaldeus transtulerit **רור**

יָי Certauit. disceptauit. litigauit. iudicio cōtendit. iudicauit. ut Gen̄ vi. pro eo quod nos legimus. Non permanebit spiritus meus in homine in eternum. hebraica ueritas habet secundū Rabi Salomonē et Iyrā nō disceptabit spiritus meus in eternū. quod ex chaldaica expositione licet intelligere. non erigetur generatio putrida contendere corā me in eternum. Sed Rabi Iuda putat hoc ipsum uerbum a **יָי** esse deri-

uatum hoc loco, quod significat uaginā. ut. i. Paralip. xxi. Præcepit dñs angelo et conuertit gladium suum in uaginam. et a pheresi locum esse quasi dicat dominus. nō uaginabitur spiritus meus in homine. quem imitatur Burgensis in additionibus. quamuis eum quidā frater audaculus non intelligens neq; hebraicū neq; gr̄cum, sicut sepe alias, ita in hac quoq; expositione multū temere reprehēdat. Sed ego non de sententia ut theologus, sed de uocabulis ut grāmaticus disputo. Item contentiōē & iudiciālē quandam argumentationē significant deriuata eius. ut. ij. Regū. xix. Omnisq; populus certabat in cunctis tribubus Israel. idest quibuscūq; contentiosis mediis argumentabā. quod uidet Ionathas chaldeus probare, cum exponit certabat. i. liquidabat seu iustificabat. Inde catafyncopen **יָי** filius Iacob et Balg ancillę. unde co-

gnominata est una de. xij. tribubus. Gen̄. xxx. Iudicauit mihi dominus &c. et ideo appellauit nomē eius Dan. &. xlix. Dan iudicabit pplm suū. et secundū quotidianam consuetudinē mutatōne uau in iod **יָי**

.i. iudex. ut ps. lxiij. Patris orfanorū et iudicis uiduarū. a uerbo **יָי** idest iudicauit. ut ps. lxxij. Iudicabit populū tuū in iusticia. similiter Ecclesiastis. vi. Et non possit contra fortiorē se iudicio cōtendere. inde.

מִדָּוָה Contentio. lis. rixa. ut Prouerbiorū. xv. Vir iracundus puocat rixam. Item eiusdem libri. xvi. Homo peruersus suscitāt lites. et. xxi. quam cum muliere litigiosa. Item eodem. quam cum muliere rixosa. idest litium siue rixarum.

מִדָּוָה Prouincia. p̄sidatus. ut Ester. i. Super centū. xxvij. Prouincias. et sic dicitur a potestate iudicādi. eoq; p̄ses sit iudex iudiciū.

יָי Rigor. iudiciū. nomē a superiori uerbo deriuatum. ut Iob. xxxv.

חַרְדַּל Violę Mandragorę. vt Canticorum. vii. Mandragorę de-
derūt odorē. Et Geñ. xxx. Reperit mādragoras quas matri Lię dedit.
& postea. nisi etiam mandragoras filij mei tuleris.

חַרְדַּל Patiens. dolens. mœrens. vt threnorę. i. Tota die mœrore cō-
fectam. maxime autē dicitur de patiente fluxū. quasi **חַרְדַּל** ut Leuitici
xv. Ista est lex eius qui patit fluxum seminis &c. et quę menstruis tem-
poribus separatur. et quandoq; mutat he litera in iod. ut threnorū. i.
Et cor meū mœrēs. inde nomē dolor. mœror. passio. angustia. ut Iob
vi. Nunc prę angustia cibi mei sunt. assumit etiā quandoq; in princi-
pio mem. vt **חַרְדַּל** idest infirmitas seu passio. ut Deutero. vii. aufe-
ret dominus a te omnē languorem et infirmitates Aegypti. Significat
etiam **חַרְדַּל** vestimenta. ut. ij. Regum. x. Et pręcidit uestes eorū me-
dias. videbimus in dictione mad.

חַרְדַּל Eiecit. impulit. euertit. supplātauit. detrussit. ut ps. xxxv. pro eo
quod legimus. & angelus dñi coartans eos. Hieronymus rectius in
psalterio de hebraica ueritate traduxit. Et angelus domini impellat. et
ps. cxviij. Impulsus euerfussum ut caderē. Hieronymus sic. Impulsus
pellebar ut caderem. & ps. cxl. Qui cogitauerūt supplantare gressus
meos. et ps. cxlvij. pro eo quod legimus. dispersiones Israelis congre-
gabit. Hierony. traduxit melius de hebraica ueritate. Eiectos Israel
congregabit. Item mutatione vau in iod **חַרְדַּל** Lauit. ut Isaie. iij. Et
sanguinem Hierusalem lauerit de medio eius.

חַרְדַּל Triuit. concussit seu quassauit. inde **חַרְדַּל** mortarium
Numeri. xi. Frangebāt mola siue terebat in mortario.

חַרְדַּל Tacuit. siluit. ut Leuitici decimo. Quod audiens tacuit Aaron.
inde **חַרְדַּל** Cauerna. sepulchrum. infernus. ut psalmo nonogesi.
mo quarto. Paulo minus habitasset in inferno anima mea. fortasse a
fictione silentij. ut Virgilius in sexto. Dñj quibus imperium est anima-
rum umbręq; silentes. & chaos & phlegethon loca nocte silentia late.
Item Hieremię. xlvij. Refrigerare et file.

tus. stupidus. & quasi syncopizans.

רָרַר Concussit. fremuit in morem equi irascentis. item clamauit.
Nahum. iij. Vox impetus rotæ, et equi frementis.

תְּרֵרֶת Sapinus. arbor picea. seu alia cedri species. Hieronymus traduxit vlmum, Isaie. xli. Ponam in deserto abietem vlmum & buxum simul. nostri hebrei fagum exponunt.

רָרַב Vrsus. ut threnorum. iij. Vrsus insidians factus est mihi.

רָרַג Piscator. mutatione iod in vau. Ezechielis. xlvij. Et stabunt super illa piscatores. inde **רִיגָה** instrumentum piscatorium quo pisces capiuntur. translatio nostra quam nos legimus, nescio quem feruorem significari eo uocabulo uoluit. Amos. iij. Et reliquias uestras in ollis feruentibus. Sed Aquila melius, et ad proprietatem lingue aptius interpretatus est, in lebetibus pisciculorum. chaldaica translatio piscatoriam venationem intelligit.

רָרַח Patruus. hoc est patris frater. ut Levitici. xxv. Qui uoluerit ex fratribus suis redimet eum aut patruus aut patruelis.

רָרַח Amatus. dilectus. ut Cantico. ij. Dilectus meus mihi et ego illi.

רָרַח Mamma. uer. secundum uulgatam translationem Canticorum primo. Quia meliora sunt ubera tua vino. Sed hebrei nostri exponunt. Meliores sunt dilectiones & amores tui quam vinum. Nos autem uerba interpretamur Canticorum septimo. Ibi dabo tibi ubera mea. & Prouerbiorum septimo. Veni inebriemur uberibus. Sed istius varietatis causa est orthografie varietas. Nam pro amicitia uel dilectione scribitur cum vau. sed pro uerbis sine vau.

רָרַח Ahenum. siue caldarium seu magna olla. ut primo Regum secundo. Et mittebat eam in lebetem uel in caldarium. Hieronymus & septuaginta transfulerunt cophinum. ut psalmo octogesimo primo. Manus eius in cophino seruierunt. rectius ab olla transierunt. quod Hieronymus de hebraica veritate traduxit. Manus eius a cophino recesserunt. Varietas hæc propter similitudinem accidit literarum res et dalet. ut sepe alias.

Et in nomine dei nostri magnificabimur. sic enim gręca translatio habet. sed errauit in orthographia putās uerbū ipsum a gadol deriuatū, cum sit ortum a dagal. unde Hieronymus in psalterio de hebraica ueritate conatus est rectius. traducere dicens. Et in nomine dei nostri ducemus choros. Quod ego magis pprie dici putauerim, In nomine dei nostri insignes & notabiles siue nobiles erimus.

פֶּרֶךְ Frumentum. ut. ij. Paralip, xxxij. Apothecas quoq; frumenti. vini & olei.

פֶּרַח Incubuit seu fouit. ut solent aues super oua residere. Ieremię xvij. Perdix fouit, quę non peperit.

פָּרַח Perrexit. paululum & leniter mouit. item molliter incedēdo ambulauit seu progressus est. Hieronymus traduxit uarie. Nam Isaię xxxvij. pro recogitatione ipsum accepit. Recogitabo tibi oēs annos meos in amaritudine animę meę. idest secundum hebreos, Faciā progredi seu commouebo omnes annos meos ad amaritudinē. est enim transituum ad tertium. vnde daleth puncto dagges notatur per defectum tau. lxx. gręce transtulerūt ut nos legimus admirabile. psalmo xlij. In locum tabernaculi admirabilis. Sed credo quod similitudo literarum res et daleth uarietatem hanc effecerit. sicut sepe alias. Nam Hieronymus in psalterio de hebraica ueritate interpretatur aliter. tacebo usq; ad domum dei. Iudei exponunt ambulabo cum eis. uel pergere eos faciam usq; ad domum dei. & Isaię. x. Migrauit Medemna. Multam autem habet collusionem cum **פָּרַח** idest mouit. Isaię. x. & non fuit qui moueret pennam.

חֶבֶב Aurū. per cognitionē daleth cū zain quasi **חֶבֶב** nā aurum chaldaice **חֶבֶב** nominať. vide Onkelū Gen. ij. vbi nascit̃ aurū, & aurū terrę illius optimū. diciť aut̃ ab hoc uocabulo **מֶחֶבֶב** aurū tributariū quo recognoscimus dominiū. secundū translationē quam legimus Isaię. xiiij. quomodo cessauit exactor? quieuit tributum?

חֶהֱם Stupefecit. obruit curis. inde est quod reperimus apud Ieremiam. xiiij. **חֶהֱם** idest consternatus mēte. Hieronymus traduxit vagus. quare futurus es sicut uir uagus. hebrei uero exponunt attoni-

רָבַר Instinctus. inclinatio. ductus. consuetudo. mos. ut Micheæ. ij.

Quasi pecus in medio caularum. Quod. lxx. traduxerunt. quasi gregē in medio cubili eorū. sed hebrei exponunt. sicut grex in suo ductu seu more. nā chaldaica trāslatio exponit uerbū duxit p hoc uerbū **רָבַר**

Gen. xxxi. Tulitq; omnem substantiam suam et greges. ubi pro hebraico **רָבַר** ponit Onkelus **רָבַר** vnde proprietatē ppositi vocabuli licebit agnoscere. a quo pcedēs deserti atq; solitudinis nomen uolunt quidam ortū esse, quod eo pecora ducant pascēdi causa.

רָבִירָה Rates. ut. ij. Regum. v. Et ego componam ea in ratibus.

רָבִירָה Apis. ut Isaie. vij. Et api que est in terrā assur. & pluraliter masculine. ut Iudicum. xiiij. Et ecce examen apum in ore leonis.

רָבִיר Adytum. hoc est locus secretior templi unde promuntur oracula. & capitur etiam pro oraculo. ut. ij. Regū. vi. Oraculū aut in medio domus. & paulo superius. per circuitum templi & oraculi.

רָבִישׁ Mel. ut Exodi. ij. Ad terram fluentem lacte & melle.

רָבִישׁ Gibbus camelorū in quo tamq; in sella sedetur. Isaie. xxx. Et super gibbum camelorū thesauros suos.

רָבִישׁ Multiplicatum est. creuit. Gen. xlvij. Et crescant in multitudinem super terram.

רָבִישׁ Piscis. ut Isaie. l. Computrescet piscis eorum sine aqua. & monosyllabum masculini generis **רָבִישׁ** etiam significat piscem. ut long secundo. Et preparauit dominus piscem grandem. inde piscari et piscator per paremptosin iod. Ieremię. xvi. Ecce ego mittam pisces multos dicit dominus & piscabuntur eos.

רָבִישׁ Signum exercitus. vexillum seu quodlibet insigne. ut Numeri secūdo. Singuli per turmas signa atq; uexilla et domos cognationum suarum castrametabuntur. inde uerbum insignire singulari nota tanquam uexillo. vt Canticorum. v. dilectus meus candidus et rubicundus electus ex millibus. pro quo hebraica ueritas habet, Insignis pcedecem millibus, uel singulariter notatus ex multis millibus. sic ps. xx.

vituperium. ps. xxxi. Quoniam audiui uituperationem multorū. Hieronymus in psalterio de hebraica ueritate interpretatur uituperium. **רָבָה** Seriecta. secundum translationem nostram Deutero. xxxiij.

Ferrum et es calciamentū tuum, sicut dies iuuetutis tuę ita et senectus tua. hebrei sic legunt. Et sicut dies tui, ualiditas tua. Onkelus chaldeus ita transtulit. Robustus sicut ferrū et es. et sicut dies iuuentutis robur tuum. quare sic exponunt hebrei hanc benedictionē. Eris fortis et robustus in diebus senectę, sicut in diebus iuuetę.

רַבִּיחַ Carica idest massa ficuum. ut Isaie. xxxviij. Et iussit Isaias ut tollerent massam de ficis.

רָבַק Adhesit. ut Genesis. ij. Quamobrem relinquet homo patrem suū & matrē suam, & adherabit uxori suę. Inuenitur etiam ultima per zere. ut. iij. Regum. iij. Verūtāmē in peccatis Hieroboam filiū Nabat qui peccare fecit Israel adhesit. & uerbum transituum Ezechielis. xxix. Et agglutinabo pisces fluminum tuorum squamis tuis, pro faciam adherere. significat quādoq; persequi. ut Ieremię. xliij. Et fames pro qua estis solliciti adherabit uobis idest persequet uel cōprehendet uos.

רַבֵּר Res. ut quarto Regum quinto. Et si rem grandem dixisset tibi propheta. Item significat uerbum. ut Ester. viij. nec dum uerbum de ore regis exierat. inde actiuū qđ significat loqui. ut Amos. iij. Audite uerbū qđ locutus est dñs. Et ponit **עַל רַבֵּר** uel **עַל רַבְרָה** lo

co ppter uel gratia alicuius uel super aut de aliquo. ut Ecclesiastis. iij. Dixi in corde meo de filiis hominū. & transfert secundū ordinem. ut ps. cx. Secundū ordinē Melchisedek. et Exodi. viij. pro respōsione rānarū. et circuitus uerborū dicit inquisitio in criminalibus. ut Deutero. xxxij. Imponit ei nomen pessimum idest opprobrium inquisitionis.

רַבֵּר Pestis. pestilentia. uel lues. ut Exodi. v. Ne forte accidat nobis pestis aut gladius. unde deriuat uerbū transitiuū qđ significat interire. ut ps. xviij. & subdis populos sub me. quod hebrei exponunt. Et occidis seu interimis populos sub me.

מִדְבָּר Desertum. solitudo. vastitas. ut Exodi. xix. In die hac uenerunt in solitudinem Sinai.

m amilla.vber.Canticorum.i,quia meliora sunt ubera tua uino.

רנא Anhelauit. doluit. languit. infirmatus est. ps.lxxxviij. Oculi mei languerunt pre inopia. Hiero. in hebraica ueritate . oculus meus infirmatus est ab afflictione. cuius uerbum graue notat Leuitici. xxvi. Et consumat animas uestras. idest dolere et infirmare faciat animas uestras. scribiturq; illic katafyncopen ipsius aleph. Inde nomen Job. xli. Et faciem eius precepit egestas idest asthma uel difficilis anhelitus.

רנב Formidauit . timuit . sollicitus fuit. Ieremie. xliij. Et fames pro qua estis solliciti adheret uobis. & Isaie. lviij. p quo sollicita timuisti.

רנא Volauit. ut Deutero. xxviij. In similitudinem aquile uolantis. pro quo hebrei legunt. Sicut uolabit aquila. et inuenitur per defectum cataapocopen he finalis. psalmo. xviij. Et secundo. Regum. xxij. Volauit super pennas uentorum.

רנא Auis immunda. quam Hieronymus Ixon nominauit . Deuteronomij. xiiij. Ixon & uulturem ac miluum.

רבינים Fimus uel stercore columbarum. iij. Regum. vi. Et quarta pars cabi stercore columbarum quinque argenteis.

רבב Denunciauit . famam concitauit . diffamauit. rumigerauit. fecit loqui. Canticorum. viij. pro eo quod translatio nostra habet. Labiisq; et dentibus illius ad ruminandum. hebraica ueritas sic legit . Facies loqui uetera. fortassis scriptor errauit , ruminandum scribens pro rumigerandum idest famandum . & capitur in partem iustam et iniustam. Nam primo uere famauit Ioseph fratres suos. Gen. xxxviij. Accusauitq; fratres suos apud patrem crimine pessimo. ubi hebraica ueritas sic legit. & fecit uenire Ioseph famam eorum malam ad patrem suum. secundo aut. false diffamabant terram Chanaan qui cum Caleb erat. Numeri. xiiij. Detraxeruntq; terram quam aspexerant. ubi scriptura hebraica legit sic. Fecerunt exire infamiam terram quam uiderant. sic fama siue uera seu falsa, dicitur **רבב** quod inuenio quandoq; . lxx. psogon transulisse idest

ciet dominus deus uerbum, nisi reuelauerit secretum suum ad seruos suos prophetas. & sine he cū dagges et prima hirek. Ezechielis. xxiij. Ipsi discooperuerunt ignominiam eius. et iterum. Denudauit quoq; fornicationes suas. pallium eius paulo infra inuenies. Et reuelabitur ignominia fornicationum tuarum. Inde nomen apertus. ut Ieremiæ xxxij. Librū emptionis hunc signatū, & librum hunc qui apertus est.

גלית Libellus. charta siue mēbrana. Isaie octauo. Sume tibi librum grandem.

גליותים Specula. a corporis reuelatione dicta. Isaie tertio. Et specula, & sindones. et vittas.

גלית Rasit. Deuteronomij. xxi. Quę radet cęsariem, et circumcidet ungues. & Iudicum. xvi. Si rasum fuerit caput meū, & infra. vocauitq; tonforem & rasit.

גלם Glomerauit. inuoluit. compegit. ut. iij. Regū. ij. Tulitq; Elias pallium suum & inuoluit illud. et percussit aquas.

גלם Corpus imperfectum in quantum corpus. in quo nulla consideratur forma, quasi esset materia formis priuata. psalmo. cxxxix. Imperfectum meum uiderunt oculi tui. Taliter enim nominatur homo in quo nulla est sapientia, secundum magistros hebreorum.

Aegyptius libro. i. perplexorum ca. xlix. tractās de angelis, dicit quod non sint **מִשְׁמָנִים** idest corpora. vtūtur aut maxime illo uocabulo in genere quantitatis continue. vnde dicunt quod **מִשְׁמָנִים** est res que habet longum latum et profundum. ut legimus in arte logica sapiētis phī Abenrusd. qui apud nos propter ignorantiam gręcarum literarū dictus est Auerrois, ob quandam characterum ny et rho similitudinē & intricationem sigma cū taf. ita enim gręce scribitur **αβερροϋς** idest Abenrust. qđ maiores nostri linguarū imperiti legerunt Auerrois. sicut in multis quoq; aliis paralogizātur. Habeo ego eiusdem philoſophi logicen opus proprium hebraicis literis conscriptum.

מֶלֶךְ Mola tunſilis. torcular. Iudicum. vi. Cūq; Gedeon filiū eius excuteret atq; purgaret frumēta in torculari. Et Ioelis tertio. Venite & descendite quia plenum est torcular. & pluraliter **מִלְכֵי** Neemię xij. In diebus illis vidi in Iuda calcantes torcularia in sabbato. Alludit superscriptio psalmi octauī. Ad uictoriā super Githith. dicunt enim prestantes hebreorū preceptores, quod eum psalmū Dauid composuerit cum esset in torcularibus Philistęorum. quantumuis repugnet Aben Azra.

מִגְרָה Transmigravit. abiit. exultauit. Hiero. traduxit translatum est. primo Regum. iij. Translata est gloria domini de Israel. transitium eius ponitur. i. Paralip. ix. Translatiq; sunt in Babylonem. & Isaie. v. Propterea captiuus ductus est populus meus. sic **מִגְרָה** peregrinavit. seu exultauit. ut Amos. v. Quia Galgala captiua ducetur. hebrei expouunt expellendo repelletur. Quod Hieronymus interpretatus est abstulit. Iosue quinto. Hodie abstuli opprobrium Aegypti a uobis. hoc est transmigrare feci. unde **מִגְרָה** transmigratio traducitur Abdię ultimo. Et trāsmigratio exercitus huius filiorū Israel. i. expulsio. **מִגְרָה** Aperuit. reuelauit. detexit. discooperuit. Amos. iij. Quia nō fa

קָטַן Diminuit. ut Deuteronomij. iij. Non addetis ad uerbum. nec auferetis ex eo idest diminuetis. passiuū eius Numeri. ix. Quare fraudamur ut non ualeamus oblationem offerre. pro eo quod legendum est. quare minui mur idest deteriores sumus.

גָּרַת Detrusit. distraxit. deuoluit. Iudicum. v. Torrens Cison traxit cadauera eorum.

אֶגְרוֹת Pugnus. Exodi. xxi. Et percusserit alter proximum suum lapide uel pugno. per prothesin ipsius aleph literę.

מִגְרֵפּוֹת Stercora pręsepiorum. ut Ioelis. i. Computruerunt iumenta in stercore eorū. translatio. lxx. habet in pręsepibus suis. quidā ex hebreis ad uasa transferunt, quod mucore putrescant. Sed Rabi Dauid Kimhi sup. xij. dicit uocabulū hoc significare atomos pulueris.

גָּרַשׁ Abiecit. expulit. reiecit. Gen. iij. Ecce eiicis me hodie a facie terre. & longę. Et ego dixi abiectus sum a conspectu oculorū tuorū.

גִּרְשָׁה Maturitas. fruticatio. propagines fructiferarum arborum. excresecntia fructuum. ab expellendo fructus ex arboribus de mense ad mensem. sic Deutero. xxxij. De pomis fructuū solis ac lunę.

מִגְרֵשׁ Suburbii. ut Numeri. xxxv. Et suburbana sint pecoribus. sic Ezechielis quadragessimooctauo.

מִגְרֵשָׁה et **גָּרַשׁ** De his uocabulis supra locuti sumus in verbo **גָּרַם**

גָּרַשׁ Palpauit. attrectauit. ut Isaię. lix. Palpauimus sicut cęci parietem. & quasi absq; oculis attrectauimus. idem quod **מִשַּׁשׁ**

גִּשְׁמִים Pluuia. imber. ut Isaię. lv. Quomodo descendit imber & nix de celo. a quo uerbum & participium Ieremię. xij. Nunquid sunt in sculptilibus gentium qui pluant. utūtur etiam eo ipso uocabulo Syri, simulq; cum illis magistri hebreorū pro corpore. ut Rabi Moyfes

tribuetur hereditas.

אָרֹס Os ossis. Prouerbior. xvij. Spiritus tristis exiccat ossa. Inde dicitur osseus fortis et ualidus. Gen. xlix. Isachar asinus fortis,

אָרֹס Fastigium seu gradus ascensionis. varie nancq; transfertur. iij.

Reg. ix. Et unusquisq; tollens pallium suum, posuerunt sub pedibus eius in similitudinem tribunalis. hebraice sic legitur. Et tulerunt unusquisq; uestimentū suū, et posuerunt subter eum ad gradū ascensionis. significat enim gradū solis in horologio. quod latine solariū dicimus. Est autem lapis in foro publico sublimatus signis horar. insculptus. de quo protenditur hasta quam gnomonem græce, stilum latine uocamus. usq; ad eam sublimitatē promouerūt Galaadit. regem suum Iehu suppositis uestibus suis quibus ascenderat usq; ad lapidē solarij. vnde Dauid Kimhi in cōmentariis suis super quatuor, exponit gradū ascensionis ad ascensionē supremam graduū illius lapidis. instar trāslatiōis chaldaicę. Ionathas enī chaldęus trāstulit **עַל הָרֹג טַעֲמָא**

.i. ad gradum horologi. seu clauum in pariete umbram linearem demonstrantem. alij aliter exponunt. vide comentarios super uersiculū hunc Cant. ij. Colūba mea in foraminibus petre in cauerna macerig.

אָרֹס Dislocauit. cōfregit. ut Numeri. xxiij. Ossa q; eor. cōfringent.

אָרֹס Horreum. sed rectius area. ij. Regum. xxiij. Cui Dauid ait ut emam a te aream. & i. Regum. xxiij. Et diripiunt areas. In areis enim habent orientales horrea sua. quare alterum sepe accipit pro altero.

אָרֹס Obruit. confregit. fregit. contudit. vt ps. cxix. in gimel. Concupiuit anima mea desyderare. pro eo quod hebrei legunt. fracta est anima mea ad voluptatem. siue contrita. seu potius obruta multitudine voluptatū. verbum eius graue ponitur threnorum. iij. Confregit ad calculum dentes meos. quod non solū per samech, sed quandoq; per sin literā scriptū inuenies. vt Leuitici. ij. Et confringes in modū farris.

quod scribitur sex punctis **אָרֹס** inde **אָרֹס** far. hoc est demolitum. tufum. et detritum quasi ador.

nia hæc lapidibus præciosis admodū politorū ferratis ferra intrinsecus & extrinsecus, vnde uersiculum hunc Prouerbiorum. xxi. Rapine impiorū detrahent eos, exponūt, demon impiorū dissecatit seu ferrabit eos, fortasse quia attrahitur et detrahit ferra, ideo exponi possit distrahēt, & Hieremię. xxx. procella ruens in capite impiorū quiescet. dicunt hebrei distrahens, et Ioseph Kimhi interimens seu detruncans.

גַּרְגָּרָה Guttur. Hieronymus traduxit collum. Prouerbiorum .i. Et torques collo tuo. sed eiusdem tertio. Circūda eas gutturi tuo.

גָּרַר Scalpsit. ut Iob .ij. Qui testa saniem radebat. hebrei legunt. & tulit testam ad scalpendum se ea.

גַּרְבַּ Scabies. ut Deuteronomij. xxvij. Scabie quoq; & pruriginē ita quod curari nequeas.

גֶּרָן Granum uel semen arboris. Hieronymus traduxit oliuam. Isaie. xvij. Duarum uel trium oliuarum in summitate rami.

גָּרַח Incitauit. irritauit. prouocauit. Prouerbiorū. xv. Vir iracūdus prouocat rixas. & Deutero. ij. Videte ergo diligenter ne moueamini contra eos. i. ne irritetis eos. hæc oīa et similia significāt mouere litem.

גָּרָה Ruminauit. ut Leui. xi. Et sus q̄ cū ungulā diuidat nō rumiat.

גֶּרַח Obolus seu alia moneta modica. ut Exodi. xxx. Sidus uiginti obolos habet.

גַּרְתָּ Guttur. ps. cxv. Non clamabunt in gutture suo.

גָּרַח Excidit. ut ps. xxxi. pro eo quod nos legimus. Ego autem dixi in excessu mentis meę proiectus sum a facie oculorum tuorum. hebrei legunt. excisus sum ab oculis tuis.

גֶּרֶחַ Securis. a superiori uerbo excisionis sic dicta. ut Deuteronomij. xix. Et in succisione lignorum securis fugerit manu.

גֶּרָה Sors. Numeri tricesimotertio. Singulis ut sors ceciderit ita

גזז idest recondit. inde **גזז** Gaza. thesaurus. uel locus quo reponitur aurum argentum seu uestes preciosę. Ester .iij. Et decem millia talentorum appendam arcariis gaze tuę.

גזר Cellarium . repositorium . i. Paralip. xxviij. Descriptionem porticus & templi et cellariorum.

געח Mugiiuit. ut Iob. vi. aut mugiet bos cū āte p̄sepe plenū steterit.

גער Abominatus est. respuit. Le. xxvi. Et abominabit̄ uos aīa mea.

גער Insonuit. increpauit. ut Zacharię. iij. Increpet dñs in te Satan.

געש Impetum fecit. cōmouit. discursauit. tremuit. ut psalmo. xviij. Commota est & contremuit terra.

גח Arx. ala. pinnaculū. Prouer. ix. ut uocarent ad arcē et ad moenia ciuitatis . cui additur aleph per prothesin . et dicitur **גחא** de quo supra tractauimus.

גפן Vitis. ut Genesis. xl. Videbam coram me uitem.

גפר Lignum stillans picem seu resinā. uolunt quidam cedri genus esse. quod Onkelus chaldeus sensit cum exposuit cadros. vnde quidā errantes lignum quadrū hoc est quadratū exposuerunt. Gen. vi. Fac tibi arcam de lignis quadratis. pro quo nos habemus de lignis leuigatis. Hierony. in libro de hebraicis quęstionibus exponit bituminatis. cōmuniter Iudei hoc lignū nomināt abietē uel pinum . possent quidā opinari lignum esse de cuius cortice fiunt hypodemata. nam aliqui exponunt lignum leue, nihil uero cortice hoc leuius.

גפית Sulphur. Genesis. xix. Igitur dominus pluuit sup Sodomā & Gomorram sulphur & ignem a domino de celo.

גרה Serrauit. inde **גרה** Serra. iij. Regum. viij. pro eo quod legimus oīa lapidibus preciosis qui ad normam quandā atq; mensurā tam intrinsecus quam extrinsecus ferrati erant. hebrei sic habent. om̄

מָנָה Retribuit. persoluit. rependit. reddidit. ut ps. cxvi. Cōuertere anima mea in requiem tuam quia dominus benefecit tibi. pro quo hebraica ueritas habet teste Hieronymo. quia dominus reddidit tibi. &

psalmo. cxix. Retribue seruo tuo. inde uicem dicunt **מָנָה**

מָנָה Ablactauit. ut Gen. xxi. Creuit igitur puer et ablactatus est. et Osee primo. Et ablactauit eam que erat absq; misericordia.

מָנָה Camelus. ut Deuteronomij decimoquarto. Camelū leporē **חֹרֶגְיִלִּים** choerogylum.

מָנָה Fouea. Ecclesiastis decimo. Qui fodit foueam incidet in eam. Scribitur etiam per vau & dagges puncto.

מָנָה Finiuit. defecit. consummatus est. ut psalmo. xij. Saluum me fac domine quoniam defecit sanctus.

מָנָה Hortus. ut Gen. ij. Plantauerat autem dominus deus paradysum voluptatis a principio. et Cantico. iij. hortus conclusus soror mea. & plur **מָנָה** ut eodē, fons hortorū. inuenit etiā in foeminino genere singulariter et pluraliter. ut Isaie. i. velut hortus absq; aqua. et paulo superius. Erubescetis super hortis quos elegeratis. & per hireck Cantorum sexto. In hortum nucum descendi. vbi ponitur **מָנָה**

מָנָה Protexit. ut Isaie. xxxvij. Et ptegam ciuitatē istā ut saluē eā. ubi loco ablatę nun lre ponit dagges. nā integrę legit eiusdē. xxxi. ptegēs et liberans, transiēs et saluans. ubi etiam ponit uerbum graue et defectiuū **מָנָה** sic pteget dñs exercituū Irlm. vnde nomen **מָנָה** ptectio scutum. pelta. clypeus. Canticorū. iij. Mille clypei pendent ex ea. declinatur tam in masculino quam in foeminino.

מָנָה Tegumentū. alij dicūt fragmentū seu detrimentū. alij scutū seu ptectionem. threnorum. iij. Dabis eis scutū cordis laborē tuum. Inde uerbum nominale Osee. xi. Protegam te Israel.

מָנָה Furatus est. surripuit. Gen. xxxi. Cur furatus es deos meos.

post idē uocabulū traduciť eiusdem.xviij.Omni tempore erit exprobrabilis.equidem miror hanc translationem,sicut et multas alias.

וְהָא Depilauit.Canticorū.iiij.pro eo quod nos legimus.que ascēderunt de mōte galaad.hebrei exponūt.capilli tui sicut gregis caprarū que depilate sunt.vnde quod raso capite seu caluū est **וְהָא** dicit.

וְהָא Etiam.quoq̃.et.φ.Gen. xxxi.Et uendidit comeditq̃ preciū nostrum.hebraica ueritas habet.& comedit etiam precium nostrum.& sepius ponit ī oratione Pharaonis,quādo post mortē primogenitorū dimisit filios Israel.dicēs Exodi.xij.Surgite egredimini a populo meo et uos et filij Israel.et infra.& oues uestras et armēta assumite ut petieratis,et abeuntes benedicite etiā mihi.Sed trāslator ubiq̃ traduxit et.significat autem.et.quotiens a principio orationis deinceps multiplicatur.ut & pius et prudens.

וְהָא Celeriter imbibit.uelociter ingurgitauit. Gen.xxiiij.pauxillū aque mihi ad bibendum prebe.idest fac me ingurgitare seu inguttare paululum aque de hydria.

וְהָא Scirpus.iuncus.arundo.papyrus ex qua cauant lintres lignū leuissimum.Exodi secundo . Sumpsit fiscellam scirpeam idem quod comuni magistrorum sermone dicitur **וְהָא**

וְהָא Mensura palmę manus.seu pugnus . alij exponūt cubitū siue vlnā.primū traduciť Iudicū.ij. qui fecit sibi gladiū ancipitē habentem in medio capulū lōgitudinis palmę manus.quo nomīe pygmei dicūt a tātilla statura.Ezechiel.xxvij.sed et pygmei q̃ erāt in turribus tuis.

וְהָא Aduersum.cōtra.quod ponit Habacuk.i.sed nostra trāslatio quā legimus eandē dictionē obmisit dicēs.facies eorū uetus urens.cū legi deberet.ex aduersum faciebus eorū.vnde.lxx. rectius īterpretati sunt,cōsumatio in īpios ueniet resistentē faciebus eorū ex aduerso.& Ionathas chaldeus transtulit **וְהָא** idest **וְהָא** quod significat contra.hoc ideo cōmemini.quia sunt aliqui putantes aspectum uultuum seu formam significare.

rant. ut longē. ij. Omnes gurgites tui et fluctus tui super me transferūt.

לֵּלֶךְ uel **גִּלְגָל** Lenticula. uas rotundū sicut peluis. Hieronymus traduxit lampas. Zacharię. iij. vna a dextris lāpadis et una a sinistris.

גִּלְגָל Limes. terminus. regio. finis seu confinium. translatio nostra habet similiter et septuaginta interpretati sunt galilęa. Isaie. ix. Via maris trans iordanem galilęę gentium. quibus etiam Mattheus euangelista consentit. fortasse quia gręci iam translationem. lxx. assumpserāt. sed hebrei et simul cum ijs Symmachus traducunt terminū seu confinium. & Ionethas chaldeus exponit urbes p̄p̄inuas gentium. quod idem est sicut confiniū gentium. & pluraliter Iosue. xij. Omnis uidelicet galilęa philistim. quod exponunt hebrei. omnes fines palestinarū. seu uniuerſi limites philistęorum. et uenit a **גִּלְגָל** quod Hiero.

Aquilam imitatus traduxit tumulū harenarū siue sabuli. quasi deriuatum esset a **גִּלְגָל** Ezechielis. xlvij. Aquę istę quę egrediunt̄ ad tumulos sabuli oriētal̄is. Sed mea sentētia multo melius traduxit Symmachus etiam in hoc loco pro confinio. iuxta hebreorum interpretationem. quanquam alij dicant quod sit nomen proprium loci.

בְּגִלְגָל Gratia. contemplatione. ob. propter. Genesis. xij. & uiuat anima mea ob gratiam tui.

גִּלְגָל Tonſor. coriator. membranarius. Ezechielis. v. Sume tibi gladium acutum radētium pilos. dicunt̄ etiam chartularij. librarij. scribe. & senatores **גִּלְגָל**

גִּלְגָל Cutis. ut Iob. xvi. Saccum consui super cutem meam.

גִּלְגָל Solitarius. orbus. derelictus. Iob. iij. Sit noxilla solitaria.

גִּלְגָל Confudit. miscuit. cuius hithpael legit̄ Prouer. xviij. Qui dimittit aquam caput est iurgiorū. et anteq̄ calumniā patiat̄ iudiciū deserit. pro eo quod legendū esset. aperiens aquā. principiū est litis. et antequam cōminiscetur seu confundit̄ lis. desistit. et uide quomodo paulo

& quodlibet rotundū. vnde **לגלג** Sphæra. circulus. rota. quō no-
mine celum uocat. ut ps. lxxvij. Vox tonitruī tui in rota. unde nomen
pprium Galgale. Iosue. x. & inuenit uerbū hoc quādoq; per simplex
Iut eodē. x. Io. voluite saxa ingētia ad os putei. et a uoluēdo **מגלג**

מגלג Volumen. libellus. epistola. scriptura. s. chedula. eo modo
quo solebāt antiqui chartas uoluere nō plicare. qui mos adhuc apud
orientales cernitur. Inde illud Zacharię. v. Et ecce uolumen uolans.

לגלג Palea siue stercus. ut Ezechielis. iij. Et stercore quod egredit
de homine operies illud. Et Sophonię primo pluraliter sic. Et corpo-
ra eorum sicut stercora.

לגלג Idolum. dictum sic a fetore et abominatione. ut Deuterono.
xxix. Abominationes et sordes idest idola. uel dicitur a marmore niti-
do tanq; ebore, quod eo nomine uocatur unde fabricantur idola.

לגלג Craniū. testa capitis. caluaria. caput. ut Exodi. xvi. Gomor
per singula capita. cuius locum corrupto uocabulo pnunciamus gol-
gatha. uolētes dicere craniariū seu caluarię locum. quod rectius lege-
remus golgaltha Matthę. xxvij. Et uenerunt in locū qui dicitur gol-
gatha. hebraice gulgoeth. sed syriace gulgaltha.

לגלג Aceruus lapidum. Gen. xxxi. Afferte lapides qui congregantes
fecerunt tumulum. & pfr **לגלג** Osee. xij. Altaria eorū quasi acerui.

לגלג Vortex. scaturigo seu eruptio fontis, ppter circuitū quem quasi
ebuliendo facit in girum. Canticor. iij. Fons signatus. & pfr **לגלג**
fontes uel uortices. a uertendo girando et mouendo. quę transferunt
a Hieronymo irrigationes seu irrigua Iosue. xv. et Iudicum. i. Dedit
itaq; ei Caleb irriguum superius et irriguum inferius. vnde scribitur
Amos. v. Et reuelabit qsi aqua iudiciū. qd hebrei exponunt. et abibit.

mouebit. deuoluet sicut aqua. a ybo **לגלג** qd pūctus patha indicat.
לגלג procelle. fluctus. et uoragines a circulis et globulis quibus se gi-

rupta grādi ualle. reperit etiā sine aleph. ut Iosue. viij. Inter quā et eos uallis erat media. et habet pluralē numerū more fœminino. ut Ezech. vi. mōtibz et collibz. rupibz et uallibz. et eiusdē. xxxv. In collibz tuis et in uallibz tuis **גיאנותיר** et in hoc fit sēpius uariatio ipsius

iod. mō ante aleph mō post. succedit nāq; loco he aspirationis quā uocabulū hoc sibi qñq; assumit de q̄ in arte grāmatica tractāt authores. **גיר** Neruus. ut Gen. xxxij. Quā ob causam nō comedunt filij Israel

neruum qui emarcuit. et pluaraliter Iob. x. & neruis compegisti me.

גיר Baculus. funis. neruus. lorum. ut Isaię quadragesimo octauo.

Neruus ferreus ceruix tua.

גיר Par. coetaneus. coęuus. Danielis primo. Prę cęteris adulescentibz coęuis uestris.

גית Clausit. ut Neemię. vij. Cumq; adhuc assisterent clausę portę sunt et oppilatę. pro quo ueritas. claudant portas.

גיר Crusta ex tunsis in puluerē lapidibz parieti pauimētoue apta. quidā uolūt significare cementū ex calce quo parietes leuigant. de ijs minutulis et in puluerē redactis lapillis legit Isaię. xxvij. & iste oīs fructus ut auferat p̄ctm̄ eius. cū posuerit oēs lapides altaris sicut lapides cineris allisos. septuaginta sic transtulerunt quando posuerit omnes lapides ararum contritos quasi cinerem comminutum.

גיר Girauit. mouit. uoluit. rotauit. Gen. xxix. et amoueamus lapidē de ore putei. et Gen. xxiij. ut deuoluat in nos calumniā. et ps. xxxvij. reuela dño uia tuā. p̄ uolue aut p̄moue ad dñm uia tuā. et exponūt reuela uel aperi p̄pt aliquas authoritates ubi ea significatio bene q̄drat.

sed ea deriuant a **גיר** ut infra patebit. ut ps. cxix. reuela oculos meos et Nu. xxiij. p̄tinus aperuit dñs oculos Balaā. tñ oculis etiā pōt cōuenire ut moueāt et girēt, p̄pt eorū rotūditatē et uolubilē motū. vñ **גיר**

rotę uolubiles dicunt. qđ Hiero. a rotūditate tornatiles traduxit Can. v. manus meę tornatiles. alij dicūt rotę aureę. alio in loco interpretāt circuli Ester. i. Qui eburneis circulis inserti erāt. alij sphaeras trāfferūt.

et comedit locusta.

ר Radix. stirps. germen. propago. *Isaie. xi.* Et egredietur uirga de radice Iesse.

ר Excidit. abscidit. incidit. ordinauit. disposuit. statuit. *Habacuk. iij.*

Abscinderet de ouili pecus. *ps. lxxxviij.* Quotidiana lectio habet. et ipsi de manu tua repulsi sunt. sed rectius Hiero. in psalterio de hebraica veritate. qui de manu tua abscisi sunt. et. *iiij. Regū. vi.* Cum uenissent ad Iordanem cederant ligna. Inde nomē uerbale ut *Gen. xv.* Et lampas ignis transiens inter diuisiones illas. uocabulū istud aliter transfertur *threnorū. iij.* Inundauerunt aquę super caput meū, dixi perij. quod hebrei exponunt predestinatus et ad id ordinatus sum. Est enim passiuū in hoc loco. & eiusdem. *iiij.* Dispositionem ad pulchritudinem retulit trāslator cū dixit sapphiro pulchriores. quod rectius interpretamur. Sapphirus dispositio eorum. sic *Ester. ij.* pro eo quod legimus. & quę passura esset. hebraica ueritas habet. et quid dispositum seu ordinatū erat super eam. Similiter *Leuitici. xvi.* trāslator int̄pretatus est. Cūq; portauerit hircus om̄es iniquitates eorū in terram solitariam. hebrei exponunt in terram destinatam. scilicet ut fuerit a pontifice ordinatū. vel uerius in terram extra omnem hominum habitationem tanquam abscisam et despectam.

ר Cunei. clauī. seu instrumenta quibus findunt ligna aut aliud robur. Hieronymus traduxit cultros. *ij. Re. xij.* diuisitq; cultris. quod Iudei dicunt pugionibus seu cuneis ferreis. alij uocant ferras.

ר Carbo. pruna. *Prouer. xxv.* prunas enī cōgregabis sup caput eius. gimel scribit̄ per segol diuissim legendo. *ij. Regū. xxij.* Carbones succēsi sunt ab eo. sed cōiunctim scribit̄ per patha. ut eodem. carbones ignis. assumit quandoq; in fine thau scēmininum.

ר Venter. nos legimus pectus *Leuitici. xi.* qcquid super pectus graditur. et *Genesis. iij.* Super pectus tuū gradieris. sed Onkelus chaldeus ventrem magis proprie traduxit. cui assentimur.

ר Vallis. ut *Isaie. xl.* om̄is uallis exaltabit̄. et inuenit̄ quoq; in scēmino genere *Zacharie. xiiij.* vallis magna ualde. p̄ q̄ nos legimus p̄g

alij congregauerunt. alij adduxerunt. Ionathas chaldeus, ascendere fecerunt. septuaginta morabantur. ego dicerē adduxerunt. qđ cōuenit & historie & idiomať.

גור Pullus animalis seu catulus. ut Geñ. xlix. Catulus leonis Iuda.

מגורה Horreum. et quilibet locus quo fruges reponuntur. Hieronymus proprietatem eius uocabuli sagacius et rationabilius inuestigauit. dicēs significare folliculum et thecā frumenti, in cōmentariis super duodecim. ubi legitur Haggei secundo. Nunquid iam semen in germine est. Septuaginta uero transfulerunt aream.

גור Gleba et luti portiuncula. Hieronymus traduxit fordes. Iob vii. Induta est caro mea putredine et sordibus pulueris.

גור Totondit. Genesis. xxxi. Eo tempore ierat Laban ad tōdendas oues suas. & primo Regum. xxv. Audiui quod tōderent pastores tui greges tuos. & per apocopen ultimę literę reperitur monosyllabum. Iob primo. vbi legimus. & tonso capite. veritas habet. & totondit caput suum. Item Amos septimo. Post tonsionem regis.

גור Thesaurarius seu custos arcę publicę. Ezre. vii. Omnibus custodibus arcę publicę.

גור et **גור** Vellus. psalmo. lxxij. Descendit sicut pluuia in uellus. & Iudicum sexto. Ponam hoc uellus lanę in area.

גור Leuigatum. cęsum. rasum et politum. et dicitur de lapidibus primo Paralip. xxij. Ad cędendos lapides et poliēdos. Hiero. traduxit lapides quadros. threnor. iij. Concluserat uias meas lapidibus quadris.

גור Rapiuit. vi extorsit. pędatus est. ut Leuitici. vi. vel ui aliquid extorserit. et sequitur. reddet omnia quę per fraudē uoluit obtinere. ubi veritas hebraica habet. reddet pędam quam pędatus est. aut quod per calumniam obtinuit &c.

גור Pullus. quod Hieronymus traduxit columbam Geñ. xv. Turturē quoq; et columbam. sed est etiam alterius speciei. ut Deutero. xxxij. Sicut aquila prouocans ad uolandum pullos suos.

גור Eruca. vermis nascens in holeribus. Ioele primo. Residuum eru

gis. sensum quam uerbū exprimens sic transfert. Si intrauit solus, e tiā solus exeat. Nicolaus de lyra putat hoc nomen pannum significare. nihil uero pro se allegat. Sed translatio chaldaica lōnathę proprietatē huius uocabuli nobis certe ostendit. pro cadauere namq; seu corpore **נֶפֶשׁ** ponit. ut primo Regum. xxxi. Et tulerunt cadauer Saul et

cadauer filiorum eius. Et hebreorum magistri presentem dictionem vsurpant comuniter ꝑ corpore in genere substantię. ut Rabi Moyse Aegyptius in libro primo perplexorū in capitulo .xlix. vbi docet qđ multa uerba dicuntur de creatore, ex quibus si uocabula nude intelligerent, aliq; posset opinari qđ creator esset **גִּיּוֹרִית**. i. corpus uiuū.

גִּירָא Habitauit. tanquā aduena seu inquilinus. ps. xv. Domine quis habitabit in tabernaculo tuo. & Isaie. xvi. habitabūt apđ te ꝑfugi mei. Significat etiā peregrinatus est. Gen. xxvi. & peregrinare i ea. vnde.

גֵּר Peregrinus, aduena, inquilinus. Leuitici. xviij. Et de aduenis qui peregrinantur apud uos. & pluraliter **גֵּרִים** Isaie. v. Aduenę comedent. inde alia deriuantur quę habitationem, conuenticulum et habitaculum significant. psalmo. lv. Quoniā nequicię in habitaculis eorū. quod exponunt in conuenticulis eorum.

גֵּרָא Timuit. expauit. ueritus est. Iob tertio. Et quod uerebar accidit mihi. inde **מִגֵּרָא** timor seu pavor. ut Ieremie sexto. Quoniam gladius inimici pavor in circuitu. sic legunt uersiculum hunc Deute. xxxij. Nisi iram inimicorum timerem. pro quo nos legimus. Sed propter iram inimicorum distuli. alij uero ab **אִגְרָא** idest collectio. ne sic legunt. Si non ira inimicorum collecta et aucta fuisset. diximus supra in aleph de hoc uocabulo.

גִּירָא Auxit. adduxit. congregauit. Habacuk primo. Traxit illud in fagena sua & congregauit in rete suum. Quicquid nostra translatio dicat uel etiam septuaginta. Ita namq; Dauid Kimhi maximus apud hebreos uerborum criticus in suis commentariis super duodecim exponit. ad hunc modum quidam intelligunt Oseam decimo. Vaccas bethauen coluerunt habitatores Samarię. pro quo legunt timuerūt.

נח Trulit.eduxit.extraxit. ps.xxij. quoniã tu es qui extraxisti me de uentre. et uerbũ transitiuũ secũdũ. ut Iob.xl. quod influat Iordanis in os eius. idest qđ faciat extrahi iordanẽ in os eius. ubi ponit **נח**

quidã dicunt inde nomẽ accepisse fluuiũ paradisi gehon, quod educit ad irrigandũ hortũ. quo nomie lacus etiã hierosolymitanus uocabat, qui Siloah dicit. Significat etiam gemere et anxari. Micheg.iiij. Dole & satage pro ingemisce. ab eo fortasse quod etiam educit lachrymas.

ג Gens.natio.nam utrũq; super eodẽ uerbo ponit Deute.iiij. nec est alia natio tam grandis. Itẽ. quẽ enim est alia gens sic indyta. hebrei nunc uocãt eos qui nō sunt Israelitẽ goiẽ .i. ethnicos et gentiles. secun dũ quod loelis.i. dicit. Gens enim ascendit super terram meam. quod tamen Ionathas chaldeus traduxit populus.

נח Exultauit. Isaig.lxy. Et exultabo in Ierusalẽ, et gaudebo in pplo meo. & aptius Prouer.xxiij. Exultat gaudio pater iusti. quãuis habeat trãlatio cõmunis. ps.xxij. Sperauit in dño eripiat eũ. et Hiero. confu git ad dñm. sed rectius. Exultauit sup dñm. Inde transitiuũ alterum. ut Isaig p̃dicto ca. Sed gaudebitis et exultabitis. inde **נח** exultatio paulo post. Ecce ego creo Ierusalem exultationem. & reperit per apo copen finalis aspirationis. Oseç.ix. Noli letari Israel ad exultationem sicut populi.

נח Consumptus est. expirauit. interiit. obiit. Geñ.xlix. Et obiit ap positusq; est ad populũ suũ. et Numeri.xvij. Ecce cõsumpti sumus, omnes perimus. inde nomẽ **נח** laborã in extremis. ut ps.lxxxviij.

Pauper sum ego et in laboribus a iuuentute. Quod Hieronymus in psalterio de hebraica ueritate transfert erumnosus a iuuentute. hoc nos fatiscens. expirans. defessus. dehiscens exponere possumus.

נח Corpus. cadauer. et illa persona materialis quẽ singularẽ quẽq; hominem circumdat. Exodi.xxi. pro eo quod translatio nostra habet Cum quali ueste intrauerit cum tali exeat. hebrei legunt. Si cum cor pore suo intrauit, cum corpore suo exhibit. & exponunt sic. Si in perso na sua & nō cũ altera persona intrauit. Quod Onkelus chaldeus ma

gum.xviij.Et pronus in terram posuit faciem suam inter genua sua.
י Intus seu medium.ut lob.xxx.pro eo quod nos habemus. qui de
 conuallibus ista rapientes.hebrei legūt.ab intra uel de intus expellēt.
 & assumit he in fine.ut lob.xx.Eductus et egrediēs de uagina sua. pro
 eo quod trāsserri debuit.de interiori siue de intus seu de medio. nam
 vbi in hebraico ponitur **מִתּוֹךְ** idest de medio.ibi translator chal/
 deus posuit **מִצְרָיִם** Numeri.xvi.Seperamini de medio congregatio/
 nis. vide in eo loco Onkelum.
י Tergum.corpus.ut lsaic.1.Corporis meum dedi percutientibus.&
 transfertur dorsum Prouerbiorū.x.Et uirga in dorso eius qui indiget
 corde.propter similitudinē pronūciationis vau et beth . ut supra.Sic
 Neemi nono.Et proiecerunt legem tuā post terga sua.&pluraliter
 habet **גִּרְיָה** generis fœminini.ut eodem ca.in fine.Et corporibus
 nostris dominantur.quod rectius a **גִּרְיָה** descendit.ut infra.
גִּב Cauea.congregatio.ut Nahum.iiij.pro congregare.sicut con/
 gregatio locustę.
גִּבִּי Locusta.amos.vij.Et ecce fictor locustę.secūdū.lxx.bruchus.
גִּבְרָא Latrocinatus est.Genesis.xlix. Gad accinctus latrocinabit eū.
 Idem quod **גִּבְרָא** de quo supra tractauimus.
גִּבְרִית Cadauer.corpus.ut ludicum.xiiij.Nec tamē uoluit indicare
 quod mel de corpore leonis assumpserat. forte a **גִּבְרָא** tractū quod
 assumpta he aspiratione a uocabulo **י** deducitur.similiter Danielis
 x.Et corpus eius quasi chrysolithus.dictum quasi **גִּבְרִית**
י Volauit.Numeri.xi.pro eo quod nostra trāsslatio habet. vētus
 aut egrediēs a dño arreptas trās mare coturnices dedit. hebrei legūt.
 Et spūs pfectus est a dño,et fecit uolare coturnices de mari. Et quāq;
 sine vau in eo loco scribat̃,tamen in supplementū eius ponit̃ carnez.
י Educator. qui educit aliquid de potentia ad actum. Item prote/
 ctor.psalmo.lxxi.Tu es protector meus.

dite declinatur pluraliter masculine et foemine.

פְּרִילִים Phylacteria uestium, seu funiculi in fimbriis, Deuterono, xxij. Funiculos in fimbriis facies.

פָּרַע Fregit, abscondit, ps. lxxv. Et omnia cornua peccatorum cōfringam. & Ieremię, xlvij. abscondit cornu moab.

פָּרַת Cōtempnit, opprobrait, blasphemauit, Sophonię, ij. Audiui opprobrium Moab, et blasphemias filiorum Ammon.

פָּרַח Circumscripsit, sepiuit, concludit, circūēdificauit, muro cinxit, threnorū, iij. Circūēdificauit aduersum me, item cōdusit uias meas lapidibus, inde nomen **פָּרַח** Sepes, caula, maceria uel murus, ut Numeri, xxij, pro eo quod nos habemus, in angustiis duarū maceriarū, quibus uineę cingebant, hebrei legunt sepes hinc, et sepes inde. & reperitur tam in masculino genere quā in foeminino, primū, ps. lxxx, ut quid destruxisti maceriā eius, secundū, ps. lxxxix, destruxisti omnes sepes eius. Significat hoc uocabulo apud logicos definitio, eo q̄ terminet & circumscribat rem definitam.

פָּרִישׁ Aceruus manipulorū siue frugū in aristis, ut Exodi, xxij. Si egressus ignis inuenerit spicas et comprehenderit acruos frugum.

פָּרָה Hic, ut Ezechielis, xlvij. Hic est terminus in quo possidebitis terram, et dicitur loco **פָּרָה** secundum Rabi Kimhi in commentariis super Ezechielē, mutatione zain in gimel iuxta morē **פָּרָה** de cuius alphabeti arcana et eleganti practica plene tractatur in libro Ioseph Catonis qui inscribitur hortus nucum.

פָּרַח Medicatus est, sanauit, cessare fecit, deposuit, soluit, ut Osee, v. Nec soluere poterit a uobis uinculū, quod septuaginta transtulerunt cessare faciet, et Ionathas chaldeus expōit, nō faciet quiescere a uobis flagellum.

פָּרַח Prostrauit, inclinatus ad terrā, pronus super uentre, ut, iij. Re

הָדָד Hedus. ut Gen. xxxviij. Misit autem Iudas hedum caprarū per pastorem suum. & Iudicū. xv. Et attulit ei hedum de capris. & pluralit̃ declinat̃ utroq; genere. in masculino, ut Gen. xxvij. Affer mihi duos hedos optimos. in foeminino, ut Cantico. primo. Et pascere hedos tuos iuxta tabernacula pastorum.

לִּירוֹת Litora. ripę. ut Iosug tertio. Iordanis autem ripas alvei sui tempore messis impleuerat.

הַמָּגֵן Magnificauit. magnus fuit. magnificatus est. ut ps. ciiij. Domine deus meus magnificatus es uehementer. & i. Paralip. xxix. Magnificauit ergo dominus Salomonem. & Gen. xli. pro eo quod legimus vno tantum regni folio precedam te. verbum e uerbo sic legitur. tantummodo sedem magnificabo supra tuam uel supra te. sed potius quę a facio latine componuntur, ea ueniunt hebraice a coniugatione graui **הָרָא** qđ ponit Ester. iij. Post hec rex Asuerus exaltauit Aman. pro magnificauit. & Genesis. xxv. pro eo quod nostra translatio legit, quibus adultis. hebraica ueritas habet. & magnificati sunt pueri idest creuerunt. in eo & similibus semp seruat̃ pūctus dagges. inde **הַמָּגֵן** magnus. Exodi. xi. Fuitq; Moyſes uir magnus ualde. oīa eiuscemodi significant magnificentiā. honorē. pulchritudinem. staturam. fortitudinem et robur. Ezechielis. xvi. Et fornicata est cum filiis Aegypti uirginis tuis magnarum carniū. ubi ponitur **הַמָּגֵן**

הַמָּגֵן Magnitudo uel magnum. substantiuū nomen. ut Deutero. v. Ecce ostendit nobis dñs deus noster maiestatem et magnitudinē suā. & quandoq; scribitur prima cū puncto surek. ut ps. ultimo. Laudate eum secundum multitudinem magnitudinis eius. & quādoq; accipit he in fine cū surek in penultima. ut ps. cxlv. Et magnitudinis eius non est finis. Inuenies omnia inde deriuata supereminētiā significare qualitatis aut quantitatis.

מִגְדָּל Turris. Canti. iij. Sicut turris Dauid collū tuū. & hetero

gum.xxij.ponatur **גבור** et cum robusto perfectus.

גביר Gallus gallinaceus. Isaie.xxij. Sicut asportatur gallus gallinaeus, ita enim se didicisse affirmat a suo preceptore Iudeo Hieronymus in commentariis.

גביש Lapis preciosus. Iob .xxvij. vbi translatio nostra habet.

Excelsa et eminentia non comemorabuntur. ibi hebraica ueritas hos duos lapides preciosissimos notat, qui in raro sunt usu, dicēs. Ramoth & gabis non comemorabuntur. nam comparatione eius hoc totum obelisco auferendum est. Error autem interpreti accidit hic, propter incuriam et negligentiam orthographie, quę multos sepe decepit. ut patet in uariis locis.

גור Coriandrum. ut Numeri. xi. Erat aut man quasi semē coriādri.

גור Fortuna dea. ut Isaie. lxxv. Qui disponitis fortune mensam. Rabi Moyse cohen dicit, quod sit stella Iouis, et quod Iupiter in lingua Cedar id est arabica sic uocet. et Rabi Dauid Kimhi in comentariis Isaie exponit pro sydere,

גדוד Collegit exercitū, accinxit se ad prelium. expedituit se. ut Gen. xlix. Gad accinctus preliabitur ante eum, et ipse accigetur retrorsum. quem uersiculum Hieronymus in libro hebraicarum questionum sic transfert. Gad latrunculus latrocinabitur eum, et ipse latrocinabitur plantam, et tamen ibi Gedud exponit accinctus et expeditus. ego supplerem cohorte. ut. ij. Regum. xxij. In te enim curram accinctus, quod similiter Rabi Salomon gallus, in superiori loco exponit **גדוד** id est

expeditus, nos legimus eiusmodi milites latrunculos. ut quarto Regum uicesimo quarto. Immisitque ei dominus latrunculos chaldeorū & latrunculos syrie, et latrunculos moab, et latrunculos filiorū Ammon.

vbi semper ponitur **גדוד** et Ionathas chaldeus **גדוד** exponit, tanquam expeditionem bellicam.

גדד Dilaniavit, dilaceravit, excoriauit, scalpsit, Ieremie, xlvij. Vsq; quo concideris,

גבעול Folliculus lini. Exodi. ix. Et linū iam folliculos germinaret.
ponitur enim illic uerbale **גבעול**

גביע Calix. poculum. scyphus. ut Gen. xliiij. Scyphum autem meū
scyphum argenteum pone in ore sacci iunioris. nam veru idest obeli-
sco debet confodi. quod nos legimus. et precium quod dedit tritici. &
Exodi. xxv. Tres scyphi quasi in nucis modum per calamos singulos.

גבר Preualuit. vigit. robustus fuit. vires coepit. nos legimus cor-
roborauit. psalmo. ciij. Corroborauit misericordiā suā super timētes.
sed Hieronymus in psalterio de hebraica ueritate melius transtulit.
Confortata est misericordia eius super timentes eum. idest cōualuit.
ita enim traduxit Gen. xlix. Benedictiones patris tui confortatę sunt.
Item Gen. viij. Et aque preualuerunt nimis super terram. inde nomen
substantiuum **גבורה** quod robur. fortitudinem. virtutem. vires.

potentiam interpretant. ut. ij. Paralip. xx. In manu tua est fortitudo et
potentia. & ps. lxxxix. Si autē in potentatibus. In alia cōiugationis for-
ma reperimus **גביר** ps. xij. Linguam nostram magnificabimus.

quod Hieronymus traduxit in psalterio de hebraica ueritate. linguā
nostram roboremus.

גבור Potens. fortis. robustus. ut Gen. x. Ipse coepit esse potens in
terra. sequiturq. & erat robustus uenator, ubi unum et idem uocabu-
lum mox aliter traduxit interpretes. & Canticorum. iij. En lectulum Sa-
lomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel.

גביר Dominus. caput. superior. ut Genesis. xxvij. En dominum
tuum illum constitui. foemininum eius **גבירה** Imperatrix. domi-
na. regina. ut Hieremię. xij. Dic regi & dominatrici.

גבר Vir. a mascula uirtute et potestate supra mulierem. ut Prouer-
biorum tricesimo. Viam uiri in adulescentula. in alia forma ponitur
psalmo decimooctauo **גבר** Et cum uiro innocente innocens
eris. Cum tamen in eodem cantico quod scribitur secundo Re-

nentes eandem dictionē de homine cuius oculos supercilia obnubūt atq; condenfant,quem ego dicerem superciliosum.

גְּבֵא Fouea.cisterna.palus.et omnis aquarum conseruatio.ut Isaie xxx. Aut hauriatur parum aque de fouea.hoc est de cisterna. sicut enim

Onkelus chaldeus in sua translatione pro **גְּבֵא** hebraico uocabulo ponit **גְּבֵא** nomen chaldaicum,Genesis tricesimosextimo.

גָּבַהּ Superbiuit.exaltatus est.tumuit. ps.cxxxi.Domine non est exaltatum cor meum neq; elati sunt oculi mei.vbi quādoq; he aspiratio mutatur in aleph.inde superbus.ps.ci.Superbo oculo et insatiabili. in alia etiam coniugationis forma inuenies hoc uerbum in Abdia.Si exaltatus fueris ut aquila. quod exponunt quidam magistri iudeorum transitiue.si exaltaueris suple nidum tuum.alij neutraliter seu intransitiue,ut hic.et in alia q; forma ps.cxiij. Qui in altis habitat. ubi iod finale superfluum est.ut sepe alias

גְּבֵא Altitudo.ps.cij. Quoniam secundum altitudinē celi a terra.

גְּבֵא Caluus.depilatus. ut Leuitici.xij. Vir de cuius capite capilli fluunt,caluus et mundus est.Inde **גְּבֵא** idest caluicies seu alopecia.ut eodem loco.

גְּבֵל Limes.terminus.finis.regio.Deuterono .xix. Non assumes seu transferas terminos proximi tui.et sequitur uerbū inde deriuatū.

גְּבֵל Limitauit.terminauit.diffiniuit regionem agrorum.ut eodē loco supra citato.Quos fixerunt priores.

גְּבֵא Caseus,ut Iob.x.Nōne sicut lac mulsisti me,et sicut caseum me coagulasti.

גְּבֵעַ Collis,ut Zacharie.xij. De colle Remmon ad austrum Ierusalem.& quādoq; cataparagogen assumit in fine he aspirationem. ut Ieremie.l. De monte in collem transferunt.

מִגְבֵּעַ Pilius.galerus.tiara.Exodi,xxviij. Et baltheos ac tiaras in gloriam & decorem.

גג

על דת ענין

Ectum. ut ps. cij. Et factussum sicut passer solitarius in tecto.
 & declinat heterodite secundum genus foemininum plu-
 raliter גג ut Sophonię primo. & eos qui adorant super
 tecta militiam celi.

גג Elatus est. eleuatus est et exaltatus. dominatus est. et gloriose
 magnificatus est. neutraliter. ut Exodi. xv. Cātemus domino, gloriose
 enim magnificatus est. quod uerbum e uerbo legitur. Superbiendo
 superbiuit, seu dominando dominatus est. & Isaie. xvi. significat arro-
 gantiam et superbiam. ut Audiuius superbiam Moab, superbus est
 valde. superbia eius et arrogantia eius &c. inde גג

גג Eo uocabulo Hieronymus in cōmentariis super duodecim
 dicit significari fremitū et sonitū aque decurrentis. Zacharię. xi. vbi
 translatio. lxx. dicit. Vox rugientium leonum quia afflictus fremitus
 Iordanis. sed rectius nostra sic legitur. vox rugitus leonum quia uasta
 ta est superbia Iordanis. quod etiam testatur chaldaica translatio Iona-
 the. qui exponit altitudo Iordanis.

גג Luit. redemit. ut Isaie. xlvij. Dicite redemit dñs seruum suum
 Iacob. inde גג & גג & multa alia deriuata inuenies Le-
 uitici. xxv. Luitionem et redemptionem et liberationem significātia.
 Item significat foedare. inquinare. deturpare. obscurare. ut Iob. iij. Ob-
 scurent eum tenebre & umbra mortis. Item etiā polluere. ut Danielis
 primo. Proposuit autem Daniel in corde suo ne pollueretur.

גג Cacumē. dorsum. altitudo. summitas. ut ps. cxxix. Supra dorsum
 meū fabricauerūt peccatores. Itē significat supcilium. Leui. xiiij. et die
 vij. radet capillos capitis, barbāq; et supcilia. et qñq; addit nun lra. ut
 ps. lxyij. vbi nos legimus. Mōs coagulatus. ibi Hiero. in psalterio de
 hebraica ueritate rectius traduxit mōs excelsus. quidā econtrario ex-
 ponūt hūilis mōs et colliculosus. i. gibberosus. et sic deriuat a sequēti.

גג Gibbus seu gibberosus. tractū fortassis a dorsi altitudine. sic enī
 Hiero. traduxit Le. xxi. si fracto pede, si māu. si gibbus. si lippus. quāq;
 thargū Hierosolymitanū itelligat hoc uocabulū de is qbus in utroq;
 oculorū sinu supciliorū pili excreſcūt. qđ nūc cōit sequunt Iudei expo-

montes pedes annunciantis et predicantis pacem, annunciat bonū.
 vbi ponitur nomen eius **מַבְשֵׁר** euangelista, nūcius, qui barbari-
 ce ambaffator dicitur, inde **בְּשׂוּרָה** Premium uel merces pro nū-
 cio relato, vt. ij. Regū. iij. Cui oportebat me mercedē dare p nundo.
בְּתָה Inanis, deferta, vastata, ut, Isaie. v. Et ponam eam desertam.
בַּת Est mensura liquidorū. quam Hieronymus alludens uocabulo
 bathum traduxit Ezechielis, xlv. Statera iusta. et ephi iustū, et bathus
 iustus erit uobis.

בְּתוּלָה Virgo, ut Gen. xxiiij, uirgoq; pulcherrima incognita uiro.
 & pluraliter **בְּתוּלוֹת** ut Amos. viij. In die illa deficient uirgines
 pulchrę, nam pluralia masculini generis **בְּתוּלִים** et **בְּתוּלִי** si-
 gnificant integritates seu signa uirginitatis, ut Deutero. xxij. dicens.
 nō inueni filiam tuam uirginem. pro eo quod legere deberemus, Nō
 inueni in filia tua incorruptiones siue integritates, et hec sunt signa
 uirginitatis filię meę.

בָּתַק Perfodit, interfecit, trucidauit, Ezechiel, xvi. Et trucidabunt
 te gladiis suis.

בָּתַר Seperauit, partitus est, diuisit, ut Gen. xv. aues aut nō diuisit.

בְּתָר Pars, diuisio, separatio, portio siue partitio, ut Gen. xv. ubi
 supra. et utraq; partes contra se, altrinsecus posuit. & Canticorū. ij.
 Similis esto dilecte mi caprę hinnuloq; ceruorū super mōtes bether.
 vbi quidam ignari scriptores posuerunt .i. pro .r. bethel, sed hebrei
 legunt super montes partitionis seu separationis.

בְּרִישִׁים Missilia. lanceę. tela. iacula. sagittę. quoniam ex haste ex arbore prius nominata, propter ipsius proceritatē fiunt. Hiero. autē agitadores traduxit. et translatio. lxx. exposuit equites. Nahū. ij. Et agitadores consopiti sunt. lxx. sic. et equites timuerunt in exercitibus. voluerunt enim pro uirili sua imitari chaldaicā translationē Ionathę. qui excelsos et magnates exponit, et exercituū magistros. et Ioseph kimhi putauit ita eos appellari a proceritate arboris siue cedri seu abietis. teste filio suo ī comētariis sup duodecī. ego lāceatos seu balistarios dicerē.

בְּרִית Cypressus. Canti. i. Tigna domorum nostrarum cedrinā laquearia nostra cupressina.

בְּרִית Foedus. pactum. ut Ieremię. xxxi. Ecce dies uenient dicit dñs. Et feriam domui Israel et domui Iuda foedus nouum. non secundum pactum. ecce idem uocabulum dupliciter traduxit.

בִּשָּׁל Maturauit. ut Ioelis. ij. Mittite falces qñiā maturauit messis.

בִּשָּׁל Coxit. ut Exodi. xij. Non comedetis ex eo crudū quid nec coctum aqua. et Ezechieľ. xxiiij. et discocta sunt ossa illius in medio eius.

בִּשְׁם Suauis odor. aroma. ut Isaie. ij. Et erit pro suauī odore fetor. et cum sex pūctis aromaticū. ut Exodi. xxx. Sume tibi aromata primę myrrhe. et cīnamomi aromatici. itē et calami aromatici. ita enī legēdū est. & Canticorum. v. Messui myrrham meam cum aromate meo.

בִּשְׁם Onerauit. oppressit. grauauit. Hieronymus interpretatus est diripuit. Amos. v. Iccirco pro eo quod diripiebatis pauperem ubi po-

nitur **בִּשְׁסָבָם** quod exponunt hebrei **עֲמִסָּבָם** idest onerauit intelligentes de principibus et iudicibus; autoritatē allegatam. Rabi Ioseph kimhi putat sin literam pro samech positam, ut alias sepe vide supra in **בִּישׁ**

בִּשָּׂר Caro. ps. cxlv. Et benedicat omnis caro nomini sancto eius.

בִּשָּׂר Annunciauit. euangelisauit. ut Isaie. liij. Quam pulchri super

בֵּרַךְ Benedixit, ut ps. cxviij. Benedictus qui uenit in nomie dñi. Benediximus uobis de domo dñi. Item salutauit. ut Genesis. xlvij. Qui benedicēs illi. pro quo hebraica ueritas habet. Et salutauit Iacob Pharaonem. Item flexit genua. ut ps. xcv. secundū hebraicam ueritatem. venite adoremus. curuemur. flectamus genua. & Gen. xxiij. Cumq; camelos fecisset accumbere.

בִּלְשָׁן Blasphemaui. increpauit. reprehendit. maledixit. ut. iij. Regū xxi. pro eo quod nos legimus. Benedixit Naboth deū et regē. quam obrem eduxerūt eum extra ciuitatē. et lapidibus interfecerūt. hebrei trāfferūt sic. blasphemauit. & chaldaica trāslatio Ionathē hēt **גִּרִית**

ideſt contempſit. vnde Lyra exponit benedixit .i. maledixit. ſic Iob. ij. Benedic deo. et morere. hebrei exponunt. increpa et reprehēde deū.

בְּרֵכָה Munus. donum. Genesis. xxxij. Et ſuſcipe benedictionem quam attuli tibi. ideſt ſuſcipe munus quod allatum eſt tibi.

בְּרִי uel **בְּרִי** Genua. ut Deuteronomij. xxvij. Percutiat te dominus ulcere peſſimo in genibus et in ſuris.

בְּרֵכָה Fons. viuarium. ſtagnum. piſcina. ut Canticorum ſeptimo.

Oculi tui ſicut piſcinę in hefebon.

בְּרֵם Veſtis cuiuſdā preſcioſiſſimę genus. alij putāt eſſe ſcriniolum preſcioſorū iocaliū. Hiero. traduxit gazā preſcioſam. Ezech. xxvij. Ipiſi negociatores tui multiphariam inuolucris hiacynthi et polymitorū gazarūq; preſcioſarū. vbi ſeptuagita interptati ſunt theſauros electos.

בְּרָק Reſplendentia. fulgur. coruſcatio. ſcintillatio. ij. Regum. xxij. Miſit ſagittas ſuas et diſſipauit eos. fulgur et conſumpſit eos. Significat et lapidem eiuſcemodi.

בְּרִקִּים Spinarum quedā ſpecies. quas trāſlatio noſtra tribulos vocauit. Iudicum. viij. Et cum reuerſus fuero uiſtor in pace conteram carnes ueſtras cum ſpinis tribuliſq; deſerti.

בְּרִשׁ Arbor quedam ex qua fiunt iacula. Hieronymus traduxit. abietem. alij cedrū. Iſaię. lv. pro ſaliuncula aſcendet abies. & eiudem lx. abies & buxus & pinus ſimul.

mus, ut Numeri, xvi. Sin autem nouam rem fecerit dominus.

בְּרִיאַ Firmus, sanus, pinguis, crassus, ut Iudicū. iiij. Erat autē Eglon vir crassus nimis, deriuata legēdo inuenies. & sepe per defectū aleph in fine he inuenies **בְּרִיחַ** ut Ezechielis, xxxiiij. Ecce ego ipse iudico inter pecus pingue et macilentum.

בְּרִבְרִי Gallinaceus, uel auis altilis, ut, iiij. Regū. iiij. Excepta uenatione ceruorum caprearum atq; bubalorum, et auium altilium. vbi ponitur **בְּרִבְרִיִם אֲבוּסִים** idest altilium saginatorum in stabulis, hoc est stabulantium.

בְּרַח Grando, ut Exodi, ix. Ecce pluam cras hac ipsa hora grandinē multam nimis, inde uerbum **בְּרַח** prima camez, secunda patha.

בְּרִידִים Respersi punctis seu maculis, ut Genesis, xxxi. Varios maculosos atq; resperfos.

בְּרַח Elegit, ut primo Regum, xviij. Eligite ex uobis uirum.

בְּרַח Pransus est, comedit. ij. Regū. xiiij. Comedam de manu eius. Inde deriuata nomina uerbalia ps. lxix. Et dederunt in escam meā fel. et. ij. Regū. xiiij. Infer cibū in conclauē, et uescar de manu tua. putāt ex hoc intelligi uersiculū Gen. xlvij. Eratq; uernū tempus. vbi secundū hebraicam ueritatem legēdum est (cum iam esset quasi pascuus ager) quam certe parenthesim circumloquendo aliis uerbis expressit interpres dicens, Erat enim uernum tempus.

בְּרִיחַ Ferrum, psalmo, cv. Ferrum pertransiit animam eius.

בְּרַח Fugit, ut secundo Regum, xiiij. Porro Absolom fugiēs abiit. Item contignauit, clausit, ut infra.

בְּרִיחַ Repagulum. hastile. tignū. uectis. ut Exodi, xxvi. pro eo qđ nos legimus. & eiusdem numeri ad occidentalem plagā. et sequit. qui mittent per medias tabulas, hebraica ueritas sic habet. Et tignus transiens in medio tabularū contignans a termino ad terminū. significat et seram uel repagulū. ut Iob, xxxviij. Et posui uectē. i. repagulū et ostia.

et pluraliter **בְּקָרִים** vaccæ. quod Hieronymus traduxit bubali.
Amos. vi. Aut arari potest in bubalis. inde **בִּקְרָא** armentarius. ut
Amos septimo. Sed armentarius ego sum.

בִּקְשֵׁי Quæsiuit. ut Canticorum quinto. Quæsiui et non inueni illū.

בָּר Mundus. purus. ut ps. xxiij. Innocens manibus et mūdo corde.

inde puritas **בָּר** ps. xvij. Et secundū puritatem manuū mearū. alias
mundiciē. significat etiam **בָּר** electus. ut eodē ps. Et cum electo ele-

ctus eris. Item significat foris. ut Iob. xxxix. secundū hebræos. vbi nos
legimus. & pergunt ad pastū. ibi ludæorū magistri interpretant sic. &
pergunt foras. uel cornupetunt foris. Item **בָּר** filius. ut Prouerbio.

xxxi. vbi nos legimus. Quid electe mi quid electe uteri mei. quid ele-
cte uotorū meorum. ibi hebræi legunt. quid fili mi. quid fili uteri mei.
quid fili uotorum meorū. Item significat triticū. ut Gen. xlv. Et totidē
alinas triticum in itinere. panesq; portātes. cuius instar sic exponetur
versus psalmi. lxxij. vbi p eo quod legimus. erit firmamentū in terra.
legunt hebræi frumentū. nam teste Burgenſe. translatio secundum he-
braicā ueritatē talis est. Erit placenta frumenti in terra. ergo condu-
sionem huius uocabuli cum sententia. S. Hieronymi faciamus. qui in
apologetico contra Rufinū pammachio sic scribit. Bar apud hebræos
diuersā significat. dicit enī et filius. ut est istud. Bar iona filius colūbæ.
& Bartolomeus filius Ptolomei. et Barchineus. et Barchiseus. et Bar-
rabas. Triticū quoq; et spinarū fasciculus. et electus. ac purus. Hec idē
Hieronymus.

בָּרַךְ Secreuit. elegit. clarificauit. inde dicit id quod scribit primo
Paralippo. xvi. Et post eum heman et Idithun et reliquos electos. hoc
est p̄claros. & uidetur multis uerbum primitiuum esse p̄cedētis.

בָּרָא Finxit. creauit. Gen. i. In principio creauit deus celū et terram.

בָּרַח Succidit uel excidit. eruit. ut Iosue. xvij. Ascende in syluam &
succide tibi spacia. & paulo inferius. Succides tibi atq; purgabis ad ha-
bitandum spacia.

בְּרִיאָה Res noua quæ prius non fuit. quam nos creaturam uoca-

בִּיעוּר Firmus, fortis, munitus, ut Numeri. xij. Sed cultores fortissimos habet, & urbes grandes atq; muratas.

בִּיצֵרֶת Munition, fortificatio murorum, Zacharie. ix, Conuertimini ad munitionem.

בִּיעַר Destitit, uitauit, prohibitus est, ut Gen. xi. Nec desistent a cogitationibus suis donec eas opere compleant.

בִּיעַר Aurum. Iob. xxij. pro eo quod nos legimus, Dabit pro terra silicem &c. hebreorū magistri traducunt sic, Et reponet pro puluere aurū, et in petra fluuiorū ophir, hoc est aurū obrizū, & plr **בִּיעָרִים**

בָּקַק Vacuauit, destruxit, vastauit, Nahum. ij. Quia uastatores dissipauerunt eos.

בִּקְבֹּק Vas testaceum quasi gutturnum, a sono nomen accipiens cum in aquam mergitur, quod Hieronymus lagunculam traduxit, Ieremie. xix. Vade & accipe lagunculam.

בָּקַע Fudit, rupit, scidit, diuisit, dissecuit, ut Amos. i. Eo qd dissecuerit pregnātes Galaad. Isaie. lviij. Tunc erūpet quasi mane lumen tuū.

בִּקְעָה Planicies, vallis, campus. Gen. xi. Inuenerūt campū in terra Senaar. et Deu. viij. In cuius cāpis et mōtibus erūpūt fluuiorū abyssi.

בָּקַע Semissis uel dimidium pondus, ut Exodi. xxxviij. vbi nos legimus, oblatū est autem ab ijs qui transierūt, ibi veritas hebraica testāte Nicolao de lyra sic habet, Dimidius sidus per singula capita.

בָּקַר Quæsiuit, explorauit, ut Leuitici. xij. Sin autem post emundationem rursus creuerit macula in cute, non queret amplius.

בָּקַר Mane, ut Gen. i. Et factum est uespere et mane dies unus, & pluraliter **בִּקְרִים** ut Isaie. xxxij. Esto brachium nostrū in mane, dictum fortasse a querendo, nam incipimus res q̄rere cū mane luceſcit.

בָּקַר Vacca siue bos, ut Genesis. xij. Fueruntq; ei oues & boues.

ctum. quia stultus bruto similis est. inde **בְּעֵר** stultus. insipiens. fatuus. psalmo. xciiij. Intelligite insipientes in populo. & psalmo. xcij. Vir insipiens non cognoscer.

בֵּת Terruit. stupefecit. Isaie .xxi. Emarcuīt cor meum, tenebre stupefecerunt me.

בֵּצָה Lutum. argilla. ut Ieremie .xxxviiij. Demerserunt te in coeno, et in lubrico pedes tuos. lubricum pro luto ponitur.

בָּצֵל Cepe. ut Numeri .xi. Porriq; & cepe et allia.

בָּצַע Profuit. ut Gen. xxxvij. Quid prodest si occiderimus fratrem nostrum. idest que cupiditas siue licentia in malum. Nota quod significant hec et inde deriuata iniuriam. fraudem. calumniā. et auariciam. vt Exodi. xviij. Et qui oderint auariciam.

בָּצַע Compleuit. perfecit. ut threnor. ij. Compleuit sermonē suū quem preceperat a diebus antiquis.

בָּצַע Percussit. vulnerauit. incidit. fidit a findo. ut Amos. ix. pro eo quod nos legimus, auaricia enim in capite omnium. hebrei legunt. Et vulnerabit eos in capite omnes. uel secundū Dauid Kimhi in cōmentariis hebraicis super duodecim minores. & incidit seu percussit caput omnium. quod septuaginta melius expresserunt, sic scribentes. vt dissecaret in capitibus omnium.

בָּצֵק Pasta. massa parata ad coquendū panem. ut Exodi duodecīo. Tulit igitur populus conspersam farinam.

בָּצַק Tumuit. Hieronymus traduxit subtritus est. Deutero. viij. Et pes tuus non est subtritus. hebraice. pes tuus nunquam tumuit.

בָּצַר Incidit arbores. vindemiauit. ut Deuterono. uicesimoquarto, Si uindemiaueris uineam tuam.

בָּצַר Muniuīt. ut Numeri. xxxij. Paruuli nostri et quicquid habere possumus erunt in urbibus munitis.

natus est, subiugauit. Hieronymus honeste traduxit habuit mulierē. ut Deute. xxiij. Si acceperit homo uxorem et habuerit eam. & eiusdē libri ca. xxi. uariando traduxit pro dormire cū ea. Et postea intrabis ad eam dormiesq; cum illa. & hoc modo omne qđ pręminet & ante stat seu subiectū aliquid habet dicit **בער** author, magister, dominus

maritus. Exodi. xxi. Si habēs uxorem et uxor egrediet̃ simul. pro quo hebrei legunt, Si maritus uxoris est et exhibit uxor eius secum. Significat magistrum. ut Gen. xlix. Inuideruntq; ei habentes iacula. i. periti sagittarij hoc est magistri balistarū. Significat dominū seu principem. Leuitici. xxi. Sed ne in principe populi sui contaminabit̃. Deriuata le

ctione cognosces. ut est **בעל** **בעל** **על** et cętera. Deuterono. xxiij. Si dormierit uir cū uxore alterius pro maritata marito,

בער Combustus est, arsit. Numeri. xi. Vocauitq; nomē loci illius incensio. eo quod succensus fuisset cōtra eos ignis domini. et ps. xviij. Et carbones succensi sunt ab eo. & Exodi. iij. Et uidebat quod rubus arderet. et sequitur infra. Quare non comburatur rubus. Isaię primo. Et succendetur utrumq; simul.

בער Tulit. ut Deuteronomij. xxiij. Et auferes malum de medio tui. & eiusdem. xxvi. Attuli quod sanctificatū est de domo mea. & sequit̃ Nec separaui ea in qualibet imūdicia. ecce idē uerbū trāstulit sepauit.

בער Ardor, succensio. Isaię. iij. In spiritu iudicij et spiritu ardoris. hebrei exponunt destructionem. deuastationē. et exterminationem.

בער Consumpsit, molestauit, lęsit, depastus est, eruit. ut Exodi. xxiij. Si lęserit quispiam agrum uel uineam.

בער Iumentum. ut loco supra citato. Exodi. xxiij. Et dimiserit iumentum suum ut depascatur aliena. duo uocabula dīscēs hac allegatione.

בער Desipuit, insaniuit, infatuatus est. ut Ieremię. x. Pariter insipientes & stulti probabuntur. fortasse a iumento seu bruto superiori di

ingatur **בֵּיתִי** defectiue. ut. iij. Regum. viij. Aedificans edificauit domum habitaculum tuum. de hoc faciunt hebreorum grammatici mentionem in capitulo de ijs quę in fine deficiunt.

בֵּינִי Structura. edificium. ut Ezechielis. xl. Et mensus est latitudinē edificiij calamo uno. altitudinem quoq; calamo uno. & capitur in grāmatica hebreorum pro coniugatione.

בֵּן Filius. ut Exodi secundo. Quę concepit et peperit filium. Et plura

liter **בָּנִים** ut Iob primo. Natiq; sunt ei septem filij. inde **בַּת** filia.

ut ps. cxxvij. Filia Babylonis misera. et pluraliter **בָּנוֹת** ut Iob su-

periori loco. Et tres filias. dicitur etiam **בַּת** pupilla oculi. ut ps. xvi.

Custodi me ut pupillam oculi. Quomodo autem hoc uocabulum significās filios uel filias reperiat diuersis in locis legere posthac poteris in amplioribus grammaticis.

בֹּסֶר Vua acerba. ut Hieremig. xxxi. Patres comederūt vnam acerbam et dentes filiorum obstupuerunt. potest etiā significare quēlibet fructum immaturum.

בָּעָה Petiit. quęsiuit. rogauit. ut Isaig. xxi. Si quęritis quęrite conuertimini et uenite. et Isaig. xxx. Et requisita in muro excelsio.

בָּעָה Fecit proiicere ampullas. a feruendo dictum secundū David Kimhi in comentariis Isaig. eo quod aqua feruens tales fungos seu uescicas proiciat. vnde Hiero. ardere interpretatus est Isaig. lxiij. Sicut exustio igni tabescerēt. aque arderēt igni. inde uenit **אֲבַעְבֵּיחוֹת**

id est ampullę uel inflationes. pustulę. vesicę. ut Exodi. ix. Erunt enim in hominibus et iumentis ulcera et uescicę.

בָּעָט Recalcitrauit. ut Deuteronomij. xxxij. Incrassatus est dilectus & calcitrauit.

בָּעַל Rem cum muliere habuit. coiuuit. subagitauit. maritauit. subiugauit. domi-

superius uerbum pro isto. ut et septuaginta quoque fecerunt. Abacuk primo. Quare non aspicias super contemptores tacebis cum deuorauerit impius iustior se. Et nos legimus. Quare non respicias super inique agentes & taces deuorante impio iustior se. ubi ambę trāslationes non consyderauerunt punctum dagges. Sed Hieronymus gnauiter in commentariis hoc uerbum exponit dicēs. Cur pateris ab impio Nabuchodonosor iustum opprimi Israel. Clarius intelliges Threnorum secundo significatum eius. Pręcipitauit dominus nec pepercit. pro destruxit & perdidit.

בְּלֹעִי Nisi. absque. pręter. excepto. ut Gen esis decimoquarto. Exceptis ijs quę comederunt iuuenes. & assumit in principio mem. ut psalmo decimo octauo. Quis deus pręter dominum.

בִּלְקִי Deuastauit. destruxit. lacerauit. ut Nahum secundo. Dissipata est & scissa & dilacerata.

בְּלֹתִי Nisi. pręter. ut Numeri undecimo. Nihil aliud respiciunt oculi nostri nisi man uel pręter man. aliquando vltimum iod non est de substantia dictionis. sed pronome prime persone significat. ut Osee decimotertio. Et deũ absque me nescies. & saluator non est pręter me. ubi etiam hęc dictio **בְּלֹתִי** synonyma ponitur de qua par erit iudicium. et pene in omnibus **בְּלֹתִי** significat pręter. exceptis admodũ paucis locis ubi pro non uel ne accipitur. ut Isaie decimoquarto. Cedentem populos in indignatione plaga insanabili. i. pro nõ cessante. & Isaie decimo. Ne incurruemini sub uinculo. & tunc recipit in principio mem uel lamed sicut supra ostendimus.

בְּמִנְה Locus eminens. aliquid excelsum. ut psalmo decimo octauo. Et super excelsa statuēs me. inde ab altitudine altare dicitur. ut tertio Regum tertio. Illud quippe erat excelsum maximum Mille hostias holocaustum obtulit Salomon super altare illud.

בְּנִי Aedificauit. ut psal. cij. Quia edificauit dominus Sion: et con-

PRIMVS

בלה Inueterauit, detritum est, computruit, ut Deuteronomij. xxix
Non sunt attrita vestimenta vestra, nec calciamenta pedum uestroꝝ
vetustate consumpta sunt, inde **בלה** idest vetula.

בלהה Terror, stupor, turbatio subita, ut Isaie. xviij. In tempore
vespere et ecce turbatio uel stupefactio, sicut **בהלה** de quo supe-
rius dictum est.

בלט Paulatim, clam, ut, i. Regū. xviij. Loquimini ad Dauid clam.
בלם Coartauit, clausit, obturauit, cōstrinxit, refrenauit, ut ps. xxxij
In camo et freno maxillas eorum constringe, idest ad constringendū
seu coartandum, sic enim legitur **לבלום**

בלם Scrutatus est, quesiuit, Hieronymus traduxit in propheta
Amos vellicauit, ut Amos septio. Sed armentarius ego sum uellicans
sycomoros, idem postea exposuit in commentariis Amos strinxit, sed
apud hebreos hoc uerbum significat legere hoc est colligere fructus
siue bacas, testante Dauid Kimhi in suis commētariis hebraicis super
Amos prophetam.

בלע Ingurgitauit, deglutit, deuorauit, ut Exodi septio. Sed deuo-
rauit uirga Aaron uirgas eorum, inde nomen uerbale **בלע** quod
Hieronymus in quotidiane lectionis nostre psalterio traduxit preci-
pitatio, licet septuaginta melius tatapontismos hoc est demersio seu
proprie ingurgitatio siue absorptio, psalmo. liij. Dilexisti omnia uer-
ba precipitationis lingua dolosa, Greci autem, Dilexisti omnia uerba
absorptionis linguam dolosam. Quod idem sanctus Hieronymus
eūdem uersum iustius de hebraica ueritate trāfferens sic interpreta-
tur, Dilexisti omnia uerba ad deuorandum linguam dolosam.

בלע Fortificatum per dagges significat destruxit, perdidit, corru-
pit, oppressit, quem punctum multi non consyderantes exponunt

בְּלִיַּל Malum. iniquū. ut ps. xli. Verbum iniquum constituerunt aduersum me. inde nomē demonis qui est pater oīs mali. ut Nahū. i. Et nō adūciēt ultra ut pertrāseat in te belial. vnde q ex patre diabolo sunt dicunt filij belial. ut Iudicum. xix. Venerūt uiri ciuitatis illius filij belial. chaldaica trāslatio exponit filios malicię. quidā hebreorū compositū arbitrant a **בְּלִי** et **לֵי** qd mentē nostrā nō patit ferri sursū.

בְּלִי Permiscuit. cōfudit. ut Gen. xi. Quia ibi cōfusum est labiū uniuersę terrę. quod hebraice legit. Quia ibi permiscuit seu cōfudit dñs labiū uniuersę terrę. & cōuersione ultimę lřę in he aspirationē, ponit in eodē ca. paulo superius **בְּלִי**. i. cōfundamus ibi linguā eorum. inde uolūt deriuare **בְּלִי**. i. permixta. qd Hiero. cōspersum traxit Leuitici. ij. Simile cōsperse oleo et absq; fermēto. uerbū hoc tinctorēs inficere dicūt. inde **בְּלִי**. i. confusio. scelus. ut Leuitici. xx. Si quis dormierit cū nuru sua, uterq; moriatur. quia scelus operati sunt. inde **בְּלִי** idest macula oculi. quā Hieronymus albuginem nominauit, Leuitici. xxi. Si albuginē habēs in oculo. dictū sic a **בְּלִי** idest confusione pupillę in oculo. a quo etiam **בְּבִלְבַּל** Babylonia dicta est quasi balbel. inde.

בְּלִי Stramentum iumentorum ex diuersis mixtum fæno et palea et quiscuiliis. a cōfusione siue mixtione diuerforū sic dictum. quod Hiero. migma gręce, nō inueniēs latīnū, a mixtura uocauit. Isaie. xxx. Cōmixtum migma comedent sicut in area uentilatum est.

בְּלִי Contentus est. perstitit firme. ualuit. roboratus est. et confortatus. quanquā Hieronymus tormenta doloris esse uoluit. Iob. ix. Cum dixerō nequaquam ita loquar. commuto faciem meam, et dolore torqueor. ubi ponit **בְּלִי** quod hebrei exponunt, Si dixerō obliuiscar querelę meę, dimittam iram meam et confortabor.

בֵּנָה Arboris genus, quam aliqui morum, Hieronymus pyrum appellauit. secundo Regum quinto. Et uenies ad eos ex aduerso pyrorum. & cum audieris sonitum gradientis, in cacumine pyrorum.

בָּכָה Fleuit. ut Osee duodecimo. Fleuit et rogauit eū. & quandoq; ponitur absq; he litera finali. ut Genesis quinquagesimo. Ruit super faciem patris, et fleuit super eum, et osculatus est eum. inde nomen verbale **בָּכָה** idest fletus. ut psalmo tricesimo. Ad uesperum demorabitur fletus. quod et **בָּכָה** & quandoq; etiam **בְּכֹהֶת** nominat. ut Genesis. xxxv. Vocatumq; est nomē loci illius quercus fletus. inde quoq; riuorū sinus deriuat, ad similitudinem lachrymarū abūdantiū.

בְּכוֹרָה Primogenitus. psalmo octogesimo nono. At ego primogenitum ponam illum. declinatur heteroclite pluraliter **בְּכוֹרוֹת** uel **בְּכוֹרִים** Significat etiam **בְּכוֹר מֵוֶת** Angelum. mammona p̄fectum morti, quem Hieronymus appellauit primogenita mors. ut Iob decimo octauo. Et consumat brachia illius primogenita mors. eam Rabi Ioseph putat esse morbum loctalem, quem sequitur mors. Lyra intelligit mortem anticipatam, quę p̄uenit mortem naturalē. **בְּכוֹרֶיךָ** Primitię. ut Exodi tricesimo quarto. Primitias frugū terrę tuę offeres in domo domini dei tui.

בֹּל Non uel ne. ut psalmo decimo sexto. Quoniam a dexteris est mihi ne commouear, assumit in fine iod. ut **בֹּלִי** idest non. secūdo Regum primo. Clypeus Saul quasi non esset vnctus oleo. Rursus idē assumit in principio mem. ut **מִבֹּלִי** idest non uel sine. Iob quarto. Tigris periit, eo quod non haberet p̄dā. inde **לִבְלֹתִי** tantummodo. ut. non. p̄ter. ut Leuitici. xx. & **מִבְּלֹתִי** et **מִבְּלַעֲרִי** et cetera quę negationem nisi. p̄ter. sine. significant, ut psalmo. xviij. Quoniam quis deus p̄ter dominū. aut quis deus p̄ter deū nostrū.

firmamento &c. ibi habet hebraica scriptura. Et fecit differentiam in aquas quę sunt sub firmamento, et inter aquas quę sunt super firmamentum. similiter ubi sequitur, Et diuidat diem ac noctē. ibi hebraice legitur. ad faciendum differentiam inter diem et inter noctem. inuenit etiam **בִּיצוֹת** ut Ezechielis. x. Et imple manum tuam prunis ignis, quę sunt inter cherubim. & accipit prepositiones quādoq; et nōnunquam articulos. sed inuenitur quoq; declinari per numeros.

בִּיצִים Oua. ut Deuteronomij. xxij. Et matrem pullis uel ouis de super incubantem. eius singulare in sacris literis raro legitur. in aliis tamē libris **בִּיצָה** heteroclite inuenimus. quo etiam nomine singularis quidam liber inscriptus est.

בִּיר Fouea. cisterna. puteus. quasi **בִּאֵר** Hieremie sexto. Sicut frigidam facit cisterna aquam suam.

בֵּיתָה Palatium. regia. residentia. quod Hieronymus regni exordium traduxit. Ester primo. Susan ciuitas regni eius exordium fuit. idest palatium et residentia. et habet pluralem numerū **בֵּיתוֹת**

בֵּית Domus. ut Exodi. xij. Neq; enim erat domus in qua non iaceret mortuus. significat etiam profapiā seu stirpem. ut Deuteronomij. xxv. Sic fiet homini qui non edificat domum fratris sui. item nidum & q̄dcumq; habitaculū. ut ps. lxxxiiij. Etenī passer inuenit sibi domū.

בֵּית Intus uel intrinsecus. ut Genesis sexto. Et bitumine linies intrinsecus et extrinsecus. & Ezechielis primo. Velut aspectum ignis intrinsecus per circuitum eius.

בֵּיתוֹ Palatiū. aula. ut Ester septimo. pro eo quod nos legimus. Qui cum reuersus esset de horto nemoribus consito, et intrasset conuiuij locum. hebrę legunt. Et rex reuertebatur de horto palatij ad domū conuiuij.

בִּטָּח Lubrice oblocutus est uel protulit. ut Leuitici quīto. Anima quę iurauerit et protulerit labiis suis. & in nomine uerbali mutat aleph in he literam.

בִּטָּח Sperauit. ut psalmo. xxvii. In ipso sperauit cor meum. multas & diuersissimas habet deriuatorum uariationes. quas ex arte grammatica quęrere oportet. et usu librorum.

בִּטָּל Vacauit. ociosus fuit. ut Ecclesiastis. xij. Et ociosi erunt molentes in minuto numero.

בִּטֵּן Venter. ut Prouer. xij. Venter autē impiorum infaturabilis.

בִּטְנִים Pineę. Hieronymus traduxit Terebinthi fructus. ut Gen. xliij. Staetes et terebinthi et amygdalorum. & in thargum Ierusalimitano sumitur pro oleo aromatico.

בֵּיב Concauum. vacuū. inane. Exodi. xxvij. Non solidum sed inane & cauatum intrinsecus facies illud.

בִּין Intellexit. Danielis ultimo. Et ego audiui et non intellexi.

בִּינָה Intelligentia. quamuis Hieronymus uarie in diuersis locis transferat. Nam prouer. iij. interpretatus est prudētiā. Audite fili; disciplinam patris. et attendite ut sciatis prudentiam. & eiusdem. xxx. traduxit sapientiam. Stultissimus sum uirorum, et sapiētiā hominum non est mecum. Inde **חֲבִין** idest intelligere. ut Prouer. xiiij. Sapientia callidi est intelligere uiam suam. Inde **בִּבְרָה** ut eodē. Et doctrina prudentum facilis. Inde **חֲבִינָה** idest intelligentia. quod etiā quādoq; prudentiam et aliquando sapientiam traduxerunt. ut ps. cxlvij. Et sapientię eius non est numerus. et sic de aliis deriuatis. in quorum omnium expositione magis pprie loquunt Cabaliste. cū de quinquaginta portis intelligētię scribūt. nō prudētię neq; sapiētię. nec cognitionis siue scientię. ostendūtq; multas in sapiētiā et intelligentiam esse differentias. qđ altera est iudici; altera gratię. ut in arbore decē numerationū ea clarius tractantur. et Job. xxvij. in fine eius.

בִּין Inter. ut Gen. i. ubi nos legimus. Diuisitq; aquas quę erant sub

bum enim domini contempsit.

בִּזָּה Diripuit, depredatus est, rapuit, ut Isaie decimo octauo. Diripuerunt flumina terram eius, nam supra ostendimus quod **בִּזָּה** inuenitur per apocopen, sed et tunc addit he literam, et dicitur **בִּזָּה** in eodem predationis significato, quę quidem aspiratio sepe mutatur in aleph, ut hic.

בִּזְקָה Scintillatio, coruscatio, fulgur, ut Ezechielis primo. Et animalia ibant & reuertebantur in similitudinem fulguris coruscantis, dictū quasi **בִּזְקָה** quod idem significat, est etiam nomen loci, Iudicum primo Et inuenerunt Adonibezek in bezek.

בִּזְרָה Dispersit quasi **פִּזָּה** sparsit, ut psalmo, c. lvi. Nebulam sicut cinerem sparget, et Ioelis tertio, quos disperserunt in nationibus.

בִּחַל Horruit, abominatus est, teduit, ut Zacharie undecimo, pro eo quod nos legimus, si quidem et anima eorum uariavit in me, hebrei exponunt nauseauit, abhorruit.

בִּחַן Probauit, temptauit, Zacharie, xii. Et probabo eos sicut probatur aurū, et Ezechielis, xxi, Plaude super formur quia pbatum est.

בִּחוּן Arx, fortalicium, turris, propugnaculum, et robustissimus quisq;, translatiue loquendo, ut Isaie, xxi. In captiuitatē traduxerunt robustos eius.

בִּחַר Elegit, ut ps. cxxv. Quoniam Iacob elegit sibi dominus, & Iudicum quinto, Noua eliget dominus.

בִּחֹר Adolescens, iuuenis bellicosus, uir electus, puer ualidus, ij. Regum sexto. Cōgregauit autem rursus Dauid oēs electos ex Israel, inde nomen adulescentia et iuuentus, ut Ecclesiastis, xi. Letare ergo iuuenis in adulescentia tua et in diebus iuuentutis tue.

בִּחֵר Electus, ut ps. lxxxix. Disposui testamentum electis meis.

diffipauit. Isaie. xxiij. Ecce dominus diffipauit terrā. Et paulo inferius
Diffipatione diffipabitur terra.

בֹּרֵק Vastauit. nudauit. ut loco q̄ supra. Isaie. xxiij. Et nudabit eā.

בֹּר Puteus. cisterna. ut Genesis. xxxvij. Miseruntq̄ eum in cister-
nam ueterem quę non habebat aquam. et differt a **בֵּאֵר** quod illud
manu artificis. hoc duce natura constat. Item significat carcerem. ut
Genesis. xli. Protinus ad regis imperium eductum de carcere Ioseph
totonderunt. Item significat sepulchrū uel foueā. quod Hieronymus
traduxit lacum. ps. xxvij. Et assimilabor descendētibus in lacū. idest
sepulchrum secundum hebręos. significat etiam terram incultam &
in solitudinem redactam & locum desertum.

בוש Confusus est. erubuit. ut psalmo. lxxi. Cum confusi fuerint &
reueriti qui quērūt mala mihi. & supra psalmo. lxx. Confundantur et
reuereantur qui quērunt animam meam.

בושה Opprobrium. verecundia. cōfusio. ut ps. lxxxix. Perfudisti
eū confusione. & per epenthesim quandoq̄ recipit nun lram. et dicit̄.

בשנה Verecundia. confusio. ut Osee. x. Confusio Ephraim ca-
piet et confundetur. Inde transitium hiphil **חבש** ut psalmo. liij.

Confusi sunt quoniam deus spreuit eos. inde **מבש** idest confusio
nem faciens. Prouerbiorum. x. Et putredo in ossibus eius quę confusi-
one res dignas gerit idest confusionem facit.

בז Rapuit. prędatus est. ut Isaie. xxiij. Diffipatione diffipabitur ter-
ra. et deprędatione prędabitur. Et geminata ultima litera inuenitur
per defectum vau **בז** deprędatus est. diripuit. ut Ezechielis trice-
simonono. Et deprędabuntur eos quibus pręde fuerant. & pronun-
ciatur quandoq̄ per apocopen unica zain litera. inde nomen uenit
verbale **בזה** pręda. ut Ester nono. Prędas de substantiis eorum
agere noluerunt.

בוז Contempsit. vilefecit. spreuit. ut Numeri decimoquinto. Ver-

despexit dies paruos. & Malachie. ij. Propter qđ et ego dedi uos contemptibiles. ubi ponitur **בְּבוֹיִם**

בְּבוֹיִם Irretiuit. inde uenit **בְּבוֹיִם** perplexus est. oberrauit. confusus & dubius fuit. Hester. ij. pro eo quod interpres traduxit. & cunctis Iudeis qui in urbe erāt flentibus. hebraica ueritas habet. & ciuitas Susan perplexa fuit. inuenit etiam per defectū uau cuius loco surek punctus pronuntiatur Exodi. xiiij. vbi nos legimus coartati sunt in terra. ibi ponitur **בְּבוֹיִם** idest oberrantes. irretiti. dubij. confusi.

בְּבוֹיִם Truncus. palus ligneus. Isaie. xliij. Ante truncum ligni procidā est autem species ligni ut sit appositua constructio secundū magistrū Ionam. Palus lignum. quasi diceret lignū palum adorabo. sicut terrā puluerem & imbrem pluuiam.

בְּבוֹיִם Frutex. qđ Hieronymus traduxit herbam. Iob. xl. Hinc mōtes herbas ferunt. significat autem omne quod terra producit. ut sunt fructus et frutices. et palmites. et sic de quibuscumq; aliis quę media sunt in herbā et lignū. simile est **בְּבוֹיִם** ut ps. lxvij. terra dedit fructū suū.

בְּבוֹיִם October mensis. ut. ij. Regum. vi. Et in anno undecimo mense bul ipse est mensis octauus perfecta est domus. dicunt quidam hebreorum mensē eum uocari a **בְּבוֹיִם** idest diluuium Genesis. vi. Ecce ego adducā aquas diluuij sup terrā. eo qđ ille mēsis abūdet imbribus.

בְּבוֹיִם Pessundedit. conculcauit. inquinauit. ad nihilū deduxit. ut ps. lx. Et ipse ad nihilum deducet tribulātes nos. Hieronymus in translatione hebraica interpretatur conculcabit. inde nomē uerbale Zacharie. x. Et erunt quasi fortes conculcantes lutum in medio uiarum in prelio. intercipit sin literam. ut Amos. v. Iccirco pro eo quod diripiebātis pauperem.

בְּבוֹיִם Linum. quod Hieronymus byssum interpretatur. Hester. i. Sustentata funibus byssinis atq; purpureis.

בְּבוֹיִם Euacuauit. dissipauit. ut Nahum secundo. dissipata est et scissa & dilacerata. & geminata ultima litera **בְּבוֹיִם** deuastauit. uacuauit.

בָּהֵל Nimium uelociter accelerauit, temere festinauit, irruit concitatus, et obruit inconsulto, Ecclesiasticis. iij. Ne temere quid loquaris, & eiusdem. vij. Ne sis uelox ad irascendum, Hester. vi. Et cito eum ad conuiuium quod regina parauerat pergere compulerunt.

בְּהִלָּה Terror, turbatio, Hieronymus traduxit uelociter, Leuitici xxvi. Visitabo uos uelociter in egestate &c. quasi diceretur, Constituam super uos terrorem, utrumq; igitur significabit.

בְּחַיָּה Bestia, animal, ut Deuteronomij. xiiij. Hoc est animal qd comedere debetis.

בָּחַן Pollex seu pedica magna, ut Leuitici decimoquarto. Et super pollices manus eius ac pedis dexteri, et p̄r declinatur in foeminino addito uau **בַּחוּצוֹת**

בַּחֲךָ Lentigo, albedo maligna cutis, Hieronymus traduxit maculā coloris candidi Leuitici. xij. Sciat non esse lepram sed maculam coloris candidi et hominem mundum, quod alij lentiginem exponunt.

בָּחַר Canduit, Leuitici. xij. Vir siue mulier in cuius cute candor apparuerit, inde **בְּחִירָה** lucidum, candidum ut nix.

בָּוֵא Venit, ut ps. xxxvi. Non ueniet mihi pes superbie, quod per defectum uau sepius reperitur **בָּא** ut, i. Regum. iij. Timueruntq; philistin dicētes, venit deus in castra inde **בְּבוֹאָהוּ** idest, puentus, redditus, ut, iij. Regū. viij. Restitue ei omnia que sua sunt et uniuersos redditus agrorū, variant eius deriuata & composita mirū in modum per multas regulas grammaticę, tam abundantia quam defectu.

בָּוֵן Approbrauit, despexit, cōtempnit, ut Prouerbiorū. xxiij. In aribus insipietum ne loquaris, quia despiciūt doctrinā eloquij tui, quod sepius per syncopam uau reperit **בָּוֵן** ut Prouerbiorū. i. Sapientiā atq; doctrinam stulti despiciunt, & apertius scribit Zacharię. iij. Quis enī

rū uobis est quod separauit uos deus. & infra, Seperamini de medio congregationis huius.

כַּרְלִי Cartilago siue extremum auris. ut Amos. iij. Si eruat pastor de ore leonis duo crura aut extremum auriculę.

כַּרְלִי Stannum uel lithargyriū. Zacharię. iij. Et uidebunt lapidē stanneum in manu Zorobabel.

בְּדֵלִיּוֹ Bdellium. quod secundū Priscianum in primo est genus lapidis. ut Geñ. ij. Ibiq; inuenitur bdellium et lapis onychinus. sunt qui p bdellio trāsserūt carbunculū. teste Hiero. de hebraicis q̄stionibus.

רִמָּה Rimatus est. sartiuit. rimas et fissuras restaurauit. ut. ij. paralip xxxiij. Vt instaurarent templū et infirma quęq; sartirēt. inde **רִמָּה** rima. fissura. ruina. et omne quod uenit restaurandū. ut. iij. Regū. xij Et instaurēt sarta tecta domus si quid necessariū uiderit instauratōe.

בְּהִיּוֹת Priuatio materię seu uacuum. ut Geñ. i. Terra autē erat inanis & uacua. sic etiā Onkelus chaldaice traduxit. sed scribunt prestantiores hebreorū magistri quod **בְּהִיּוֹת** sit res omī forma carens. ut est materia prima. & **בְּהִיּוֹת** aptitudo habendi siue desyderium quod mouet materiam primam ad omnem formā naturalem. ut in primo phisici auditus libro determinauit Aristoteles.

סַמְרַגְדִּין Smaragdus. uel alius quidam lapis ex gemmis enumeratis. Ester. i. Super pauimentum smaragdino et pario stratum lapide. quidam hebrei genus quoddam marmoris dicunt esse.

תַּרְבִּיט Turbauit. terruit. horruit. stupuit. Hieronymus traduxit conturbatus est primo Regū. xxviij. Ingressa est itaq; mulier illa ad Saul. conturbatus enim erat ualde. vbi hebrei legūt. Et uidit ipsa quod ille tremuit uel stupuit. seu uerius quod attonitus erat ualde. similiter ps vi. Et anima mea turbata est ualde. & in fine. Erubescant et cōturbentur uehementer idest terreantur.

לָבַד Linum uel linteū. ut Leuitici. xvi. Tunica linea uestietur. foemina-
libus lineis uerenda celabit. accingetur zona linea cidarim lineam
imponat capiti.

מַדַּח Mēdax. diuinus siue diuinator. ut Ieremię. i. Gladius ad diuinos
eius qui stulti erūt. sic Ioseph Kimhi in cōmentariis Hieremię allegās
thargum Ionethę. nam alij interpretantur mendaces.

בַּרְבַּד Fulcimentum. baculus. hastile. vectis. ut exodi. xxv. Faciesq; ue-
ctes de lignis setim.

בְּרִי Membra. fulciti. fortes. solitarij. profunda. ut Iob. xviij. In pro-
fundissimum infernum descendent omnia mea.

בַּד Pondus. ut Exodi. xxx. equalis ponderis erunt omnia. pro quo
hebraica scriptura habet bad cum bad. quod Onkelus chaldeus inter-
pretat pondus cū pōdere. alij unūq; seorsum qd medici dicūt ana-

בְּרִי Solus. solitarius. generis omnis utriusq; numeri threnorū. i.
Quomodo sedet sola ciuitas. & Deute. xxxiij. Habitabit Israel confi-
dēter et solus. quod Onkelus chaldeus traduxit in unione. Nicolaus
de lyra recipiens uerba Salomonis cōmentatoris vangionis exponit
pro singulariter et nō gregatim. Itē pluraliter eodem ut supra modo
receptis articulis. ut Michę. viij. Habitantes solos in saltu. inde com-

ponitur **מִלְבַּד** idest dempto solo. seu pręter. ut Leuitici. xxiij.
Exceptis sabbatis dñi. frequē enī reperit p apocopā alterius daleth.

בְּרִי Solitarius. per epenthesim uau. ut Oseg. viij. Onager solita-
rius sibi effraim. & ps. cij. Sicut passer solitarius in tecto.

בְּרִי Excogitauit. finxit. mentitus est. ut. iij. Regum. xij. Quinade-
cima die mensis octauī quem finxerat de corde suo.

בְּרִי Diuisit. separauit. ut Genesis primo. Et diuisit lucē a tenebris.
Alia deriuata multa reperies ab eo. ut Numeri. xvi. Nunquid pa-

ב

צנור צנור צנור צנור

n uel cum. & preponitur uel nomini uel gerundiuis. Gene-
i sis primo. In principio creauit. et eodem tricesimotertio. Et
prosequer te cum gaudio & cum canticis & cum tympanis
nis & cum citharis.

בַּבְּתָּ Pupilla, ut Zacharię. ij. Qui enim tetigerit uos. tãgit pupillã
oculi mei. Inuenitur autem per apheresin. ut threnorũ. ij. Neq; taceat
pupilla oculi tui.

בִּאֵר Declarauit. enunciauit. enarrauit. explanauit. ut Deuterono.
primo. Coepit Moyses explanare legem et dicere.

בִּאֵר Puteus. cisterna. fons. Gen. xxvi. ubi nos legimus. Foderũtq;
in torrentem et repperunt aquam uiuam. ibi hebraica ueritas habet
Et foderunt serui Iſhac in torrentem et inuenerunt illic fontem aque
uiue. ponitur autem hec dictio sepe pro puteo in eodem capitulo.

בִּאֵר Putruit. Fetuit. pessime oluit. ut Exodi. vii. Pisces quoq; in
fluuiio morientur. et putrescet aqua pro fetebit aqua. inde nomen uer-
bale fetorem significans Ioelis. ij. Et ascendet fetor eius. et uerbum
transitiuũ secundi ponit Ecclesiastis. x. Muscę morientes perdũt suaui-
tatẽ ungenti idest fetere faciũt. simile uerbũ reperies Exodi. v. Videat
dñs et iudicet. quoniã fetere fecistis odorẽ nostrũ. omnia huiusmodi
significant **סַרְרַח** idest fetorẽ. significant etiam odiosum esse &
nauseabile. ut Genesis. xxxiiij. Odiosum fecistis me canangis.

בִּאֵר Vug odibiles et mali saporis quas uocamus labruscas.
ut Isaie. v. An qđ expectaui qđ faceret uuas et fecit labruscas.

בִּגְדִי Esca. ferculum. cibus. ut Danielis primo. Et constituit eis rex an-
nonam per singulos dies de cibus suis.

בִּגְדִי Spreuit. fefellit. preuaricatus est. threnorũ. i. Omnes amici eius
spreuerũt eã. et Hiere. xij. Bene est oĩbus p̃uaricatoribus qđ p̃uaricãt.

בִּגְדִי Vestis uel uestimentũ. ut Exodi. xxviiij. Faciesq; uestẽ sanctã
Aaron fratri tuo. et infra. Hęc erunt uestimenta.

בִּגְדִי Noie. gratia. ppter. Gen. xij. Et uiuet aĩa mea ob grãam tuã.

nipotens benedicet tibi. In eo loco textus hebraicus habet. a deo patris tui et a Sadai hoc est ab omnipotente. ubi ponitur **אנ** similiter

Gen. xli. vbi nos legimus. nec erat qui interpretaret. veritas habet. & non erat interpres ex eis Pharaoni. significat etiā prepositionem cū. ut Gen. xliij. Quos cū ille uidisset. et Benjamin simul cum eis. itē paulo post. quoniā hodie mecum sunt comesturi meridie. capī aliquando pro lamed articulo datiuo. ut Leuitici. xvi. Cumq; mactauerit hircū pro peccato populi inferet sanguinē eius intra uelū sicut preceptū est de sanguine uituli. vbi hebraice sic legī. Inferet sanguinē eius intra uelum. et faciet ipsi sanguini eius sicut fecit sanguini uituli. significat etiā in uel ad. ut ps. lxxviij. Et nō est creditus cum deo spiritus eius. quod exponunt in deo. ubi ponit **אנ** Et cum iod finali prima fortificata

syllaba per dagges inuenit hortandi pro heus ueni mecum. ut Cantorum quarto. Veni de libano sponsa. ueni de libano.

אנ Vomeres uel ferramenta quibus proscinditur terra. Hieronymus traduxit aratra Ioelis. iij. Cōcidite aratra uestra in gladios. quidā putant ligones esse quibus fodimus terram siue bidentes.

אנ Tu. pronomē secundę personę singularis numeri. ut Deute. v.

Loquerisq; ad nos et nos audientes faciemus. & pluraliter **אנ** ut

Gen. xliij. Exploratores uos estis. & assumit hoc pronomē in singlari quandoq; he in fine **אנ** ut ps. vi. Et tu domine usq; quo. quod

tamen scemininum eius nunq; facit. sed semper sine he reperitur contrario aliorum nominum more.

אנ Venit. ut Isaig. xxi. Venit mane & nox. et Iob. iij. Quia timor quem timebam euenit mihi. et reperiēs illud quādoq; per defectum aleph in pīcipio. et cōmutata he in aleph in fine. ut Deute. xxxiij. qui venit cū principibus ppli et fecit iusticias dñi. et mutat aliqñ he finalis in iod. ut Isaig. lvi. omnes bestię agri uenite ad deuorandum. similiter mutatur aliquando aleph principalis in he. ut Isaig. xxi. Occurrentes sicienti afferte aquam pro facite uenire aquam.

אנ Asina. Numeri. xxiij. Et strata asina pfectus est. scribit etiā cū yau post thau. ut eodē ca. reperiēs sepius. Cūq; uidisset asina angelū.

sit tibi, similiter Genesis, xij. vt bene sit mihi propter te.

לִטְרָה Lucus, ut Deuteronomij, xvi. Non plantabis tibi lucum
omnis arboris iuxta altare. & habet pruralem numerũ masculini ge-
neris ut Exodi, xxxiij. lucosq; succide.

בֵּנֵי Bene uel beatus, ut ps. primo Beatus uir qui nō abiit, quod
hebrei quidam exponunt, Bene uiro qui non abiit.

בֵּרַךְ Beatitudo, ut Geñ, xxx. Dixitq; lia. hoc p beatitudine mea.
inde uerbum beatifico, ut eodem loco pro beatificabunt legimus, bea-
tam quippe me dicent omnes mulieres, propterea appellauit eũ aser.

אֶשְׁרֵי Gressus, vestigium, incessus, ut psal. lxxiij. Pene effusi sunt
gressus mei. & ponitur aliquando sine uau per cubus. et p dagges
vt Iob, xxxi. Si declinauit gressus meus de uia, omnia hæc et eis similia
significant semitam, uiam, vestigium, inde uenit uerbum.

אֶשְׁרֵי Ambulauit, ut Prouer, ix. Et ambulate per uias prudentiæ.

אֶשְׁרֵי Est genus arboris quam alij cedrum alij lignum quod
barbarice prifilium, uocant, multi multis modis.

אֶת Articulus obliquorum casuum, ut Geñ .i. In principio creauit
deus cælum et terram, ubi ante cælum ponitur **אֶת** & ante terrã etiã
ponitur **אֶת** ubiq; cum quodã alio appropriato articulo ha. Repe-
ritur et quãdoq; articulus esse recti seu nominatiui, sed raro, ut Exodi
x. ubi nos legimus, Reuocaueruntq; Moysen & Aaron, ibi hebraica
scriptura secũdum accomodata puncta sic habet, et reuocatus est ipse
Moyses et ipse Aaron scilicet collectiue duo tanq; unus. expono iam
articulum per ipse, habet enĩ talẽ sepe significantiã segregatę substãtię
quãsi sui ipsius, qđ ex deriuatis eius cognoscit **אֶת** ut Deu. ultimo.
& sepeliuit eũ in ualle terre Moab, qđ hebrei exponũt, et sepeliuit se-
ipm in ualle, ponit enĩ illic **אֶת** sic **אֶת** idest ego ipse **אֶת**
illi ipsi uariando secundum casus, aliquando addita met particula.
Significat etiam in quibusdam locis de uel ab uel ex, ut Genesis qua-
dragesimonono, ubi nos legĩus, Deus p̄ris tui erit adiutor tuus & om

PRIMVS

רַחֵץ Radix, scaturigo, ostiū, effusio, fluctus, riuus, torrens, decursus aquarum, ut Numeri, xxi. Scopuli torrentum inclinati sunt, quod Onkelus chaldeus effusionem traduxit.

רֶחֶץ Coleus, testis, seu testiculus, ut Leuitici, xxi, ubi ponit herniosus, ibi hebraica ueritas habet compresso uel attrito testiculo, quem Vlpianus de uerborum significatione uocat *θλασιον* thlasiam.

רֶחֶץ Arbor, et est nomen generale ad omnes arbores et oīa ligna syluarum, ut Gen, xxi. Abraham uero plantauit nemus.

דָּשַׁן et **דָּשַׁן** et **דָּשַׁן** Peccauit, delictum, multa, ut Leui, v. quia per errorem deliquit in dñm, est et locus immundus et desolatus.

מַשֵּׁךְ Magus, ut nostra translatio habet Danielis secūdo, uerbum huiusmodi suscitatur ab omni ariolo et mago & chaldeo, & paulo ante, ut conuocarentur arioli & magi & malefici & chaldei. Sed hebreorum magistri dicunt esse astrologum, Abraham Ezraides exponit predictum locum de medicis.

רֶשֶׁת Stercus, ut psalmo centesimodecimo tertio, Et de stercore erigens pauperem, & Nehemie secundo, Et ad portam stercoreis, & pluraliter **רֶשֶׁתִּים** ut threnorū, iij. Amplexati sunt stercorea.

רֶשֶׁת Pharetra, ut Iob, xxxix, Super ipsum sonabit pharetra, & threnorum, iij. Misit in renibus meis filios pharetrę suę idest sagittas.

וְ Relatiuū omnis generis et utriusq; numeri quis quę quod, qui, quę, qua, Numeri, xij. Hęc sunt nomina uirorū quos misit Moyses. Significat etiam coniunctionem quod, quia, quoniam, immo ut primo Regum, xv, Et ait Saul ad Samuelem, Immo audiui uocem domini. Item quandoq; ponitur loco **וְ** idest, ut Ruth, iij. Et prouidebo ut bene sit tibi, ubi ponit **וְ** nam in ceteris similibus locutionibus inuenies priorem dictionem, ut Deuteronomij, xij, ut bene

LIBER

אָרַח Arca, ut Exodi, xxv. Arcam de lignis setim compingite.

אַרְנָבָה Lepus, ut Leuitici, xi. Lepus quoque nā et ipse ruminat.

אָרֶץ Terra, ut Genesis, ij. In die quo fecit dominus deus terram & celum, tam pro elemento quam etiam pro patria.

אֲרֻשָּׁה Eloquium, sermo. quod nostra translatio uoluntatem tra-
duxit. ps. xxi. Et uoluntate labiorum eius non fraudasti eum.

אֲרֻסָּה Despōsauit, ut Deuteronomij uicesimo. Quis est homo qui
desponsauit uxorem et non accepit eam.

אֵשׁ Ignis, ut Leuitici nono. Et ecce egressus est ignis a domino &
deuorauit holocaustum.

אֲשֵׁי יְסוּד Fundamenta, ut Isaię, xvi. Hīs qui letantur super muros
cocti lateris loquimini plagas suas, quod hebrei exponunt et Dauid
Kimhi in comentariis suis super Isaiam hoc loco traducit. i. fundamen-
tis hoc est uiris fortibus atque primariis, super quibus fundabāt regnū
Moab et maxime ciuitatis Kirharseth, quod Hieronymus traduxit
Hieremię, xlvij, muri fictilis.

אֲשֵׁי יֵין Dolia, caphi, secundū Lyram, uel uinacia secundū Hiero-
nymum Osee, iij. Et ipsi respectant ad deos alienos et diligūt uinacia
vuarum, hebrei transferunt lagenas.

אֲשֵׁי שֶׁמֶרֶת Racemi, palmites, quęque uirentia, translatio comunis
habet flores, ut Canticorū, ij. Fulcite me floribus, quod Hiero. in eius
libri omiliis de origine translatis omilia, iij, sic exposuit. Confirmate
me in ungentis.

אֲשֵׁי שֶׁמֶן Puls, offa, frixa oleo simila, ut, i. Paralippomenon, xvi.
Et frixam oleo simitam.

אֲשֵׁי יְסוּד Fundamentum, ut Hiere, i. Ceciderunt fundamenta eius.

מְנוּחִים pro **מְנוּחִים** Monilia, ut infra in litera heth.

אֶרֶץ Semita, ut Iob. xvi. Et semitā per quam nō reuertar ambulo.

a uerbo **אֶרֶץ** idest coepit iter. inde **אֶרֶץ** aduena uiator

inde **אֶרֶץ** comitatus.

אֶרֶץ Portio.

אֶרֶץ Prolongauit. ut Deuteronomij. vi. Vt prolongētur dies tui.

אֶרֶץ Tardus. longus. ut ps. cii. Misericors et miserator dominus

tardus ira siue longanimis & multum misericors.

אֶרֶץ Sanatio. reparatio. ut Nehe. iiij. Quod obducta esset cica

trix muri Ierusalem. quod hebrei legunt. quod accesserit sanatio seu reparatio muris Ierusalem.

אֶרֶץ Syrus. ut. ij. Regum. x. Conduxerunt mercede Syrum rehob.

Significat et Syriam quę cum sit duplex secundū Strabonē libro. xvi. nominat Coelosyria fluminū gręce Mesopotamia quod sit media in duo flumina sita Euphratē et Tigrim. ut sentit Plinius libro. v. Altera vero Syrophoenicia quę mercatoribus plena est. nam Mesopotamia agricolis et pecoribus gaudet. vnde scriptura duas syrias cōmemorat primo Paralip. xix. Miserunt mille talenta argenti ut conducerēt sibi de aram naharaim idest Syria mesopotamia. et de aram maacha idest syrophoenicia.

אֶרֶץ Domus. palatium. lar. penates. penetrale. ut. iiij. Regū. xvi.

Ingressus est palatiū et succēdit se cū domo regia. et p̄r **אֶרֶץ**

vt Hieremie. vi. Surgite & ascēdamus in nocte et dissipemus domos eius. ubi cessat holem propter coniunctam lectionem. inuenitur etiā in hac dictione he aspiratio pro aleph. ut Amos. iiij. Et proiciemini in harmona dicit dominus. quod Symmachus traduxit in armeniz. & septuaginta montem remmon. Aquila montem armona. Theodotion montem mona. quinta editio mōtem excelsum. Lyra dicit quod est nomen regionis longinquę ultra terram assyriorum.

אֶרֶץ Arboris genus. quod aliqui cedrum aliqui pinum nominant.

Isaie. xliij. Plantauit pinum quam pluuiā nutriuit.

אָרְרָה Collegit. decerpfit. Canticorū. v. Meffui myrrham meam cū aromatibus meis. pro quo hebrei legunt decerpsi uel collegi myrrhā meam. fimiliter ps. lxxx. Vindemiāt eam omnes qui prætergrediunt viam. pro colligunt uel decerpunt.

אָרְרָה Stabula. præsepia. ut. ij. Paralippomenō. xxxij. Et præsepia omnium iumentorum. fimiliter. iij. Regum. iij. Et habebat Salomon quadraginta millia præsepia equorum.

אָרְרָה Leo. ut Amos. iij. Nūqd rugiet leo in saltu. etplr **אָרְרָה** ut. iij. Regū. x. Et duo leones stabāt iuxta manus singulas. inuenit etiā sine aspiratione he in fine **אָרְרָה** idest leo. ut Numeri. xxiij. Ecce populus ut leena confurget et quasi leo erigetur. etpluraliter **אָרְרָה** ut tertio Regum decimo et duodecimo. Leunculi stantes.

אָרְרָה Altare holocaustorū. ut Ezechielis. xliij. Et ariel. xij. cubitorum in longitudine. et per similitudinem transfertur ad Hierusalē que uocatur **אָרְרָה** ut Isaie. xxix. Vg ariel ariel ciuitas quā expugnauit Dauid.

אָרְרָה Fortis. strenuus. magnus. robustus quasi leo. ut. ij. Regū xxiij. Ipse percussit duos leones moab. quod hebrei exponunt. duos fortissimos Moab. uel duos magnos et superiores secundum expositionem chaldaicam. et componitur a leone et fortitudine.

אָרְרָה Angelus magnus. ut Isaie. xxxij. pro eo quod legimus. ecce videntes clamabunt foras. hebrei exponunt. ecce angeli eorum clamabunt. ut in cōmentariis Dauid Kimhi super Isaiam prophetam.

אָרְרָה Cedrus. ut Ezechielis. xij. Et tulit medullam cedri. et infra. Et sumam ego de medulla cedri sublimis. & pluraliter **אָרְרָה** Canticorum quinto. Electus ut cedri.

אָרְרָה Summum domorū tignum seu culmen. quod Hieronymus attenuare et. lxx. cedrum exposuerunt.

אָצֵר Recondit, reposuit, ut, iij. Regū, xx. Auferent oīa quę sunt in domo tua et quę condiderunt patres tui, & Isaie, xxiij. Non condentur neq; reponentur.

אָצֵר Thesaurus, Nehe, x. Ad gazophylacium in domo thesauri, & in foeminino **אָצֵרֹת** ut psalmo, cxxv. Qui producit uentos de thesauris suis.

אָקֵר Hircus siluestris, nostra translatio uult esse tragelaphum, ut Deuteronomij, xiiij. Bubalum tragelaphum pigargum.

אָכַר Maledixit, execrauit, ut Deute, xxviij. Maledictus eris in ciuitate et maledictus in agro, & inuenit cū simplici **אָ** ut, xxiij. Numeri. Veni igit et maledic pplo huic, ubi ponit he in fine, et sine he ut infra eodē, noui enī qđ benedictus sit cui benedixeris, et maledictus in quē maledictā cōgesseris, ubi pōit **אָכַר יִאָכַר**, i. maledicēs maledicet.

אָכַר Insidiatus est, ut Deute, xix. Si quis aut odio habēs proximū insidiatus fuerit uite eius, inde nomē uerbale **אָכַר** insidię, ut ps.

x. Sedet in insidiis cū diuitibus, inde etiā **אָכַר** paulo inferius in eodem ca. Nomē rei est **אָכַר** & piuralit̃ **אָכַרֹת** specula ex qua

pspicientes insidiamur, & ponit simile p fenestra uel cataracta cęli, ut Geñ, vij. Et cataractę cęli apertę sunt, & Isaie, lx. Et quasi columbę ad fenestras suas, quod Hiero. fumariū traduxit Osee, xiiij. Et sicut fumus de fumario, uult dicere, de foramine uel fenestra fumarij.

אָכַר Texuit, intrichauit, plexit, ut Iudicum, xvi. Si inquit septem crines capitis mei cum licio plexeris.

אָכַר Tela, tricha, complexio, ut Iudi, eodem capitulo quo supra.

אָכַרִים Purpura, ut Exodi, xxv. Hyacinthū et purpurā coccūq;

אָכַרִים Arcula, capsella, ut primo Regum, vi. Ponetis in capsellam ad latus eius.

אָכַרִים Textor, ut primo Regum, xviij. Hastile aut haste eius erat quasi liciatorium textentium, multa inde deriuantur.

ideſt vitta Ezechielis, xliiij. Vittę lineę, inde uenit **וּפָרָא** ut Cantatorum .iij. Tabernaculum cortinis uelatum.

וּפָרָא Filius fuit Iectan de ſtirpe Sem, cuius cognatio in oriente habitauit, ut Geñ. .x. Quando diuiſę ſunt terre et inſulę ſecundū familias filiorum Noę, vnde Iectan cū liberis ſuis fertiliffimū Indię fluuiū Gangem et proximā illi terrā omniū ditiffimā poſſedit, eius duo filij Ophir et Heuilah largiffimas aurifodinas ſortiti ſunt, quapropter regiones illę nomina ſumpſerūt a duobus illis dñis et poſſeſſoribus ſuis Ophir et Heuilah, ut Geñ. ij. Nomen vni Phifon ipſe eſt qui circuit omnē terrā Heuilah ubi naſcitur aurum, & aurū terrę illius optimū eſt. De altero ſcribit, iij. Regū. ix. Miſitq; Hiram in claſſe illa ſeruos ſuos viros nauticos et gnaros maris cū ſeruis Salomonis, qui cū ueniſſent in Ophir ſumptū inde aurum quadringentorū viginti talentorū detulerūt ad regem Salomonē, illud aurū ex ophir nos obrizum nominamus, teſte Hieronymo ſuper Hieremiam .x. quaſi ophirizum.

וְנָ Velox.

וְנָ Reliquit, deſtinauit, Hiero, expoſuit reſeruauit, Geñ. xxvij. Nunquid nō reſeruasti ait et mihi benedictionē, quaſi diceret, nōne reſeruasti apud te mihi benedictionē, ita exponūt hebrei. Item Ecclē. ij. Et oīa quę deſyderauerūt oculi mei nō negaui eis, ubi ueritas habet nō dimiſi uel reliqui ab eis, Multi trāſſerunt ſeparauit diuiſi, ut Numeri. xi. Et auferā de ſpiritu tuo tradamq; eis, et infra auferens de ſpiritu, &c.

וְנָ Apud, iuxta, ut Leuitici. vi. Et ponēs iuxta altare ſpoliabitur prioribus uestimētis, & in ſceminino **וְנָ** Geñ. xxxix, vbi nos legimus & ille reſuabat ſuprū, veritas habet, et nō exaudiebat eam ut cōcumberet apud eam cum eſſet ſecum.

וְנָ Aliquis ex primoribus et magnatibus honoratus, magiſtratus, ut Exodi. xxiij. Nec ſuper eos qui procul reſeſſerāt de filiis Iſrael miſit manū ſuā, pro quo legūt hebrei, & ad magnates ſeu honoratos filiorū Iſrael nō miſit manū ſuā, cui cōcordat trāſſatio chaldaica Onkeli q traduxit **וְנָ**, i. magiſtratus, dños, magnos, honoratos.

דָּפַן Deficit, defecit, consummatum est, ut Gen. xlvij. Quare morimur corā te deficiente pecunia, inde nomē uerbale **דָּפַן** defectus,

vt Prouerbiorum. xxvi. Cum defecerint ligna extinguetur ignis.

דָּפַן Nisi quod, veruntamen, sed, ut Numeri. xij. Sed cultores fortissimos habet & urbes grandes, ponitur quandoq; pro non, uel nullus, ut Isaie. xlv. Quoniā absq; me non est deus, hoc dicit scriptura quia nō est, uel quia nullus absq; me. Significat et finem alicuius rei, quādo ultra nihil eius est, ut ps. lxxvj. Benedicat nos deus deus noster benedicat nos deus et metuant eum omnes fines terrę:

דָּפַן Id quod nō est, et nihil, ut Isaie. xli. Ecce uos estis ex nihilo, & opus uestrum ex eo quod non est.

דָּפַן Vipera, ut Isaie. xxx. Vipera et regulus uolās, & est species serpentis.

דָּפַן Continuit se, dissimulauit, mutauit faciem, simulauit uultū, ut Gen. xliij. Rursumq; lota facie egressus continuit se, & Ester. v. Et dissimulata ira reuersus in domum suam, significat etiā fortificari et fortiter se habere.

דָּפַן Inundatio, fluctus, fortis decursus, torrens, lxx. traduxerunt **דָּפַן** hoc est fons, ut ps. xviij. Et apparuerunt fontes aquarū, quod Hieronymus in hebraica ueritate interpretatus est. Et apparuerunt effusiones aquarū. Et Iob sexto. Sicut torrens qui raptim transit in cōuallibus. Significat etiam fortem, ut supra uisum est. Iob. xij. ubi nos habemus, & eos qui oppressi sunt releuat, ibi hebrei legunt, & ligamina fortium dissoluit, sunt qui exponunt cincturas uinculorum, nam significat etiam uinculum.

דָּפַן Cinis, Gen. xviij. Cum sim puluis et cinis, qui alio nomine uocatur **דָּפַן** Leuitici. vi. Tolle q; cineres quos uorax ignis exussit.

דָּפַן Velamen, tegumentū, iij. Regum. xx. Et mutauit aspersione pulueris, p et mutabat velamē sup oculos eius, p metathesin **דָּפַן**

אֵל Ira, ut ps. cccxvii. et super iram inimicorum meorum extendisti manū tuā. licet quidā textus hebraici p eo qd nos legimus **אֵל** conuerso modo habeant **אֵל** .i. & super inimicos meos mittes manum tuam, ceterz psalmo, xcv. Qz iuravi in ira mea si introibūt in requiem meam.

אֵל Naris, ut ps. cxv. Nares habent et non odorabunt.

אֵל Facies, ut Geñ. ii. Et spirauit in faciem eius spiraculum uitę.

אֵל Circumdedit, circumplexus est, ut ps. xl. Circumdederūt me mala quorum non est numerus.

אֵל Constrinxit, cinxit, Exodi, xxix. Quod constringes baltheo et pones tiaram in capite eius,

אֵל Super indumentum quo caput cingimus ad humeros usqz. quod nos superhumerales appellamus. ut. xxviii. & . xxix. Exodi. & est instar pepli quod a flamine flaminium romani dixerūt. quo apud nos Sueuos nostrę mulieres caput uelant. & Ionathas chaldeus super illud. ii. Regū. vi. Porro Dauid erat accinctus ephod lineo. transfert peplum de lino. accipit etiam in fine he ut significet similiter in foemino genere capitis tegumentū ut Exodi, xxviii. Ipsa quoqz textura et cuncta operis uarietas &c.

אֵל et **אֵל** De his dictionibus uidimus supra in aleph iod.

אֵל Pinfuit, coxit, ut Geñ. xix. Et coxit azima & comederūt. inde nomen uerbale **אֵל** Pistor. ut Geñ. xl. Pincerna regis Aegypti & pistor domino suo.

אֵל Caligauit, inde **אֵל** Caligo. Prouerbiorū vii. In noctis tenebris & caligine, similiter et **אֵל** ut Iob. x. in fine.

אֵל uel **אֵל** Rota, ut Ezechiel primo. Apparuit rota una.

וַיִּנּוּ Doluit. egre tulit. desperauit. secūdo Regum. xij. Percussitq̃
dominus partiulū quem peperit uxor urig̃ Dauid et desperatus est.
inde **וַיִּשָּׁן** flagellū. dolor. desperatio. Multi uolunt hominē ab
afflictione sic dici. ut sciant gentes quoniam homines sunt. ps. ix.
וַיִּנְּסוּ Penus. repolitoriū annong. cella frumētaria. ut Deute. xxviii.
emittet dominus benedictionem super cellaria tua.

וַיִּמּוּת Mors. ut Exodi. xxi. Si autem mors fuerit subsecuta. reddet
animam. pro anima.

וַיִּסְתֵּן Recollegit. retraxit. congregauit. ut Gen. xxx. Abstulit deus
opprobriū meum. i. retraxit. & Hiere. x. Congrega de terra confusio
nem tuā. Futurū eius habet Micheg. ii. Congregatione congregabo
Iacob totū te ubi ponit **וַיִּסְתֵּן** item consummauit. finiuit
terminauit. inde **וַיִּסְתֵּן** finis. ut Ecclesiastis ultimo. Finem loquendi
pariter omnes audiamus. sed uidetur aliam radicem habere. ut infra
patet in litera samech.

וַיִּסְרֹן Vinciuit. ligauit. ut. iij. Regū. xxiij. Vinciuitq̃ eum Pharao
necho in ribla. inde **וַיִּסְרֹן** victus. ut Gen. xxxix. tradiditq̃ Ioseph
in carcerē ubi uincti regis custodiebant. pro **וַיִּסְרֹן** vinciuntur.
& quādoq̃ deponit aleph ab initio. ut ecclesiastis. iij. Quod et de car
cere. catenisq̃ inēdū quis egrediat̃ ad regnū. ubi ponitur **וַיִּסְרֹן**
pro **וַיִּסְרֹן**.

וַיִּבְנֶה Etiam. quoq̃. ut Leuitici. xxvi. Ego quoq̃ hęc faciā uobis.
etenim. adhuc. īsuper. et psalmo. xcvi. Etenī correxisti orbē terre qui
non cōmouebitur. & quādocumq̃ additur ei **וַיִּבְנֶה** significat omnino
itaq̃ uel quātomagis. ut. iij. Re. viij. Quātomagis domus hęc quam
edificaui tibi. & Gen. iij. Cur p̃cepit uobis deus ut non comederetis
ex omni ligno. id est. est ne omnino ita quod p̃cepit vobis deus. On
kelus exponit vere. quęsitue. quasi diceret est ne uerum.

LIBER

reximus et erecti sumus. & quandoq; deponit aleph in principio & dicit **נַחֲנָה** ut Gen. xlii. Omnes filii unius uiri sumus.

נֹנָה Linea. perpendiculum. amussis. regula latomi. quod Hiero. trullam interpretať Amos. vii. Quid tu uides amos. et dixi trullam. fortasse a terendo dictam quod ea murus terēdo leuigeť. sed maiores nostri non pro tali instrumento sed pro poculo trullam posuerūt. ut est apud Horatium secundo sermonū. Qui ueientanū festis potare diebus Cāpana solitus trulla. melius igit̃ Jonathan chaldeus din idest iustificatorium uocat quo fabri utuntur appenso plumbo.

נֹכַח Ego. ut Genesis. xv.. Noli timere Abram ego p̃tector tuus.

נִסָּה Coegit. compulit. vimfecit. inde nomen **נִסְיָה** violētia. ut Ester primo. Nec erat qui nolentes cogeret ad bibendum.

נִחַח Iratus est. succensuit. ut psalmo secundo. Ne quando irascať dominus & pereatis de uia.

נִפְתָּה Auis in lege prohibita. Leuitici. xi. quam interpretes tam varie transferūt ut nesciam quid cui credā. alii enim palumbem syluestrem. alii picum. alii miluum. alii graculum. Hieronymus appellat caradryon. ab eo fortasse quod cristam in uertice gestare uideať. cuius instar inuenio quosdam hebreos uocabulum hoc uoluisse upupam significare. Sed Dauid Kimhi scribit magistros suos p̃cipere quoddam milui genus esse.

נִקַּח Clamauit. stridit p̃ dolore. singultiuit uel gemit. ut Ezech. xliiij. Ingemisce tacens. mortuorum luctum non facies. inde.

נִקְחָה Vociferatio. gemitus. stridor. ut ps. cii. Vt audiret gemitus compeditorum et solueret filios interemptorum. nomen uerbale.

נִקְחָה Animal quadrupes unum ex prohibitis Leuitici. xi. quod aliqui ericium appellant. Hieronymus Mygalen.

נִשָּׂא Homo. ut psalmo. ciii. homo sicut foenum dies eius. et pluraliter **נִשְׂאִים** et foemininū sine aleph **נִשְׂאִים** idest mulieres.

vbi nos habemus dicite iusto quoniam bene, melius nos. ut patet per translationem chaldaicam.

וַיֹּאמֶר Heri, nocte preterita. ut Gen. xxxi. Sed deus patris tui heri dixit ad me.

וְיָנִי et **וְיָנִי** Quo, ut. ps. cxxxix. Quo ibo a spiritu tuo et quo a facie tua fugiam, et Canticorum, v. Quo abiit dilectus tuus.

נִינִי O obsecrantis particula, ut ps. cxviii. O domine saluum me fac o domine bene prosperare.

נִינִי Hec dictio etiam significat o sicut superior, quāvis illa scribat in fine per aleph. et hec per he. ut ps. cxvi. O domine libera animam meā. & inferius. O domine quia ego seruus tuus, interpretantur quādoque obsecro. ut Exodi, xxxij. Obsecro, peccauit populus iste peccatum maximum.

וַיִּלֶּח Luxit a lugeo. contristatus et moestus est, ut Isaie, iij. Et moerebunt atque lugebunt portae eius.

וַיִּתֵּן Fatauit, fortuitu permisit incidere, forte tradidit, ut Exodi, xxi. Qui autem non est insidiatus sed deus illum tradidit in manus eius.

וַיֵּצֵא Ego, ut Gen. xv. Ego dominus qui eduxi te de vr chaldeorum.

וַיֵּצֵא Nauis, ut Isaie, xxxiii. Nō transibit super eum nauis remigum. Dicit etiam classis, ut, iij. Regum, ix. Classem quoque fecit rex Salomō.

וַיֵּצֵא Significat etiam nauem, ut Ionę. primo. Et inuenit nauem euntem in tharlis.

וַיִּנָּח Suspirauit, gemuit, Ionę primo. Quid ingemuit animal.

וַיִּנָּח Gemitus, ut Isaie, xxxv. Fugient dolor & gemitus, & dicit secundum David Kimhi suspirium.

וַיִּנָּח Nos ut ps. xx. Ipsi obligati sunt et ceciderunt nos autem sur-

LIBER

אֱמוּנָה uel **אֱמוּנָה** Fides, creditū, ut Deute, xxxij. Generatio enī peruerſa eſt, et infideles filij, ubi in hebreo habet & filij in quibus non eſt fides, exponunt hebrei ideſt ueritas. Significat etiam adiectiue fidelē, ut Proverbiorū, xx. Multi homines miſericordes uocant, uirum autē fidelem quis inueniet, quaſi exponeret, uirū credentiarū, ſi grāmāte liceret, inde **אֱמוּנָה** fidelis, Numeri, xij. Seruus meus Moyſes qui in omni domo mea fidelis eſt, ſignificat & firmum.

אֱמוּנָה Veritas, ut pſalmo, xxxvi. Et ueritas tua uſq; ad nubes.

אֱמֵן Artifex ſeu opifex, ut Can, vij. Quę fabricata ſūt māu artificis.

אֱמוּנָה uel **אֱמוּנָה** Alumnus, Nutricius, ut Eſter, ij. Qui fuit nutricius filię fratris ſui Ediffæ.

אֱמֵן Pręualuit, confortatus et fortificatus eſt, ut pſ, cxiij. Libera me a perſequentibus me quia confortati ſunt ſuper me, & Ioſue, i. Confortare et eſto robuſtus, pro **אֱמֵן**

אֱמוּנָה Subrubicundus ſeu vulpecularis color, ut Zacharię, vi. Et in quadriga quarta equi uarij et fortes, pro quo ultimo hebrei exponunt lucide rubeſcentes.

אֱמֵן Dixit, ut Iſaię, lxvi. Hęc dixit dñs deus, & mſta deriuāt ab eo.

אֱמֵן Verbum, ſermo, eloquium, ut pſ, xij. Eloquia domini eloquia caſta, ideſt ſermones dei ſermones puri, ſimiliter **אֱמֵן** ut pſ, cxxvij. Quoniam audiuerunt uerba oris tui.

אֱמֵן Extremū rami, palmes in ſummitate arboris quod proprie uerber dicitur, ut Iſaię, xvij. Et ſicut excuſſio oleę duarum uel trium oliuarum in ſummitate rami.

אֱמֵן Magnificauit, exaltauit, elegit, pręmauit, laudauit, ut Deu, xxvi. Dñs elegit te hodie, et paulo ſuperius, Dñm elegiſti hodie, inde quidā exponunt illud Iſaię, iij. **אֱמֵן אֱמֵן** Eligite laudate amate iuſtum quia bonum, ab **אֱמֵן** ideſt laus uel amor.

אֱמָנָה uel **אֱמָנָה** Populus. tribus. profapia, ut Numeri. xxv. pro eo quod trāslatio nostra dicit p̄cipis nobilissimi Madianitarū. hebraica lectio habet capitis populorum familię Madianitarum. & Gen̄. xxv. Duodeci p̄cipes tribuū suarū. ubi pluralis ponit̄ nūerus ab **אֱמָנָה** sed plurale alterius est **אֱמָנָה** ut p̄s. cxvñ. Laudate eū oēs populi.

אֱמָנָה Cubitus. mensura. ut Genesis sexto. Et cubito consummabis summicitatem eius.

אֱמָנָה Frons. postis siue superliminare. ut Isaig. vi. Et commota sunt superliminaria cardinum.

אֱמָנָה Ancilla. Genesis. xxi. Eiice ancillam hanc & filium eius.

אֱמָנָה Saccus. ut Genesis. xliñ. Imple saccos eorum frumento quantū possunt capere. et pone pecuniā singulorū in summitate sacci.

אֱמָנָה Fiat uerum. deriuatum a superiori scilicet uero. ut Deuteronomij. xxvñ. Et dicet omnis populus amen. & Hieremię. xi. Et respondi & dixi amen domine.

אֱמָנָה Verus. uerum. seti ueritas. ut Hieremię. x. Dominus autem deus uerus est ipse deus uiuens. & p̄s. li. Ecce enim ueritatē dilexisti.

אֱמָנָה Defecit. imbecillis. infirmus fuit. et sępe geminato l profer-
tur **אֱמָנָה** ut Nehemię quarto. Quid Iudęi faciunt imbecilles.

Et **אֱמָנָה** Isaig. xvi. traduxit Hieronymus desertum esse quoniā suburbana hellebon deserta sunt idest defecerunt. nam aliter idē uer-
bum traduciť p̄s. vi. Miserere mei domine quoniā infirmus sum. eius
foemininum ponitur Ieremię. xv. Infirmata est quę peperit septem.

אֱמָנָה Vere. ut Genesis. xviñ. Num uere paritura sum anus.

אֱמָנָה Pro uero credidit. ut Genesis. xv. Credidit Abraham deo.
& p̄s. cxvi. Credidi propter qđ locutussum. ubi ponit̄ **אֱמָנָה**

nos et centuriones. ibi hebraica ueritas habet. et pone super eos principes millium & principes centenorum.

אַרְבָּעִים uel **אַרְבָּעִי** Armenta. boues. Deute. vii. Oleo et armētis gregibus ouium tuarū. et Deute. xxviii. & greges armentorū tuorū. Inde **בְּמֵלִיכָה** idest robusto foetu plene. ut psal. cxliiij. Oues eorum foetose.

אֶלֶּה Docuit. ut Iob. xxxiiij. Tace docebo te sapientiam.

אֶלֶּה Præceptor. magister. dux. doctor. ut psalmo. lv. Tu uero homo unanims dux meus & notus meus.

אֶלֶּה Bos. et scribitur p l fortificatum. ut ps. cxliiij. Boues eorū crasse.

אֶלֶּה Molestauit. coercuit. angariauit. oppressit. ut Iudicū. xvi. ubi hoc uerbum Hieronymus per multa circumlocutus est dicens. Iugit adhereret spacium quieti non tribuens. pro affligeret eum.

אִם Si. ut Exodi primo. Si masculus fuerit interficite eum. si foemina reseruare. ponit autē quādoq; p an præcedente quæsitio **אִם** ut Exo. xvij. Est ne deus in nobis an nō. Item pro siue. ut Ecclesiastis ultimo. Siue bonum siue malum. & cum prædicto quæsitio **אִם** significat num

ut Numeri. xvij. Num usq; ad internecionem cuncti delendi sumus. Et cum **אִם** significat sed. ut psal. primo. Sed in lege domini uoluntas eius. exponūt etiā pro uere cū in multis aliis tum in hoc loco Numeri xvi. Sin autē nouam rem fecerit dñs. ut sit. vere nouam rem faciet dominus. accipit aliquādo p itaq; uel quodsi. ut Exo. xx. Quod si altare lapideū feceris mihi. & designare uidetur negationē scilicet nō. ut ps. lxxxix. Semel iuraui in sancto meo si Dauid mentiar. & psalmo. xcv. ut iuraui in ira mea si introibunt in requiem meam.

אִם Mater. ut Genesis tertio. Mater cunctorum uiuentium. & pluraliter **אִמֹת** Matres. ut Threnorum. ij. Matribus suis dixerunt.

nauerunt simul inutiles facti sunt.

מַלְא Manipulauit, uel collegit fasciculos, inde **מַלְא** fasciculus, manipulus, ut Gen. xxxvij. et ecce nos manipulantes manipulos, quod magis latine Hieronymus sic. Putabā nos ligare manipulos in agro. Idem etiam in foeminino eadem significatione profertur. eodem quo supra loco **מַלְא** & in plurali **מַלְא** ut illic.

וְ Vtiq̃, certe, expletiva particula, ut psalmo, lviij. Si uere utiq̃ iusticiam loquimini.

מִלְא Mutus, ut in titulo psalmi, lvi. Ad uictoriam super columba muta, quod Dauid Kimhi exponit. columba palatij, et Exodi quarto, aut quis fabricatus est mutum.

מִלְא Viduatus, ut Hieremie, li. Quoniam nō fuit uiduatus Israel et Iuda a domino deo suo.

מִלְא Vidua, ut Gen. xxxviij. Esto uidua in domo patris tui donec crescat sela.

מִלְא Viduitas, ut Isaie, liiij. Et opprobrij uiduitatis tuę non recordaberis amplius.

אֵלֶּךָ Arboris genus quod quercū interpretant̃, ut Osee, iij. Subtus quercum & populū et terebinthum, ubi et **אֵלֶּךָ** reperies quid sit, ut supra monstratū est, inde pluralit̃ **אֵלֶּךָ** Ezechielis, xxvij.

Quercus de basan, & **אֵלֶּךָ** quod etiam querceta significat et planicies arboribus ordine cōsitas, vnde Hiero. conuallē trāstulit, Gen. xviij. Apparuit aut̃ ei dñs in cōualle Mamre, quasi diceret, in campo, in planicie, ubi arbuſta siue querceta mamre sita fuerunt.

אֵלֶּךָ Mille, ut Numeri, xxxi, mille uiri de singulis tribubus eligant̃. Etp̃r **אֵלֶּךָ** ut Exodi, xviij, ubi nos legimus cōstitue ex eis tribu.

ה Heus uocandi composita dictio ab **ה** idest ad et iod quod si
gnificat me. significat enim huc ad me. ut Exodi. xxxii. Si quis est dñi
iungatur mihi. quasi diceret. Quis est domini heus huc. et sic proprie
legendum esset.

א Ad. de quo supra ut dixit dominus ad Moysen.

א Significat quandoq; de uel ab. ut Gen. xli. Omnesq; prouincię
veniebant in Aegyptum ut emerent escas a Ioseph. Significat contra.
erga. aduersum. ut. i. Regum. xxvi. Quis es tu qui clamas erga uel ad
uersus regē. Nam nō ad regem sed ad Abner Dauid clamabat. Sepe
etiam significat in. designans non tantum ad locum sed etiā quādoq;
in loco. ut. i. Regū. xvii. Et misit Dauid manum suam in peram. ecce
ad locum. & percussit Philisteū in fronte. ecce in loco. uel secundū he
breos. percussit eum super frontem. nam et alias significat super. ut di
cit Rabi Kimhi in comentariis super quatuor. i. Regū. in. Omnia que
locutus sum super domū eius. significat et coram. Sic igitur uarie pro
sententię cōmoditate poteris interpretari. ut sepelire me cū patribus
meis in spelunca duplici. ubi Genesis. xlix. bis ponitur **א** primo
pro cum. secundo pro in.

א Deus. ut Habacuk tertio. Deus ab austro ueniet.

א Deus. ut Exodi. iii. Deus hebreorum uocauit nos.

א Deus. ut Gen. i. In principio creauit deus cēlum et terram
& secundum Hiero. ad Marcellā communis numeri est. quod et unus
deus sic uocetur et plures ut **א** idest cēlum et cēli. ut apud nos

atheng. thebg. & secundū Moysen Aegyptiū in libro perplexorū pri
mō hoc nomē cōuenit deo. angelis. et hominibus admiratiōe dignis.
Inuenitur et pro idolis & iudicibus. vbi enim nos legimus Exodi. xxi.
Offerat eū dñs diis et applicabit ad ostiū. exponūt hebrei iudicibus.
Sic etiā chaldaica trāslatio habet. adducat eū magister suus ad iudicē.

א Fetuit. corruptus et inutilis factus est. ut Iob. xv.

Quanto magis abominabilis et inutilis homo. et. ps. xliii. omnes decli

vehementer cum inuenerint sepulchrum.

יָלַח Iurauit, ut Iudicum. vii. Mille et centum argenteos quos se paraueris et super quibus me audiente iuraueras.

יָלַח Execratio, iuramētum, ut Geñ. xxvi. Sit iuramentū inter nos & ineamus foedus, & pluralit̃ **יָלַח** execrationes. maledictiones. ut Deute. xxx. Omnes autem maledictiones has conuertet super inimicos tuos, inde **תָּלַח** .i. labor, fatigatio, ut threnorū. iij. Dabis eis scutum cordis laborem tuum.

יָלַח Plange, querulare, ut Ioelis primo. Plāge quasi uirgo accincta sacco, sic enī Ionathas chaldeus planctū traduxit, p eo ponēs **יָלַח** Ezechielis. xix, & tu assume planctum super principes Israel.

יָלַח Cauda, ut Leuitici. iij. Adipem et caudam totā cū renibus.

יָלַח Arbor, Hiero, traduxit terebinthū, Geñ. xxv. At ille infodit eas subter terebinthum quę est post urbem sichem, eandē dictionem postea traduxit pro quercu Iosue ultimo. et tulit lapidem per grandem posuitq; eum subter quercum quę erat in sanctuario domini. qđ alii exponunt de tilia, alii uero exponūt limen secundū Jonathan chāl.

qui interpretat̃ **יָלַח** qđ est ianuę limē ut sup̃ de **יָלַח** diximus.

יָלַח Idola, dij gentiū, ut Isaie prio. Confundentur enim ab idolis quibus sacrificauerunt.

יָלַח Nomen fontis unde oritur fluuius vbal ut supra in ea dictione ostendimus, et melius uidetur Danielis. viii.

יָלַח Pars indeclinabilis de qua supra uidimus, significat aut̃ qñq; nisi, ut Numeri. xxii. Et nisi asina declinasset de uia. & sic in pluribus aliis locis, nam paulo superius affirmatiuam condicōnem significat in eodem capitulo, Si quomodo possim pugnans abigere eum.

¶ Arator, agricola, ut Hieremie, li. Et collidam in te agricolam
& iugales eius.

Non. ut ps. cxi. Non det in cōmotionem pedem tuum. et signi-
ficat idē qđ unde. similia sunt בל בל בל בל בל בל בל
quę negationem significant. & secundum aliquos ponit פ
id est supra uel contra. ut. i. Regum. xxvii. Contra meridiem iude. ue-
rū tamen בל per segol pro ad traducimus. ut et dixit dominus ad
Moyse Exodi. x. & sic de aliis locis. significat etiam בל per patha
nonne uel num. ut. i. Regum. xxvii. In quem irruisti hodie. pro quo
scribitur nonne irruistis hodie scilicet interrogatiue.

Deus. ut ps. l. Deus deorum dominus locutus est. & fortis. Exo. xv. Quis similis tui in fortibus domine. & ps. xlii. ad fortē uiuum. qđ nos male legimus ad fontē, nam etiā. lxx. traduxerūt ischyron. i. fortē.

Tamen, sed, tantum, nisi, solum, preter.

נִלְיָא Nihil, res nullius momēti, idolum uanum, dēmoniū. Hiero.
 traduxit peruersum dogma. ut Iob, xij. Prius uos ostendens fabrica-
 tores mēdacij. et cultores peruerforū dogmatū. & plurali **נִלְיָא**
 idola, dēmonia, ut Leuitici, xix. Nolite cōuerſi ad idola nec deos con-
 flatiles facietis uobis, forſitan rab **נִלְיָא**, .i. nō derivatū q̄a nihil ſit boni.
נִלְיָא Grando, ut Ezechielis, xij. Et dabo lapides pergrādes.
 pro grandinis.

Vē dolētis ululantis et eiulantis est. ut Michę. viij. Vē mīhi.
 & ab eiulatu sic dicitur. ut Iere. xlvij. vlulate et clamate. et paulo post
 ideo sup Moab eiulabo. ubi ponit in prīa psona futuri tps
Fortiter. Hieronymus traduxit uehemēt. ut Iob. iij. Gaudētq;

Nicolaus de lyra dicit quod sit nomen propriū deserti sed negligent & incaute aspexit orthographiam. nam mansionem Israeliticā deserti significat. scribitur in fine per mem. ut Numeri. xxxiii. De sochoth uenerunt in etham que est in extremis finibus solitudinis. Cum uero proprium est aluei Iordanis ut hic. scribitur per nun in fine. & Exodi. xiiii. notatur etiam alueus maris eodem uocabulo cum legitur. Cūq; extendisset Moyses manū contra mare reuersum est primo diluculo ad priorem locum idest ad alueum consuetum

אֵת Sed. at. uerūtamen. aut. quidē. certe. etiā. saltē. ut Exodi. x. Sed nunc dimitte peccatum mihi etiam hac uice. & Gen. xxix. Os quidem meum es et caro mea. Significat etiam quam ut. ps. lxxiii. Quam bonus Israel deus. Cōponitur et cū **אֵת** idest uerūtamen ut sit **אֵת** tantūmodo. ut Numeri. xij. Num tantūmodo per Moysen locutus est dominus.

אָכַל Comedit. ut Deute. viii. Vt cū comederis et saturatus fueris.

אָכַל Esca uel uictus. ut Genesis. xlii. De terra Canaan ut emamus victui necessaria.

אָכַל Deuorauit. consumpsit. combussit. ut. iiii. Regum. i. Descēdat ignis de cēlo et deuoret te. et exodi. iii. & uidebat quod rubus arderet et non combureretur. & Deute. iiii. Dñs deus tuus ignis cōsumēs est.

אָכַל Acies gladii. ut Hieremię. xlii. Deuorabit gladius et saturabitur. alias acies gladii saturabitur. sic **אָכַל** Culter ad imolandum propter acuitatem sic dictus.

אָכַל Siquidem. certe. itaq;. autem. uero. ut ps. lxxxii. Vos autem sicut homines moriemini.

אָכַל Inclinauit. flexit. curuauit. diuertit. cōpulit. ut Prouerbior. xvi. Anima laborantis laborat sibi quia compulit ad illud os suum. & significat idem quod **אָכַל** ut ps. cxlvi. Dominus erigit elisos. pro quo hebrei exponunt inclinatos recuruos.

latine a uiro querere quod mulieri conueniret sicut nos in lingua hebraica facere consueuimus, dicit etiam **אִשָּׁה** & pluraliter **אִשִּׁים** nam qđ inueniunt **אִשִּׁים** idest mulieres ab **אִשָּׁה** deriuantur.

אִשָּׁה Vnusquisq; uel quilibet, uel quisq; ut Exodi, xxv. ubi nos legimus expandentes alas et operientes oraculū. respiciantq; se mutuo uersis vultibus, ibi hebraica ueritas habet, & erunt expandentes alas superne uicissim plectentes alas eorū super propiciatoriū et aspectus eorum quisq; ad fratrem suum. in eodem significato etiam in foemini no genere dicitur **אִשָּׁה** ut eiusdem, xxvi. pro eo qđ nos legimus

quinq; cortine sibi iungent mutuo, illic hebraica ueritas habet, quicq; cortine erunt iuncte una quęq; ad sororem suam.

אִשָּׁה Heros uir magnus et caput atq; p̄cipuus, ut Iudicū. vii. nō est hoc aliud nisi gladius Gedeonis filij Ioas uiri Israel. mēdose enī legiūt Israelite sed potius uiri Israel idest capitis Israel, & primo Regū. xxvi. Nunquid non uir tu es.

אִשָּׁה Homo patricius & nobilis. Adā uero homo plebeius e uulgo ut p̄s. xlix. ubi nos legimus. Quicq; terrigenę et filij hoīm. Habraica ueritas habet tam filij plebei quam filij patricii hoc est filij **אִשָּׁה**

אִשָּׁה Imago nigra in pupilla oculi. et capitur pro pupilla ut p̄s. xvii. Custodi me ut pupillam oculi. Et uolunt quidā dicere qđ hec sit forma diminutiuorum apud hebreos scilicet **אִשָּׁה**

אִשָּׁה Durus, fortis, robustus ut Numeri. xxiii. Robustum quidē est habitaculum tuū. & Deuteronomii. xxi. circūlocutus est interpret eam dictionem dicens, & ducent eam ad uallem asperā atq; saxosam. pro forti & dura.

אִשָּׁה Nomē Aluei fluuiialis. ut p̄s. lxxiiii. Tu siccasti fluuios ethan.

Hieronymus iuxta priorem significationem traduxit flumina fortia.

PRIMVS.

אִי Horribilis et terribilis, ut Habacuk, i. horribilis et terribilis est. cuius foemininū est **אִיָּה** Can. vi. terribilis ut castrorū acies.

אִיָּה Terror horror, nomē ut Gen. xv. Et horror magnus et tenebrosus inualit eum.

אִיָּם Populi sunt Gigantē Deute. ii. Deniq; moabite appellant

eos emī, et dicunt sic a terrore quoniā uisu sunt horribiles et timendi.

אִי deriuatum ab **א** quesitiuum est loci, ut **מֵאֵי** idest unde Gen. xxix. Fratres unde estis

אִי Non, ut Gen. xxvii. Nō est hic aliud nisi domus dei, cuius etiā compositū inuenit **מֵאֵי** idest non, nec, neq; ut Hier. xxx.

Ve quia magna dies illa nec est similis eius. & similiter **כֵּאֵין** quasi

pene, ut psalmo. lxxii. pene effusi sunt gressus mei.

אִיָּה Modius, ut Le. xix. equusq; sextarius scribitur etiam absq; iod, ut Leuitici. v. Simile partem ephi decimam.

אִיָּה Vbi, ut Iob. xxxvii. Vbi eras qñ ponebā fundamēta terrę.

אִיָּה Vbi, Gen. xxvii. quis, ubi, ille est qui dudum captam uena

tionē attulit mihi. & est articulus sine coniūctione media quis, ubi, simile Habacuk. ii. Sol luna steterunt, non sol et luna.

אִיָּה Nunc, uel hic, Hieronymus exposuit posthac Gen. xxvii.

Et tibi posthac. fili mi ultra quid faciam. Inuenies etiā per uau solam scriptū in Iob **וְאִיָּה אִיָּה**. xvii. vbi nunc ergo est p̄stolatio mea.

אִישׁ Vir, ut Beatus uir qui non abiit, Et Beatus uir qui timet dñm.

& pluraliter **אִישִׁים** Isaig. liii. nouissimum uirorum. eius foemini-

num scribitur sine iod et in fine cum he.

אִשָּׁה Mulier, ut Genesis secundo. Hæc uocabitur uirago quoniam de uiro sumpta est. Voluit enim interpres deriuatiuū

LIBER

אֱלֹהִים Fortitudo. robur. uirtus. auxiliū. potestas. ut ps. xxiij. Tu autem domine ne elongaueris auxiliū tuum a me. inde **אֱלֹהִים** fortis ut

Exodi. xv. Quis similis tui in fortibus domine. & pro deo fortissimo ponit. ut Gen. xxxiij. Inuocauit super illud fortissimū deū Israel.

אֵילָנָא uel **אֵילָנִים** Arbor. quercus. ut Iudicū. ix. Et constituerūt regem Abimelech iuxta quercū quę stabat in Sichem. & ubi habet in hebraico p arbore i genere **אֵילָנִים** ibi chaldeus exponit **אֵילָנָא** arbor uel lignum.

אֵילִים Aries. Gen. xxiij. Viditq; post tergum arietē. & pluraliter. ps. xxix. Afferte domino filios arietum.

אֵילִים Ceruus. ut ps. xlij. Quemadmodū ceruus desyderat. similiter etiam **אֵילִים** Gen. xlix. Nepthalim ceruus emissus. & pluralit̃ ponitur Canticorum. ii. Adiuro uos filie Ierusalē per capreas ceruosq; camporū. & est comunis generis. Nā in foeminino Hier. xiiij. ponit cerua in agro peperit scilicet **אֵילִים**

אֵילָנָא Limē. frons edificiū. frontispiciū uel circūstantia liminum uel margo fenestrarū de cuius uocabulī uariā interpretatione uide Hieronymum in commentariis super Ezechielem. xl. ubi reperiēs

אֵילִים אֵילִים אֵילִים אֵילִים p frōte sup liminari postibus limine.

אֵילִים אֵילִים אֵילִים אֵילִים Margines fenestrarum.

אֵילִים Si. ut Ester. vii. Atq; utinā in seruos et famulas uenderemur. pro atq; si in seruos rē.

post uersiculū noli regibus o lamuel noli regibus dare uinum. & sequitur quod translatio nostra nō habet. et principibus non sit sicra seu ebrietas.

נ Vg. ut Ecclesiastis . x. Vg tibi terra cuius rex est puer.

נל Vg. ut Ecclesiastis quarto . Vg soli qui ceciderit. compositū

ab **נ** idest uē. & **ל** idest ei.

נח Vultur, ut Leuitici. xi. Miluum ac uulturem iuxta genus suū.

נב Inimicus est. ut Exodi .xxiij. Inimicus ero inimicis tuis. inde **נב** inimicus. i. Regum. xviij. & factus est Saul inimicus David. & **נבה** inimicia. ut Genesis. iij. & inimiciā ponā inter te et mulierē.

נח Afflictio. pernicies. calamitas. interitus. Prouerbiorū primo.

Ego quoq; in interitu uestro ridebo. & ps. xvii. preuenerunt me in die afflictionis meę.

נח Vapor. quod translatio nostra fontem nominat. Genesis. ii.

Sed fons ascendebat e terra. sed alii nubem interpretantur. sicut Onkelus chaldeus traduxit.

נח Quomodo. ut Genesis. xxxix. Quomodo ergo possum hoc

malū facere. quod per paragogē h aspirationis dicitur qñq; **נבה**

Threnorum primo. Quomodo sedet sola ciuitas. quod aliquando per geminatum caph scribitur **נבה** ut Canticorum quinto.

Expoliaui me tunica mea quomodo induar illa. laui pedes meos quomodo inquinabo illos.

נבה Vbi. deriuatum ab **נ** ut Canticorū primo. Vbi pascas ubi cubes in meridie.

נל Dominus. auxiliator. fortis. potens. robustus. Ezechielis. xvii Sed et fortes terrę tollet.

quod paulo superius posuit cū diceret. venerūtq; ad aream atad quę sita est trans Iordanē. & secūdm hebreos teste Nicolao de Iyra. atad non est nomen proprium hoc loco. sed area hęc septa fuit spinis unde area spinarū dicta est. ego inuenio Genesis tertio in translatione chaldaica Onkelū hoc esse uocabulo usum cū litera hebraica habet spinas & tribulos germinabit tibi. traduxit Onkelus chaldeus pro tribulis atadin pluraliter. alias translatio nostra uertit rhamnum. ps. lviij. Priusq; intelligerent spinę uestre rhamnum.

עָטַן Occuluit. clausit. obstruxit. obturauit. ut Isā. xxxiii. Qui obturauit aures suas ne audiat sanguinē **עָטַן** occultum clausum Ezech.

xl. Et fenestras obliquas in thalamis. qđ Ionathas chaldaice traduxit fenestras occultas. & translatio. lxx. habet fenestras absconditas.

פֶּטֶל Funis instita. Hieronymus traduxit tapete Prouerbiorum

vij. Intexui funibus lectulum meum stravi tapetibus pictis ex egypto. & proprie est tendiculum uel zona.

סָטַן Strinxit. urgebat. clausit. obturauit. ut ps. lxix. Neq; absorbe

at me profundum neq; urgeat super me puteus os suum. Male nanq; traduxit qui ait. et ne coronet super me puteus os suum. hoc enim per aleph scribitur illud autem per ain literam.

אֵי Vbi. ut Genesis quarto. Vbi est Abel frater tuus. & est questitiuū

loci. recipit in fine quandoq; h ut.

אֵי Vbi. Genesis. xviij. Vbi est Sara uxor tua. et ab eodem uoca-

bulo **אֵי** deriuatur **אֵיכָּה** vbi et **אֵימָה** ubi.

אֵי Insula. ut Isā. g. xx. Et dicet habitator insule huius. & plurali **אֵי**

ut Hiere. ij. trāsite ad insulas cethim. uel **אֵי** Ezechiel. xxvi. Et tur-

babuntur insule in mari. Et ponitur **אֵי** sepe pro non per apocopen (nun literę. ut Prouer. xxxi.

אַחֲמֶשֶׁת Amethystus. ut Exodi. xxviii. tertio ligurius achates &

amethystus. alii exponunt pro crystallo.

אַחֵר Alius uel alter. ut ps. cix. Et episcopatum eius accipiet alter.

אַחֲרָיִם Post. i. Esrg. vii. Post hæc autem uerba. unde multa deriuantur. ut

אַחֲרִית ultimum. nouissimum. postremum. finis. Deute-

ronomij. xxxii. Vtinam saperent et intelligerent et nouissima eorum prouiderent.

אַחֲרָנָה Retrorsum uel posterius. ut Gen. ix. Et incedentes retrorsum operuerunt uerenda patris sui.

אַחֲרָיִם Ultimi. Genesis tricesimo tertio. Lyã uero et filios eius in secundo loco. Rachel autem & Ioseph in nouissimo.

אַחֲרָיִם Tardauit. ut Deuteronomij. xxiii. cum uotũ uoueris domino deo tuo non tardabis reddere.

אַחֲשֶׁרֶפֶן Dux. ut Esrg. viii. Satrapis qui erant in conspectu regis et ducibus. similiter et Ester. iii.

הַאֲחֻשְׁתָּרִים Mulæ ex equa et onagris mansuefactis secundũ

Plinium libro. viii. ca. xliiii. veloces in cursu pro quo Hieronymus traduxit veredarios celeres. ut Ester. viii. Egressiq; sunt veredarii celeres nuncios perferentes.

אֶט Declinauit. uestigauit. ut Oseę. xi. Et dedinaui ad eum ut uesteretur. quasi diceret uestigia duxi super eum. Vnde Gen. xxxiii.

scribitur. et ego sequar paulatim uestigia eius. ubi ponitur **אֶט**

idest uestigia sequẽdo per paragogẽ iod. et eius natura est significare pedetentim. plane paulatim saltem.

אֶט Tribulus seu genus spinarum. quod aliqui carduum uocant.

Genesis ultimo. Quod cum uidissent habitatores terrę canaã dixerunt. vbi uerba sunt diminuta in nostra translatione. Nam sic legi deberet. et uidit habitator terrę cananę luctum in area atad.

dum aliquos hebreos transfertur. unus non redimit. redimāt singuli
vel redimat quisq. ut sit **אֶחָד** pro **אֶחָד** sicut alias **אֶחָד** ponitur

pro **אֶחָד** inde **יְהִי** simul in unum. et assumit quandoq. iod in

fine. sicut **אֶבְרָהָם** ut Gen. xiiij. Fratris escol & fratris Aner.

אֶחָדָה Soror. ut Canticor. viij. Soror nostra parua et ubera non
habet. In plurali **אֶחָדוֹת** sorores ut in grammatica.

אֶחָד Vnus. ut Ezech. xxxvij. et rex unus erit oībus imperans. et
seruus meus Dauid rex sup eos & pastor unus erit oīm eorū.

אֶחָדִים Pauci. ut Gen. xxix. Et uidebant illi pauci dies prę amoris

magnitudine. & secundum hanc significationē multa deriuant ab eo.

אֶחָד Carectum. pratum fœni. seu ulua. ut Iob. viij. Nūquid uirere
potest scirpus absq. humore aut crescere carectum sine aqua.

אֶחָד Apprehendit. tenuit. ut Exodi. xv. Dolores. alias tremores te

nuerunt habitatores philistim. vnde participialiter Canticorum .iij.

Omnes tenentes gladios. & eodē ca. tenui eum idest apprehendi eū.
sicut eiusdem ca. secundo capite nobis uulpes. inde uenit.

אֶחָדָה Idest apprehensio. possessio. ius utendi fruendi. hereditas.

ut Gen. xxiii. Date mihi ius sepulchri uobiscū. et eiusdē. xlvij. Ioseph
vero patri et fratribus suis dedit possessionem in Aegypto.

אֶחָדָה Potentia facultas. Hieronymus traduxit utinam in ps. cxix.

Vtinam dirigant uie mee. quidam optatio mea. alij oratio mea. lxx.
gręce traduxerūt **οφελον** ophelon quod ab utili utinam dicimus quasi

utile nam. & .iij. Regū. v. Vtinā fuisset dñs meus. ubi ponit **אֶחָדָה**

& est obsecrantis per prępositionē aleph. nā absq. eo rogare et orare
& obsecrare significat. ut Exodi. xxxij. Moyses autem orabat dominū

deum suum. ubi ponitur **יְהִי** & exponit Ionathas chaldeus bone
domine mi.

IN Tunc, ut Exodi. xv. Tūc cecinit Moyſes et filiꝝ Iſrael. & quādoqꝫ ſcribitur in fine iod. ut **IN** ps. cxxiii. Forſitan uiuos deglutiffent

nos. quod hebreꝝ exponunt certe. utiqꝫ. tum.

IN Hyſſopus herba. ut Exodi. xii. Fasciculumqꝫ hyſſopi tingite in ſanguine.

IN Abiit. reſeſſit. defecit. ut Deuteronomij. xxxii. Videbit quod

infirmata ſit manus. quod hebreꝝ exponūt. videbit quod abiit robur. & Iob. xiiij. Quomodo ſi recedant aque de mari. eſt etiā nomen lapidis mōſtrantis uiam tranſeuntibus ſecundū Ionathan chaldeꝝ **IN**

Præceptor & ſcientiarū inueſtigator. Eccl̃s. xii. & inueſtigans compoſuit parabolas multas.

IN Auris. ut Exodi. xxix. et pones ſup̃ extremū auriculę dextere Aaron & filiorꝫ eius. & habet in plurali **IN** ut ps. xl. aures

autē perfecifti mihi. unde uenit **IN**. i. obedit. ut Prouerbiorꝫ. xvii Malus obedit linguę iniquę.

IN Ferramenta quibus manus ligantur ideſt manicę ſeu catenę

ſiue compedes. ut Hieremię. xl. Quando tulit eum uinctū catenis in medio omniū. & quandoqꝫ ſcribit ſine aleph. ut circa finem libri psal morum Ad alligandos reges eorum in compedibus.

IN Cinxit. accinxit. i. Re. ii. Et infirmi accincti ſunt robore. vbi he

braica ueritas hēt. Infirmi accīxerūt robur. unde nomē ybale **IN** ideſt cingulum. Iſaię. v. Cingulum renum eius.

IN Pyra. roguſ. caminuſ. qđ Hiero. traduxit arulā Hiere. xxxvi. & poſita erat arula corā eo plena pruniſ. qđ ſecundū hebreꝝ exponi poſſet. & roguſ ante eū ardens. uel potiuſ p̃ foco poniť ut dū ſeq̃t et p̃iecit in ignē qui erat ſuper arulā ideſt focū donec conſumeretur omne uolumē igne qui erat in arula ideſt ſuper focum.

IN Heu dolentiſ et lućtuſ uox. ut Ezechielis. vi. et dic heu ad omēſ abominationeſ malorum domuſ Iſrael.

IN Frater. ut ps. xlix. Frater nō redimit. redimat homo. qđ ſecū

xcvi. Alluxerunt fulgura eius orbi terre. secundum grāmaticā id est fecerunt lucere fulgura orbē. nam terre nō ponit quod si possemus latine. utiq; exponeremus lucificauerūt magis pprie. qd saltē illuminauerūt dicamus. vnde יָאֵר .i. faciat lucere hoc est illuminet ps. lxxvii.

Illuminet uultū suum sup nos. inde מֵאֹרֶךְ luminare et pluralit for-

minine מֵאֹרוֹת ut Geñ. i. Fecitq; deus duo luminaria magna. sed אֹר dedinat masculine אֹרִים inuenit etiam אֹרֶה ut Ester. viii. Iudeis autem noua lux oriri uisa est.

אֹר Chaldeorū est uallis. uel loci pprium nomē. multi ut cōueniat superiori uocabulo dixerūt esse lustrationē chaldeorū quam diis suis peragebant. nam lustrare illuminare dicimus. ut Virgilius. Postera phoebea lustrabat lāpade terras. & potest utrūq; significare idem uocabulū. tam locū uallis in chaldeā in quo Aran natus est. ut scribitur Geñ. xi. Et mortuus est Aran ante Tharah patrē suum in terra natiuitatis suę in vr. chaldeorū. quā etiam lustrationē ignis chaldeorū idolis solēnem a quo idololatrię crimine deus Abrahā preseruauit. ut Geñ. xv. Ego dominus qui eduxi te de vr chaldeorū. multa de hoc fingunt in libro de agricultura Aegyptiorū. teste Rabi moyse egyptio in perplexorum libro. iij. ca. xxx.

מֵאֹרֶת Cauernula in quā uoluit se aspis. ut Isaie. xi. Et delectabit

ifans ab ubere super foramine aspidis & in cauerna reguli &c. scribit autem in plerisq; codicibus per iod loco uau sic מֵאֹרֶת

אֹרֶה Herbe uirides ad uescendū aptę & uisum aspectu illustrantes. ab illustratione sic dictę secundū magistros hebreorū. ut. iiii. Re. iij. Et egressus est unus in agrum ut colligeret herbas.

אֹר Pluuia. ut Iob. xxxvij. Frumentū desyderat nubē & nubes spargit lumen suū. pro quo melius hebraica ueritas habet nubes spargit pluuiam suam.

אֹר Fulgur. ut Iob. xxxvij. ubi legit in trāslatione nostra. & lumen illius sup termios tře. exponit ab hebreis et fulgur illius sup alas tře.

אֹר Signū. ut Deute. xij. Et pduxit signū aut portentū. et euenerit signū et portentū. sicut אֹרֶה significat lřam ut infra in grāmatica.

qđ translatio chaldaica oñdit traducēs **נָחַל** p. **נָחַל** ut Numeri

xiiij. ubi legitur. Viuo ego & implebit gloria dñi uniuerſa terra hebraica ueritas habet, & uere uiuo ego.

נָחַל Palatium, uestibulū porticus, ut .iii. Re. vi. Et porticus erat ante templum, xx. cubitorum.

נָחַל Virtus, fortitudo, iniuſtitia, dolor, luctus, triftis, murmurās, ut Iob. xviij. Artabunt gressus uirtutis eius, & eiufdē, xx. Filij eius atterent egestate et manus illius reddent ei dolorē ſuū, ſic infra, xxi. Deus ſeruabit filiis, illius dolorē patris. Hęc omnia, ſimul uoluit complecti Hieronymus cum Numeri, xi, pro **מִתְנַחֲלִים** traduxit murmur

populi dolentium prę labore, & pro murmure ſpecialiter ponit threnorū, iij. Quid murmurauit homo uiuens.

נָחַל Iniquitas, uanitas, Iſaie, xxxij. Et cor eius faciet iniquitatem, pro quo, lxx, uana intelliget.

נָחַל Inſtanter hortatus eſt & coegit, ut Exodi. v. Prefecti qđq; operum inſtabāt, i. feſtināt cogeāt, ubi ponit **נָחַל** & ſignificat **נָחַל**

feſtiuaui, ut Iofue. x. Stetit itaq; ſol in medio celi et nō feſtinauit, oia eiufcemodi ſignificata ad feſtinationem, impuſſionem, oppreſſionē, tribulationem pertinent.

נָחַל Luxit a luceo, ut Gen. xliij. Pro eo qđ apud nos legit. Et orto mane dimiſſi ſunt cum aſinis ſuis, hebraica ueritas habet. Mane luceſcebat, & uiri dimiſſi ſunt ipſi et aſini eorū, & ps. cxxxix. Et dixi forſitā tenebrę cōculcabunt me & nox illuminatio mea, qđ hebraica ueritas ſic habet. Et dixi forſitā tenebrę opperiet me et nox luxit corā me, ubi ponit **נָחַל**, i. luxit, quod uolēs Symmachus imitari traduxit, et nox lux circū me ſedit, poteſt et rectius exponi, & nox illūinauit circa mē, ponit itē in imperatiuo apud Iſaiā, lx. **נָחַל** ſurge illuminare Ierſm. qđ magis grammatice diceretur ſurge luceſce, atq; dictio Ierſm nō ponit i hebraico, ſed in iſterptatione chaldaica Ionethe inuēit. deīde in iā dicto uerſu ponit et **נָחַל**, i. lux uel lumē, & a ſuperiori uerbo tranſitiuū ſecundū deriuamus **נָחַל**, i. fecit lucere hoc eſt apparere, ps.

LIBER

Ponitur etiam hoc uerbum **תני** sepe pro placet. item pro decet.

ut Prouerbiorum .xxvi. Quomodo nix in estate et pluuię in messe. sic indecens est stulto gloria. quod uerbum euerbo dicitur sic. non decet stulto gloria. uel non placet. uel nō est pulchrū seu decorum stulto. Deriuata & denominata ab illo sepe per defectū aleph aut uau reperiuntur. quod ex arte grammatica discere licet.

תני Bestiam quandā monstrosi generis significat. sed quo apud latinos appelletur nomine uel cuius sit nature nihil certi potuerunt interpretes inuenire Isaie. xiii. ubi scribitur. Sed requiescent ibi bestię & replebuntur domus eorum Ohim. quod Hieronymus transtulit draconibus. Aquila typhonibus. Symmachus dimisit uerbū absq; interpretatione ohim sicut & Ionathas chaldeus qui more chaldeorum mutauit m in n dicēs ohin. Septuaginta et Theodotion traduxerūt clamores uel sonitus. Alii Martichoras et barbari uocant Marder. multi hebreorum dicunt esse feles marinos. p̄ceptor meus exposuit cercopes. Nicolaus de lyra putat aues esse magnas solitudinē amantes. Tanta diuersitas ignorantia eius nominis **תני** profitei. cū qbus trāseo.

תני Vē ut Numeri. xxi. vē tibi Moab peristi popule camos.

תני Stultus. ut Osee. ix. Scitote Israel stultum prophetā. unde nomen

men **תני** sine iod stulticia Prouerbiorum. v. & in multitudine stulticie sue decipietur.

תני Si quesitiuū. si forte. nōne si. nunquid si. Gen. xviij. Si fuerint quinquaginta iusti in ciuitate. & sic consequēter. & significat qñq; absq; si tantum mō forte seu forsitan. ut Iosue. ix. Forte in terra quę nobis forte debetur habitatis.

תני et **תני** Verū. p̄fecto. vere. certe. verūamen. alioquin. ut

Iob. ii. alioquin mitte manū tuā. quāuis Hiero. exponat qñq; p̄ utinā ut Iob. xi. atq; utinā deus loqueret tecū. sed tñ p̄prie significat uerū.

אֲרִי Python demon. & ars pythonissandi. ut Leuitici. xxi. Vir siue mulier in quibus pythonicus uel diuinationis fuerit spiritus.

אֵשׁ Torris uel ticio. ut Zacharie. iij. Nunquid non iste torris est erutus de igne cuius plurale ponitur in Isaia. vii. Cor tuum ne formidet a duabus caudis ticionum fumigantium istorum.

אֲדֹרָה Propter. causa. gratia. ut Iosue. xiiij. Nosti quid locutus sit dominus ad Moysen. Hominē dei de me & te in cadesbarne. vbi magis proprie debuit trasserri propter me & propter te. vel gratia mei & gratia tui. vel mei causa et tui causa. vel denique super causa mea & super causa tua. hoc ultimū est propriūssimū. nam cōmuniter ponitur preponendo **על** idest super. Numeri. xij. propter uxorem eius.

אֲדַרְשֵׁה Desyderauit. ut Isaie. xxvi. Anima mea desyderauit te in nocte. vbi anima est septimi casus. nam desyderauit est primę psonę preteriti perfecti indicatiui modi.

אֲדַרְשֵׁה Desyderium nomen uerbale ab **אֲדַרְשֵׁה** uerbo superiori. ut

Deuteronomij. xij. vbi textus in nostra translatione est obscuratus cum legitur. Si autem comedere uolueris & te esus carnū delectauerit. occide & comede iuxta benedictionem domini dei tui quā dedit tibi in urbibus tuis. nam de uerbo ad uerbū textus ita legitur. Veruntamen in omni desyderio anime tue occides & comesdes carnes iuxta benedictionem dñi dei tui in omnibus portis tuis. ubi ponitur **אֲדַרְשֵׁה**

pro desyderio & uoluptate. inde **אֲדַרְשֵׁה** idest desyderata uel desy-

derabilis. uel placens. quod nostra trāslatio habet formosa. Cantico-
rum primo. Nigra sum sed formosa. aliud nomē uerbale **אֲדַרְשֵׁה**

idem quod desyderium. cxij. ps. Desyderiū peccatorum peribit. dicit etiam finis. terminus. uel limes. Gen. xlix. Donec ueniret desyderium collium eternorū. quod hebrei exponunt finis uel terminus. & a passiuo uenit **אֲדַרְשֵׁה** idest desyderabiles factę sunt. pro eo quod Cantico-
rum primo capitulo legitur. Pulchrę sunt genę tue sicut turturū.

אֵלֶּיךָ Vbi, ut Oseę. xij. Vbi est rex tuus.

אֶתֵּן Tetendit tentoria, quod Hieronymus exposuit habitauit, ut

Gen. xij. Lot uero moratus est in oppidis quę erant circa Iordanē et

habitaui in sodomis. & nomen uerbale ab eo deriuatū **אֶתֵּן** idest

tentoriū, tabernaculum, ut Ps. cxxi. Si introiero in tabernaculū domus meę. Sic Iosue. vij. Et abscondi in terra contra mediū tabernaculi mei. Et inueniit per ablationem aleph Isaie. xij. Nec ponet ibi tētoria

arabs sic **אֶתֵּן** et **אֶתֵּן** pro **אֶתֵּן** Isaie eodē ca. Stellę cęli &

splendor earū non expandent lumen suum. Ab eius trāsitiuo secundo quod ponit Iob. xxv. **אֶתֵּן** idest faciet extendere siue spargere

seu expandere quod noster translator per incuriā traduxit sic. Ecce luna etiam nō splendet, quod si latine possemus magis proprie extētificabit uel sparsificabit diceremus, Et caue ne putes idem esse uerbū quod scribitur Iob. xli. Sternutatio eius splendor ignis, ubi ponitur

אֶתֵּן & xxix, eiusdem libri. Quando splēdebat lucerna eius super

caput meū, ubi ponitur **אֶתֵּן** Quando enim splendorē significat

in primitiuo suo nullum habet aleph naturaliter.

אֶתֵּן Aloes, ut Canticorū. iij. Mirrha et aloes cū omnibus pri-

mis ungentis, Alij dicunt genus esse aromatis qđ medici sandalum &

arabes zandel uocant, ponit & **אֶתֵּן** in eodem significato Pro- uerbiorū. vij. Mirrha & aloē.

אֶתֵּן Vel, aut, si, ut Leuitici. i. Si autem de auius holocausti oblatio fuerit dño, de turturibus uł pullis columbę, ubi nostra impressio habet et pro uel sed male.

PRIMVS.

אֶרֶץ Peristillium, columna auxiliaris uel basis ut Exodi. xxxviii.

Centum bases factę sunt de cētum talentis, talentum ad basem in plurali adne uel adanīm ut eodem ca. paulo superius, inde **אֶרֶץ** .i.

fundatio uel fulcimentum.

אֲדִיר Magnificum, forte, excellens, admirabile honoratū ps. viii.

Domine dominus noster quam admirabile est nomen tuum. Et significat magnum Ezechiel. xvii. & erit in cedrum magnam, item in foeminino sine iod **אֲדִירָה** et significat grande, ut eodem ca. ut sit in

uineam grandem, cuius passium Exodi. xv. ponitur, dextera tua magnificata est **וְאֲדִירָהּ** pro **וְאֲדִירָהּ**.

אֲדָרָה Lodix hirsuta, ut gen. xxv. In morem pellis hispida, uoca

tur etiam uestis quędam pilosa babylonica hoc nomine ut Iosue. vii. vidi enim inter spolia pallium coccineum.

אֲדָר Mensis februius ut Ester. ix. Igitur duodecimi mensis quę adar uocari iam diximus.

אֲדָרִים Solidus Efrę. viii. Et crateras aureos, xx. quę habebāt solidos millenos.

אֲהַב Dilexit ut Gen. xxxvii. Israel autem diligebat Ioseph, inde nomen uerbale **אֲהַבָה** amor uel amicitia Canticorum. iii. Ascensum

purpureum media charitate constrauit, significat etiam dilectam, ut eodē capitulo, Adiuro uos filię Ierusalem per capreas ceruosq; camporum, ne suscitetis neq; euigilare faciatis dilectam, cetera huiusmōi quere in eodem libro.

אֲהָהָה Vox clamantis cum dolore Iel. primo. Aha diei quia ppe est dies domini, Et Ierem. primo Aaa domine nescio loqui.

fuerit, cuius foemininum eodem capitulo ponitur **אֶרֶזֶם** & in loco ulceris cicatrix alba apparuerit siue sub rufa. A colore hoc uenit vocabulū lapidis **אֶרֶם** idest sardius Exodi, xxviij, alii uocant rubinum lapidem.

אֶרֶם Solum, Terra subrufa, ut Genesis sexto, Cumq; coepissent homines multiplicari super terram, unde homo dictus est.

אָדָם Homo primus Genesis secundo, erant autem uterq; nudus Adam & uxor eius, sic nominatus ab **אֶרֶם** idest terra de qua sumptus est, Genesis tertio capitulo, Vt operaretur terram de qua sumptus est. Item significat totam humanam naturam ut Numeri, iij, Ab homine usq; ad pecus, & Genesis primo, Creauit deus hominem masculum & foeminam creauit eos.

אֲדֹנָי Dominus, ut Isaie primo, Propter hoc ait dominus dominus exercituū, & habet in plurali **אֲדֹנָיִם** coniuñcti legēdo, uel **אֲדֹנָיִם**

diuifim idest domini, & pluraliter sic sepe de deo dicitur qui est super omnia unus, De primo ut psalmo, lvi, Confitemini dominis dñorū, ubi nostra translatio habet domino, veritas autem dominis, De secundo sic scribitur Malachie primo, Et si dominus ego sum ubi est timor meus, quo in loco hebraice ponitur pluraliter domini, dicunt hebrei hoc fieri ob diuine maiestatis reuerentiam, Quidam distinguūt nomen hoc prophanum a sacro per puncta camez & patha, Hoc scien-

dum est quod **אֲדֹנָי** tetrasyllabum adonai semper sacrum et nūq; prophanum est.

אֵפֶסְתָּלָה Epistola, ut Neemie. vi. Et epistolam habebat in manu sua fortasse a superiori uerbo deriuatum & a colligēdo dictum. eo quod in epistola multorum negocia & uerba plura colligantur, & habet in plurali **אֵפֶסְתָּלוֹת** .ii. paralipomenon. xxx. Scripsitq; epistolas ad Ephraim & Manassen.

אֶגְרָתָא Nummus, ut primo Regum secundo. Et offerat nummū argenteum & tortam panis.

אֶרֶב Mœstus est, afflictus, infirmatus, tristis, & mœrore consumptus est, per conuersionem uerbi **רָאָב** quod idem significat, ut ps.

lxxxviiij. ubi dicitur oculi mei languerunt prę inopia. veritas habet oculus meus infirmatus est ab afflictione uel mœrore consumptus est. **אֶרֶם** Rutilauit, rubuit, ut threnorum. iij. Rubicundiores ebore an-

tiquo. quod uerius traducitur rubuerunt splendore seu aspectu plus quam aurum uel corallius siue margarita, unde nomen uerbale rutilus uelut ignis **מֵאֶרֶם** ut Nahum secundo. Clipeus fortium eius

ignitus. Quod alio in loco Hieronymus transfert rubricatum. Et pluraliter **מֵאֶרֶמִּים** Exodi vicesimo quinto, & pelles arietum ru-

bricatas at potius rutilantium, a quo nomen qualitatis **אֶרֶם** rubi-

cundus ruber ut canticorū. v. Dilectus meus cādidus et rubicūdus. vnde **אֶרֶם** Esau dicitur Gen. xxv. quam ob causam uocatum est

nomē eius Edom. Sepe geminat ut **אֶרֶמֶר** rufum uel rubeū vt

Le. xij. Vestis lanea siue linea q̄ leprā habuerit in stamie atq; subtegmie aut certe pellis uel qcquid ex pelle cōfectū ē si alba uel rufa macula

אֵלֶּיךָ Nomen proprium loci in Isaia nominati.

אֵגֶם Stagnum, fossa, lacus, ut psalmo, cvi. Posuit desertum in stagnum aquarum, & in plurali fortificat in primitiuum per dagges dicendo **אֵגֶמִים**.

אֵגֶם Ferreus circulus uel hamus, ut Iob xl. Nunquid pones circulum in naribus eius.

אֵגֶם Cacabus siue ahenum quod supra focum pēdet, quod nos caldare nominamus, alii ollam interpretantur, ut Iob, xli. Sicut olle succenscatq; feruentis, hoc ita esset dicendum, de naribus eius uel meis exibat fumus sicut olle feruentis et caldaris.

אֵגֶם Iuncus ab eo deriuatum quod **אֵגֶם** apud Isaiam, xxxv, dicitur, ut viror calami et iunci, quod hebreorū doctores uocāt **אֵגֶם**.

אֵגֶם Crater ut Exodi, xxxiij. Tulit itaq; Moyse dimidiam partem sanguinis & misit in crateras, & habet **אֵגֶם** in plurali, & in numero singulari **אֵגֶם** ut Canti, vii. Umbilicus tuus crater tornatilis.

אֵגֶם Ala exercitus, & ab Hieronymo traducitur agmē, ut Ezech, xvij. Et omnes profugi eius cum uniuerso agmine suo gladio cadēt, & dicitur **אֵגֶם** quasi **אֵגֶם**.

אֵגֶם Pelues quo manus lauant. Hieronymus traduxit phialas, Ezre primo, Phialę aureę triginta.

אֵגֶם Collegit, ut Deuteronomij, xxvij, Et uinum non bibes nec colliges ex ea.

Iosue. x. Et dominus misit super eos lapides magnos de celo. sic etiam
coniunctim proferendo **אבני** Exodi. xxxix. Et parauerunt lapides
onychinos astrictos & inclusos auro.

אבנט Baltheus sacerdotalis Exodi. xxix. Cingesc̃ baltheo.

אבנים Cathedra ubi paries sedet tempore partus. uel ubi figulus
sedet laborando Exodi primo. Quando obstetricabitis hebreas.

אבוס Pręsepe. Prouerbiorum. xiiij. Vbi non sunt boues pręsepe
vacuum est.

אבק Puluis ut Nahum primo. Et nebulę puluis pedum eius. &

Canticorū. iij. & uniuerſi pulueris pigmentarii ubi ponit̃ **אבקת**

אבר Pręualuit Inde abir ualidus idest potens et robustus Genesis
. xxxix. Per manus potentis Iacob. de quo uocabulo supra diximus.

אבר Ala uolucrum & penne & membrum ut ps. liiij. Quis dabit
mihi pēnas sicut columbę. uerius alas. unde deriuatur **אברה** quę

dictio partem significat circa posteriora uolucrum. uel etiam alam ut
Iob. xxxix. Penna struthionis similis est pennis herodij.

אגרה Fasciculus ut Exodi duodecimo. Accipietisq̃ fasciculum
hyssopi & tingetis in sanguine.

אגוז Nux ut Canticorum sexto. In hortum nucum descendi.

אגל Gutta. stilla uel emanatio. Iob tricesimooctauo. Vel quis ge-
nuit stillas roris. inde agallim nomē proprium loci in Isaia nominati.

LIBER.

מִכְרֹחַ Mucro, gladius, inde uenit districtio seu frendor gladij, in Ezechiele

מִכְתָּחַרְבַּ Districtio, pauor, frēdor, sonitus, fremitus, stridor gladij uel mucronis.

אַבְיָר Fortis, strenuus, primas, angelus, cēlū, saginatus, ps. lxxviij.

Panem angelorū manducauit homo. Item deus, ut sepe in ps. cxxxiij. Tabernaculum deo Iacob, & iterz. votum uouit deo Iacob.

אֶבֶר Oberrauit, impegit, conuolutus est, perplexus & implicatus est. Isaie. ix. & conuoluetur in superbia fumi.

אֶלֶל Luxit, sic Osee. x. quia luxit super eum populus eius, similiter

Iob. xiiii. vnde ducit nomen uerbale **אֶלֶל** idest luctus uel plāctus.

Genesis ultimo. Quod cū uidissent habitatores terre canaan dixerūt plāctus magnus alias luctus grauis est iste Aegyptiis.

אֶבֶר Sed, profecto, utiqz, sed et, atqui. Genesis. xvij. Sed et Sara uxor tua pariet tibi filium.

אֶבֶל Planicies, qđ Hieronymus nō trāstulit Iudicū. xi. Percussitqz ab aroer usqz dūm uenias in Minnith. xx. ciuitates. et usqz ad abel que est vineis consita idest ad planiciem uinearū, similiter .i. Regum. vi. vsqz ad abel magnam idest ad planiciem.

אֶבֶר Riuus seu fluuius, sed Symmachus transtulit paludem, & septuaginta atqz Hieronymus portam. Danielis. viii. Vidi autē in uisione esse me super portam vlai. ubi ponitur vbal. Est autem secundum hebræorum grammaticos vbal proprium nomen fluuii. et vlai nomē fontis unde oritur vbal ut infra.

אֶבֶן Lapis sub uoce masculina est generis feminini, ut Gen. xxix.

& os eius grādi lapide claudebat. Et in plurali **אֶבְנֵי גְדִלּוֹת**

PRIMVS

צַחַם אֶרֶץ אוֹתִיּוֹת

p Ater etate honore et cura diuifim ſcribitur puncto camez
Ezechiel. xxiij. Patrem et matrē contumeliis affecerunt in te.
Coniunctim uero pūcto patha ut Geñ. xviij. Pater multarū
gentium. Et recipit in fine paragogen iod. & dicitur **אב** Geñ. x.
Pater oīm filiorum Heber. Dēdinatur in plurali ſicut nomina foe
minina **אבות** ut Numeri. xxxviij. Acceſſerunt principes patrum

per familias Gallad. Significat etiam eo nomine et maior, et dominus
& author, et magister. Inuenitur et in Daniele אבנר idest pater

tuus. vide magistrū Paulū Ep̃m Burgensem in additōne psal. secūdi.
נב Virgultum siue lignum uirescens. palmes aut furculus inue-

nitur p apocopen ultimi b geminati etiã fortificatũ puncto dagges in numero plurali Canticorum sexto. Descendi in hortum nucum ut uiderẽ **נ** idest amœna uirgulta seu ligna uiridia atq; fructifera.

quod Hieronymus poma transtulit.

ספיקא Spica cū nouis frugibus tritici seu hordei, torrefacta igne.

uocabulū alludens ad superiorem palmitē surculum siue uirgultum.
cuius instar spica fruges gerit. Vnde mēsis nouarū frugū qui a nobis
Iulius ab hebreis mensis **אָבִיב** siue **אָב** nominatur.

¶ Perijt. Iſaie. lvij. Iuſtus perijt. Et pſ. prio. Via p̄ctōꝝ peribit.

אבה Voluit. Deuteronomij. xxij. et nō uoluit domūs deus tuus

audire Balaam. inde deriuatur uocabulũ sequẽs.

אֲבִיּוֹתָא Voluptas. & per apocopen ultimę literę. eo quod qui

caret fine uoluptatis dicitur pauper.

אֲבִיִּי Pauper.inops.ut ps.lxx.Ego uero egenus et pauper.

LIBER

fit mat. secunda thau patha per dagges fit tha solidum quidem. cui cōsonat thau raphatū et sibilans. & sicerit thath. collige totum & fit matthath. **מַתְּתָהּ** quatuor syllabas habet. priā iod seua mussar

vocem uix sensibilem et non silet. quia sequitur uocalis. secūda he vau holem facit ho. tertia iod camez facit ia obliquum. quarta quif hirik facit ki. cui additur iod uocalis quę non pronunciatur quia nō punctat. ad hoc consonat mem idest m et fit kim. comprehēde omnes syllabas & fit lehoiakim nomen apud Syros idem et unum cum eli. et eliakim vt scribit Philo Iudeus. Vnde lehoiakim pater Marię uirginis cognominatur Eli. Tria enim ut dixi hęc nomina Aegyptiis & Syriis sunt synonyma. Eli. Eliakim. et lehoiakim. **מִרְיָם** duas habet syllabas.

prima mem hirik facit mi. cui consonat res idest r et fit mir. seua nāq finalitatis ratōne nō pronunciat. secūda iod camez facit ia obliquum. cui consonat mem finale clausum idest m et sic est iam. comprehēde singula & fit Miriam illibata uirgo nata hucusq de sanguine regali Dauid. quam nos uocamus Mariam theotocon.

מִיִּשְׁתָּ duas habet syllabas. prima iod zere facit ie. cui ascribitur

he lenis aspiratio cum subnotatione seua. quę non legitur. ut patet supra de proferendo & non proferendo in principio. secūda dexterū sin cum vau surek facit su spumans. cui rursus ascribitur he tenuis flatus et non legitur quia non punctatur. comprehēde singula et fit Ihesuh. nomē illud pentagrammaton super omnia excelsum. de quo aliqua in Capnione nostro edidimus. plura post hac fauente deo scripturi. cum sermo hebraicus nostris hominibus me docēte factus erit notior.

Habes Dionysi frater quę de literis atq; syllabis ad tui doctrinam colligere potuimus. uberiora pcepta in quibus ante omnia te ipsum exerceas. ut quamprimum in legēdo promptus fias. Nunc ad dictionū proprietates accingimur. quas in scripturis hebraicis maxime diligenter aspicias uelim. sic enim multas et maxime intricatas labyrinthos **λαβυρινθους** in theologia cum honore summo potes euadere.

PRIMVS.

quia finit syllabam sequente consonante. secunda lamed hirik facit li. cui additur iod uocalis que non pronunciat quia non punctatur. collige singula et fit helli. **לִיּוֹד** duas habet syllabas. prima nun camez

facit na obliquum. secunda heth va surek facit hu anhelū. iunge mem finale idest m et erit hum. collige totum et fit nahum. **נְחִיּוֹד** duas

habet syllabas. prima ain camez facit a obliquum & gutturale. secunda mem vau holem facit mo. cui consonat samech idest s et sic est mos. collige & fit amos. **מֹחֵיּוֹד** tres habet syllabas. prima mem patha

facit ma. quia uero thau recipit dagges iccirco quasi gemina partim priori consonat syllabe & fit mat. secunda thau camez facit tha obliquū. tertia thau hirik cum sibilo raphe facit thi. cui subiungitur iod uocalis sine puncto. & ideo non legitur. collige totum et fit matthathi.

יֹסֵפֶה duas habet syllabas. prima iod vau holem facit io. secunda sa

mech. zere facit se. cui consonat phe finale sic erit seph. collige et fit Io seph. qui dicit iunior et cognominat arses. **יֹסֵפֶה** tres habet syllabas.

prima iod patha facit ia. secunda ain seu a mussat uocem a uel e incertā in gutture. tertia nun zere facit ne. cui subiungitur he aspiratio tenuis que non pronunciat. comprehende singula et fit laaneh qui dictus est hircanus secundus. **יֹסֵפֶה** duas habet syllabas. prima mem pa

tha facit ma. cui consonat lamed idest l et sic fit mal. qui seu a finalitatis ratione non legitur. tertia caph hirik per dagges facit ki cui additur iod uocalis scripta sed non legitur quia non punctatur. comprehende singula et fit malki **מֶלְכִי** duas habet syllabas. prima lamed zere facit

le. secunda vau digamma golicum et hirik faciunt vi. cui superadditur iod sed nō legit. comprehende singula et fit leui. **לֵוִי** duas habet

syllabas. priā mem patha facit ma. & communicato thau propter dagges

LIBER

na obliquum, cui adde nun finale & erit non. comprehendē singula & fit Iohanon. **יְהוֹנָן** tres habet syllabas, prima iod seu a mussat

uocem et profertur cum roncho breuissimo, nec filet sequitur enim vocalis. secunda he va u surek facit hu aspiratione leni, tertia daleth camez facit da obliquum, cui additur he tam exilis flatus ut percipi nequeat, unde non pronunciatur quia nō punctatur, collige totum et fit Iehuda dictus Hircanus primus. **יְהוּדָה** duas

syllabas habet, prima iod va u holē facit io, secunda samech zere facit se rectum, cui subiungitur phe finale idest f et erit seph, nam caph & phe semper in fine aspirantur, quamuis raphe eis nō superponatur, hoc ualde notato, comprehendē singula & fit Ioseph qui dicitur primus, **יְהוֹשֻׁעַ** duas habet syllabas, prima dexterum sin & mem camez fa

ciunt schma obliquum et spumans, nam seu a sub sin nō legitur, quia sin et mem sunt connexiles, secunda ain hirik facit i cui addit iod uocalis ut sit diphthongus impropria, collige totum et fit schmai, qd ultra montani dicunt semai. **יְשַׁמַּי** tres habet syllabas, prima mem

patha facit ma, quia uero sequens thau dagges in uentre cōtinet, ideo quasi geminata partim priori syllabę consonat & fit math, secunda thau solidum & patha faciunt tha, cui cōsonat alterū thau raphatum & fit thath cum sibilo finali, nam seu a nō pronunciatur eoq finalis sit sequente cōsonante, tertia iod camez facit ia obliquum, cui subiungit he tenuis spiritus sed nō pronunciatur quia non punctatur, comprehendē singula et fit matthathiah, **מַתְּתִיָּה** duas habet syllabas, priā

mem camez facit ma obliquū, secūda aleph va u holē facit o diphthōgum inpropria, cui si cōsonet tha raphatū fit oth cū sibilo finali, connecte et fit maoth, **מֵאוֹת** duas habet syllabas, prima nun patha facit

na rectū, secunda gimel hirik facit gi, & addit iod uocalis quę eo non pronunciat q nō punctat, cui cōsonat daleth, i. de et erit gid, collige & fit nagid **נָגִיד** duas hēt syllabas, priā heth segol facit hę obliquū

et anhelū, cui cōsonat samech, i. s et fit hes, nam seu a non pronunciat

PRIMVS.

יוֹטָן quatuor habet syllabas. prima iod aleph holem facit io.

secunda sin dexterum hirik facit si spumans. quia uero iod continet dagges. ideo quali geminata utrinque seruit. tertia iod consonans & camez faciunt ia obliquum. quarta he vau surek facit hu tenui flatu. comprehendit et fit Ioschiah. **יֹשִׁיָּהּ** tres habet syllabas. prima iod

seua facit e mussans idest uocem subitanam et obtusam. pronunciat autem quia iod et caph non sunt connexiles. secunda caph raphatum cum hatefcamez facit cho cui consonat nun. & seua non legitur propter finem syllabę. sic fit chon. tertia iod camez facit ia obliquum. cui subiungit in fine he flatus lenis & inperceptibilis qui non legitur. comprehendit modo et fit Iechoniah ille uictus in Babylone qui cognominatur

Iehoiachin filius Iehoiakim filij Iosie. **יְחִיָּהוּ** quatuor ha-

bet syllabas. prima sin dexterum seua mussat uocem spumantem. pronunciat autem seua quia sequitur uocalis. secunda aleph patha facit a rectum cui sonat lamed cum seua quod non profertur & sic fit al. tertia thau dagges hirik fit thi durum ac solidum. quarta aleph zere facit e rectum cui consonat lamed idest l et erit el. comprehendit et fit Schealthiel pater ipsius phadaia et auus ipsius Zorobabel. **זְרֹבָבֶל** quatuor

habet syllabas. prima zain seua facit uocem subitanam tenui sibilo. et profertur quia zain et res non sunt conexiles. secunda res kibuz facit ru. tertia beth daggesatum & camez faciunt ba solidum et obliquum. quarta beth raphatum hoc est digama golicum et segol faciunt ve. cui cum additur lamed idest l erit uel. comprehendit singula et fit zerubabel ille filius phadaia et nepos ipsius Salathiel. **זְרֻבָּבֶל** duas habet syllabas.

prima res segol facit re obliquum. secunda sin dexterum et camez faciunt scha obliquum et spumans. cui subiungit ain gutturalis. qui non indicat aliud nisi motum gulę. aliter non profertur quia non punctatur. comprehendit et fit resa. qui cognominatur mesollam. **יֹרְשָׁם** tres syllabas habet. prima iod vau hole

io. secunda heth camez ha obliquum & anhelum. tertia nun camez

phat, comprehendere singula et fit lehoschaphat, **יֹרֶם** duas habet

syllabas, prima iod cōsonans cū vau holem facit io, secūda res camez facit ra obliquum, cui consonat mem finalis idest m sic erit ram, comprehendere et fit loram, **לֹרֶם** quatuor habet syllabas, prima

aleph patha facit a rectū, et quia preponit hatef ideo correptā syllabam intelligas, secūda heth patha facit ha rectum et anhelū, cui consonat zain tenuis sibilus et fit haz, et seua nō legitur quia finit syllabā, tertia iod camez facit ia obliquum, quarta he vau surek facit hu cum aspiratione leni, comprehendere singula et fit ahaziahū, **יֹהִי** duas

habet syllabas, prima iod vau holem facit io, secūda thau raphatum camez facit tha obliquū sibilans, cui consonat mem finalis idest m & erit tham, comprehendere singula et fit iotham, **יֹתִי** duas habet syl-

labas, prima aleph camez facit a obliquū, secūda heth camez facit ha obliquum et anhelum propter flatū fortē ipsius heth, cui cū zain consonat sibilus tenuis erit haz, comprehendere singula et fit ahaz,

יֹהִי quatuor habet syllabas, prima heth hirik facit hi anhelū,

cui cōsonat zain tenuis sibilus sub quo seua non proferē quia finit syllabam, et sic fit hiz, secūda quif hirik facit ki, tertia iod camez facit ia obliquū, et quia cōtinet dagges in uentre ideo quasi geminata pferē q̄rta he vau surek facit hu leni flatu, cōnecte singula et fit hizkiāhu, **יֹהִי** duas habet syllabas secūdū citramōtanos, priā mem nun

patha facit mna, quia seua tacet & nō legitur eoq̄ consonātes in principio dictionis sunt connexiles iuxta regulam superius datam, secūda sin dexterum cum segol facit sse obliquum & spumans ac geminandū propter dagges in uentre, cui subiungit he tenuis que nō pronūciat quia non punctatur, cōprehendere singula et fit mnasse, **יֹהִי** duas

hēt syllabas, priā aleph camez facit a obliquū, secūda mem vau holē facit mo, cui si consonet nun idest n erit mon, collige totū et fit amon,

PRIMVS

cui iungitur iod sine puncto & facit diphthongum ai. comprehende
& fit iſſai. **יִשָּׂי** duas habet ſyllabas. prima daleth camez facit da

obliquum. ſecunda vau conſonans hirik facit vi. cui ſi cōſonet daleth

finale ideſt d erit vid. comprehende ſingula et fit Daud. **דָּוִד**

duas habet ſyllabas. prima ſin dexterum cum ſeua tacet ſpumando
quia cum initio dictionis dug connexiles ponuntur. et ſub prima ſcri
bitur ſeua. tunc citra montes ſeua non legitur. ergo dic ita. ſin dexterę
cum lamed holem facit ſlo ſpumando ut ſit ſchlo. ſecūda mem holem
facit mo. cui ſuperadditur lenis aſpiratio que non pronūciatur. com
prehende ſingula et fit ſchlomoh. **שְׁלֹמֹה** quatuor ſyllabas ha

bet. prima reſ ſeua muſſat uocem & non ſilet quia ſequitur uocalis. ſit
ergo re ſubitanum. ſecunda heth patha facit ha rectum & anhelum.
tertia beth digāma ꝑolicum cum ſeua quod pronūciatur. quia ſequi
tur uocalis quapropter muſſat uocem et fit ſe. quarta ain camez facit
a obliquum gutturale. cui conſonat mem finale ideſt m et dicitur am.
comprehende ſingula et fit Rehafeam uel Rohoboam. **רְהוֹבֹאָם** tres

ſyllabas habet. prima aleph hateſpatha facit a breue et rectum. ſecūda
beth digamma cum hirik facit vi. cui ſubiungitur iod partim uocalis
que non pronūciatur. & iccirco ponitur in uentre iod dagges quali
ſit iod geminatum. tertia iod conſonans cum camez facit ia obliquū.
cui ſuperadditur he aſpiratio lenis. que nō pronūciatur quia nō pun
ctatur. collige totum et fit aviſah. **אֲוִישָׁה** duas habet ſyllabas. prima

aleph patha facit a rectum. ſecunda ſamech camez facit ſa obliquū cū
ſibilo acuto. cui ſubiungitur aleph quod non pronūciatur quia non

punctatur. **אֵשָׁה** quatuor habet ſyllabas. prima iod ſeua

muſſat uocē et profertur. quia ſequitur uocalis. ſecūda he holem vau
facit ho. tertia ſin dexterę camez facit ſa obliquū et ſpumofum. quarta
phe raphatū camez facit pha obliquum. cui cōſonat teth. i. t et ſic erit

LIBER.

omnia et fit hezron. **חזר** monosyllabū, res camez facit ra obliquū.

cui si cōsonet mem terminalis idest m fit ram. **רמיר** quatuor

habet syllabas, prima ain patha facit a rectum & gutturale, quia uero sequens mem in medio dictionis positum in uentre suo continet punctum dagges, ideo tanq̃ litera gemina est pronuncianda, quapropt̃ tam priori syllabę cōsonat quam posteriori. In eo autem q̃ primę syllabę consonat facit am, secunda mem hirik facit mi, cui subiungit̃ iod uocalis quę cum non punctatur etiam non pronunciatur, iuxta regulam superiore capitulo datam circa eius principium, tertia nun camez facit na obliquum, quarta dalet̃h camez facit da obliquum declinādo ad o, cui si cōsonet beth raphatum idest digāma golicum erit daś siue dab, comprehende singula et fit Amminadab, rectius Amminadaf.

נחש tres habet syllabas, prima nun patha facit na rectū, secūda

heth seu a mussat uocē cum expresso anhelitu et facit a uel e obtusum, tertia sin dexterum & uau cum holem faciunt scho, cui si cōsonet nun finale, i. n erit xon siue schon, comprehende singula et fit Nahaschon

seu Naheschon. **שלמ** duas habet syllabas, prima sin sinistrum

patha facit sa rectum et acutum, cui si cōsonet lamed idest l fit sal, nam seu a non pronunciat̃ propter finalitatis rationē, secunda mem camez facit ma obliquū, cui adiūgitur aleph & nō legitur quia nō punctat̃, comprehende totum et fit Salma. **בש** duas habet syllabas, prima

beth cum dagges et holem faciūt bo solidum & nō aspiratum, secūda ain patha facit a rectum et gutturale, cui cōsonat zain tenuis sibilus & est az, comprehende singula et fit boaz. **בז** duas habet syllabas,

prima ain holem facit o gutturale, secūda beth raphatū cum zere facit ue rectum, cui cōsonat dalet̃h et fit ved, collige & erit oued uel obed per digāma. **וש** duas habet syllabas, prima iod consonans

cum hirik facit ij, secūda sin dexterum camez facit scha obliquum.

PRIMVS

super occipitium ipsius vau et facit ho cū anhelō spiritu. cui si cōsonet
res idest r erit hor. comprehende singula et fit nahor. **נָהֹר** duas

habet syllabas. prima thau per dagges ergo nō sibilat. sic thau camez
facit tha obliquum. secunda res patha facit ra. cui si subiungatur heth
idest flatus fortis erit rah. comprehende singula et fit tharah.

רָהֹר tres syllabas habet. prima aleph patha facit a rectū. cui si

consonet beth raphatum idest digāma golicum fit ab. i. af. et eius seua
non legitur. quia br sunt literę connexiles. uel uerius quia beth termi
nat syllabam. secunda res camez facit ra obliquū. tertia he camez facit
ha obliquum cum minimo flatu. quia he est psile idest aspiratio lenis.
cui si consonet mem terminalis idest m erit ham. connecte singula &
fit afraham seu abraham per digāma golicum. **אַפְרָחָם** duas habet

syllabas. prima iod hirik facit ij. ubi prior est consonans et posterior
vocalis. cui si consonet zade fit ijz. secunda heth camez facit ha obli
quum & anhelū. cui si consonet quf erit hak. comprehende singula
& fit ijzhak. **יִזְחָק** tres habet syllabas. prima iod consonans cum

patha facit ia rectū. secunda aīn seua mussat uocem in gutture. et facit
exiguū e uel a non curo utrum. tertia quf holem facit ko. cui si con
sonet beth raphatum idest digāma golicum erit koff siue cob. compre
hende singula et fit laacob uel laecof. **יִצְחָק** tres habet syllabas.

prima iod seua facit ie. & pronunciat quia sequit uocalis. secunda he
vau surek facit hu leniter. tertia daleth camez facit da obliquum. cui
si addatur lenis aspiratio erit dah minime aspiratum. cōprehende sin
gula & fit iehudah. **יְהוּדָה** duas habet syllabas. prima pe p dagges

cum segol facit pē obliquum. secūda res segol facit rē obliquū. cui si
consonet zade idest z erit rez. comprehende & fit perez. **יְהוּדָה**

duas habet syllabas. prima heth segol hē obliquum et anhelum. cui si
consonet zade fit hēz. & seua silet quia finit syllabam. secunda res vau
holem facit ro. cui si consonet nun finalis. i. n erit ron. comprehende

LIBER.

facit scha obliquū et spumās. secūda lamed patha facit la rectū cui si adiungat heth fortis aspiratio erit lah anhelū. comprehendē singula et fit schalah. שָׁלַח duas habet syllabas. prima ain cū zere facit e rectū in

ruma gutturis. qa ain est lra gutturalis. secūda beth raphatū cū segol facit digāma golicum et e obliquū idest vq. cui si consonet res erit ver. comprehendē singula et fit Euer. מֵוֶר duas habet syllabas. prima

pe segol pē obliquum. & profertur pē et non phe seu fe. quia litera pe habet punctū dagges in uentre. secūda lamed segol facit lē. cui si consonet gimel erit leg. comprehendē singula et fit peleg. פֶּלֶג duas ha

bet syllabas. prima res seu a mussat re. breuissimo roncho. secūda ain vaū surek facit in propriam diphthongū v ut supra ca. quinto. quia uero quando post consonantem sub qua scribitur seu a sequit' uocalis tunc seu a semper pronūciatur. iccirco seu a uocem licet exigua habet. comprehendē singula et fit Reu. quod nostra biblia legit ragau. consuevit nāq; Hieronymus sepe ante literam ain quę est gutturalis g ponere. ut ostendat motum gutturis siue ruminis debere uocalem ain

precedere. sic fecit in Gomorra Gen. xix. qd hebraice scribit עֲמֹרָה

Et in Gomor mensura Exodi. xvi. quod scribit עֲמֹר et sic de alijs.

optimum factu facies discipule. si huius non obliuiscaris. שִׁירָה

duas habet syllabas. prima sin sinistrum. idest sibilus acutus cum seu a facit se subitaneum. nam seu a non silet. sed pronūciatur ex regula superioris capituli. quę dicit sic. In alijs uero nō cōnexilibus tā in primis quam in medijs syllabis seu a non silet sed mussat. secūda res vaū cum surek facit ru. cui si consonet gimel idest g erit rug. comprehendē sin-

gula & fit ferug. פֶּרֶג duas habet syllabas. prima nun camez

facit na obliquum. secūda heth et vaū cum holem qui pūctus signat

PRIMVS.

Et nota qđ ea in fine semp aspirat. pronunciať qđ sicut chi gręca ul' ch.

מְתוּשָׁלַח quatuor habet syllabas. prima mem seu a mussat uocē

subitaneā et exilē siue tu e intelligas siue a. nihil curo dūmodo fit uix cōprehensibilis sonus. qua ppter quidā loquunt me quidā ma. et hic memorię tuę ponas uelim insignē notam. ut posthac recorderis me hoc in loco tibi dixisse. qđ ppter instātaneā et tā exiguā soni apprehēsi onem Seua a diuersis diuersimode pronūciat secundū diuersas uoca hū uoces. Ego uero iuxta mores Iudeorum Alemanię semper ex seua ronchū. i. sonitū nariū cōcipio ęn breuissimū et obtusum. notato hec. quia nō oībus in locis oīa pęcipimus. secūda syllaba thau yau surek facit thu sibilās propť raphe. tertia sin dextrū et segol faciūt sche obli quū et spumās. obliquū ppter segol. spumās propť punctū ad dexte ram ipsius sin cōsonantis suprapositū. quē solēt aliqui in ipsius literę humeris ponere sic **ש** similē de sinistro intellige. aliť aut de dagges iudicandū est. qui pūctus oīno in uentre locat. quarta syllaba lamed patha facit la. cui subiūcto heth forti aspirationi oriť lah anhelū. com prehēde singla et fit methuschelah. **לח** duas habet syllabas. priā

lamed camez facit la obliquū. secūda mē segol facit mē obliquū. cui si iungat caph finale raphatū. i. ch fit lamech. **לח** duas hēt syllabas.

priā nun holē fit no. secūda heth patha facit ah et nō ha. cōprehende singla et fit noah iuxta regulā in superiore ca. datā. **נח** monosylla bum cōstituit ex sin dextro cū zere qđ facit sche. cui si iungat mē. i. m fit schem. **נח** tres habet syllabas. priā a patha facit a rectū

cui si cōsonet res. i. r fit ar. secūda pe raphatū cū patha facit pha. cū si cōsonet caph raphatū fit phach. nā seua subscriptū nō legit. iuxta re gulā in superiore ca. datā. qđ in fine tā syllabarū qđ dictionū siue plures sint consonātes seu una sola semp seua silet. habes igit arphach. tertia sin dextrū patha facit scha spumās. cui si cōsonet daleth. i. d erit schad. comprehende singula et fit arphachischad quod in nostra biblia Ar faxad legimus. **שח** duas habet syllabas. priā sin dextrū cū camez

LIBER

thau raphatū. i. thau blefū et sibilās. dic ergo sic, schin zere sche. iūge thau sibilās fit scheth. hunc sibilū exprimere nō possū p scripturā nōstrā nisi supponēdo iacentē lineā. **שין** duas habet syllabas. priā

aleph hatef segol facit ē obliquū et breue ppter hatef. ea syllaba generat ronchū en correptū. secūda nun vau holē et fit no. iunge sin dextrū & spumofum sic oritur nosch cōprehēde singula et fit Enosch. **שין נון**

Duas hēt syllabas. priā quā zere facit ke cui iungit iod p diphthōgū q̄ est quita nūero. et fit kei. scd' a nun camez facit na obliquū cui addēdo aliud nūn .i. n fit nan. cōprehēde singula et fit keinan. Habet autem nun finale aliam figurā quam antecēdēs. quia est una de quicq̄ terminalibus cōsonantibus supra notatis. **נון** quinq̄ habet syl

labas. primā mem patha facit ma rectū. secūda he hatef patha facit ha leniter correptū ppter hatef. terciā lamed patha la. quarta lamed seuā muſſat subitanē e. pronūciatur autem et nō tacet. quia cum sequit uocalis punctata semper pronūciat seuā. ut in superiore capitlo patuit. quinta aleph zere facit e rectum. cui subiungendo lamed idest l erit el. cōprehēde singula et fit Mahalaleel. **נל** duas habet

syllabas. primā iod camez facit ia obliquum. est autē iod consonans. quāuis enim sit litera uocalis scilicet aptitudine. tamē usus hic eius est cōsonans. & regulariter semper iod in principio syllabę est consonās actu. quod memento discipule. secūda res segol facit re grossum siue obliquum cui subiungēdo daleth idest d erit red. cōprehēde singula & fit iared. **יד** duas habet syllabas. primā heth cum hatef

patha facit ha rectum & breue. rectum propter patha. breue propter hatef. & fortī anhelocq̄ flatu est pronūcianda. quia est dasia et aspiratio fortis. quę cum ad latinitatem transſertur debet a nobis per h scribi. nam altera scilicet psile aspiratio apud latinos non scribitur sed uocalis sola quam aspirat. secūda nun vau holem facit no. cui subiūcto caph raphato idest ch erit noch. cōprehēde singula & fit Hanoch. Caph autem oblonga non habet figuram ei similem quę in uersu alphabeti ponitur. quia est una de quinq̄ terminalibus.

PRIMVS.

Schlomo Daud nſchaj obed Boaz Salma Nahſchon

זְחָשׁוֹן שַׁלְמָא בַעַז עֲבָד יִשְׁי רְחֹם שַׁלְמָא

Ahaziah Ioram Ichoſchaphat Afa Abia Rehabaam

רְחַבְעָם אֲבִיָּה אִסָּא יְחִישַׁפָּט יוֹרָם אֲחֻזִּיָּהוּ

Ioſchiah Amon Mnaffe Hiſkiah Ahaz Iotham

יֹתָם אֲחֻזִּיָּהוּ חִזְקִיָּהוּ מִנַּאֲשָׁה אֲמֹן יֹאשִׁיָּהוּ

Iehuda Iohanan Refa Zerubabel Schealthiel Iechonia

יְכִנִּיָּה שַׁאֲלִיָּאֵל זְרֻבָבֶל רֶפָא יוֹחָנָן יְהוּדָה

Heſli Nagid Maoth Mathathia Semei Ioseph

יוֹסֵף שְׁמַעִי מַתְתִּיָּה מֵאוֹת נָגִיד חֶסְדִּי

Leui Melki Iane Ioseph Matthathi Amos Nahum

נָחֻם עָמוֹס מַתְתִּיָּה יוֹסֵף יַעֲזַק מֶלֶכִּי לֵוִי

Iehoiakim Mathath

מָרִים

Virgo

Maria

Miriam

מַתְתִּיָּה יְחִיָּקִים

אֶרֶם duas habet ſyllabas, aleph camez facit a obliquū, eſt igit̃ ea ſylla

ba int̃ a et o uoce media pferēda: ſecūda ſyllaba dalet camez ſimilit̃ da, et iūcto mem dam ea fit Adam, quia uero duo camez ſefe cōſeqūt poſterius ad uocē o decliat. iō dicūt Adom, claudīt aūt mem nec eſt ſiſis ei l̄rē quē ī uerſu alphabeti notaſ, quia ex quicq̃ terminalibus una ē ſolū ī fine locāda, שֵׁט monosyllabū nomē eſt, cuius priā cōſonās

uocatur ſin dextrū, ideſt ſchinſpumoſum, ſecunda uero cōſonans eſt

LIBER

DE DOCTRINA EMPERICA

Ost tot & tam uarias elementorum et syllabarum regulas, opinor apprime quā utilissimū fore. imo ad artificij legēdi ferme necessariū. electa quēdā uocabula in mediū afferre.

quę nō sint auribus tuis omnino peregrina nec tamen nō difficilia cōprehensione simul atq; platione ut illis os & spīritū conformes. solēt enim quę aliena penitus existūt. iuxtaq; huius linguae idioma de trito loquendi calle aberrant. sepe animum Neophyti terrore aut desperatione principio auertere p̄sertim in eo studio quod adhuc nostra lingua illustratum non est. Econtrario accidit. ut is qui operam & impendiū ad initia quēdam artis applicat. maxime quidem nolit circa vulgaria & omnino trita sudare propter laudē uirtutis adipiscendā. quę semper circa ardua uersat̄. Vnde conueniēs esse duxi p̄claram Marię uirginis profapiam erudiendis pponere. quā sepe in ecclesia licet indocte p̄nunciatam festis exercere diebus audierunt. nec tamē sic uulgo decātātā. ut nō totis oporteat uiribus ad syllabas colligēdas intēdere. Quare sensibus hęcimis res est non parua reponas.

INCIPIT GENEALOGIA MARIAE VIRGINIS EX QVA HOMO NATVS EST
 REX REGVM IESVS DEVS OPT. MAX.
 Hanoch Jared Mahalaleel Cainan Enos Seth Adam

אַהֲרָם שֵׁת אֵנוֹשׁ קֵיֵן מַחֲלָאֵל יָרֵד חֲנוֹךְ

Euer Sala 'Arfachschad Sem Noa Lamech Methuselach

מֵתוֹשֶׁלַח לָמֶךְ נֹחַ שֵׁם אֲרַפְכְּשָׁד שָׁלַח עֵוֶר

ijzhak 'Afraham Tharah Nahor Serug Reu Peleg

פֶּלֶג רְעוּ שְׂרוּג נָחוֹר תָּרַח אֲבְרָהָם יִצְחָק

Amminadab Ram Hezron Perez Iehuda Iaacof

יַעֲקֹב יְהוּדָה פֶּרֶץ חֶזְרוֹן רָם עִמְיָדָב

PRIMVS.

Ezra illo scriba. nam dissyllabū est. eo quod zain nō continet punctū dagges. Secunda exceptio est. Quando una eademq; consonans in medio dictionis geminatur idest consequēter bis ponitur. tunc si prima consonans per seua notatur. regulariter seua pronunciatur. ut

הללה Alleluia. nam si seua non pronunciaretur. tunc contextū

Alluia diceretur trissyllabum. nunc uero tetrasyllabum est. idest laude deum. Hec de seua consonantium dicta sint. Quando autem post consonantem sub qua scribitur seua sequitur uocalis. tūc seua semp pronunciatur. ut **תאני** theena ficus. & **שמעו** audient. tris

syllabum quę ambo leguntur Gen. iij. **מערה** meara trissyllabū

spelunca eiusdem. xxiij. Item **קחו** Sumite. eiusdem. xliij. quod est

dissyllabum. et sic de aliis similibus. Illud quoq; de camez etiam huc afferre perplacet. quod usus nos hactenus magis quam ars docuit. Nam quoties duo sese camez consequuntur. posterius ad pronunciationem ipsius o uocalis declinat. seu quod pluribus est in more primum o rectum. secūdum a obliquum sonat. quod & in monosyllabis eque accidit. p̄sertim in lamed desinentibus. & in ijs dictionibus quarum antecedens litera per camez & sequens per seua scribitur. Obseruatur id etiam a quibusdam in polysyllabis dictionibus cum ultima per camez scribitur et sequitur dictio monosyllaba. quę omnia continentur his exemplis.

Bo	Ethmoch	Adom	Chol	Hochma
בו	אתמר	אדם	כל	חכמה

quod ad ultimum interpretat̄ suscipiā eum Isaie. xliij. at uero in primis quisq; admonēdus est me nō iam doctis scribere sed rudibus. quibus lacte opus sit nō solido cibo. Quapropt̄ de legēdo tantū p̄cepta polliceor nō de scribēdo. In hoc enim rudimentorū libro saltē hoc unū te docebo. ut scripta legas. nō ut legēda scribas. Nam sin aliū. ego certē multa conficerē ingenij et ratis indicia. quę tñ adnuēte deo nō omittā posteaq; te sensero elemētarios limites egressum. altiora desyderare.

profeta. sic obseruandum est in ternis cōnexibilibus si qua inueniantur.
sola enim tertia punctabitur uoce quam imitetur. duarum autē prece-
dentium quolibet punctum seu a subiunctū habet qui silet & quiescit.
ut stran & strepan. In ahastran et ahastrepan Ester. viij. & Ezre. iij.
atq. viij. In aliis uero nō connexilibus tam in primis quam in mediis
syllabis seu a nō silet sed mussat, ut ימין Iemin Dextera. & רברים

debarim uerba. & לשונות leschonoth lingue. similiter למדר

docebunt ubi m et d non sunt connexiles. In fine autem tam syllabarū
quam dictionum siue plures sint cōsonantes seu una sola. semper seu a

silet, ut בלטשצר idest Baltischazer. Danielis. iij. Daniel

cuius nomen Baltasar. habet quippe tres syllabas. et prima desinit in
duas consonantes. l. et. t. quarum quolibet scribitur per seua. attamen
nō legitur uox sed uirtus ambarū consonantiū deseruit puncto patha
quod sub beth signatum est. quapropter ita legitur balt. exemplum
regule in fine dictionis ubi similiter puncta seu a silet. ut in nomine
Artaxerxis Ezre. viij. quod scribitur ארתחשסתא et legitur

Arthahschafft. Non absimiliter putabis fore iudicandū de unica con-
sonante quę uel syllabam finit uel dictionem. quia seu a punctus sub
illa notatus non profertur sed silet, ut לבנה nomen arboris quod

proferi libne. Item בפתר sic Castor .i. scyphus. Item ששבר

ijfal char quod nos legimus Isachar. Hęc autem regula de medio di-
ctionis duas habet exceptiones maxime quidem memorabiles. quas
optimum est non ignorare. Prima exceptio. Cum in medio dictionis
duę consequenter posite uidentur consonantes. quarum prima in se
continet punctum dagges subscribiturq. seu a. eo casu profertur con-
sonans fortiter ac si esset gemina propter dagges. ut supra patuit. &
seu a profertur suo more breuiter admodum. ut סיסרה quod le-

gitur Siffera trissyllabum. ludicum. iij. Non autem sic in עזרה .i.

scriptā. similiter heth. officium enim illarum literarū in fine dictionū est puncto cuiq; spiritum postergare. accommodareq; uel asperum uel lenem quamuis in scribendo he & heth differant. nam he terminalis nunq; punctatur. sed heth terminalis quandoq; punctum subiectum habet. ut **הה** quod pronuntiatur Ruah et non ruha. Dignū nota

profecto. nec obliuioni dandū q̄ dixi cum fuerit heth terminalis. nā si alia litera sequatur. ipsa quasi aliam simul syllabā incipiēs flatū suū priore ordine accommodat. ut **היה** idest ruhi. & **היה**. i. ruho. Sed quando ipsum sibi ipsi finalē syllabam efficit. tunc uox puncti subiecti precedit flatum. & flatus fortis ipsam prolationē uocis cōsequit̄. Ceterum nec id te lateat qualis usus in puncto seua cōsueuit obseruari. Solet enim ea quandoq; proferri quandoq; non. In consonantibus nanq; connexilibus alio ultra alpes alio citra more utuntur. Sunt aut̄ connexiles binarię secundum Prisciani doctrinam in fine libri primi artis grāmaticę. BD. GD. CT. PT. MN. SB. SC. SL. SM. SP. ST. Et apud hebręos sicut de s ita de z iudicandū est. Omnes quoq; mutę precedunt tres liquidas singulariter singulas. scilicet l. n. r. sed huic m solum preponi possunt. c. d. g. t. In fine uero dictionis omnes liquide inueniuntur antes. sed tres tantum precedunt x. uel cs. scilicet. l. n. r. Ternarię item capitales poterunt coherere. scr. str. spr. similiter. scl. stl. spl. Finales autē cum sunt liquida primū. deinde muta. tertio s. Illo accurate cōsiderato. animaduertendum est q̄ seua punctus quoties consonantibus subscribitur connexilibus apud germanos solet quiescere atq; silere. apud italos uero & hispanos paululū moueri ac musitare ceu si quoddam e ualde exile subaudias. quod experimur in su prapposito biblię initio **בראשית** ubi muta et liquida sunt una cō

nexiles. ideo seua sub beth a Germanis nō proferit̄. dicūt enim bresith sicut latini breuis. Capiamus secundi libri biblię initium. et inuenitur

secunda dictio **שמים** ubi connexiles sunt sm. ergo seua punctus

quiescit et silet citra mōtes idest in germania. mussat aut̄ ultra mōtes dicūt enim germani smoth. Itali et hispani semoth. Iambice prima scilicet ualde correpta. similis **ספר** idest Hispanus. & **צפניה**

LIBER.

DE PROFERENDO VEL NON PROFERENDO

N conficiendis autem syllabis uocales quedā proferuntur,
 i quedam uero non proferuntur. Nam quęcumq; habent unū
 de punctis uocalibus ille proferunt secundum uocē puncti
 sibi adnexi. Excipiuntur ambę aspirationes in fine syllabę, cum sub eis
 notatur seu a. exemplum de he. iij. Re. x. **וְאֶתְּ** idest, et inter
 feci eū. exēplum de heth. Isaig. liij. **וְיִתְּ**. i. et desiderauimus

eum. quia nō pronunciantur nisi sequatur uocalis altera. Quę autem
 nullum punctū habent, tamen si scriptę sint, tamen non proferuntur.
 sed accipit ipsa syllaba uocē suam a puncto in eadem syllaba literā uo-
 calē p̄cedente. excipit iod finalis in tribus speciebus. prima quādo
 per digresim soluit diphthōgus ut **אֵי** tunc digresis facit dissyllabū
 oi. Secūda species qñ p̄cedit v surek ut **אֵי** trissyllabū. i. suspēsus.

Tercia species. Quādo iod p̄noialiter adiciť q̄tenus p̄ se significet ut
פָּנֵי trissyllabū idest facies mea. Istis tribus speciebus uocalis iod fi-
 nalis quamuis nō punctet tamen nihilominus profertur naturali suo
 sono scilicet I. in aliis aut manet regula. p̄ q̄ clarius explicāda. liceat
 exēpli causa primā biblię dictionē i māus sumere. q̄ est **בְּרֵאשִׁית**

bresith. in q̄ dictiōe uides duas uocales literas scilicet aleph et iod. Qz
 si aleph e dictione tollas nihilomīus leget bresith. qa sub res cōsonāte
 pūctus sedet q̄ zere uocat. ergo cū res et zere faciāt re. uidēus aleph
 ad uocē re nō necessario accedere. eodē mō de iod lra uocali iudican-
 dū est. q̄ si nō esset scripta. nō minus cōsonans sin et pūctus hirik face-
 rēt si. cōiunctoq; thau fieret sith. et sic bresith. qđ nō solū in medio di-
 ctionū diligēt uerę etiā in fine ualidius est cōsyderādum. nam secūda
 dictio biblię **בָּרָא** bara. i. creauit. cōstituit ex beth et camez. i. ba. &

res camez. i. ra ubi aleph q̄scit et filet t̄et si scriptū. Est qñ duę lre uo-
 cales in fine dictiōis silēt quantūuis scribāt ut **הִיא** hi. i. hec. nam he
 lra et pūctus hirik faciūt hi. cetera silent. Illud qđ in primis notandū
 est. vocalē he aspiratōnis notā in fine dictionū nunq̄ p̄nūciari. t̄et si

PRIMVS

memoria teneas. multū enim ualebit ad syllabas pronūciandas. Accedit ad hoc etiā noticia diphthongorū. quarum expeditionē usq; huc reseruauimus. nā absq; his nec syllabas nec dictiones recte leges. Est autē diphthongus duarū uocum sub unico puncto cōmixtarū monosyllabica eloquutio. Diphthongorū alię dicunt p̄prię. alię uero improprię. Diphthongi proprię sunt sex. af. ef. if. ai. ei. oi. prima diphthōgus est af. ut tha sic **תא** Ezechielis. ix. Signa thau super frontes uirorū.

Similiter **עסא** Esaf Gen. xxv. Et uocatum est nomen eius Esau. Se-

cunda ef ut Kissef idest nouēber sic **כסליו** Zacharię. vii. in quarta

mēsis noni qui est Casleu. Tertia if. ut zif idest aprilis sic **יז** iij. Re. vi. In anno quarto mense ziu. Et licet Romani pro ijs dicant au. ei. iu. Gręci tamen in hoc imitantur Hebręos. ut cum dicunt Astocrator p̄ autocrator idest imperator. Efangelion pro euangelion idest Euangelium. Ifgenios pro Eugenios idest barbatus. debet tamen hoc loco f̄ leniter et nō fortiter sonare sicut digāma golicum quondā. p̄ quo latini inuenerunt v consonantē. teste Prisciano in li. i. quod adhuc hodie nominari potest digāma golicū. Quarta diphthongus p̄pria est ai. sicut apud latinos Virgilius. Aulai in medio libabāt pocula bachi. Ita quoq; hebraice hai sic **הי** idest viuus. Pl. xlii. Sitiuit anima mea

ad deum fortem viuū. vel ai per camez ut **עש** Iesę. Quinta diphthō-

gus est ei. ut heil sic **הי** idest diuitię seu abundantia. Iob. xx. iuxta

multitudinem adinuētionum suarū. quomodo etiam latini. Terētius in Andria. Hei metui a Chrifide. Sexta diphthongus est oi. ut hoi sic **הוי** idest vę. Ierem. xxii. Vę frater et ue soror. qđ latini in e finiunt vt hoe. Oratius in odis. Heu hoe parce liber. Ceterę alię dicunt diphthongi inproprię. quāuis enim duabus sub una syllaba uocalibus scribant. tamen in ipsa prolatione nō est plurium uocū cōmixtio. sed una tantum uox sonat. Sunt autem inproprię diphthongi numero tres. I

ut **א** uel **ע** Out **א** uel **ע** V ut **א** uel **ע** Hęc itaque de diphthongis pauca sufficiant rudibus.

LIBER.

De seua.

schüth qür zok poz iph nis lem iech hhet hefd gad ab

אב ג ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת

Ex quibus alphabetis & pūctis ita syllabas cōfice. aleph patha a. beth patha ba. gimelpatha ga. dalethcamez do. he camez ho. vau zere ve. zain zere ze. heth segol he. teth segol te. iod segol ie. caph holem co. lamed holem lo. mem holem mo. nun hatefcamez no. samech hatefcamez so. aleph et vau surek v. ain et vau surek v. ain kibuz ü. pe kibuz pü. sade kibuz zü. qof kibuz qu. sin scheua sch. taf seua th.

Vt autem ad ulteriora facilior tibi pateat aditus. oportebit primo tēptare vires. preparare os & calamū. iugiter instare ut post agnitionē elementorum et syllabarū scientiam. ad dictionum possis prolationē peruenire. id fiet si te prius in multarū syllabarū connexione diligēter exerceas. quomodo Demosthenem aiunt lapillis in os proiectis lram rho grēcam quā uitio lingue diu proferre non poterat. studio indefesso ac immenso labore multum et sepe repetisse. quatenus ex lōgo saltem usu nihil obstar et quin rho ipsū eloqueret. quod cum ita cōtigisset. fert dīxisse uerbis grēcis eurika to rho reroreumenō. ut ostēderet q̄ labor im pbus omnia vincit. Reuertamur igit ad syllabas. & experiamur quid sibi coherētes efficiāt. ut si dicas aleph patha beth. iā exoritur ab beth patha gimel bag. gimel patha daleth gad. he patha fdain hasd. quod iccirco sic noto. ut accurate memoria teneas quoniā in epilogo elemētorū audieris duplex esse z. unū ualde lene qd uocat zain. & ut ea lēitas platiōis molliciaq̄ pateat. ego tibi p zain ascripsi fdain. q̄le et Hieronymus prior me fecit. nā cū debuisset scribere librē Ezrē p zain. scripsit Esdrē. scilicet p zain fd. aliud est z asper et uocat zade qd pronunciat sicut ts. ut ezem quasi etsem. sic ez quasi ets. memento igit te habere duo z scilicet zain et zade. unū lene alterz durz. duo s scilicet samech et sin. duo t thau et teth. et adhuc ambobus his mollius d idest daleth. quā lram daleth ea de causa multi etiā aliquātulum sibilant. et qd nos iod ipsi ius dicūt. Item qof et caf atq̄ ambobus his mollius gimel. duas aspirationes he et heth. q̄rum prima leniter efflat. secūda fortit̄ anhelat. duo a scilicet aleph et ain. q̄rum primū in ore. secūdū in gula. Horū oīm sic sepe meminerim. ut ea ipe fidelius

PRIMVS

tur Beth cum patha iunctū fit Bal. Hic te mihi puer prebeas & ferule
asuefcas uelim, Nam de singulis literis atq; punctis experiemur mon
strato ad oculū exemplo, quapropter arrige aures et intēde oculos.

A Rectum.

tha fa ra qa za pa a fa na ma la cha ia ta hha za va ha da ga ba a
אבגהו זחטיכלמנסעפצקרשת

A Obliquum.

tha fa ra qa za pha a fa na ma la cha ia ta hha za va ha da ga ba a
אבגהו זחטיכלמנסעפצקרשת

E rectum

the se re qe ze pee se ne me le che ie te hhe se ve he de ge be e
אבגהו זחטיכלמנסעפצקרשת

E obliquum.

the se re qe ze pee se ne me le che ie te hhe se ve he de ge be e
אבגהו זחטיכלמנסעפצקרשת

I

thi fchi ri qi ziphi i si ni mi li chi ij ti hhi fdi vi hi di gbi i
אבגהו זחטיכלמנסעפצקרשת

O rectum.

tho fcho ro qo zo po o fo no mo lo co io to hho fdo vo ho do go bo o
אבגהו זחטיכלמנסעפצקרשת

O obliquum.

tho fcho ro qo zo po o fo no mo lo co io to hho fdo vo ho do go bo o
אבגהו זחטיכלמנסעפצקרשת

V

thū sū rū qū zū pū ū sū nū mū lū cū iū tū hū sū vū hū dū gū bū ū
אבגהו זחטיכלמנסעפצקרשת

LIBER

ALPHABETVM XXII LITERARVM.

א ב ג ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת
 Vocales sex **א ב ג ד ה ו** Reliquæ sunt consonantes. Aspiratio

lenis **ה** Aspiratio fortis **ח** Vocales simul & consonantes. iod.
 & vau. Consonantes principales simul & mediales sunt.

כ מ נ פ צ Consonantes terminales tantum **ד ס ז ת י צ**
 Consonantes substantiales. **ח ט ס פ ר ג ע צ ק**

Consonantes accidentales. **א ת כ נ ה מ ש ל פו**

Consonantes aspirandæ uel roborandæ **ב ג ד כ פ ר ת**

Sibilus Samech & Sin sinistri, pronunciatur sicut sigma, seu s Romanorum subtili & acuto sono. Sibilus sin dextri, fit dentibus directe coniunctis, & ab eis lingua reuërta instar sonitus impetuosarum aquarum. Sibilus zade sicut ts scaber durus et asper. Sibilus zain sicut sd tenuis & blandus. Sibilus thau lingua inter superiores & inferiores dentes inserta & ore bleso. Sibilus caph aspirati hoc est raphè supraposito fit applicatione radicum lingue ad vuulam faucis, asthma exprimendo sicut greci solent in litera chi. Pronunciatio literæ ain oritur in rumine gutturis, sicut aleph in oris concauo. Puncta uocum sunt. X. A patha—et camez—Ezere—et I hirik—subter, O holè—supra, et hatefcamez—V surek—et kibuz—. Vox autem exilis & obtusa seu a: Puncta composita hatefpatha—: hatefcamez—: et hatefegol—: Dages—in uentre literæ fortis, in media dictione geminat literam, Raphe—supra literam leni flatu aspirans. Punctus unus—quandoque ponitur in he finali, & significat relationem rei ad rem, uocaturque mappik

DE SYLLABIS.

Abes materiam literarum, et formam punctorum, quibus
 h inter se applicatis componitur syllaba, de qua nunc a diffinitione incipientes differemus. Syllaba est applicatio literæ uel literarum ad uocum puncta. Nam si Beth cum patha sociabit fit Ba. Eodem modo quo apud latinos, si b & a iungantur. Similiter si post beth sequatur lamed cum patha sociatū, fit Bla. Si yod ante lamed inuenia-

PRIMVS.

more semper proferenda, non habet obliquiorem se, producitur aut cum iod superadditur. Accedit quarta uocalis O, simpliciter ore rotundo enuncianda, cuius loco hebrei unum punctum superponunt, & uocatur Holem, debetque recte proferri atque subtiliter, ut in addo, beneuolus, subdolus, Fregione solet inueniri uox aliqua, quæ ab o ad a declinet, sitque media inter o & a, sed plus accedat sono ad o quam camez supra memoratum, ideoque uocatur Hatef Camez, Constat autem ab indistincte proferentibus, semper loco ipsius o pronuciari, ut Codoñlaomer rex Elamitarum, & subscribitur lineamento ipsius Camez prepositis duobus punctis alternatiue inuicem constantibus sic: Quinta Romanorum uocalis est V, ad quam uocem effingendam solet Vau accipi cum puncto in uentre eius induso sic ¶ uocatque Surek, Collateralis eius est collectio labiorum, & scribitur tribus punctis scilicet seu graduatim sibi inuicem subiunctis sic ¶ & nominatur kibuz, habetque eum sonum quem apud gallos V scilicet commixtione i uocalis, Est autem uox media inter v & i qualem olim greci sue literæ hyphilo dedere, Vnde solebat in uentre ipsius v notam uocalis i ponere sic ¶, quam postea eximētes subteradnexuerunt sic ¶ ut in harpyia, Descripsimus hebreorum uoces claras nouem numero, Restat alia vox ebes, obtusa, & tam exilis, ut uel uix uel nuncque audiatur, et uocat seua, scribiturque ad similitudinem hatef supra ostensi, duobus punctis alternatiue inuicem subiunctis sic: Vnde solet quandoque eo uocabulo hatef nuncupari, ut in hac dictione comprimo, seu amaraphel, si per m labia claudas, non poteris ad ulteriorem syllabam procedere, nisi os rursum aperueris, eaque uocula quæ tunc apertione labiorum exoritur, quantulacumque et quantumuis sit breuiuscula dicitur seua quasi proferas comprimere amaraphel, Est enim indiscretus sonus, qui propter sui tenuitatem uix queat sensu apprehendi, Preponitur autem Hatef supra memoratum tribus uocibus, Patha, Camez, et Segol, & dicitur hatefpatha, hatefcamez, & hatefsegol, idest rapidum atque uelox, indicatque uocem correptam, Reponitur quandoque in he finali punctus, qui relationem pronominalē significat, & uocatur Mappik, sed nihil ad pronuntiationem pertinet.

EPILOGVS DE ELEMENTIS.

Complectamur itaque breuibus, quæ hucusque docuimus, ut cito dicta percipiant animi dociles, teneantque fideles,

linguē sibilum sicut et quibusdam gentibus consuetudo est literam s.
ore rustico et spumante proferre.

DE VOCIBVS.

Vnc ad secundā partē elemētōrū. quas esse uoces diximus.
 n manū apponamus. Est autem uox secūdum Aristotelem in
 libro de Anima secūdo. aeris respirati ab anima in partibus
 uocalibus percussio ad arteriam. Ea fit apud latinos quinque. apud
 Hebręos autem decem modis. Latini enim uocum notas cum ceteris
 literis insertas habent. Hebręi autē solūmodo habitu uocales literas
 in alphabeto. Voces autē actuales extra uersum alphabeti posuerūt.
 Quapropter aliud est apud eosdem uocalis. et aliud uox. Vocalis est
 litera quā primū apta in uocem arterialem prodire. adhibitis domici-
 liorum suorū uarietatibus. Sed uoces sunt puncta literis coherentia.
 quę rictum oris pro literarum diuersitate aperiunt. Vt autem uoces
 hebręorum clarius intelligas. procedam secundum uocales latinas.
 A. E. I. O. V. quarū singulę una dempta. bifariam diuiduntur. scilicet
 in uocem subtilē siue rectam. et uocē grossam siue obliquam. et sic
 erūt uoces decem ut experiemur. A rectū hac lineā notat — soletq;
 pferri more italorū. a. sicut in appello et affectus et parapside. dicitq;
 patha. A obliquum signat hoc lineamento ~ fitq; clausiore oris rictus.
 et a superiore declinat sono paululum. ad O germanis certe crebrum
 in loquēdo. Vnde quam illi syluam uocant Orcyniam. Aristoteles
 eā in meteorologicis scribit Arcyniam. & uerius tanq; ab Harce idest
 pice cognominatā. Et quod gręcis marmaros a nobis marmor dicit.
 Medium est igitur per participationem inter a italicum. & o id quod
 uocamus camez. Sequitur uocalis secunda latinorum. E. cuius instar
 hebręi duo puncta tenent sic. & uocatur zere. proferturq; subtili
 ut E in epigrāmate. Erigone. Emācipare. Enim. Ennula. Contra uero
 grossum imitantes sueuorum E. scribunt tribus punctis sic. et nomi-
 natur Segol. declinat autem in pronunciando ab e ad a. ut si cupias
 inter e & a italicum aliquod per participationem inuenire medium.
 quasi earum uocalium cōmixtione. apte proferas Segol. dum tamen
 ab e incipias & in a desinas uno hiatu. sic sueui e pronunciant in error.
 ergo. extra. esse. tessara. Tertiā latinorum uocalem imitatur pūctus
 vnus subiectus sic. & uocatur Hirik. quę cum sit uox purę latinitatis.

PRIMVS.

mitiua dictionū denotāt ut **חטספר גזע צרק**. Accidentales autē quę simul etiam grāmaticas passiones atq; inflexiōes deriuatiuumq; formationes indicant et secundum Rabi Mose Kimhi sunt iste

את בנה משליבו Sed Rabi Mose ben Gebirol sic eas

colligit. **אני שלמה בותב**. Accidentaliū aliæ solent capiti

bus dictionū præponi tantū. ut **א לבש** alię uero tam in p̄cipio quam in fine reperiuntur. ut **ת בן היום** Consonantium item aliquę solent duplicem pronūciationis modum suscipere. possunt enim uel leniter uel fortiter pronūciari. & sunt sex **בגר בתרת** Quando enim quadam mollicie ac leui spiritu proferuntur. tunc aut supra capita earum ponitur uirgula iacens quæ nominatur raphe sic — aut certe si nō superponatur nihilominus tamen superposita intelligitur. Sic Beth. loco V consonantis enūciatur. Caph. loco chi gręce literę. quę apud nos ualeat ch. Item Pe. loco phi quę ualeat. F. uel. ph. Similiter Thau. loco thita quę latinis ualeat th. efficitq; in pronūciando hebraice linguam blesam. Si enim supra thau lineam raphe iacentem conspexeris. oportebit te in sibilando linguam inter superiores & inferiores dentes collocare. & sonitū emittere qualē anseres solent cum iracundia mouētur ad uindictam. Contra uero enumeratę literę si puncto in uentre posito notētur. qui punctus Dagges nominat. tunc fortius ac duriusculę nec ultra liquide pronūciantur. Solet enim pūctus dagges ita literas fortificare. ut sæpe unica litera pro geminis habeatur. Dug uero sunt quę neq; dagges neq; raphe suscipiūt scilicet Teth et quif. Penultima autem Sin. dupliciter quoq; enūciatur. Si enim in sinistro latere supraponatur ei punctus. exprimet uocem sigma uel s acuto sibilo. Quod si idem pūctus in latere dextro supraponatur. tunc emittet sonitum aque uehemētis ex altis rupibus impetu labentis et spumantis. unde illud posthac breuitatis causa Sin dexterum uel s spumosum siue spumans appellabo. ad significandum spumantis aque sonitū. quem & imitabimur cū superiores et inferiores dentes directē cōnectimus linguam a dentibus retrahēdo. Eum sonū germani per sch. Itali per sci. Galli per x uel ch significare conāt. Vnde literā sin Italia scribit scin. Gallia etiam Celtica xin uel chin. et Sueuia schin. Quoqmō scripseris itelligito pingue spumosum & lati-

rarum quedam sunt uocales, quedam Consonantes. Vocales appellantur quę hiatu solo ex intimis pulmonibus aptę sunt depromi, potissimum animi adminiculo fretę. Dicuntur autem uocales ad uocem exprimendā aptiores, nullo extraneo utentes instrumento, nisi tantū spiritus uarietate, ut **אֵהָא** Domicilium tamē possident He & Heth in pręcordiis. Ain in gutture, Aleph et Iod in oris concauo, Vau in rictu. Ex his binę prodeunt aspirationes, Lenis ut He, fortis ut Heth, sicut apud gręcos Dasia & psile, oriūtur quoq; diphthongi quedā. Nam Aleph et Vau, similiter ain et vau faciunt o uel u, aleph & iod, significant i uel e, Vau in fine sine holem uel surek significat digāma golicū, et facit diphthongū af uel ef, sicut apud gręcos *ov* et *ev*. Similiter iod in fine nō punctatū, facit diphthongū, cōmiscendo uocem i cum pręcedēte puncto, ut hęc infra latius patebūt. Et sicut apud latinos i et u quandoq; sunt uocales quandoq; consonantes, ita vau & iod in hebręorum sermone, Consonātes sunt cum palati & labiorū ministerio utuntur. Vocales sunt cum solo exprimuntur oris hiatu. Quando autem consonantium numero habentur, tunc uel pro simplice assumunt consonāte uel pro duplice, omnino secundū doctrinā Prisciani Cęsariensis grammaticę artis libro primo. Cōsonantes sunt literę quę uocibus adiunctę, instrumentorum adminicula in pronuntiando requirunt. Instrumenta sunt, labia, lingua, dentes, et palatum. Consonantium uero alię sunt bifformes alię uniformes. Bifformes dicuntur quę sub uno nomine duplices characteres possident, & sunt numero quinq;. Caph, Mem, Nun, Phe, Zade. Earum autem figurę quas in alphabeti uersu positas cernimus, principales nominantur istę. **א ב ג ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת** quę in principio dictionum siue etiam in medio tantum locari debent, & nunquam in fine. Terminales autem figurę dicuntur istę. **י ה ו ז ר** quę solum in fine dictionum inueniuntur positę, uno tantum uersiculo excepto. Isaia nono. Multiplicabitur eius imperium, ubi Mem terminalis dictionem inchoat, quod mysterium altiore requirit indaginem, quam quę ad grammaticum spectet. Reliquę sunt uniformes cunctę, quod ubique locorum una & sola characteris specie scribantur. Est et alia *xxii*, literarū partitio, Ex eis enim undecim sunt substantiales tantū, & reliquę undecim simul etiā accidētales. Substantiales sunt quę solū pri-

PRIMVS.

nomen ingrediantur dictionem, sed q̄ aptitudine sua prebeant applicationem uocis ad uocalia instrumenta. Iam uerum esse conspicias q̄d Stagirita philosophus in libri de celo uolumine tertio scripsit. elementum esse in quod alia corpora diuiduntur, cum insit uel potentia uel actu. Inde literas iuxta Prisciani sententiam elementorum uocabulo nuncupauerunt, quia coniunctę literalem uocem quasi corpus aliquod componunt, et ingrediuntur quidem syllabas cūctę alphabeti literę potentia tantum, uoces autem actu ipso atq; endelechia. sicut si essent literę colores, & puncta lumen. Ne igitur a consueta latinis semita omnino aberrē, quo nostri facilius aliena discāt. Libuit elementa hebraica in duas parteis diuidere. Nam alia uocabimus literas, alia uoces. Literę sunt alphabeti signa. Voces sunt addita pūcta. Nec mireris peregrina hęc & inaudita, oportet enī te in hebraicis aliq̄ institui quam uel in gręcis uel in latinis, quoniam ab illis diuersa est hebreorū loquela. At qui ex Ammonii peripatetici sentētia, in suo de interpretatione Aristotelis commento, Cum gens quęlibet propriis utatur uocibus, peculiare etiam literarum notas asciscit, nō naturales sed positas, quę pro modo suę lingüę constituti loco habeantur. Idq; cernitur ea ī natione potissimū, quę ut Cicero uoluit in oratiōe Pro, L. Flacco, semper romanis moribus fuit aduersa, quo fit, ut etiam cōtrario Romanis more scribere uideantur. Latini enim a sinistra scribunt ad dexteram, Iudei uero a dextera ad sinistram. Et sicut Aegyptii dexteriorius se gręcis scribere iactant Herodoto authore in libro cui titulus est Euterpe, ita Iudei sese dextrorsum. Latinos autem sinistrorsum ducere calamus arbitrantur, quod putāt lapidum et seminum iactu patere. Accedit etiā commodum, quod Beth, Caph, Lamed, Phe, et Quf, hoc est, B, C, L, P, & Q, conuersis inter se figuris pingūt Latini atq; Iudei, ut facile credas in hoc Rudimentorū libro sepe alienis & insuetis præceptionibus opus fore.

DE LITERIS.

Vdiuisti elementorum diuortia, bifariam separata. Primæ partes literarum sunt. Vocum puncta secundas obtinent. De primis est priore loco dicendum. Lite

LIBER.

DE ELEMENTIS.

Vas et uiginti hebreorū literas esse, per quas scribimus
d omne quod hebraice loquimur, non solum Iudeorū do-
 gmata, uerum etiam christianorum pręcepta sunt testes.
 quod Syrorum quoq; lingua et Chaldeorum, auctore Hieronymo
 approbat. Eorum elementorū hoc modo notant figure nominatę.

vau v ו	he h lene ה	daleth d ד	gimel g ג	beth b ב	aleph a א
lamed l ל	caf c כ	iod i י	teth t ט	heth h forte ה	sdain z ז
zade z ז	pe p פ	ain a א	samech s ס	nun n נ	mem m מ
		thau t ת	sin s ש	res r ר	quf q ק

Quod autem Socrates in Cratilo Platonis cum Hermogene loquitur.
 Quę elementorum nomina proferimus, ipsa uero elemēta nequaquā
 id per quam maxime in hebraicis locum habet, uis enim literę sola di-
 ctionibus inseritur, uox autem ipsius desoris subiungitur. nam aliud
 nihil Beth, Vau, Mem, et Pe exprimūt, nisi labiorum gestulationē.
 sicut Daleth, Teth, Lamed, Nun, Thau lingue impulsus, et Zain.
 Samech, Sin, Res, Zade, dentium exhibilantem crepitum. Similiter
 Gimel, Caph, Quf, & Iod consonans, palati uulęq; commotionem.
 Hęc illarum est uirtus literarum atq; potestas, non ut totę secundum

deinceps altiora deo annuente daturus. quæ ad arcanam Pythagoræ disciplinam et artem Cabalisticā deferuiunt. a nemine prorsus intellecta nisi hebraice prædocto. Recte uero sperauerim quoslibet religionis christianæ studiosos nō tā libenter a Iudeis quā abs te sacerdote & a memetipso quāquā uxorio ista suscipere Rudimenta hebraica. quippe utrisq; christianis. et ex parētibus christiāis Georgio & Elissa Phorcēsis municipii ciuibus pgnatis. Hortor ergo te mi Dionysi. ut ad laudē & gloriā dei optimi maximi. atq; utilitatē sacrę scripturę. simul etiā ad præparationē abstrusissimarū artiū. et antiquissimę priscorū philosophię hunc librum pluribus idoneis industriisq; hominibus impertiari. quatenus auxiliare nomen dei summi cōspicue agnoscat. diligenter ametur. & feruētissime laudetur. quod est benedictum in sæculū. Nunc in calce præfationis hoc unū admonuisse te uelim. quod hic liber contrario latinis more legēdus est. Qui enim primus putat quinternio. is ultimus extat. Transuersandus igitur liber est. et secundum singula eius folia a dextera legēdus ad sinistram. Eodem modo quęcumq; sunt hebraice scripta. suum a dextera ad sinistram sumunt tramitem. In ipsis autem foliis quęcumq; latina scribuntur. ea more latinorum a sinistra leguntur ad dexteram. Hęc tu notabis quam diligentissime. Nos iam ad elementa ipsasq; literas pergimus.

scripsi cui titulus extabat μικροπαιδεία idest Micropedia, eā anno post
 pictonibus Galliæ Aquitanis publice legi atq; illic in Iure Ciuili Ca-
 thedram merui. Regressus inde in Sueuiam uxore mihi ducta sumpsi
 Doctoris insignia, populares causas apud tribunalia & iudices exer-
 cens. Cumq; me ad Serenissimum Imperatorem Fridericum tertium
 inclytus princeps Eberhardus Probus is qui postea in splēdidissimis
 Vangionū Comitibus a Max. Aemiliano Romāorū rege uno imperii
 consensu Dux primus Vuirtembergensium auctoratus est, de cuius
 patriciis ego quoq; Consul eram. Tum reperi ea in legatione Iudeū
 doctum simul atq; literatū nomīe Iacobū Iehiel Loans imperiali mu-
 nificētia & doctorem Medicinæ et Equitem auratū. Is me supra quā
 dici queat, fideliter literas hebraicas primus edocuit. Post uero lega-
 tus Rhomā ad Alexandrum sextum qui reliqui fuerant ea in lingua
 canones, eos a Cēsinatensi Iudæo scilicet Abdia filio Iacobi sphurno
 petiui qui me quotidie toto legationis tempore perquā humaniter
 in hebraicis erudiuit nō sine insignis mercedis impendio. Quod iccir-
 co germane frater ad te scribo ut animaduertas, et sepius cū tua mēte
 reuoluas, quantis laboribus temporibus & impensis hebraicę lingue
 sola initia fortitus sim, quę tibi nunc longe uberiora trado quam acce-
 perim. Dictionariū enim hebraicū multo & acri studio solus cōfeci,
 & exercitā mēta cetera quę tibi et oculis et animo uidere licebit. Sane
 recordatus miseros nostra ætate Iudæorū casus, qui non tam ex Hispa-
 nię quam etiā Germanię nostrę finibus pulsi, cogūtur alias sibi sedes
 querere atq; ad Agarenos diuertere, quo futurū est ut tandē hebrai-
 ca lingua cum sacrarum literarum magna perniciē penes nos posset
 desinere atq; euanescere, mecū ipse cōstitui ad tradendā Christianis
 hebraici sermonis peritiā hoc libro prima fundamenta iacere pro
 Clementis papę quinti sacra constitutione de magistris lata. Quod
 cum ante me inter latinos nemo fecisse appareat, Spero inde gratiam
 haud mediocrem & apud posteros laudē absq; inuidia non intermo-
 riturā consequi. Tribus itaq; uoluminibus totū negotium adiuuante
 deo conficiam. Primum erit de literis, syllabis, & dictionibus usq; ad
 ea uocabula quę a K incipiūt. Secundū de dictionibus inchoantibus
 ab L, usq; ad finem uocabularii. Tertium de arte grammatica et eius
 exercitatione. Inscriptio huius libri est de rudimentis hebraicis eo qđ
 non iam doctis sed rudibus ac erudiendis ea uolumina cōposuerim.

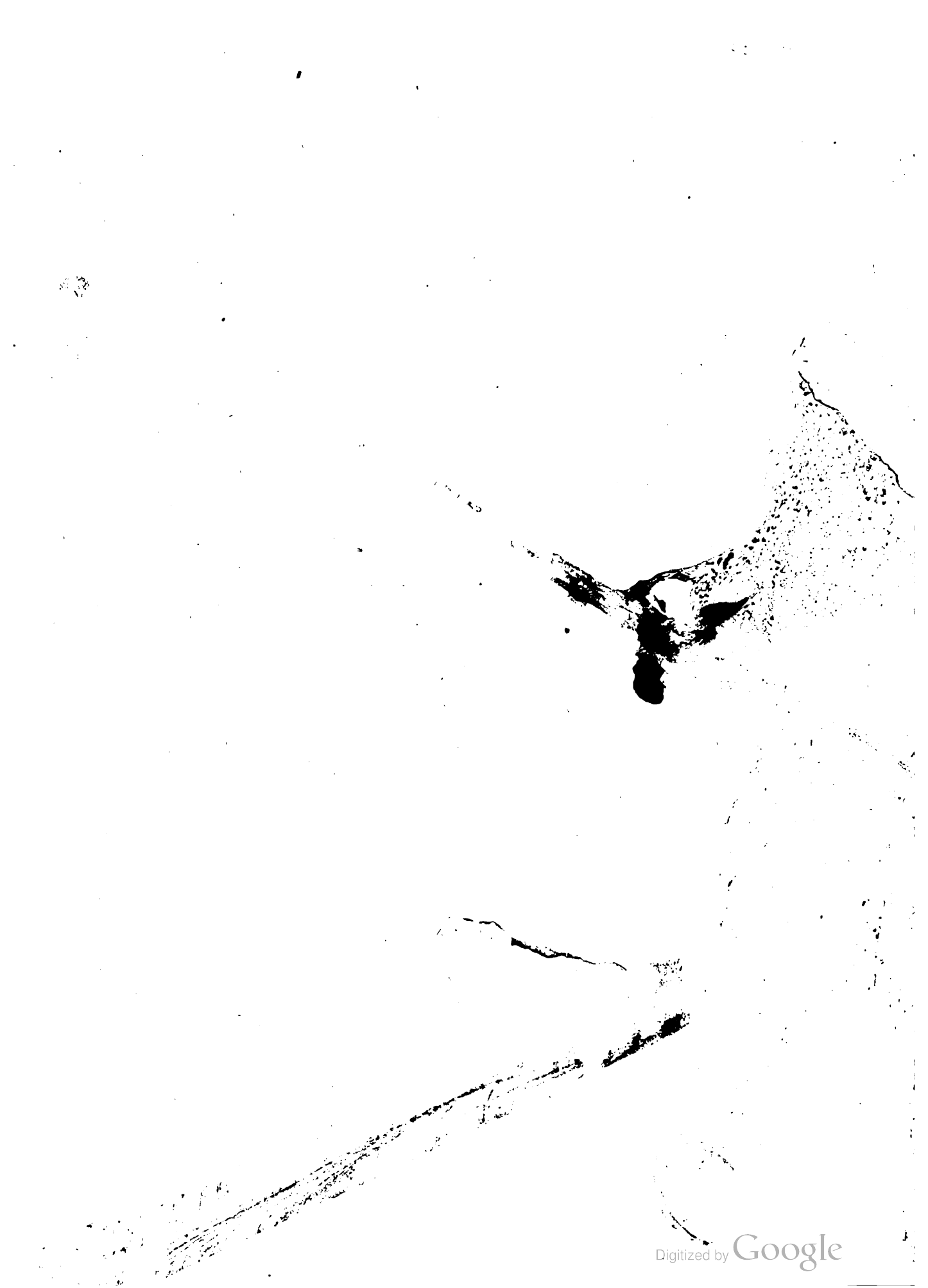
rem maiores nostri fugerūt. qui prope mea sentētia est infinitus. uel
 sue dignitati putauere impar. quod summis diuinarum humanarūq;
 rerū disciplinis relictis. quasi ludi magistri ad puerilia elementa se cō-
 uerterēt. Ego miseratus tam sanctas literas. indolui mea etate studio
 sos diutius hebraicę lingvē sciētia carere. quapropter illorū ingenio
 fauens ausus sum. licet supra modum forsan temere. primus omnium
 & tam graue pondus meis humeris imponere. & simul offerre me la-
 tratibus mordaciū. utinam iudaicis solū. Neq; a dignitate uiri docti
 reputaui alienum. ad elemētaria consortia dedinare Aureliū Opiliū
 exemplo. qui non est dedignatus post philosophiam primo. deinde
 artem rhetoricam. nouissime grāmatica sectari. Nihil aliter de Ateio
 Pretextato philologo Suetonius Trāquillus testat. Simile quoq; de
 Valerio Catone qui dictus est Latina Syren. Fateor itaq; circa litera-
 rum rationem. puerorū esse studia. et esse me etiā eo nunc prouectū.
 ut partim me philosophū partim iuriconsultum arbitrentur. his de
 causis maxime. tum quod ex Capnione nostro quē edidimus de uer-
 bo mirifico non nihil quod uerę philosophię accedat sibi persuadeāt
 posse exandari. tum quod iam annos cōplures super fortissimis sue-
 uis confederatos principes dignitatem triumuiratus. nō ambitione
 sed electione mera sim consecutus. eumq; honorem usq; in hunc diē
 seruare me sentiant inconcussū atq; sanctū. attamē nihil me huius
 elemētarię artis dispudet. quoniam ab ineunte protinus adulescentia
 illud ipsum ex usu mihi fuit estq; in more semper. contemplationibus
 magnis ludicras disciplinas adiūgere. semper discendo docere si non
 summos uiros. at infimateis. Postea enim t̄p anno etatis meę duode-
 uigesimo Prisciani Cēsariensis literaria studia in schola Parisiorum
 aggressus sum. biennio post apud Rauracos dictionariū collegi. quē
 appellauī Breuiloquum. eo tempore atq; eodem Basileę cis Rhenū
 in loco sub Andronico Contoblaca natione gręco linguam gręcam
 didici. quam elapsis inde quatuor annis inter Gallos primo apud Ge-
 nabū quas nūc Aurelianas uocant seminaui. ubi tempore protracto
 et Iuri Ciuili dedi operā. et fui a doctoribus honore Papinianistarū
 decoratus. Anno Dñi. M. CCCC. LXXIX. Vide mi frater quanta
 circumspēctione uitam duxi Nam uniuerſam stipem quam discendo
 impendi. docendo acquisiui. simul enim & didici latinorū iura & do-
 cui gręcorum pręcepta. de quibus tunc artem grāmaticā gręce con-

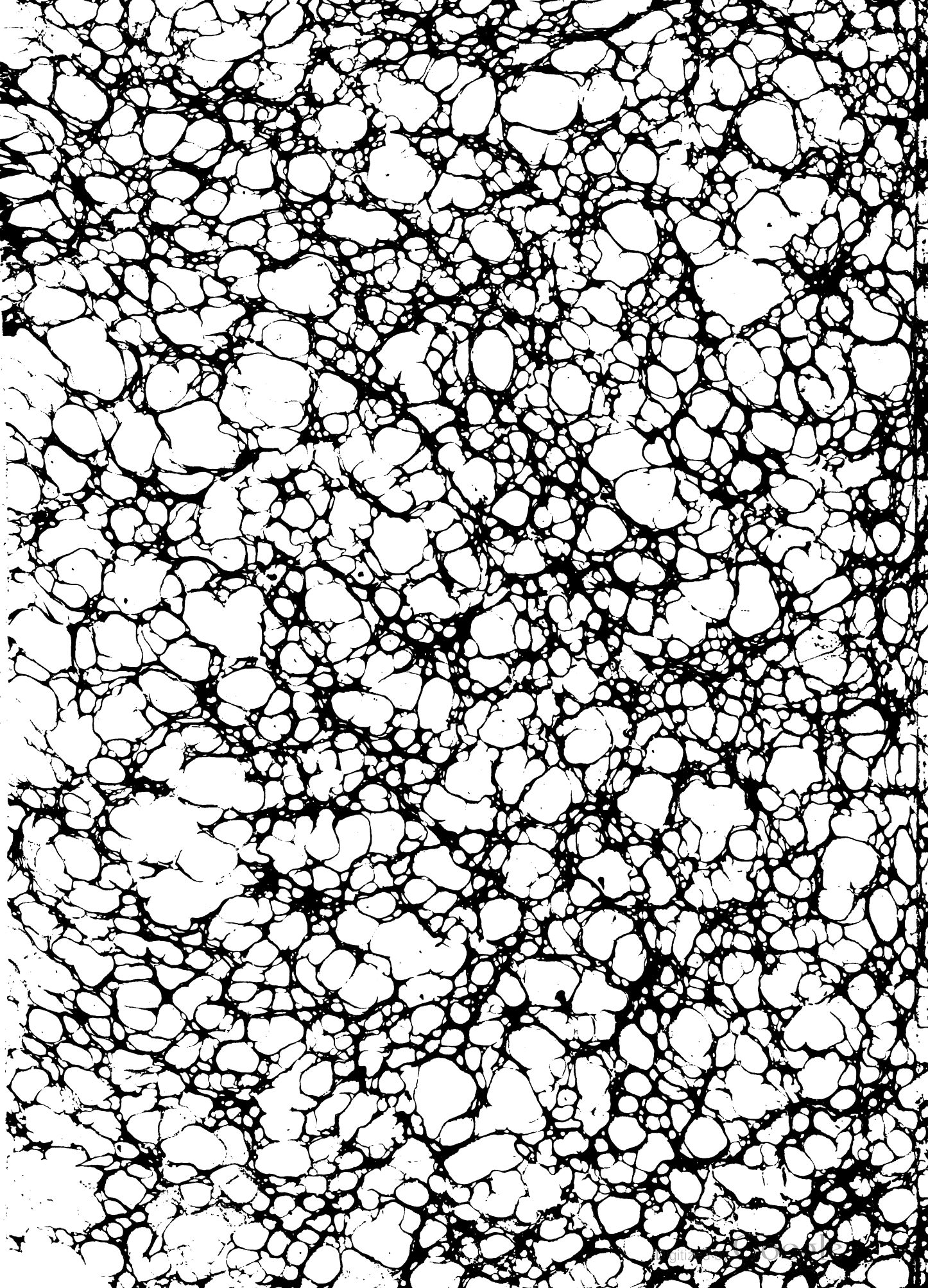
LIBER.

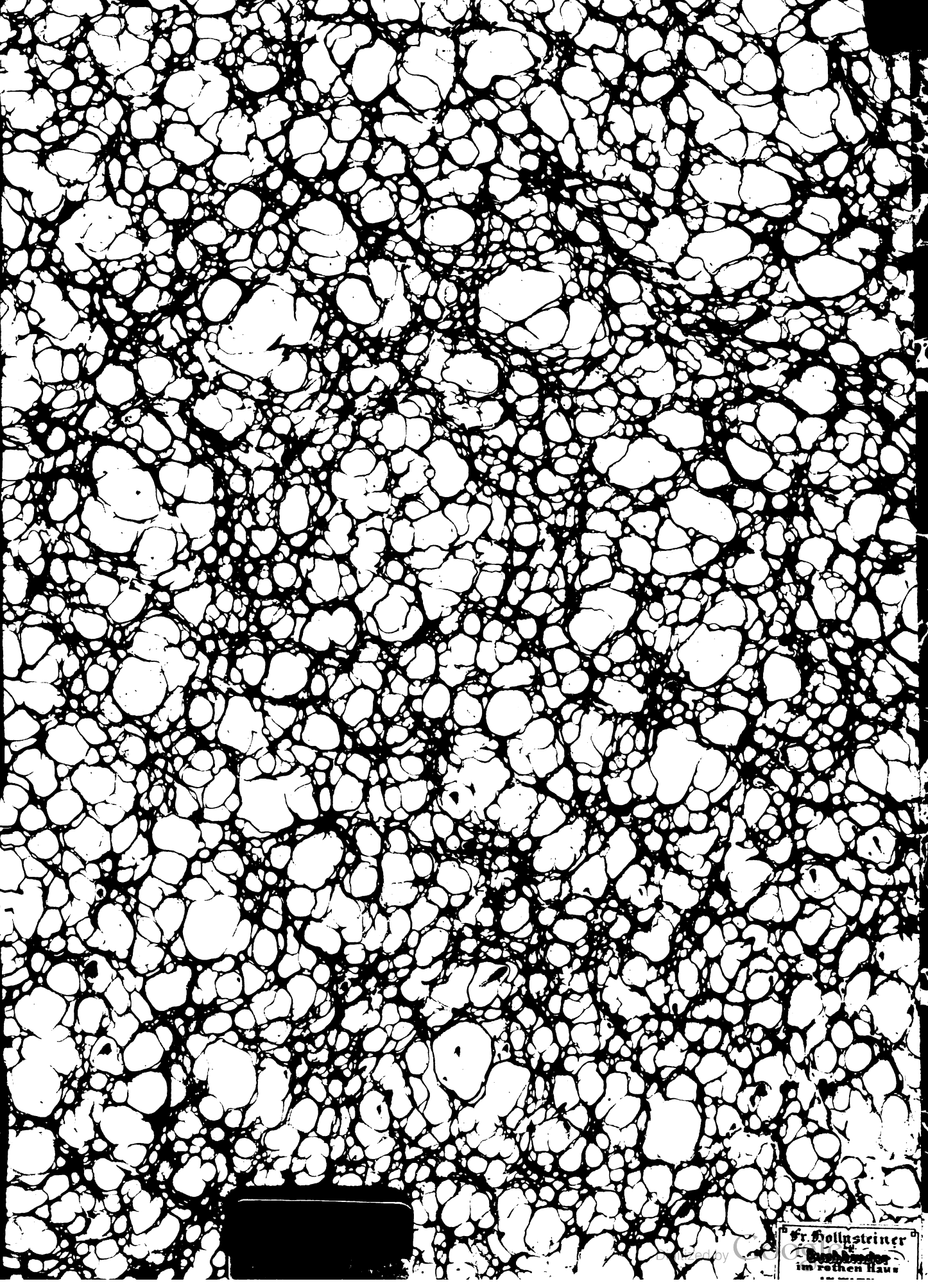
IOANNIS REVCHLIN PHORCENSIS LL.DOC. AD DIONYSIVM FRATREM SVVM GERMANVM DERVDIMENTIS HEBRAICIS LIBER PRIMVS

Erſepe mihi cogitanti de cōmuni ſacrarum literarū iactura
p Dionyſi frater. quę cum multitudine ſophiſmatum annis ſu
perioribus tum maxime nunc propter eloquentię ſtudium
& poetarum amoenitatem non modo negliguntur. uerum etiā a quā
plurimis contēptui habentur. in mentē uenit tandē oportuni cuiuſdā
remediꝝ. ne ſancta biblię ſcriptura uel aliquando tota pereat. et ſimul
animarum noſtrarum progreſſus cum ſuauī cantu Sirenum quas ne
Vlyſſes quidē audiret ad inferos abeat. Ad iſtū autem modū ei peri
culo ſuccurrendū putauī. Primum omnium. cum ſit in animis noſtris
(neſcio unde) inſitū multę uarietatis deſyderiū. quo ſit ut uerſet in ore
illud adagium. uileſcit quotidianū. erit neceſſe ueterem ſanctarū lite
rarum dignitatem in nouam faciē latinis hominibus hactenus inco
gnitam reuerti. ut nimia familiaritate quotidianę lectionis exploſa.
nouum & natiuū in diuina ſcriptura dicendi genus. quale os dei locu
tum eſt. noſmetipſi non ſine quadā inauditi ac recentis nuper ſtudiꝝ
admiratione apprehendamus. Tunc enim tollit omnium interpreta
tionū cōmune faſtidium. cum illa ipſa ueteris teſtamenti biblia in ſua
primordiali hoc eſt hebraica lingua. & legi a noſtris et itelligi poſſit.
haud ſecus neqꝫ alio more atqꝫ primaria eius inſtitutio a ſummo rerū
conditore inchoata deſyderat. Quod plane fieri nequit. ſi non prius
hebraicorum uocabulorum proprietatem et uerā conditionē ſermo
nis a quo fonte omnis theologia ſcaturiuī auido conatu libenter aſſe
quamur. Cuius doctrina quamuis ſit puerilis. tamen quia ſubtilior
quędam cognitio quam ea literarum ratio alit. conſuetudo hebraicę
loquelę ac uetuiſſimorum librorum lectio crebra confirmat. ex ea
preceptione oritur. nō tantum nō uenit contemnenida. uerum etiam
tanqꝫ omnium preſtantiſſima non aliter quā liberi noſtri infantes ex
oſculanda. et totis brachijs amplexanda. Cum igitur hebraicę biblię
paſſim in Italia imprimantur. quas ſibi quiſqꝫ pauco gre mercari facile
queat. neqꝫ tamē ex omī literatiſſimorū hoīm numero in hūc uſqꝫ diē
inuētus ſit unus uel itē alī. qui p ſctiſſima theologia linguā hebraicā
grāmaticorū more chriſtianis demonſtraret. fortalle qđ uſ tantū labo

PRINCIPIUM
LIBRI

Fr. Hollnsteiner
Buchbinder
im rothen Haus

